

**INTERNATIONAL
SYMPOSIUM ON
LITERATURE, CULTURE
AND LANGUAGE
VAN YÜZÜNCÜ YIL
UNIVERSITY
26-28 MAY**

Proceedings Book

**EDITORS:
PROF. DR. BÜLENT CERCİS TANRITANIR
ASSOC.PROF. DR. AYDIN GÖRMEZ
RAKHAT MANEKE**

ISBN 978-625-8323-26-9

**INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON LITERATURE,
CULTURE AND LANGUAGE VAN
YÜZÜNCÜ YIL UNIVERSITY**

**May 26-28, 2022
Van, TURKEY**

PROCEEDINGS BOOK

by
IKSAD Global®

All rights of this book belong to IKSAD Global. It may not be copied or reproduced without permission. Legal and ethical responsibility of the works in the book belongs to the authors.

IKSAD Global - 2022©
Release date: 30.06.2022
ISBN – 978-625-8323-26-9

SYMPOSIUM'S IDENTIFICATION

SYMPOSIUM NAME

International Symposium on Literature, Culture and Language Van
Yüzüncü Yıl University

DATE AND PLACE

May 26-28, 2022
Van, TURKEY

ORGANIZERS

Van Yüzüncü Yıl University
IKSAD Institute

COORDINATOR

Rakhat MANEKE

NUMBER OF ACCEPTED PAPERS

110

NUMBER OF REJECTED PAPERS

24

INTERNATIONAL PARTICIPANTS

Turkey - 52
Kazakhstan, Bulgaria, Brazil, India, Romania, Moldova, Georgia, Nigeria,
South Africa, Benin, Iran - 58

EVALUATION PROCESS

All applications have undergone a double-blind peer review process

SYMPOSIUM LANGUAGES

Turkish and all dialects, English, Russian

PRESENTATION

Oral presentation

INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON LITERATURE, CULTURE AND LANGUAGE
VAN YÜZÜNCÜ YIL UNIVERSITY

HONORARY PRESIDENT

Prof. Dr. Hamdullah ŞEVLİ
(Rector Van YYU)

SYMPOSIUM PRESIDENT

Prof. Dr. Bülent Cercis TANRITANIR

SYMPOSIUM SECRETARY

Res. Assist. Ömer Aytaç AYKAÇ

SYMPOSIUM ORGANIZING COMMITTEE

Prof. Dr. Bülent Cercis TANRITANIR
Prof. Dr. Zeki TAŞTAN
Assoc. Prof. Dr. Tolga ÖNTÜRK
Assoc. Prof. Dr. M. Metin BARLIK
Assoc. Prof. Dr. Gülşen TORUSDAĞ
Assoc. Prof. Dr. Aydın GÖRMEZ
Assist. Prof. Dr. Leyla ADIGÜZEL
Assist. Prof. Dr. Zeki EDİS
Assist. Prof. Dr. Mehmet Şirin DEMİR
Assist. Prof. Dr. Gaye Zeynep ÇENESİZ
Lect. Özcan AKŞAK
Res. Assist. Nevzat AĞÇAKAYA
Res. Assist. Ömer Aytaç AYKAÇ
Res. Assist. Merve Betül GÖRMEZ

SYMPOSIUM SCIENCE ADVISORY BOARD

Prof. Dr. Bülent Cercis TANRITANIR
Prof. Dr. Zeki TAŞTAN
Prof. Dr. Abdulmecit CANATAK
Prof. Dr. Selma BAŞ
Assoc. Prof. Dr. Tolga ÖNTÜRK
Assoc. Prof. Dr. M. Metin BARLIK
Assoc. Prof. Dr. Gülşen TORUSDAĞ
Assoc. Prof. Dr. Aydın GÖRMEZ
Assoc. Prof. Dr. Veysi SEVİNÇLİ
Assoc. Prof. Dr. Tahir ZORKUL
Assoc. Prof. Dr. Soner İŞİMTEKİN
Assoc. Prof. Dr. Seyit Battal UĞURLU
Assoc. Prof. Dr. Sevda Özen ERATALAY
Assoc. Prof. Dr. Recep DEMİR
Assoc. Prof. Dr. Musafa SOLMAZ
Assoc. Prof. Dr. Metin EREN
Assoc. Prof. Dr. Meltem GÜL
Assoc. Prof. Dr. Fırat YILDIZ

INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON LITERATURE, CULTURE AND LANGUAGE
VAN YÜZÜNCÜ YIL UNIVERSITY

Assist. Prof. Dr. Süleyman ERATALAY
Assist. Prof. Dr. Orhan VAROL
Assist. Prof. Dr. Ömer DEMİRBAĞ
Assist. Prof. Dr. Murat KEKLİK
Assist. Prof. Dr. M. Arif ERZEN
Assist. Prof. Dr. Leyla ADIGÜZEL
Assist. Prof. Dr. Zeki EDİS
Assist. Prof. Dr. Mehmet Şirin DEMİR
Assist. Prof. Dr. Gaye Zeynep ÇENESİZ
Lect. Özcan AKŞAK
Lect. Cihat ÖZTAY
Lect. Murat ALKAN
Lect. Mehmet ASLAN
Lect. Esra Ünsal OCAK
Lect. Ela Ocak YELTEKİN
Lect. Deniz Bingöl SAĞLAM
Res. Assist. Dr. Semra ÖĞRETMEN
Res. Assist. Nevzat AĞÇAKAYA
Res. Assist. Ömer Aytaç AYKAÇ
Res. Assist. Merve Betül GÖRMEZ
Res. Assist. Sinan ÇAKAR
Dr. Jesús Romero-Trillo
Dr. Romero-Jesus Trillo
Dr. Bahman Amani
Dr. Anna Anselmo
Dr. Uzma Anjum

INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON LITERATURE, CULTURE AND LANGUAGE
VAN YÜZÜNCÜ YIL UNIVERSITY

PHOTO GALLERY

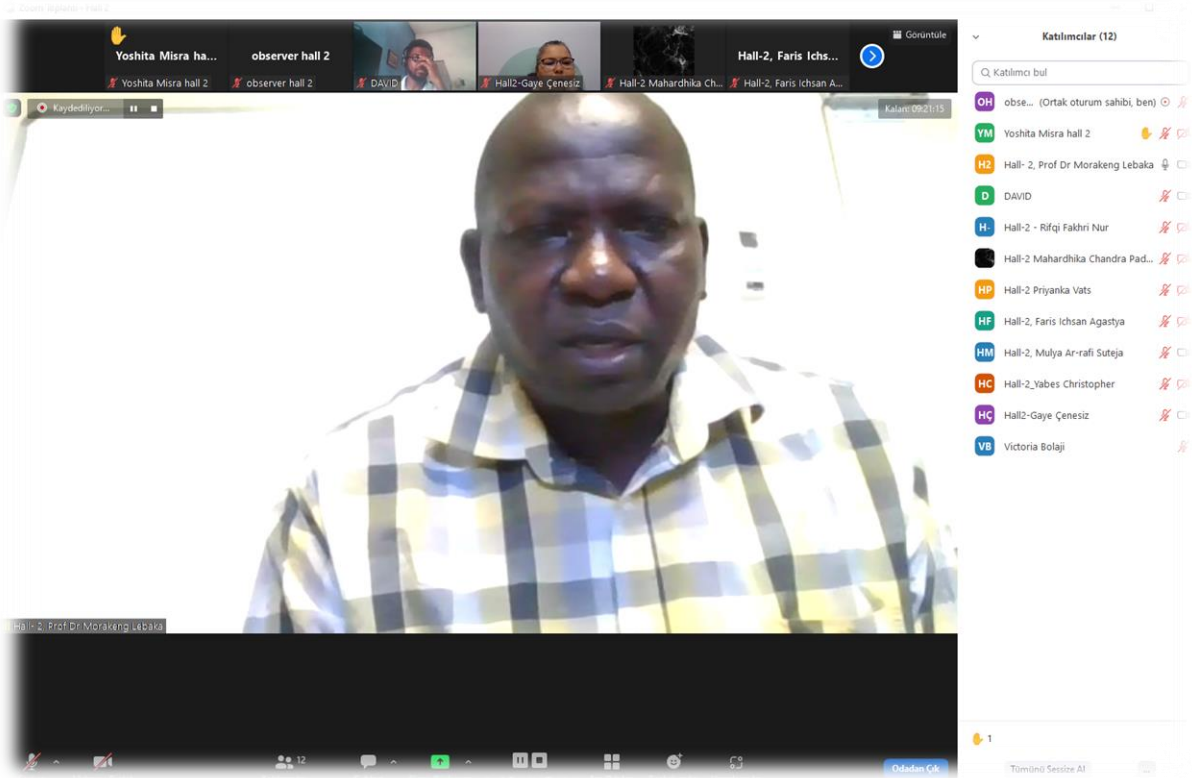
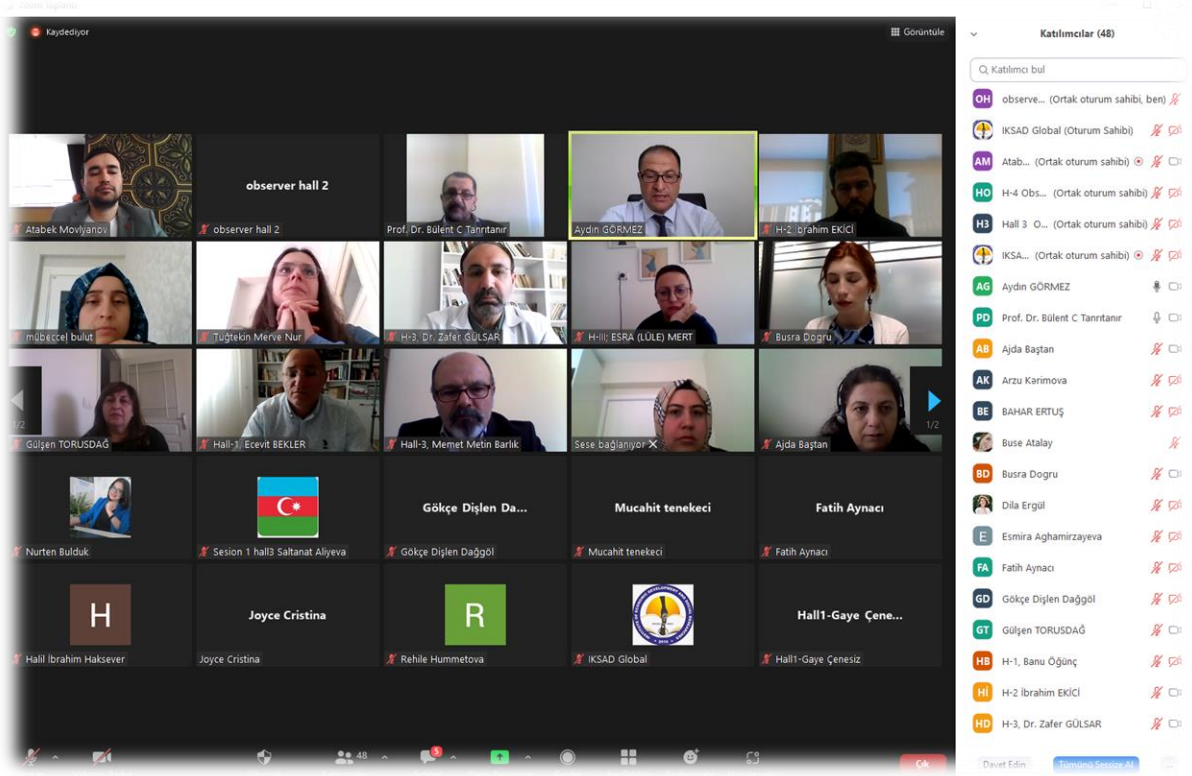
INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON LITERATURE, CULTURE AND LANGUAGE
VAN YÜZÜNCÜ YIL UNIVERSITY

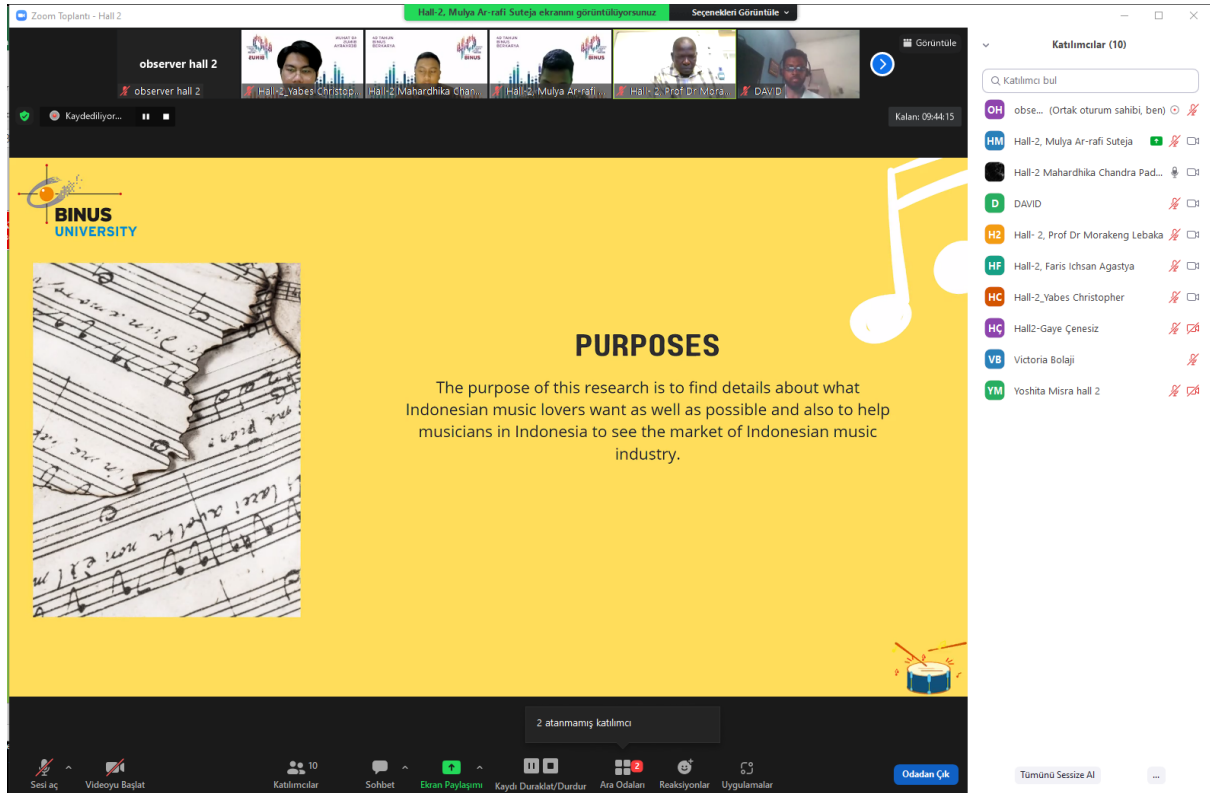
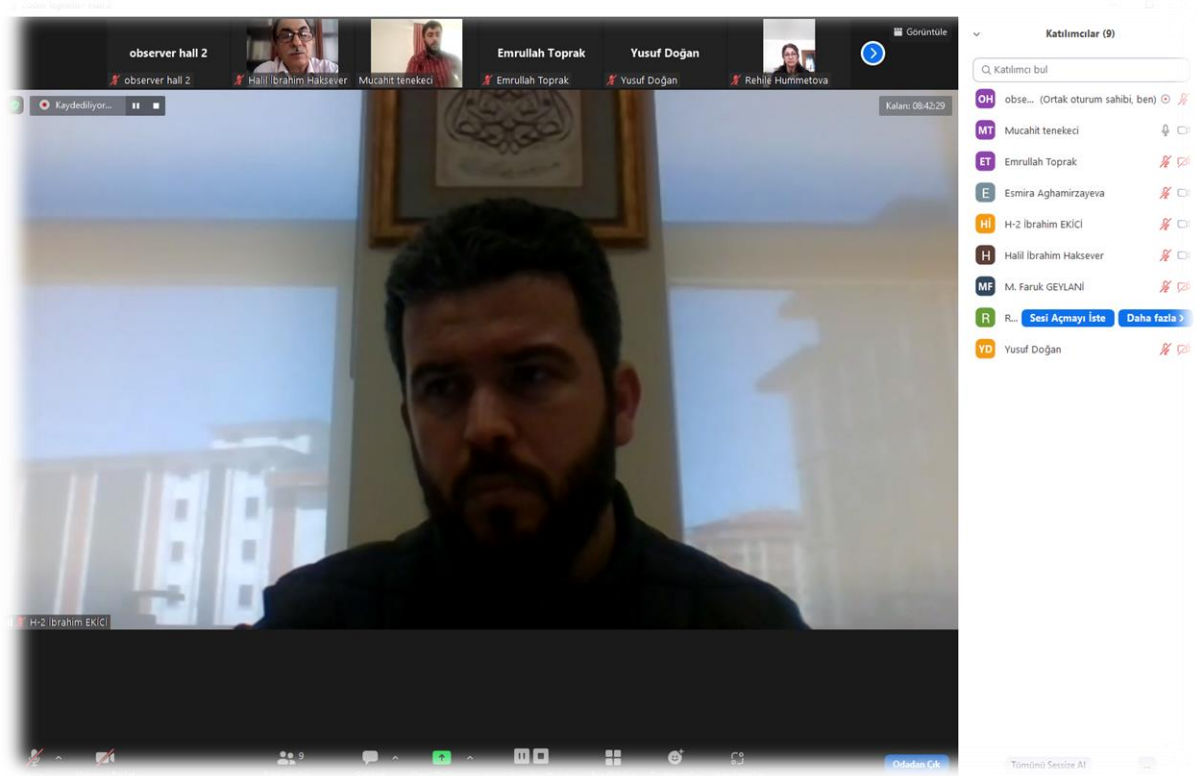
INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON LITERATURE, CULTURE AND LANGUAGE
VAN YÜZÜNCÜ YIL UNIVERSITY

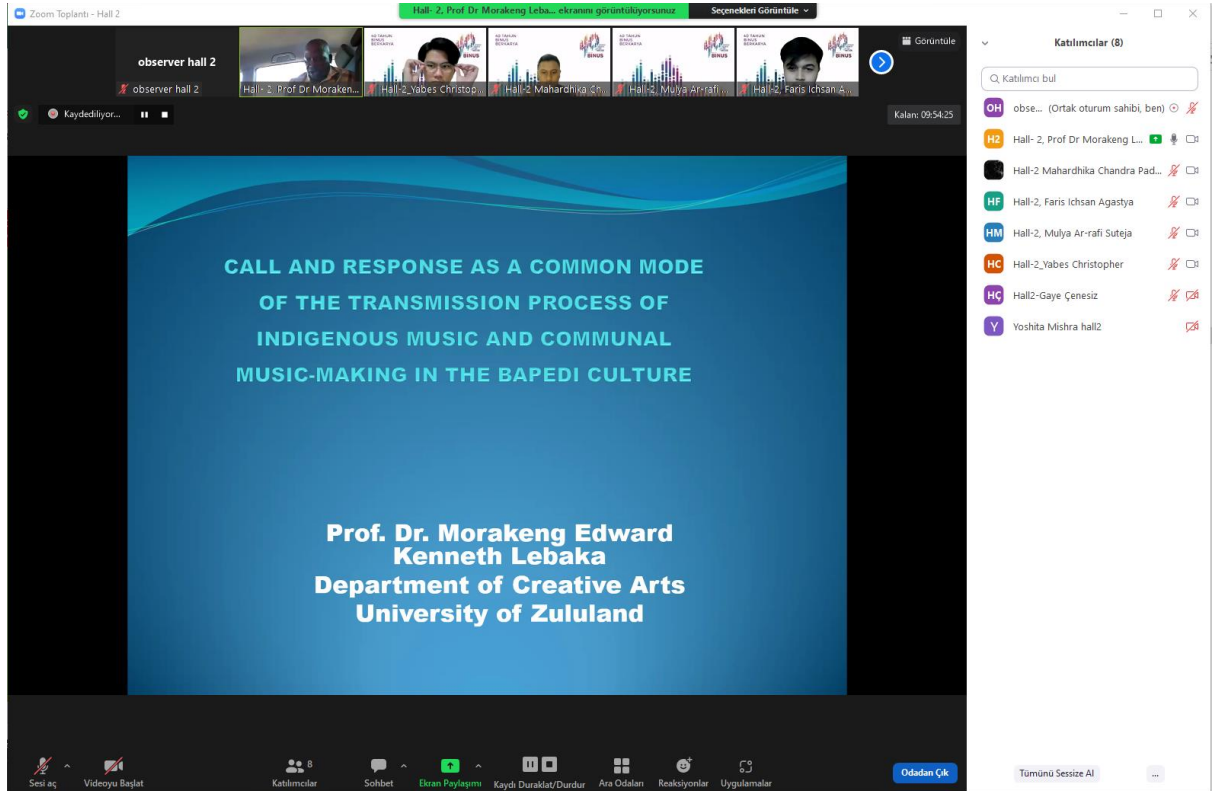
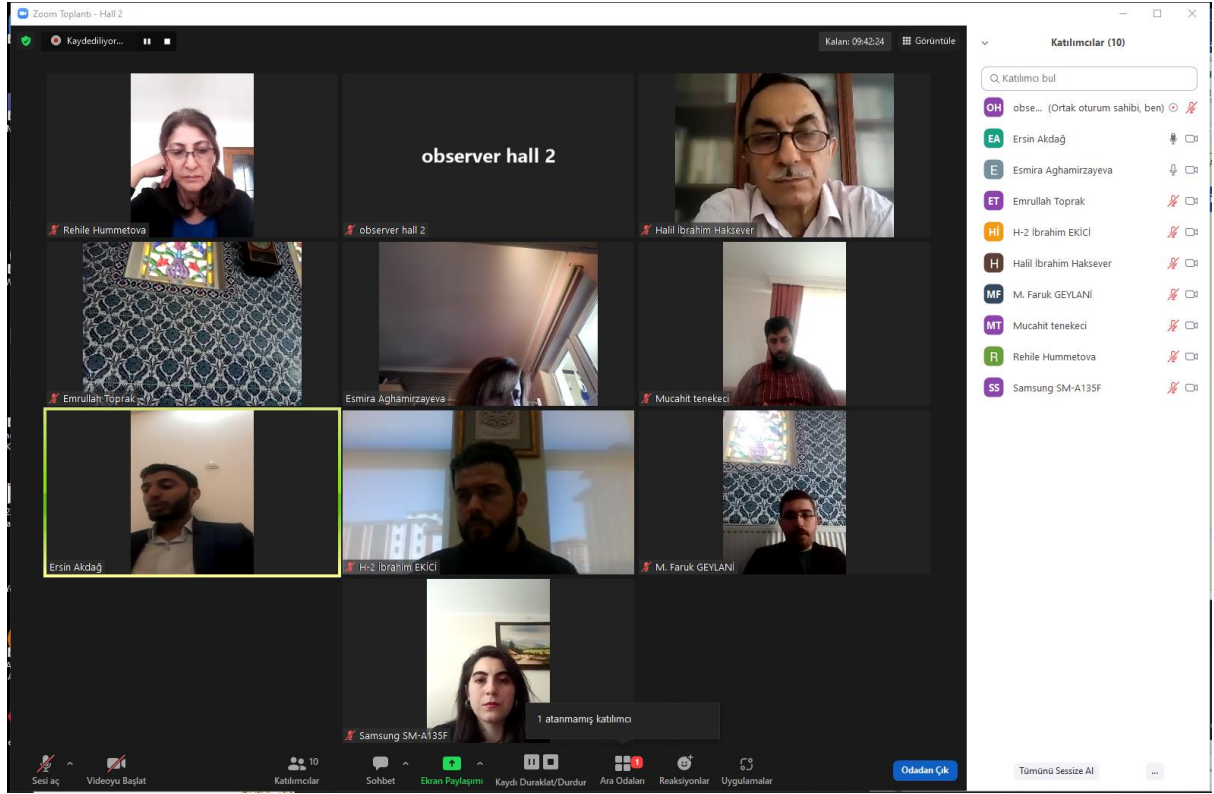
INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON LITERATURE, CULTURE AND LANGUAGE VAN YÜZÜNCÜ YIL UNIVERSITY

INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON LITERATURE, CULTURE AND LANGUAGE VAN YÜZÜNCÜ YIL UNIVERSITY

INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON LITERATURE, CULTURE AND LANGUAGE VAN YÜZÜNCÜ YIL UNIVERSITY

International Symposium on Literature, Culture and Language

Van Yüzüncü Yıl University

Department of English Language and Literature-School of Foreign Languages

(On the occasion of the 40th Anniversary of Van Yüzüncü Yıl University)

-VAN-

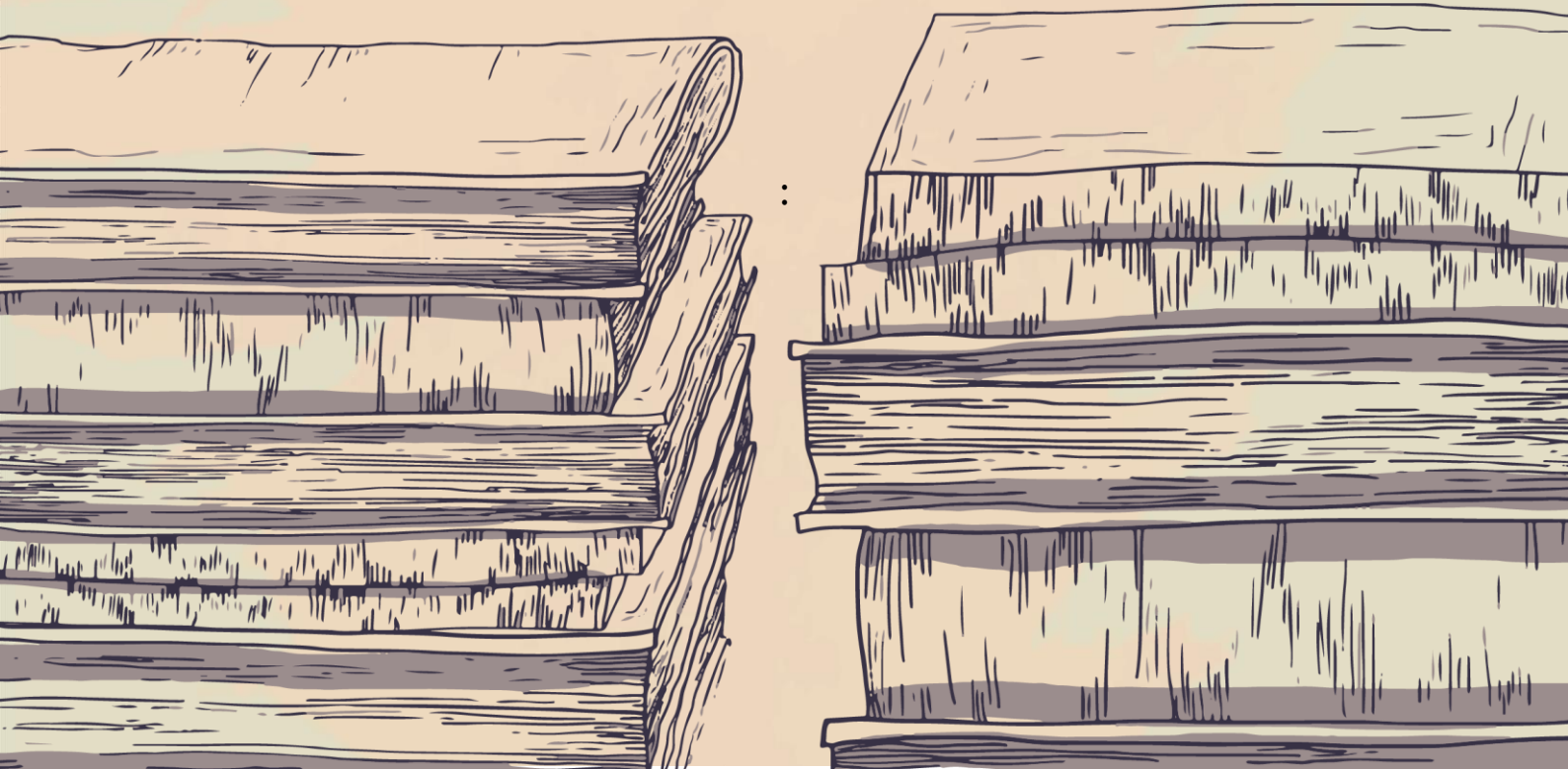
May 26-28, 2022

Congress Program

Online

Meeting ID: 876 5294 8400

Passcode: 262626

Önemli, Dikkatle Okuyunuz Lütfen

- Kongremizde Yazım Kurallarına uygun gönderilmiş ve bilim kurulundan geçen bildiriler için online (video konferans sistemi üzerinden) sunum imkanı sağlanmıştır.
- Online sunum yapabilmek için <https://zoom.us/join> sitesi üzerinden giriş yaparak “Meeting ID or Personal Link Name” yerine ID numarasını girerek oturuma katılabilirsiniz.
- Zoom uygulaması ücretsizdir ve hesap oluşturmaya gerek yoktur.
- Zoom uygulaması kaydolmadan kullanılabilir.
- Uygulama tablet, telefon ve PC’lerde çalışıyor.
- Her oturumdaki sunucular, sunum saatinden 5 dk öncesinde oturuma bağlanmış olmaları gerekmektedir.
- Tüm kongre katılımcıları canlı bağlanarak tüm oturumları dinleyebilir.
- Moderatör – oturumdaki sunum ve bilimsel tartışma (soru-cevap) kısmından sorumludur.

Dikkat Edilmesi Gerekenler - TEKNİK BİLGİLER

- Bilgisayarınızda mikrofon olduğuna ve çalıştığına emin olun.
- Zoom'da ekran paylaşma özelliğini kullanabilmelisiniz.
- Kabul edilen bildiri sahiplerinin mail adreslerine Zoom uygulamasında oluşturduğumuz oturuma ait ID numarası gönderilecektir.
- Katılım belgeleri kongre sonunda tarafınıza pdf olarak gönderilecektir.
- Kongre programında yer ve saat değişikliği gibi talepler dikkate alınmayacaktır.

Important, Please Read Carefully

- To be able to attend a meeting online, login via <https://zoom.us/join> site, enter ID “Meeting ID or Personal Link Name” and solidify the session.
- The Zoom application is free and no need to create an account.
- The Zoom application can be used without registration.
- The application works on tablets, phones and PCs.
- The participant must be connected to the session 5 minutes before the presentation time.
- All congress participants can connect live and listen to all sessions.
- Moderator is responsible for the presentation and scientific discussion (question-answer) section of the session.

Points to Take into Consideration - TECHNICAL INFORMATION

- Make sure your computer has a microphone and is working.
- You should be able to use screen sharing feature in Zoom.
- Attendance certificates will be sent to you as pdf at the end of the congress.
- Requests such as change of place and time will not be taken into consideration in the congress program.

Zoom'a giriş yapmadan önce lütfen örnekteki gibi salon numaranızı, adınızı ve soyadınızı belirtiniz
Before you login to Zoom please indicate your hall number, name and surname

exp. H-1, Roman Abashidze

-Opening Ceremony-

Date: 26.05.2022

Ankara Local Time: 09:30-10:00

Prof. Dr. Bülent Cercis TANRITANIR

Van Yüzüncü Yıl University

Assoc. Prof. Dr. Aydın GÖRMEZ

Van Yüzüncü Yıl University

Participant Countries

26.05.2022

Session-1 / Hall-1

Ankara Local Time

10:00–12:30

ID: 876 5294 8400

Passcode: 262626

HEAD OF SESSION: Assist. Prof. Dr. Ecevit Bekler

Authors	Affiliation	Presentation title
Res. Assist. Büşra Doğru	Istanbul Aydın University	REVISITING THE FAIRY TALE: THE POACHER BY URSULA LE GUIN
Ahmed Harboug Assist. Prof. Dr. Nayef Jomaa	Idlib University Karabuk University	GRAMMATICAL ERRORS IN FOREIGN LANGUAGE WRITING OF EFL SYRIAN UNDERGRADUATES AT IDLIB UNIVERSITY
Merve Nur Tuğtekin Aydın Prof. Dr. Bülent Cercis Tanrıtanır	Yüzüncü Yıl University	CUBAN EFFECTS THROUGH THE MAMBO KINGS PLAY SONGS OF LOVE AND OUR HOUSE IN THE LAST WORLD BY OSCAR HIJUELOS
Assist. Prof. Dr. Sevcan Işık	İnönü University	‘OTHERNESS’ IN BORDERLINE BY HANIF KUREISHI
Assoc. Prof. Dr. Süleyman Kasap Rojev Ağıt Sari	Yüzüncü Yıl University	AN OVERVIEW OF ECO-POETRY AND RIPRAP (1959) BY GARY SNYDER
Dr. Ajda Baştan	Sivas Cumhuriyet University	A READER-RESPONSE CRITICISM: THE DILEMMA OF HOMELAND AND ABROAD IN THE BEAUTY QUEEN OF LEENANE
Lect. Zehra Gündar	Sivas Bilim Teknoloji University	FROM REPRESSION TO FREEDOM: MATERNAL OSCILLATIONS IN İSMET ÖZEL’S “OF NOT BEING A JEW” AND POETRY AS AN AHISTORICAL SPACE FOR THE ‘OTHER’ OF HISTORY
Assist. Prof. Dr. Mehtap Demirtürk	Sinop University	THE COMMON CHARACTERISTICS OF ROMAN COMEDY THROUGH AN ANALYSIS OF THE EUNUCH BY TERENCE
Assist. Prof. Dr. Gökçe Dişlen Dağgöl	Adana Alparslan Türkeş Bilim ve Tek. University	A PEEK INTO THE PERCEIVED LANGUAGE LEARNING EFFORT AND SELF-EFFICACY AT TERTIARY LEVEL
Assist. Prof. Dr. Ecevit Bekler	Dicle University	A HISTORICAL-BIOGRAPHICAL APPROACH TO UTOPIA BY THOMAS MORE AND GULLIVER’S TRAVELS BY JONATHAN SWIFT
Assist. Prof. Dr. Banu Ögünç	Aksaray University	HOLIGANİZM ÜZERİNDEN İŞÇİ SINIFI AHLAKI: PETER TERSON’IN ZIGGER ZAGGER

Online Session

26.05.2022

Session-1 / Hall-2

Ankara Local Time

10:00–12:30

ID: 876 5294 8400

Passcode: 262626

HEAD OF SESSION: Assist. Prof. Dr. İbrahim EKİCİ

Authors	Affiliation	Presentation title
Assist. Prof. Dr. İbrahim EKİCİ	Recep Tayyip Erdoğan University	DERİN VE YÜZEY YAPI KAVRAMLARI BAĞLAMINDA DİLLERİN ARASI AKTARIMIN İMKÂNI VE SINIRLILIKLARI: KUR'ÂN MEALLERİ ÖRNEĞİ
Assist. Prof. Dr. Yüksel ÇELİK Ersin AKDAĞ	Erciyes University	ABU 'ALİ EL-FARISI AND THE EXAMINATION OF THE WORK TITLED 'AL-IDÂH AL-'ADUDİ'
Mehmet Faruk GEYLANİ Assoc. Prof. Dr. Hâbil Nazlıgöl	Erciyes University	USE OF HADITH IN THE MENAKİBS (SPECIALLY OF IMAM EBU HANİFE AND IMAM ŞAFİİ MENAKİBS)
Yusuf DOĞAN Assist. Prof. Dr. Ayşe Geze MEYDANOĞLU	Fırat University	IBN JİNNİ'S APPROACH TO IRREGULAR USES IN LANGUAGE METHODOLOGY
Emrullah TOPRAK Assoc. Prof. Dr. Mehmet KILIÇARSLAN	Nevşehir Hacı Bektaş Veli University	A PREACHER İN THE 17th CENTURY VÂNİ MEHMED EFENDİ "SCIENTIFIC PERSONALITY AND WORKS"
Mücahit TENKEKİ	Zonguldak Bülent Ecevit University	AHMED-I HANÎ'S LIFE, WORKS AND APPROACH OF TEVHİD
Esmira AGHAMİRZAYEVA	Azerbaijan State Pedagogical University	BORROWINGS IN THE ENRICHMENT OF VOCABULARY OF LANGUAGES
Assoc. Prof. Dr. Rəhilə HÜMMƏTOVA	Azerbaijan State Pedagogical University	POSSIBILITIES OF USING ADDITIONAL ADJECTIVES AND NUMBERS IN İMADADDİN NASİMİ'S POETRY IN MODERN AZERBAIJANI LITERARY LANGUAGE
Assist. Prof. Dr. Halil İbrahim HAKSEVER	Ondokuz Mayıs University	SEARCHING FOR TRACES OF RELİGİON IN THE LINKS OF OUR CLASSICAL POETRY

Online Session

26.05.2022

Session-1 / Hall-3

Ankara Local Time

10:00–12:30

ID: 876 5294 8400

Passcode: 262626

HEAD OF SESSION: Prof. Dr. Esra (LÜLE) MERT

Authors	Affiliation	Presentation title
Prof. Dr. Esra (LÜLE) MERT	İnönü University	EXAMINATION OF THE TURKISH TEACHING CURRICULUM IN 2019 IN TERMS OF LINGUISTIC FIELD
Prof. Dr. Esra (LÜLE) MERT	İnönü University	AN EXAMINATION OF THE CHILD'S BOOK TITLED "LADDER CLIMBING TO THE PAST" WITHIN THE FRAMEWORK OF PIERCE'S NONLINGUISTIC SIGNIFICANT THEORY
Uz. Dr. Mübeccel BULUT Assist. Prof. Dr. Abdurrahman BİLEN	Uz. Dr. Necip Fazıl Şehir Hospital Adıyaman University	FROM PAST TO TODAY EYE DISEASES AND TREATMENT IN ANATOLIAN CULTURE
Zafer GÜLSAR	Çankırı Directorate of National Education	THE EFFECTS OF ELEMENTS THAT ADD VALUE TO NUTRITIONAL CULTURE ON SOCIAL LIFE: THE TEA PROJECTION
Gökhan AYDINAY Assoc. Prof. Dr. Fırat YILDIZ	Yüzüncü yıl University	RACISM IN SOCIOLOGICAL AND PSYCHOLOGICAL PERSPECTIVES
Dr. Nurten BULDUK	SGDD-ASAM	LITERATURE AND ARTIFICIAL INTELLIGENCE: FROM SIMPLE AUTOMATS TO CYBORGS COMPUTATIONAL LITERATURE TOOLS
Dr. Fatih AYNACI	Aksaray University	REALITY IN THE HISTORICAL NOVEL: THE SEEKING FOR FREEDOM, EQUALITY, JUSTICE OF PRISONED SOULS IN ÉRIC VUILLARD'S NARRATIVE ENTITLED THE WAR OF THE POOR
Dr. Seltenet ALİYEVA	Literary Institute	PHILOSOPHY OF DIVINE LOVE AND POETRY OF YUNUS EMRE
Lect. Atanur MEMİŞ Lect. Kabil DEMİRKIRAN	İstanbul Bilgi University Boğaziçi University	PERMANENTNESS IN SEZAI KARAKOC'S "KÖRFEZ"
Assoc. Prof. Dr. M. Metin BARLIK	Yüzüncü yıl University	"A STUDY ON THE PROBLEM OF METHODOLOGY IN COMPARATIVE LITERATURE"
Prof. Dr. Z. Gönül BALKIR Lect. Başak BALKIR GÜLEN	Kocaeli University	AUTHOR'S WITNESS
Prof. Dr. Z. Gönül BALKIR Lect. Başak BALKIR GÜLEN	Kocaeli University	ETHICAL LIMITS OF LITERARY EXISTENCE

Online Session

26.05.2022

Session-1 / Hall-4

Ankara Local Time

10:00–12:30

ID: 876 5294 8400

Passcode: 262626

HEAD OF SESSION: Rupal Devi

Authors	Affiliation	Presentation title
Gülner Nezerova	Azerbaycan Turizm ve Menecment University	A CULTURAL OVERVIEW OF THE TOURISM POTENTIAL OF ICHERI SHEHER CARAVANSARAIES IN COMMERCIAL RELATIONS
Ophelia Kaneva	Varna Free University Plovdiv University	INCLUSIVE EDUCATION BY SPORT AT SCHOOL – PHILOSOPHY OR REALITY?
Yulya Krasnik Olga Aymaganbetov	Al-Farabi Kazakh National University	FEATURES OF SPORTS MOTIVATION AND SELF-REALIZATION OF ATHLETES DURING THE PREPARATION FOR COMPETITIONS
Zhalalova Akshay	Kazakh National Women's Teacher Training University	SUMEROLOGY AND TURKOLOGY: PAST AND PRESENT
Kaliyeva Gaisha	Al-Farabi Kazakh National University	MODERN TRENDS IN BOOK COVER DESIGN
Arzu Karimova	Teacher of Azerbaijan State Pedagogical University	LANGUAGES OF NATIONAL MINORITIES
Marina Raykova	National Institute of Geophysics, Geodesy and Geography - Bulgarian Academy of Sciences	IMPACT OF COVID-19 CRISIS ON TOURISM IN THE BALKAN REGION
Joyce Cristina Sebastião de Mattos Marsiel Pacífico	State University of Mato	HOW AEROBIC PHYSICAL EXERCISES CAN IMPROVE THE CONSOLIDATION OF LONG-TERM MEMORY IN TEACHING-LEARNING RELATIONSHIPS
Miriam Salomão Marsiel Pacífico	State University of Mato	THE OBJECTIVE HERMENEUTIC'S METHODOLOGY IN EDUCATION: AN EMANCIPATORY ANALYSIS IN THE POINT OF VIEW OF CRITICAL SOCIAL THEORY
Rupal Devi	BPS University of Women	CULTURAL STUDIES

Online Session

26.05.2022

Session-2 / Hall-1

Ankara Local Time

13:00–15:30

ID: 876 5294 8400

Passcode: 262626

HEAD OF SESSION: Samarjit Roy

Authors	Affiliation	Presentation title
Samarjit Roy Debashis De	Maulana Abul Kalam Azad University of Technology	A CONTEXT-SENSITIVE ALTRUISTIC MUSIC FUSION PARADIGM FOR SUSTAINABLE INTERNET OF HUMANITARIAN-MUSICAL THINGS
G. Menlibekova S. Ybyray	Eurasian National University	PROFESSIONAL PROFESSIONALS IN THE PROCESS OF TRAINING SECONDARY AND PERSONAL-ACTION TEACHERS IN FUTURE SOCIAL IDENTITY IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS.
Assoc. Prof. Dr. Elçin Galipoğlu	ANAS Folklore Institute	AZERBAIJAN NEVRUZU IS LIKE THE LIVESTOR OF NATIONAL VALUES.
Roxana Maria Crețu	West University of Timișoara (Romania)	CHROMATIC ROMANTICISM: EMINESCU AND GOYA
Nino Kitoshvili	Ivane Javakhishvili Tbilisi State University	THE ROLE OF OBJECTIVE-SUBJECTIVE ENVIRONMENTAL FACTORS IN HUMAN BEHAVIOR
Kochanji Nadezhda	Moldovan State University	FORMATION OF STUDENTS' COMMUNICATIVE COMPETENCE IN THE GAGAUZ LANGUAGE THROUGH TEACHING DIALOGUE.
Jale Abdullayeva	Azerbaijan University of Languages	THE IMPORTANCE OF THE GERMAN LANGUAGE IN MODERN SOCIETY AND ITS GRAMMAR APPLICATION FEATURES
Türkan Mehdiyeva	Institute of Oriental Studies	WOMEN'S PROBLEM IN HUSEYN JAVID'S CREATIVITY - IN THE CONTEXT OF MODERN ARABIC LITERATURE
Prerna	Bps Women University	WHAT IS LINGUISTICS?
Nitisha	Bhagat Phool Singh University	EDUCATION & CHILD

Online Session

26.05.2022

Session-2 / Hall-2

Ankara Local Time

13:00–15:30

ID: 876 5294 8400

Passcode: 262626

HEAD OF SESSION: Morakeng Edward Kenneth Lebaka

Authors	Affiliation	Presentation title
David Bolaji	University of Port Harcourt	THE MUSICAL ART CREATIVITY AND CONTRIBUTIONS OF ISAAC IDAMOYIBO IN OKPE DISCUSS
Morakeng Edward Kenneth Lebaka	University of Zululand	CALL AND RESPONSE AS A COMMON MODE OF THE TRANSMISSION PROCESS OF INDIGENOUS MUSIC AND COMMUNAL MUSIC-MAKING IN THE BAPEDI CULTURE.
Faris Ichsan Agastya Yabes Christopher Rifqi Fakhri Nur Mulya Arrafi Suteja Mahardhika Chandra Padmonagoro	Bina Nusantara	RESEARCH ON THE LEVEL OF LOCAL MUSIC CONNOISSEURS IN INDONESIA THROUGH DIGITAL MUSIC STREAMING PLATFORMS
Vijay Lakshmi	HP University	ECOFEMINIST CONCERNS IN MARGARET ATWOOD'S SURFACING
Astha Dixit	Sharda University	WOMAN'S RIGHT TO CHOOSE DRESSING AND ATTIRE
Priyanka Vats Sharanpal Singh	Mm(Du)	BLACK FEMINISM: ARTICULATING POSITIONS
Imoh Sunday Obot	Ajayi Crowther University	INTERPLAY BETWEEN MARXIST IDEOLOGY AND ECONOMIC RHETORICS IN NIGERIAN PLAYS
Yoshita Misra	Banasthali Vidyapith	DISTINGUISHED CONCEPT OF COMMUNISM- PLATO AND KARL MARX
Anjali	BPS women University Kanpur Kalan	COMPARATIVE LINGUISTIC

Online Session

26.05.2022

Session-2 / Hall-3

Ankara Local Time

13:00–15:30

ID: 876 5294 8400

Passcode: 262626

HEAD OF SESSION: Nikhil Kumar

Authors	Affiliation	Presentation title
Pamphile Houndji Flore Mehinto Dovonou Louis Dèdègbè Ahomadikpohou	Universitaire d'Abomey-Calavi	ARRONDISSEMENT DE OUEDO AU BENIN (AFRIQUE DE L'OUEST), UN ESPACE PERIURBAIN EN MUTATION
Pamphile Houndji Flore Mehinto Dovonou Louis Dèdègbè Ahomadikpohou	Universitaire d'Abomey-Calavi	URBANISATION ET PRODUCTION MARAICHÈRE DANS L'ARRONDISSEMENT DE OUEDO AU BENIN
Y Bhim Nie		UNDERSTANDING HOW LINGUISTIC GENOCIDE AFFECTS THE DEGA PEOPLE IN THE CENTRAL HIGHLANDS IN VIETNAM.
Shabeeh Rahat	Jamia Millia Islamia	DISCOURSING THE IDEA(S) OF INDIA: A STUDY OF POSTCOLONIAL INDIAN ENGLISH LITERATURES
Usman Yusuf Bako Hauwa Hassan Haruna	Ibrahim Badamasi Babangida University Lapai	FORCED MIGRATION IN AN ERA OF BANDITRY IN NIGERIA: IMPLICATION FOR RURAL DEVELOPMENT
Favour C. Uroko	University of Nigeria	THE LITERATURE OF PSALMS 101 AND THE CULTURE OF LEADERSHIP HUBRIS IN NIGERIA: WHITHER NIGERIANS
Nikhil Kumar	Sharda University	PANDEMIC AFFECTED EDUCATION IN INDIA: HOPES AND CHALLENGES
Aman Sharma Sharanpal Singh	Maharishi Markandeshwar	REVISITING TO REAPPRAISE POSTCOLONIAL THEORY: TOWARDS THE POST- POSTCOLONIAL
Afaq Ahmad Mohammad Mohatram Mohammed Athar Khan	Sultan Qaboos University Global College of Engineering and Technology	TECHNOLOGICAL DEVELOPMENT INDUSTRIAL REVOLUTION 4.0 AND LANGUAGE LITERACY
Dr Muhammad Faisal	Sindh Madressatul Islam University	DATAMINING OF PAKISTAN COMMUNICATION VIA SIGNALS AND INVOLUNTARY SALUTATION OF INDICATOR FORMAT OF URDU LETTER TRADITIONAL THROUGH AI
Moses Adeolu Agoi Oluwanifemi Opeyemi Agoi	Lagos State University of Education Obafemi Awolowo University	CYBERCRIMES: IMPLICATION ON SOCIÉTAL CULTURE

Online Session

26.05.2022

Session-2 / Hall-4

Ankara Local Time

13:00–15:30

ID: 876 5294 8400

Passcode: 262626

HEAD OF SESSION: Assoc. Prof. Dr. Naseem Akhter

Authors	Affiliation	Presentation title
Assoc. Prof. Dr. Naseem Akhter	Shaheed Benazir Bhutto Women University	BETRAYAL AND ITS SOCIO-MORAL CONSEQUENCES (AN OVERVIEW FROM ISLAMIC PERSPECTIVE)
Onwuamah Chiamaka Precious	University of Nigeria Nsukka	LITERATURE AND SOCIETAL CRITICISM
Vorya Shabrandi	University of Guilan Iran	"REFLECTING THE OF UNDERSTANDING AND INTERPRETATION THE LINK BETWEEN THE PHILOSOPHICAL HERMENEUTICS OF DAZIN; BEING WEIGHT; MARTIN HEIDEGGER IS A DIFFERENT STEP THAN METHODOLOGICAL HERMENEUTICS"
S. Lalthamuan Vaiphei	-	TOPIC: THE ROLE OF CHRISTIANITY WITH REFERENCING TO LITERATURE AND RELIGION AMONG THE VAIPHEIS
Sayar Singh Chopra	University of Delhi	AN ENVIRONMENT/NATURE CONCERNS IN INDIAN TRIBAL LITERATURE: A STUDY OF GOPINATH MOHANTY'S PARAJA
Dr. Chandrasekharan Praveen	Christ Nagar College of Education	REVIEW OF READING AS A SKILL IN THE LAST 100 YEARS AND ITS FUTURE IMPLICATIONS
Sri jadaguru	College of Law	THE HISTORY OF LITRATURE
Prof. Dr. Feryal ÇUBUKÇU Prof. Dr. Meryem AYAN	Dokuz Eylül Üniversitesi Celal Bayar Üniversitesi	RECONSTRUCTING AND DECONSTRUCTING COURAGE IN THE POEMS OF CHRISTINA ROSETTI'S GOBLIN MARKET AND GWENDOLYN BROOKS'S SADIE AND MAUD
Dr. Adedeji Luqman. L.	University Of Lagos	SIGNIFICANCE OF LANGUAGE IN PRACTICE OF RELIGION/WORSHIP
Priyanka Agarwal	Amity Business School	STUDY OF FACTORS EFFECTING EMPLOYEE'S TURNOVER INTENTION IN PUBLIC AND PRIVATE SECTORS BANKS.
Dr. Ghanshyam Barman	Uka Tarsadia University	LITHIUM ION BATTERIES FOR A GREEN WORLD

Online Session

International Symposium on Literature, Culture and Language

Van Yüzüncü Yıl University

Department of English Language and Literature-School of Foreign Languages

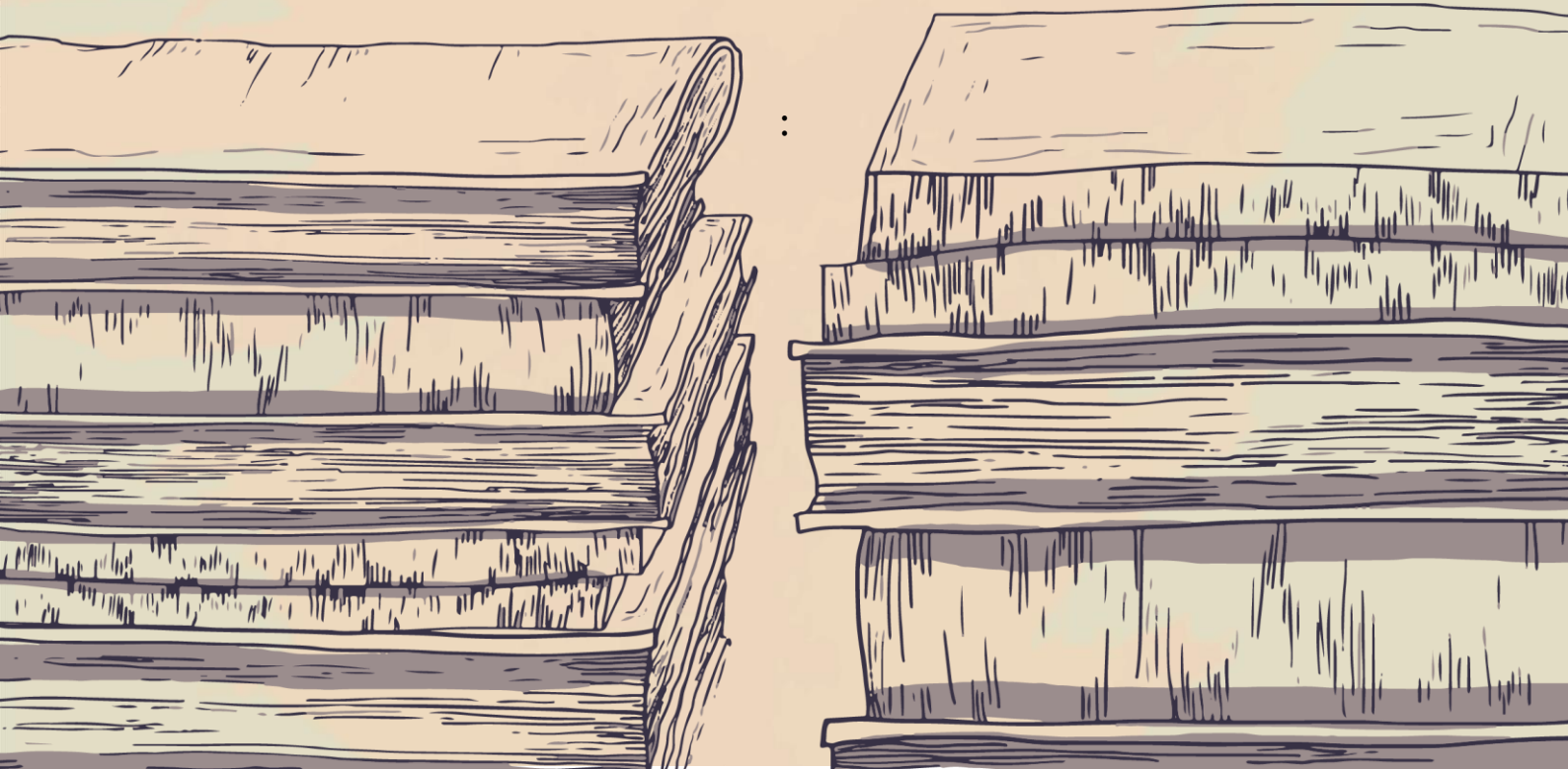
(On the occasion of the 40th Anniversary of Van Yüzüncü Yıl University)

-VAN-

May 26-28, 2022

Congress Program

In Person

-Opening Ceremony-

Date: 27.05.2022

Ankara Local Time: 09:00-10:00

Van Yüzüncü Yıl University, Prof. Dr. Nihat Bayşu Conference Room

Prof. Dr. Bülent Cercis TANRITANIR

Van Yüzüncü Yıl University

Assoc. Prof. Dr. Aydın GÖRMEZ

Van Yüzüncü Yıl University

Prof. Dr. Hamdullah ŞEVLİ

Rector of Van Yüzüncü Yıl University

Assist. Prof. Mehmet Şirin Demir

Van Yüzüncü Yıl University

KEYNOTE SPEAKER

Participant Countries

27.05.2022

Session-1

Ankara Local Time

10:00–12:30

Van Yüzüncü Yıl University,

Prof. Dr. Nihat Bayşu

Conference Room

HEAD OF SESSION: Assoc. Prof. Dr. Gülşen TORUSDAĞ

Authors	Affiliation	Presentation title
Lect. Mehmet ASLAN	Van Yüzüncü Yıl University	VOCABULARY TEACHING WITH INTERNET-BASED APPLICATIONS
Lect. Dr. Esra ÜNSAL OCAK	Van Yüzüncü Yıl University	TRANSLATORS' DECISIONS BASED ON VINAY AND DARBELNET'S TRANSLATION STRATEGIES: A CASE STUDY ON ERNEST HEMINGWAY'S THE SUN ALSO RISES
Lect. Elâ OCAK YELTEKİN Assoc. Prof. Dr. Aydın GÖRMEZ	Van Yüzüncü Yıl University	ANALYSIS OF EAST AND WEST IN ORHAN PAMUK'S WHITE CASTLE USING LEVI-STRAUSS' METHOD OF BINARY OPPOSITIONS
Lect. Cihat ÖZTAY Assoc. Prof. Dr. Gülşen TORUSDAĞ	Van Yüzüncü Yıl University	XENOPHOBIA in ALMAN EKMEĞİ by BEKİR YILDIZ and OTURMA İZNİ by YÜKSEL PAZARKAYA
Lect. Murat ALKAN	Van Yüzüncü Yıl University	THE ROLE OF RACIAL APPROACH OF THEOSOPHY IN THE BIRTH OF NAZISM
Lect. Mehmet ŞENTÜRK	Van Yüzüncü Yıl University	CHINESE-AMERICAN IDENTITY REFLECTED ON "YIN GHOSTS" IN AMY TAN'S THE HUNDRED SECRET SENSES
Assoc. Prof. Dr. Gülşen TORUSDAĞ Assoc. Prof. Dr. Fırat YILDIZ	Van Yüzüncü Yıl University	CRITICAL DISCOURSE ANALYSIS ON THE NECKLACE BY MAUPASSANT: IDEOLOGICAL ASPECT IN THE LITERARY DISCOURSE

In Person Session

27.05.2022

Session-2

Ankara Local Time

13:00–15:30

Van Yüzüncü Yıl University,

Prof. Dr. Nihat Bayşu

Conference Room

HEAD OF SESSION: Prof. Dr. Bülent Cercis TANRITANIR

Authors	Affiliation	Presentation title
Prof. Dr. Bülent Cercis TANRITANIR Zeki KANDAŞOĞLU	Van Yüzüncü Yıl University	ALIENATION THROUGH THE LENSES OF POSTMODERNISM IN CITY OF GLASS BY PAUL AUSTER AND GÖLGESİZLER BY HASAN ALİ TOPTAŞ
Asst. Prof. Dr. Leyla ADIGÜZEL Volkan KEKLİK	Van Yüzüncü Yıl University	THE EFFECTS OF SOCIAL CLASS AND ENVIRONMENT IN THE MORAL DEVELOPMENT OF CHILDREN IN KHALID HOSSEINI'S KITE RUNNER AND HAKAN GÜNDAY'S MORE
Asst. Prof. Dr. Leyla ADIGÜZEL	Van Yüzüncü Yıl University	MULTICULTURAL STRUCTURE OF BRITAIN THROUGH THE EYES OF IMMIGRANTS AND NATIVES IN HANIF KUREISHI'S BORDERLINE
Asst. Prof. Dr. Mahmut AKAR	Muş Alparslan University	INVISIBLE ELECTRA: A PSYCHOANALYTIC READING OF WILLIAM GOLDING'S DARKNESS VISIBLE
Merve Betül GÖRMEZ Prof. Dr. Bülent Cercis TANRITANIR	Van Yüzüncü Yıl University	DEFORMATION DUE TO WRONG MOTHER-DAUGHTER RELATIONSHIP IN ANNIE JOHN BY JAMAICA KINCAID
Assoc. Prof. Dr. Aydın GÖRMEZ Assoc. Prof. Dr. Fırat YILDIZ	Van Yüzüncü Yıl University	THE VILLAIN WOMEN CHARACTERS AS ARCHETYPES IN LITERATURE
Sami BOZKONT	Van Yüzüncü Yıl University	A PSYCHOANALYTIC READING OF ELIZABETH GASKELL'S WIVES and DAUGHTERS
Research Assist. Ömer Aytaç AYKAÇ Assoc. Prof. Dr. Mehmet Şirin DEMİR	Van Yüzüncü Yıl University	FROM JOURNALISM TO AUTHORSHIP: THE LITERARY JOURNALISM OF HEMINGWAY AND STEINBECK
Sümeyye ÇİFTÇİ Prof. Dr. Bülent Cercis TANRITANIR	Van Yüzüncü Yıl University	THE DESPERATE NEED OF WRITING LETTERS TO GOD: RACISM AND SEXISM IN ALICE WALKER'S THE COLOR PURPLE

In Person Session

27.05.2022

Session-3

Ankara Local Time

16:00–18:30

Van Yüzüncü Yıl University,

Prof. Dr. Nihat Bayşu

Conference Room

HEAD OF SESSION: Assoc. Prof. Dr. Seyit Battal UĞURLU

Authors	Affiliation	Presentation title
Assoc. Prof. Dr. Meltem GÜL Cahit SAĞIRDAĞ	Van Yüzüncü Yıl University	REFLECTIONS OF THE MENTAL VERBS IN THE ABUŞKA DICTIONARY ON THE DIALECTS OF CURRENT ANATOLIAN
Assoc. Prof. Dr. Meltem GÜL Cahit SAĞIRDAĞ	Van Yüzüncü Yıl University	CASE SUFFIX ALTERNATION IN NESİMİ'S DIVAN
Assoc. Prof. Dr. Seyit Battal UĞURLU	Van Yüzüncü Yıl University	LITERATURE AND PHYSICAL DISABILITY
Assoc. Prof. Dr. Seyit Battal UĞURLU	Van Yüzüncü Yıl University	GÜLTEN DAYIOĞLU'S FANTASY AND SCIENCE FICTION NOVELS
Assoc. Prof. Dr. Tahmina BADALOVA	Institute of Literature	NİZAMİ'S TRADITIONS IN THE UZBEK LITERATURE OF THE XIV-XV CENTURIES
Lale HİDÂYET KIZI PAŞAYEVA	Azerbaijan National Academy of Sciences	THE IMAGE OF LOVER IN NEVİZADE ATAYI'S "HEFT KHAN" MESNEVİ
Assoc. Prof. Dr. Zehra ALLAHVERDİYEVA	Azerbaijan National Academy of Sciences Baku State University	NİZAMİ GANJAVİ THEMES AND KHAJU KİRMANİ'S "KAMALNAME" MASNAVİ YALANÇI ZƏFƏRAN, TUND ŞOKOLAD VƏ GÜNƏBAXAN TUMUNUN ANTİRAKDİKAL AKTİVLİYİN TƏYİNİ
Məmmədova Lalə Nail qızı, Teymurlu Fəmilə Fəriz qızı	Baku State University	FALSE SAFFRON, DARK CHOCOLATE AND SUNFLOWER DETERMINATION OF TUMU'S ANTIRACTICAL ACTIVITY
Assoc. Prof. Dr. Ebülfez EZİMLİ	Nahçıvan State University	JALİL MAMMADGULUZADE: POETIC OF THE WORD "MOLLA NASRADDIN"
Dr. Qadim QUBADOV	Institute of Literature	PROVERBS AND SAYINGS IN THE WORKS OF NASİMİ
İsmail KIRAN	-	POWER AND POWER IN THE COUNTRY: THE LANDLORD IN YAŞAR KEMAL'S FINE MEMET QUARTET
Assoc. Prof. Dr. Mustafa SOLMAZ	Van Yüzüncü Yıl University	THE EFFECT OF POVERTY ON FAMILY RELATIONS IN THE NOVELS GERMİNAL AND SEVGİLİ ARSIZ ÖLÜM
Assoc. Prof. Dr. Veysi SEVİNÇLİ Hami AKMAN	Van Yüzüncü Yıl University	WISE WORDS IN SUHEYL U NEV-BAHAR

In Person Session

INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON LITERATURE, CULTURE AND LANGUAGE
VAN YÜZÜNCÜ YIL UNIVERSITY

CONTENT

SYMPOSIUM ID	I
SCIENTIFIC COMMITTEE	II
PHOTO GALLERY	III
PROGRAM	IV
CONTENT	V

Author	Title	No
Ebülfez EZİMLİ	JALIL MAMMADGULUZADE: POETIC OF THE WORD “MOLLA NASRADDIN”	1
Sami BOZKONT	A PSYCHOANALYTIC READING OF ELIZABETH GASKELL’s WIVES and DAUGHTERS	16
Meltem GÜL Cahit SAĞIRDAĞ	REFLECTIONS OF THE MENTAL VERBS IN THE ABUŞKA DICTIONARY ON THE DIALECTS OF CURRENT ANATOLIAN	21
Mübeccel BULUT Abdurrahman BİLEN	FROM PAST TO TODAY EYE DISEASES AND TREATMENT IN ANATOLIAN CULTURE	35
Esra (LÜLE) MERT	EXAMINATION OF THE TURKISH TEACHING PROGRAM IN 2019 IN TERMS OF LINGUISTIC FIELD	38
Esra (LÜLE) MERT	AN EXAMINATION OF THE CHILD'S BOOK TITLED "LADDER CLIMBING TO THE PAST" WITHIN THE FRAMEWORK OF PEIRCE'S NONLINGUISTIC SIGNIFICANT THEORY	78
Merve NUR TUĞTEKİN AYDIN Bülent CERCİS TANRITANIR	CUBAN EFFECTS THROUGH THE MAMBO KINGS PLAY SONGS OF LOVE AND OUR HOUSE IN THE LAST WORLD BY OSCAR HIJUELOS	104
Feryal ÇUBUKÇU Meryam AYAN	RECONSTRUCTING AND DECONSTRUCTING COURAGE IN ROSETTI’S GOBLIN MARKET AND BROOKS’ SADIE AND MAUD POEMS	112
İbrahim EKİCİ	THE POSSIBILITIES AND LIMITATIONS OF INTERLINGUAL TRANSMISSION IN THE CONTEXT OF DEEP AND SURFACE STRUCTURE CONCEPTS: THE EXAMPLE OF QUR’ANIC TRANSLATIONS	117
Elçin GALİPOĞLU	AZERBAIJANI NOWRUZ AS THE SUSTAINER OF NATIONAL VALUES	126
Halil İbrahim HAKSEVER	SEARCHING FOR TRACES OF RELIGION IN THE COUPLETS OF OUR CLASSICAL POETRY	134
Joyce CRISTINA Sebastião DE MATTOS Marsiel PACÍFICO	HOW AEROBIC EXERCISE CAN FAVOR THE CONSOLIDATION OF LONGTERM MEMORY IN TEACHING-LEARNING RELATIONS?	141
Miriam SALOMÃO Marsiel PACÍFICO	THE OBJECTIVE HERMENEUTIC'S METHODOLOGY IN EDUCATION: AN EMANCIPATORY ANALYSIS IN THE POINT OF VIEW OF CRITICAL SOCIAL THEORY	152
Ajda BAŞTAN	A READER-RESPONSE CRITICISM: THE DILEMMA OF HOMELAND AND ABROAD IN THE BEAUTY QUEEN OF LEENANE	158

**INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON LITERATURE, CULTURE AND LANGUAGE
VAN YÜZÜNCÜ YIL UNIVERSITY**

Mahmut AKAR	INVISIBLE ELECTRA: A PSYCHOANALYTIC READING OF WILLIAM GOLDING's DARKNESS VISIBLE	166
David BOLAJ	THE MUSICAL ART CREATIVITY AND CONTRIBUTIONS OF ISAAC IDAMOYİBO TO OKPE DISCOURSE	173
Shabeeh RAHAT	DISCOURSING THE IDEA(S) OF INDIA: A STUDY OF POSTCOLONIAL INDIAN ENGLISH LITERATURES	183
Qadim QUBADOV	PROVERBS AND SAYINGS IN THE WORKS OF NASİMİ	190
Mücahit TENKEKİ	AHMED-I HANİ'S LIFE, WORKS AND APPROACH OF TEVHİD	197
Lale HİDÂYET KIZI PAŞAYEVA	THE IMAGE OF LOVER IN NEV'Î-ZÂDE ATAYI'S "HEFT KHAN" MESNEVI	209
Meltem GÜL Cahit SAĞIRDAĞ	CASE SUFFIX ALTERNATION IN NESİMİ'S DIVAN	216
Zehra ALLAHVERDİYEVA	NİZAMİ GANJAVİ THEMES AND KHAJU KİRMANİ'S "KAMALNAME" MASNAVI	230
Tehmine KAMRAN KIZI BEDELOVA	XIV-XV. YÜZYIL ÖZBEK EDEBİYATINDA NİZAMİ GELENEKLERİ (Haydar Hârizmî'nin "Mahzenü'l-Esrâr" Mesnevisinden Hareketle)	238
Tahmina BADALOVA	TRADITIONS OF NİZAMİ IN THE UZBEK LITERATURE OF THE XIV-XV CENTURIES (ON THE BASIS OF "GULSHANUL-ASRAR" MASNAVI BY HEYDAR KHARAZMİ)	243
Süleyman KASAP Rojev Ağıt SARİ	AN OVERVIEW OF ECO-POETRY AND RIPRAP (1959) BY GARY SNYDER	244
Bülent Cercis TANRITANIR Zeki KANDAŞOĞLU	ALIENATION THROUGH THE LENSES OF POSTMODERNISM IN THE CITY OF GLASS BY PAUL AUSTER AND GÖLGESİZLER BY HASAN ALİ TOPTAŞ	252
Marina Raykova	IMPACT OF COVID-19 CRISIS ON TOURISM IN THE BALKAN REGION	261
Roxana Maria CREȚU	CHROMATIC ROMANTICISM: EMINESCU AND GOYA	269
Rəhilə HÜMMƏTOVA	POSSIBILITIES OF USING ADDITIONAL ADJECTIVES AND NUMBERS IN İMADADDİN NASİMİ'S POETRY IN MODERN AZERBAIJANI LITERARY LANGUAGE	279
Mehmet ŞENTÜRK	CHINESE-AMERICAN IDENTITY REFLECTED ON "YIN GHOSTS" IN AMY TAN'S THE HUNDRED SECRET SENSES	288
Zehra GÜNDAR	FROM REPRESSION TO FREEDOM: MATERNAL OSCILLATIONS IN İSMET ÖZEL'S "OF NOT BEING A JEW" AND POETRY AS AN AHISTORICAL SPACE FOR THE 'OTHER' OF HISTORY	296
Юлия КРАСНИК Ольга АЙМАГАНБЕТОВА	FEATURES OF SPORTS MOTIVATION AND SELF- REALIZATION OF ATHLETES DURING THE PREPARATION FOR COMPETITIONS	303
Ghanshyam Barman	LITHIUM ION BATTERIES FOR A GREEN WORLD	316
Naseem AKHTER	BETRAYAL AND ITS SOCİO-MORAL CONSEQUENCES (AN OVERVIEW FROM İSLAMİC PERSPECTİVE)	317
Ahmed HARBOUK Nayef JOMAA	İDLİB ÜNİVERSİTESİ EFL SURİYELİ LİSANS ÖĞRENCİLERİNİN YABANCI DİL YAZIMLARINDAKİ DİL BİLGİSİ HATALARI	318
AMAN SHARMA SHARANPAL SINGH	REVISITING TO REAPPRAISE POSTCOLONIAL THEORY: TOWARDS THE POST-POSTCOLONIAL	320
Sevcan IŞIK	'OTHERNESS' IN BORDERLINE BY HANİF KUREISHİ	321

**INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON LITERATURE, CULTURE AND LANGUAGE
VAN YÜZÜNCÜ YIL UNIVERSITY**

Morakeng EDWARD Kenneth LEBAKA	CALL AND RESPONSE AS A COMMON MODE OF THE TRANSMISSION PROCESS OF INDIGENOUS MUSIC AND COMMUNAL MUSIC-MAKING IN THE BAPEDI CULTURE	322
Sümeyye ÇİFTÇİ Bülent Cercis TANRITANIR	THE DESPERATE NEED OF WRITING LETTERS TO GOD: RACISM AND SEXISM IN ALICE WALKER'S THE COLOR PURPLE	323
Zhalalova AKSHAY	SUMEROLOGY AND TURKOLOGY: PAST AND PRESENT	324
Nitisha	EDUCATION & CHILD	325
Priyanka Vats Sharanpal Singh	BLACK FEMINISM: ARTICULATING POSITIONS	326
Vijay Lakshmi	ECOFEMINIST CONCERNS IN MARGARET ATWOOD'S SURFACING	327
Rupal Devi	CULTURAL STUDIES	328
Chandrasekharan Praveen	REVIEW OF READING AS A SKILL IN THE LAST 100 YEARS AND ITS FUTURE IMPLICATIONS	329
Faris Ichsan Agastya Mahardhika Chandra Padmonagoro Mulya Arrafi Suteja Rifqi Fakhri Nur Yabes Christopher	RESEARCH ON THE LEVEL OF LOCAL MUSIC CONNOISSEURS IN INDONESIA THROUGH DIGITAL MUSIC STREAMING PLATFORMS	330
S. Lalthamuan Vaiphei	THE ROLE OF CHRISTIANITY WITH REFERENCING TO LITERATURE AND RELIGION AMONG THE VAIPHEIS	331
Esmira Aghamirzayeva	BORROWINGS IN THE ENRICHMENT OF VOCABULARY OF LANGUAGES	332
Nikhil Kumar	PANDEMIC AFFECTED EDUCATION IN INDIA: HOPES AND CHALLENGES	333
Ömer Aytaç AYKAÇ Mehmet Şirin DEMİR	FROM JOURNALISM TO AUTHORSHIP: THE LITERARY JOURNALISM OF HEMINGWAY AND STEINBECK	334
Banu Ögünç	HOLIGANİZM ÜZERİNDEN İŞÇİ SINIFI AHLAKI: PETER TERSON'IN ZIGGER ZAGGER	336
MERVE NUR TUĞTEKİN AYDIN BÜLENT CERCİS TANRITANIR	CUBAN EFFECTS THROUGH THE MAMBO KINGS PLAY SONGS OF LOVE AND OUR HOUSE IN THE LAST WORLD BY OSCAR HIJUELOS	338
Atanur MEMİŞ Kabil DEMİRKIRAN	PERMANENTNESS IN SEZAI KARAKOC'S "KÖRFEZ" (PERMANENTNESS IN SEZAI KARAKOC'S "GULF")	341
M. Metin BARLIK	A RESEARCH ON THE PROBLEM OF METHOD DETERMINATION IN COMPARATIVE LITERATURE	342
Elâ OCAK YELTEKİN Aydın GÖRMEZ	ANALYSIS OF EAST AND WEST IN ORHAN PAMUK'S WHITE CASTLE USING LEVI-STRAUSS' METHOD OF BINARY OPPOSITIONS	343
Büşra DOĞRU	REVISITING THE FAIRY TALE: THE POACHER BY URSULA LE GUIN	344
Cihat ÖZTAY Gülşen TORUSDAĞ	XENOPHOBIA in ALMAN EKMEĞİ by BEKİR YILDIZ and OTURMA İZNİ by YÜKSEL PAZARKAYA	345
Afaq Ahmad Mohammad Mohatram Mohammed Athar Khan	TECHNOLOGICAL DEVELOPMENT INDUSTRIAL REVOLUTION 4.0 AND LANGUAGE LITERACY	346
Moses Adeolu AGOI Oluwanifemi Opeyemi AGOI	CYBERCRIMES: IMPLICATION ON SOCIETAL CULTURE	347
Muhammad Faisal	DATAMINING OF PAKISTAN COMMUNICATION VIA SIGNALS AND INVOLUNTARY SALUTATION OF	348

**INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON LITERATURE, CULTURE AND LANGUAGE
VAN YÜZÜNCÜ YIL UNIVERSITY**

	INDICATOR FORMAT OF URDU LETTER TRADITIONAL THROUGH AI	
Yoshita MISRA	DISTINGUISHED CONCEPT OF COMMUNISM- PLATO AND KARL MARX	349
Prerna	WHAT IS LINGUISTICS?	350
Ecevit BEKLER	A HISTORICAL-BIOGRAPHICAL APPROACH TO UTOPIA BY THOMAS MORE AND GULLIVER'S TRAVELS BY JONATHAN SWIFT	351
Süleyman KASAP Rojev Ağıt SARİ	AN OVERVIEW OF ECO-POETRY AND RIPRAP (1959) BY GARY SNYDER	353
İsmail KIRAN	POWER AND POWER IN THE COUNTRY: THE LANDLORD İN YAŞAR KEMAL'S FİNE MEMET QUARTET	355
Priyanka Agarwal	STUDY OF FACTORS EFFECTING EMPLOYEE'S TURNOVER INTENTION IN PUBLIC AND PRIVATE SECTORS BANKS	357
Yüksel ÇELİK Ersin AKDAĞ	ABU 'ALI EL-FARISI AND THE EXAMINATION OF THE WORK TITLED "AL-IDÂH AL-'ADUDİ"	366
Esra ÜNSAL OCAK	TRANSLATORS' DECISIONS BASED ON VINAY AND DARBELNET'S TRANSLATION STRATEGIES: A CASE STUDY ON ERNEST HEMINGWAY'S THE SUN ALSO RISES	368
Fatih AYNACI	REALITY IN THE HISTORICAL NOVEL: THE SEEKING FOR FREEDOM, EQUALITY, JUSTICE OF PRISONED SOULS IN ÉRIC VUILLARD'S NARRATIVE ENTITLED THE WAR OF THE POOR	369
Favour C. UROKO	THE LİTERATURE OF PSALMS 101 AND THE CULTURE OF LEADERSHIP HUBRİS İN NİGERİA: WHİTHER NİGERİANS	371
Usman YUSUF BAKO Hauwa HASSAN HARUNA	FORCED MİGRATION İN AN ERA OF BANDİTRY İN NİGERİA: İMPLİCATION FOR RURAL DEVELOPMENT	372
Mustafa SOLMAZ	THE EFFECT OF POVERTY ON FAMILY RELATIONS IN THE NOVELS GERMINAL AND SEVGİLİ ARSIZ ÖLÜM	373
Z. Gönül BALKIR Başak BALKIR GÜLEN	ETHİCAL LİMİTS OF LİTERARY EXİSTENCE	375
Z. Gönül BALKIR Başak BALKIR GÜLEN	AUTHOR'S WİTNESS	377
Gulnar NAZAROVA	A CULTURAL OVERVIEW OF THE TOURISM POTENTIAL OF ICHERI SHEHER CARAVANSARAIES IN COMMERCIAL RELATIONS	378
Leyla ADIGÜZEL	MULTICULTURAL STRUCTURE OF BRITAIN THROUGH THE EYES OF IMMIGRANTS AND NATIVES IN HANİF KUREISHI'S BORDERLINE	381
Ophelia KANEVA	INCLUSIVE EDUCATION BY SPORT AT SCHOOL – PHILOSOPHY OR REALITY?	383
Imoh Sunday OBOT	INTERPLAY BETWEEN MARXİST IDEOLOGY AND ECONOMİC RHETORİCS İN NİGERİAN PLAYS	384
Mehtap DEMİRTÜRK	THE COMMON CHARACTERISTICS OF ROMAN COMEDY THROUGH AN ANALYSIS OF <i>THE EUNUCH</i> BY TERENCE	385
Gökçe Dişlen DAĞGÖL	A PEEK İNTO THE PERCEİVED LANGUAGE LEARNİNG EFFORT AND SELF-EFFİCACY AT TERTİARY LEVEL	387
Mehmet Faruk GEYLANİ	MENAKIBLARDA HADİS KULLANIMI (İMAM EBU HANİFE VE İMAM ŞAFİİ MENAKIBLARI ÖZELİNDE)	388
YUSUF DOĞAN	İBN CİNNİ'NİN DİL METODOLOJİSİNDE KURAL DIŞI KULLANIMLARA YAKLAŞIMI	390
Emrullah TOPRAK	XVII. YÜZYILDA BİR VÂİZ VÂNİ MEHMED EFENDİ	392

**INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON LITERATURE, CULTURE AND LANGUAGE
VAN YÜZÜNCÜ YIL UNIVERSITY**

“İLMİ KİŞİLİĞİ VE ESERLERİ”		
Zafer GÜLSAR	BESLENME KÜLTÜRÜNE DEĞER KATAN ÖĞELERİN TOPLUMSAL YAŞANTIYA ETKİLERİ: ÇAY PROJEKSİYONU	394
Gökhan AYDINAY Fırat YILDIZ	SOSYOLOJİK VE PSİKOLOJİK AÇILARDAN IRKÇILIK	396
Nurten BULDUK	EDEBİYAT VE YAPAY ZEKA: BASİT OTOMATLARDAN SAYBORGLARA BİLGİSAYIMSAL EDEBİ ARAÇLAR	398
Seltenet ALİYEVA	İLAHİ AŞK FELSEFESİ VE YUNUS EMRE ŞİİRİ	417
M. Metin BARLIK	KARŞILAŞTIRMALI EDEBİYATTA YÖNTEM BELİRLEME SORUNU ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA	419
Калиева Гайша	КІТАП МҰҚАБАСЫ ДИЗАЙНЫНЫҢ ЗАМАНАУИ ТЕНДЕНЦИЯЛАРЫ	420
Arzu Kərimova	MİLLİ AZLIQLARIN DİLLƏRİ	422
Г.Ж. Меңлібекова С.Б. Ыбырай	ЖОҒАРЫ ОҚУ ОРЫНДАРЫНДА БОЛАШАҚ ӘЛЕУМЕТТІК ПЕДАГОГТЕРДІ ДАЙЫНДАУ ҮДЕРІСІНДЕ КӘСІБИ СӘЙКЕСТЕНДІРУДЕГІ ОРТА ЖӘНЕ ТҰЛҒАЛЫҚ-ІС- ӘРЕКЕТТІК ТҰҒЫРЛАР МӘСЕЛЕЛЕРІ	428
Nino Kitoshvili	THE ROLE OF OBJECTIVE-SUBJECTIVE ENVIRONMENTAL FACTORS IN HUMAN BEHAVIOR	434
Кочанжи Надежда	ФОРМИРОВАНИЕ КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ УЧАЩИХСЯ НА ГАГАУЗСКОМ ЯЗЫКЕ ПОСРЕДСТВОМ ОБУЧЕНИЯ ДИАЛОГУ.	435
Jale Abdullayeva	MÜASİR CƏMİYYƏTDƏ ALMAN DİLİNİN ƏNƏMİYYƏTİ VƏ ONUN QRAMMATİK TƏTBİQİ XÜSUSİYYƏTLƏRİ	437
Astha Dixit	WOMAN'S RIGHT TO CHOOSE DRESSING AND ATTIRE	439
Anjali	COMPARATIVE LINGUISTIC	440
Pamphile HOUNDJI Flore MEHINTO DOVONOU Louis Dèdègbè AHOMADIKPOHOU	ARRONDISSEMENT DE OUEDO AU BENIN (AFRIQUE DE L'OUEST), UN ESPACE PERIURBAIN EN MUTATION	441
Pamphile HOUNDJI Flore MEHINTO DOVONOU Louis Dèdègbè AHOMADIKPOHOU	URBANISATION ET PRODUCTION MARAICHÈRE DANS L'ARRONDISSEMENT DE OUEDO AU BENIN	442
Y Bhim Nie	UNDERSTANDING HOW LINGUISTIC GENOCIDE AFFECTS THE DEGA PEOPLE IN THE CENTRAL HIGHLANDS IN VIETNAM	443
Onwuamah Chiamaka Precious	LITERATURE AND SOCIETAL CRITICISM	444
Vorya Shabrandi	REFLECTING THE OF UNDERSTANDING AND INTERPRETATION THE LINK BETWEEN THE PHILOSOPHICAL HERMENEUTICS OF DAZIN "BEING WEIGHT" MARTIN HEIDEGGER IS A DIFFERENT STEP THAN "METHODOLOGICAL HERMENEUTICS"	445
Sayar Singh Chopra	AN ENVIRONMENT/NATURE CONCERNS IN INDIAN TRIBAL LITERATURE: A STUDY OF GOPINATH MOHANTY'S <i>PARAJA</i>	446
Dr. Adedeji LUQMAN L.	SIGNIFICANCE OF LANGUAGE IN PRACTICE OF RELIGION/WORSHIP	447
Dr. Priyanka Agarwal	STUDY OF FACTORS EFFECTING EMPLOYEE'S TURNOVER INTENTION IN PUBLIC AND PRIVATE	448

INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON LITERATURE, CULTURE AND LANGUAGE
VAN YÜZÜNCÜ YIL UNIVERSITY

SECTORS BANKS.		
Mehmet ASLAN	VOCABULARY TEACHING WITH INTERNET-BASED APPLICATIONS	456
Murat ALKAN	THE ROLE OF RACIAL APPROACH OF THEOSOPHY IN THE BIRTH OF NAZISM	457
Gülşen TORUSDAĞ Fırat YILDIZ	CRITICAL DISCOURSE ANALYSIS ON THE NECKLACE BY MAUPASSANT: IDEOLOGICAL ASPECT IN THE LITERARY DISCOURSE	458
Leyla ADIGÜZEL Volkan KEKLİK	KHALID HOSSEİNİNİN UÇURTMA AVCISI VE HAKAN GÜNDAY'IN DAHA' SINDA ÇOCUKLARIN SOSYAL SINIF VE ÇEVRESİNİN AHLAKİ GELİŞİMLERİNDEKİ ETKİLERİ	459
Merve Betül GÖRMEZ Bülent Cercis TANRITANIR	DEFORMATION DUE TO WRONG MOTHER-DAUGHTER RELATIONSHIP IN ANNIE JOHN BY JAMAICA KINCAID	461
Aydın GÖRMEZ Fırat YILDIZ	THE VILLAIN WOMEN CHARACTERS AS ARCHETYPES IN LITERATURE	462

CELİL MEMMEDGULUZADE: SÖZÜN “MOLLA NESREDDİN” POETİKASI

JALİL MAMMADGULUZADE: POETIC OF THE WORD “MOLLA NASRADDIN”

Ebülfez EZİMLİ

Nakhchivan State University, Department of History and Literature, Nakhchivan Teachers
Institute, Department of Language and Literature Azerbaijan, Nakhchivan

Özet

"Molla Nasreddin" dergisiyle sanat dünyasına yeni bir poetika akımı getiren sanatçı: Mirza Celil Memmedguluzade (1869-1932) ve poetika seçkisi.

"Danabaş Köyü Öyküleri", "Posta Kutusu", "Posta Kutusu"ndan "Molla Nasreddin" dergisine C.Memmedguluzade : "Molla Nasreddin" dergisini, Molla Nasreddin'in saygısını ve heyecanını tüm Asya'ya, Doğu ve Avrupa dünyasına taşıdı.

"Sizİ söyledim ey Müslüman kardeşlerim" / 1906, № 1 /. Ve tüm görüşler "Molla Nasreddin" dergisinde kaldı. Mirza Celil kalemin gücüyle insan duygu ve düşüncelerinin özgür olduğunu ilan etmiştir. Ve "Molla Nasreddin" ile "kalemi ile özgür" olduğunu kanıtladı; ruhsal olarak özgür olmak da gereklidir - bu hem edebiyatın hem de insanın kurtuluşunun poetikasıydı.

"Molla Nasreddin" dergisi ve yayıncılığının öz farkındalık üzerindeki etkisi çok yönlüydü. Derginin ilk sayısı 7 Nisan 1906'da yayınlandı ve 25 yıl sürdü. Derginin Güney ve Kuzey Azerbaycan, Rusya, Kafkaslar ve genel olarak Osmanlı İmparatorluğu'nda dağıtılması yasaklandı. Türklerin Kafkasya'da birçok merkezi şehri vardı: Tiflis, Derbent, Erivan, Gence, Nahçıvan... Molla Nasreddin'in bahsettiği ve yayılması yasak olan semtlerden biri de Nahçıvan-Erivan'dı.

"Molla Nasreddin"ın konuşma tarzı mizahi ve satirik poetikalara dayanmaktadır. Dergide ve genel olarak, C. Memmedguluzade'nin poetikasında hikâye, şiir, felyeton, mektup, haber, telgraf tarzı ile yazmak ve söylemek, anlatmak hem suallı-sorğulu, hem de cavablı idi. Derginin poetikasında, teşhir etmekten ziyade samimi, canlı olarak, tasvir-taktim etmek- içerik ve fikir açısından devamlı ve ardıcıl idi. Bu, Molla Nasreddin'in özel bir şiirsel üsluba sahip, samimi ve canlı anlatım yöntemi idi. Bu, yani mehramanə ve canlı ifadeetmenin, mahsusi poetika tarzına malik olmanın "Molla Nəsrəddin" üsulu demek idi.

Ve "Mirza Celil'in üslubunda her şey yeniydi: gerçek kendi kıyafetleri içinde tasvir edilmişti ve bu görüntülerin poetikasında hem anlatı, hem de terennüm, metinaltı mezmunlar, ifade tarzları ve fikirler de yeni ədəbi hərəkət taktına məxsus poetika kimi qüvvetlidir.

Anahtar Kelimeler: Celil Memmedguluzade, "Molla Nasreddin" dergisi, yeni tarz poetika

Abstract

The artist who brought a new flow of poetics to the world of art with the magazine "Molla Nasreddin": Mirza Jalil Mammadguluzadeh (1869-1931) and his selection of poetics.

Jalil Mammadguluzadeh from "Stories of Danabash village", "Mailbox", "Mailbox" to "Molla Nasreddin" magazine: "Molla Nasreddin" magazine brought the respect and excitement of Mullah Nasreddin to the whole world of Asia, East and Europe.

"I have told you, my Muslim brothers" / 1906, № 1 /. And all the views were stuck in the magazine "Molla Nasreddin". With the power of the pen, Mirza Jalil proclaimed that human feelings and thoughts are free. And with "Molla Nasreddin" he proved that he was "free with his pen"; it is also necessary to be spiritually free - this was the poetics of both literature and the liberation of man

The magazine "Molla Nasreddin" and its publishing influence on self-awareness were multifaceted. The first issue of the magazine was published on April 7, 1906 and lasted for 25 years. The magazine was banned from being distributed in South and North Azerbaijan, Russia, the Caucasus and the Ottoman Empire in general. The Turks had many central cities in the Caucasus: Tbilissi, Derbent, Yerevan, Ganja, Nakhchivan ... One of the districts mentioned by Molla Nasreddin and banned from spreading was Nakhchivan-İravan.

Molla Nasreddin's method of speech is based on humorous and satirical poetics. In the magazine and in general in J. Mammadguluzadeh's poetics, writing and telling stories, poems, phaeons, letters, news, telegrams was both questionable and responsible. In the poetics of the magazine, the intimate, lively, descriptive presentation, rather than exposing, was consistent in terms of content and ideas. This was Molla Nasreddin's method of intimate and lively expression, of having a special poetic style.

And "everything was new in Mirza Jalil's style: the real was depicted in his own clothes, and in the poetics of these images, both the narration, the hymn, the subtext, the expression and the ideas are as strong as the poetics of the new literary movement.

Keywords: Jalil Mammadguluzadeh, "Molla Nasreddin" magazine, new style poetics

1. GİRİŞ

Mirzə Cəlil Memmedkuluzadə və onun müasirlərinin- meslektaşlarının sayesinde XIX əsrin sonları və XX əsrin ilk 20 yılında edebiyetə Yeni edebiyat gəldi. Ötən bu yüzilyda C.Memmedkuluzadə haqqında onlarla kitablar, yüzlerle makalelər yazıldı, amma onların heç biri Mirzə Cəlil yaradıcılığının gerçək elmi simasını açma bilmedi. Ondan bahs edənler onun yaradıcılıq üsul və maddələrini, ideyalarını anlamadılar. Beləliklə, ədəbiyyatşünaslıqda ona taklidi və uydurma üsullardan yanaşıldı- başqa yazıçılar haqqında nələr deyildisə, Mirzə Cəlil haqqında da ele deyildi və nəticədə, Mirzə Cəlilin özü görünmədi, əsərləri və obrazları haqqında yanlış tarzlardan- yarıqlıqlardan və məzmunlardan bahs edildi.

Cəlil Məmmədquluzadə (1869-1932) Naxçıvanda anadan olmuş, 13 yaşınadək burada təhsil almış, Qori Seminariyasını bitirəndən (1888) sonra 1904 – cü ilədək İrəvanda və Naxçıvanda işləmişdir. Mirzə Cəlil dünyanı Naxçıvandan görüb, həyatı da orada dərk edib. 1890 – cı illərdə yazdığı əsərlərin və gələcəkdə bütün dünyanı bürüyəcək "Molla Nəsrəddin" dərgisinin mövzu və mündəricəsi üçün materiallar da həmin illərdə onun kalbine və düşüncəsinə yol alıb.

XIX əsrin doxsanıncı illərinin ortalarında Mirzə Cəlil "Danabaş kəndinin əhvalatları" adlı povesti ilə ədəbi mühitdə yeni üslubi, ideoloji istikaetin cığırclarını açmışdır. Eser, helelik, elyazması şəklində ziyalılara tanış idi. Cəlil Məmmədquluzadə maarifçi – alim Qurbanəli Şərifzadəyə yazdığı məktubu bu cümlələrlə başlamışdır: "25 aprel (1895 – 1897 – ci illər arası)

Nehrəm, Beraderm Meşedi Kurbaneli, sağ və salamat varam. Haman Naxçıvan, haman Danabaş kendi va haman Mehemedhesen emi ile Hudayar bey, haman qazi... Gerez, haman göl, haman qurbağa..." (C.Memmedquluzade, Mektublar)

Mirze Celil "Hatiratım" adlı memuarında Mehemed ağa Şahtaxlıdan bahs ederek yazırdı: "Mehəmməd ağanı men cavan vaxtında Naxçıvanda görmüşdüm. Min səkkiz yüz doxsan dördümi – beşdəmi, bilmedim, Mehemed ağa neden ötrüsə, Naxçıvana gelmişdi. Menim o vaxt yazmış olduğum "Məhəmməd Həsən əmi" hekayesi yoldaşlarımın içində danışığa düşmüşdü və Mehemed ağa tekit etdi və mən hekayeni apardım qoydum onun qabağına. O da başdan bir neçə vereq oxudu və beyəndi..." (C.Memmedquluzade, Mektublar).

Məhəmməd ağa Şahtaxlı Mirze Celilin "Danabaş kəndinin əhvalatları", "Poçt qutusu" və başqa əsərləri ilə tanışlıqdan sonra onu "Şərqi - Rus" qəzetində işləməyə dəvət edir. Ve Mirze Celil 1904 – cü ildən qəzetdə emektaşlıq edir və qəzet 1905-ci ildə bağlandıktan sonra— 1906-cı ilin evvelində onun nəşr olunduğu "Geyret" metbeesini nahçıvanlı tacir Meşədi Elesger Bağirovun yardımı- kömeyi ilə alır. Ümumiyyətlə, **Qafqazda oyanış, milli intibah** Mirzə Celil Memmedkuluzade, Mehəmmədəğa Şahtaxlı, Ömer Faiq Nemanzade, Hüseyn Cavid, Ahmedbəy Ağayev, Əlimerdanbey Topçubaşov, Əlibey Hüseynzade, Mehemed Emin Resulzadə kimi yaradıcı simaların şahsında günbəgün dirçəlirdi...

2. "MOLLA NESRƏDDİN" DERGİSİNİN YARANMASI EREFESİ VE İMKANLARI

XIX esrin 90-cı illərində medəni - ictimai həyatda müterəqqi inkişaf da genişləniirdi. Tesadüfi deyil ki, 90 ildən artıq yaşamış edebiyatşünas Eziz Şerif (1895-1993) doxsanıncı iller Naxçıvanın həyatında əlamətdar bir dövr hesab edirdi və yazırdı ki, "bu illərdə Naxçıvan ehalisi arasında bir növ oyanış, terpəniş müşahidə edilirdi. İster Şerg tehsili almış, istersə de rus məktəblərində tərbiyə edilmiş ziyalıların sayı şəhərdə artırdı" Eziz Şerif (1986). "Molla Nesreddin nece yarandı"). Bu ziyalılardan biri de Eziz Şerifin atası Kurbaneli Şerifzadə idi ki, bütün heyatını və düşüncələrini maarife, elmə yönəltməklə yeni neslin tərbiyə edilməsi üçün ziyalılara üz tutardı: o, həm Şark şəhərlərinin bir çoxunu, həm də Avropa şəhərlərini gəzmişdi. Biri de Mehəmməd ağa Şahtaxlı idi ki, 1870 - ci illərdən Avropanı dolaşmış, Paris Universitetində çalışmış, müxtəlif mətbuat orqanlarında əsərlərini dərc etdirmiş və atasının rehmetə getməsindən sonra Nahçıvana gəlmiş, edebi-elmifəaliyyət üçün Tiflisə getmiş, 1903 – cü ildə "Şərqi - Rus" qəzetini çıxarmışdır.

Daha bir alim,yazar Mehemed Tağı Sidgi gibi bir alim – pedaqoq, yazıçı kimi xüsusi hörmət və nüfuz sahibi idi və bu nüfuza görə idi ki, hökumətin icazəsi ilə 1896 – cı ildə "Tərbiyə"adlı məktəb açmışdır. Kelküttdən, Tehrandan, İstanbuldan, Bahçasaraydan onun adına qəzetlər gələr, M.T.Sidgi də o qəzetlərə yazılar göndərirdi.

Daha bir şahıs İstanbul Universitetində təhsil alan şair, dramaturk Hüseyn Cavid idi. Gələcək illərin böyük şairi Hüseyn Cavid XX yüzilliyin ilk illərində edebe həyata kadem qoydu. Beləliklə, Qafqazda mədəniyyət, maarif, elm, edebiyat üzrə inqilabi intibah dövrü başladı. Nahçıvandan çıxan bu və digər ziyalıların sayəsində de edebiyatda, fikir və düşüncədə, əməl və fəaliyyətdə yeni intibah yarandı; ümumilikdə isə məkanda yeni ağıl və tefəkkür mənziləsindən yeni edebiyat intişar tapdı.

2.1. Yeni Üslublu ve İdeyalı Edebiyatın Yaranmasında Zaman ve Mekan Zeruretləri

Esrin 90 – cı illerində Qafqazın digər bölgələri kimi, Naxçıvandakı milli – mədəni, elmi, ədəbi inkişafın yeni səhifələri yazılırdı ki, bu səhifələr əsasında böyük Şerkin Kapısı hesab edilən Naxçıvan mahalının Erzuruma, Tebrizə uzanan yollarının hər astanasında, hər çıxırında bir yenilik, bir ümid işığı yanırdı. Qafqazın daha bir ağır beləsi var idi: bu bəla imperiya əsarətinin dərinlərə sirayət edilməsi üçün yeni biçimli qadağalar, qaydalar demək idi. Mirze Celil bunu aydın dərk edirdi: “Məlumdur ki, o vaxtlar müstəbit Rusiya hökumətinin mənim – mənim bir dövründəki rus tayfasından savayı, Türk kimi bir millətə etina olmurdu; Türk dilində bir müstəqil cəridə intişarına yol vermək Peterburq hökumətindən heç gözləmək olmazdı. Xüsusən ki, İran Osmanlı ilə həmsərhəd olan Qafqaz müsəlmanlarının mərifətinin qüvvətlənməyinə ruslar heç bir vaxt yol vermək istəməzdilər” (C.Məmmədquluzadə, “Xatirələrim”)

Çar hökuməti ermənilərə dövlət yaratmaq vədi vermişdi. bu plan heç şübhəsiz ki, Böyük Qafqazda, Azərbaycan torpaqlarının hesabına yaradılacaqdır və tədricən də cəmləşdirmə, nəzarətdə ola biləcək dairedə saxlamaq siyasəti öz bəhrəsini verdi. XX əsrin evvəllərində erməniləri Osmanlı, İran, Suriya ərazilərindən köçürüb planlı şəkildə Azərbaycan torpaqlarında yerləşdirmək siyasəti başa çatmışdır.

İnzibati – siyasi aləmdə idarə və qəzalarda əsas nəzarətçilər, rəhbərlər də ermənilərdən təyin edilmişdir. Sənzorlar da, əsasən, ermənilər idi. Siyasi qadağalar güclənmişdir. Sonralar Mirze Celil bu halları belə təşbih edirdi: “O ki qaldı siyasi məsələlər, bu bərdə dilim lal olsun: həmin əsərin sənsorunun tələbatı o qədər səht idi ki, siyasət nədir ki, siyasətin qorxusundan “S” hərfini yazmağa cüret ələməzdik”.

Və belə bir nəzarət olan ölkədə yeni söz demək, milli, mədəni təssübkeşlik etmək də çətin idi. Əsas məsələ millətə oyaatmaq, dərk etdirmək, özünü özünün yadına salmaq idi; bu milli-inkilabi demokratiyanın əsas əməli idi. Bu cür ağır bir vəziyyətin milli fəlakətini dərk edən Məhəmməd ağa Şahtaxtılı, Əhmədbəy Ağayev, Əlimərdan Topçubaşov, Celil Məmmədquluzadə, Əynəli bəy Sultənov, Məhəmmədəmin Rəsulzadə və b. milli oyanış, milli intibah üçün yeganə yolu yazmaqda, yazmaqda və yenə də yazmaqda görmüşlər. Hələlik bir vəsəitə olaraq, qəzet və jurnal çıxartmaq, kitab nəşr etdirmək, əyni zamanda yeni məktəblər açmaq kimi tələp və məqsətlər ön pləndə idi.

Mirze Celil “Şərgi - Rus” qəzetinin tutduğu yolun çətinliyindən bəhs edərkən yazırdı ki, “o əsrdə və o şəraitdə heç bir kəsəin cürəti ola bilməzdi ki, kələm ilə azad olsun və əsrin hökumətinin istibdadı ilə mübarizə aparsın...” Naxçıvan mühitində hər bir gizli və aşkar hadisələri, əhvalatları, münasibətləri görəən Celil Məmmədquluzadə özündə tam yeni güclər olduğunu aşkara çıxarmaq üçün yollar axtarırdı; aşkar etməyə, anlatmağa çox ehtiyaclar var idi. O, qələmin insan duyğusu və düşüncəsinin azad olduğunu cəh cəkmək istəyirdi və irəlində “Molla Nəsrəddin”lə sübut edəcəkdi ki, o, “qələmi ilə azaddı”, həm də ruhən azad olmaq gərəkdir. Bunu povestində də, hekayələrində də aşkar göstərirdi.

Və Celil Məmmədquluzadə sübut etməyə çalışırdı ki, gələm və düşüncə ilə, həyat və insani münasibətləri gələmə almaqla, məna və fikirləri işarələməklə anlatmaq, iradə və fikir baxımından azad olmaq mümkündür. Bu tərzlərlə Mirze Celil Məmmədquluzadə, cəmiyyəti və insan psixologiyalarını buna-fikir etdirməyə, ayılmağa, anlamağa alışdırmağa başladı; və istibdad belə yanaşmaların, insanın oyanışlarının və düşüncələrinin qarşısını ala bilmirdi...

Lakin zaman çox ağır bir yük altında idi. Mühit hətta ona qarşı tuşlanmış ən səmimi sözləri də qəbul etmək istəmirdi; söz – söhbət hədəfləri özlərindən qorxurdular: münasibətdə mətnaltı məzmunların aşkarlanmasından ehtiyatlanan həmvətənlər üçün elə bir söz tərz, yanaşma üsulu gərək idi ki, ondan qorxuya düşüb qaçmasınlar: ilk və əsas üsul – komediya oldu. Lakin həmvətənlər komedik söhbətlərdən də qəzəbə düşdülər. Mirzə Fətəlinin komediyalarının tamaşalarından vahiməyə düşüb qəzəbləndilər və rus istibdad idarəsinin amirlərinə şikayətə qalxdılar ki, belə tamaşa və söz – söhbətlərin qarşısı alınsın. Mirzə Celil bu barədə belə yazmışdır: “Camaat bazar – dükanı bağlayır və şəhərin mötəbər mollası Axund Molla Tağının yanına cəm olurlar. Karar qoyurlar – Naxçıvan naçalnikinə şikayət edib belə nümayişlərin bundan sonra gədağan olunmağını iltimas etsinlər...”

Deməli, əsas işlər hələ qabaqda idi. Ve Mirzə Celil dünyanın ən narahat insanı kimi, özünü genişliyə çıxarmak, millətin və vətənin derdlərinə elac eləmək üçün yollar arayırdı. Hər şeydən əvvəl, o, milləti oyatmaq və düşündürmək, milli fəlakətləri yaradan despot hökmdarları, zalım şahları kırmanclamaq və dünyanın pristavlarına, xudayalarına qarşı hücum yaratmaq, bütün mazlumların və kimsəsizlərin halına yanmaq, onların derdlərinə çare tapmaq vəzifələri qarşısında kalmışdır. Bunun üçün o, yeni yollar da müəyyənləşdirmişdir: yazmaq, təsvir-təktim etmək, ayıltmaq, düşündürmək, hərəkətə getirmək...

Yollar “Molla Nesreddin” dergisinin nəşrinə apardı və yeni edebi hərəkət “Molla Nesreddin”-lə başladı. Nəhayət, 1906 – cı ildə dünyanın – Şerkin və Gerbin yeni Jurnalı “Molla Nesreddin” nəşr edildi. Ve Mirzə Celil Məmmədquluzadə (1869-1932) “Molla Nesreddin” dergisi ilə bədii yaradıcılıq aləminə yeni poetika akımı-hərəkəti gətirdi: bu yeni mövzu və ideya, yeni forma və üslub demək idi: və bu, ümumən, Türk və Şerk edebi aləmində yeni poetika seçimi- edebiyat tarixində yeni yaradıcılıq yolu idi.

Celil Məmmədquluzadə “Danabaş kəndinin ehvalatları”ndan, “Poçt qutusu”na, “Poçt qutusu”ndan “Molla Nəsrəddin” dergisinə.” “Molla Nəsrəddin” dergisi ilə Bütün Asya, Şark və Avropa aləminə Sözü və fikrin yeni akımını--“Molla Nəsrəddin” üslubu poetikasını, ehtiramını və heyecanını gətirdi.

Ve “Molla Nəsrəddin” elə bir dilde, üslubda yazıldı ki, sərhədləri-sınırları açıq oldu, onu okuyanlar özünə doğma havadar tapmış kimi oldular. Yəne də Mirzə Celilin öz sözünə üz tutmaq gerekdir: “Ve bizim dilçilərimiz, fənni, akademik dili axtarınca “Molla Nəsrəddin” açıq və sadə Türk dili ilə vurdu--neinki tek birce Kürü və Arazı keçdi, belke, Hazar və Kara deryaları da vurub Osmanlıya və Türkiyəyə və Gilana keçti və uça – uça Kafqaz-Kaf dağlarını aşır Kafqaza və Krıma və s. Türk ölkələrinə keçdi və bu söze də sübutumuz budur ki, birinci nömrəmiz Türk dünyasına dağılan kimi, tek birce heftənin içində idarəyə hər bir yerdən yazdığımız suallara həmin aydın “Molla Nəsrəddin” dilində hədsiz cavablar gəlməyə başladı...”

Bundan sonra Osmanlı Sultanı da, Gəcarlar hanedanı da, Azərbaycan köçürələri də dərğinin yayılmasına və okunmasına gədağalar koydular, yəni yasakladılar.

“Molla Nəsrəddin” hər bölgəni, hər mahağı öz derdilə dinlədirir yada salırdı. Bu derdləri və fəlakətləri, faciələri yada salmağın özünün də bir tarzı, üslub, ifadə tipi olmalı idi ki, bu da, şübhəsiz ki, həqiqəti öz donunda ifadə etmənin məzhəkə, kinayə və tankid-satira tipi idi...

3. MİRZE CELİL POETİKASINDA HALK ÜSLUB PSİKOLOGİZMİ

Mirze Celilin edebi irsi bədii yaradıcılığın yeni siması, edebi növ və bedii sistemlər poetikasıdır. Bu bakımdan, onun bedii nesr sisteminin özünəhas poetika incelikləri vardır; burada yazıçının mahsusən, mövzu, mazmun, ideya, dil, üslub, bedii-poetik ifadə tarzı, Azərbaycan, o cümlədən, ümumtürk nesrinin indiyedek heç zaman olmayan poetika formulları və şəkilləri idi.

Celil Məmmədquluzadənin yaradıcılıq psixologiyası- ilkin olaraq, üslub psixologiyasıdır; bu psixologiyada işıqlı, bərq vuran, cilalanan və cilalandıran çoxsaylı üslub fanarları vardır. Mahsusən, yazıçının təsvir və nəql dili aydındır və hər şeyi aydınlaşdırır. Ən xarakterik cəhət budur ki, Mirze Celil hər şeye aydın görünüm verir; çünki onun üslubu--Halk Üslubudur. Özündə Halk dilinin ruhunu, nefesini və sesini yaşadır. Xalq ruhundan gidalanıb və dolğun mezmun və forma alıb. Bu halda, konkret olaraq deyək ki, Mirze Celil Məmmədquluzadənin yaradıcılığı Halk Üslubuna bağlıdır: buradan başqa bir elamət üzə çıxır: xalq üslubu özü-özünü yaradan, yayan, zənginləşdirən üslubdur. Yeni rənglərdə, yeni şəkil və formalarda, yeni rəmz və təşbihlərdə, yeni vəsf və tərənnümlərdə təzahür edən üslubdur. Mirzə Celil üslubu da Xalq yaradıcılığı poetikasından gəlmə bir üslubdur. Başqa bir yarımda söyləsək, Mirzə Celil üslubu xalq nağıl, dastan və poeziya dilinin və üslubunun yazılı ədəbiyyat nümunəsi formasında üzə çıxdı. Mirzə Celil üslubu yeni şəkildə yaranan və vəcdə düşən yazı, söyləmə, nəql dilinin ümumtürk dilinə məxsus yeni yazı, yeni təhkiyə stili oldu. Daha doğrusu, yazılı ədəbiyyatda yeni, fantastik dərəcədə kamil olan bir üslub-- Celil Məmmədquluzadə üslubu zühur etdi. Bu, bircəti üslub deyildi, çoxxətli üslub idi. “Molla Nəsrəddin” dərgisindən gələn üslub bütün Türk dünyası ədəbiyyatında yeni poetika üslubu idi...

Və beləliklə, C.Məmmədquluzadə və meslekdaşları “Mollanəsrəddinçilər”le Ədəbiyyat aleminə Sözlün xüsusi bir “Molla Nəsrəddin” sözü, sesin ayrıca bir “Molla Nəsrəddin” sesi, üslubun ayrıca bir “Molla Nəsrəddin” üslubu, bedii-poetik və bedii-publisistik terzin mahsusi “Molla Nəsrəddin” terzləri meydana çıxdı...

4. “MOLLA NESREDDİN”İN YAYILMA VE BEHSETME MEKANLARI

“Molla Nəsrəddin”in bəhs etdiyi və yayılmasının qadağan olduğu mahallardan biri də Naxçıvan – İrəvan vilayətləri idi. İrəvanla Naxçıvan bir – birlərinə bağlı mahallardır: hər bir naxçıvanlı İrəvan ellərini, hər bir irəvanlı da Naxçıvan ellərini yaxşı tanıyırdı. Derbenddən, Baş Açıqdan (Kutaisiden), Tiflisdən başlamış, Asiyaya doğru getdikcə genişlənən bütün mahallar doğma ana dilində - Türk dilində danışır idilər. Naxçıvan da, İrəvan da vətənimizin en gəyən və coşkun bölgələrindən idi. Mənevi duyğulardan tutmuş, bütün simptomlarda inqilabilik Naxçıvan üçün ən xarakterik keyfiyyətlərdən biri idi.

Bu gəyən məşhur bir jurnalın yaradıcısının doğma yurdu, böyüyüb boya – başa çatdığı, suyunu içdiyi məkan- Naxçıvan idi. Tiflisdən başlayan “Molla Nəsrəddin” yolunun əsas hatlarından biri Naxçıvan mahalından keçirdi. Celil Məmmədquluzadə (1869 - 1932) “Hatıratım” memuarında yazırdı: “Tiflis Qafqazın mərkəzi şəhəri və Kafqas hökumətinin paytaxtıdır. Hələ, bu şəhər Kafqas türklərinin mərkəzi hesab oluna bilər. Həqiqətdə də belədir. Tiflisdən Naxçıvana və Ordubada da el yetirmək olur. Kafqaz və Bakı, Batum şəhərlərinin də arasındadır. Buradan Culfaya və oradan Araz nehrini keçib bir günə İran Azərbaycanın mərkəzi və paytaxtı olan Tebrizə çıxırsan...”

Türklərin Qafqazda mərkəz şəhərləri çox idi: Tiflis, Derbend, İrəvan, Gəncə, Naxçıvan...

Mirzə Cəlil məşhur edip Mehəmməd ağa Şahtaxtının nəşr ettdirdiyi “Şərqi - Rus”(1903-1905) gəzetinin tutduğu yolun çətinliyindən behs edərkən yazırdı ki, “o esrdə və o şəraitte heç bir kesin cüreti ola bilmezdi ki, gelem ilə azad olsun və esrin hökumətinin istiptadı ilə mübarizə aparsın...”. Naxçıvan mühitində hər bir gizli və aşkar hadisələri, ehvalatları, münasibətləri gören Cəlil Memmedkuluzadə özündə tam yeni güclər olduğunu aşkara çıxarmaq üçün yollar axtarırdı; aşkar etməyə, anlatmağa çox ehtiyaclar var idi. O, gelem, insan duyğusu və düşüncəsinin azad olduğunu car çəkmək isteyirdi və irelidə “Molla Nesreddin” dergisi ilə sübut edəcəkti ki, o, “gelemi ilə azattı”, həm də ruhən azad olmaq gerekdir. Bunu povest-romanında da, hekayələrində və felyetonlarında da aşkar göstərdi. Cəlil Memmedkuluzadə sübut etməyə çalışırdı ki, kalem ilə, düşüncə ilə azad olmaq mümkündür: o, cəmiyyəti buna alışdırmağa başladı; istiptad onun qarşısını ala bilmirdi. Lakin zaman çox ağır bir yük altında idi. Mühit hətta ona qarşı tuşlanmış ən səmimi sözləri də qəbul etmək istemirdi; söz – söhbət hədəfləri özlərindən korkurdular: münasibətdə metnaltı məzmunların aşkarlanmasından ehtiyatlanan həmvətənlər üçün elə bir söz tarzi, yanaşma üsulu gerek idi ki, ondan qorxuya düşüb qaçmasınlar.

Bədii yaradıcılıqda bəyənən və rəğbətli olan ilkin və əsas üsul – komediya oldu. Lakin həmvətənlər komedik söhbətlərdən də gəzibə tüşdülər. Mirzə Fətəli Ahundzadənin komediyalarının tamaşalarından vahiməyə tüşüb gəzibləndilər və rus istiqdad idarəsinin əmirlərinə şikayətə kalktılar ki, belə tamaşa və söz – söhbətlərin qarşısı alınsın. Mirzə Cəlil bu barədə belə yazmışdır: “Cəmaat bazar – dükənı bağlayır və şəhərin mötəbər mollası Ahund Molla Tağının yanına cəm olurlar. Qərar qoyurlar – Naxçıvan naçalnikinə şikayət edib belə nümayişlərin bundan sonra qadağan olunmasını iltimas etsinlər...” (Memmedkuluzadə C. “Hətiratım”).

Deməli, əsas işlər hələ gəbaqda idi. Və Mirzə Cəlil dünyanın ən narahət insanı kimi, özünü genişliyə çıxarmaq, millətin və vətənin dertlərinə əlac ələmək üçün yollar arayırdı. Hər şeydən əvvəl, o, milləti oyatmaq və düşündürmək, milli fəlakətləri yaranan despot hökmdarları, zalım şahları kırımanclamaq və dünyanın pristavlarına, hüdayerlərinə qarşı hücum yaratmaq, bütün məzlumların və kimsəsizlərin halına yanmaq, onların dertlərinə çarə tapmaq vəzifələri qarşısında kalmışdır. Bunun üçün o, yeni yollar da müəyyənləşdirmişdir: yazmaq, anlatmaq, məshərəyə koymaq, ayıltmaq, düşündürmək... Bütün bu yollar-ayrıclar “Molla Nesreddin” dergisinin nəşrinə apardı, apardı və ondan da başladı. Nəhayət, 1906 – cı ildə, aprel ayının 7-də dünyanın – Şərgin və Gərbın yeni jurnalı “Molla Nesreddin” dergisi nəşr edildi.

Və bununla, “Molla Nesreddin” hər bölgəni, hər məhalə öz dərdi ilə dinləndirir, yada salırdı. Bu dertləri və fəlakətləri, faciələri yada salmağın özünün də bir terzi, üslub, ifadə tipi olmalı idi ki, bu da, şübhəsiz ki, həqiqəti öz donunda ifadəetmə məzhəkəsi, ifadə-inikəs tipi demək idi...

“Molla Nəsrəddin” dergisi və özünüdərkdə onun yayım etkiləri çoxşəxəli idi. Dərginin ilk sayı 7 aprel 1906-cı ildə işıq üzü gördü və 25 il davam etdi. Dərginin Cənubi və Şimali Azərbaycanca, Rusiyada, ümumən, Qafqazda, Osmanlıda da yayılmasına qadağalar qoyulmuşdur.

5. CƏLİL MEMMƏDGULUZADE (MOLLA NESRƏDDİN) POETİKASINDA ÜSLUBUN KARAKTERİ:

5.1. Nağıl-Masal Üslubu

Mirze Celil Memmedguluzade (1869-1932) Yeni dövr ümumtürk, o cümlədən Azərbaycan edbiyyatının yeni üslub yazıçısıdır; üslub onun dilinin, bedii təsvir poetikasının kol-kanadıdır. O hem de kendine Molla Nesreddin təhəllüsü götürmüşdür.

Bedii məzmun və forma tipinə görə, Celil Məmmədğuluzadənin yaradıcılıq üslubu--Aydınlıq üslubudur: yəni onda hər şey açıq və aydındır, canlı və sərrastdır. Bir yazıçı kimi, onun təsvirləri xüsusi poetik rənglərdən, lövhə və tablolarıdan ibarətdir. Bu lövhə və tabloları, hadisə və əhvalatları, insan münasibətlərini və davranışlarını, habelə bütün psixoloji halları canlandıran vasitələrin hamısı yazıçının *üslub poetikasına* aiddir. Bu anlamda, Mirze Celil Memmedguluzadənin simasında XIX əsrin sonlarından bəri, təkcə Azərbaycan ədəbiyyatı üçün deyil, bütün Türk ədəbiyyatları əlemi üçün də yeni olan bir yaradıcılıq semantikasi üzə çıxdı; bu, Mirze Celil Memmedguluzade üslubunun üslubu idi.

Genetik olaraq, klassik baxımdan bu üslub bütün ötən, habelə indiki zaman və məkanların Türk xarakterinə xas olan məzmun və ifadələrin yeni şəkli idi. Cəlil Məmmədğuluzadə ilk əsərlərindən--“Çay desgahı”(1889) pyesindən, “Kışmış oyunu”(1892) hekayesindən, “Danabəş kendinin əhvalatları”(1894) romanından başlayaraq, yazılı ədəbiyyata Türk üslubunun xalq məzmun və formasını yansıtdı. Sonralar o, “Molla Nesreddin” təhəllüsünü götürəcəkdi. Halbuki ilkindən başlayaraq, Molla Nəsrəddin ruhu onun--Celil Memmedguluzadənin görünmədə və baxımında, söylem və təsvirlərində idi. O, yazılı ədəbiyyata məşhur Molla Nesreddin müdrikliyinin üslub semantikasını təsvir və münasibət atributlarını getirdi. Məşhur Türk müdriki Molla Nesreddinlə bağlı söylenilən bütün münasibətlər nağıl, əhvalat şəklindədir: bunlar “lətifə-hekayət”, Avropa terminilə *onektod* da adlanır.

Yazıçının təsvirlərində və obrazlarının bedii təqdimində iki tip yanaşma poetikası vardır; *birincisi* odur ki, əvvəl, Mirzə Cəlil əhvalatı, hadisəni nağıllaşdırır, nağıl kimi təqdim edir –bu yeni nağıl tarzıdır; xalq nağıllarına yaxın, demək olar ki, onun başqa bir cinsidir. Tarixən, bedii tərzinə görə, Nağıl başqalarına söylemək üçündür; və yazıya alınandan sonra da başqalarına oxumaq növüdür. “Məlikməmməd”i, “Ağ atlı oğlan”, “Yetim İbrahimin nağılı” başqalarına hansı marakla oxunursa, Mirze Celilin hekayə və povestlərini də marak və hveslə oxumaq olar: dinləyicilər ondan zövq alar.

Beləliklə, C.Memmedguluzade nəsrində Baş Üslub-Nağıl Üslubudur. Mirzə Celil nəsrilə Yeni dövr ədəbiyyatında bədii ifadə baxımından hekayə, novella biçimi xüsusi poetik meziyyətlərdən üzə çıxdı: bu meziyyətlər bilavasitə yazıçının üslub semantikasının inikası demək idi. Burada xalq yaradıcılığının poetik əlamətlərinə bağlı olma tərzilə də xüsusi meyardır. Mirze Celil xalq ruhuna, əhlakına və mənəviyyatına bağlı olan yazıçı idi. Onun hekayələri və “Danabəş kendinin əhvalatları” romanı xalq yaradıcılığından gələn mühtəlif psixoloji elementlərlə zəngindir; və burada ayrıca bir üslub psixologizmi vardır. Bu, Mirze Celil yaradıcılığına-poetikasına məxsus yaradıcılıq psixologizmi demək idi.

Bedii ifadə strukturunun iki tipi odur ki, onun *hekayələrində səsli və sərbəst meze, maraq semantikasi var: yumor, satira, təşbeh, lağ (Lağlağı Sadıq), eyni zamanda dərd-gəmi, kədər (facie, tragik gərginlik) faciəsini ifadə edir*. Bu baxımdan, “Cəlil Memmedguluzade hekayələrində də satira ilə yumor, tragizm ilə komizm, gülüş ilə göz yaşı, istehza ilə kədər

gaynayıb-garıxmışdır ki” (Ezimli, 2006, s.110), bedii üslub strukturuna görə biri digərini töretmiş, biri digərinə aydınlıq getirmiş, biri digərini tamamlamışdır. Nağıl üslubu: “Danabaş kəndinin əhvalatları” əsəri “Eşşeyin itmekliyi” adlı, müəllifin özünün dediyi kimi, *geribə əhvalat* ilə başlayır:

Miladiyyə tarixinin min sekkiz yüz doxsan dördüncü ilində avqust ayının evvələrində Danabaş kəndində bir geribə əhvalat olubdu. Əhvalat budu ki, Mehəmmədhesən əminin eşşeyi oğurlanıb. Söz yok, o kesin ki bu əhvalatdan xəbəri yohdur, mənim bu sözümə inanmayacak; çünki doğrudan da, eşşeyin itmekliyi bir elə teccüblü şey deyil ki, bundan bir *geribə əhvalat* çıxsın. Her kənddə və hər şəhərdə gün olmaz ki, eşşək itməsin. Amma xeyr, Məhəmmədhesən əminin eşşeyinin itmekliyinin özgə eşşəklərin itmekliyinə bir tük qədər də oxşarı yoxdu.

Vallahi, billahi, Məhəmmədhesən əminin eşşeyinin itmekliyi bir qəribə əhvalatdı ki, nağıl edim, siz də qulaq verib ləzzət aparasız.” (“Danabaş kəndinin əhvalatları”).

Yazıçı xalqın nağıla çox maraqlı və həssas olduğunu bilir. Yazılarında da dil və üslub, forma baxımından nağıl tərzində ifadə etməyi də özünün xüsusi söyləmə tərzini seçmişdir. Budur, yazıçı “Molla Nəsrəddin” dərgisinin hicri- cümə, 22 rəcəb 1324/ miladi 1 sentyabr 1906-cı il 22-ci nömrəsində “Qədim Molla Nəsrəddinin nağılları” adlı bir yazı vermişdir. Yazıda deyilir:

“Qarələrimizin çoxusu neçə dəfələr xahiş ediblər ki, qədim Molla Nəsrəddinin camaat içində şöhrət tapan nağıllarından gəhbir məcmuəmizdə çap edək. Buna binaən mərhum Mollanın məzhəkəli nağıllarının məcmuəsini təzəlikdə İrandan gətirtirib həmin nağılları indidən başlayıb arabir çap edəcəyik”.

Yazıçı dərginin bu sayında iki nağıl verir, birini isə növbəti nömrədə təqdim edir.

Birinci nağıl belədir:

1) Bir gün Molla Nəsrəddinin övrəti ərinə iki abbası və iki qəpik verdi ki, molla ona üç arşın filan çitdən alsın. Bir gün keçdi—çit gəlmədi, bir ay keçdi—çit gəlmədi. Bir gün övrət Molla Nəsrəddinə dedi: -- Ay Molla bu pullar necə oldu? Molla cavab verdi ki, pulları saldım cibimə. Övrəti acıqlanıb dedi ki, əmanət pulu mənə cibə salmaq yaxşı işdir? Molla Nəsrəddin bunun cavabında söylədi ki, əgər yaxşı iş deyil, bə niyə İrəvan millətpərəstləri fəqir camaatdan millət adına cəm etdikləri pulları salırlar ciblərinə?”

Bu, nağılın xalq ruhuna bağlı olma realizmidir. Yazıçı məsələyə ciddi eyham verir: bu, bilavasitə tənqidi realizm formatıdır: Mirzə Cəlil həyat hadisələrini nağıl prizmasından təqdim edir və bu nağıl prizması tənqidin sərt və dinamik şəkildə verilməsi üslubudur. Xalq görümlü-nağıl görümdür: hadisə və əhvalatlara həm nağıl görünümündən yanaşır, həm də yanaşmaları münasibətin özü nağıl münasibətidir. Yazıçı nədən nağıl formasını, nağıl dilini əsas ifadə forması kimi götürmüşdür? Çünki xalq bütün gerçəklikləri nağıl həqiqəti şəklində qəbul edib, hekayətinə Nağıl Ritmi verib; nağıl ritmi tənqidi realizmin həm məhrəm, həm rəğbətli, həm də inandırıcı şəkildir. görür realizm

2) Bir gün Molla Nəsrəddin Naxçıvan kəndində Buxana məhəlləsindən keçərkən görür ki, on yeddi nəfər ağsaqqal və qırmızısaqqal hacı və məşədi gözlərini bir həyətin qələmə ağaclarına dikib pərişan bir halda durublar. Molla bunlardan soruşur ki, nə var və nə bədbəxtçilik üz verib? Cavab verirlər ki, bir-iki saat bundan qabaq bu həyətdə bayquş bannıyırdı. Molla Nəsrəddin soruşur ki, bayquş bannayanda nə olar? Cavab verirlər ki, bayquş hər bir yerdə bannasa, ora xarab olar. Bilmirik ki, başımıza nə iş gələcək.

“İki alma” hekayəsində də üslub adı əhvalat tərzi: yatımlı, sakit, mülayim. Eyni zamanda bu sakitliyin gizlətdiyi tələş və həyəcanlar da var; oxucu-dinləyici özünü bu həyəcan

və təlaşlara uyğunlaşdırir. təhkiyənin bədii münasibətləri hər kəsin hər zaman həyəcan və maraqla dinlədiyi nağıl üslubu üstündə köklənib: “Axşam vaxtları gəzməyə çıxanda, hərdənbir balaca oğlumu da yanımcə aparıram. Bu dəfə də apardım. Və haman balaca oğlum ilə gəzməyə gedəndə hərdənbir ittifaq düşür ki, ona yeməli şey də alıram ki, məndən razı qalsın. Bu dəfə də balaca oğlum dükanlarda düzülmüş nazü neməti görəndə məndən yeməli bir şey istədi. Mən o əqidədə deyiləm ki, hər dəfə uşaq ilə bazara gedəndə ona bir şey almaq lazımdır və lakin bunu da demirəm ki, heç bir vaxt almaq lazım deyil. Ancaq bu dəfə heç bir zad almaq istəmirdim o səbəbə ki, cibimdə çox pulum yox idi. Və bir də istəmədim ki, uşağım hər dəfə bazara çıxanda dadamalı öyrənsin” (“İki alma”)

5.2. Yumor-Mizah və Komizm, Mezheke Dramatizmi üslubu. Mirzə Celil üslubunda əsas yeri yumor- mizah və komizm tutur; bu, təhkiyədə, bədii təsvirdə, xarakterlərin təqdimində ciddi səciyyə daşıyır; Deməli, bu ciddi komizmdir. Şəksiz ki, ədəbi ənənələr daxilində komizm üçün bir sıra tarixi inkişaf mərhələləri keçmişdir. Mirzə Celil yaradıcılığında bütün üslubi məqamların, təhkiyənin əsası milli folklor komizminə söykənmişdir.

Şark-Türk milli koloriti Celil Məmmədşirvanşirvanın yaradıcılığı üçün əsas mənbə idi. Sözün bədii ifadə simvolu, məcaz və rəmzi, hiddəti, eyhamı və bunlara münasibət meydanı Şarkda açıq olub. Mirzə Celildə bu cəhət, yəni sözün meydan açıqlığı bilavasitə yeni üslubi məqamların yaranması demək idi.

Mirzə Celildə Şark üslubunun etnoqrafik-psixoloji mənbələri xalq yaradıcılığına bağlıdır. Xalq yaradıcılığında əsas üslub-ifadə katlarından biri komik tipizmdir. *Burada sözü mezel, gülüş incələmələri içərisindən demək əsas xüsusiyyətdir.*

Məsələn, “İranda hürriyyət” hekayəsində obrazın yaşayış tərzinin, həyat normasının dramatizmi, mənzərəsi nə qədər ciddidirsə, bir o qədər də komikdir: yazıçının təhkiyəsində bu cür həyat normasına düşən adamın özü və həyatı üslubi baxımdan komik –dramatik təsvir edilir: “Gah yay fəslə küçə ilə keçən vaxt görürsən ki, Məşədi Molla Həsən başını dayayıb səkinin bucağına, mürgüləyir, ya bir özgə vaxt keçəndə görürsən: bir o taylı çömbəlib Məşədinin qabağında və Məşədi gözlüyü burnunun üstə keçirdi, sol dizi üstə əlinin içində yarım vərəq çirkli kağız tutub o başını yuxarı qalxızdı, gözlüyün altından kağıza baxıb farsca oxuyur: Əgər bizim vilayətin əhvalatını xəbər almaq istəsəniz, lilləhül-həmd, sağ və salamat sizin ömrünüzdə düəku varıq və özgə bir nigaranlığımız yoxdur, savay sizin ayrılığınızdan; xudavəndi -aləm bir səbəb salsaydı ki, sizi mən bir də görə idim ... (Əsərləri, I c, s. 109).

Bütün bunların hamısında komik nişan var, nişangahda olanların həyat tərzində ciddi problemlər gizlənmişdir; yazıçı bu problemlərdəki daxili məzmunu tipik situasiyalardan təsir edir. Bu həyatın özünə və onların sakinlərinə iki üslubi tərzdən yanaşılır:

- birincisi, ciddi epik mənzərəni çox sadə və həlim lirazmdən vermək tərzidir;
- ikincisi, hiddətin üslubi məqamıdır: bu prosesdə *hiddətli komik üslub* əsas dinamizmə çevrilir.

Mirzə Celil komik situasiyalarda ciddi detallar, ciddi situasiyalarda komik detallar verməklə üslubi dinamizmin daxili strukturunu üzə çıxarır. Bütün bunlar hamısı təhkiyənin üslubi məntiqini aydınlaşdırır. Təhkiyədə hadisənin, tipin dolğun məzmununu canlandırmaq əsas qayeyə çevrilir: “Bu vilayətin şuluq olmağını Kərbəlayi Məmmədəli düz yazırdı, çünki doğrudan, buralar şuluq idi. Amma orasını yalandan yazırdı ki, iş-zad o qədər yoxdur. Gün olmazdı ki, Kərbəlayi Məmmədəli fəhləlikdən dörd abbası, bir manat qazanmasın və buna da demək olmaz ki, Kərbəlayi Məmmədəli əhlü əyalını istəmirdi. Çox səy edirdi ki, pul göndərsin,

amma göndərə bilmirdi, nə qədər istəyirdi göndərsin birdən görürdü ki, cibində pul yoxdur...” (Əsərləri I c s. 112)

Menzerenin özündə nə geder ciddi taktimat varsa, təsvirdə bir o qədər də üslubi komizm özünü göstərir: “bir neçə gün keçirdi, öz –özünə deyirdi ki, ” inşallah, bu gün vetene geden adam taparam və heç olmasa, iki manat eve göndərəm”. Amma ahırda yenə gönrere bilmirdi. Ondan ötrü göndərə bilmirdi- harcı çox idi və harcı ondan ötrü çox idi ki, Allahın izni ilə peyğəmbərin şəriəti ilə Kerbalayı Memmedeli burada bir dul arvad siğə eləmişdi.”

Komik drammatizm C.Məmmədgülüzadə'nin nəsr üslubunu karakterizə edən amildir. Menzərə də, hadisə də, obraz da bu drammatizm içərisində tipikləşir: təhkiyənin bütün bucaqlarında bütün çevrə boyunca bu üslubi simmetriya davam etmiş-saklanmışdır.

5.3. Kinayə və hiddət üslubu

“Molla Nəsrəddin” jurnalı satirik tiplərin bolluğu ilə fərgələnir. Bu tiplərin hamısı oxuculara tanış və doğmadır. Lakin əsas məsələ bu doğma və yaxın olan adamların karakterlərini, faciələrini eks etdirməkdir. Bunun üçün Mirzə Cəlil öz oxucuları ilə daha yaxından münasibətdə olmağı üstün tutmuşdur: oxucu ilə obraz arasında birbaşa eləgələr yaratmışdır. Bu eləgələrdə əsas üsullardan biri – **müraciət idi**. Mirzə Cəlil müraciətinin özündə iki karakterik məzmun vardır: birincisi odur ki, yazıçı obrazlara (okuculara) yaxın və mehremdir; ikincisi, bir həmsöhbət kimi, o, okucuların (obrazların) eyiblərinə, faciə və ağrılarına yaxından beledir.

Her iki halda, münasibətlərin özündən doğan ifşa etmək, hücum taktikası vardır. Her şeydən əvvəl, yazıçı bilirdi ki, obrazları (okucuları) ilə belə mübhem və mehrem münasibətlərə girmək onların heyatını, karakterlərini və psixologiyalarını açıb üzə çıxarmaq yumşaq qarşılanmayacaq. Hələlik, biz burada müraciətin bir-birine daha yaxın olan, bir-birini bədii poetizm, ideoloji baxımdan tamamlayan yeni tipi üzərində dayanmaq istədik:

1) müraciət-cavab; 2) müraciət-sual.

Mirzə Cəlil satirik ifşanın poetik dinamikasını gücləndirmək üçün bu formalardan istifadə etmişdir.

Mirzə Cəlil felyetonlarında ilkin satirik ifşa üsullarından biri məhz müraciət-cavabdır. Məsələn, “Molla Nəsrəddinin cavabı (1906, №2)” felyetonundakı müraciət-cavab öz sözü ilə özünü ifşa tərzində qurulub: “Ey dostum Kərbəlayi Nəcəfqulu! Sən yazırsan ki, “mən naxoşam.” Yazırsan ki, durduğum yerdə, küçə ilə getdiyim yerdə elə bərk yuxum gəlir ki, az qalırım yığılam; yazırsan ki, iştaham azalıb: belə ki, səhər vaxtı bozbaş yeyəndə, axşam azanı deyiləndə kabab yeyirəm; səhər vaxtı kabab yeyəndə, axşam bozbaş yeyirəm; yazırsan ki, istəyirəm bir işə əl vuram, birdən məni gərnəşmə tutur, elə ləzzətlə kərnəşirəm ki, az qalırım yığılam yerə; yazırsan ki, heç bir iş görməyə həvəsim yoxdur və bir işə başlayanda ya hamam yadıma düşür, ya evimizdə yorğan-döşək; yazırsan ki, hamama girən kimi məni elə bir yuxu tutur ki, soyunmağa macal olmur..”.

Bu müraciət-cavabda xarakterin tipik xüsusiyyətləri açılır: qarınqululuq, ədalət və səfalət, düşüncəsizlik, laqeydlilik kimi mənfi təzahürlər satirik dillə əks etdirilir; habelə burada müəllif-obraz münasibətlərinin incə çalarları diqqəti cəlb edir: obraza zahirî canıyananlıq və havadarlıq, məhrəmlik, onun halına acımaq-yanmaq və s. xüsusiyyətlər satirik tirin bədii portretini nə qədər dolğunluğu ilə açırsa, bir o dərəcədə də onu ifşa edir; satirik təqdim və açım-satirik bədii-üslubi prinsipə çevrilir.

Mirzə Celil Memmedguluzadə'nin satirik təsvirində tədim-açım terizi də mühtəlifdir: burada iki tipik cəhət vardır: birincisi, obrazların özlerinden razılığı həttidir ki, burada onun özünə has olan dahili əlemi gəbarıqlaşır: burada belə bir seçiyyəvi açım da vardır: hər kəs öz prizmasından görünür və hər bir obrazın özünün tipik prizması vardır və bu prizmadan dörd bir tərəf aydın görünür;

İkincisi obrazlara müəllif münasibəti-birbaşə hücum üzərində köklənib və hər bir müdahiə üslubi nəzərdən kinayə və hiddətdir, açıq ifşə və tənkidir.

Tənkid hədəfi üzərinə birbaşə müdaxilədə müraciət-sual üsulu da satirik tipikləşdirmədə xüsusi poetik cizgiləri üzə çıxarır: “Ey yarı-bivəfa Qoloşapov ! Bu imiş məgər dostluğun şəraiti? Biz məgər sənə belə danışmışdıq? Heç bilirsənmi ki, kimi qırırsan kimin evini topa tutursan, kimin məhəlləsinə od vurub yandırırısan? Məgər Qarabağ müsəlmanlarını tanıyırsan? Məgər geyri-müsəlmanları tanıyırsan? Məgər müsəlmanların sənə padşahın bəndəsində etdiyi rəftarının əvəzidir ki, sən müsəlmanlar bəndəsində əleyirsən?..” (12,1906, №17).

Goloşapova belə kinayəli müraciət onun xarakterinin tipajından asılıdır. Burada hər bir sualın özü həm də cavabdır: əslində sən bilirsən, kimi qırırsan, kimin evini topa tutursan, kimin məhəlləsinə od vurub yandırırısan. “Məgər Qarabağ müsəlmanlarını tanıyırsan”-yeni elə tanıdığına görədir ki, onlara belə zülm edir, onları öz doğma yurd-yuvalarında qırırsan.

Mirzə Celil mustəkim mənada mənəvi əyhamla rus imperiəlist siyasetinə hücum edir: rus müstəmləkəçiliyi və zülmü sadələşən adamların həyat və məişətinə daha dərinə nüfuz edir. Müsəlman əyalətlərini ələ keçirmək, oranın (Qarabağın) daimi sakinlərini öz doğma ocaqlarından didərgin salmaq, əhəlini əsərdə saxlamaq siyaseti XX əsrin əvvəllərində yeni formada üzə çıxmış, bütün əsr boyu davam etmişdir: Əsrin əvvəllərindəki **Goloşarovlar əsrin sonlarında bolskilərə çevrildi**. Siyasi imperiəların rəngi bütün zamanlarda eynidir.

Kinayə və hiddətin ikinci bir üzvü-müsəlman ələmidir: “Yoxsa ondan ötrü əleyirsən ki, müsəlmanın səmimiyyət və qeyrətindən xəbərdarsan? Yoxsa ondan ötrü əleyirsən ki, sənə qabaqca yəqin imiş ki, müsəlman vəhşi bir milledir, bir-birindən heber yohdur, gəncəlinin bəkilə ilə, bəkilinin iranlı ilə, iranlının şirvanlı ilə işi yohdur. Yoxsa qabaqcadan sənə məlum imiş ki, sən Qarabağı top-tüfəngə tutan vaxt Bakıda müsəlmanlar səzəndə məclisi guraçaqlar. Tiflisdə Vəzirov və Ağalarov kimi milled başçıları fahişəxana açmaq fikrinə düşəcəklər, kəndlərdə və şəhərlərdə qazılar və mollalar camaatın yuxusunu səkkiz gəpik alıb təbir edəçəklər?”.

Dəməli, bu zülme dözənlərin, itaətkarların, öz yurd-yuvalarına havadar olmayanların geyreti yohdur. Teriz və hiddət bədii həqiqətin acımında əsas üsuldur. Ləqəydlik, bir-birinə havadar durmamaq fəlakətin səbəblərindən biridir. Bəkilə, şirvanlı, یرəvanlı, iranlı, gəncəli iddiaları içərisində yaşayanların da bütövlükdə himmət və qeyret yoxdur. Qarabağ top-tüfəngə tutulan vaxt Bakıda səzəndələr məclisi kurmaq məsələsinə bədii ittihamdan yanaşmaq prinsipi satirik ifşanın əsas laylarındanıdır. Məhz bu birlik və himmətin, qeyrətin yoxluğuna görədir ki, sən, ey Qoloşarov, Qarabağa və onun sakinlərinə divan tutursan. Burada daha bir mənəvi məzmun-məna vardır ki, onu yalnız bu cür, Mollanəsreddinsayak İttihamla demək olar: əslində rus imperiəlist siyasetində müsəlman “vəhşi milled” hesab edilmiş, həmişə də hücum və müdahiəyə maruz kalmışdır- Mirzə Celil məhz bu siyasetə işarə vurur və onu aşkar şəkildə ifadə edir.

5.4 Satirik Təktim və Məzəmmət Üsulu.

“Molla Nesreddin” mecmuesinde obrazların təsviri üçün tipik xüsusiyyətlər vardır: birinci xüsusiyyət – obrazın şəxsiyyətidir, təqdim edilən şəxs oxucuya tanışdır və ya oxucu həmin tanışdır və ya oxucu həmin adamla bir mühitdə yaşayır; ikinci xüsusiyyət həmin şəxsin əməlini açıb – ağartmaqdır ki, burada da bir sıra mühüm məqamlar vardır: təqdim edilən şəxsin əməlləri ilk baxışda təbiidir, yəni oxucular onu mənfi nəzərlə baxmayıblar, təbii qəbul ediblər; başqa bir məqam: həmin şəxsin əməlləri haqqında danışmaq özü bir hünər istəyir – bu məhz Molla Nesreddin hünəri, Mirzə Celil cesaretidir. Bu halda oxucuya belə bir yəqinlik təlqin edilir ki, həmin tənqid hədəfindən çəkinməsin. Məsələn, “Qarnıyoğunlar” felyetonunda deyilir: “Osmanlı konsulu idarəmizə sifariş göndərüb ki, “bir də Sultan Hamidin pisliyinə yazsaz, yəni bir de yazsanız ki, Osmanlının xariciyə vəziri gəlib, sultana ərz edəndə ki, sultan sağ olsun, Avropa hökumətləri Kriti hazırlayırlar versinlər yunan padşahına – Sultan Həmidin yunanlı hərəmini yanına çağırub deyir: “Be xali hinduş bəxşəm Krit və Şamü Bosnara”, İstanbula yazaram, “Molla Nəsrəddin”i Osmanlı torpağına qoymasınlar”.

Celil Memmedguluzadenin bedii publisistikasında satirik tipikləşdirmədə əsas üsullardan biri-- kinayəli sual və kinayəli cavabdır; eyni zamanda hər bir kinayəli cavab – ciddi sualdır. Bezen hər bir sualın özünün metnaltı cavabı da verilir: müəllifin təqdimində bu, “helveti cavab” adlanır: “Ay demə ki, sən dəlisən: kişi, necə qorxmadan o sözləri mənə yazdın? Bəlkə, mən o sözləri götürüb məcmuəyə yazaydım, onda canını hara qoyacaqdın?”. Əslində, yazılır: sual özü həm də cavabdır, yazıçı zahirən həmin gizli mətləbləri verməyin əleyhinədir: “Kişi, mən yaza billəm ki, baki qiraətxanalarında bayquşlar banlayır? Mən yaza billəm ki, Bakının küçələri dilənçilik edən müsəlman övrətləri və uşaqları ilə doludur?”

Bu tərzdə suallar ittiham cavabla ittihamdan küvvətlidir.

Satirik mezmə – molla-nəsrəddinçilikdə əsas metodoloji sonluqdur. Mirzə Cəlildə satirik təqdim və ifşasında üç amil daha çox xarakterikdir: Faktlar, əməl, obrazlar. Bu amillərin hər üçü bir – birlə bağlıdır: hər bir fakt özlüyündə tam ideya yəqinliyidir: yazıçı hadisələrə və tiplərə məhz faktların, konkret mənada, əməllərin içərisindən qiymət verir. Məsələn, “Babilər” felyetonunda tənqid hədəflərinə diqqəti onların əməlləri daxilindən yönəldir: “Təbrizdə bu saat qəhətləkdir və əhali çörək üzünə həsrətdir”. Niyə? Səbəbini çox ustalıqla siyasi, milli motivlərə bağlı problemlər kontekstindən açan müəllifin məqsədi xalqı əsas mətləbdən əgah etməkdir. Bəs bu mətləb nədən ibarətdir? Ondan ibarətdir ki, İranda qalxan məşrutə inqilabına, azadlıq hərəkatına şahın tərəfdarları başqa don geydirib xalqı qırdırırlar: məşrutəyə tərəfdarlarını bəzi kimi təbliğ edirlər. Kimlərdir bu qaniçən və müstəbidlər? Müəllif yazır: “İranda Mehəmmədeli şahın tərəfdarı mehz bir neçə adamdır ki, öz şəxsi mənfəətləri üçün, yəni kimi rüşvət alıb və kimi vad alıb, şaha kömək eləyirlər: meselen, Tebrizdə Hacı Mirzə Həsən müctəhid, imam Cümə, Mir Həşim, Hacı İbrahim Serraf, Hacı Mir Mənaif, hacı Nizamdövlə, Şücainizam, Hacı Fəramərz, Zərgəm, Lotu Kazım, Lotu Həsən, Lotu Esger; yəni Tebrizdə ancaq on iki adamdır. Tehrandə də həmçinin”. Ve bu on iki nəfər xalqın başına olmağın eməllərinə gətirməklə bəzi hesab edilir. Yazıçı hadisə və faktın reallığı daxilindən satirik tiplərin tam portretini yaradır. Eyni zamanda yazıçı xalqa əsl metnə də çatdırıb bilmişdir: “...Gelecekdə tarixin Tehran səhifəsini açanda oxuyacaqlar ki, tufəngin topun qabağına Tehrandə balaca uşaqlar “Quran” çıxartdılar və padşahın qoşunu tufəng və top güllələri ilə uşaqları da tike - tike elədi, “Quran”ın vərəqlərini də parça – parça edib havaya uçurtdu”. Metnaltı ideya ilə Mirzə Celil onu əks etdirir ki, əsl bəbilik elə budur. Yazıçı bu faktları və hadisələri 1908 – ci ildə, Cənubi Azərbaycanda milli – azadlıq uğrunda gedən mübarizənin qızğın vaxtında gələcək almışdır.

Celil Məmməd guluzadə, haqqında danışdığı obrazların sosial – ictimai çekisine, heyat mövqeyinə daha çox fikir verir: meselen, faktların bedii – publisistik tegdimi ilə sübut edir ki, Mehmedeli şah da, Sultan Əbdülhemid de zalım və zülmkardır. İranlının Tiflisdən Əbdülhemidə dua teleqrafı göndərməsi faktının özündə hem kinaye, hem de hiddet vardır: eyni zamanda yazıçı daha vacib bir problemi ön plana çəkir: İranlının bu hereketi hem də onu sübut edir ki, İranda “Ganuni - esasi” deyilən şey yoxdur. Digeər terefdən yazıçı göstərir ki, “Ganuni - esasi” deyilən şey yoxdur. Digər terefdən yazıçı göstərir ki, “Ganuni - esasi” elanını gənc mübariz türklər zorla alıblar: çünki qoşun İstanbula doğru hərəkət edib, Sultan Əbdülhemidi esir almaq istəyirdi.

Mehmedeli şah neçə millət mücahidlerini boğub; onun etdiyi “zülmü heç Neron da eleməyib” İrana. Bu məlumatdan sonra yazıçı digəti daha bir mühüm nöktənin üzərinə yönəldir: Mehmedeli şahı Zili – Sultanın qoşunu taxtan salmaq qüdrətində idi, amma “Allah rast saldı, kazaklar bu terefdən çıxdılar və zalımların qabağını kəsdilər”.

Deməli, çar hökuməti zülmkar Mehmedeli şahın taxtdan düşməsinə imkan vermir. İranda milli – azadlıq hərəkatını boğur – bu yazıçının bedii təsvirdə metndaxili tendensiyasıdır. Hər halda, satirik tiplərin xaraktercə bir – birinə benzəməsi fikrini Mirze elil çox ustalıqla verə bilmişdir: Mehmedeli şah da, Sultan Əbdülhemid de, Nikolay da xarakter və səviyyə-səciyyə bəkimindən bir tiptirlər. Bu cür təqdim – açım Mirze Celil publisistikasının bədii – poetik mexsusluğu idi.

Bedii məzəmmət və tənkid bezen hadisə və ehvalatları xatırlatmaqla yaranır: bu zaman özünə haqq qazandırmaq üsulundan istifadə edilir. “Çok geribe” felyetonunda (1906, № 8) müəllif sözün və hadisənin əks tərəfini diqqətdə saxlayır: Şamaxı pristavının zülmünü oxucuya çatdırmaq üçün onun “sahibsiz və fəqir müsəlman övretinin evini viran etməsini” fakt kimi qeyd edir. Günahkar həmin zülmkarı yox, Molla Nəsrəddini görürlər. “naxçıvanda naçalnik ENKEL müsəlmanların qarnını yumruğu ilə dəlik – deşik eləyib”: amma müsəlmanlar günahı naçalnikdə yox, Molla Nəsrəddində görürlər. Burada sözün eyhamı və tonu ideyanı qabarıqlaşdırmışdır. Bədii ifadə - bədii ittiham, satirik xarakteristika – satirik tipikləşdirməyə çevrilmişdir.

Beləliklə, Celil Məmməd guluzadə tənkid hədəflərinə, məzəmmət hədəflərinə qarşı çox tələbkər və ciddi mövqe tutmuşdur.

5. NETİCƏ

“Molla Nəsrəddin” təkce Azərbaycanın yox, bütün Türk dünyasının, bütün müsəlman aləminin, Böyük Şərgin orqanı idi. Misir, Hindistan, Çin, Orta Asiya, Rusiya, İran, İraq, Türkiyə, Macarıstan, Kırım və onlarca başqa ölkələrdə 25 ilin hər günü, hər heftəsi onun yolunu gözlemişlər. Rusiyada çar, İranda şah, Türkiyədə sultan, müsəlman Şərqinin bütün despot qoçuları “Molla Nəsrəddin” məcmuəsini oxumağı qadağan etmişlər. Lakin “Molla Nəsrəddin” sözünü dedi, mübarizəsini apardı, öz Molla Nəsrəddin cəsəreti və geyretini bir daha sübut etdirdi.

Sözün Molla Nəsrəddin üsulu yumoristik və satirik təsvir-təqdim *poetizmi üzərində qurulmuşdur. Dərgidə və ümumən, C.Məmməd guluzadə poetikasında hekayə, şeir, felyeton, məktub, xəber, teleqram tərzilə yazmaq və söyləmək hem suallı, hem də cavablı idi. Dərginin poetikasında ifşa etmək deyil, məhrəmanə, canlı olaraq, təsvir-təqdim etmək məzmun və ideya*

baxımından davamlı-ardıcıl idi. Bu, yani mehremane və canlı ifadəetmənin, məhsusi poetika tərzinə malik olmanın “Molla Nəsrəddin” üsulu demək idi.

Və Mirzə Cəlilin üslubunda hər şey yeni idi: bu poetikada gerçək olan öz ləhimində təsvir edilirdi və bu təsvirlər poetikasında təhkiyə də, tərennüm də, mətnaltı məzmunlar, ifadə tərzləri və ideyalar da yeni ədəbi hərəkət taktına məhsus poetika kimi qüvvətlidir.

Kaynaqlar

1. Məmmədquluzadə, Cəlil (1983) Əsərləri 6 cildə. Bakı, Azərbaycan 1983-1985.
2. Məmmədquluzadə, Cəlil (2004) Əsərləri, I. c.
3. Məmmədquluzadə, Cəlil (2004), Xatirələrım.
4. “Molla Nəsrəddin”, 1906-1931
5. Əzimli, Əbülfəz (2005), Sokrat daymonizmi və Mirzə Cəlil realizmi. “Ecəmi”, Naxçıvan, 2005.
6. Əzimli, Əbülfəz (2006) Cəlil Məmmədquluzadə nəsrində təhkiyə poetikası. “Ecəmi”, Naxçıvan, 2006

A PSYCHOANALYTIC READING OF ELIZABETH GASKELL's *WIVES and DAUGHTERS*

Sami BOZKONT

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü,
ORCID No:0000-0002-5470-6055

Abstract

The behavior and personality development of human beings, who are social and thinking beings, has been the focus of curiosity and interest throughout history. Being thinking being human beings have expressed their thoughts sometimes verbally, sometimes through literature, and sometimes through plastic arts. Freud argues that based on the problems that occur in human behavior and personality, the individual could not get through the phallic period healthily, and thus he claims that human behaviors and personality are guided by unconscious elements. As proof of this, he shows the Oedipus and Electra complexes that he develops over time. These complexes are known - in general terms - when children between the ages of three and five see their own-sex parents as rivals and hate their opposite-sex parents. Freud states that individuals who survive the phallic period healthily are more virtuous and thoughtful in their later lives. In *Wives and Daughters*, the main character Molly -through whom the author tries to express her own experiences, reaching a catharsis- will be analyzed. In this study, it is aimed to analyze the main character of *Wives and Daughters* in light of the Electra complex of Freud's psychoanalytic theory.

Keywords: Electra complex, Psychoanalysis, Wives, and Daughters, Unconscious

INTRODUCTION

Literature is one of the leading factors that mirror the lives of artists. As those who see and think the world quite different from ordinary people, artists express –and have always expressed- differently what they see, think, and read as well. They are also aware of the great power of literature, through which they express their thoughts written, orally, or sometimes via plastic arts. "Since literature covers everything related to humans in terms of subject breadth, it has been inevitable to associate it with all areas that concern human beings" (Akar, 2020a:73). Of these subjects, undoubtedly, -maybe the most crucial one- is human psychology. In daily life, human psychology may be affected, disturbed, or confused by many things. Due to these adverse things most suffering writers get suffocated and try to find a way out to relieve and reach a whole catharsis. And at this turning point, they use literature as a means to pour out what is hidden in their subconscious. Human beings, who experience such psychological problems as well as physical ailments in their daily life, have resorted to various methods such as hypnosis for treatment. However, this hypnosis method, especially used in the 19th century, begins to lose its effect towards the end of the century. For this purpose, the young doctor, Sigmund Freud, who is interested in studying human behavior, develops the treatment method that will be known as the psychoanalytic theory in the future. Freud argues that based on the problems that occur in human behavior and personality, the individual could not get through the phallic period healthily, and thus he claims that human behaviors and personality are guided by unconscious elements. As proof of this, he shows the Oedipus and Electra - which Carl

Gustav Jung, one of Freud's best students and followers, names this theory as Electra complex, inspired by Greek tragedy written by Sophocles- complexes that he develops over time. The tragedy, tells of a bitter struggle for justice by Electra and her brother Orestes for the murder of their father Agamemnon by Clytemnestra and their stepfather Aegisthus, sets in the city of Argos a few years after the Trojan War. These complexes are known - in general terms -when children between the ages of three and five see their own-sex parents as rivals and hate their opposite-sex parents. Freud states that individuals who survive the phallic period healthily are more virtuous and thoughtful in their later lives.

AN OVERCOME ELECTRA

In *Wives and Daughters*, we can observe many Electra complexes, as the main character Molly who loses her mother when she is very young, is so fond of her father that she does not want

to share him with another woman. Because "according to the psychoanalytic theory, the first love object of both boys and girls is the mother. While this situation does not show any change in boys, it shows a deviation in girls, and the father takes the place of the mother"(Topçu, 2). So a summary of the novel would be beneficial to comprehend the Electra complex. It is published as a serial from August 1864 to January 1866 at first and later published as a book in 1866. It is about Molly Gibson, the only daughter of a widowed doctor living in a provincial English town in the 1830s –mostly parallel with the author's childhood. Elizabeth Gaskell's last novel, widely considered her masterpiece, traces the fortunes of two English families in the 19th century in rural England. The novel is based on family relationships – father, daughter, and step-mother, father and sons, father and step-daughter. The story surrounds a little girl, Molly Gibson, the heroine of the novel, she is seventeen when the story begins, and the narrative traces her growth from girlhood to womanhood. But later through flashbacks, we see she is three when her mother dies, the very age for Electra complex. She lives with her father and is a happy little girl. But when we are first introduced to her, she is a girl about twelve, getting ready for her first formal event at the Towers. And very quickly she is 17 years old and her father begins to worry that she needs a mother to guide her in this time of her life. She is really smart and well educated even though she comes from a doctor, making a good impression on anyone she meets, which shows that she has a happy childhood with her father though she is motherless then, as Freud states that individuals who survive the phallic period healthily are more virtuous and thoughtful in their later lives. Molly and her family live in the town of Hollingford, which is under the control of Lord and Lady Cumnor of nearby Cumnor Towers, who rule over their domains with kindness and condescension. Lady Cumnor has founded a school to train young girls in the skills needed for one of their stations, and one day each summer invites some of the women who assist at the school to the Towers for a day of festivities. This year, Molly, despite her youth, is invited to join them for the first time because of an offhand invitation from the Earl himself. But when, finally, the big day arrives, Molly gets really excited and after two hours of anxious waiting, she is picked up by the carriage that is to take her to the Towers, where she falls asleep while wandering around, missing the carriage to return. Molly feels out of place all evening, embarrassed about having overslept, and is greatly relieved when her father arrives to take her home. She is fond of her

father and gets really happy, expressing her happiness really loud as, 'Oh, papa, papa, papa! I am so glad you have come;'

(Gaskell, 22), and 'Oh! Papa, I never so glad in all my life. I felt like a lighted candle when they're putting the extinguisher on it.' (Gaskell, 23), which shows a clear Electra complex towards her father. She feels so happy, lighted, and strong with her father. Her father has the same feelings for her as well. He even dotes on her little daughter as he though comes home from a long round of visits to the sick and, finding Molly not yet at home, declines his own dinner to fetch her as soon as possible:

Why, what a noodle you are, Molly! Did you think I was going to give up my little girl at the Towers all the rest of her life? You make as much work about my coming for you, as if you thought I had. Make haste, now, and get on your bonnet (Gaskell, 1999:22).

He is a caring and honest man. For the benefit of Molly and himself, he remarries so that Molly has a mother again and he will have a wife and domestic harmony as well. As seen above there is a strong bond between the father and the daughter but there is such a greater one that Molly does not want to share him with any woman and has difficulty in believing her father's remarriage. She is shocked, thinking that she will lose her dear father. Because the new bride is not an ideal wife or mother. Her name is Hyacinth (Clare) Kirkpatrick – a former governess at the Towers, she marries and is soon widowed by a young curate along with a daughter, almost at the same age as Molly. She later marries Gibson, thus becoming Molly's stepmother. Her daughter's name is Cynthia, who is wild and uncontrollable and serves as a foil for Molly in the novel. She is four years old when her father dies. Her mother has to look after little Cynthia but not as an ideal mother because Mrs. Kirkpatrick sends away –ignores and deprives Cynthia of mother care and love- for her little daughter to be able to work as a governess. From then on, the mother and daughter rarely see each other, thus they do not have something in common and do not get along well. Cynthia spends most of her childhood in France to be educated well –for a lady. She is supposed to be well-educated and well-mannered upon her return from France, but she fails to be so due to the gaps between her and her mother. Molly learns that her step-sister is expected on the next day, which gets her really excited. When she finally arrives, Molly sees a tall, beautiful young woman, full of energy, but not quite comfortable with her mother- due to ignorance during Cynthia's childhood. The two girls make good first impressions of one another at first sight. Mrs. Kirkpatrick, however, does not seem so happy with her daughter's arrival, complaining that Cynthia has not brought anything for her mother from France, a sign of her lust just for goods rather than human feelings. She does not care whether her daughter has made good manners or not. All these ailments –whether concrete or emotional- make Cynthia fail to overcome her Electra period. Because she has not had a healthy and happy childhood with her parents, as the father is dead and the mother is ignorant, selfish, and interested just in a comfortable life. So her daughter fails in life unlike Molly- although she is more educated than Molly. Because "it is an indisputable fact that the adventure of man's loneliness and isolation from society leads to irreparable wounds" (Akar, 2019:139). She is self-centered and makes life unpleasant for Molly, always disparaging her in favor of her daughter. She is so selfish that the moment she gets the proposal from Molly's father, she accepts it immediately, just thinking of her secure position in society because -as a woman- she cannot carry the heavy burden of life on her own. She is almost always in a fight with Molly by trying to control her. However, Molly seems clear to ignore –just caring for her

father's consent- her step-mother on an invitation of Squire Roger Hamley – Dr. Gibson's best friend:

'I'll be ready in ten minutes,' said Molly, much touched by the Squire's words and manner, never thinking of asking her stepmother's consent, now that she had heard that her father had given his. As she rose to leave the room, Mrs. Gibson, who had only half heard what the Squire had said, and was a little affronted at the exclusiveness of his confidence, said:

'My dear, where are you going?'

'Mrs. Hamley wants me, and papa says I may go,' said Molly. (Gaskell, 1999:166).

But –Molly, a well-mannered, virtuous and thoughtful girl- decides to bear everything for her father, 'If it were for papa's happiness' (Gaskell, 1999:104).

CONCLUSION

As a means of expressing repressed thoughts, literature –mythology, history, and psychology in particular- means almost everything in human life. Through literature, man tries to pour out what he cannot express face to face or in crowds because "it is true that they are physically in crowds, but spiritually alone"(Akar, 2020b:494), and "the individual, who becomes lonely, starts to live as if he were a lost person in the crowd"(Akar, 2021:403). For this reason, he resorts to literature to make himself clear, which may be the best way to relieve himself mentally. Writers, who are aware of the power of literature, do and have done their best to create their works in this aspect. In *Wives and Daughters* the writer –in a way- tries to express and relieve herself mentally through the characters she creates. In this study, we have two main characters –stepsisters, Cynthia and Molly- who are analyzed in the light of the Electra complex of Freud's psychoanalytic theory. Cynthia is fatherless and ignored by her mother, causing a huge gap between them. They do not get on well. They are nearly in a fight all the time. So Cynthia has great difficulty in adapting or becoming a well-mannered and thoughtful person, which may prove that she has not had a healthy phallic period. On the other hand, Molly –who is motherless almost at the same age as Cynthia- has a special attachment to her father and this remains persuasive and prominent as she grows. Freud claims that individuals who survive the phallic period healthily are more virtuous and thoughtful in their later lives. In this study, the main female character- who is really fond of her father- shows a sample of virtue and prefers her father's happiness to hers because she tries to think about others more than herself, which is a sign that her superego has improved. And her being consent to her father's remarriage –although she does not want it whatsoever- shows that she overcomes everything hidden in her subconscious during the phallic period, after which she reaches an ultimate catharsis.

Works cited

1. Akar, Mahmut, 'Psikanalizm ve Edebiyat Arasındaki İlişki Bağlamında Sanatsal Üretimin Sanatçı Üzerindeki Etkisi: Thomas Wolfe'un Sanata ve Sanatçıya Dair Düşünceleri'. *Dünya Dilleri, Edebiyatları ve Çeviri Çalışmaları Dergisi*, 1(1), 2020a.
2. Akar, Mahmut, Sanatçıyı Yaratıma Götüren İtki: Psikanalizin Sanatçının Sağaltımına Etkisi ve Thomas Wolfe'un Sanatsal Üretimi, *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (Ö6), 139-147. 2019.
3. Akar, Mahmut, Thomas Wolfe'un Otobiyoğrafik Anlatılarında Psikanaliz Uygulamaları: Ödip Kompleksi Açısından Bir İnceleme, *Anemon Muş Alparsalan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9 (2), 2021.
4. Akar, Mahmut, Yitik Kuşak ve Sürgündeki Sanatçı: Thomas Wolfe'un Anlatılarında Yitiklik ve Sürgün Kavramlarına Bir Bakış ve Sanatçının Ruhsal Arayışı, *RumeliDE Journal of Language and Literature Studies*, S8, 2020b.
5. Freud, Sigmund, Psikanalize Toplu Bakış. *Beş Konferans ve Psikanalize Toplu Bakış*, (Çev. Kamuran Şipal), Cem Yayınevi, İstanbul 1996.
6. Freud, Sigmund, *Psikanalize Yeni Giriş Dersleri* (1. Basım), (Çev. Selçuk Budak), Öteki Yayınevi, Ankara 1997.
7. Gaskell, Elizabeth, *Wives and Daughters*, Wordsworth Classics, 1999.
8. Topçu, Hayrunisa, 'Psikanalitik Bir Okuma Denemesi: Elektra Kompleksi Işığında Aşk-ı Memnu'. *Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2 (1), 2017.

ABUŞKA LÜGATİNDE YER ALAN MENTAL FİİLLERİN GÜNÜMÜZ
ANADOLU AĞIZLARINDAKİ YANSIMALARI

REFLECTIONS OF THE MENTAL VERBS IN THE ABUŞKA DICTIONARY
ON THE DIALECTS OF CURRENT ANATOLIAN

Doç. Dr. Meltem GÜL

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

ORCID No: <https://orcid.org/0000-0002-3522-5635>

Cahit SAĞIRDAĞ

Doktora Öğrencisi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve
Edebiyatı Anabilim Dalı, ORCID No: <https://orcid.org/0000-0002-7408-3916>

Özet

Mental fiiller ruh bilimi, nöroloji, felsefe gibi bilimlerin konusu olduğu gibi dil biliminin de konusudur. Mental kelimesi zihne ait, zihinsel, zihin gibi anlamlara karşılık gelmektedir. Fiil ise eylem manasına gelen Arapça kökenli bir kelimedir. Dil ve düşüncenin bir ürünü olan bu fiiller, zihindeki olguların harekete, eyleme geçtiğini anlatır. Mental fiillerin kullanım alanı çok geniştir. Türk diliyle yazılan eserlerde de mental fiillerin sıklıkla kullanıldığı görülmektedir. 16. yüzyıl ortalarında yazılmış olan Abuşka Lügati de bu eserlerden biridir. Mental fiillerin sadece Türk dili ile ilgili eserlerde değil Anadolu ağızlarında da yer aldığı ve varlığını hâlâ koruduğu görülmektedir. Abuşka lüğatinde yer alan mental fiillerin Anadolu ağızlarındaki yansımalarını ele alan bu çalışmada *aşuk-*, *aylan-*, *ayak*, *ayrış-*, *utuz-*, *ohşa-*, *uyal-*, *bozla-*, *tarka-*, *cıda-* gibi mental fiillerin günümüz Anadolu ağızlarında eserdeki anlamıyla varlığını hâlen sürdürdüğü; *arga-*, *alak-* *asra*, *anık-*, *öt-*, *ona-*, *tan-*, *tanı-*, *sayp-*, *sız-*, *siv-*, *kız-*, *gönen-* mental fiillerin Anadolu ağızlarında farklı anlamlarda kullanıldığı; *ayak-*, *ohşa-*, *bozla-* gibi mental fiilleri Anadolu ağızlarında sözlüktekiyle hem aynı anlamda hem de farklı anlamda kullanıldığı ayrıca sözlükte yer alan *ayrış-*, *iste-*, *işit-*, *bil-*, *bak-*, *tat-*, *kız-* gibi mental fiillerin günümüz ölçünlü dilde kullanıldığı tespit edilmiştir. Yapılmış olan bu çalışmayla mental fiillerin bir kısmının günümüz Anadolu ağızlarında hâlâ var olduğu; bir kısmının ise farklı anlamlarda kullanıldığı tespit edilmiştir. Abuşka Lüğatinde yer alan mental fiillerin günümüz Anadolu ağızlarında yaşayıp yaşamadığı tespit edilerek; mental fiil ve ağızlardaki yansımaları şekliyle bu alandaki yapılan çalışmalara katkı sağlanmıştır.

Çalışmanın giriş kısmında dil, dil ve düşünce, mental fiil gibi kavramlar üzerinde durulmuş ve Abuşka Lügati üzerine bilgiler verilmiştir. Lügatte tespit edilen mental fiiller; idrak fiilleri, duygu fiilleri ve algılama fiilleri olarak ele alınmıştır. Son kısımda ise Abuşka Lüğatindeki mental fiillerin günümüz Anadolu ağızlarındaki yansımalarına yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Dil, Dil ve Düşünce, Abuşka Lügati, Mental Fiiller, Mental Fiillerin Günümüz Anadolu Ağızlarındaki Yansımaları

Abstract

Mental verbs are the subject of sciences such as psychology, neurology and philosophy as well as linguistics. The word mental corresponds to meanings such as mental, mind, intellect. Verb is an Arabic origin word that means action. These verbs, which are a product of language

and thought, tell that the phenomena in the mind take action. The usage area of mental verbs is very wide. *Abuşka Lügati*, written in the middle of the 16th century, is one of these works. It is seen that mental verbs take place not only in Turkish language works but also in Anatolian dialects and still preserve their existence. In this study, which deals with the reflections of the mental verbs in the *Abuşka Lügati* in Anatolian dialects, the existence of mental verbs such as *aşuk-*, *aylan-*, *ayak*, *ayrış-*, *utuz-*, *ohşa-*, *uyal-*, *bozla-*, *tarka-*, *cıda-* in the contemporary Anatolian dialects in the work. still continuing; the verbs *arga-*, *alak-*, *asra*, *anık-*, *öt-*, *ona-*, *tan-*, *tanı-*, *sayp-*, *sız-*, *siv-*, *kız-*, *gönen-* mental verbs are used with different meanings in Anatolian dialects; mental verbs such as *ayak-*, *ohşa-*, *bozla-* are used in Anatolian dialects both in the same sense and in a different sense. In addition, it has been determined that mental verbs such as *ayrış-*, *iste-*, *işit*, *bil-*, *bak-*, *tat-*, *kız-* in the dictionary are used in today's standard language. With this study, it has been determined that some of the mental verbs still exist in contemporary Anatolian dialects; It has been determined that some of them are used in different meanings. By determining whether the mental verbs in the *Abuşka Lügati* live in contemporary Anatolian dialects; mental verbs and their reflections in dialects have contributed to the studies in this field.

In the introduction part of the study, concepts such as language, language and thought, mental verb are emphasized and information on *Abuşka Dictionary* is given. Mental verbs detected in the dictionary; cognitive verbs are considered as emotion verbs and perception verbs. In the last part, the reflections of mental verbs in *Abuşka Dictionary* in contemporary Anatolian dialects are given.

Keywords: Language, Language and Thought, *Abuşka Dictionary*, Mental Verbs, Reflections of Mental Verbs in Contemporary Anatolian Dialects.

GİRİŞ

Dil, insanlar arasında anlaşmayı sağlayan (Ergin, 2011: 3), sese ve seslerin birlikteliğine, bu birlikteliklerin anlamlı olmasına ve anlamlı ses birliklerinin dizimine dayanan (Hengirmen, 1999: 117), bir işaretler dizgesidir. (Gencan, 1975: 1).

Dil olmasa düşünceler ve duygular gelişmez, insan ilerlemez bir medeniyet kuramaz. (Banguoğlu, 2015: 10). Dil ve düşünme, ikisinin birbiriyle sıkı bir ilişkisi olmasına rağmen dil olmadan düşüncenin gerçekleşip gerçekleşmeyeceği bugün hâlâ çözülmemiştir. Bu sorunun kesin çözümü bilim ve teknikteki yeni ilerlemeler ve deney çalışmalarına bağlıdır. (Aksan, 2015: 55). Bu konuyla ilgi farklı görüşler bulunmaktadır. Almanya'da oluşan Yeni Gramerciler okulu, dili onu konuşan insanlardan bağımsız olarak gelişen, büyüyen ve ölen canlı bir varlık olarak değerlendirmektedir. (Z. Kıran ve A. E. Kıran, 2013: 36). Dilin düşünce aracı olup olmadığı da dilciler arasında tartışma konusu olmuştur. Banguoğlu, dil ile düşünce organı olan insan beyninin birbirini destekleyerek oluştuğunu ve dilin düşünmenin bir vasıtası olduğunu dile getirmiştir. (2015: 9). Karaağaç ise dilin bir düşünme aracı değil bizzat kendisi olduğunu söylemiştir. (2013: 51). Dilbilimciler arasında farklı yaklaşımlar söz konusudur. Dil bilimcilerin çoğu dilsiz düşünce olamayacağına ve her ikisinin de insanoğlunun ilerlemesine ve medeniyet kurmasına yardımcı olduğu sonucuna varmışlardır.

Dil ve düşüncenin bir ürünü de mental fiillerdir. Mental kelimesi zihne ait ve zihinsel anlamlarına gelmektedir. Dil ve zihin ilişkisinden yola çıkarak, kelimelerin beyinde oluşumu araştırmacılar tarafından incelenmektedir. Fiillerin zihinde oluşumu bu alanın bir dalı olarak

ele alınmaktadır. Fiillerin zihinde oluşumuna ise *mental verbs* ya da *mental fiil* denilmektedir. (Darabadi, 2018: 85).

Zihin fiilleri insanların bilişsel sürecini içermektedir. Bilinç, kendimizi ve çevremizi algılamaya, anıların ve düşüncelerin farkına varacak şekilde gözlemlemeye, davranışsal ve bilişsel faaliyetleri başlatmamıza ve sona erdirmemize yardımcı olur. (Şahin, 2012: 49). Bu davranışsal ve bilişsel faaliyetler üzülme, sevinme, korkmak gibi insanın zihninde gerçekleşen mental sürece vurgu yapan fiillerdir. (Hirik ve Çolak, 2017: 263).

Hüseyin Yıldız, mental fiilleri Biber vd. den yola çıkarak maddeler halinde sıralamıştır:

“Mental (zihinsel) durum ve aktiviteleri karşılamaktadırlar.

Semantiğinde fizikî bir hareket bulunmaz.

Bazı fiiller isteğe bağlı, bazıları istem dışı oluşabilir.

Geniş bir anlam yelpazesine sahiptir:

- Mental durumlar ve süreçler (düşünmek, bilmek vb.)

- Duygular, davranışlar veya arzular (sevmek, istemek vb.)

- Algılar (görmek, tatmak vb.)

- İletişimi algılama (okumak, duymak vb.)

Pek çok mental fiil anlam bakımından kısmen aktif mental hareketleri karşılamaktadır: (TV izlemeye) karar vermek, (ders) çalışmak vb.

Bazı mental fiiller anlam bakımından diğerlerine nazaran daha fazla durum belirtirler: bir hareketten ziyade bir durumu tanımlarlar ve hoşlanmak, korkmak, nefret etmek ve tercih etmek gibi duygu ve davranışı gösteren pek çok fiilin yanı sıra inanmak, hatırlamak, anlamak gibi mental durumları da karşılarlar” (2016: 63, 64).

Bu fiillerle ilgili yapılan çalışmalardan bazıları da şunlardır:

Özen Yaylagül; *duyu fiilleri, duygu fiilleri, anı ve usamlama fiilleri, açıklama fiilleri*, Mina Dolati Darabadi; *idrak fiilleri, duygu fiilleri, duyu fiilleri*, Nigar Kalkan; *idrak fiilleri, duygu fiilleri, algılama fiilleri*, Ergün Acar; *idrak fiilleri, duygu fiilleri, algılama fiilleri*, Savaş Şahin; *idrak fiilleri, duygu fiilleri, algılama fiilleri*, Hüseyin Yıldız; *Biliş fiilleri, Psikoloji durum fiilleri, Algı fiilleri*, Fatma Sibel Bayraktar; *Duyu fiilleri, Duygu-Seziş fiilleri, İdrak fiilleri, Açıklama fiilleri*, Kuban Seçkin; *Algı fiilleri, Duygu fiilleri, İdrak fiilleri, İrade fiilleri*, Serpil Soydan *“Tarama İlk İki Cildindeki Duygu Fiilleri Üzerine Bir Değerlendirme”* şeklinde çalışmalar yapmışlardır.

Türkçe söz varlığı bakımından oldukça zengin bir dildir. Bu zenginlik Türk dilinin her döneminde görülmektedir. Çağatay dili de söz varlığı açısından oldukça zengin bir dönemi kapsamaktadır. Öyle ki daha önceki Tarihi Türk dillerinde görülmeyen birçok sözcük ilk defa Çağatayca’da görülmüştür. Bu söz varlığı zenginliği sadece dilsel metinlerde değil aynı zamanda Anadolu ağızlarında da kendini göstermektedir. Bugün ölçünlü dilde unutilan pek çok kelimenin, değişik şekillerde Anadolu ağızlarında yer aldığı görülmektedir (Aksan, 2015: 236). Bunlardan bazıları şunlardır: *soymaç: soymaç oyunu, tapavul: hizmetkâr, öncü, keşifçi, yortavul: akıncı, tayagla-: dayak atmak, zulm etmek, yıldım: yarışmak, acele etmek, bağışda: bağdaş kurmak, hırıl-da: hırlamak, kolda-: himaye etmek, elinde tutmak, hayda-: dehllemek, çifte koşulan hayvanı sürmek, muşurga-: sıkılmak, üzülme, kederlenmek, kengerge-: sermek, yaymak döşemek.* (Teres, 2010: 71).

Bu sözcüklerin bazılarının Anadolu ağızlarındaki yansımaları ise şu şekildedir: *soymaç: (I) Kirli giysi. (Darboğaz, Ulukışla –Nğ.), (II) Beden, çıplak vücut. (-Nğ.), (DS, c. V, s. 3672).*

hırıl-da- fiili Isparta ilinin Bağlıllı, Eğridir yöresinde *hırıldak* ismi ile kullanılmış ve değirmen taşının üzerinde ses çıkaran, beş parmaklı ağaçtan yapılmış araç anlamlarına gelmiştir. Yine aynı yörede söz konusu olan *hırıl-da-* fiili *hırıldaklı* ismi ile kullanılmış ve hır hır ses çıkaran (kimse) anlamına gelmiştir. (DS, c. III, s. 2370). *hayda-*: (I) çifte koşulan hayvanı sürmek, dehlemek. (Bulkaz, Çivril-Dz.; Demirkapı, Susurluk, Bandırma, Kerem, Burhaniye –Ba.; Fili, Biga –Çkl.; İnegöl, Mustafa Kemal Paşa- Brs.; Pazarcık, Bözüyük –Bil.; Kandıra Kc.; Akyazı –Sk.; -Bo.; Bor –Nğ.; -Kn.; Osmaniye –Ada.; Lüleburgaz –Krk.). (II) yan gelmek, vaktini boşa geçirmek. (-Bo.), (DS, c. III, s. 2316). Anadolu ağızlarının zenginleşmesine katkı sağlayan bu söz varlığı içinde yer alan *hırıl-da-*, *tayagla-*, *yıldım-la-*, *muşurga-* gibi fiiller aynı zamanda Türkçeye yeni mental fiiller de kazandırmıştır.

ABUŞKA LÜGATİ

“*Türk dilleri ailesinin Orta Asya grubuna mensup olan Çağatay dili, 15. yüzyıl başından 20. yüzyılın başına kadar kullanılan bir edebi dildir.*” (Eckmann, 2012: 9). Bu edebi dil döneminde başta Ali Şir Nevaî olmak üzere Hüseyin Baykara, Sekkakî, Mevlânâ Lutfî, Zahireddin Muhammed, Babürşah, Ebulgazi Bahadır Han gibi şairler tarafından birçok eser kaleme alınmıştır. Bu dönemde birçok sözlük de kaleme alınmıştır. *Abuşka Lûgati*, *Bedi’â’l-Lugat*, *Fazlullah Han Lugati*, *Kitâb-ı Zebân-ı Türkî*, *Senglah Lugati*, *Hulâse-i Abbasî*, *Lûgat-i Çağatay ve Türk-i Osmanî* bunlardan bazılarıdır. Çalışma konumuz olan, yaklaşık 2250 madde başı kelime ihtiva eden *Abuşka Lûgati*’nin hangi tarihte ve kimin tarafından tertip edildiği kesin olarak bilinmemektedir. Fakat 16. yüzyılın ortalarında yazıldığı tahmin edilmektedir. Asıl adı belli olmayan sözlük “kadının kocası, yaşlı erkek, koca” anlamına gelen *abuşka* kelimesiyle başladığından kısaca *Abuşka* adı ile tanınmıştır. Sözlük, yazmalarda *Abuşka* adı yanında *Lugat-ı Abuşka*, *Kitâbü Lugati Abuşka*, *Abuşka der Lugat-ı Çağatay*, *Lugat-ı Nevâî*, *Lugat-ı Mevlânâ Nevâî*, *Lugat-ı Mîr Ali Şîr Nevâî*, *el-Lugat alâ lisâni Nevâî*, *el-Lugatü’n-Nevâiyye ve’l-iştihâdâtü’l-Çağatâiyye*, *Kitâbü’l-Lugat fî lisâni Çağatay*, *Kitabü Lugati Çağatay* şekillerinde de adlandırılmıştır.

“*Eser kısa bir mukaddime ile başlamaktadır. Burada Çağatayca ve Osmanlıca imlaları arasındaki birtakım açıklamalar vardır. Bundan sonra sözlükte geçen kelimelerin, Arap alfabesi sistemine göre alfabetik fihristi vardır. Kelimelerin Osmanlı Türkçesiyle anlamları verildikten sonra, özellikle Nevaî ve diğer yazarların eserlerinden tanık olacak örnekler verilmektedir. Kelimelerin yalnız asıl şekilleri değil, örnekler alınan yazarların eserlerinde geçtiği şekilleriyle de açıklanmaktadır. Çağatayca kelimelerin doğru okunabilmesi için kelimeler harflerine göre meftûhe, meksûre ve mazmûne diye birtakım fasıllardan oluşmuştur. Bazı ünsüzler kaf-ı Arabî ve kaf-ı Acemî şeklinde tavsîf edilerek birbirinden ayrılmıştır.*” (Güzeldir, 2002: 10). Eserin, Lâleli, Sahip Molla, Vehbi Efendi, Aşir Efendi, Selim Ağa, Fatih, Ahmedi Salis, Nuri Osmaniyye, Ayasofya gibi pek çok yazma nüshası bulunmaktadır. (Caferoğlu, 1984:224).

Bu incelemede Besim Atalay’ın hazırlamış olduğu “*Abuşka Lûgati veya Çağatay Sözlüğü*” adlı çalışma esas alınmış ve mental fiiller, sözü edilen bu çalışmada tespit edilmiştir.

1. İdrak Fiilleri

İdrak kelimesi, anlayış, akıl erdirme, yetişme, erişme, olgunlaşma, algı anlamlarına gelmektedir. (Develioğlu, 2013: 473). İdrak, kelimesinin kökeni ise Arapça derk kelimesinden türemiş ve dilimizde anlayış, kavrayış, seçiş, iki nesneyi birbirinden ayıracak biçimde aradaki

inceliği görme, algı ve erişme anlamlarını karşılamıştır. (Eyuboğlu, 2017: 338). Algılama ve kavrama ifade eden idrak fiillerin insan zihnindeki süreci şöyle gerçekleşmektedir: Birey yaşadığı çevreyi algılamaya çalışır. Bunu düşünce işleviyle yapar. Almış olduğu bilgileri beyniyle algılamak için nesneleri değerlendirir ve bir anlamla sonuçlandırır. Beyinde gerçekleşen bu sürece idrak adı verilmektedir. Düşünme sürecini belirten fiillere ise idrak fiilleri denilmektedir. (Darabadi, 2018: 87).

1.1. Anlama İfade Eden Fiiller

tan- “bilmek, sanmak” (ABL/s. 173)

bil- “bilmek” (ABL/s. 137)

tanı- “bilmek” (ABL/s. 173)

çına- “zannetmek” (ABL/s. 239)

sız- “sezmek, zannetmek” (ABL/s. 279)

arga- “aldatmak” (ABL/s. 11)

köymen- “bahane etmek” (ABL/s. 367)

1.2. İstek İfade Eden Fiiller

alğum- “alsam” (ABL/s. 25)

isle- “istemek” (ABL/s. 56)

iste- “istemek” (ABL/s. 56)

inde- “davet etmek” (ABL/s. 77)

irkin- “meyletmek” (ABL/s. 49)

tile- “dilemek” (ABL/s. 188)

eyle- “eylemek” (ABL/s. 34)

it- “eylemek” (ABL/s. 39)

igele- “sahip olmak” (ABL/s. 64)

öt- “vazgeçmek” (ABL/s. 84)

ona- “razı olmak” (ABL/s. 115)

başkar- “başarmak” (ABL/s. 125)

cıda- “sabretmek” (ABL/s. 233)

munğal- “bırakmak” (ABL/s. 377)

1.3. Hatırlama İfade Eden Fiiller

sagın- “sanmak, anmak” (ABL/s. 267)

2. Duygu Fiilleri

Duygu, Türk Dil Kurumu’nun güncel Türkçe sözlüğünde; “*duyularla algılama, his, belirli nesne, olay veya bireylerin iç dünyasında uyandırdığı izlenim, önsezi, nesneleri veya olayları ahlaki ve estetik yönden değerlendirme yeteneği, kendine özgü bir ruhsal hareket ve hareketlilik*” anlamlarına gelmektedir. Duygular, bireylerin iç dünyasında ise şu süreçlerden geçmektedir:

“Duygular, belirli olayların, durumların etkisiyle kişinin iç dünyasında yaşadığı, gelişmelerin dışa vurumudur, ruhsal tepkidir, dış dünyaya bir cevaptır. Bu ruhsal tepki ve cevapları, bir varlığa duyulan güvenin boşa çıkması, isteğin karşılanması ya da karşılanmaması, beklentinin gerçekleşmesi ya da gerçekleşmemesi, hayatta karşılaşılan her türlü olumlu-olumsuz olaylar, beklenmedik davranış veya durumla karşılaşma, her türlü olumsuzluklara direnme, karşı koyma çabası, olumsuzluklardan kaçma, toplumdaki yer ve otorite gibi pek çok sebep ve etkiye bağlıdır.” (Soydan, 2018: 476).

2.1. Mutlu Olmayı İfade Eden Fiiller

gönen- “sevinmek” (ABL/s. 367)

2.2. Sevgi İfade Eden Fiiller

siv- “sevmek” (ABL/s. 284)

2.3. Öfkelenme İfade Eden Fiiller

kız- “kızmak” (ABL/s. 321)

2.4. Kaygı, Endişe, Telaş İfade Eden Fiiller

aşuk- “acele etmek” (ABL/s. 17)

uşuk- “acele etmek” (ABL/s.103)

buş- “incinmek, huzursuz olmak” (ABL/s. 148)

2.5. Üzüntü İfade Eden Fiiller

bozla- “ağıt yakmak” (ABL/s. 146)

açırgın- “mazlumu esirgemek” (ABL/s. 6)

alak- “yağmalanmak” (ABL/s. 24)

utuz- “yenilmek, elinde olanı kaybetmek” (ABL/s. 88)

tarka- “dağılmak, perişan olmak” (ABL/s. 159)

kuzga- “ıstırap etmek” (ABL/s. 330)

kol- “özür dilemek” (ABL/s. 333)

2.6. Utanma, Çekinme İfade Eden Fiiller

utgan- “utanmak” (ABL/s. 88)

uyal- “utanmak” (ABL/s. 117)

uyat- “utanmak” (ABL/s. 119)

2.7. Benzeme İfade Eden Fiiller

Ötken- “benzemek” (ABL/s. 86)

Ohşa- “benzemek” (ABL/s. 94)

mingze- “benzemek” (ABL/s. 376)

3. Algılama Fiilleri

Mental fiillerin ilk aşaması algılamadır. Algılama, çeşitli duyulardan gelen bilgileri dilin merkezi olan beyne aktarır. Bu sebeple dil süreçlerinin ilk aşaması algılamadır. Mental sürecin ikinci aşaması anlamlandırma ve yorumlamadır. Bu aşamada beyinde yer almış bilgiler ile dışarıdan gelen bilgiler arasında bir bağlantı kurulur ve anlamlandırma süreci başlar. Bu süreçten sonra tepki ve kendini ifade etme aşaması gelir. Bu üçüncü ve son aşamadır. (akt. Şahin, 2005: 49).

3.1. Görsel Algılama Fiilleri

kör- “görmek” (ABL/s. 355)

bak- “bakmak” (ABL/s. 126)

anık- “büyümek” (ABL/s. 28)

kapsa- “kaplamak” (ABL/s. 303)

kapga- “sarmak” (ABL/s. 304)

kaçık- “dağılmak” (ABL/s. 305)

asra- “saklamak” (ABL/s. 14)

engir- “çevirmek” (ABL/s. 28)

aylan- “dolanmak” (ABL/s. 33)

püt- “bitmek” (ABL/s. 139)
tolga- “dolandırmak” (ABL/s. 213)
sayp- “dağıtmak” (ABL/s. 274)
ayak- “kaybolmak” (ABL/s. 36)

3.2. İşitsel Algılama Fiilleri

işit- “işitmek” (ABL/s. 60)

3.3. Tatma ile İlgili Algılama Fiilleri

tat- “tatmak” (ABL/s 156)

3.4. Koklama ile İlgili Fiiller

is- “kokmak” (ABL/s. 53)

3.5. Dokunma ile İlgili Fiiller

tokul- “dokunmak” (ABL/s. 210)

4. Ölçünlü Dilde Kullanılan Mental Fiiller

ayrış- “ayrılmak” (ABL/s. 38)

iste- “istemek” (ABL/s. 56)

işit- “işitmek” (ABL/s. 60)

bil- “bilmek” (ABL/s. 137)

bak- “bakmak” (ABL/s. 126)

tat- “tatmak” (ABL/s 156)

kız- “kızmak” (ABL/s. 321)

6. Günümüz Anadolu Ağızlarında Aynı Anlamda Kullanılan Mental Fiiller

aşuk- “acele etmek ve ıstırap etmek” (ABL/s. 17) **aşık-** “acele etmek” (Kadıçiftliği, Yalova –İst.), (DS, c. I, s. 354).

aylan- “dolanmak” (ABL/s. 33) **aylan-** (1) “gezmek” (-Af. köyleri; Karaçay aşireti, Başhöyük, Kadınhanı -Kn.), **aylan-** (2) “dönüp dolaşıp aynı yere gelmek, fırlanmak, devir yapmak” (Bergama –İz.; Ayrancı -Kn.), **aylan-** (3) “kuş dönerek uçmak” (Lâpseki –Çkl.), **aylan-** (4) “işte yolda ağır aksak ilerlemek” (-Sv.), **aylan-** (5) “ay aydınlığında durmak, kalmak” (-Rz.), (DS, c. I, s. 425).

ayak- “kaybolmak” (ABL/s. 36) **ayak-** “batmak, gurub etmek” (Kadirli -Ada.), (DS, c. I, s. 404).

ayrış- “ayrılmak” (ABL/s. 38) **ayrış-** (1) “ortaklığı kaldırmak” (-Gaz.), **ayrış-** (2) “ayırmak” (Dinar köyleri -Af.), (DS, c. I, s. 431).

utuz- “yenilmek, elinde olanı kaybetmek” (ABL/s. 88) **utuz-** “ütülmek” “oyunda kumarda yitirmek” (İğdecik, Eğridir köyleri –İsp.; -Brd.; Çöplü, Çivril, Çal –Dz.; Eymir, Bozdoğan, Davutlar, Kuşadası –Ay.; -İz.; Alaşehir –Mn.; Mudanya –Brs.; Tokat –Es.; Düzce –Bo.; Peşman, Daday –Ks.; Kurşunlu –Çkr.; İskilip –Çr.; -Sn.; Merzifon –Ama.; Hacıilyas, Koyulhisar, Maksutlu, Sarkışla –Sv.; -Krş. ve çevresi; Bahçeli, Bor –Nğ.; Ermenek –Kn.; Mut köyleri, Tekir, Silifke, Mersin –İç.; Lüleburgaz –Krk.; Varna, Bulgaristan), (DS, c. VI, s. 4083).

ohşa- “benzemek” (ABL/s. 94) **ohşa-** “benzemek, andırmak” (Afşin –Mr.), (DS, c. V, s. 3275).

uyal- “utanmak” (ABL/s. 117) **uyal-** “utanmak” (Karaçay Aşireti, Başhöyük, Kadınhanı –Kn.), (DS, c. VI, s. 4049).

bozla- “ağıt yakmak, hazine sesle inlemek” (ABL/s. 146) **bozla-** “bozulamak” (1) “deve acı acı bağlamak” (Karakuzu -Mn.; -Nş.; Bor –Nğ.; Burhaniye –Ada.; Silifke –İç.; Kestep –

Mğ.), **bozla-** (2) “deve gibi bağırarak” (-Ank.), **bozla-** (3) “acı, iniltili, kuvvetli ses çıkarmak, haykırmak, ağlamak” (Çayırılı, Haymana –Ank.; Köşker –Krş.; Bor –Nğ.), (DS, c. I, s. 752).

tarka- “dağılmak, perişan olmak” (ABL/s. 159) **tarka-** “**tarkatılmak**” “dağıtılmak” (-Tr.), (DS, c. V, s. 3836).

cıda- “sabretmek” (ABL/s. 233) **cıda-** “sabretmek” (Sücutlü, Yalvaç –İsp.; -İst.; Sultaniye –Kn.), (DS, c. II, s. 896).

iste- “istemek” (ABL/s. 56) **iste-** “**istenmek, istenmeg**” “dilenmek” (Kuşbaba, Bucak –Brd.; Yukarıseyit, Çal, Darıveren, Acıpayam –Dz.; Eymir, Bozdoğan –Ay.; Tepeköy, Torbalı –İz.; Düzce –Bo.; Mersin ve köyleri –İç.; Yerkesik –Mğ.; Saray –Tk.), (DS, c. IV, s. 2561).

7. Günümüz Anadolu Ağzlarında Farklı Bir Anlamda Kullanılan Mental Fiiller

ayak- “kaybolmak” (ABL/s. 36) **ayak-** (1) “ayılmak, kendine gelmek” (Kadirli -Ada.), **ayak-** (2) “el ayası ile süpürmek” (-İç.), (DS, c. I, s. 404).

ohşa- “benzemek” (ABL/s. 94) “okşamak, sevmek” (Bergama –İz.), (DS, c. V, s. 3275).

arga- “aldatmak” (ABL/s. 11) **arga** “dağın kuz tarafı” (Kızılcaören –Kü.), (DS, c. I, s. 308).

alak- “yağmalanmak” (ABL/s. 24) **alak-** (1) “dişi köpek erkek istemek” (Kınık, Fethiye –Mğ.), **alak-** (2) “açlıktan mide sancımak, kazınmak” (Kınık, Fethiye –Mğ.), (DS, c. I, s.191).

asra- “saklamak” (ABL/s. 14) **asra-** (1) “hayvan beslemek” (Kırım), **asra-** (2) “büyütmek” (Kırım), (DS, c. I, s. 347).

anık- “büyümek” (ABL/s. 28) **anık** (1) “boş boğaz, ara bozucu” (Bekilli, Çal –Dz.) **anık** “**anuk**” (2) “hazır, mevcut, var” (Silifke –İç.; Pendik, Kartal –İst.; -Sn. ve çevresi) “**anuk**” (Kangal –Sv.), **anık** (3) “zayıf, cılız” (Bor –Nğ.), (DS, c. I, s. 268).

eyle- “eylemek” (ABL/s. 34) **eyle-** (1) “un yapılan buğday ve diğer tahılları kalburlayıp kesmüğünü ayırmak” (Ermenek -Kn.), **eyle-** (2) “yufka açmak” (Ermenek ve köyleri, Çavuşçu, Ilgın -Kn.), **eyle-** (3) “ekmek yapmak” (Ermenek ve köyleri, Çavuşçu, Ilgın -Kn.), **eyle-** (4) “karıştırmak, yoğurmak” (Merzifon ve köyleri -Ama.), **eyle-** (4) “ham deriyi işlemek, deriyi sulamak” (Eğirdir ve köyleri -İsp.; -Ama.; -Nğ.; Ermenek -Kn.), (DS, c. III, s. 1823).

öt- “vazgeçmek” (ABL/s. 84) **öt-** (1) “erinleşmek, evlenme isteği göstermek” (Çal -Dz.; Bozdoğan -Ay.; Kocabey -Krş.; Bor -Nğ.; -Kn. ve çevresi; Milâs -Mğ.), **öt-** (2) “konuşmak, sözünü etmek” (-Tr.), **öt-** (3) “alaycı bir dille konuşmak” (Güney, Yeşilova -Brd.), **öt-** (4) “kavga aramak, horozlanmak” (Ülkü, Mudanya -Brs.), **öt-** (5) “ölmek” (Tekkekebir, Ereğli -Zn.), **öt-** (6) “oyunda kazanarak karşısındakinin elinde olanı almak” (Tr.; Koyundere, Ahıska -Kr.; Bodrum –Mğ.), **öt-** (7) “yemek, turşu, pekmez vb. yiyecekler ekşimek” (Çığrı, Dinar –Af.; Senir –İsp.; Salda, Yeşilova –Brd.), (DS, c. V, s. 3360).

ona- “razı olmak” (ABL/s. 115) **ona-** (1) “olgunlaşmak, büyüme” (Kurna –Brd.), **ona-** (2) “üstün tutmak, yeğlemek” (Bergama –İz.), (DS, c. V, s. 3283).

bozla- “ağıt yakmak, hazin sesle inlemek” (ABL/s. 146) **bozla-** “**bozulamak**” (1) “su çağılamak” (Kılıç, Keçiborlu –İsp.), **bozla-** (2) “Tarla boş kalmak, sürülmeden kalmak” (Karauş köyleri, Ünye –Or.), (DS, c. I, s. 751-753)

tan- “bilmek, sanmak” (ABL/s. 173) **tan-** (1) “beğenmek” (göçmenler –Sv.), **tan-** (2) “şaşırmak” (Burgaz –İst.; göçmenler –Sv.), (DS, c. V, s. 3823).

tanı- “bilmek” (ABL/s. 173) **tanı-** (1) “dikkat etmek” (Uluğbey, Senirkent, Bağlılı, Eğridir –İsp.; Salda, Yeşilova –Brd.; Yukarı Seyit, Çal –Dz.; Bozdoğan, Yazırlı, Nazilli –Ay.; Alaşehir –Mn.; Akarsu, Ardanuç –Ar.; Ermenek –Kn.; Tarsus, Yanpar, Mersin, Mut ve köyleri

–İç.; Gazipaşa –Ant.; Lüleburgaz –Krk.), **tanı-** (2) “denemek” (Uluğbey, Senirkent, Eğridir ve köyleri –İsp.; Söğüt –Dz.; Yazırlı, Nazilli –Ay.; Bornova İz.; Alaşehir –Mn.), (DS, c. V, s. 3822).

sayp- “dağıtmak, harcanmak” (ABL/s. 274) **“saypıvermek”** “kayıvermek, kaymak” (-Kn.), (DS, c. V, s. 3562).

sız- “sezmek, zannetmek” (ABL/s. 279) **sız-** “hayvan, buzların kırılmasıyla sulara gömülmek” (Homa, Çivil –Dz.), (DS, c. V, s. 3630).

siv- “sevmek” (ABL/s. 284) **siv-** “bir şeyin ucunu uzatmak” (Mahmutlu, Akseki –Ant.), (DS, c. V, s. 3651).

kız- “kızmak” (ABL/s. 321) **kız-** “yemek ekşiyip bozulmak” (Pazaravdan, Bucak –Brd.), (DS, c. IV, s. 2869).

gönen- “sevinmek” (ABL/s. 367) **gönen-** (1) “mutlu ve rahat bir hayat yaşamak” (Duman, Dinar –Af.; Ulubey –Uş.; Yalvaç, Eğridir ve köyleri –İsp.; Yukarıseyit, Çal –Dz.; Dallica, Nazilli –Ay.; Tire, Çeşme, Bayındır –İz.; Alaşehir –Mn. ve çevresi; Tokat köyleri –Es.; Örencik, Düzce, -Bo.; Kurşunlu –Çkr.; -Sn.; -Sm.; Merzifon ve köyleri –Ama.; -Mr.; Amik ovası Türkmenleri, Reyhanlı –Hat.; -Yz.; Hasanoğlu –Ank.; -Kır.; -Ky.; -Nş.; Bor –Nğ.; Sille –Kn.; Kadirli, Kozan –Ada.; Tarsus, Mut ve köyleri –İç.; Bağyaka, Finike –Ant.), **gönen-** (2) “birlikte yaşamayı dilemek” (-Es.), **gönen-** (3) “bir işten hayır görmek” (-Af.; Burhaniye, Nazilli –Ay.; Bayındır –İz.; Kocabergos, Bandırma, Erdek –Ba.; -Çkl.; -Kü.; -Bo.; Ermenek –Kn.), **gönen-** (4) “bir yere yerleşmek, oturmak” (İshaklı, Bolvadin –Af.; -Uş.; -Zn.; Merzifon –Ama.), **gönen-** (5) “sahip olmak” (-Uş.), **gönen-** (6) “mirasa konmak” (Kuzuculu, Dört Yol –Hat.; Beyşehir –Kn.; Tuzla –Ada.), **gönen-** (7) “geçinmek” (Yassıören, Senirkent –İsp.), **gönen-** (8) “faydalanmak” (Ulaş, Tarsus –İç.), **gönen-** (9) “nasip almak” (Seki, Ödemiş –İz.), **gönen-** (10) “doymak” (Akşehir –Kn.), **gönen-** (11) “tarlayı sulamak” (-Nğ.; Ermenek, Karaman, Kn.; Anamur, Mut ve köyleri –İç.), (DS, c. III, s. 2154).

SONUÇ

Abuşka Lügati’nde yer alan mental fiiller ile ilgili şu sonuçlara ulaşılmıştır.

Eserde tespit edilen mental fiillerin sayısı 58’dir. Bunların 22’si idrak, 19’u duygu, 17’si algılama fiilleridir.

Eserde tespit edilen idrak fiilleri şunlardır: **tan-** “bilmek, sanmak” (ABL/s. 173), **bil-** “bilmek” (ABL/s. 137), **tanı-** “bilmek” (ABL/s. 173), **çına-** “zannetmek” (ABL/s. 239), **sız-** “sezmek, zannetmek” (ABL/s. 279), **arga-** “aldatmak” (ABL/s. 11), **köymen-** “bahane etmek” (ABL/s. 367), **algum-** “alsam” (ABL/s. 25), **isle-** “istemek” (ABL/s. 56), **iste-** “istemek” (ABL/s. 56), **inde-** “davet etmek” (ABL/s. 77), **irkin-** “meyletmek” (ABL/s. 49), **tile-** “dilemek” (ABL/s. 188), **eyle-** “eylemek” (ABL/s. 34), **it-** “eylemek” (ABL/s. 39), **igele-** “sahip olmak” (ABL/s. 64), **öt-** “vazgeçmek” (ABL/s. 84), **ona-** “razı olmak” (ABL/s. 115), **başkar-** “başarmak” (ABL/s. 125), **cıda-** “sabretmek” (ABL/s. 233), **mungal-** “bırakmak” (ABL/s. 377), **sagın-** “sanmak, anmak” (ABL/s. 267). Bunların, 7’si anlama ifade eden fiiller, 14’ü istek ifade eden fiiller, 1’i hatırlama ifade eden fiillerdir.

Eserde tespit edilen duygu fiilleri şunlardır: **gönen-** “sevinmek” (ABL/s. 367), **siv-** “sevmek” (ABL/s. 284), **kız-** “kızmak” (ABL/s. 321), **aşuk-** “acele etmek” (ABL/s. 17), **uşuk-** “acele etmek” (ABL/s. 103), **buş-** “incinmek, huzursuz olmak” (ABL/s. 148), **bozla-** “ağıt yapmak” (ABL/s. 146), **açırgan-** “mazlumu esirgemek” (ABL/s. 6), **alak-** “yağmalanmak”

(ABL/s. 24), **utuz-** “yenilmek, elinde olanı kaybetmek” (ABL/s. 88), **tarka-** “dağılmak, perişan olmak” (ABL/s. 159), **kuzga-** “ıstırap etmek” (ABL/s. 330), **kol-** “özür dilemek” (ABL/s. 333), **utgan-** “utanmak” (ABL/s. 88), **uyal-** “utanmak” (ABL/s. 117), **uyat-** “utanmak” (ABL/s. 119), **ötken-** “benzemek” (ABL/s. 86), **ohşa-** “benzemek” (ABL/s. 94), **mingze-** “benzemek” (ABL/s. 376). Bunların, 1’i mutlu olmayı ifade eden fiiller, 1’i sevgi ifade eden fiiller, 1’i öfkelenme ifade eden fiiller, 3’ü kaygı, endişe, telaş, ifade eden fiiller, 7’si üzüntü ifade eden fiiller, 3’ü utanma, çekinme ifade eden fiiller, 3’ü benzeme ifade eden fiillerdir.

Eserde tespit edilen algılama fiilleri şunlardır: **kör-** “görmek” (ABL/s. 355), **bak-** “bakmak” (ABL/s. 126), **anık-** “büyümek” (ABL/s. 28), **kapsa-** “kaplamak” (ABL/s. 303), **kapga-** “sarmak” (ABL/s. 304), **ayak-** “kaybolmak” (ABL/s. 36), **kaçık-** “dağılmak” (ABL/s. 305), **asra-** “saklamak” (ABL/s. 14), **engir-** “çevirmek” (ABL/s. 28), **aylan-** “dolanmak” (ABL/s. 33), **püt-** “bitmek” (ABL/s. 139), **tolga-** “dolandırmak” (ABL/s. 213), **sayp-** “dağıtmak” (ABL/s. 274), **işit-** “işitmek” (ABL/s. 60), **tat-** “tatmak” (ABL/s. 156), **is-** “kokmak” (ABL/s. 53), **tokul-** “dokunmak” (ABL/s. 210). Bunların 13’ü görsel algılama fiilleri, 1’i işitsel algılama fiilleri, 1’i tatma ile ilgili algılama fiilleri, 1’i koklama ile ilgili algılama fiilleri, 1’i dokunma ile ilgili algılama fiilleridir.

Eserde toplam 7 tane ölçünlü dilde günümüzde hâlen kullanılan mental fiiller bulunmaktadır. Ölçünlü dilde kullanılan mental fiiller şunlardır: **ayrış-** “ayrılmak” (ABL/s. 38), **iste-** “istemek” (ABL/s. 56), **işit-** “işitmek” (ABL/s. 60), **bil-** “bilmek” (ABL/s. 137), **bak-** “bakmak” (ABL/s. 126), **tat-** “tatmak” (ABL/s. 156), **kız-** “kızmak” (ABL/s. 321).

Abuşka Lügati’nde günümüz Anadolu ağızlarında hâlâ var olan ve aynı anlamda kullanılan 11 mental fiil vardır. Bunlar **aşuk-** “acele etmek ve ıstırap etmek” (ABL/s. 17), **aylan-** “dolanmak” (ABL/s. 33), **ayak-** “kaybolmak” (ABL/s. 36), **ayrış-** “ayrılmak” (ABL/s. 38), **utuz-** “yenilmek, elinde olanı kaybetmek” (ABL/s. 88), **ohşa-** “benzemek” (ABL/s. 94), **uyal-** “utanmak” (ABL/s. 117), **bozla-** “ağıt yakmak, hazin sesle inlemek” (ABL/s. 146), **tarka-** “dağılmak, perişan olmak” (ABL/s. 159), **cıda-** “sabretmek” (ABL/s. 233), **iste-** “istemek” (ABL/s. 56) şeklinde yer almaktadır.

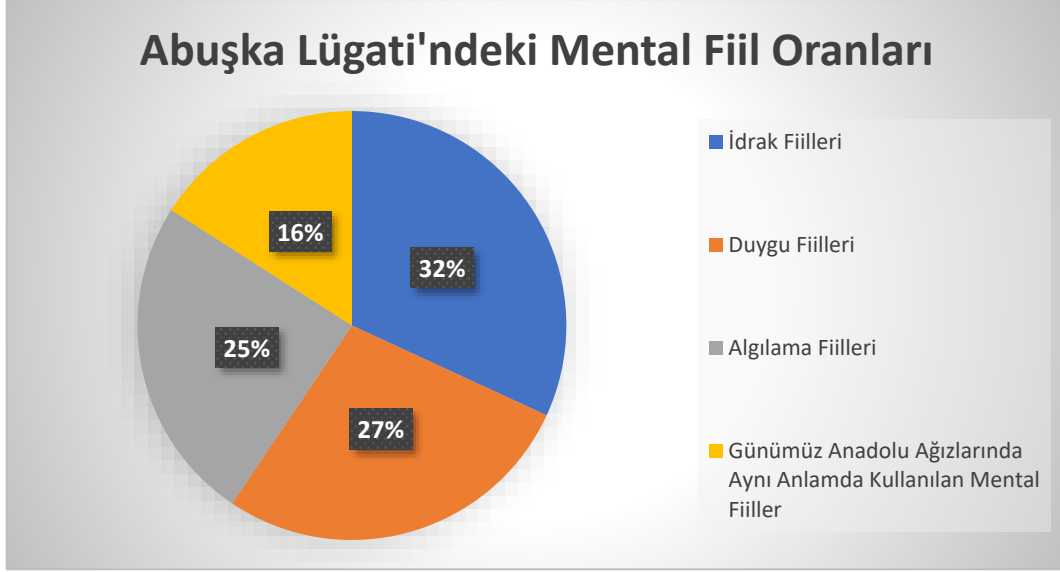
Eserde tespit edilen **iste-** “istemek” (ABL/s. 56), **işit-** “işitmek” (ABL/s. 60), **bil-** “bilmek” (ABL/s. 137), **bak-** “bakmak” (ABL/s. 126), **tat-** “tatmak” (ABL/s. 156), **kız-** “kızmak” (ABL/s. 321), mental fiilleri; hem idrak, duygu, algılama fiillerinde hem de ölçünlü dilde kullanılan mental fiillerinde yer almıştır.

Abuşka Lügati’nde günümüz Anadolu ağızlarında farklı anlamda kullanılan 17 mental fiil vardır. Bunlar şunlardır: **ayak-** “kaybolmak” (ABL/s. 36), **ohşa-** “benzemek” (ABL/s. 94), **arga-** “aldatmak” (ABL/s. 11), **alak-** “yağmalanmak” (ABL/s. 24), **asra-** “saklamak” (ABL/s. 14), **anık-** “büyümek” (ABL/s. 28), **eyle-** “eylemek” (ABL/s. 34), **öt-** “vazgeçmek” (ABL/s. 84), **ona-** “razı olmak” (ABL/s. 115), **bozla-** “ağıt yakmak, hazin sesle inlemek” (ABL/s. 146), **tan-** “bilmek, sanmak” (ABL/s. 173), **tanı-** “bilmek” (ABL/s. 173), **sayp-** “dağıtmak, harcanmak” (ABL/s. 274), **sız-** “sezmek, zannetmek” (ABL/s. 279), **siv-** “sevmek” (ABL/s. 284), **kız-** “kızmak” (ABL/s. 321), **gönen-** “sevinmek” (ABL/s. 367).

Bunlardan **ayak-**, **ohşa-**, **bozla-**, mental fiilleri Anadolu ağızlarında hem aynı anlamda hem de farklı anlamda kullanılmıştır.

Yapılan bu incelemede Abuşka Lügati’nde yer alan mental fiiller tespit edilmeye çalışılmıştır. Söz konusu eserde bulunan mental fiillerin az da olsa günümüz Anadolu

ağızlarında yer aldığı fark edilmiştir. Öte yandan *ayrış-*, *iste-*, *işit-*, *bil-*, *bak-*, *tat-*, *kız-* gibi mental fiillerin günümüz Türkçesinde hâlen aynı şekilde kullanıldığı görülmüştür.

KISALTMALAR

ABL Abuşka Lügati
DS Derleme Sözlüğü
Krş. Kırşehir
s. Sayfa
Ada. Adana
Af. Afyon Karahisar
Ama. Amasya
Ank. Ankara
Ant. Antalya
Ar. Artvin
Ay. Aydın
Ba. Balıkesir
Bil. Bilecik
Bo. Bolu
Brd. Burdur
Brs. Bursa
Çkl. Çanakkale
Çkr. Çankırı
Çr. Çorum
Dz. Denizli
Es. Eskişehir
Gaz. Gaziantep
Hat. Hatay
Isp. Isparta

Ky. Kayseri
Krk. Kırklareli
Ks. Kastamonu
Kü. Kütahya
Mn. Manisa
Mr. Maraş
Mğ. Muğla
Nş. Nevşehir
Nğ. Niğde
Rz. Rize
Sm. Samsun
Sn. Sinop
Sk. Sakarya
Sv. Sivas
Tr. Trabzon
Uş. Uşak
Yz. Yozgat
Zn. Zonguldak
vb. Ve benzeri
vd. Ve diğerleri
Kc. Kocaeli
Kr. Kars
Kn. Konya

SÖZLÜK

- açırğın-** mazlumu esirgemek. (ABL/s. 6)
alak- yağmalanmak. (ABL/s. 24)
algum- alsam. (ABL/s. 25)
anık- büyümek. (ABL/s. 28)
arga- aldatmak. (ABL/s. 11)
asra- saklamak. (ABL/s. 14)
aşuk- acele etmek ve ıstırap etmek. (ABL/s. 17)
ayak- kaybolmak. (ABL/s. 36)
aylan- dolanmak. (ABL/s. 33)
ayrış- ayrılmak. (ABL/s. 38)
bak- bakmak. (ABL/s. 126)
başkar- başarmak. (ABL/s. 125)
bil- bilmek. (ABL/s. 137)
bozla- ağıt yakmak. (ABL/s. 146)
buş- incinmek, huzursuz olmak. (ABL/s. 148)
cıda- sabretmek. (ABL/s. 233)
çına- karar vermek, zannetmek. (ABL/s. 239)
engir- çevirmek. (ABL/s. 28)
eyle- eylemek. (ABL/s. 34)
gönen- sevinmek. (ABL/s. 367)
igele- sahip olmak. (ABL/s. 64)
inde- davet etmek. (ABL/s. 77)
irkin- meyletmek. (ABL/s. 49)
is- kokmak. (ABL/s. 53)
iskir- eskimek. (ABL/s. 52)
isle- istemek. (ABL/s. 56)
iste- istemek. (ABL/s. 56)
it- eylemek. (ABL/s. 39)
işit- işitmek. (ABL/s. 60)
kaçık- dağılmak. (ABL/s. 305)
kapga- sarmak. (ABL/s. 304)
kapsa- kaplamak. (ABL/s. 303)
kız- kızmak. (ABL/s. 321)
kol- özür dilemek. (ABL/s. 333)
kör- görmek. (ABL/s. 355)
köymen- bahane etmek. (ABL/s. 367)
kuzga- ıstırap etmek. (ABL/s. 330)
mingze- benzemek. (ABL/s. 376)
munğal- bırakmak. (ABL/s. 377)
ona- razı olmak. (ABL/s. 115)
ohşa- benzemek. (ABL/s. 94)
öt- vazgeçmek. (ABL/s. 84)
ötken- benzemek. (ABL/s. 86)

- püt-** bitmek. (ABL/s. 139)
sagın- sanmak, anmak. (ABL/s. 267)
sayp- dağıtmak, harcanmak. (ABL/s. 274)
sız- sezmek, zannetmek. (ABL/s. 279)
siv- sevmek. (ABL/s. 284)
tan- bilmek, sanmak. (ABL/s. 173)
tanı- bilmek. (ABL/s. 173)
tarka- dağılmak, perişan olmak. (ABL/s. 159)
tat- tatmak. (ABL/s. 156)
tile- dilemek. (ABL/s. 188)
tokul- dokunmak. (ABL/s. 210)
tolga- dolandırmak. (ABL/s. 213)
uşuk- ıstırap etmek, acele etmek. (ABL/s.103)
utgan- utanmak. (ABL/s. 88)
utuz- yenilmek, elinde olanı kaybetmek. (ABL/s. 88)
uyal- utanmak. (ABL/s. 117)
uyat- utanmak. (ABL/s. 119)

KAYNAKLAR

1. Acar, E. (2019). “Codex Cumanicus’ta Bulunan Mental Fiillerin Günümüz Anadolu Ağızlarındaki Kullanımları Üzerine.” Uluslararası Teke Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi, 8/3.
2. Akar, A. (2015). Türk Dili Tarihi. (Onuncu Baskı). İstanbul: Ötüken Neşriyat.
3. Akayoğlu, S. Değerli, T. Karakın, A. (2016). Oxford Wordpower Dictionary English-English Turkish. (Onuncu Baskı). Oxford University Press.
4. Aksan, D. (2015). Her Yönüyle Dil, Ana Çizgileriyle Dilbilim. (Altıncı Baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
5. D. (2018). Türkçenin Sözcükleri. (İkinci Basım). Ankara: Bilgi Yayınevi.
6. Atalay, B. (1970). Abuşka Lûgatı veya Çağatay Sözlüğü. Ankara: Ayyıldız Matbaası.
7. Banguoğlu, T. (2015). Türkçenin Grameri. (Onuncu Baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
8. Bayraktar, F. Sibel. (2017). “Bulgar Sözlüğünde Yer Alan Türkçe Mental Fiiller Üzerine” (XII. Uluslararası Büyük Türk Dil Kurultayı, 25-28 Eylül 2017, Bükreş, Romanya) Bildiri Kitabı, s. 458-466. (Kasım 2017).
9. Caferoğlu, A. (1984). Türk Dili Tarihi. (Üçüncü Baskı). İstanbul: Enderun Kitabevi.
10. Darabadi, M. O. (2018). “Nehcü’l Feradis’t e Mental Fiiller” Bartın Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, (85).
11. Eckmann, J. (2012). Çağatayca El Kitabı. (Çev. Günay Karaağaç). İstanbul: Kesit Yayınları.
12. Ergin, M. (2011). Türk Dil Bilgisi. İstanbul: Bayrak Basım/Yayım/Tanıtım.
13. Erkan, H. Çolak, T. (2017). “Türkçe Mental Fiillerde Çok Katmanlılık”. IV. Uluslararası Türk Dünyası Araştırmaları Sempozyumu, C.1, s. 261-268; 26-28 Nisan, Niğde.
14. Eyuboğlu, İ. Zeki. (2017). Türk Dilinin Etimoloji Sözlüğü. (Birinci Baskı). İstanbul: Say Yayınları.

15. Develioğlu, F. (2013). Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat. (Otuzuncu Baskı). Ankara: Aydın Kitabevi.
16. Güzelidir, M. (2002). Abuşka Lügati (giriş-metin-indeks). Doktora Tezi, Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
17. Gencan, T. Nejat. (1975). Dilbilgisi. (Üçüncü Baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
18. Hengirmen, M. (1999). Dilbilgisi ve Dilbilim Terimleri Sözlüğü. (Birinci Basım) Ankara: Engin Yayınevi.
19. Kalkan, N. (2016). “Başkurt Türkçesinde Mental Fiiller” *Actual Problems of Turkic Studies*.
20. Karaağaç, G. (2013). Türkçenin Dil Bilgisi. (İkinci Baskı). Ankara: Akçağ Yayınları.
21. Kıran, Z. Kıran, A. Eziler (2013). Dilbilime Giriş. (Dördüncü Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
22. Korkmaz, Z. (1992). Gramer Terimleri Sözlüğü. (İlk Baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
23. Ölmez, M. (2003). Çağataycadaki Eskicil Öğeler Üzerine. Mustafa Canpolat Armağanı. s. 135-142. Ankara, 2003.
24. Seçkin, K. (2019). Eski Türkçede Mental Fiiller. (Doktora Tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı.
25. Soydan, S. (2018). “Tarama Sözlüğünün İlk İki Cildindeki Duygu Fiilleri Üzerine Bir Değerlendirme”. *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Vol. 13/5, s. 471-493.
26. Şahin, S. (2012). “Mental Fiil Kavramı ve Türkmen Türkçesinde Mental Fiiller” *Uluslararası Teke Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 1/4.
27. Teres, E. (2010). Çağatayca Sözcük Varlığı ve Bu Sözcük Varlığından Birkaç Sözcük Üzerine. *Cyprus International University, folklor/edebiyat* cilt 16. sayı 62. 2010/2.
28. Türkiye Diyanet Vakfı. (1988). İslam Ansiklopedisi, C.I. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
29. Türk Dil Kurumu. (2009). Derleme Sözlüğü C.I-VI. Ankara: TDK Yayınları.
30. Türk Dil Kurumu. (2009). Tarama Sözlüğü C.I-VIII. Ankara: TDK Yayınları.
31. Türk Dil Kurumu. Güncel Türkçe Sözlük. <https://sozluk.gov.tr> (Erişim tarihi: 22.12.2021, 13.55).
32. Yaylagül, Ö. (2005). “Türk Runik Harfli Metinlerde Mental Fiiller”. *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, C.II/1.
33. Yıldız, H. (2016). Eski Uygurcada Mental Fiiller. (Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili Bilim Dalı.

ANADOLU KÜLTÜRÜNDE GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE GÖZ HASTALIKLARI VE
TEDAVİSİ

FROM PAST TO TODAY EYE DISEASES AND TREATMENT IN ANATOLIAN
CULTURE

Mübeccel Bulut

Uz. Dr. Necip Fazıl Şehir Hastanesi

Abdurrahman Bilen

Dr. Öğr. Üyesi Adıyaman Üniversitesi Eğitim ve Araştırma Hastanesi

Özet

Hayatını sağlıklı bir şekilde idame ettirebilme çabası insanlık tarihi boyunca var olmuştur. Her toplum sağlıklı kalabilmek için kültürel ve coğrafik yapısına uygun geleneksel yöntemler geliştirmiştir. Bir kısım tarafından kabul görmese de alternatif tıp adı altında modern tıbbın yanı sıra bu yöntemlerinde bir kısmı hala kullanılabilir.

Türk kültürü aynı coğrafyayı paylaştıkları için Orta Asya, Anadolu ve Balkan medeniyetlerinden ayrıca ortak dine sahip olmaları nedeni ile Arap ve Fars kültürlerinin sentezinden oluşmuştur. Bu büyük miras tıp hayatına da yansımıştır ve Türk tıbbı ile de zenginleşmiştir.

İnsanın dünyasını aydınlatan gözler de tıbbın ilgi odağı olarak bu kültürel gelişimde yerini almıştır.

Anadolu’da geçmişten beri bilinen bazı göz hastalıkları; it dirseği(arpacık), göze misafir gelmesi(enfeksiyon), göze perde inmesi(katarakt), şaşılık, körlük, gece körlüğü, trahom, karasu(glokom) ve şaşılıktır. Çalışmamızda sık görülen bazı göz hastalıklarının ve uygulanan geleneksel yöntemlerin tarihçesine kısa bir bakış atmayı amaçladık.

Geleneksel yöntemler modern tıbbın temelini oluşturduğu için tamamen dışlanamaz fakat günümüz şartlarında bilimsel güvenilirlik sağladığı için modern tıbbın yerini alamaz.

Anahtar Kelimeler: Anadolu Kültürü, Geleneksel Yöntemler, Göz Sağlığı

Abstract

The effort to maintain a healthy life has existed throughout the history of humanity. Every society has developed traditional methods suitable for its cultural and geographical structure in order to stay healthy. Although not accepted by some, some of these methods can still be used under the name of alternative medicine, as well as modern medicine.

Turkish culture was formed from the synthesis of Arab and Persian cultures, since they have a common religion, and also formed from Central Asian, Anatolian and Balkan civilizations, since they share the same geography. This great legacy has also been reflected in the medical life and has been enriched with Turkish medicine

The eyes that illuminate the human world have also taken their place in this cultural development as the center of attention of medicine.

Some eye diseases known in Anatolia since the past can be listed as follows: dog elbow (stye), visitation to the eye (infection), curtain descending (cataract), strabismus, blindness, night blindness, trachoma, black water (glaucoma) and strabismus.

We aimed to take a look history of foremost ophthalmologic disases and traditional treatments.

Although herbal methods were used in the treatment of cataracts, the method known as the shaft pulling, which forms the basis of today's cataract surgery, were also applied.

Traditional methods cannot be completely excluded because they form the basis of modern medicine, but they cannot replace modern medicine which provides scientific credibility in today's conditions.

Keywords: Anatolian Culture, Traditional Methods, Eye Health.

Giriş

İnsanlık var oldukça sağlıklı ve uzun bir yaşam sürebilme çabası varolmuştur. Toplumlar kültürel ve coğrafik yapısına uygun olarak geleneksel yöntemler geliştirmiştir. İnsanın dünyaya açılan ve dünyasını aydınlatan göz hastalıkları ise eski zamanlardan beri tıbbın ilgi odağı olmuştur.

MÖ 1760 yılı civarında Mezopotamya'nın Babil ülkesinde ortaya çıkan bilinen en eski ve en iyi korunmuş yazılı yasalarını içeren Hammurabi Kanunlarında göz ameliyatlarından bahsedilmektedir. Hammurabi yasalarında ‘Eğer hekim, ağır yaralı adamın bronz neşterle üzerinde çalışıp adamın ölümüne sebep olursa veya adamın göz bölgesini bronz neşterle açıp, adamın gözünü kör ederse, (hekimin) bileklerini keseceklerdir’’ şeklinde ağır yaptırımlar bulunmaktadır(1).

Eski Mısır'da, MÖ 1550'de yazıldığı tahmin edilen toplam 110 sayfalık Eber Papirüs'ünün göz hastalıklarına ayrılan sekiz sayfasındaki kayıtlara göre, o devirde gözün travmaları ve çeşitli iltihaplı hastalıkları kadar katarakt da biliniyordu! Herhangi bir cerrahi müdahaleye dair bilgi içermeyen metinde, gözdeki rahatsızlığa göre soğan ya da narla yapılan doğal bitkisel uygulamalar, kimi durumlarda da afyon öneriliyordu. (2)

Ortaçağdan itibaren göz hastalıkları uzmanlarına kehhâl adı verilmiştir. Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde de göz hastalıkları ile ilgili önemli eserlere rastlanılmaktadır(3).

Şerefeddin Sabuncuoğlu (1386-1470) yaşadığı devirde hastalıklara özellikle cerrahi yönden yaklaşım gösteren bir bilim adamıdır. Yazdığı üç temel eserlerinden biri olan Cerrahiyet-ül Haniye adlı kitabında çeşitli göz hastalıklarından ve cerrahilerinden bahsetmektedir(4).

Şalazyon(arpacık), sıklıkla meibomius ve daha az sıklıkla Zeis bez kanallarının(kirpik diplerindeki yağ bezleri) tıkanması sonucu oluşan, üst ve alt göz kapağını tutabilen lipogranülomatöz bir inflamasyondur(5). Günümüzde ılık masaj, antibiyotik-steroid kombinasyonları ve cerrahi olarak boşaltma gibi yöntemler uygulanmaktadır.

Arpacık Anadolu'da çok eskiden beri bilinen bir hastalıktır. Divanü Lügat-it Türk'de Tirsgek olarak geçer(6). Gözdeki merceğin saydamlığını yitirmesine ise katarakt denir. Halk arasında ise göze perde inmesidir. Yine . Divanü Lügat-it Türk'de enüçlemek olarak geçer(6).

Arpacık tedavisinde geçmişte göze anne sütü damlatılması, sarımsak, soğan sürülmesi gibi yöntemler uygulamıştır. Katarakt tedavisinde de bitkisel yöntemler kullanmakla beraber mil çekme yöntemi olarak bilinen günümüz katarakt cerrahisinin temelini oluşturan yöntem de uygulanmıştır. Keçilerin gözlerinin görmesi amacıyla gözlerini dikenlere sürmesinden esinlenilmiş olabilir. Kırlangıç uşakları Anadolu'da kataraktlı gözlere mil çekme yöntemini uygulayan kişilerdir. Bir rivayete göre Aşık Veysel'de kırlangıç uşaklarına muayene olmuştur.

Mil çekme yönteminde kızgın bir mille kataraktlı mercek gözün arkasına doğru düşürülmektedir. Günümüz katarakt cerrahisinde ise kabaca çeşitli mekanik enerji sistemleri ile kataraktlı mercek arkasındaki kapsülü korunarak kırılıp vakumlanmakta yerine ise saydam bir göz merceği takılmaktadır(7-9).

Trahom hastalığı ise Mısır'a giden Sultan Selim'in ordusunun dönüşünde Anadolu'ya getirdiği, Türkiye'de özellikle güneydoğuda yaygın bir sağlık sorunu yaratan(körler memleketi Adıyaman), gözün konjonktiva dediğimiz zar tabakasına yerleşip saydam tabakaya ilerleyip körlükle sonuçlanabilen bir enfeksiyon hastalığıdır(10).

1437 yılında bir hekim olan Şirvani Mürşid (Osmanlı döneminde göz hastalıklarına ait Türkçe yazılmış en kapsamlı eserdir) adlı eserinde şaşılık(havel) ve tedavi yöntemlerinden bahsetmektedir. Doğumsal olan şaşılıkta kara bir bezle gözleri örtme ve yanan bir kandile bakma önererek bu gün göz tembelliği için önerdiğimiz kapama tedavisi ve binoküler görmeden bahsetmektedir. Sonradan olmuş şaşılıkta ise bu gün bile net olarak bilinmeyen bir takım hastalıkların sebep olabileceğini sıralamış zeytin yaprağı, badem ve nilüfer yağı gibi bitkisel yöntemler sıralamıştır, bunlardan bazıları göz sinir ve kaslarındaki ödemi çözmeye yönelik olabilir(11).

Sonuç

Geleneksel yöntemler modern tıbbın temelini oluşturduğu için tamamen dışlanamaz fakat günümüz şartlarında bilimsel güvenilirlik sağladığı için modern tıbbın yerini alamaz.

Kaynaklar

1. Hammurabi Kanunları, http://tr.wikisource.org/wiki/Hammurabi_Kanunlar%C4%B1 – 01.04.2006.
2. Özlen F, Dünden Bugüne Göz Hastalıkları ve Tedavileri, Tarih, Ağustos 2019.
3. Bayat A.H. , Ali B. İsa, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, 1989, 1(401).
4. Öncel Ö. Türk-İslam tababetinde anestezi. (Doktora tezi). İ.Ü. İstanbul Tıp Fakültesi Tıp Tarihi ve Deontoloji Bilim Dalı, İstanbul, 1982.
5. Jin KW, Shin YJ, Hyon JY. Effects of chalazia on corneal astigmatism: Largesized chalazia in middle upper eyelids compress the cornea and induce the corneal astigmatism. BMC Ophthalmol 2017;17(1):36.
6. Kaşgarlı Mahmud, Divanü Lügat-it Türk, TDK Ankara, 1941.
7. Bayat A.H. , Anadolu Tıbbi Folklorunda Göz Hastalıkları, Cilt 4.
8. Balcıoğlu R. , Halk Hekimliğinde Göz Hastalıkları ve Göz İlaçları, Türk Folklor Araştırmaları, 1952;30(2):450.
9. Hınçer İ. , Şarkışlalı Aşık Veysel Şatıroğlu 1, Türk Folklor Araştırmaları, 1950;14(1):216.
10. Nuri Fehmi. İnsanı Kör Eden Hastalıklardan Trahom Halk Kitabı. İst., 1930.
11. Keskinbora K. , Yeşilli M., 15. Yüzyılda Anadolu'da Şaşılık Nedenleri ve Tedavisine İlişkin Bilinenler, Türkiye Klinikleri J Ophthalmol, 2006;15:68-71.

2019 YILI TÜRKÇE DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMININ DİL BİLİMİN ALANLARI
AÇISINDAN İNCELENMESİ¹

EXAMINATION OF THE TURKISH TEACHING PROGRAM IN 2019 IN TERMS OF
LINGUISTIC FIELD

Esra (LÜLE) MERT

Prof. Dr. İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü,
ORCID NO: 0000-0003-1650-6033

Özet

Türkçenin eğitimi ve öğretimi sürecinde dilbilimsel alanlardan ve verilerden yeterince yararlanılmadığı çalışmalarla belirlenmiş ve sunulmuştur. Araştırmadaki kategoriler (Dilbilimin Uygulama Alanları) oluşturulurken alanyazındaki çalışmalardan yararlanılmıştır. Bu araştırmanın amacı 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda yer alan 5.6.7.8. sınıf kazanımlarını dilbilimsel kavramlar bağlamında gruplandırıp incelemektir. Bu bağlamda, 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı kazanımlarının oluşturulmasında dilbilimin verilerinden ne ölçüde yararlanıldığı üzerinde durulacaktır. Araştırmanın problem tümcesi "2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı kazanımlarının oluşturulmasında dilbilim verilerinden ne ölçüde yararlanılmıştır?" biçiminde belirlenmiştir. Bu çalışmada nitel araştırma desenlerinden durum çalışması kullanılmıştır. Durum çalışması; nitel araştırmalarda yaygın bir şekilde kullanılan ve belli bir olgu ya da durumla ilgili sonuçları ayrıntılandırarak açıklamayı amaç edinen araştırma desendir. Çalışmanın verileri, nitel veri toplama yöntemlerinden doküman incelemesi tekniği ile toplanmıştır. Bu teknik, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar. Bu çalışmada doküman olarak 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı kullanılmıştır. Çalışmada elde edilen verilerin analizi sırasında nitel araştırmalarda sıkça kullanılan betimsel analiz ve içerik analizi kullanılmıştır. Araştırmadaki kategoriler oluşturulurken alanyazındaki çalışmalardan yararlanılmıştır (Çağlar 2019; Kıran ve Kıran 2013; Kerimoğlu 2017; Toklu 2015). Dilbilimin Türkçe eğitimindeki uygulama alanları ve çalışmanın kategorileri şunlardır: Sesbilgisi/Sesbilim ve Türkçe Eğitimi; Biçimbilim ve Türkçe Eğitimi; Sözdizimi ve Türkçe Eğitimi; Metindilbilim ve Türkçe Eğitimi; Anlambilim ve Türkçe Eğitimi; Sözcükbilim ve Türkçe Eğitimi; Göstergebilim ve Türkçe Eğitimi; Uygulamalı Dilbilimi ve Türkçe Eğitimi; Edimdilbilimi / Kullanım Bilimi (Pragmatik) ve Türkçe Eğitimi.

Anahtar Kelimeler: Türkçe Eğitimi, Dilbilim, Dilbilim Alanları, Türkçe Öğretim Programı ve Kazanımları.

Abstract

It has been determined and presented by studies that linguistic fields and data are not sufficiently utilized in the process of education and teaching of Turkish. While creating the categories (Application Areas of Linguistics) in the research, studies in the literature were used. The aim of this research is 5.6.7.8. to group and examine classroom achievements in the context

¹ Bu araştırma İnönü Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimince desteklenmiştir. Proje ID: 2968

of linguistic concepts. In this context, it will be emphasized to what extent the data of linguistics are used in the creation of the 2019 Turkish Language Curriculum achievements. The problem sentence of the research is “To what extent linguistic data was used in the creation of the 2019 Turkish Course Curriculum achievements?” format has been determined. In this study, case study, one of the qualitative research designs, was used. case study; It is a research design that is widely used in qualitative research and aims to explain the results related to a certain phenomenon or situation by detailing. The data of the study were collected with the document analysis technique, one of the qualitative data collection methods. This technique encompasses the analysis of written materials containing information about the phenomenon or phenomena that are aimed to be investigated. In this research, the 2019 Turkish Lesson Curriculum was used as a document. During the analysis of the data obtained in the study, descriptive analysis and content analysis, which are frequently used in qualitative research, were used. While creating the categories in the research, studies in the literature were used (Çağlar 2019; Kıran and Kıran 2013; Kerimoğlu 2017; Toklu 2015). The application areas of linguistics in Turkish education and the categories of the study are: Phonology/Phonology and Turkish Education; Morphology and Turkish Education; Syntax and Turkish Education; Textlinguistics and Turkish Education; Semantics and Turkish Education; Lexicology and Turkish Education; Semiotics and Turkish Education; Applied Linguistics and Turkish Education; Pragmatics / Usage Science (Pragmatics) and Turkish Education.

Keywords: Turkish Education, Linguistics, Linguistics Fields, Turkish Curriculum and Its Outcomes.

1.GİRİŞ

Woodhall’e (1994) göre eğitim ekonomisinin büyümeye etkisi ve katkısı, eğitim yatırımlarının kişisel ve toplumsal olarak kârlılığı, nitelikli insan gücünün etkili ve verimli kullanımı konularını içerir. Bilgi bir teknolojik araç kadar bireylere yakındır. Günümüz koşullarında bilgiyi anlamlandırabilme, farklı alanlarda gerçek ve yanlış bilgiyi ayırt edebilme önem arz etmektedir. Birçok bilgi parçasını bir araya getirerek diğer bilgilerle ilişkilendirebilme önemli bir eylemdir (Harari, 2020). Eğitimin başarıya ulaşması birçok etmenin birleşmesi ve bunların etkili kullanılmasını gerektirir (Özdaş, 2019). Walsh’a (2016) göre bütün ülkelerde belirli aralıklarla gerek çağa ayak uydurmak gerekse mevcut programların eksiklerini kapatmak adına programlarda güncellemeler yapılmalıdır ve ekonomik gelişmeler programların değişmesinde önemli bir etkiye sahiptir (Lonigan, Farver, Philips & Clancy 2009; Priestley ve Bernstein, 2003). Bilim ve teknolojiye yaşanan hızlı değişim, yenilik ve gelişmeler öğretim programlarında da gerekli değişim ve yenilikleri beraberinde getirmiştir. Bu bağlamda, Türkiye’de bazı öğretim programlarında gerekli değişimler ve yenilikler yapılmış ve uygulamaya konulmuştur. Hızlı gelişme ve değişimin oluşturduğu değişim, eğitim sistemlerinin yeni bir bakış açısıyla ele alınmasını gerektirmektedir. Bu sistemle oluşturulan eğitimin gelecekte, bireyleri üretken işlerin gerektirdiği bilgi ve becerilerle donatması anlamına gelmektedir (Hoşgörür ve Gezgın, 2005).

Okullarda eğitimin sistematik yürütülebilmesi için eğitim programları işlevsel bir rol oynamaktadır (Özenç, 2018). Eğitim programı; gerçekleştirilecek öğrenmeler, öğrenme-öğretme strateji ve süreçleri, ders içerikleri ile öğrenmenin ne derece gerçekleştiğini kontrol etme amaçlı değerlendirme durumları ve programın uygulanmasına yönelik düzenlemeler

bütünü olarak tanımlanabilmektedir (Budak, 2016). Demirel (1992) eğitim programını, “öğrenene, okulda ve okul dışında planlanmış etkinlikler yoluyla sağlanan öğrenme yaşantıları düzeneği” olarak tanımlamaktadır. Öğretim programı ise eğitim programının bir alt kategorisinde yer alan okullarda bir dersin öğretimiyle ilgili olarak beceri ve uygulamaya dönük olarak düzenlenen planlı ve programlı olarak yürütülen tüm etkinlikleri kapsar (Aykaç, 2006). Her eğitim/öğretim programı hedef, içerik, öğrenme-öğretme süreci ve ölçme-değerlendirme olmak üzere dört boyuttan oluşur. Bu boyutlar bir taraftan eğitim sistemini etkilerken bir taraftan da birbirleri ile etkileşimde bulunurlar. Dolayısıyla herhangi birinde meydana gelen değişim, yenilik, aksaklık, yetersizlik bir diğeri de etkileyecektir. Bu etkileşim eğitim programının boyutları arasında dinamik ilişkiler bütünü olarak tanımlanan program geliştirme kavramına işaret etmektedir (Demirel, 2007). Türkçe dersinin planlı ve kazandırılmak istenilen hedefler doğrultusunda gerçekleştirilebilmesi için nitelikli öğretim programlarına ihtiyaç vardır (Atik ve Aykaç, 2017). Öğretim programları bir eğitim sistemini oluşturan temel öğelerin başında yer aldığından, eğitimde yenileme ve değiştirme çalışmaları genellikle öğretim programlarına odaklanmaktadır (Taş ve Kıröğlu, 2018).

Kıran ve Kıran’a (2013) göre dilbilimin dil öğretimindeki başat önemi konuşma dilini ön plana çıkarmasıdır. Sözlü dile verilen bu öncelik dilbilimsel bakış açısının bir gereğidir. Çünkü çağdaş dilbilimcilere göre asıl olan konuşmadır. Yazı ise, konuşmayı bir başka ortamda simgelemenin bir aracı olmaktan ötede bir şey değildir (Lyons 1983; Saussure, 1998). Bu bağlamda dilbilimin, dilbilimcinin tek gerçek konusunu, yazıdaki sözcükle konuşmadaki sözcüğün birleşimi oluşturmaz: Onun konusu yalnız konuşmadaki sözcüktür (Saussure, 1998). Kocaman’a (2006) göre dilbilim dil öğretimine iki noktada katkı sağlayabilir. Bunlardan ilki dilbilimin öğretilecek dili betimlemesidir. Bir dilin sistemi, yapısı, işleyişi bilinmeden o dilin öğretilmesi beklenemez. Dilbilimin “dile ilişkin kavrayışımızı geliştirerek dil öğrencilerine kimi ipuçları ya da sezdirimler sağlaması” ise ikincil katkısıdır. Çözümlemiş dilin kuramsal ayrıntılarını bilmek, dil eğitimcisine uygulama düzleminde kolaylık sağlayacaktır. Sistem, aynı yapı içinde tanımlanmış çeşitli parçalardan oluşan bütündür. Dil sistemi de ses, sözcük, biçim, cümle ve anlam gibi dilsel birimlerle bütün arasındaki ilişkiden doğar. Sistemin öğeleri yalnızca bütün içinde değerlidir. Dilin sistemi, kendi düzeni dışında başka bir düzen tanımaz (Çağlar 2019). Tanımlanmış sistemli bir olgu karşısında öğretim süreci başlayabilir. Bu süreç aynı zamanda sistemli ve planlanmış bir dil öğretim programını da zorunlu kılmaktadır. Bu bağlamda dilbilim, hem dil sisteminin işleyişini ortaya çıkarmasıyla hem de verileriyle sistemli öge dil karşısında planlı, programlı, bilimsel bir dil öğretimin oluşmasına aracılık etmesi bakımından önemlidir. Ayrıca dilbilimdeki bu kapsayıcılık dili bütünüyle kuşatma anlayışının bir gereğidir. Bu gereklilik dil öğretiminde sıkça başvurulan kategorize edilmiş dil anlayışına en büyük tepki olarak gösterilebilir. Bu çerçevede dilbilim, doğası gereği dil öğretiminde ses, sözcük, tümce düzlemleriyle yetinmeyip dil çalışmalarını sözcüğe ve söyleme götüren yolları açmış, insan dilini bütün boyutlarıyla inceleme konusu yapmıştır (Onan 2012). Dil, kendi düzeni dışında düzen tanımayan bir dizgedir. Satranç oyunuyla yapılacak bir karşılaştırma bunu daha iyi kavramamızı sağlayacaktır. Satrançta iç olguyla dış olguyu birbirinden ayırmak görece olarak kolaydır: Oyunun İran’dan Avrupa’ya geçmiş olması bir dış özelliktir; buna karşılık, dizgeyi ve kuralları ilgilendiren ne varsa iç özelliktir. Tahta taşların yerine fildişi taşlar koyarsam, ortaya çıkan değişiklik dizgeyi ilgilendirmez. Ama taşların sayısını azaltır ya da çoğaltırsam, bu değişiklik oyunun kurallarını da derinden etkiler (Saussure 1998). Saussure’e

(1998) göre “dil bir töz değil, bir biçimdir”. Töz dilin en küçük parçalarını oluşturan sesi temsil eder. Biçim ise yapıdır, sistemdir. Saussure, dilsel gerçekliği tözlerde değil biçimde yani yapıda aramıştır. Ona göre seslere biçim veren ve yapı içinde anlam kazanmasını sağlayan bireysel olan sözdür. Sistem içinde farklı sözlerle biçimlenen tözler birleşerek dili doğurur. Bu bağlamda düşününce biçimlenmiş töz olarak ifade edebileceğimiz dil içinde özgün sözler yaratabilmenin yolu işlevsel bir dil eğitiminden geçmektedir (Çağlar 2019).

Türkçenin eğitimi ve öğretimi sürecinde dilbilimsel alanlardan ve verilerden yeterince yararlanılmadığı çalışmalarla belirlenmiş ve sunulmuştur (Sezer 1988; Aksan 2004; Kocaman 1998; Kocaman 2009a; Kocaman 2009b; Börekçi 1997; Börekçi 2009; Tura 1983; Enginarlar 2006; İmer 1990; Çağlayan Dilber 2017; Canbulat, Çağlar ve Güven 2018; Aydın 1999; Güneyli ve Küçükavşar 2008; Güneyli ve Küçükavşar 2011). Araştırmadaki kategoriler (Dilbilimin Uygulama Alanları) oluşturulurken alanyazındaki çalışmalardan yararlanılmıştır (Çağlar 2019; Kıran ve Kıran 2013; Kerimoğlu 2017; Toklu 2015; Lüle Mert 2022).

1.Sesbilgisi/Sesbilim ve Türkçe Eğitimi: Dilbilimde seslerin fiziksel oluşumunu inceleyen alana sesbilgisi denir. Seslerin değişik özelliklerini inceleyen bir alan olan sesbilgisinin 3 alt alanı vardır. Akustik sesbilgisi, dinleyiş sesbilgisi, söyleyiş sesbilgisi (Kıran ve Kıran, 2013). Ses bilgisinin belli başlı inceleme alanları şunlardır: Ses, ses birim, alt sesbirim kavramları; seslerin oluşumu; seslerin özellikleri ve sınıflandırılması; seslerin sözcüklerdeki sıralanışı; hece yapısı; vurgu ve tonlama, durak, kavşak. Sesbilim, seslerin dizilişini dillerin ses düzenini inceleyen, bir dilde hangi seslerin bulunduğunu ve değişimlerini, biçimbirimlerin söylenişini inceleyen ve bunların kurallarını belirleyen dilbilim alanıdır.

2.Biçimbilim ve Türkçe Eğitimi: Biçimbilim sözcüklerin içyapısını ve bunları gerçekleştiren kuralları inceler. Dildeki biçimbirimleri inceleyen daldır. Biçimbirim, sözcüklerin daha küçük parçalara ayrılamayan anlamlı bölümlerden her biridir (Lüle Mert 2022).

3.Sözdizimi ve Türkçe Eğitimi: Bir dilin sözdizimi, sözceleri düzenlemeyi sağlayan, her sözcüğe bir işlev yükleyen ve bu sözcükler arasında kurulan ilişkileri gösteren bir kurallar bütünüdür (Kıran ve Kıran, 2013). Sözdizimi tümceyi oluşturan sözcük ve sözcük öbeklerinin sıralanış kurallarını inceler.

4.Metindilbilim ve Türkçe Eğitimi: Bir metni oluşturan öğelerin ve metindeki dilsel düzenleri çözümlemeyi amaçlamaktadırlar. Coşkun (2005), metindilbilimini; yazılı ve sözlü bir metni metin yapan nitelikleri, metnin oluşturulmasında kullanılan iç yapı ve dış yapıyı, metni daha anlaşılır ve akılda kalıcı kılmayı sağlayan nitelikleri belirlemeye çalışan modern belagat, kompozisyon bilimi olarak tanımlar ve dolayısı ile metindilbilimi, bir metnin niteliklerinin nasıl olması gerektiği sorusundan yola çıkarak öğrencilerin yazılı anlatımlarının nasıl geliştirilebileceğine dair tekliflerde bulunmaktadır. Metindilbilimi, bir metni yapısal ve anlamsal bütünlükleri açısından değerlendirerek ve bu değerlendirme sonucunda metni oluşturan temel öğeleri anlamaya yönelik yeni bir yaklaşımdır (Aytaş, 2008; Karadeniz, 2012).

5.Anlambilim ve Türkçe Eğitimi: Dil göstergelerinin anlamı üzerinde durur. Dildeki sözcükleri anlam bakımından ele alır ve onların temel anlamı, yan anlamı tümce içerisinde kazandığı anlam gibi öğeleriyle inceler (Lüle Mert 2022).

6.Sözcükbilim ve Türkçe Eğitimi: Bir ya da birden çok dilin sözcüklerinin çeşitli yöntemlerle ve çeşitli amaçlar için bir araya getirilmesi, düzenlenmesi ve sıralanmasıdır. Leksikoloji, sözcükleri tek tek anlam alanlarına göre inceler (Kıran ve Kıran 2013).

7. Göstergebilim ve Türkçe Eğitimi: Saussure “Kavramla işitimi imgesinin birleşimine gösterge diyoruz” dedikten sonra “bütünü belirtmek için gösterge sözcüğü kullanılmalı, kavram yerine gösterilen (signifié) ve işitimi imgesi yerine de gösteren (signifier) terimleri benimsenmelidir.” açıklamasını yapar. Peirce’nin belki de en çok kabul gören ve yaygınlaşan üçlü ayrımı gösterge ile nesne arasındaki ilişkiye ilgili şu ayrımdır: görüntüsel gösterge (icon) – belirti (index) – sembol (symbol). Saussure ve Peirce’nin temelini attığı ve öncülüğünü yaptığı göstergebilim, 1960’lardan sonra bağımsız bir bilim dalı haline gelir. Saussure’nin gösterge anlayışı gösteren- gösterilen biçiminde ikilidir. Peirce’in gösterge açıklaması üçlüdür (Lüle Mert 2022).

8. Uygulamalı Dilbilimi ve Türkçe Eğitimi: Gündelik iletişimde dille ilgili sorunların tartışılması için vardır uygulamalı dilbilim. Uygulamalı dilbilimin ortaya çıkışında tarihsel dönemlerde de bu amaçlar belirleyici olmuştur. Dilbilim uygulamalarına bir yandan kuramsal dilbilime somut bir uygulama alanı bulunması düşüncesinden, öte yandan kuramsal dilbilimin bulgularını temellendirme ihtiyacından doğmuştur. Gerçekten, kuramsal ve uygulamalı dilbilim birbirini bütünleyici iki bilimsel etkinliktir. Kuramsal dilbilim ‘özerk bir göstergeler dizgesi olarak’ dilin biçimsel yapısıyla ilgilidir, ancak bu dizgenin sağlamasını uygulamalı dilbilim yoluyla yapabilir. Başka bir anlatımla, kuramsal dilbilim nasıl uygulamalı dilbilim sorunlarının aydınlatılmasına bir dayanak oluşturuyorsa, uygulamalı dilbilim de kuramsal dilbilimin bulgularını, varsayımlarını doğrulamak ya da çürütmek için veri sağlar (Kocaman, 2006).

9. Edim dilbilimi / Kullanım Bilimi (Pragmatik) ve Türkçe Eğitimi: Edim dilbilimi dili gerçekleştirdiği bağlam kapsamında inceler. Bağlam bir sözcenin içinde yer aldığı dilbilgisel ögeler ile sözcenin üretilmesi, anlaşılması ve çözümlenmesinde rol oynayan bilişsel, duyuşsal ve sosyo-kültürel ögelerdir (Lüle Mert 2022).

2. AMAÇ VE YÖNTEM

Bu araştırmanın amacı 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda yer alan 5.6.7.8. sınıf kazanımlarını dilbilimsel kavramlar bağlamında gruplandırarak incelemektir. Bu bağlamda, 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı kazanımlarının oluşturulmasında dilbilimin verilerinden ne ölçüde yararlanıldığı üzerinde durulacaktır. Araştırmanın problem tümcesi “2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı kazanımlarının oluşturulmasında dilbilim verilerinden ne ölçüde yararlanılmıştır?” biçiminde belirlenmiştir. Bu bağlamda alt problemler şunlardır:

Birinci Alt Problem: 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda yer alan sesbilgisi/ sesbilim ile ilgili kazanımlar nelerdir?

İkinci Alt Problem: 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda yer alan biçimbilim ile ilgili kazanımlar nelerdir?

Üçüncü Alt Problem: 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda yer alan sözdizimi ile ilgili kazanımlar nelerdir?

Dördüncü Alt Problem: 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda yer alan metindilbilim ile ilgili kazanımlar nelerdir?

Beşinci Alt Problem: 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda yer alan anlambilim ile ilgili kazanımlar nelerdir?

Altıncı Alt Problem: 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda yer alan sözcükbilim ile ilgili kazanımlar nelerdir?

Yedinci Alt Problem: 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda yer alan göstergebilim ile ilgili kazanımlar nelerdir?

Sekizinci Alt Problem: 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda yer alan uygulamalı dilbilimi ile ilgili kazanımlar nelerdir?

Dokuzuncu Alt Problem: 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda yer alan edimdilbilimi/ kullanım bilimi (pragmatik) ile ilgili kazanımlar nelerdir?

Araştırmada nitel araştırma desenlerinden durum çalışması kullanılmıştır. Durum çalışması; nitel araştırmalarda yaygın kullanılan ve belli bir olgu ya da durumla ilgili sonuçları ayrıntılandırarak açıklamayı amaç edinen araştırma desendir (Creswell 2016). Çalışmanın verileri, nitel veri toplama yöntemlerinden doküman incelemesi tekniği ile toplanmıştır. Bu teknik, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar (Yıldırım ve Şimşek 2018). Doküman incelemesi, araştırmaya konu olan kayıt ve belgelerin derinlemesine araştırılıp değerlendirilmesi sürecini kapsamaktadır (Karasar 2012). Bu araştırmada doküman olarak 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı kullanılmıştır. Çalışmada elde edilen verilerin analizi sırasında nitel araştırmalarda sıkça kullanılan betimsel analiz ve içerik analizi kullanılmıştır. Araştırmadaki kategoriler oluşturulurken alanyazındaki çalışmalardan yararlanılmıştır (Çağlar 2019; Kıran ve Kıran 2013; Kerimoğlu 2017; Toklu 2015; Lüle Mert 2022). Dilbilimin Türkçe eğitimindeki uygulama alanları ve çalışmanın kategorileri şunlardır:

- ✓ Sesbilgisi/Sesbilim ve Türkçe Eğitimi
- ✓ Biçimbilim ve Türkçe Eğitim
- ✓ Sözdizimi ve Türkçe Eğitimi
- ✓ Metindilbilim ve Türkçe Eğitimi
- ✓ Anlambilim ve Türkçe Eğitimi
- ✓ Sözcükbilim ve Türkçe Eğitimi
- ✓ Göstergebilim ve Türkçe Eğitimi
- ✓ Uygulamalı Dilbilimi ve Türkçe Eğitimi
- ✓ Edimdilbilimi / Kullanım Bilimi (Pragmatik) ve Türkçe Eğitimi

2.1.Geçerlik ve güvenilirliği sağlama aşaması

Araştırma için kullanılan kodlamanın güvenilirliğini ortaya koymak amacıyla 6. sınıf kazanımları metindilimsel açıdan 3 uzman araştırmacı tarafından çözümlenmiş; araştırmacılar arasındaki tutarlığın güvenilir olduğu (%85) görülmüştür (Tavşancıl ve Aslan 2001). Bunun için aşağıdaki formül kullanılmıştır:

$$\text{Güvenirlilik} = \frac{\text{Uzlaşma sayısı}}{\text{Uzlaşma} + \text{Uzlaşmama sayısı}}$$

3.BULGULAR

Birinci Alt Problem: 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda yer alan sesbilgisi/ sesbilim ile ilgili kazanımlar nelerdir?

Çizelge 1. Sesbilgisi/ *sesbilim* ile ilgili kazanımlar, sıklıkları, yüzdeleri.

Sınıf	Sayı	Beceri Alanı	Kazanım	Sıklık (f)	%
5. SINIF	T.5.3.1.	OKUMA	Noktalama işaretlerine dikkat ederek sesli ve sessiz okur.	2	18
	T.5.3.4.	OKUMA	Okuma stratejilerini kullanır.		
	T.5.4.11.	YAZMA	Yazılarında ses olaylarına uğrayan kelimeleri doğru kullanır.	1	6
6. SINIF				0	
7.SINIF				0	
8. SINIF				0	

5. sınıfta okuma becerisi 2; yazma becerisi 1 kazanımla sesbilgisi konularına ilişkindir.

6. 7. ve 8. sınıflarda sesbilgisi konularına ilişkin kazanımlara rastlanmamıştır.

İkinci Alt Problem: 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda yer alan *biçimbilim* ile ilgili kazanımlar nelerdir?

Çizelge 2. *Biçimbilim* ile ilgili kazanımlar, sıklıkları, yüzdeleri.

Sınıf	Sayı	Beceri Alanı	Kazanım	Sıklık (f)	%
5. SINIF	T.5.3.7.	OKUMA	Kelimelerin eş anlamlılarını bulur.	5	15
	T.5.3.8.	OKUMA	Kelimelerin zıt anlamlılarını bulur.		
	T.5.3.9.	OKUMA	Eş sesli kelimelerin anlamlarını ayırt eder.		
	T.5.3.10.	OKUMA	Kökleri ve ekleri ayırt eder.		
	T.5.3.11.	OKUMA	Yapım ekinin işlevlerini açıklar. Yapım ekleri ezberletilmez, işlevleri sezdirilir. Kelime türetmenin mantığı kavratılır.		
6. SINIF	T.6.3.7.	OKUMA	Çekim eklerinin işlevlerini ayırt eder.	7	20
	T.6.3.8.	OKUMA	İsim ve sıfatların metnin anlamına olan katkısını açıklar.		
	T.6.3.9.	OKUMA	İsim ve sıfat tamlamalarının metnin anlamına olan katkısını açıklar.		
	T.6.3.10.	OKUMA	Edat, bağlaç ve ünlemlerin metnin anlamına olan katkısını açıklar.		
	T.6.3.11.	OKUMA	Basit, türemiş ve birleşik kelimeleri ayırt eder.		
	T.6.3.12.	OKUMA	Zamirlerin metnin anlamına olan katkısını açıklar.		
	T.6.3.13.	OKUMA	Metni oluşturan unsurlar arasındaki geçiş ve bağlantı ifadelerinin anlama olan katkısını değerlendirir.		

**INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON LITERATURE, CULTURE AND LANGUAGE
VAN YÜZÜNCÜ YIL UNIVERSITY**

7.SINIF	T.7.3.7.	OKUMA	Metni oluşturan unsurlar arasındaki geçiş ve bağlantı ifadelerinin anlama olan katkısını değerlendirir.	5	13
	T.7.3.9.	OKUMA	Çekim eklerinin işlevlerini ayırt eder.		
	T.7.3.10.	OKUMA	Basit, türemiş ve birleşik fiilleri ayırt eder.		
	T.7.3.11.	OKUMA	Zarfların metnin anlamına olan katkısını açıklar.		
	T.7.3.12.	OKUMA	Fiillerin anlam özelliklerini fark eder.		
8. SINIF	T.8.3.9.	OKUMA	Fiilimsilerin cümledeki işlevlerini kavrar.	2	6
	T.8.3.10.	OKUMA	Geçiş ve bağlantı ifadelerinin metnin anlamına olan katkısını değerlendirir.		
	T.8.4.20.	YAZMA	Fiillerin çatı özelliklerinin anlama olan katkısını kavrar.	1	5

5. sınıfta okuma becerisi 5 kazanımla biçimbilgisi konularına ilişkindir.

6. sınıfta okuma becerisi 7 kazanımla biçimbilgisi konularına ilişkindir.

7. sınıfta okuma becerisi 5 kazanımla biçimbilgisi konularına ilişkindir.

8. sınıfta okuma becerisi 2 kazanımla; yazma becerisi 1 kazanımla biçimbilgisi konularına ilişkindir.

Üçüncü Alt Problem: 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda yer alan sözdizimi ile ilgili kazanımlar nelerdir?

Çizelge 3. Sözdizimi ile ilgili kazanımlar, sıklıkları, yüzdeleri.

Sınıf	Sayı	Beceri Alanı	Kazanım	Sıklık (f)	%
5. SINIF	T.5.2.6.	KONUŞMA	Konuşmalarında uygun geçiş ve bağlantı ifadelerini kullanır.	1	14
	T.5.4.9.	YAZMA	Yazdıklarını düzenler.	2	13
	T.5.4.16.	YAZMA	Yazılarında uygun geçiş ve bağlantı ifadelerini kullanır.		
6. SINIF	T.6.2.6.	KONUŞMA	Konuşmalarında uygun geçiş ve bağlantı ifadelerini kullanır.	1	14
	T.6.4.9.	YAZMA	Yazılarında uygun geçiş ve bağlantı ifadelerini kullanır.	2	14
	T.6.4.10.	YAZMA	Yazdıklarını düzenler.		
7.SINIF	T.7.2.6.	KONUŞMA	Konuşmalarında uygun geçiş ve bağlantı ifadelerini kullanır.	1	14
	T.7.4.15.	YAZMA	Yazılarında uygun geçiş ve bağlantı ifadelerini kullanır.	2	29
	T.7.4.16.	YAZMA	Yazdıklarını düzenler.		
8. SINIF	T.8.2.7.	KONUŞMA	Konuşmalarında uygun geçiş ve bağlantı ifadelerini kullanır.	1	14
	T.8.4.15.	YAZMA	Yazılarında uygun geçiş ve bağlantı ifadelerini kullanır.	4	20
	T.8.4.16.	YAZMA	Yazdıklarını düzenler.		

**INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON LITERATURE, CULTURE AND LANGUAGE
VAN YÜZÜNCÜ YIL UNIVERSITY**

	T.8.4.18.	YAZMA	Cümlelerin öğelerini ayırt eder.		
	T.8.4.19.	YAZMA	Cümle türlerini tanıır.		

5. sınıfta konuşma becerisi 1 kazanımla; yazma becerisi 2 kazanımla sözdizimi konularına ilişkindir.

6. sınıfta konuşma becerisi 1 kazanımla; yazma becerisi 2 kazanımla sözdizimi konularına ilişkindir.

7. sınıfta konuşma becerisi 1 kazanımla; yazma becerisi 2 kazanımla sözdizimi konularına ilişkindir.

8. sınıfta konuşma becerisi 1 kazanımla; yazma becerisi 4 kazanımla sözdizimi konularına ilişkindir.

Dördüncü Alt Problem: 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda yer alan metindilbilim ile ilgili kazanımlar nelerdir?

Çizelge 4. Metindilbilim ile ilgili kazanımlar, sıklıkları, yüzdeleri.

Sınıf	Sayı	Beceri Alanı	Kazanım	Sıklık (f)	%
5. SINIF	T.5.1.1.	DİNLEME/İZLEME	Dinlediklerinde/izlediklerinde geçen olayların gelişimi ve sonucu hakkında tahminde bulunur.	10	91
	T.5.1.3.	DİNLEME/İZLEME	Dinlediklerinin/izlediklerinin konusunu belirler.		
	T.5.1.4.	DİNLEME/İZLEME	Dinlediklerinin/izlediklerinin ana fikrini/ana duygusunu tespit eder.		
	T.5.1.5.	DİNLEME/İZLEME	Dinlediklerini/izlediklerini özetler.		
	T.5.1.6.	DİNLEME/İZLEME	Dinledikleri/izlediklerine yönelik sorulara cevap verir.		
	T.5.1.7.	DİNLEME/İZLEME	Dinlediklerine/izlediklerine yönelik farklı başlıklar önerir.		
	T.5.1.8.	DİNLEME/İZLEME	Dinlediği/izlediği hikâye edici metinleri canlandırır.		
	T.5.1.9.	DİNLEME/İZLEME	Konuşmacının sözlü olmayan mesajlarını kavrar.		
	T.5.1.10.	DİNLEME/İZLEME	Dinlediklerinin/izlediklerinin içeriğini değerlendirir.		
	T.5.1.11.	DİNLEME/İZLEME	Dinledikleriyle/izledikleriyle ilgili görüşlerini bildirir.		

**INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON LITERATURE, CULTURE AND LANGUAGE
VAN YÜZÜNCÜ YIL UNIVERSITY**

	T.5.3.2.	OKUMA	Metni türün özelliklerine uygun biçimde okur.	20	5 9
	T.5.3.5.	OKUMA	Bağlamdan yararlanarak bilmediği kelime ve kelime gruplarının anlamını tahmin eder.		
	T.5.3.1 2.	OKUMA	Metin türlerini ayırt eder.		
	T.5.3.1 3.	OKUMA	Okuduklarını özetler.		
	T.5.3.1 4.	OKUMA	Metnin ana fikrini/ana duygusunu belirler.		
	T.5.3.1 5.	OKUMA	Metinde ele alınan sorunlara farklı çözümler üretir.		
	T.5.3.1 6.	OKUMA	Metindeki hikâye unsurlarını belirler.		
	T.5.3.1 7.	OKUMA	Metni yorumlar.		
	T.5.3.1 8.	OKUMA	Metinle ilgili sorular sorar.		
	T.5.3.1 9.	OKUMA	Metinle ilgili sorulara cevap verir.		
	T.5.3.2 0.	OKUMA	Metnin konusunu belirler.		
	T.5.3.2 1.	OKUMA	Görsellerden ve başlıktan hareketle okuyacağı metnin konusunu tahmin eder.		
	T.5.3.2 2.	OKUMA	Görsellerle ilgili soruları cevaplar.		
	T.5.3.2 3.	OKUMA	Metinde önemli noktaların vurgulanış biçimlerini kavrar.		
	T.5.3.2 4.	OKUMA	Okuduğu metnin içeriğine uygun başlık/başlıklar belirler.		
	T.5.3.2 5.	OKUMA	Medya metinlerini değerlendirir.		
	T.5.3.2 6.	OKUMA	Metni oluşturan unsurlar arasındaki geçiş ve bağlantı ifadelerinin anlama olan katkısını değerlendirir.		
	T.5.3.2 7.	OKUMA	Metinler arasında karşılaştırma yapar.		
	T.5.3.3 0.	OKUMA	Metindeki gerçek ve kurgusal unsurları ayırt eder.		
	T.5.3.3 1.	OKUMA	Okudukları ile ilgili çıkarımlarda bulunur.		
	T.5.4.1.	YAZMA	Şiir yazar.	9	

**INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON LITERATURE, CULTURE AND LANGUAGE
VAN YÜZÜNCÜ YIL UNIVERSITY**

	T.5.4.2.	YAZMA	Bilgilendirici metin yazar.	5 6	
	T.5.4.3.	YAZMA	Hikâye edici metin yazar.		
	T.5.4.4.	YAZMA	Yazma stratejilerini uygular.		
	T.5.4.9.	YAZMA	Yazdıklarını düzenler.		
	T.5.4.10.	YAZMA	Yazdıklarını paylaşır.		
	T.5.4.13.	YAZMA	Formları yönergelerine uygun doldurur.		
	T.5.4.14.	YAZMA	Kısa metinler yazar.		
	T.5.4.15.	YAZMA	Yazdıklarının içeriğine uygun başlık belirler.		
6. SINIF	T.6.1.1.	DİNLEME/İZLEME	Dinlediklerinde/izlediklerinde geçen olayların gelişimi ve sonucu hakkında tahminde bulunur.	11	9 2
	T.6.1.2.	DİNLEME/İZLEME	Dinlediklerinde/izlediklerinde geçen, bilmediği kelimelerin anlamını tahmin eder.		
	T.6.1.3.	DİNLEME/İZLEME	Dinlediklerini/izlediklerini özetler.		
	T.6.1.4.	DİNLEME/İZLEME	Dinledikleri/izlediklerine yönelik sorulara cevap verir.		
	T.6.1.5.	DİNLEME/İZLEME	Dinlediklerinin/izlediklerinin konusunu belirler.		
	T.6.1.6.	DİNLEME/İZLEME	Dinlediklerinin/izlediklerinin ana fikrini/ana duygusunu tespit eder.		
	T.6.1.7.	DİNLEME/İZLEME	Dinlediklerine/izlediklerine yönelik farklı başlıklar önerir.		
	T.6.1.8.	DİNLEME/İZLEME	Dinlediği/izlediği hikâye edici metinleri canlandırır.		
	T.6.1.9.	DİNLEME/İZLEME	Konuşmacının sözlü olmayan mesajlarını kavrar.		
	T.6.1.10.	DİNLEME/İZLEME	Dinlediklerinin/izlediklerinin içeriğini değerlendirir.		
	T.6.1.11.	DİNLEME/İZLEME	Dinledikleriyle/izledikleriyle ilgili görüşlerini bildirir	20	5 7
	T.6.3.6.	OKUMA	Deyim ve atasözlerinin metne katkısını belirler.		
	T.6.3.15.	OKUMA	Görselden ve başlıktan hareketle okuyacağı metnin konusunu tahmin eder.		
	T.6.3.16.	OKUMA	Okuduklarını özetler.		

**INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON LITERATURE, CULTURE AND LANGUAGE
VAN YÜZÜNCÜ YIL UNIVERSITY**

	T.6.3.1 7.	OKUMA	Metinle ilgili soruları cevaplar.		
	T.6.3.1 8.	OKUMA	Metinle ilgili sorular sorar.		
	T.6.3.1 9.	OKUMA	Metnin konusunu belirler.		
	T.6.3.2 0.	OKUMA	Metnin ana fikrini/ana duygusunu belirler.		
	T.6.3.2 1.	OKUMA	Metnin içeriğine uygun başlık belirler.		
	T.6.3.2 2.	OKUMA	Metindeki hikâye unsurlarını belirler.		
	T.6.3.2 3.	OKUMA	Metinde ele alınan sorunlara farklı çözümler üretir.		
	T.6.3.2 4.	OKUMA	Metnin içeriğini yorumlar.		
	T.6.3.2 5.	OKUMA	Metinler arasında karşılaştırma yapar.		
	T.6.3.2 6.	OKUMA	Metin türlerini ayırt eder.		
	T.6.3.2 7.	OKUMA	Şiirin şekil özelliklerini açıklar.		
	T.6.3.2 8.	OKUMA	Metindeki gerçek ve kurgusal unsurları ayırt eder.		
	T.6.3.2 9.	OKUMA	Okudukları ile ilgili çıkarımlarda bulunur.		
	T.6.3.3 0.	OKUMA	Görsellerle ilgili soruları cevaplar.		
	T.6.3.3 1.	OKUMA	Metinde önemli noktaların vurgulanış biçimlerini kavrar.		
	T.6.3.3 2.	OKUMA	Medya metinlerini değerlendirir.		
	T.6.3.3 5.	OKUMA	Grafik, tablo ve çizelgeyle sunulan bilgileri yorumlar.		
	T.6.4.1.	YAZMA	Şiir yazar.	12	8
	T.6.4.2.	YAZMA	Bilgilendirici metin yazar.		6
	T.6.4.3.	YAZMA	Hikâye edici metin yazar.		
	T.6.4.5.	YAZMA	Yazdıklarını desteklemek için gerektiğinde grafik ve tablo kullanır.		
	T.6.4.6.	YAZMA	Bir işi işlem basamaklarına göre yazar.		
	T.6.4.7.	YAZMA	Yazılarını zenginleştirmek için atasözleri, deyimler ve özdeyişler kullanır.		
	T.6.4.8.	YAZMA	Yazdıklarının içeriğine uygun başlık belirler.		

**INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON LITERATURE, CULTURE AND LANGUAGE
VAN YÜZÜNCÜ YIL UNIVERSITY**

	T.6.4.9.	YAZMA	Yazılarında uygun geçiş ve bağlantı ifadelerini kullanır.		
	T.6.4.10.	YAZMA	Yazdıklarını düzenler.		
	T.6.4.11.	YAZMA	Yazdıklarını paylaşır.		
	T.6.4.13.	YAZMA	Formları yönergelerine uygun doldurur.		
	T.6.4.14.	YAZMA	Kısa metinler yazar.		
7.SINIF	T.7.1.1.	DİNLEME/İZLEME	Dinlediklerinde/izlediklerinde geçen olayların gelişimi ve sonucu hakkında tahminde bulunur.	12	86
	T.7.1.2.	DİNLEME/İZLEME	Dinlediklerinde/izlediklerinde geçen, bilmediği kelimelerin anlamını tahmin eder.		
	T.7.1.3.	DİNLEME/İZLEME	Dinlediklerini/izlediklerini özetler.		
	T.7.1.4.	DİNLEME/İZLEME	Dinledikleri/izlediklerine yönelik soruları cevaplar.		
	T.7.1.5.	DİNLEME/İZLEME	Dinlediklerinin/izlediklerinin konusunu belirler.		
	T.7.1.6.	DİNLEME/İZLEME	Dinlediklerinin/izlediklerinin ana fikrini/ana duygusunu belirler.		
	T.7.1.7.	DİNLEME/İZLEME	Dinlediklerine/izlediklerine yönelik farklı başlıklar önerir.		
	T.7.1.8.	DİNLEME/İZLEME	Dinlediği/izlediği hikâye edici metinleri canlandırır.		
	T.7.1.9.	DİNLEME/İZLEME	Dinlediklerinde/izlediklerinde başvuru düşüncesi geliştirme yollarını tespit eder.		
	T.7.1.10.	DİNLEME/İZLEME	Dinlediklerinde/izlediklerinde tutarlılığı sorgular.		
	T.7.1.11.	DİNLEME/İZLEME	Dinledikleriyle/izledikleriyle ilgili görüşlerini bildirir.		
	T.7.1.12.	DİNLEME/İZLEME	Dinlediklerinin/izlediklerinin içeriğini değerlendirir.		
	T.7.3.2.	OKUMA	Metni türün özelliklerine uygun biçimde okur.	26	68
	T.7.3.6.	OKUMA	Deyim ve atasözlerinin metne katkısını belirler.		
	T.7.3.7.	OKUMA	Metni oluşturan unsurlar arasındaki geçiş ve bağlantı		

**INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON LITERATURE, CULTURE AND LANGUAGE
VAN YÜZÜNCÜ YIL UNIVERSITY**

			ifadelerinin anlama olan katkısını değerlendirir.		
	T.7.3.1 4.	OKUMA	Görsellerden ve başlıktan hareketle okuyacağı metnin konusunu tahmin eder.		
	T.7.3.1 5.	OKUMA	Okuduklarını özetler.		
	T.7.3.1 6.	OKUMA	Metnin konusunu belirler.		
	T.7.3.1 7.	OKUMA	Metnin ana fikrini/ana duygusunu belirler.		
	T.7.3.1 8.	OKUMA	Metindeki yardımcı fikirleri belirler.		
	T.7.3.1 9.	OKUMA	Metinle ilgili soruları cevaplar.		
	T.7.3.2 0.	OKUMA	Metinle ilgili sorular sorar.		
	T.7.3.2 1.	OKUMA	Metindeki hikâye unsurlarını belirler.		
	T.7.3.2 2.	OKUMA	Metnin içeriğini yorumlar.		
	T.7.3.2 3.	OKUMA	Metnin içeriğine uygun başlık/başlıklar belirler.		
	T.7.3.2 4.	OKUMA	Metinde ele alınan sorunlara farklı çözümler üretir.		
	T.7.3.2 5.	OKUMA	Metinler arasında karşılaştırma yapar.		
	T.7.3.2 6.	OKUMA	Metindeki gerçek ve kurgusal unsurları ayırt eder.		
	T.7.3.2 7.	OKUMA	Metinde önemli noktaların vurgulanış biçimlerini kavrar.		
	T.7.3.2 8.	OKUMA	Okudukları ile ilgili çıkarımlarda bulunur.		
	T.7.3.2 9.	OKUMA	Metin türlerini ayırt eder.		
	T.7.3.3 0.	OKUMA	Görsellerle ilgili soruları cevaplar.		
	T.7.3.3 1.	OKUMA	Medya metinlerini değerlendirir.		
	T.7.3.3 4.	OKUMA	Grafik, tablo ve çizelgeyle sunulan bilgileri yorumlar.		
	T.7.3.3 5.	OKUMA	Metinlerin yazılı hâli ile medya sunumlarını karşılaştırır.		
	T.7.3.3 6.	OKUMA	Metindeki anlatım biçimlerini belirler.		

**INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON LITERATURE, CULTURE AND LANGUAGE
VAN YÜZÜNCÜ YIL UNIVERSITY**

	T.7.3.3 7.	OKUMA	Metinde kullanılan düşünceyi geliştirme yollarını belirler		
	T.7.3.3 8.	OKUMA	Metindeki iş ve işlem basamaklarını kavrar.		
	T.7.4.1	YAZMA	Şiir yazar.	15	8 8
	T.7.4.2.	YAZMA	Bilgilendirici metin yazar.		
	T.7.4.3.	YAZMA	Hikâye edici metin yazar.		
	T.7.4.4.	YAZMA	Yazma stratejilerini uygular.		
	T.7.4.5.	YAZMA	Anlatımı desteklemek için grafik ve tablo kullanır.		
	T.7.4.6.	YAZMA	Bir işi işlem basamaklarına göre yazar.		
	T.7.4.7.	YAZMA	Yazılarını zenginleştirmek için atasözleri, deyimler ve özdeyişler kul		
	T.7.4.8.	YAZMA	Yazılarında anlatım biçimlerini kullanır		
	T.7.4.1 0.	YAZMA	Formları yönergelerine uygun doldurur.		
	T.7.4.1 1.	YAZMA	Kısa metinler yazar.		
	T.7.4.1 2.	YAZMA	Yazdıklarının içeriğine uygun başlık belirler.		
	T.7.4.1 4.	YAZMA	Araştırmalarının sonuçlarını yazılı olarak sunar.		
	T.7.4.1 5.	YAZMA	Yazılarında uygun geçiş ve bağlantı ifadelerini kullanır.		
	T.7.4.1 6.	YAZMA	Yazdıklarını düzenler.		
	T.7.4.1 7.	YAZMA	Yazdıklarını paylaşır.		
8. SINIF	T.8.1.1.	DİNLEME/İZLE ME	Dinlediklerinde/izledikleri nde geçen olayların gelişimi ve sonucu hakkında tahminde bulunur.	12	8 6
	T.8.1.3.	DİNLEME/İZLE ME	Dinlediklerini/izlediklerini özetler.		
	T.8.1.4.	DİNLEME/İZLE ME	Dinledikleri/izlediklerine yönelik sorulara cevap verir.		
	T.8.1.5.	DİNLEME/İZLE ME	Dinlediklerinin/izlediklerin in konusunu tespit eder.		
	T.8.1.6.	DİNLEME/İZLE ME	Dinlediklerinin/izlediklerin in ana fikrini/ana duygusunu tespit eder.		

**INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON LITERATURE, CULTURE AND LANGUAGE
VAN YÜZÜNCÜ YIL UNIVERSITY**

	T.8.1.7.	DİNLEME/İZLEME	Dinlediklerine/izlediklerine yönelik farklı başlıklar önerir.		
	T.8.1.8.	DİNLEME/İZLEME	Dinlediği/izlediği hikâye edici metinleri canlandırır.		
	T.8.1.9.	DİNLEME/İZLEME	Dinlediklerinde/izlediklerinde tutarlılığı sorgular.		
	T.8.1.10.	DİNLEME/İZLEME	Dinledikleriyle/izledikleriyle ilgili görüşlerini bildirir.		
	T.8.1.11.	DİNLEME/İZLEME	Dinledikleri/izledikleri medya metinlerini değerlendirir.		
	T.8.1.12.	DİNLEME/İZLEME	Dinlediklerinde/izlediklerinde başvurulan düşünceyi geliştirme yollarını tespit eder.		
	T.8.1.13.	DİNLEME/İZLEME	Konuşmacının sözlü olmayan mesajlarını kavrar.		
	T.8.2.7.	KONUŞMA	Konuşmalarında uygun geçiş ve bağlantı ifadelerini kullanır	1	14
	T.8.3.2.	OKUMA	Metni türün özelliklerine uygun biçimde okur	27	77
	T.8.3.5.	OKUMA	Bağlamdan yararlanarak bilmediği kelime ve kelime gruplarının anlamını tahmin eder.		
	T.8.3.6.	OKUMA	Deyim, atasözü ve özdeyişlerin metne katkısını belirler.		
	T.8.3.10.	OKUMA	Geçiş ve bağlantı ifadelerinin metnin anlamına olan katkısını değerlendirir.		
	T.8.3.11.	OKUMA	Metindeki anlatım biçimlerini belirler.		
	T.8.3.12.	OKUMA	Görsel ve başlıktan hareketle okuyacağı metnin konusunu tahmin eder.		
	T.8.3.13.	OKUMA	Okuduklarını özetler.		
	T.8.3.14.	OKUMA	Metinle ilgili soruları cevaplar.		
	T.8.3.15.	OKUMA	Metinle ilgili sorular sorar.		
	T.8.3.16.	OKUMA	Metnin konusunu belirler.		
	T.8.3.17.	OKUMA	Metnin ana fikrini/ana duygusunu belirler.		

**INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON LITERATURE, CULTURE AND LANGUAGE
VAN YÜZÜNCÜ YIL UNIVERSITY**

	T.8.3.1 8.	OKUMA	Metindeki yardımcı fikirleri belirler.		
	T.8.3.1 9.	OKUMA	Metnin içeriğine uygun başlık/başlıklar belirler.		
	T.8.3.2 0.	OKUMA	Okuduğu metinlerdeki hikâye unsurlarını belirler.		
	T.8.3.2 1.	OKUMA	Metnin içeriğini yorumlar.		
	T.8.3.2 2.	OKUMA	Metinde ele alınan sorunlara farklı çözümler üretir.		
	T.8.3.2 3.	OKUMA	Metinler arasında karşılaştırma yapar.		
	T.8.3.2 4.	OKUMA	Metindeki gerçek ve kurgusal unsurları ayırt eder.		
	T.8.3.2 5.	OKUMA	Okudukları ile ilgili çıkarımlarda bulunur.		
	T.8.3.2 6.	OKUMA	Metin türlerini ayırt eder.		
	T.8.3.2 7.	OKUMA	Görsellerle ilgili soruları cevaplar.		
	T.8.3.2 8.	OKUMA	Metinde önemli noktaların vurgulanış biçimlerini kavrar.		
	T.8.3.2 9.	OKUMA	Medya metinlerini analiz eder.		
	T.8.3.3 2.	OKUMA	Grafik, tablo ve çizelgeyle sunulan bilgileri yorumlar.		
	T.8.3.3 3.	OKUMA	Edebî eserin yazılı metni ile medya sunumunu karşılaştırır.		
	T.8.3.3 4.	OKUMA	Okuduklarında kullanılan düşüncüyü geliştirme yollarını belirler.		
	T.8.3.3 5.	OKUMA	Metindeki iş ve işlem basamaklarını kavrar.		
	T.8.4.1.	YAZMA	Şiir yazar.	17	8
	T.8.4.2.	YAZMA	Bilgilendirici metin yazar.		5
	T.8.4.3.	YAZMA	Hikâye edici metin yazar.		
	T.8.4.4.	YAZMA	Yazma stratejilerini uygular.		
	T.8.4.5.	YAZMA	Anlatımı desteklemek için grafik ve tablo kullanır.		
	T.8.4.6.	YAZMA	Bir işi işlem basamaklarına göre yazar.		
	T.8.4.7.	YAZMA	Yazılarını zenginleştirmek için atasözleri, deyimler ve özdeyişler kullanır.		

**INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON LITERATURE, CULTURE AND LANGUAGE
VAN YÜZÜNCÜ YIL UNIVERSITY**

	T.8.4.8.	YAZMA	Yazılarında mizahi öğeler kullanır.		
	T.8.4.9.	YAZMA	Yazılarında anlatım biçimlerini kullanır.		
	T.8.4.1 0.	YAZMA	Yazdıklarında yabancı dillerden alınmış, dilimize henüz yerleşmemiş kelimelerin Türkçelerini kullanır.		
	T.8.4.1 1.	YAZMA	Formları yönergelerine uygun doldurur.		
	T.8.4.1 2.	YAZMA	Kısa metinler yazar.		
	T.8.4.1 3.	YAZMA	Yazdıklarının içeriğine uygun başlık belirler.		
	T.8.4.1 4.	YAZMA	Araştırmalarının sonuçlarını yazılı olarak sunar		
	T.8.4.1 5.	YAZMA	Yazılarında uygun geçiş ve bağlantı ifadelerini kullanır.		
	T.8.4.1 6.	YAZMA	Yazdıklarını düzenler.		
	T.8.4.1 7.	YAZMA	Yazdıklarını paylaşır.		

5. sınıfta dinleme/ izleme becerisi 10; okuma becerisi 20 kazanımla; yazma becerisi 9 kazanımla metindilbilim konularına ilişkindir.

6. sınıfta dinleme/ izleme becerisi 11; okuma becerisi 20 kazanımla; yazma becerisi 12 kazanımla metindilbilim konularına ilişkindir.

7. sınıfta dinleme/ izleme becerisi 12; okuma becerisi 26 kazanımla; yazma becerisi 15 kazanımla metindilbilim konularına ilişkindir.

8. sınıfta dinleme/ izleme becerisi 12; konuşma becerisi 1 kazanımla; okuma becerisi 27 kazanımla; yazma becerisi 17 kazanımla metindilbilim konularına ilişkindir.

Beşinci Alt Problem: 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda yer alan anlambilim ile ilgili kazanımlar nelerdir?

Çizelge 5. Anlambilim ile ilgili kazanımlar, sıklıkları, yüzdeleri.

Sınıf	Sayı	Beceri Alanı	Kazanım	Sıklık (f)	%
5. SINIF	T.5.1.2.	DİNLEME/İZLEME	Dinlediklerinde/izlediklerinde geçen, bilmediği kelimelerin anlamını tahmin eder.	1	9
	T.5.1.10.	KONUŞMA	Dinlediklerinin/izlediklerinin içeriğini değerlendirir.	2	29
	T.5.2.5.	KONUŞMA	Kelimeleri anlamlarına uygun kullanır		
	T.5.3.5.	OKUMA	Bağlamdan yararlanarak bilmediği kelime ve kelime	9	26

**INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON LITERATURE, CULTURE AND LANGUAGE
VAN YÜZÜNCÜ YIL UNIVERSITY**

			gruplarının anlamını tahmin eder.		
	T.5.3.6.	OKUMA	Deyim ve atasözlerinin metne katkısını belirler.		
	T.5.3.7.	OKUMA	Kelimelerin eş anlamlılarını bulur.		
	T.5.3.8.	OKUMA	Kelimelerin zıt anlamlılarını bulur.		
	T.5.3.9.	OKUMA	Eş sesli kelimelerin anlamlarını ayırt eder.		
	T.5.3.19.	OKUMA	Metinle ilgili sorulara cevap verir.		
	T.5.3.26.	OKUMA	Metni oluşturan unsurlar arasındaki geçiş ve bağlantı ifadelerinin anlama olan katkısını değerlendirir.		
	T.5.3.32.	OKUMA	Metindeki söz sanatlarını tespit eder.		
	T.5.3.33.	OKUMA	Okuduğu metindeki gerçek, mecaz ve terim anlamlı sözcükleri ayırt eder.		
	T.5.4.7.	YAZMA	Yazılarını zenginleştirmek için atasözleri, deyimler ve özdeyişler kullanır.	1	6
6. SINIF	T.6.1.2.	DİNLEME/İZLEME	Dinlediklerinde/izlediklerinde geçen, bilmediği kelimelerin anlamını tahmin eder.	2	17
	T.6.1.10.	DİNLEME/İZLEME	Dinlediklerinin/izlediklerinin içeriğini değerlendirir.		
	T.6.2.5.	KONUŞMA	Kelimeleri anlamlarına uygun kullanır	1	14
	T.6.3.5.	OKUMA	Bağlamdan yararlanarak bilmediği kelime ve kelime gruplarının anlamını tahmin eder.	8	23
	T.6.3.6.	OKUMA	Deyim ve atasözlerinin metne katkısını belirler.		
	T.6.3.8.	OKUMA	İsim ve sıfatların metnin anlamına olan katkısını açıklar.		
	T.6.3.9.	OKUMA	İsim ve sıfat tamlamalarının metnin anlamına olan katkısını açıklar.		
	T.6.3.10.	OKUMA	Edat, bağlaç ve ünlemlerin metnin anlamına olan katkısını açıklar.		
	T.6.3.12.	OKUMA	Zamirlerin metnin anlamına olan katkısını açıklar.		

**INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON LITERATURE, CULTURE AND LANGUAGE
VAN YÜZÜNCÜ YIL UNIVERSITY**

	T.6.3.13.	OKUMA	Metni oluşturan unsurlar arasındaki geçiş ve bağlantı ifadelerinin anlama olan katkısını değerlendirir.		
	T.6.3.17.	OKUMA	Metinle ilgili soruları cevaplar.		
	T.6.4.7.	YAZMA	Yazılarını zenginleştirmek için atasözleri, deyimler ve özdeyişler kullanır.	3	21
	T.6.4.8.	YAZMA	Yazdıklarının içeriğine uygun başlık belirler.		
	T.6.4.10.	YAZMA	Yazdıklarını düzenler.		
7.SINIF	T.7.1.2.	DİNLEME/İZLEME	Dinlediklerinde/izlediklerinde geçen, bilmediği kelimelerin anlamını tahmin eder.	2	14
	T.7.1.12.	DİNLEME/İZLEME	Dinlediklerinin/izlediklerinin içeriğini değerlendirir.		
	T.7.2.5.	KONUŞMA	Kelimeleri anlamlarına uygun kullanır	1	14
	T.7.3.5.	OKUMA	Bağlamdan hareketle bilmediği kelime ve kelime gruplarının anlamını tahmin eder.	11	31
	T.7.3.6.	OKUMA	Deyim ve atasözlerinin metne katkısını belirler.		
	T.7.3.7.	OKUMA	Metni oluşturan unsurlar arasındaki geçiş ve bağlantı ifadelerinin anlama olan katkısını değerlendirir.		
	T.7.3.8.	OKUMA	Metindeki söz sanatlarını tespit eder.		
	T.7.3.9.	OKUMA	Çekim eklerinin işlevlerini ayırt eder.		
	T.7.3.11.	OKUMA	Zarfların metnin anlamına olan katkısını açıklar.		
	T.7.3.12.	OKUMA	Fiillerin anlam özelliklerini fark eder.		
	T.7.3.13.	OKUMA	Anlatım bozukluklarını tespit eder.		
	T.7.3.19.	OKUMA	Metinle ilgili soruları cevaplar.		
	T.7.3.34.	OKUMA	Grafik, tablo ve çizelgeyle sunulan bilgileri yorumlar.		
	T.7.3.36.	OKUMA	Metindeki anlatım biçimlerini belirler.		
	T.7.4.5.	YAZMA	Anlatımı desteklemek için grafik ve tablo kullanır	6	35

**INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON LITERATURE, CULTURE AND LANGUAGE
VAN YÜZÜNCÜ YIL UNIVERSITY**

	T.7.4.7.	YAZMA	Yazılarını zenginleştirmek için atasözleri, deyimler ve özdeyişler kullanır.		
	T.7.4.8.	YAZMA	Yazılarında anlatım biçimlerini kullanır.		
	T.7.4.12.	YAZMA	Yazdıklarının içeriğine uygun başlık belirler.		
	T.7.4.15.	YAZMA	Yazılarında uygun geçiş ve bağlantı ifadelerini kullanır.		
	T.7.4.16.	YAZMA	Yazdıklarını düzenler.		
8. SINIF	T.8.1.2.	DİNLEME/İZLEME	Dinlediklerinde/izlediklerinde geçen bilmediği kelimelerin anlamını tahmin eder.	1	7
	T.8.2.5.	KONUŞMA	Kelimeleri anlamlarına uygun kullanır.	2	29
	T.8.2.7.	KONUŞMA	Konuşmalarında uygun geçiş ve bağlantı ifadelerini kullanır.		
	T.8.3.5.	OKUMA	Bağlamdan yararlanarak bilmediği kelime ve kelime gruplarının anlamını tahmin eder.	7	20
	T.8.3.6.	OKUMA	Deyim, atasözü ve özdeyişlerin metne katkısını belirler.		
	T.8.3.7.	OKUMA	Metindeki söz sanatlarını tespit eder.		
	T.8.3.8.	OKUMA	Metindeki anlatım bozukluklarını belirler.		
	T.8.3.10.	OKUMA	Geçiş ve bağlantı ifadelerinin metnin anlamına olan katkısını değerlendirir.		
	T.8.3.14.	OKUMA	Metinle ilgili soruları cevaplar.		
	T.8.3.32.	OKUMA	Grafik, tablo ve çizelgeyle sunulan bilgileri yorumlar.		
	T.8.4.5.	YAZMA	Anlatımı desteklemek için grafik ve tablo kullanır.	7	35
	T.8.4.7.	YAZMA	Yazılarını zenginleştirmek için atasözleri, deyimler ve özdeyişler kullanır.		
	T.8.4.8.	YAZMA	Yazılarında mizahi öğeler kullanır.		
	T.8.4.9.	YAZMA	Yazılarında anlatım biçimlerini kullanır		
	T.8.4.15.	YAZMA	Yazılarında uygun geçiş ve bağlantı ifadelerini kullanır.		
	T.8.4.16.	YAZMA	Yazdıklarını düzenler.		

	T.8.4.20.	YAZMA	Fiillerin çatı özelliklerinin anlama olan katkısını kavrar.		
--	-----------	-------	--	--	--

5. sınıfta dinleme/ izleme becerisi 1; konuşma becerisi 2 kazanımla; okuma becerisi 9 kazanımla; yazma becerisi 1 kazanımla anlambilim konularına ilişkindir.

6. sınıfta dinleme/ izleme becerisi 2; konuşma becerisi 1 kazanımla; okuma becerisi 8 kazanımla; yazma becerisi 3 kazanımla anlambilim konularına ilişkindir.

7. sınıfta dinleme/ izleme becerisi 2; konuşma becerisi 1 kazanımla; okuma becerisi 11 kazanımla; yazma becerisi 6 kazanımla anlambilim konularına ilişkindir.

8. sınıfta dinleme/ izleme becerisi 1; konuşma becerisi 2 kazanımla; okuma becerisi 7 kazanımla; yazma becerisi 7 kazanımla anlambilim konularına ilişkindir.

Altıncı Alt Problem: 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda yer alan sözcükbilim ile ilgili kazanımlar nelerdir?

Çizelge 6. Sözcükbilim ile ilgili kazanımlar, sıklıkları, yüzdeleri.

Sınıf	Sayı	Beceri Alanı	Kazanım	Sıklık (f)	%
5. SINIF	T.5.1.2.	DİNLEME/İZLEME	Dinlediklerinde/izlediklerinde geçen, bilmediği kelimelerin anlamını tahmin eder.	4	36
	T.5.2.3.	DİNLEME/İZLEME	Konuşma stratejilerini uygular.		
	T.5.2.5.	DİNLEME/İZLEME	Kelimeleri anlamlarına uygun kullanır.		
	T.5.2.7.	DİNLEME/İZLEME	Konuşmalarında yabancı dillerden alınmış, dilimize henüz yerleşmemiş kelimelerin Türkçelerini kullanır.		
	T.5.2.1.	KONUŞMA	Hazırlıklı konuşma yapar.	1	14
	T.5.3.5.	OKUMA	Bağlamdan yararlanarak bilmediği kelime ve kelime gruplarının anlamını tahmin eder.	6	18
	T.5.3.6.	OKUMA	Deyim ve atasözlerinin metne katkısını belirler.		
	T.5.3.7.	OKUMA	Kelimelerin eş anlamlılarını bulur.		
	T.5.3.8.	OKUMA	Kelimelerin zıt anlamlılarını bulur.		
	T.5.3.9.	OKUMA	Eş sesli kelimelerin anlamlarını ayırt eder		
	T.5.3.11.	OKUMA	Yapım ekinin işlevlerini açıklar.		

**INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON LITERATURE, CULTURE AND LANGUAGE
VAN YÜZÜNCÜ YIL UNIVERSITY**

	T.5.3.33.	OKUMA	Okuduğu metindeki gerçek, mecaz ve terim anlamlı sözcükleri ayırt eder.		
	T.5.4.2.	YAZMA	Bilgilendirici metin yazar.	5	31
	T.5.4.3.	YAZMA	Hikâye edici metin yazar.		
	T.5.4.4.	YAZMA	Yazma stratejilerini uygular.		
	T.5.4.11.	YAZMA	Yazılarında ses olaylarına uğrayan kelimeleri doğru kullanır.		
	T.5.4.12.	YAZMA	Yazdıklarında yabancı dillerden alınmış, dilimize henüz yerleşmemiş kelimelerin Türkçelerini kullanır.		
6. SINIF	T.6.1.2.	DİNLEME/İZLEME	Dinlediklerinde/izlediklerinde geçen, bilmediği kelimelerin anlamını tahmin eder.	1	8
	T.6.2.3.	KONUŞMA	Konuşma stratejilerini uygular.	3	43
	T.6.2.5.	KONUŞMA	Kelimeleri anlamlarına uygun kullanır.		
	T.6.2.7.	KONUŞMA	Konuşmalarında yabancı dillerden alınmış, dilimize henüz yerleşmemiş kelimelerin Türkçelerini kullanır.		
	T.6.3.5.	OKUMA	Bağlamdan yararlanarak bilmediği kelime ve kelime gruplarının anlamını tahmin eder.	3	8
	T.6.3.6.	OKUMA	Deyim ve atasözlerinin metne katkısını belirler.		
	T.6.3.11.	OKUMA	Basit, türemiş ve birleşik kelimeleri ayırt eder.		
	T.6.4.3.	YAZMA	Hikâye edici metin yazar.	3	21
	T.6.4.4.	YAZMA	Yazma stratejilerini uygular.		
	T.6.4.12.	YAZMA	Yazdıklarında yabancı dillerden alınmış, dilimize henüz yerleşmemiş kelimelerin Türkçelerini kullanır.		
7.SINIF	T.7.1.1.	DİNLEME/İZLEME	Dinlediklerinde/izlediklerinde geçen olayların gelişimi ve sonucu hakkında tahminde bulunur.	2	14

**INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON LITERATURE, CULTURE AND LANGUAGE
VAN YÜZÜNCÜ YIL UNIVERSITY**

	T.7.1.2.	DİNLEME/İZLEME	Dinlediklerinde/izlediklerinde geçen, bilmediği kelimelerin anlamını tahmin eder.		
	T.7.2.5.	KONUŞMA	Kelimeleri anlamlarına uygun kullanır.	2	29
	T.7.2.7.	KONUŞMA	Konuşmalarında yabancı dillerden alınmış, dilimize henüz yerleşmemiş kelimelerin Türkçelerini kullanır.		
	T.7.3.5.	OKUMA	Bağlamdan hareketle bilmediği kelime ve kelime gruplarının anlamını tahmin eder.	3	9
	T.7.3.6.	OKUMA	Deyim ve atasözlerinin metne katkısını belirler.		
	T.7.3.7.	OKUMA	Metni oluşturan unsurlar arasındaki geçiş ve bağlantı ifadelerinin anlama olan katkısını değerlendirir.		
8. SINIF	T.8.4.4.	YAZMA	Yazma stratejilerini uygular.	2	10
	T.8.4.10.	YAZMA	Yazdıklarında yabancı dillerden alınmış, dilimize henüz yerleşmemiş kelimelerin Türkçelerini kullanır.		

5. sınıfta dinleme/ izleme becerisi 4; konuşma becerisi 1 kazanımla; okuma becerisi 6 kazanımla; yazma becerisi 5 kazanımla sözcükbilim konularına ilişkindir.

6. sınıfta dinleme/ izleme becerisi 1; konuşma becerisi 3 kazanımla; okuma becerisi 3 kazanımla; yazma becerisi 5 kazanımla sözcükbilim konularına ilişkindir.

7. sınıfta dinleme/ izleme becerisi 1; konuşma becerisi 3 kazanımla; okuma becerisi 3 kazanımla; yazma becerisi 3 kazanımla sözcükbilim konularına ilişkindir.

8. sınıfta yazma becerisi 2 kazanımla sözcükbilim konularına ilişkindir.

Yedinci Alt Problem: 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda yer alan göstergebilim ile ilgili kazanımlar nelerdir?

Çizelge 7. Göstergebilim ile ilgili kazanımlar, sıklıkları, yüzdeleri.

Sınıf	Sayı	Beceri Alanı	Kazanım	Sıklık (f)	%
5. SINIF	T.5.3.21.	OKUMA	Görsellerden ve başlıktan hareketle okuyacağı metnin konusunu tahmin eder.	3	9
	T.5.3.22.	OKUMA	Görsellerle ilgili soruları cevaplar.		

**INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON LITERATURE, CULTURE AND LANGUAGE
VAN YÜZÜNCÜ YIL UNIVERSITY**

	T.5.3.34.	OKUMA	Grafik, tablo ve çizelgeyle sunulan bilgilere ilişkin soruları cevaplar.		
	T.5.4.2.	YAZMA	Bilgilendirici metin yazar.	1	6
6. SINIF	T.6.2.1.	KONUŞMA	Hazırlıklı konuşma yapar	1	14
	T.6.3.15.	OKUMA	Görselden ve başlıktan hareketle okuyacağı metnin konusunu tahmin eder.	3	9
	T.6.3.30.	OKUMA	Görsellerle ilgili soruları cevaplar.		
	T.6.3.35.	OKUMA	Grafik, tablo ve çizelgeyle sunulan bilgileri yorumlar.		
	T.6.4.5.	YAZMA	Yazdıklarını desteklemek için gerektiğinde grafik ve tablo kullanır.	1	7
7.SINIF	T.7.3.14.	OKUMA	Görsellerden ve başlıktan hareketle okuyacağı metnin konusunu tahmin eder.	3	8
	T.7.3.30.	OKUMA	Görsellerle ilgili soruları cevaplar.		
	T.7.3.34.	OKUMA	Grafik, tablo ve çizelgeyle sunulan bilgileri yorumlar.		
	T.7.4.5.	YAZMA	Anlatımı desteklemek için grafik ve tablo kullanır.	1	6
8. SINIF	T.8.2.1.	KONUŞMA	Hazırlıklı konuşma yapar.	1	14
	T.8.3.12.	OKUMA	Görsel ve başlıktan hareketle okuyacağı metnin konusunu tahmin eder	3	6
	T.8.3.27.	OKUMA	Görsellerle ilgili soruları cevaplar.		
	T.8.3.32.	OKUMA	Grafik, tablo ve çizelgeyle sunulan bilgileri yorumlar.		
	T.8.4.5.	YAZMA	Anlatımı desteklemek için grafik ve tablo kullanır.	1	5

5. sınıfta okuma becerisi 3 kazanımla; yazma becerisi 1 kazanımla göstergebilim konularına ilişkindir.

6. sınıfta konuşma becerisi 1 kazanımla; okuma becerisi 3 kazanımla; yazma becerisi 1 kazanımla göstergebilim konularına ilişkindir.

7. sınıfta okuma becerisi 3 kazanımla; yazma becerisi 1 kazanımla göstergebilim konularına ilişkindir.

8. sınıfta konuşma becerisi 1 kazanımla; okuma becerisi 3 kazanımla; yazma becerisi 1 kazanımla göstergebilim konularına ilişkindir.

Sekizinci Alt Problem: 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda yer alan uygulamalı dilbilimi ile ilgili kazanımlar nelerdir?

Çizelge 8. *Uygulamalı dilbilimi* ile ilgili kazanımlar, sıklıkları, yüzdeleri.

Sınıf	Sayı	Beceri Alanı	Kazanım	Sıklık (f)	%
5. SINIF	T.5.1.10.	DİNLEME/İZLEME	Dinlediklerinin/izlediklerinin içeriğini değerlendirir.	2	18
	T.5.1.12.	DİNLEME/İZLEME	Dinleme stratejilerini uygular.		
	T.5.2.3.	KONUŞMA	Konuşma stratejilerini uygular.	1	14
	T.5.3.4.	OKUMA	Okuma stratejilerini kullanır.	5	18
	T.5.3.23.	OKUMA	Metinde önemli noktaların vurgulanış biçimlerini kavrar.		
	T.5.3.25.	OKUMA	Medya metinlerini değerlendirir.		
	T.5.3.28.	OKUMA	Bilgi kaynaklarını etkili şekilde kullanır.		
	T.5.3.29.	OKUMA	Bilgi kaynaklarının güvenilirliğini sorgular.		
	T.5.4.4.	YAZMA	Yazma stratejilerini uygular.	1	6
	T.6.1.10.	DİNLEME/İZLEME	Dinlediklerinin/izlediklerinin içeriğini değerlendirir.	2	17
6. SINIF	T.6.1.12.	DİNLEME/İZLEME	Dinleme stratejilerini uygular.		
	T.6.2.3.	KONUŞMA	Konuşma stratejilerini uygular.	1	14
	T.6.3.4.	OKUMA	Okuma stratejilerini kullanır.	5	14
	T.6.3.31.	OKUMA	Metinde önemli noktaların vurgulanış biçimlerini kavrar.		
	T.6.3.32.	OKUMA	Medya metinlerini değerlendirir.		
	T.6.3.33.	OKUMA	Bilgi kaynaklarını etkili bir şekilde kullanır.		
	T.6.3.34.	OKUMA	Bilgi kaynaklarının güvenilirliğini sorgular.		
	T.6.4.4.	YAZMA	Yazma stratejilerini uygular.	1	7
	T.7.1.9.	DİNLEME/İZLEME	Dinlediklerinde/izlediklerinde başvuru düşünceyi geliştirme yollarını tespit eder.	3	21
	T.7.1.12.	DİNLEME/İZLEME	Dinlediklerinin/izlediklerinin içeriğini değerlendirir.		
7.SINIF	T.7.1.13.	DİNLEME/İZLEME	Dinleme stratejilerini uygular.		
	T.7.2.3.	KONUŞMA	Konuşma stratejilerini uygular.	1	14
	T.7.3.4.	OKUMA	Okuma stratejilerini kullanır.	6	16
	T.7.3.22.	OKUMA	Metnin içeriğini yorumlar.		
	T.7.3.27.	OKUMA	Metinde önemli noktaların vurgulanış biçimlerini kavrar.		

**INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON LITERATURE, CULTURE AND LANGUAGE
VAN YÜZÜNCÜ YIL UNIVERSITY**

	T.7.3.35.	OKUMA	Metinlerin yazılı hâli ile medya sunumlarını karşılaştırır.		
	T.7.3.36.	OKUMA	Metindeki anlatım biçimlerini belirler.		
	T.7.3.37.	OKUMA	Metinde kullanılan düşünceyi geliştirme yollarını belirler.		
	T.7.4.4.	YAZMA	Yazma stratejilerini uygular.	1	6
8. SINIF	T.8.1.11.	DİNLEME/İZLEME	Dinledikleri/izledikleri medya metinlerini değerlendirir.	3	21
	T.8.1.12.	DİNLEME/İZLEME	Dinlediklerinde/izlediklerinde başvurulan düşünceyi geliştirme yollarını tespit eder.		
	T.8.1.14.	DİNLEME/İZLEME	Dinleme stratejilerini uygular.		
	T.8.2.3.	KONUŞMA	Konuşma stratejilerini uygular.	1	14
	T.8.3.4.	OKUMA	Okuma stratejilerini kullanır.	10	29
	T.8.3.11.	OKUMA	Metindeki anlatım biçimlerini belirler.		
	T.8.3.25.	OKUMA	Okudukları ile ilgili çıkarımlarda bulunur.		
	T.8.3.26.	OKUMA	Metin türlerini ayırt eder.		
	T.8.3.29.	OKUMA	Medya metinlerini analiz eder.		
	T.8.3.30.	OKUMA	Bilgi kaynaklarını etkili bir şekilde kullanır.		
	T.8.3.31.	OKUMA	Bilgi kaynaklarının güvenilirliğini sorgular.		
	T.8.3.32.	OKUMA	Grafik, tablo ve çizelgeyle sunulan bilgileri yorumlar.		
	T.8.3.34.	OKUMA	Okuduklarında kullanılan düşünceyi geliştirme yollarını belirler.		
	T.8.3.35.	OKUMA	Metindeki iş ve işlem basamaklarını kavrar.		
	T.8.4.4.	YAZMA	Yazma stratejilerini uygular.	3	15
	T.8.4.9.	YAZMA	Yazılarında anlatım biçimlerini kullanır.		
	T.8.4.14.	YAZMA	Araştırmalarının sonuçlarını yazılı olarak sunar.		

5. sınıfta dinleme/ izleme becerisi 2; konuşma becerisi 1 kazanımla; okuma becerisi 5 kazanımla; yazma becerisi 1 kazanımla uygulamalı dilbilimi konularına ilişkindir.

6. sınıfta dinleme/ izleme becerisi 2; konuşma becerisi 1 kazanımla; okuma becerisi 5 kazanımla; yazma becerisi 1 kazanımla uygulamalı dilbilimi konularına ilişkindir.

INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON LITERATURE, CULTURE AND LANGUAGE
VAN YÜZÜNCÜ YIL UNIVERSITY

7. sınıfta dinleme/ izleme becerisi 3; konuşma becerisi 1 kazanımla; okuma becerisi 6 kazanımla; yazma becerisi 1 kazanımla *uygulamalı dilbilimi* konularına ilişkindir.

8. sınıfta dinleme/ izleme becerisi 3; konuşma becerisi 1 kazanımla; okuma becerisi 10 kazanımla; yazma becerisi 3 kazanımla *uygulamalı dilbilimi* konularına ilişkindir.

Dokuzuncu Alt Problem: 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda yer alan *edimdilbilimi/ kullanım bilimi (pragmatik)* ile ilgili kazanımlar nelerdir?

Çizelge 9. *Edimdilbilimi/ kullanım bilimi (pragmatik)* ile ilgili kazanımlar, sıklıkları, yüzdeleri.

Sınıf	Sayı	Beceri Alanı	Kazanım	Sıklık (f)	%
5. SINIF	T.5.1.9.	DİNLEME/İZLEME	Konuşmacının sözlü olmayan mesajlarını kavrar.	3	27
	T.5.1.10.	DİNLEME/İZLEME	Dinlediklerinin/izlediklerinin içeriğini değerlendirir.		
	T.5.1.11.	DİNLEME/İZLEME	Dinledikleriyle/izledikleriyle ilgili görüşlerini bildirir.		
	T.5.2.1.	KONUŞMA	Hazırlıklı konuşma yapar.	6	86
	T.5.2.2.	KONUŞMA	Hazırlıksız konuşma yapar.		
	T.5.2.4.	KONUŞMA	Konuşmalarında beden dilini etkili bir şekilde kullanır.		
	T.5.2.5.	KONUŞMA	Kelimeleri anlamlarına uygun kullanır.		
	T.5.2.6.	KONUŞMA	Konuşmalarında uygun geçiş ve bağlantı ifadelerini kullanır		
	T.5.2.7.	KONUŞMA	Konuşmalarında yabancı dillerden alınmış, dilimize henüz yerleşmemiş kelimelerin Türkçelerini kullanır		
	T.5.3.1.	OKUMA	Noktalama işaretlerine dikkat ederek sesli ve sessiz okur.	15	44
	T.5.3.2.	OKUMA	Metni türün özelliklerine uygun biçimde okur.		
	T.5.3.3.	OKUMA	Farklı yazı karakterleri ile yazılmış yazıları okur.		
	T.5.3.5.	OKUMA	Bağlamdan yararlanarak bilmediği kelime ve kelime gruplarının anlamını tahmin eder.		
	T.5.3.6.	OKUMA	Deyim ve atasözlerinin metne katkısını belirler.		
	T.5.3.15.	OKUMA	Metinde ele alınan sorunlara farklı çözümler üretir		

**INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON LITERATURE, CULTURE AND LANGUAGE
VAN YÜZÜNCÜ YIL UNIVERSITY**

	T.5.3.17.	OKUMA	Metni yorumlar.		
	T.5.3.18.	OKUMA	Metinle ilgili sorular sorar.		
	T.5.3.19.	OKUMA	Metinle ilgili sorulara cevap verir.		
	T.5.3.27.	OKUMA	Metinler arasında karşılaştırma yapar.		
	T.5.3.28.	OKUMA	Bilgi kaynaklarını etkili şekilde kullanır.		
	T.5.3.29.	OKUMA	Bilgi kaynaklarının güvenilirliğini sorgular.		
	T.5.3.30.	OKUMA	Metindeki gerçek ve kurgusal unsurları ayırt eder.		
	T.5.3.31.	OKUMA	Okudukları ile ilgili çıkarımlarda bulunur.		
	T.5.3.33.	OKUMA	Okuduğu metindeki gerçek, mecaz ve terim anlamlı sözcükleri ayırt eder.		
	T.5.4.2.	YAZMA	Bilgilendirici metin yazar.	7	44
	T.5.4.3.	YAZMA	Hikâye edici metin yazar.		
	T.5.4.6.	YAZMA	Bir işin işlem basamaklarını yazar.		
	T.5.4.7.	YAZMA	Yazılarını zenginleştirmek için atasözleri, deyimler ve özdeyişler kullanır.		
	T.5.4.9.	YAZMA	Yazdıklarını düzenler.		
	T.5.4.12.	YAZMA	Yazdıklarında yabancı dillerden alınmış, dilimize henüz yerleşmemiş kelimelerin Türkçelerini kullanır.		
	T.5.4.13.	YAZMA	Formları yönergelerine uygun doldurur.		
	T.5.4.14.	YAZMA	Kısa metinler yazar.		
6. SINIF	T.6.1.9.	DİNLEME/İZLEME	Konuşmacının sözlü olmayan mesajlarını kavrar.	3	25
	T.6.1.10.	DİNLEME/İZLEME	Dinlediklerinin/izlediklerinin içeriğini değerlendirir.		
	T.6.1.11.	DİNLEME/İZLEME	Dinledikleriyle/izledikleriyle ilgili görüşlerini bildirir.		
	T.6.2.1.	KONUŞMA	Hazırlıklı konuşma yapar.	6	86
	T.6.2.2.	KONUŞMA	Hazırlıksız konuşma yapar.		
	T.6.2.4.	KONUŞMA	Konuşmalarında beden dilini etkili bir şekilde kullanır.		

**INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON LITERATURE, CULTURE AND LANGUAGE
VAN YÜZÜNCÜ YIL UNIVERSITY**

	T.6.2.5.	KONUŞMA	Kelimeleri anlamlarına uygun kullanır.		
	T.6.2.6.	KONUŞMA	Konuşmalarında uygun geçiş ve bağlantı ifadelerini kullanır.		
	T.6.2.7.	KONUŞMA	Konuşmalarında yabancı dillerden alınmış, dilimize henüz yerleşmemiş kelimelerin Türkçelerini kullanır.		
	T.6.3.1.	OKUMA	Noktalama işaretlerine dikkat ederek sesli ve sessiz okur.	12	34
	T.6.3.2.	OKUMA	Metni türün özelliklerine uygun biçimde okur.		
	T.6.3.3.	OKUMA	Farklı yazı karakterleri ile yazılmış yazıları okur		
	T.6.3.5.	OKUMA	Bağlamdan yararlanarak bilmediği kelime ve kelime gruplarının anlamını tahmin eder.		
	T.6.3.6.	OKUMA	Deyim ve atasözlerinin metne katkısını belirler.		
	T.6.3.23.	OKUMA	Metinde ele alınan sorunlara farklı çözümler üretir.		
	T.6.3.24.	OKUMA	Metnin içeriğini yorumlar.		
	T.6.3.25.	OKUMA	Metinler arasında karşılaştırma yapar.		
	T.6.3.32.	OKUMA	Medya metinlerini değerlendirir. İnternet, sinema ve televizyonun verdiği iletileri değerlendirmeleri sağlar.		
	T.6.3.33.	OKUMA	Bilgi kaynaklarını etkili bir şekilde kullanır.		
	T.6.3.34.	OKUMA	Bilgi kaynaklarının güvenilirliğini sorgular.		
	T.6.3.35.	OKUMA	Grafik, tablo ve çizelgeyle sunulan bilgileri yorumlar.		
	T.6.4.2.	YAZMA	Bilgilendirici metin yazar.	9	64
	T.6.4.3.	YAZMA	Hikâye edici metin yazar.		
	T.6.4.5.	YAZMA	Yazdıklarını desteklemek için gerektiğinde grafik ve tablo kullanır.		
	T.6.4.6.	YAZMA	Bir işi işlem basamaklarına göre yazar.		

**INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON LITERATURE, CULTURE AND LANGUAGE
VAN YÜZÜNCÜ YIL UNIVERSITY**

	T.6.4.7.	YAZMA	Yazılarını zenginleştirmek için atasözleri, deyimler ve özdeyişler kullanır		
	T.6.4.10.	YAZMA	Yazdıklarını düzenler.		
	T.6.4.12.	YAZMA	Yazdıklarında yabancı dillerden alınmış, dilimize henüz yerleşmemiş kelimelerin Türkçelerini kullanır.		
	T.6.4.13.	YAZMA	Formları yönergelerine uygun doldurur.		
	T.6.4.14.	YAZMA	Kısa metinler yazar.		
7.SINIF	T.7.1.11.	DİNLEME/İZLEME	Dinledikleriyle/izledikleriyle ilgili görüşlerini bildirir.	3	21
	T.7.1.12.	DİNLEME/İZLEME	Dinlediklerinin/izlediklerinin içeriğini değerlendirir.		
	T.7.1.14.	DİNLEME/İZLEME	Konuşmacının sözlü olmayan mesajlarını kavrar.		
	T.7.2.1.	KONUŞMA	Hazırlıklı konuşma yapar.	6	86
	T.7.2.2.	KONUŞMA	Hazırlıksız konuşma yapar.		
	T.7.2.4.	KONUŞMA	Konuşmalarında beden dilini etkili bir şekilde kullanır.		
	T.7.2.5.	KONUŞMA	Kelimeleri anlamlarına uygun kullanır.		
	T.7.2.6.	KONUŞMA	Konuşmalarında uygun geçiş ve bağlantı ifadelerini kullanır.		
	T.7.2.7.	KONUŞMA	Konuşmalarında yabancı dillerden alınmış, dilimize henüz yerleşmemiş kelimelerin Türkçelerini kullanır.		
	T.7.3.1.	OKUMA	Noktalama işaretlerine dikkat ederek sesli ve sessiz okur	16	42
	T.7.3.3.	OKUMA	Farklı yazı karakterleri ile yazılmış yazıları okur.		
	T.7.3.5.	OKUMA	Bağlamdan hareketle bilmediği kelime ve kelime gruplarının anlamını tahmin eder.		
	T.7.3.6.	OKUMA	Deyim ve atasözlerinin metne katkısını belirler.		
	T.7.3.7.	OKUMA	Metni oluşturan unsurlar arasındaki geçiş ve bağlantı ifadelerinin anlama olan katkısını değerlendirir.		
	T.7.3.22.	OKUMA	Metnin içeriğini yorumlar.		

**INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON LITERATURE, CULTURE AND LANGUAGE
VAN YÜZÜNCÜ YIL UNIVERSITY**

	T.7.3.24.	OKUMA	Metinde ele alınan sorunlara farklı çözümler üretir.		
	T.7.3.25.	OKUMA	Metinler arasında karşılaştırma yapar.		
	T.7.3.28.	OKUMA	Okudukları ile ilgili çıkarımlarda bulunur.		
	T.7.3.31.	OKUMA	Medya metinlerini değerlendirir.		
	T.7.3.32.	OKUMA	Bilgi kaynaklarını etkili bir şekilde kullanır.		
	T.7.3.33.	OKUMA	Bilgi kaynaklarının güvenilirliğini sorgular.		
	T.7.3.34.	OKUMA	Grafik, tablo ve çizelgeyle sunulan bilgileri yorumlar.		
	T.7.3.35.	OKUMA	Metinlerin yazılı hâli ile medya sunumlarını karşılaştırır.		
	T.7.3.38.	OKUMA	Metindeki iş ve işlem basamaklarını kavrar.		
	T.7.4.2.	YAZMA	Bilgilendirici metin yazar.	10	59
	T.7.4.3.	YAZMA	Hikâye edici metin yazar.		
	T.7.4.5.	YAZMA	Anlatımı desteklemek için grafik ve tablo kullanır.		
	T.7.4.6.	YAZMA	Bir işi işlem basamaklarına göre yazar.		
	T.7.4.7.	YAZMA	Yazılarını zenginleştirmek için atasözleri, deyimler ve özdeyişler kullanır.		
	T.7.4.8.	YAZMA	Yazılarında anlatım biçimlerini kullanır.		
	T.7.4.9.	YAZMA	Yazdıklarında yabancı dillerden alınmış, dilimize henüz yerleşmemiş kelimelerin Türkçelerini kullanır.		
	T.7.4.10.	YAZMA	Formları yönergelerine uygun doldurur.		
	T.7.4.11.	YAZMA	Kısa metinler yazar.		
	T.7.4.16.	YAZMA	Yazdıklarını düzenler		
8. SINIF	T.8.1.9.	DİNLEME/İZLEME	Dinlediklerinde/izlediklerinde tutarlılığı sorgular.	4	29
	T.8.1.10.	DİNLEME/İZLEME	Dinledikleri/izledikleri ile ilgili görüşlerini bildirir.		
	T.8.1.11.	DİNLEME/İZLEME	Dinledikleri/izledikleri medya metinlerini değerlendirir.		

**INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON LITERATURE, CULTURE AND LANGUAGE
VAN YÜZÜNCÜ YIL UNIVERSITY**

	T.8.1.13.	DİNLEME/İZLEME	Konuşmacının sözlü olmayan mesajlarını kavrar.		
	T.8.2.1.	KONUŞMA	Hazırlıklı konuşma yapar.	6	86
	T.8.2.2.	KONUŞMA	Hazırlıksız konuşma yapar		
	T.8.2.4.	KONUŞMA	Konuşmalarında beden dilini etkili bir şekilde kullanır.		
	T.8.2.5.	KONUŞMA	Kelimeleri anlamlarına uygun kullanır.		
	T.8.2.6.	KONUŞMA	Konuşmalarında yabancı dillerden alınmış, dilimize henüz yerleşmemiş kelimelerin Türkçelerini kullanır.		
	T.8.2.7.	KONUŞMA	Konuşmalarında uygun geçiş ve bağlantı ifadelerini kullanır.		
	T.8.3.1.	OKUMA	Noktalama işaretlerine dikkat ederek sesli ve sessiz okur	13	37
	T.8.3.3.	OKUMA	Farklı yazı karakterleri ile yazılmış yazıları okur.		
	T.8.3.5.	OKUMA	Bağlamdan yararlanarak bilmediği kelime ve kelime gruplarının anlamını tahmin eder.		
	T.8.3.6.	OKUMA	Deyim, atasözü ve özdeyişlerin metne katkısını belirler.		
	T.8.3.21.	OKUMA	Metnin içeriğini yorumlar.		
	T.8.3.22.	OKUMA	Metinde ele alınan sorunlara farklı çözümler üretir.		
	T.8.3.23.	OKUMA	Metinler arasında karşılaştırma yapar.		
	T.8.3.29.	OKUMA	Medya metinlerini analiz eder.		
	T.8.3.30.	OKUMA	Bilgi kaynaklarını etkili bir şekilde kullanır.		
	T.8.3.31.	OKUMA	Bilgi kaynaklarının güvenilirliğini sorgular.		
	T.8.3.32.	OKUMA	Grafik, tablo ve çizelgeyle sunulan bilgileri yorumlar.		
	T.8.3.33.	OKUMA	Edebî eserin yazılı metni ile medya sunumunu karşılaştırır.		
	T.8.3.35.	OKUMA	Metindeki iş ve işlem basamaklarını kavrar.		
	T.8.4.2.	YAZMA	Bilgilendirici metin yazar.	9	45
	T.8.4.3.	YAZMA	Hikâye edici metin yazar.		

	T.8.4.5.	YAZMA	Anlatımı desteklemek için grafik ve tablo kullanır.		
	T.8.4.6.	YAZMA	Bir işi işlem basamaklarına göre yazar.		
	T.8.4.7.	YAZMA	Yazılarını zenginleştirmek için atasözleri, deyimler ve özdeyişler kullanır		
	T.8.4.10.	YAZMA	Yazdıklarında yabancı dillerden alınmış, dilimize henüz yerleşmemiş kelimelerin Türkçelerini kullanır.		
	T.8.4.11.	YAZMA	Formları yönergelerine uygun doldurur.		
	T.8.4.12.	YAZMA	Kısa metinler yazar.		
	T.8.4.16.	YAZMA	Yazdıklarını düzenler.		

5. sınıfta dinleme/ izleme becerisi 3; konuşma becerisi 6 kazanımla; okuma becerisi 15 kazanımla; yazma becerisi 7 kazanımla edimdilbilimi/ kullanım bilimi (pragmatik) konularına ilişkindir.

6. sınıfta dinleme/ izleme becerisi 3; konuşma becerisi 6 kazanımla; okuma becerisi 12 kazanımla; yazma becerisi 9 kazanımla edimdilbilimi/ kullanım bilimi (pragmatik) konularına ilişkindir.

7. sınıfta dinleme/ izleme becerisi 3; konuşma becerisi 6 kazanımla; okuma becerisi 16 kazanımla; yazma becerisi 10 kazanımla edimdilbilimi/ kullanım bilimi (pragmatik) konularına ilişkindir.

8. sınıfta dinleme/ izleme becerisi 4; konuşma becerisi 6 kazanımla; okuma becerisi 13 kazanımla; yazma becerisi 9 kazanımla edimdilbilimi/ kullanım bilimi (pragmatik) konularına ilişkindir.

4.SONUÇ

Sesbilgisi ile ilgili, sesler, ses olayları, ünlü uyumu konularına bakılmıştır. 5. sınıfta okuma becerisi 2; yazma becerisi 1 kazanımla sesbilgisi konularına ilişkindir. 6. ve 7. sınıflarda sesbilgisi konularına ilişkin kazanımlara rastlanmamıştır. Şahbaz ve Çekici (2012), İşeri (2002), Canbulat, Güven ve Çağlar (2018) sesbilimin, dinleme ve konuşma eğitimi ile bir arada çalışmalar yürütmesinin gerekliliğinden ve sesbirimleri ve sesletim biçimlerini bilmenin öneminden bahsetmektedir. Ancak kazanımlarda sesbilgisi konularında gerekli ayrıntılandırmaya rastlanmamıştır.

Huber (2013), Türkçedeki biçimbirimlerinin farklı bağlamlarda ortaya çıkan farklı görevlerine yer verilmesi gerektiğinden söz eder. Bu bağlamda Martinet'in (1998) "çift eklemli"liği de gündeme getirilebilir. Biçimbilgisi olarak sözcük türleri, isim çekimi, fiilimsiler, ek- kök- gövde, fiil çekimleri, fiilde çatı konularına bakılmıştır. 5. sınıfta okuma becerisi 5 kazanımla biçimbilgisi konularına ilişkindir. 6. sınıfta okuma becerisi 7 kazanımla biçimbilgisi konularına ilişkindir. 7. sınıfta okuma becerisi 5 kazanımla biçimbilgisi konularına ilişkindir.

8. sınıfta okuma becerisi 2 kazanımla; yazma becerisi 1 kazanımla biçimbilgisi konularına ilişkindir. Biçimbilgisi kazanımlarının okuma becerisinde yoğunlaştığı görülür.

Sözdizimi, yargı öbeklerini (yargı bildiren söz dizisi, tümce, düşünce / duygu birimi), belirtme öbeklerini (sözcük öbekleri, yargı bildirmeyen sözcük dizisi, kavram birimi belirgin kılan) inceler. 5. sınıfta konuşma becerisi 1 kazanımla; yazma becerisi 2 kazanımla sözdizimi konularına ilişkindir. 6. sınıfta konuşma becerisi 1 kazanımla; yazma becerisi 2 kazanımla sözdizimi konularına ilişkindir. 7. sınıfta konuşma becerisi 1 kazanımla; yazma becerisi 2 kazanımla sözdizimi konularına ilişkindir. 8. sınıfta konuşma becerisi 1 kazanımla; yazma becerisi 4 kazanımla sözdizimi konularına ilişkindir. Sözdizimi kazanımlarının yazma becerisinde yoğunlaştığı görülür.

Huber (2013), Korkut (2015), Aşkın Balcı (2018), Uçan (2006), Çıkrıkçı (2007), Yılmaz ve Topal (2010), Günay (2013) metinlerin dil ve edebiyat eğitimi süreci için başat öge olduğuna değinirler. Metnin önemine vurgu yaparlar. Öğretim programında bu önem göz önünde bulundurularak yeterli düzeyde metindilbilim kazanımına rastlanır. Programda yer alan metindilbilim kazanımlarının sıklık (f) olarak en çok okuma becerisi ile ilişkilendirilerek verildiği görülmüştür. Bu bağlamda metnin sistemini ortaya çıkarmayı amaçlayan metindilbilimin Türkçe eğitimi ile disiplinlerarası çalışmalar yapması önemli ve gereklidir. Metindilbilim, metin türü, metnin öğeleri, metinlerde anlam yapıları, kavram haritaları konularını inceler. 5. sınıfta dinleme/ izleme becerisi 10; okuma becerisi 20 kazanımla; yazma becerisi 9 kazanımla metindilbilim konularına ilişkindir. 6. sınıfta dinleme/ izleme becerisi 11; okuma becerisi 20 kazanımla; yazma becerisi 12 kazanımla metindilbilim konularına ilişkindir. 7. sınıfta dinleme/ izleme becerisi 12; okuma becerisi 26 kazanımla; yazma becerisi 15 kazanımla metindilbilim konularına ilişkindir. 8. sınıfta dinleme/ izleme becerisi 12; konuşma becerisi 1 kazanımla; okuma becerisi 27 kazanımla; yazma becerisi 17 kazanımla metindilbilim konularına ilişkindir.

Kaçalın ve Benzer (2006) öğrencilerin ancak bilinçli bir okuma ve anlama ile başarıyı yakalayacaklarını belirterek Türkçe eğitiminde okuma becerisinin ve anlamın önemine dikkat çekmektedir. Anlambilim, anlamla ilgilenen; sözcüklerin, öbeklerin, cümlelerin anlamını inceleyen, sözlü ya da yazılı bir dil ögesini bir anlamla ilişkilendiren her tür ifadeyi konu edinir. 5. sınıfta dinleme/ izleme becerisi 1; konuşma becerisi 2 kazanımla; okuma becerisi 9 kazanımla; yazma becerisi 1 kazanımla anlambilim konularına ilişkindir. 6. sınıfta dinleme/ izleme becerisi 2; konuşma becerisi 1 kazanımla; okuma becerisi 8 kazanımla; yazma becerisi 3 kazanımla anlambilim konularına ilişkindir. 7. sınıfta dinleme/ izleme becerisi 2; konuşma becerisi 1 kazanımla; okuma becerisi 11 kazanımla; yazma becerisi 6 kazanımla anlambilim konularına ilişkindir. 8. sınıfta dinleme/ izleme becerisi 1; konuşma becerisi 2 kazanımla; okuma becerisi 7 kazanımla; yazma becerisi 7 kazanımla anlambilim konularına ilişkindir. Anlambilim kazanımlarının okuma becerisinde yoğunlaştığı görülür.

Sözcükbilim, sözcük öğretimi, sözcükte anlam, bağlamdan hareketle sözcükler konularına eğilir. 5. sınıfta dinleme/ izleme becerisi 4; konuşma becerisi 1 kazanımla; okuma becerisi 6 kazanımla; yazma becerisi 5 kazanımla sözcükbilim konularına ilişkindir. 6. sınıfta dinleme/ izleme becerisi 1; konuşma becerisi 3 kazanımla; okuma becerisi 3 kazanımla; yazma becerisi 5 kazanımla sözcükbilim konularına ilişkindir. 7. sınıfta dinleme/ izleme becerisi 1; konuşma becerisi 3 kazanımla; okuma becerisi 3 kazanımla; yazma becerisi 3 kazanımla

sözcükbilim konularına ilişkindir. 8. sınıfta yazma becerisi 2 kazanımla sözcükbilim konularına ilişkindir. Sözcükbilim kazanımlarının okuma becerisinde yoğunlaştığı görülür.

Özkan (2010) çalışmasında, bağlamın anlama ulaşmada temel şart olduğunu belirtir. Programda yer alan anlambilim/sözcükbilim kazanımlarının en çok okuma becerisiyle ilişkilendirilerek etkinliklere aktarıldığı görülür.

Batur (2010) görselleri yorumlama becerisi kazanan öğrencilerin kalıcı öğrenme becerisini kolaylıkla gerçekleştirdiğini belirtmektedir. Göstergebilim, grafik, tablo, çizelge, görseller, haritalar, dilsel ve dildışı göstergeler üzerinde durur. 5. sınıfta okuma becerisi 3 kazanımla; yazma becerisi 1 kazanımla göstergebilim konularına ilişkindir. 6. sınıfta konuşma becerisi 1 kazanımla; okuma becerisi 3 kazanımla; yazma becerisi 1 kazanımla göstergebilim konularına ilişkindir. 7. sınıfta okuma becerisi 3 kazanımla; yazma becerisi 1 kazanımla göstergebilim konularına ilişkindir. 8. sınıfta konuşma becerisi 1 kazanımla; okuma becerisi 3 kazanımla; yazma becerisi 1 kazanımla göstergebilim konularına ilişkindir. Göstergebilim kazanımlarının okuma becerisinde yoğunlaştığı görülür.

Uygulamalı dilbilim, sözlü- sözsüz iletişim, bilgi üretimi, bilgiye ulaşma, stratejiler, dil teknolojisi konularını inceler. 5. sınıfta dinleme/ izleme becerisi 2; konuşma becerisi 1 kazanımla; okuma becerisi 5 kazanımla; yazma becerisi 1 kazanımla uygulamalı dilbilimi konularına ilişkindir. 6. sınıfta dinleme/ izleme becerisi 2; konuşma becerisi 1 kazanımla; okuma becerisi 5 kazanımla; yazma becerisi 1 kazanımla uygulamalı dilbilimi konularına ilişkindir. 7. sınıfta dinleme/ izleme becerisi 3; konuşma becerisi 1 kazanımla; okuma becerisi 6 kazanımla; yazma becerisi 1 kazanımla uygulamalı dilbilimi konularına ilişkindir. 8. sınıfta dinleme/ izleme becerisi 3; konuşma becerisi 1 kazanımla; okuma becerisi 10 kazanımla; yazma becerisi 3 kazanımla uygulamalı dilbilimi konularına ilişkindir. Uygulamalı dilbilim kazanımlarının okuma becerisinde yoğunlaştığı görülür.

Edimbilim, iletişime ilişkin konuları inceler. 5. sınıfta dinleme/ izleme becerisi 3; konuşma becerisi 6 kazanımla; okuma becerisi 15 kazanımla; yazma becerisi 7 kazanımla edimdilbilimi/ kullanım bilimi (pragmatik) konularına ilişkindir. 6. sınıfta dinleme/ izleme becerisi 3; konuşma becerisi 6 kazanımla; okuma becerisi 12 kazanımla; yazma becerisi 9 kazanımla edimdilbilimi/ kullanım bilimi (pragmatik) konularına ilişkindir. 7. sınıfta dinleme/ izleme becerisi 3; konuşma becerisi 6 kazanımla; okuma becerisi 16 kazanımla; yazma becerisi 10 kazanımla edimdilbilimi/ kullanım bilimi (pragmatik) konularına ilişkindir. 8. sınıfta dinleme/ izleme becerisi 4; konuşma becerisi 6 kazanımla; okuma becerisi 13 kazanımla; yazma becerisi 9 kazanımla edimdilbilimi/ kullanım bilimi (pragmatik) konularına ilişkindir. Edimdilbilim kazanımlarının okuma becerisinde yoğunlaştığı görülür.

Çizelge 10. 2019 Yılı Türkçe Dersi Öğretim Programındaki Kazanımların Dilbilimin Alanlarına Dağılım Sıklıkları

Dilbilimin Alanları	Sıklık (f)
Sesbilgisi	3

Biçimbilim	20
Sözdizimi	14
Metindilbilim	192
Anlambilim	64
Sözcükbilim	35
Göstergebilim	18
Uygulamalı Dilbilimi	46
Edimdilbilimi	127

Şekil 1. 2019 Yılı Türkçe Dersi Öğretim Programındaki Kazanımların Dilbilimin Alanlarına Dağılımı

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- Aksan, D. (2004). Dilbilim ve Türkçe yazıları. İstanbul: Multilingual Yayınları
- Aşkın Balcı, H. (2018). Metindilbilimin ABC'si. İstanbul: Say Yayınları.
- Atık, S. ve Aykaç, N. (2017). 2009 ve 2015 Türkçe öğretim programlarının eğitim programı öğeleri açısından değerlendirilmesi. Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, 18(3), 586-605.
- Aydın, Ö. (1999). Ortaokullarda dilbilgisi öğretimi üzerine öğretmen görüşleri. Dil Dergisi, 81, 23-29.
- Aykaç, N. (2006). Eğitim programı ve program geliştirme. (Ed: N. Aykaç ve H. Aydın), Öğrenme ve öğretme sürecinde planlama ve uygulama. Ankara: Naturel Yayınları, 29-70.
- Batur, Z. (2010). Ana dili öğretiminde gösterge biliminin yeri: ana dili ders kitaplarındaki sözel metinlerle görsel metinleri bütünselliğinin analizi. Turkish Studies, 5(4), 174-200.
- Bernstein, B. B. (2003). Class, codes and control, London: Routledge
- Börekçi, M. (1997). Türk dilinin en büyük sorunlarından biri: Dilbilimin dil öğretimine yansımamış olması. Tömer Dil Dergisi, 56, 12-17.
- Börekçi, M. (2009). Türk dili edebiyatı ve Türkçe öğretmenlerinin yetiştirilmesi sürecinde dilbilim ve Türkçe öğretimi. Turkish Studies, 4(3), 419-42
- Budak, Y. (2016). Eğitimde Program Geliştirme. Ankara: Pegem Akademi.

Canbulat, M. Çağlar, M. Ç. ve Güven, Ö. (2018, Mayıs). Türkçe öğretmenliği lisans programlarında dilbilimin yeri. 32. Ulusal Dilbilim Kurultayı, İzmir, Türkiye.

Canbulat, M., Güven, Ö. ve Çağlar, M. Ç. (2018, Mayıs). Türkçe eğitiminde diksiyon ve etkili konuşma becerisinin öğretimi üzerine bir inceleme. International EJER Congress, Antalya, Türkiye.

Creswell, J. W. (2016). Nitel araştırma yöntemleri: beş yaklaşıma göre nitel araştırma ve araştırma deseni. (Çev. M. Bütün ve S. B. Demir). Ankara: Siyasal Kitabevi.

Çağlar, M. Ç. (2019). TÜRKÇE ÖĞRETİM PROGRAMININ VE TÜRKÇE DERS KİTABININ DİLBİLİM AÇISINDAN İNCELENMESİ. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Antalya: Akdeniz Üniversitesi.

Çağlayan Dilber, N. (2017). Dilbilim kavramları ışığında Türkçe öğretimi. International Journal of Languages Education and Teaching, 5(4), 777-786.

Çıkrıkçı, S. S. (2007). Metindilbilimin temel kavramlarının anadili öğretim süreci açısından değerlendirilmesi. Dil Dergisi, 138, 43-57.

Demirel, Ö. (1992). Türkiye'de program geliştirme uygulamaları. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 7(7), 27-43.

Demirel, Ö. (2007). Eğitimde program geliştirme (10. Baskı). Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Enginarlar, H. (2006). Dilbilim ve dil öğretimi. A. Kocaman (Yay. Haz.), Dilbilim temel kavramlar, sorunlar, tartışmalar (s. 151-160). Ankara: Dil Derneği Yayınları.

Günay, D. (2013). Metin bilgisi. İstanbul: Papatya Yayıncılık.

Güneyli, A. ve Küçükavşar, A. (2008, Mayıs). Anadili eğitiminde dilbilimin yan alanlarından yararlanma. International Symposium on Social Sciences Education, Çanakkale, Türkiye.

Güneyli, A. ve Küçükavşar, A. (2011, Eylül). Türkçe öğretmeni adaylarının dilbilim ve dilbilgisi kavramlarına ilişkin algıları. 4. Uluslararası Türkçenin Eğitimi-Öğretimi Kurultayı, Sakarya, Türkiye.

Harari, Y. N. (2020). 21. Yüzyıl İçin 21 Ders, (Çev. S. Sıral). İstanbul: Kolektif Kitap.

Hoşgörür, V. ve Gezgün, G. (2005). Ekonomik ve Sosyal Kalkınmada Eğitim. Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 2(1), 1-12.

Huber, E. (2013). Dilbilime giriş. İstanbul: Multilingual Yayınları.

İmer, K. (1990). Dilbilim ve anadili öğretimi. Çağdaş Türk Dili Dergisi, 30-31, 874-878.

İşeri, K. (2002). Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin ilköğretim programına uygunluğunun incelenmesi: göstergebilimsel bir betimleme (Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Kaçalın, M. S. ve Benzer, A. (2006). Müfredat programlarında okuma eğitimi. C. Yıldız ve L. Beyreli (Editörler), Edebiyat, edebiyat öğretimi ve deyişbilim yazıları cilt 2 (s. 420-428). Ankara: Pegem A Yayınları.

Karasar, N. (2012). Bilimsel araştırma yöntemi. Ankara: Nobel Yayınları.

Kıran, Z. ve Kıran, A. E. (2013). Dilbilime giriş (4. baskı). Ankara: Seçkin Yayınları.

Kerimoğlu, C. (2017). Genel dilbilime giriş (Kuram ve uygulamalarla dilbilim, göstergebilim ve Türkoloji). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Kerimoğlu, C. (2018). Dilbilgisi ve dilbilim yazıları. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

- Kocaman, A. (1998). Söylem çalışmaları ve Türkçe öğretimi. K. İmer ve L. S. Uzun (Yay. Haz.), Doğan Aksan armağanı (s. 101-106). Ankara: Ankara Üniversitesi Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi Yayınları.
- Kocaman, A. (2006). Uygulamalı dilbilim. A. Kocaman (Yay. Haz.), Dilbilim temel kavramlar, sorunlar, tartışmalar (s. 161-166). Ankara: Dil Derneği Yayınları.
- Kocaman, A. (2009a). Dil ve eğitimi düşünmek. İstanbul: Toroslu Kitaplığı.
- Kocaman, A. (2009b). Dilbilim ve Türkçe incelemeleri. *International Journal of Central Asian Studies*, 13, 365-371.
- Korkut, E. (2015). Metin dilbilim ve dil öğretimi. E. Korkut ve İ. Onursal Ayırır. (Editörler), Dil bilimleri ve dil öğretimi (s. 159-188). Ankara: Seçkin Yayınevi
- Lonigan, C. J. Farver, J. M. Phillips, B. M. & Clancy-Menchetti, J. (2009). 'Promoting the development of preschool children's emergent literacy skills: a randomized evaluation of a literacy-focused curriculum and two professional development models', *Read Writ*, 24, 305-337.
- Lüle Mert, E. (2022). Genel Dilbilimi. Ankara: Sonçağ Yayınları.
- Lyons, J. (1983). Kuramsal dilbilime giriş. (Çev. A. Kocaman). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları. (Eserin orijinali 1968'de yayımlandı).
- Martinet, A. (1998). İşlevsel Genel Dilbilim. İstanbul: Multilingual yayın.
- Onan, B. (2012). Dil eğitiminin dil bilimsel temelleri: Ferdinand de Saussure'un genel dilbilim kuramında dil eğitimiyle ilgili bulgular. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(17), 219-243.
- Özdaş, F. (2019). Öğretim Programlarında Yer Alan Yeterliliklere İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Değerlendirilmesi. *Cumhuriyet International Journal of Education*, 8(3), 771-790.
- Özenç, E.G. (2018). 2015 ile 2017 ilköğretim Türkçe öğretim programının karşılaştırılması olarak değerlendirilmesi. *Uşak Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 38-50.
- Özkan, B. (2010, Temmuz). Ana dili olarak Türkçenin öğretiminde dinleme/izleme etkinlikleri üzerine bir değerlendirme. III. Uluslararası Türkçenin Eğitimi-Öğretimi Sempozyumu, İzmir, Türkiye.
- Priestley, M. & Biesta G. (2013). *Reinventing the curriculum: New trends in curriculum policy and practice*. London: Bloomsbury.
- Saussure, F. (1998). Genel dilbilim dersleri. (Çev. B. Vardar). İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Taş, H. ve Kiroğlu, K. (2018). 2017 ilköğretim sosyal bilgiler dersi öğretim programının öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi. *İlköğretim Online*, 17(2), 697-716.
- Tavşancıl, E. ve Aslan, E. (2001). Sözel, Yazılı ve Diğer Materyaller için İçerik Analizi ve Uygulama Örnekleri. Epsilon Yayınevi, İstanbul.
- Toklu, O. (2015). Dilbilime Giriş. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Tura, S. S. (1983). Dilbilimin dil öğretimindeki yeri. *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi (Dil Öğretimi Özel Sayısı)*, 47(379-380), 8-17.
- Uçan, H. (2006). Yazınsal eleştiri ve göstergebilim. Ankara: Hece Yayınları.
- Walsh, T. (2016). 100 years of primary curriculum development and implementation in Ireland: a tale of a swinging pendulum, *Irish Educational Studies*, 1-16.
- Woodhall, M. (1994). Eğitim Ekonomisi: Toplu Bir Bakış. Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, 6(6), 281-294.

INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON LITERATURE, CULTURE AND LANGUAGE
VAN YÜZÜNCÜ YIL UNIVERSITY

Yılmaz, E. ve Topal, Z. (2010). Türkçe öğretiminde metindilbilimsel yöntemin uygulanması. Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi, 27, 775-788.

**“GEÇMİŞE TIRMANAN MERDİVEN” ADLI ÇOCUK KİTABININ PEİRCE’İN DİL
DIŞI GÖSTERGELER KURAMI ÇERÇEVESİNDE İNCELENMESİ**

AN EXAMINATION OF THE CHILD'S BOOK TITLED "LADDER CLIMBING TO THE
PAST" WITHIN THE FRAMEWORK OF PEIRCE'S NONLINGUISTIC SIGNIFICANT
THEORY

Esra (LÜLE) MERT

Prof. Dr. İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü, ORCID NO: 0000-
0003-1650-6033

Özet

Okuma üst düzey bir düşünme sürecidir ve bu sürecin temelleri ağırlıklı olarak dil göstergelerine dayanır. Okuma etkinliği tek boyutlu bir süreç olarak düşünülemez. Süreç içerisinde göstergebilimsel işlemler gerçekleştirilir (Uçan, 2008). Gösterge, genel olarak kendi dışında bir şeyi temsil eden ve bu temsil ettiği şeyin yerini alabilecek nitelikte olan her çeşit biçim, nesne, olgu, vb. gösterge olarak kabul edilir (Rıfat 1992). Peirce gösterge ile nesne arasındaki bağlantıyı inceleyerek göstergenin mantıksal işlevi üzerinde durmuştur. Peirce’e göre önemli olan göstergenin nesneler arasındaki mantığı açığa çıkarmasıdır. Saussure göstergelerin toplumsal işlevi üzerinde dururken; Peirce mantıksal işlevi üzerinde durmuştur (Konu, 2019). Bu çalışmada Pierce’in göstergebilimsel çözümleme yöntemi esas alınarak Behiç Ak’ın Gülümseten Öyküler serisinden Geçmişe Tırmanan Merdiven adlı kitabında yer alan dil dışı göstergeler incelenecektir.

Araştırmanın problem cümlesi “Geçmişe Tırmanan Merdiven” adlı çocuk kitabındaki dil dışı göstergeler nelerdir, metin içinde hangi anlamları karşılamak için kullanılmıştır” olarak belirlenmiştir

✓ “Geçmişe Tırmanan Merdiven” adlı çocuk kitabında yer alan görüntüsel göstergeler nelerdir, hangi anlamları karşılamak için kullanılmıştır?

✓ “Geçmişe Tırmanan Merdiven” adlı çocuk kitabında yer alan belirtiler nelerdir, hangi anlamları karşılamak için kullanılmıştır?

✓ “Geçmişe Tırmanan Merdiven” adlı çocuk kitabında yer alan simgeler nelerdir, hangi anlamları karşılamak için kullanılmıştır?

✓ “Geçmişe Tırmanan Merdiven” adlı çocuk kitabında yer alan dil dışı göstergeler (GÖRÜNTÜSEL GÖSTERGE, BELİRTİ, SİMGE) ve metin içi gönderimleri nasıl çizelgeleştirilebilir?

Anahtar Kelimeler: Türkçe Eğitimi, Dilbilim, Çocuk Edebiyatı, Pierce’in Üçlüsü, Dil Dışı Göstergeler.

Abstract

Reading is a high-level thinking process and the foundations of this process are mainly based on language indicators. Reading activity cannot be considered as a one-dimensional process. In the process, semiotic operations are performed (Uçan, 2008). A sign is any form, object, phenomenon, etc., which generally represents something outside of itself and can take the place of what it represents. accepted as an indicator (Rıfat 1992). Peirce focused on the

logical function of the sign by examining the connection between the sign and the object. According to Peirce, the important thing is that the sign reveals the logic between objects. While Saussure focuses on the social function of signs; Peirce focused on its logical function (Konu, 2019). In this research, based on Pierce's semiotic analysis method, non-linguistic signs in Behiç Ak's book titled Stairs Climbing to the Past from the series of Smiling Stories will be examined.

The problem sentence of the research was determined as "What are the non-linguistic indicators in the children's book called "The Staircase Climbing to the Past", which meanings are used in the text

✓ What are the visual indicators in the children's book "The Staircase Climbing to the Past", what meanings are they used to meet?

✓ What are the symptoms in the children's book "The Staircase Climbing to the Past", what meanings are they used to meet?

✓ What are the symbols in the children's book "Staircase Climbing to the Past", what meanings are they used to meet?

✓ How can non-linguistic indicators (VISUAL INDICATOR, SYMPTOM, SYMBOL) and in-text references in the children's book "The Staircase Climbing to the Past" be tabulated?

Keywords: Turkish Education, Linguistics, Children's Literature, Pierce's Trio, Non-Language Indicators.

1.GİRİŞ

İnsanlar birbirleriyle iletişim kurabilmek için iki araç kullanır: Dil ve dil dışı araçlar. Gösterge ise, herhangi bir işaret ile onun taşıdığı anlamın oluşturduğu bütündür. Dil ve dil dışı göstergeler olmak üzere ikiye ayrılır. Gösterge ile gönderge farklı kavramlardır. Gönderge, anlatılmak istenen nesnenin kendisidir (Kıran ve Kıran 2013; Aksan, 1987). Saussure (1998) "Kavramla işitim imgesinin birleşimine gösterge diyoruz" dedikten sonra "bütünü belirtmek için gösterge sözcüğü kullanılmalı, kavram yerine gösterilen (signified) ve işitim imgesi yerine de gösteren (signifier) terimleri benimsenmelidir." açıklamasını yapar. Dil dışı iletişim dizgeleri çok çeşitlidir. Görme, dokunma, işitme, koklama duyularımızı ilgilendirebilir. Belirti, belirtke, simge, görsel gösterge (ikon) dil dışı göstergelerdir. Gösteren ile gösterilen arasındaki ilişki hepsinde farklıdır. Göstergenin kendinden başka bir şeye göndermede bulunması ve biri tarafından da anlaşılması (Fiske, 2014: 125) bize, göstergenin iki temel unsurdan oluştuğunu açıklamaktadır: gösteren ve gösterilen. Bu bağlamda göstergenin bir gösteren ve bir gösterilenden kurulu olduğunu ve gösterenler düzleminin anlatım düzlemini gösterilenler düzleminin ise içerik düzlemini oluşturduğunu söylemek gerekir (Barthes 2014: 47). Gösteren ile gösterilen arasındaki bağıntı, şöyle ya da böyle saymacadır; kullanıcıları arasında yapılan bir sözleşmeden doğar (Guiraud, 2016: 41). Saussure'ün gösterge anlayışı gösteren- gösterilen biçiminde ikilidir. Peirce'in gösterge açıklaması üçlüdür. Onun gösterge anlayışı üç ögeli basamaklar biçimindedir. Kavramın açıklamasıyla ilgili ünlü üçlüsü; gösterge (representamen), nesne (object), yorumlayan (interpretant) biçimindedir (Kerimoğlu 2014). "Gösterge" kavramı dil felsefesi içerisinde oldukça önemli bir yer tutar. Göstergebilim anlam taşıyan her şeyin gösterge olduğunu kabul eder. Modern anlamda göstergenin tanımı Saussure tarafından yapılmıştır. Saussure'ün (1998) ikili olarak tanımladığı gösteren (signified) ve gösterilen (signifier) ve bu iki kavramın birbiri ile ilişkisinden oluşan gösterge (sign) tanımı (Saussure

1998) göstergebilimin oluşumunda ilk adımdır. Saussure'e (1998) göre dil, gösteren (ses/işitim imgesi) ve gösterilenden (kavram) oluşan bir gösterge dizgesidir. Peirce, Saussure'un dil (konuşma ve yazı dili) içerisinde değerlendirdiği göstergelere dil dışı göstergeleri de ekleyerek yeni bir kuram oluşturmuştur. Peirce göstergebilimi, "tüm yaşam alanlarını kapsayan evrensel bir bilim dalı" (Akerson 2005) kabul etmektedir. Peirce bilgi felsefesi içerisinde gelişen geleneksel göstergebilimi (semiotics) sistemli olarak inceleyen ilk düşündürdür. "Gösterge nesnesine herhangi bir gerçek ya da temel karşılık gelme olmaksızın uyum sağlayan bir temsildir" (Peirce, 1982: 323). "Gösterge bir şeyin yerini tutan, o şeyi üreten ya da niteleyen bir düşüncedir" (Peirce, 1982: 339). Saussure göstergeyi yalnızca dil temelinde incelemiştir. Peirce ise bilim ile faydacılık (pragmatism) temeline oturan bir mantık kuramı geliştirmeye çalışırken, doğal olarak gösterge kavramıyla dil felsefesine eğilmiş ve bir gösterge kuramı geliştirmiştir. Birincilik, ikincilik ve üçüncülük. Mantığın işleyişi bu üçlüye dayanıyorsa ve mantık da en genel anlamıyla "biçimsel gösterge öğretisiye" o halde göstergeler de üçe ayrılmalıdır (Peirce, 1984: 227). Bu basamakları birer örnekle kısaca açıklamak çalışmamız açısından yararlı olacaktır: 1. Birincilik: Başka bir şeye gönderme yapmaksızın ya da başka bir şeyle ilişki taşımaksızın varolanlar. 2. İkincilik: Başka bir şeyle ilişkisi olan; ancak herhangi üçüncü bir kendilikle ilişki taşımaksızın varolanlar. 3. Üçüncülük: İkinci kendilikle ilişki içerisinde olan birincisiyle ve birbiriyle ilişki içerisinde olabildiği kadar ilişki içerisinde olanlar (Merrell, 2000: 32).

Peirce bilgi felsefesi içerisinde gelişen geleneksel göstergebilimi sistemli olarak inceleyen ilk düşündürdür. Göstergebilimsel olguların eksiksiz olarak sınırlandırılmasını isteyen kuramcı, üçlüklere dayalı bir göstergeler dizesi oluşturur. Ayrıca bu üçlükler kendi içerisinde de üç ayrı üçlüğe bölünmektedir (Rıfat, 2005). Birinci üçlükte gösterge yalın bir nitelik gerçek bir varlık veya genel bir kural olmasına göre yapılır. İkinci üçlükte göstergeyle nesne arasındaki ilişki, göstergenin kendi başına bir özellik taşımasına, nesnesiyle varoluşsal bir ilişki kurmasına ya da yorumlayana ilişki kurmasına göre farklılık gösterebilir. Üçüncü üçlükte, yorumlama yapan kişinin göstergeyi bir olasılık, gerçeklik ya da mantık göstergesi biçiminde canlandırmasına göre yapılır (Özmkas 2009). Peirce, göstergelerin mantıksal işlevi üzerinde durduğu için üçlüklere dayalı bir sistem oluşturmuştur. Peirce'in bu sınıflandırmasında en temel olan ve en çok gönderme yapılanı göstergeleri nesneleri açısından varlıksal bağıntı, benzerlik ya da saymacılık içermelerine göre belirti, görüntüsel gösterge (ikon) ve simge olarak üçe ayırdığı tasniftir (Vardar, 2001: 86).

Belirti, bir evin penceresinden dumanların çıkması bir şeyin belirtisidir. Evin yandığının belirtisidir. Belirti doğal, istem dışı, amacı olmayan bir olgudur. Örneğin: Duman ve koku bu saydığımız üç özelliğe sahiptir. Belirti ancak onu yorumlamasını bilene bir şeyler anlatır. Belirti de, gösteren ile gösterilen ilişki nedenlidir. Duman, aslında pek çok kişiye göre ateş demektir. Bulut yağmur, kuru yaprak sonbahar gibi (Kıran ve Kıran 2013). Bir evin pencerelerinden dumanların çıkması, itfaiyecilerin evin etrafında sağa sola koşuşturmaları bir şeyin belirtisi; yani evin yandığının belirtisidir. Ateş ve öksürük bir hastalığın belirtisi olabilir. Belirti, belli bir gösterme işleyişine göre tanımlanır. Duman ateşin belirtisidir (atasözü: Ateş olmayan yerden duman çıkmaz). Belirti dış gerçeklikle bir bitişiklik ilişkisi kurar; bu ilişki belirti ile işaret ettiği olay arasındaki bağlantının insanlar tarafından kurulmadığını, bunun deneysel bir olgu olduğunu anlatır (Kıran ve Kıran 2013). Belirti, doğal, istem dışı ya da amacı olmayan bir olgudur. Örneğin, duman ve koku bu saydığımız üç özelliğe sahiptir; ama yine de

bize algılanması hemen mümkün görünmeyen bir başka olgu ya da olay hakkında bir şeyler anlatır. Kısacası, belirti ancak onu yorumlamasını bilene bir şeyler anlatan doğal bir göstergedir. İleti genellikle istem dışıdır, iletinin hiçbir iletişim amacı yoktur. 39° gösteren derecenin, sararmış bir yaprağın, denizdeki bir yağ tabakasının ve benzeri bir anlamı vardır; ama bu öğelere anlamı biz veririz, çünkü bunlar sadece içkin bir bilgi taşırlar. Bunların ilk amacı iletişim kurmak olmadığı için istem dışı iletişim araçları ya da belirti diye adlandırılırlar (Kıran ve Kıran 2013). Belirtide gösteren ile gösterilen arasındaki ilişki nedenlidir: Duman aslında, pek çok kişiye göre ateş demektir; çünkü ateş genellikle dumanın nedenidir. Doğal göstergeler olan belirtiler doğa olayları arasında bulunan ilişkilere dayanır: bulut- yağmur, kuru yaprak-sonbahar, öksürük-hastalık gibi. Sahip olunan bilgiler, teknikler ve bilimler doğal ilişkilerin bilincine varmayı kolaylaştırır. Bu ilişkiler zihinde birbirlerini çağrıştırdıkları ölçüde bir gösterge değeri kazanır. En sık görülen belirti örnekleri hastalık belirtileri, izler, markaları ve damgalardır (Kıran ve Kıran 2013).

Simge benzerlik ve uzlaşma ilişkisi içinde bulunan görsel bir biçimdir. Bir çocuğun sadece zaman geçirmek amacıyla çizdiği güvercin resmi görsel göstergedir. Aynı güvercin resmi BM binasına çizilmişse o zaman simgedir. Burada barışı temsil etmektedir. Simge toplumsal ve kültürel bir özellik taşır (Kıran ve Kıran 2013). A ve B öğeleri arasındaki ilişkilerin incelenmesi ikinci bir ayrımı ortaya koyar. A ve B arasında doğal bir ilişki olmayabilir. Kırmızı bayrak ile "denize girmek tehlikelidir" arasında doğal bir ilişki yoktur, kırmızı bayrak yerine başka bir gösterge dizgesi kullanılabilir: kırmızı bayrak belirtkesi bir göstergedir. Aynı biçimde, /b.a.y.r.a.k/ ses dizisi ile bayrak nesnesi arasında doğal bir ilişki yoktur: insan dilinin birimleri de birer göstergedir. Simge, benzerlik ve uzlaşma ilişkisi içinde soyut ve sayılamayan tek bir gösterilene göndermede bulunan görsel bir biçimdir. Örneğin bir çocuğun sadece zaman geçirmek için amacıyla çizdiği bir güvercin resmi bir görsel göstergedir; ama aynı güvercin resmi Birleşmiş Milletler binası duvarına yapılmış ise o zaman bu bir simgedir. Çünkü bir uzlaşma uyarınca, bu görsel gösterge, doğal olarak temsil ettiği şeyden başka bir şeyi belirtmek için çizilmiş ya da yapılmıştır. Birleşmiş Milletler binasının duvarındaki güvercin artık soyut bir kavram olan barışı temsil etmektedir. Daha geniş bir çerçevede ele alınırsa, buradaki anlam, benzerlik ve uzlaşma ilişkisi içinde, kültürel ve toplumsal bir değere sahip, sayılamayan soyut bir gerçeklikle özdeşleşir. Bu durumda görsel gösterge bir biçim olarak, simge olarak tanımlanır: güvercin barışın, terazi adaletin, kalp aşkın, kum saati zamanı simgesidir. Simge toplumsal ve kültürel bir özellik taşıdığı için değeri bir toplumdan diğerine değişir; hatta simge olmaktan çıkabilir. Kırmızı renk batı toplumlarında aşkın simgesi olabilir; ama İrlanda'da savaşı, Japonlarda mutluluk ve içtenliği canlandırır (Kıran ve Kıran 2013).

Görsel gösterge, gösteren ile gösterilen arasındaki gerçek bir benzerliği içerir. Bir portre, portresi olduğu insanı nedensiz bir uzlaşmada çok benzerlik ilişkisi ile anlatır. Örneğin: Saussure'ün portresi görsel göstergeler dili kullanmadan bilgi ya da ileti aktaran en basit araçlardır. En tipik örneği portrelerdir. Simge, belli bir toplumda iki öğe arasındaki rastlantısal nedensiz bir belirtkedir. Döner sözcüğü bir dilsel göstergedir. Aşçının ve döner tabağının resmi bir görsel göstergedir. Tabaktan çıkan duman sıcaklığın belirtisi ve bu resmin tamamı döner yapan bir lokantanın belirtkesidir. Bir görsel göstergede gösteren (kalp resmi) ve gösterilen (bir organ) ise herhangi bir kodlamaya gerek kalmaz. Ama simgede gösteren bir kalp resmi ise gösterilen aşk ve sevgidir (Kıran ve Kıran 2013). Görsel gösterge, gösteren ile gösterilen

arasındaki gerçek bir benzerlik içerir; bir portre, portresi olduğu insanı nedensiz bir uzlaşımdan çok benzerlik ilişkisi ile anlatır ya da gösterir. Örneğin F. de Saussure'ün portresi bir görüntü, yani bir ikondur. Kısacası gerçekliği doğrudan doğruya aktaran bütün biçimler ikondur. Görsel gösterge, bilgi ya da iletiler aktaran en basit araçtır. İkonun en tipik örneği, portrelerdir. Aynı biçimde, resimler, şemalar, resimli romanlar ikon olarak kabul edilebilir. Belirtilerin aksine, ikonlar isteyerek ve belli amaçlara yönelik olarak insanlar tarafından üretilir. Amerikalı filozof C. S. Peirce'e göre, simge ile ikon arasındaki ayrım göstergenin dil dışı gerçeklikle, yani nesne ile kurduğu ilişkinin türüne bağlıdır. Daha önce de belirtildiği gibi, simge belli bir toplumda iki ögle arasında sürekliliği koruyan uzlaşımsal ya da rastlantısal -nedensiz- bir belirtkedir. Böylece, bazı uygarlıklarda terazi adaletin simgesi, yılan ve kedi tıbbın simgesidir. Görsel gösterge, dil dışı evrendeki nesne ile doğrudan benzerlik ilişkisi içinde bir göstergedir. Örneğin, bir sandalye resmi, temsil ettiği sandalyeye göre bir görsel göstergedir. Görsel gösterge ile nesne arasındaki ilişki doğal, ya da işlevsel bir benzerliğe bağlıdır. Görsel göstergenin nedenli bir gösterge olduğu söylenebilir ve nedenli oluş görsel göstergenin biçiminin rastlantısal olmadığını gösterir: kırmızı renk için bir kan lekesi, siyah renk için bir siyah mürekkep lekesi... gibi (Kıran ve Kıran 2013). Peirce'e göre görsel gösterge, belirttiği şeyi doğrudan doğruya temsil eder, canlandırır. Mesela geometrik bir çizgiyi canlandıran, kurşun kalemle çizilmiş bir çizgi ya da fotoğraf buna örnektir. Peirce'nin belki de en çok kabul gören ve yaygınlaşan üçlü ayrımı gösterge ile nesne arasındaki ilişkiye ilgili şu ayrımdır: görsel gösterge (icon) – belirti (index) – sembol (symbol). Peirce göstergeyi yorumlayan, nesne ve göstergeden oluşan üçlü bir model olarak açıklarken Saussure yaklaşımını gösteren ve gösterilenden oluşan ikili bir model üzerine kurmuştur. Saussure ve Peirce'ün temelini attığı ve öncülüğünü yaptığı göstergebilim, 1960'lardan sonra bağımsız bir bilim dalı haline gelir.

Çocukta yaratıcılığın ortaya çıkması, sanatsal ve düşünsel farkındalığın oluşması, estetik algının, görsel okur-yazarlığın, entelektüel ve kültürel gelişimin sağlanabilmesi için çocuğun resimli çocuk kitaplarıyla etkileşimde bulunması gerekli ve önemlidir (Asher 1980; Kiefer 1993; Fang 1996; Sever 2003; Jalongo 2004; Gönen 2006; Külük 2013). Çocuk, kitaplardaki resimlerin nesnel niteliğini, varlık nedeni bağlamında sorgularken, çocuk kitaplarındaki resimlerin bir araç niteliği taşıdığı düşüncesi, “resmin varlık nedeni; özellikle okulöncesi dönemde, görsel imgeleri çocukların zihinlerinde kavramlaştırma, görme algılarını devindirme, metnin iletisini görsel olarak tamamlama ve çocuğun zihninde canlandırmasına olanak tanımak” ifadesi ışığında sunulabilir (Asher 1980; Segun 1988; Kiefer 1993; Wohlgemuth 1998; Sever 2003; Erinç 2004; Külük 2013). Alanyazına bakıldığında göstergebilimle ilgili film, fotoğraf, afiş, para, çocuk kitapları, ders kitapları konularında yapılmış birtakım çalışmalar olduğu görülmektedir (Günay ve Aktuğ, 2003; Uluyağcı, 2007; Çulha, 2011; Yalçın ve Çetinkaya Edizer, 2012; Yılmaz ve Temizkan, 2013; Ercantürk, 2015; Demir ve İliden, 2016). Bu alanda yapılan çalışmaların çoğu radyo, televizyon ve sinema, grafik tasarım, gazetecilik, reklamcılık, iletişim bilimleri, mimarlık ve tasarım, resim öğretmenliği, halkla ilişkiler ve görsel iletişim gibi alanlarda yapıldığı görülmektedir. Alanyazın taraması sonucunda çalışma konusuna benzer olarak yapılan öykü ve masalların içerik çözümlemelerine dayanan çalışmalara rastlanmış (İşeri, 2002; Erdem, 2009; Güneş, 2012b; Saraç, 2014; Korkut, 2015); fakat öykü, roman ya da masallardaki görsel öğeleri incelemek amacıyla yapılmış göstergebilimsel bir çalışmaya rastlanmamıştır. Çalışmanın, görsel imgelerin metni

anlamlandırma sürecindeki önemini ortaya koyma amacıyla gerçekleştirilmiş olmasının bu boşluğun doldurulmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Okuma sürecinin temelleri ağırlıklı olarak dil göstergelerine dayanır. Okuma etkinliği tek boyutlu bir süreç olarak düşünülemez. Süreç içerisinde göstergebilimsel işlemler gerçekleştirilir (Uçan, 2008). Peirce gösterge ile nesne arasındaki bağlantıyı inceleyerek göstergenin mantıksal işlevi üzerinde durmuştur. Peirce'e göre önemli olan göstergenin nesneler arasındaki mantığı açığa çıkarmasıdır. Saussure göstergelerin toplumsal işlevi üzerinde dururken; Peirce mantıksal işlevi üzerinde durmuştur (Kıran 1990). Bu araştırmada Pierce'in göstergebilimsel çözümleme yöntemi esas alınarak Behiç Ak'ın Gülümseten Öyküler serisinden Geçmişe Tırmanan Merdiven adlı kitabında yer alan dil dışı göstergeler incelenmiştir.

Araştırmanın problem cümlesi “Geçmişe Tırmanan Merdiven” adlı çocuk kitabındaki dil dışı göstergeler nelerdir, metin içinde hangi anlamları karşılamak için kullanılmıştır” olarak belirlenmiştir

✓ “Geçmişe Tırmanan Merdiven” adlı çocuk kitabında yer alan görsel göstergeler nelerdir, hangi anlamları karşılamak için kullanılmıştır?

✓ “Geçmişe Tırmanan Merdiven” adlı çocuk kitabında yer alan belirtiler nelerdir, hangi anlamları karşılamak için kullanılmıştır?

✓ “Geçmişe Tırmanan Merdiven” adlı çocuk kitabında yer alan simgeler nelerdir, hangi anlamları karşılamak için kullanılmıştır?

2.YÖNTEM

Hedeflenen olgu, incelenen öykünün Pierce'nin göstergebilimsel çözümleme örnekçeleri açısından görünümünü saptamaktır. Bu çalışmada göstergebilimsel çözümleme yöntemi kullanılmıştır. Göstergebilimsel yöntem bir söylemi (görsel, anlatsal...) konu alan bir üst söylemdir. Görsel nesnelerin incelenmesi göstergebilimin temel yönelimlerinden birinin, söylemin ve anlamın belirim biçimlerinin saplanmasının gerçekleştirilmesi olarak görülebilir (Öztoğat 1999). Kuramsal temelli bir inceleme yöntemi yoluna gidilmiştir. Göstergebilim, yalnızca sözcük ve sözcüklerin yayımları, resim, tümce, eğretileme ve düz değişmece ile ilgilenmez, tüm bunları içine alan, onu biçimlendiren, kısacası söylem ve eylem içindeki dille ilgilenir. Kimlik konusunda soruların sorulduğu yerde durmaktadır. Hangi yaklaşımla gerçekleştirilirse gerçekleştirilsin göstergebilim araştırmalarının temel amacı insanı çevreleyen anlamlar evrenini ve bu evren içindeki anlamların üretilme sürecini kavramaktır (Güneş 2012a). Çözümlemeler, Peirce'in üçlü sisteme dayalı olan dil dışı göstergeler kuramına göre yapılmıştır. Araştırmada Günışığı Yayınevinden çıkan “Geçmişe Tırmanan Merdiven” adlı çocuk kitabında yer alan dil dışı göstergeler incelenmiştir; bu yazar- yapıt seçimindeki başat neden yazarın karikatürist oluşu ve çocuk kitaplarındaki dil dışı göstergelerin kendisine ait ve ayrıntılı olmalarıdır. Öncelikle dil dışı göstergelerin incelenmesine ilişkin çalışmalar taranmıştır. “Geçmişe Tırmanan Merdiven” adlı yapıt, dil dışı gösterge kuramına göre çözümlenmiştir: belirti, görüntüsel gösterge ve simge özelliklerine göre irdelenmiştir. Bulgular yorumlanırken ilgili kitaptaki görseller gösterge türü, gösterge, gösteren, gösterilen ve metin içi gönderim olmak üzere 5 başlık altında değerlendirilmiştir. Gösterge türü sınıflandırmasında belirti, simge ve görüntüsel gösterge ulamlarından herhangi birine dâhil edilen göstergeler giysi, bitki, hayvan, araç, yapı, yiyecek ve içecek, eşya, jest ve mimik, nesne, eylem, dış

görünüş, insan, mekân ulamlarında değerlendirilmiştir. Gösteren ögesi olarak görselde görünenler tabloya yansıtılmış, gösterilen ögesi olarak ise göstergenin düz anlamı diğer bir deyişle metin dışı anlamı esas alınmıştır. Bu noktada metin içi gönderimde de metne bağlı kalınarak göstergenin yan anlamı yansıtılmıştır.

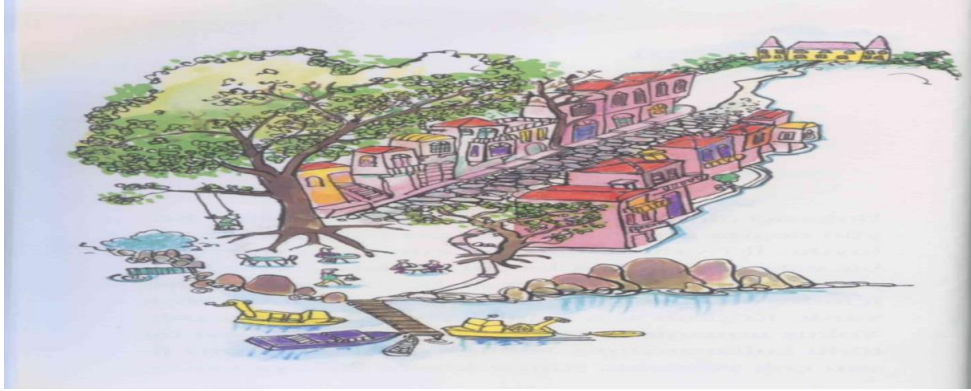
Araştırma için kullanılan kodlamanın güvenilirliğini ortaya koymak amacıyla 29 dil dışı göstergeden rastlantısal olarak seçilen 5'i, Türkçe eğitimi alanında uzman iki araştırmacı tarafından çözümlenmiş; araştırmacılar arasındaki tutarlığın güvenilir olduğu (%90) görülmüştür (Tavşancıl ve Aslan 2001). Bunun için aşağıdaki formül kullanılmıştır:

$$\text{Güvenirlilik} = \frac{\text{Uzlaşma sayısı}}{\text{Uzlaşma} + \text{Uzlaşmama sayısı}}$$

3.BULGULAR

Birinci Alt Problem: “Geçmişe Tırmanan Merdiven” adlı çocuk kitabında yer alan görsel göstergeler nelerdir, hangi anlamları karşılamak için kullanılmıştır?

İncelenen “Geçmişe Tırmanan Merdiven” adlı çocuk kitabında toplamda (f21) sıklıkta görsel göstergelere rastlanmıştır. Kitabın %55'i görsel göstergelerle kuruludur. Aşağıda sırasıyla belirlenen görsel göstergeler sunulmuştur.

Dil Dışı Gösterge 1 (Ak 2012; 10)

✓ Gösterge türü: görsel göstergedir. Gösterge mekândır. Gösteren evlerin yapısı, kıvrılan yol ve teknelerdir. Gösterilen köy yaşamı, yaşanan köyün düzenidir. Metin içerisindeki gönderim olarak Boğaziçi'nde küçük bir köyde yaşanması, köyün düzeni ve köşkün konumu verilmiştir.

Dil Dışı Gösterge 2 (Ak 2012; 14)

✓ Gösterge türü: görsel göstergedir. Gösterge insandır. Gösteren toplanan insanlardır. Gösterilen şaşıran bir olaydır. Metin içi gönderim ise mahalle sakinlerinin köşke birinin taşınmasına şaşırmalarıdır.

Dil Dışı Gösterge 3 (Ak 2012; 17)

✓ Gösterge türü: görsel göstergedir. Gösterge jesttir. Gösteren Hayati'nin parmak kaldırmasıdır. Gösterilen merak duygusudur. Metin içi gönderim olarak Hayati'nin kafasında sürekli soruların uçuşması belirlenmiştir.

✓ Yorumlanan diğer göstergenin türü de görsel göstergedir. Gösterge nesne ve dış görünüştür. Gösteren makas, tarak ve beyaz önlüktür. Gösterilen berberlik mesleğidir. Metin içi gönderim olarak Hayati'nin berber olması belirlenmiştir.

Dil Dışı Gösterge 4 (Ak 2012; 20)

✓ Gösterge türü: görsel göstergedir. Gösterge dış görünüştür. Gösteren öğretmenin saçları ve kıyafetidir. Gösterilen neşe ve farklılıktır. Metin içi gönderim olarak Seyfettin Sarıgöl'ün mahalleye taşınmasından sonra Dilek Öğretmen'de bazı değişikliklerin görülmesidir.

Dil Dışı Gösterge 5 (Ak 2012; 23)

✓ Gösterge türü görsel göstergedir. Gösterge eylemdir. Gösteren Doğaç ve Pısırik'ın bir tekerlek içerisinde yokuştan yuvarlanmalarınıdır. Gösterilen ise Doğaç'ın sıra dışı olmasıdır. Metin içi gönderim Doğaç'ın diğer çocuklara benzememesidir.

Dil Dışı Gösterge 6 (Ak 2012; 29)

✓ Gösterge türü görsel göstergedir. Gösterge nesnedir. Gösteren etrafa saçılan eşyalardır. Gösterilen hareketlilik ve çalışkanlıktır. Metin içi gönderim Sultan'ın babası çalıştığı için evinin sürekli dağınık olmasıdır.

✓ Belirlenen bir diğer görsel gösterge Sultan'ın babasının dış görünüşüdür. Gösterge dış görünüştür. Gösteren babanın gözlüğü ve tuttuğu bilgisayardır. Gösterilen mucitlik ve buluştur. Metin içi gönderim Sultan'ın babasının yüz tanıma sistemi ile ilgili buluşudur.

Dil Dışı Gösterge 7 (Ak 2012; 36)

✓ Gösterge türü görsel göstergedir. Gösterge insandır. Gösteren ise koşan insanlardır. Gösterilen panik duygusudur. Metin içi gönderim mahalle halkının boğazın kıyısındaki şilep kazasından sonra meydana koşmalarınıdır.

Dil Dışı Gösterge 8 (Ak 2012; 40)

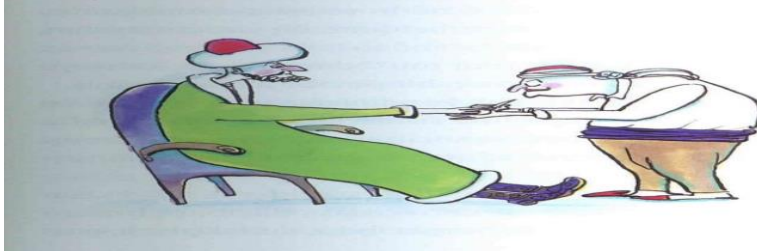
✓ Gösterge türü görsel göstergedir. Gösterge jest ve mimiklerdir. Gösteren Doğaç ve Sultan'ın hareketleri. Gösterilen heyecandır. Metin içi aktarım Sultan'ın Doğaç'ın yazacağı öykü ile ilgili sorular sormasıdır.

Dil Dışı Gösterge 9 (Ak 2012; 45)

✓ Belirlenen ilk göstergenin türü görsel göstergedir. Gösterge eşyadır. Gösteren gemideki camların yatay durumda olması ve eşyaların konumlarıdır. Gösterilen geminin yan yatmış olmasıdır. Metin içi gönderim kazada karaya oturan geminin yan yatmasıdır.

✓ Dil Dışı Göstergede yorumlanan son gösterge de görsel göstergedir. Gösterge türü eylemdir. Gösteren Doğaç'ın gemide çalışması gösterilen Doğaç'ın farklılığıdır. Metin içi gönderim Doğaç'ın diğer çocuklara benzememesi, sıra dışı düşünmesidir.

Resim 10 (Ak 2012; 53)

✓ Gösterge türü görsel göstergedir. Gösterge eylemdir. Gösteren hizmetkârın padişahın tırnaklarını törpülemesidir. Gösterilen ise kralın gücü ve statüsüdür. Metin içi gönderim kralın her işini yapacak birinin olmasıdır.

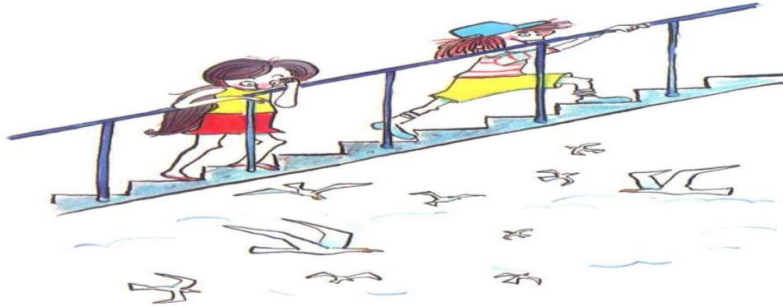
Dil Dışı Gösterge 11 (Ak 2012; 60)

✓ Gösterge türü görsel göstergedir. Gösterge eylemdir. Gösteren Doğaç'ın posta kutusuna mektup bırakmasıdır. Gösterilen haberleşmedir. Metin içi gönderim Doğaç'ın yazara ulaşma isteği ve çabasıdır.

Dil Dışı Gösterge 12 (Ak 2012; 61)

✓ Gösterge türü görsel göstergedir. Gösterge jest olarak belirlenmiştir. Gösteren Doğaç'ın kolların iki yana açmasıdır. Gösterilen merak duygusudur. Metin içi gönderim Doğaç'ın mektubunun yazara ulaşıp ulaşmadığını merak etmesidir.

Dil Dışı Gösterge 13 (Ak 2012; 64)

✓ Gösterge türü görsel göstergedir. Gösterge yapıdır. Gösteren kuşların merdivenin eteklerinde uçmalarıdır. Gösterilen köşkün merdivenlerinin oldukça yükseklere tırmanmasıdır. Köşkün bir tepeye inşa edilmesi ve çok katlı olması ise metin içi gönderimdir.

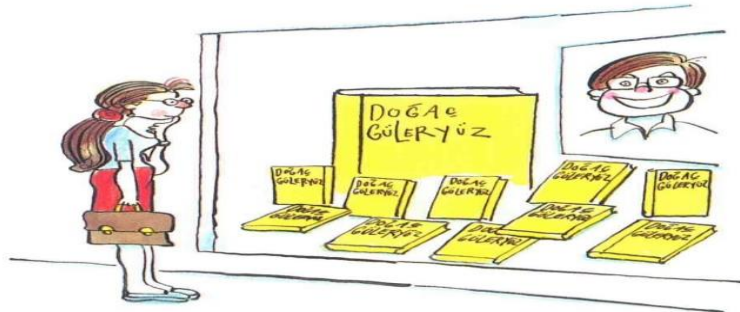
Dil Dışı Gösterge 14 (Ak 2012; 67)

✓ Belirlenen ilk göstergenin türü görsel göstergedir. Gösterge insandır. Gösteren insanların gemiye el sallamalarıdır. Gösterilen mutluluktur. Metin içi gönderim insanların tekrar yüzdürülen şilebi seyretmeleridir.

Dil Dışı Gösterge 15 (Ak 2012; 71)

✓ Gösterge türü görsel göstergedir. Gösterge yiyecek ve içecektir. Gösteren pasta ve çaydır. Gösterilen arkadaşlık ve samimiyettir. Metin içi gönderim Yazar Seyfettin Sarıgöl ve Doğanç'ın arkadaş olmaları ve birlikte çalışmalarınıdır.

Dil Dışı Gösterge 16 (Ak 2012; 77)

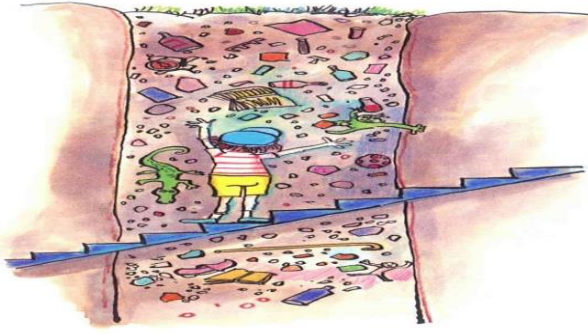
✓ Gösterge türü görsel göstergedir. Gösterge nesnedir. Gösteren Doğanç'ın resminin ve kitabının vitrinde olmasıdır. Gösterilen ündür. Metin içi gönderim Doğanç'ın herkes tarafından tanınan bir yazar olmasıdır.

✓ Belirlenen ikinci gösterge de görsel göstergedir. Gösterge jesttir. Gösteren Sultan'ın elini ağzına götürmesi gösterilen meraktır. Metin içi gönderim Sultan'ın hala Geçmişe Tırmanan Merdiven öyküsünün sonunu merak etmesidir.

Dil Dışı Gösterge 17 (Ak 2012; 78)

✓ Gösterge türü görsel göstergedir. Gösterge eylemdir. Gösteren Sultan'ın satırları parmağı ile takip etmesi. Gösterilen kitaba duyulan ilgi ve meraktır. Metin içi gönderim Sultan'ın öyküyü soluksuz okumasıdır.

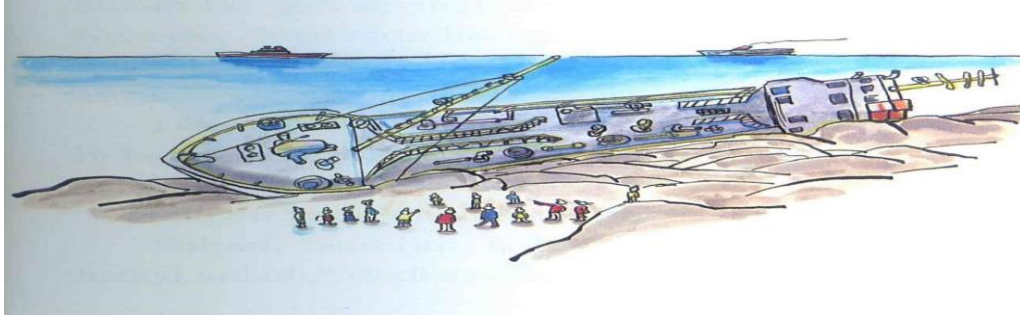
Dil Dışı Gösterge 18 (Ak 2012; 82)

✓ Gösterge türü görsel göstergedir. Gösterge nesnedir. Gösteren kuyuda biriken eşyalardır. Gösterilen geçmişte köşkte yaşayanların bıraktığı izlerdir. Metin içi gönderim Doğaç'ın kuyuda geçmişte köşkte yaşayanlara dair izler bulmasıdır.

Dil Dışı Gösterge 19 (Ak 2012; 89)

✓ Gösterge türü görsel göstergedir. Gösterge yapıdır. Gösteren çatı katında yaşamak gösterilen alçakgönüllülüktür. Metin içi gönderim Seyfettin Sarıgöl'ün daha sade bir yaşantı için köşkün çatı katını tercih etmesidir.

Dil Dışı Gösterge 20 (Ak 2012; 37)

✓ Gösterge türü görsel göstergedir. Kıyıda yan yatan şilep yani araç görsel göstergedir. Gösteren şilebin yan yatması, gösterilen ise kazadır. Metin içi gönderim bir şilebin kıyıya çarparak yan yatmasıdır.

Dil Dışı Gösterge 21 (Ak 2012; ön kapak)

✓ Kitabın ön kapağı olarak kullanılan bu resim bir görsel göstergedir. Gösterge insandır. Gösteren Doğaç ve Sultan'ın köşke uzaktan bakmaları. Gösterilen ise merak duygusudur. Metin içi gönderim Mahalledeki herkesin Doğaç ve Sultan'ın da köşkte yaşayan yazarı merak etmeleridir.

Çizelge 1. Görsel Gösterge

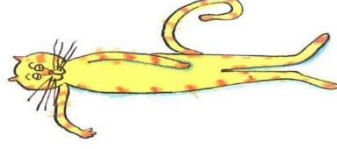
Gösterge	Gösteren	Gösterilen	Metin içi gönderme
Mekân	Evlerin yapısı	Köy yaşamı	Boğaziçi'nde küçük bir köyde yaşanması
İnsan	Toplaşan insanlar	Şaşırmak	Mahalle sakinlerinin köşke birinin taşınmasına şaşırmaları
Jest	Hayati'nin parmak kaldırması	Merak	Hayati'nin kafasında sürekli soruların uçuşması belirlenmiştir.
Dış görünüş	Öğretmenin saçları ve kıyafeti	Neşe ve farklılıktır	Seyfettin Sarıgöl'ün mahalleye taşınmasından sonra Dilek Öğretmen'de bazı değişikliklerin görülmesidir
Eylem	Doğaç ve Pısırik'ın bir tekerlek içerisinde	Sıra dışılık	Doğaç'ın diğer çocuklara benzememesi

**INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON LITERATURE, CULTURE AND LANGUAGE
VAN YÜZÜNCÜ YIL UNIVERSITY**

	yokuştan yuvarlanmaları		
Nesne	Etrafa saçılan eşyalar	Çalışkanlık	Sultan'ın babası çalıştığı için evinin sürekli dağınık olması
İnsan	Koşan insanlar	Panik	Mahalle halkının koşması
Jest ve mimik	Doğaç ve Sultan'ın hareketleri	Heyecan	Sultan'ın Doğaç'ın yazacağı öykü ile ilgili sorular sorması
Eşya	Eşyaların konumları	Geminin yan yatmış olması	Kaza
Eylem	Hizmetçinin padişahın tırnaklarını törpülemesi	Kralın gücü	Kralın her işini yapacak birinin olması
Eylem	Doğaç'ın posta kutusuna mektup bırakması	Haberleşme	Doğaç'ın yazara ulaşma isteği
Jest	Doğaç'ın kolların iki yana açması	Merak	Doğaç'ın mektubunun yazara ulaşip ulaşmadığını merak etmesi
İnsan	Kuşların uçmaları	Köşkün merdivenleri	Köşkün bir tepeye inşa edilmesi
Nesne	El sallama	Mutluluk	Şilebi seyretmeleri
Yiyecek ve içecek	Pasta ve çay	Arkadaşlık	Yazar Seyfettin Sarıgöl ve Doğaç'ın arkadaş olmaları
Nesne	Kitabının vitrinde olması	Ün	Doğaç'ın herkes tarafından tanınan bir yazar olması
Eylem	Satırları parmağı ile takip etmesi	İlgi	Sultan'ın öyküyü soluksuz okuması
Nesne	Kuyuda biriken eşyalardır	İz	Doğaç'ın kuyuda geçmişte köşkte yaşananlara dair izler bulması
Yapı	Çatı katında yaşamak	Alçakgönüllülük	Seyfettin Sarıgöl'ün daha sade bir yaşantı için köşkün çatı katını tercih etmesidir
İnsan	Köşke uzaktan bakmaları	Merak	Köşkte yaşayan yazarı merak etmeleri
Araç	Şilebin yan yatması	Kaza	Bir şilebin kıyıya çarparak yan yatması

İkinci Alt Problem: “Geçmişe Tırmanan Merdiven” adlı çocuk kitabında yer alan belirtiler nelerdir, hangi anlamları karşılamak için kullanılmıştır?

İncelenen “Geçmişe Tırmanan Merdiven” adlı çocuk kitabında toplamda (f12) sıklıkta belirtiye rastlanmıştır. Kitabın %32’si belirtilerle kuruludur. Aşağıda sırasıyla belirlenen belirti örnekleri sunulmuştur.

Dil Dışı Gösterge 22 (Ak 2012; 42)

✓ Gösterge türü belirtidir. Gösterge hayvandır. Gösteren Pısırik’ın uyuması gösterilen tembelliktir. Metin içi gönderim Pısırik’ın sürekli uyuması ve tembelliği sevmesidir.

Dil Dışı Gösterge 23 (Ak 2012; 10)

✓ Gösterge türü belirtidir. Gösterge yapıdır. Gösteren köşkün camlarının karanlık olmasıdır. Gösterilen köşkün boş olmasıdır. Metin içi gönderim köşkün terk edilmesi, kökte yaşayan kimsenin olmamasıdır.

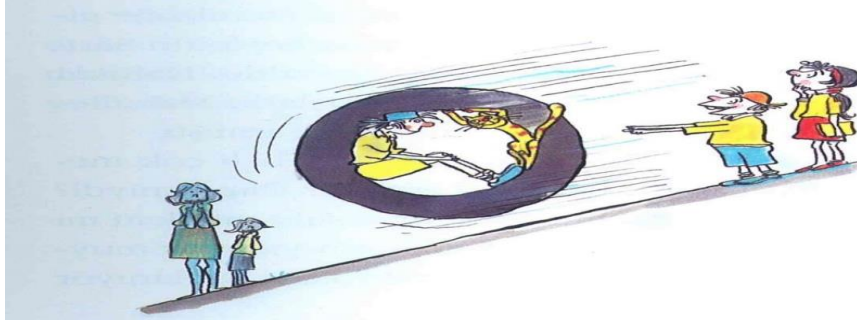
Dil Dışı Gösterge 24 (Ak 2012; 14)

✓ Gösterge türü belirtidir. Gösterge mimiktir. Gösteren kedinin esnemesi gösterilen ise uykudur. Metin içi gönderim Pısırik’ın umursamaz ve tembel olmasıdır.

Dil Dışı Gösterge 25 (Ak 2012; 20)

✓ Gösterge türü belirtidir. Gösterge mimiklerdir. Gösteren öğrencilerin yüz ifadeleri iken gösterilen şaşkınlık duygusudur. Metin içi gönderim olarak öğrencilerin öğretmenin anlattıklarına şaşkırmaları verilmiştir.

Dil Dışı Gösterge 26 (Ak 2012; 23)

✓ Gösterge türü belirtidir. Gösterge jesttir. Gösteren insanların ellerini çenelerinin altına koymasidir. Gösterilen korku ve hayrettir. Metin içi gönderim yoktur.

Dil Dışı Gösterge 27 (Ak 2012; 51)

✓ Gösterge türü belirtidir. Gösterge mimiktir. Gösteren padişahın yüz ifadesidir. Gösterilen padişahın sıkılmasıdır. Metin içi gönderim padişahın kulakçıbaşından rahatsız olmasıdır.

Dil Dışı Gösterge 28 (Ak 2012; 10)

✓ Göstergenin türü belirtidir. Gösterge mimiktir. Gösteren Doğaç ve Sultan'ın yüz ifadeleridir. Gösterilen gerginliktir. Metin içi gönderim Doğaç'ın Sultan'ın öyküsünü okuma isteğini reddetmesi ve Sultan'ın ne yapacağını bilememesidir.

Dil Dışı Gösterge 29 (Ak 2012; 92)

✓ Gösterge türü belirtidir. Gösterge mimiktir. Gösteren Sultan'ın gülümsemesi iken gösterilen mutluluktur. Metin içi gönderim Sultan'ın hikâyenin sonunu öğrendiği için sevinmesidir.

Dil Dışı Gösterge 30 (Ak 2012; 60)

✓ Gösterge türü belirtidir. Gösterge bitkidir. Gösteren duvarın dibinde açan çiçek iken gösterilen yaz mevsimidir. Metin içi gönderim yoktur.

Dil Dışı Gösterge 31 (Ak 2012; 64)

✓ Göstergenin türü belirtidir. Gösterge jesttir. Gösteren Sultan'ın aşağıya bakmasıdır. Gösterilen korku duygusudur. Metin içi gönderim Sultan'ın merdivenleri tırmandıkça korkması ve aşağının korkunç olduğunu düşünmesidir.

Dil Dışı Gösterge 32 (Ak 2012; 67)

✓ Göstergenin türü belirtidir. Gösterge nesnedir. Gösteren dumandır. Gösterilen ateştir. Metin içi gönderim geminin tekrar çalışır hale gelmesidir.

Dil Dışı Gösterge 33 (Ak 2012; 71)

✓ Gösterge türü belirtidir. Gösterge mimiktir. Gösteren Sultan'ın ağzının açılması ve gözlerinin büyümesidir. Gösterilen şaşkınlıktır. Metin içi gönderim Sultan'ın yazar ve Doğaç'ın arkadaş olmasına şaşırmasıdır.

Dil Dışı Gösterge 34 (Ak 2012; 78)

✓ Gösterge belirtidir. Gösterge eşyadır. Gösteren Sultan'ın gözlük takmasıdır. Gösterilen ciddiyet ve dikkat. Metin içi gönderim Sultan'ın yaşının ilerliyor olmasıdır.

Çizelge 2. Belirti

Gösterge	Gösteren	Gösterilen	Metin içi gönderme
Hayvan	Pısırik	Tembellik	Pısırik'ın sürekli uyuması
Yapı	Köşkün camlarının karanlık olması	Köşkün boş olması	Köşkün terk edilmesi, kökte yaşayan kimsenin olmaması
Mimik	Kedinin esnemesi	Uyku	Pısırik'ın umursamaz ve tembel olması
Mimik	Öğrencilerin yüz ifadeleri	Şaşkınlık	Öğrencilerin öğretmenin anlattıklarına şaşkırmaları
Jest	İnsanların ellerini çenelerinin altına koyması	Korku ve hayret	-
Mimik	Padişahın yüz ifadesi	Padişahın sıkılması	Padişahın Kulakçıbaşından rahatsız olması
Mimik	Yüz ifadeleri	Gerginlik	Sultan'ın ne yapacağını bilememesi
Mimik	Gülümseme	Mutluluk	Sultan'ın hikâyenin sonunu öğrendiği için sevinmesidir
Bitki	Açan çiçek	Yaz mevsimi	-
Jest	Sultan'ın aşağıya bakması	Korku	Sultan'ın merdivenleri tırmandıkça korkması
Nesne	Duman	Ateş	Geminin tekrar çalışır hale gelmesi
Mimik	Gözlerinin büyümesi	Şaşkınlık	Sultan'ın yazar ve Doğaç'ın arkadaş olmasına şaşırması
Eşya	Gözlük	Ciddiyet ve dikkat	Sultan'ın yaşının ilerliyor olması

Üçüncü Alt Problem: “Geçmişe Tırmanan Merdiven” adlı çocuk kitabında yer alan simgeler nelerdir, hangi anlamları karşılamak için kullanılmıştır?

İncelenen “Geçmişe Tırmanan Merdiven” adlı çocuk kitabında toplamda (f5) sıklıkta simgeye rastlanmıştır. Kitabın %13’ü simgelerle kuruludur. Aşağıda sırasıyla belirlenen simge örnekleri sunulmuştur.

Dil Dışı Gösterge 35 (Ak 2012; 27)

✓ Gösterge türü simgedir. Gösterge nesnedir. Gösteren beyaz kâğıt gösterilen ise yazarlıktır. Metin içi gönderim Sultan’ın kompozisyon yazmayı sevmesi ve başarılı kompozisyonlar yazmasıdır.

Dil Dışı Gösterge 36 (Ak 2012; 50)

✓ Belirlenen ilk göstergenin türü simgedir. Gösterge giysidir. Gösteren kavuk ve kaftandır. Gösterilen hükümdarlıktır. Metin içi gönderim padişahın statüsünün yüksek oluşudur.

✓ İkinci göstergenin de türü simgedir. Gösterge jesttir. Gösteren boya karıştırıcısının öne başını öne eğmiş olmasıdır. Gösterilen itaat etmedir. Metin içi gönderim boyacıbaşının padişahın emirinde olmasıdır.

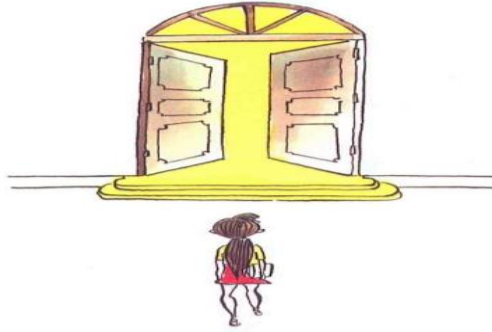
Dil Dışı Gösterge 37 (Ak 2012; 56)

✓ Göstergenin türü simgedir. Gösterge eşyadır. Gösteren padişahın tahtı gösterilen ise padişahın yetkisidir. Metin içi gönderim padişahın statüsüdür.

Dil Dışı Gösterge 38 (Ak 2012; 45)

✓ Göstergenin türü simgedir. Gösterge eşyadır. Gösteren daktilo iken gösterilen yazarlıktır. Metin içi gönderim Doğan'ın bir öykü yazmasıdır.

Dil Dışı Gösterge 39 (Ak 2012; 69)

✓ Gösterge türü simgedir. Gösterge nesnedir. Gösteren köşkün kapılarının açık olmasıdır. Gösterilen davettir. Metin içi gönderim Doğan'ın Sultan'ın köşke istediği zaman gelebileceğini söylemesidir.

Çizelge 3. Simge

Gösterge	Gösteren	Gösterilen	Metin içi gönderme
Nesne	Beyaz kâğıt	Yazarlık	Sultan'ın kompozisyon yazmayı sevmesi
Giysi	Kavuk ve kaftan	Hükümdarlık	Padişahın statüsünün yüksek oluşu
Eşya	Padişahın tahtı	Yetki	Padişahın statüsü
Eşya	Daktilo	Yazarlık	Doğan'ın bir hikâye yazması

Nesne	Köşkün kapılarının açık olması	Davet	Doğaç'ın Sultan'ın köşke istediği zaman gelebileceğini söylememesi
-------	--------------------------------	-------	--

4.SONUÇ

Sanat yapıtı bir biçimde gerçek dünyadaki imgelerin yeniden sunumu demektir. Bu yeniden sunumda gerçeğin yansıtılması ya da yansıtılma biçimi önemlidir. Hatta en çok tartışılan şeylerden birisi, bu gerçek ya da gerçeklik kavramının sanatta nasıl yansıtıldığıdır. Bilindiği gibi, sanat yapıtında, gerçeğin yansıtılması alıcının yapacağı algılamayı kolaylaştırabilir. Verici bildiği bir nesneyi örneğin resminde kullanacaktır, mermere bir yılan betisi işleyecek ya da ağaç işlemelerinde bildiği bir lale resmini tahtanın üzerinde yeniden oluşturacaktır. Bu yansıtma aşamasında genelde alıcı/izleyici gördüğü şeyi gerçek dünyadaki bilgilerine göre doğrulamaya gider. Örneğin “bu ağaç böyle mi?”, “mavi portakal olur mu?” “kedinin rengi hiç böyle olur mu?” gibi sorular sorar. Bu doğrulamada alıcı/izleyicinin kullandığı ölçüt nedir? Elbette önsel olarak edindiği bilgilerdir (Günay 2014). Resimlerin yorumlanması ve anlamlandırılması sürecinde ön bilgiler önemli belirleyicilerdir.

Sever'in (2003) ifade ettiği gibi okulöncesi dönemden başlayarak çocuklarda, resim diliyle iletişim kurma ve resim yapma isteğinin uyanması; ancak sanatçı duyarlılığıyla yapılmış resimlerle olanaklıdır. Çocuk kitaplarındaki sanatçı duyarlılığı ile yapılmış resimler, çocukların görme duyularının eğitilmesine olanak sağlayan etkili araçlardır. Kitaplarda düzeye uygun resimler, çocuklar için bir sanat eğitimi ortamı yaratır. Çocuklar erken yaşta nitelikli görsel ve dilsel uyarılarla buluşturulursa ileride de sanatsal ve düşünsel farkındalıkları yüksek bireyler olarak yetişir. Bu da çocukların en rahat ulaşabilecekleri araç olan kitap ile olanaklıdır (Külük 2013).

Göstergebilimin yazınsal yapıt çözümlemeleriyle ilgili olarak ulaştığı yöntemsel olgunluk, sunulan incelemelerin nitelik ve nicelik açısından vardığı nokta bugün özellikle görsel söylemlerin çözümlenmesinde belli bir ölçüye ulaşmıştır. Böylece görsel alandaki çözümleme çalışmaları geniş bir göstergebilim kuramının içinde kendi yerini belirlemiştir. Göstergebilim dizgeleri içinde dilbilimin kavramsal, yöntemsel verilerini bulmak, saymak, sınıflamak yeterli değildir. Önemli olan bu verilerin göstergebilimsel çözümlemelerde nasıl bağıntı kurduğunu, nasıl işlediğini, nasıl kullanıldığını sorgulamaktır. Resim sanatı her zaman bir başka uyarana bağlı, gerçeği yansıtan birer bildiri niteliği taşımaz. Kendisi bir gerçek oluşturur, bir nesnenin, bir olayın işareti olmayıp kendisi nesne niteliği kazanır (Karahana 2004).

İncelenen “Geçmişe Tırmanan Merdiven” adlı çocuk kitabında dil dışı göstergelerin özellikleri ve sıklıkları belirlenmiştir. Sonuçta da belirti (f12), görüntüsel gösterge (f21) ve simge (f5) türleri ve sıklıkları sunulmuştur. Bu bulgular çerçevesinde “Geçmişe Tırmanan Merdiven” adlı çocuk kitabında en fazla görüntüsel gösterge türü kullanıldığı belirlenmiştir. İncelenen kitapta görüntüsel gösterge türünün yoğun olarak kullanılması; çocuğun zorlanmadan metin içi ve metin dışı anlamlara yönelik tahminler yapabileceği sonucunu doğurabilir. Belirti türünün daha fazla kullanıldığı kitaplarda ise çocuğun göstergenin metin içi ve metin dışı anlamlarına yönelik tahminlerde bulunabileceği, düşünmeye daha çok yönlendirilebileceği sonuçlarına ulaşılabilir. Simge türünün daha fazla kullanıldığı kitaplar ise çocuğun metin hakkında ön bilgisi yoksa anlama yönelik çıkarımda bulunması için daha fazla

düşünmeye ihtiyaç duyacağının bir habercisi sayılabilir (Çetinkaya, Konu 2018). İncelenen kitapta ise simge en az kullanılan dil dışı göstergedir.

Çizelge 4. İncelenen kitaptaki dil dışı göstergelerin kullanılma oranları

DİL DIŞI GÖSTERGELER	f	%
Belirti	12	32
Görsel Gösterge	21	55
Simge	5	13
TOPLAM	38 ²	100

Çizelge 4'te de görüldüğü üzere incelenen çocuk kitabında en çok kullanılan dil dışı gösterge %55 ile görüntüsel göstergedir. İkinci sırada %32 ile belirti, üçüncü sırada ise %13 ile simge yer almaktadır. Bu bağlamda çalışmanın sonucunda resimli kitaplarda yer alan dil dışı göstergelerin öncelikle birer görüntüsel gösterge olduğu ve simgelerle belirtileri barındırdıkları ölçüde okurun zihinsel süreçlerini kullanmasına olanak verdiği belirtilebilir.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- Akerson, F. (2005). *Göstergebilime giriş*. İstanbul: Multilingual.
- Aksan, Doğan. (1987). *Her Yönüyle Dil Ana çizgileriyle Dilbilim*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Aslier, M. (1980). *Varolamayana Biçim Vermek*. İstanbul: İstanbul Devlet Tatbiki Güzel Sanatlar Yüksek Okulu Yayınları.
- Barthes, R. (2014). *Göstergebilimsel serüven*. İstanbul: YKY.
- Çetinkaya Edizer, Z. ve Konu, M. M. (2018). Çocuklar için hazırlanan masal kitaplarındaki dil dışı göstergelerin incelenmesi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 6(3), 802-812.
- Çulha, O. (2011). Göstergebilim (semiyotik) tekniği kullanılarak Kanada fotoğraflarının incelenmesi. *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 7 (13), 409-424.
- Demir, Y. ve İliden, S. (2016). Seyfi Teoman filmlerinin göstergebilimsel afiş çözümlemesi. *Akdeniz Sanat Dergisi*, 9 (17), 79-111.
- Ercantürk, O. K. (2015). *Göstergebilim açısından Türkçe ders kitapları*. Çanakkale: Çanakkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış doktora tezi.
- Erdem, M. D. (2009). Göstergebilim (semiotik) açısından Rasim Özdenören'in "it" hikâyesi. *Turkish Studies*, 4 (6), 120-169.
- Fang, Z. (1996). Illustrations, Text, and the Child Reader: What are Pictures in Children's Storybooks for? *Reading Horizons*, 37, 130-142
- Fiske, J. (2014). *İletişim çalışmalarına giriş*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Gönen, M. Şahin, S. Yükselen. A.İ. ve Tanju, E. (2004). *Çocuklar İçin Yaratıcı Etkinlikler*. İstanbul: Epsilon Yayın Dağıtım.
- Guiraud, P. (2016). *Göstergebilim*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Günay, V. D. ve Aktuğ, G. (2003). İlköğretimde kullanılan bazı Türkçe ders kitaplarındaki dil dışı göstergelerin işlevleri açısından değerlendirilmesi. *Ankara Üniversitesi Tömer Anadili Dil ve Eğitim Dergisi*, 29, 1-16.

² Kitapta toplam resimleme sayısı 29'dur; ancak bazı resimler birden fazla gösterge türünde yer aldığı için incelenen resim sayısı 38'e yükselmiştir.

Günay, V. Doğan (2014) Doğrulama ulamı bağlamında sanat yapıtında doğru ya da yanlış "Güneş, Ahmet (editör). *İletişim Araştırmalarında Göstergebilim*. Konya: Literatürk Akademia Yayınları, [111-133].

Güneş, A. (2012a). Çağdaş bir çözümleme yöntemi: göstergebilim. *E-Journal of New World Sciences Academy*, 7, 2, 31- 43.

Güneş, A. (2012b). Koca nine ile tilki adlı masalın göstergebilimsel çözümlemesi. *Erciyes İletişim Dergisi*, 2(4), 39- 52.

İşeri K. (2002). *Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin ilköğretim programına uygunluğunun incelenmesi: Göstergebilimsel bir betimleme*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış doktora tezi.

Jalongo, M.R. (2004). *Young Children and Picture Books* (Second edition). Washington, DC: National Association for the Education of Young Children.

Karahan, Ç. (2004). Dil dışı gösterge olarak sanat / resim. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3, 1, 75- 83.

Kerimoğlu, C. (2014). *Genel Dilbilime Giriş*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

Kıran, A. (1990), "Dilbilim- Göstergebilim İlişkileri", *Dilbilim Araştırmaları Dergisi*, 1, s. 51-62.

Kıran, Z. & Kıran, A. (2013). *Dilbilime Giriş*. Ankara: Seçkin Yayınları.

Kiefer, B. (1993). Visual criticism and children's literature. In B. Hearne and R. Sutton (Eds.), *Evaluating Children's Books: a Critical Look: Aesthetic, Social, and Political Aspects of Analyzing and Using Children's Books* (p. 73- 91). Graduate School of Library and Information Science, University of Illinois at Urbana-Champaign: USA.

Korkut, E. (2015). Göstergebilimsel çözümleme: Tembel adam masalı. *Milli Folklor*, 27 (108), 74-83.

Külük, C. Ş. (2013). Resimli Çocuk Kitaplarının Nitelik Sorunsalı ve Çocuğun Sanat Eğitimi Sürecindeki Yeri: "Delioğlu'nun Resimlediği Yapıtlar Üzerine Bir İnceleme". *Amasya Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(2), 393-417.

Merrell, F. (2000). "Charles Sanders Peirce's Concept Of The Sign". *Routledge Critical Dictionary and*

Linguistics içinde. (Ed. Paul Cobley), Kentucky: Routledge Press.

Özmkas, U. (2009). Charles Sanders Peirce'in Gösterge Kavramı. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* (2009) 2/1, 32-45.

Öztokat, N. (1999). Görsel Nesnelerin Çözümlemesinde Göstergebilimsel Yöntem. *Dilbilim Araştırmaları*, 135- 141.

Peirce, C. (1982). *Writings of Charles S. Pierce*. Cilt: 1.

Peirce, Charles. (1984). *Writings of Charles S. Pierce*. Cilt: 2.

Peirce, C. (1989). *Writings of Charles S. Pierce*. Cilt: 4.

Rifat, M. (2014). *Göstergebilimin ABC'si*. İstanbul: Say Yayıncılık.

Saraç, Ö. (2014). "Bir göze bir gül" adlı masalın göstergebilimsel açıdan incelenmesi. *Studies of the Ottoman Domain*, 4(6), 24-30.

Saussure, F. de (1998). *Genel Dilbilim Dersleri*. Çev.:Berke Vardar, İstanbul: Multilingual.

Sever, S. (2003). *Çocuk ve Edebiyat*. (1. Basım). Ankara: Kök Yayıncılık.

Tavşancıl, E. ve Aslan, A. E. (2001). Sözel, Yazılı ve Diğer Materyaller için İçerik Analizi ve Uygulama Örnekleri. İstanbul: Epsilon Yayıncılık.

Uçan, H. (2008). Dilbilim, Göstergebilim ve Edebiyat Eğitimi. Ankara: Hece.

Uluyağcı, C. (2007). Simge kavramı ve bir film çözümlemesi: karşılaşma. *Selçuk İletişim Dergisi*, 5 (1), 217-224.

Vardar, B. (2001). *Dilbilimin temel kavram ve ilkeleri*. İstanbul: Multilingual Yayınları.

Yalçın, E. ve Çetinkaya Edizer, Z. (2012). Türkçe ders kitabında yer alan bazı görsel metin örneklerinin C.S. Peirce'ün dil dışı göstergeleri açısından incelenmesi. 5. *UTEOK özet kitapçığı* (s.82). Mersin: Mersin Üniversitesi.

Yılmaz, M. & Temizkan, M. (2013). Türkiye Cumhuriyeti'nde tedavüle sürülen banknotların göstergebilimsel çözümlemesi. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 36, 86-131.

CUBAN EFFECTS THROUGH *THE MAMBO KINGS PLAY SONGS OF LOVE* AND
OUR HOUSE IN THE LAST WORLD BY OSCAR HIJUELOS

OSCAR HIJUELOS'UN *THE MAMBO KINGS PLAY SONGS OF LOVE* VE *OUR HOUSE
IN THE LAST WORLD* KİTAPLARINDA KÜBA ETKİLERİ

MERVE NUR TUĞTEKİN AYDIN

Yüksek Lisans Öğrencisi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İngiliz Dili ve
Edebiyatı Anabilim Dalı

BÜLENT CERCİS TANRITANIR

Prof. Dr., Yüzüncü Yıl Üniversitesi İngiliz Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Başkanı

Abstract

Literature is affected by the society it lives in and to the same extent affects it. Minority literature, which emerged in multicultural societies such as America, increases diversity in literature. Since immigrant writers are in the dilemma of the social culture they are born and lived in, there is a struggle to understand and analyze the multicultural society and to try to live with the synthesis of two different cultures in their works. In American Literature one of the representatives of minority literature Cuban-American writer Oscar Hijuelos emphasizes his root as Cuban and Latino in his works. While he mentions people living in America with Cuban culture in his first novel, *Our House in The Last World*, *The Mambo Kings Play Songs of Love* reflects Cuban effects throughout songs and mambo dance which brings Pulitzer Prize for literature in 1989. Even if the settings of his novels are in the USA, his characters always have Cuban ethnicity and machismo in male-female relationships draws attention as an effect of Cuban culture. There is also the struggle of people how they can live without losing their roots and protecting their Cuban roots while they are living in the USA. This paper argues that Cuban effects and ethnicity in *Our House In The Last World* and *The Mambo Kings Play Songs of Love*. This study focuses on how Oscar Hijuelos preserved Cuban culture and locality in his works *Our Home in the Last World* and *The Mambo Kings Play Songs of Love*, unlike most multicultural writers.

Keywords: Cuban effect, ethnicity, machismo, *The Mambo Kings Play Songs of Love*, *Our House in The Last World*

Özet

Edebiyat yaşadığı toplumdan etkilenir ve aynı nispette yaşadığı toplumu etkiler. Amerika daki gibi çok kültürlü toplumlarda ortaya çıkan azınlık edebiyatı edebiyatta çeşitliliği artırır. Göçmen yazarların doğduğu ve yaşadığı toplum kültürünün ikileminde kalması nedeniyle yazdığı eserlerde çok kültürlü toplumu anlama, analiz etme ve iki farklı kültürün senteziyle yaşamaya çalışma mücadelesi vardır. Amerikan edebiyatında Kübalı-Amerikan yazar Oscar Hijuelos azınlık edebiyat akımının temsilcilerinden birisidir. Çok kültürlü birçok yazar eserlerinde Amerikan kültürüne, kimlik çatışmasına odaklanırken Hijuelos kitaplarında bir Kübalı ve Latin olarak daima köklerini vurgulamaktadır. İlk romanı *Our Home in the Last World*, Küba kültürü ile Amerika'da yaşayan insanlardan bahsederken, 1989 da Pulitzer Edebiyat ödülü almasını sağlayan *The Mambo Kings Plays Songs of Love* kitabında mambo

dansı ve şarkılarla Küba etkisini yansıtır. Hijuelos'un romanları Amerika'da geçse bile karakterleri daima Küba yerelliğine sahiptir ve Küba kültürünün bir etkisi olarak kadın erkek ilişkilerindeki maçoçluk dikkat çekmektedir. Aynı zamanda romanlarında insanların köklerini kaybetmeden nasıl yaşayacağını ve Amerika'da yaşayarak Küba köklerini nasıl koruyabileceklerinin mücadelesi de vardır. Bu çalışmada *Our Home in the Last World* ve *The Mambo Kings Plays Songs of Love* eserlerinde çoğu çok kültürlü yazarların aksine Oscar Hijuelos'un Küba kültürü ve yerelliğini nasıl koruduğu üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Küba etkisi, etnik yapı, maçoçluk, *The Mambo Kings Plays Songs of Love*, *Our Home in the Last World*

INTRODUCTION

Minority Literature rejects social inequalities of cultural categories such as literature, belief, gender, and origin. In America, when the population of the ethnic variety increases in literature in the late 20th century, Hispanic literature has become important as well. Consequently, Latin literature, including Cubans, has developed. The literature of Cuban Americans sheds light on Cuba's immigration to the USA and or Cuban exile. One of these writers is Oscar Jerome Hijuelos. Cuban American writer Hijuelos was born in Manhattan in 1951. His father was a cook at a hotel. As a young boy, he contracted nephritis after a trip to Cuba with his family. He was treated in a hospital for about a year in the USA. During this long recovery period, he learned to speak English fluently. Later, in his memoirs about this period, he said in an interview with Cave "I became estranged from the Spanish language and, therefore, my roots" (Hijuelos). In his first novel *Our House In the Last World*, he mentions things he experienced under the name Hector. He regrets not caring about his roots and language and uses this feeling in his novel as ethnicity and Cuban effect. Thanks to *Our House in The Last World* he won the prestigious Rome Fellowship of the American Academy and Institute of Arts and Letters. In this novel, Hijuelos narrates his own story is accompanied by the culture of Cuba - tangos, being family, cuisine, male-female roles, and living in America as a Cuban.

Thanks to his second novel, *The Mambo Kings Play Songs of Love*, he won Pulitzer Prize for literature/fiction in 1990. Thus, he became the first Hispanic writer who won a Pulitzer Prize for fiction. The novel was adapted into a cinema under the name of *The Mambo Kings*, and in 1995, it was adapted to musical theatre. *The Mambo Kings Play Songs of Love* is a story of two brothers. Generally, Hijuelos uses Cuban music, dance, and sex to show Cuban brothers' life in America. Actually, by doing this, he tries to protect his Cuban roots and ethnicity. Besides, he unveils male dominance as a Cuban at every opportunity. The influence of Cuban culture over America can be seen and Hijuelos reflects it clearly in *The Mambo Kings Play Songs of Love*. Juan Bruce-Novoa mentions in his article about this situation, "As is typical of immigrant literature, the novel is marked with a continual nostalgia for the idealized homeland juxtaposed to the harsh and sometimes sweet realities of the 'new land'" (12). As Bruce-Novoa asserts, Hijuelos can't get rid of his ethnicity and reflects this in his novels.

Cuban Effect and Ethnicity In *The Mambo Kings Play Songs of Love*

The novel describes the story of two Cuban brothers César and Néstor Castillo immigrated to the United States in 1949, hoping to build a better future there. They live with their cousin Pablo and his family. After settling in New York, they have their mambo orchestra.

"The Mambo Kings." Despite some troubles, they have success and for several years they played in all the major New York dance halls of that time. In the program "I Love Lucy", which is the peak of their career perform "Beautiful María of My Soul," a song written by Nestor that evokes the memory of a ravishing woman 'Maria' who abandoned him in Cuba. According to some critics, Nestor's lyrics describe his longing for Cuba as well. It is located in Oviedo's interview, Hijuelos mentions the Cuban effect in this book and song by telling:

I have come to love, even more strongly, the music of my Cuban roots. Mambo Kings was written at a time when this romance was truly raging. I wrote that book while listening to Beny More, the Sonora Mantacera, old rumba bands, and others. I cannot tell you how many times I played Machito's "Manteca Suite" as I wrote Mambo Kings, a book infused with the influence of that music (79).

It is realized how the author is affected by Cuban music in this novel. The book showcases the author's distinctive, richly detailed description of his characters' lives written in a prose style that evokes the rhythms of Cuban music. Hijuelos presents the 1930's and 1940's music scene in Cuba. Hijuelos highlights the Cuban effect in the novel not only with music but also with dance, clothing and cuisine. Pablo's easygoing wife, Miriam, provides the warmth and Cuban home cooking in New York. Hijuelos draws attention to Cuban home cooking. According to Sharon Chapell, "Latino immigrants do maintain cross-cultural identities, ways of being, thinking, acting, eating and using language within their local communities, ways that also connect them to their home countries"(259). It means they don't forget their Cuban roots. It is also noteworthy that all the characters of Hijuelos are Latino or Cuban origin. Why did he choose Cuban characters? During an interview with Oviedo, he confesses:

I have found that my "Cubanness," my pride and love for my culture and family history, my commitment to my family background sets me apart from other writers, especially from most American writers who see their own identity or life as unimportant. They wondered why I chose to write about Cubans, their aspirations and their inner lives. Why not write about something more "exciting"? My answer is on a not-so-trendy topic, and that spirit is something that runs in the blood - my Cuban blood. And not the soul of spirits flying up to judgment; but the soul in terms of a capacity to feel deeply and communicate emotions. The soul, as in loving a culture or a people for the intangible riches they bring to the world. One of my goals is to write books that reveal the magnificence, importance and depth of ordinary lives. usually Cuban, often Latin. I considered three of my books (The Mambo Kings, Fourteen Sisters, and Mr. Ives's Christmas) as a kind of triptych, books surrounding my Hispanic notions of identity (Oviedo 75)

He doesn't forget his Cuban blood and ethnicity. Throughout his novels, he emphasizes it. One of the themes in the book is machismo. Both of the Castillo brothers are reflecting a sense of machismo that is particularly important to men who have Latino culture such as Cuban. Machismo is often associated with masculinity, such as physical strength, aggression, and sexual masculinity. This term often has a negative connotation because macho behaviour often entails dominating and abusing women. Hijuelos uses this as a Cuban effect culture in his characters and shows that man is always dominant and does whatever he wants in Cuban and Latino families. Abraham Rodriguez criticizes machismo which is reflected by Hijuelos, "it took Hispanic women like thirty years to get over that macho bullshit and he brings it all back, and they reward him with the Pulitzer. I think he is full of shit" (Meuleman 31).

Rodriguez implies that Hijuelos' dominant male characters affect the Latino community negatively and it causes the females to be looked down on in Latino cultures. Nestor tells Maria in their first meeting "everything about his short life, his childhood illnesses, his sense of unworthiness, his fears that he could never be a real macho in the kingdom of machos" (Hijuelos 98). Later, when Nestor asks to advise his brother Cesar, he advises him to be more macho with her, "If you want a woman, treat her good sometimes, but don't let her get too used to it. A little abuse never hurt a romance. Women like to know who's the boss" (Hijuelos 103). As it is understood Cesar spends his life pursuing machismo. Such examples in the book, justify Rodriguez about machismo. In *The Mambo Kings Play Songs of Love*, as mentioned, Hijuelos is interested in what it means to be a man in Cuba. It's also a novel about being a Latino woman because it reveals a lot about men associated with women and seeing themselves anchored in their sexual relations and existence. Nestor's wife Doleres always behaves like a maid. She asks herself:

Why did he willingly act like a slave, taking care of all men, and yet feel no satisfaction or affinity for women like his sister Ana Maria and his wife Miriam, who happily went and ran Pablo's catering business (Hijuelos 277)?

In this section, It can be understood how she is upset and feels about male dominance. David Kelly mentions "Hijuelos also questions another common gender role practice. In traditional Cuban society, women always take orders from men" (21). On the other hand, Cuba is a place to live with nostalgic memories of immigrants from the island nation. The Cuban young generation born in the United States recreates memories by portraying Cuban culture and Cuban influence in the United States. In *The Mambo Kings Play Songs of Love*, Hijuelos presents pre-Castro Cubans who moved to New York after World War II. All communities can strive for the American Dream, but in Latin neighbourhoods, music as the mainstream of culture seeks to liberate the oppressed and does not break with their roots. Critic Perez Firmat Gustavo explains two reasons:

I begin with this anecdote for two reasons: first, because it gives a fair indication of the prominent role that Cuban Americans play in the increasing and inexorable Latinization of this country— by now, few Americans will deny that, for better or for worse, the rhythm is going to get them. My other reason for bringing up the People story has to do with the photograph on the cover, which showed Gloria holding two puppies whose names happened to be Lucy and Ricky. Like one of the Miami Sound Machine's last records, the photograph cuts both ways: it suggests not only the prominence but also the pedigree of Latino popular culture. After all, if Gloria Estefan is one of the most popular Hispanic figures in this country today, Ricky Ricardo is certainly her strong precursor. Surprising as it may seem, Desi Arnaz's TV character has been the single most visible Hispanic presence in the United States over the last forty years. Indeed, several generations of Americans have acquired many of their notions of how Hispanics behave, talk, treat or mistreat their wives, by watching Ricky love Lucy. And just last semester I had a Cuban-American student who claimed that he had learned how to be a Cuban male by watching *I Love Lucy* reruns in his home in Hialeah.

Contrary to what is believed, as is mentioned in these words, There is the effect of Cuban culture on America and Hijuelos reflects in *The Mambo Kings Play Songs of Love*.

Cuban Effect and Ethnicity In *Our House In The Last World*

Hijuelos' first novel, *Our Home in the Last World*, narrates the story of the Santinio couple who migrated from Cuba to New York. Like all immigration stories, it is painful and poignant. The Santinio couple -Mercedes and Alejo- come from a small town in Cuba to New York to change their lives, but it is not easy to cope with such a major cultural change. Alejo becomes an alcoholic, and Mercedes clings to memories. As dreams of making a better life pop in the bubble of Alejo and Mercedes, the world they left behind turns into a paradise lost in their thoughts. His sons born in New York, grow up with Cuban stories that seem like a colourful and magical fairy tale land, with tangos, dance competitions, cockfights, fragrances and burning sun. It is a novel that exists with the sounds, smells, habits and behaviours of Cuban culture. In the background of the story is the political turmoil in Cuba in the 50s and the Cuban revolution. Oscar Hijuelos could not get rid of the Cuban and Latino effect in this book as well. Mercedes has two sisters in Cuba. They are Rina and Louisa. They came to the United States with their families in the 1960s, escaping from the government of Fidel Castro. The arrival of Hector's relatives makes him remember the smells and tastes of Cuban things. He wants a drink that he drank during his Cuba visit from her aunt Louisa. In the book when the relatives arrive, Hector thinks about 'being Cuban'. Hijuelos tells the reader about Hector's thoughts "he loved the concept of Cuba extremely. There were many things he liked in Cuba such as the smell of Aunt Lousia's hair, the smell of humid soil in the early morning hours" (Hijuelos 170). Here, it is mentioned that Cuba even affected Hector, who got sick in Cuba during his visit. On the same page, Hector thinks "Cuba is a country where men are not humiliated" (Hijuelos 170). It is deduced from this thought Hijuelos goes on to depict male dominance in Cuba in this book as in *The Mambo Kings Play Songs of Love*. Not just this example, he mostly reflects this with more examples. Alejo is influenced by Buita, he is treating Mercedes badly and responds with physical abuse when she complains about their poverty. He hits his wife and children to show them that he is the "boss of the house." Alejo does whatever he wants and wishes. He always looks down on Mercedes because she is a woman and he can abuse her whenever he wants. Alejo says "I'm a man, I act as I wish" (Hijuelos 184). It is also seen the dominance of men in Alejo's these thoughts:

When Horacio misbehaved or cried, Alejo thought it was Mercedes' duty, not that he didn't want to take care of Horacio. She was the woman of the house, he was the man. The duty of the man was to go to work and pay the bills, just as he did. The duty of a woman was to clean the house, cook food and take care of the child. If the child was crying too much, it meant she was not taking care of him well. The women used to raise children very well in Cuba and there was no need for men to get involved (Hijuelos 64).

There is not only male dominance but also Cuban culture in these words. As it is mentioned male-female roles in Cuba draw attention. Weaver asserts:

Mercedes draws her sense of self-worth from the approval of a man in her life; first, it was her father, and then, it was Alejo. She depends on him to take care of the household, finances, and, and she believes that her life will be stable with him. This system of female submission and approval-seeking creates an environment that can be conducive to abuse, since a woman is far less apt to stand up to her abuser when he is her source of support and she has been raised and taught to seek his approval and make him happy no matter what (41)

This is Cuban machismo and patriarchy's effect upon Mercedes. After his father died, she looks for someone to obey and be approved by a male –Alejo. At the beginning of the book, Hijuelos emphasizes that Mercedes is 27 and she is not to be able to get married. Cuban culture and effect are seen in these words as well because in Europe or The USA isn't thought that way. A 27-year-old woman is not considered not to be able to get married. The fact that Alejo as the boss of the house gave Cuba names to his children also shows the ethnicity of Hijuelos. Horacio was named after his maternal great-grandfather, and Hector was named after Alejo's older brother, who died in Cuba. Hijuelos draw attention to their Cuban identity, and how they try to protect their roots and their ethnicity. According to a critic, Hector couldn't give up the Cuban effect, and ethnicity even if he underestimates:

As Hector came down with during a visit to Holguín, Cuba, Cuba represents the pain in his life -A drunken father, a mad mother, an illness - But still, for Hector, Cuba is the place of true love and happiness that they could never reach in America. Cuba is where Mercedes once lived a "life of style, dignity and happiness". Hector wants their apartment to be filled with sunbeams "just like Cuba's dream house". He also remembers that Cuba was the place where Aunt Luisa's soul constantly showered her with hugs and kisses that she longed for (Ed. Rasmussen).

As is mentioned, although Hector has some negative attitudes towards Cuba, he is proud to be Cuban and longs for Cuba. In the novel, Cuba becomes a poetic motif. Recollections and nostalgic remembrances are the driving force for poetic creation. In the end, one listens to the voices of the protagonists relating to their dreams. Horacio imagines Alejo visiting him, his wife, Marilyn, and his son, Stevie; he realizes that, after all, the father gave them the ability to love and survive. Hector imagines a house that is "memory," where he finds love, respect, and happiness. He feels transported by light into "another world before awareness of problems" and is mesmerized by images of Cuba (Rasmussen). It can be seen how Hector is missing his ethnicity and memories of characters in Cuba. Even Alejo and Mercedes' American-born sons imagine live like a Cuban, live in Cuba. They think that Cuba is a place where they can find sentiments such as love, respect, and happiness. The author criticizes American people who are individual and bloodless or emotionless. When two cultures are compared -Cuban and American- in the novel, it is clear that although there is an influence of American culture, the Cuban effect and origin come to stand out. According to Cennetti:

If a reader takes this novel as a glimpse into Hijuelos's childhood and life into his early twenties, then the trauma in his life becomes evident: abuse, parental preoccupation with self-imposed exile, and figuring out his "Cubanness." Hijuelos the author seems sincere and as though he is trying to put together the pieces of his cultural past, feel connections to Cuba through memory, and perhaps work towards healing his traumas, as trauma theory suggests (10).

Hijuelos' novel represents a valuable contribution to the Latino narrative that has been integrated into American mainstream fiction. Hijuelos emphasizes the Cuban effect and ethnicity throughout male-female relationships, culture, language, music...etc. As *The Mambo Kings Play Songs of Love*, the author does not neglect to mention Cuban music in *Our House In The Last World*. Of course, *The Mambo Kings Play Songs of Love* is a music-themed novel, but it is also mentioned music in this book. For example, Buita's husband Alberto is a musician who is affected by Cuban lyricist Ernesto Lecuona. Moreover, It is no coincidence that Alejo

died because of a heart attack. It is explained in the book as follows; "Alejo's heart was pounding, He had a heart attack. Cubans often had a heart attack and died" (Hijuelos 143). Alejo dies in the second heart attack, even if not in the first. Why did Hijuelos choose Cuban death for Alejo? Because he emphasizes Cuban roots in his characters as always.

CONCLUSION

Cuban- American writer Oscar Hijuelos affects the reader by preserving his Cuban roots although he was affected by America. Both *The Mambo Kings Play Songs of Love* and *Our House In The Last World* reflect the author's Cuban roots and ethnicity through male-female relationship, cuisine, being family, music, and dance. In *The Mambo Kings Play Songs of Love*, Hijuelos emphasizes his Cuban roots by using music and dance the most while in *Our House In The Last World* emphasizes it through more male-female relations and being family. It is realized how the author is affected by Cuban music in both novels. Hijuelos uses the Cuban influence in his novels not only with music but also with dance, clothing and cuisine. He also uses machismo as a Cuban effect in his characters, he narrates the man is always dominant and does whatever he want in Cuban and Latino family, Hijuelos is interested in what it means to be a man in Cuba. Consequently, It can be seen that the effect of Cuban culture on America and Hijuelos reflects in *The Mambo Kings Play Songs of Love*. and *Our House In The Last World*. Oscar Hijuelos could not get rid of the Cuban and Latino effect. His characters always think Cuba is a place where they can find sentiments such as love, respect, and happiness, unlike America.

Works Cited

Bruce-Novoa, Juan. "Hijuelos' 'Mambo Kings': Reading from Divergent Traditions." *Confluencia*, vol. 10, no. 2, 1995, pp. 11-22. JSTOR, www.jstor.org/stable/27922281. Accessed 17 Nov. 2020.

Cerretti, Lauren, "Connecting to Cuban national identity through literature: an examination of memory, nostalgia, trauma and exile in Oscar Hijuelos's *Our House in the Last World* and *A Simple Habana Melody*." *Retrospective Theses and Dissertations*. 2018. <https://lib.dr.iastate.edu/rtd/15310>

Cave, Damien. "Mambo' Author Returns To His Muse" *New York Times* (1923-Current file); Ju , *ProQuest Historical Newspapers*, U.S. Major Dailies, 2010.

Chappell, Sharon and Christian Faltis "Spanglish, Bilingualism, Culture and Identity in Latino Children's Literature". *Children's Literature in Education*, 2007, pp. 253–262.

David Kelly, Critical Essay on *The Mambo Kings Play Songs of Love*, in *Novels for Students*, *The Gale Group*, 2003, pp. 1-32.

Gustavo, Perez Firmat, "I Came, I Saw, I Conga'd," in *Everynight Life: Culture and Dance in Latin/o America*, edited by Celeste Fraser Delgado and José Esteban Muñoz, Duke University Press, 1997.

Hijuelos, Oscar. *Son Dünyadaki Evimiz* İstanbul: Can Yayınları, 1997.

Hijuelos, Oscar. *The Mambo Kings Play Songs of Love* New York: Penguin Books, 1989.

Meuleman, Sarah. "Narrar (desde) los Borderlands: The Mambo Kings plays songs of love de Oscar Hijuelos". *Confluencia Fall*, Vol. 24, 2018, pp. 30-40.

**INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON LITERATURE, CULTURE AND LANGUAGE
VAN YÜZÜNCÜ YIL UNIVERSITY**

Oviedo, José Miguel "Six problems for Oscar Hijuelos, Review: Literature and Arts of the Americas", Vol. 34, No. 63, 2001, pp. 73-79.

Rasmussen, R. Kent. "Our House in the Last World - Places Discussed" Critical Guide to Settings and Places in Literature Edited by R. Kent Rasmussen. eNotes.com, Inc. 2003 eNotes.com 14 Nov, 2020 <https://www.enotes.com/topics/our-house-last-world/in-depth#in-depth-places-discussed>

Weaver, Melanie Boyter. Meeting the Madwomen: Mental Illness in Women in Rhys's Wide Sargasso Sea, Hijuelos's Our House in the Last World, and Garcia's Dreaming in Cuban. Master's Thesis. East Carolina University, January 2012. The Scholarship. <http://hdl.handle.net/10342/3865>. December 30, 2020.

RECONSTRUCTING AND DECONSTRUCTING COURAGE IN ROSETTI'S
GOBLIN MARKET AND BROOKS' SADIE AND MAUD POEMS

Feryal ÇUBUKÇU

Prof.Dr., Dokuz Eylül University Buca Faculty of Education

ORCID: 0000-0003-3313-6011

Meryam AYAN

Prof.Dr., Celal Bayar University Faculty of Science and Letters

ORCID: 0000-0002-5584-0360

Abstract

A person of courage is not a new concept, and it has been acknowledged and defined since ancient times. Even within the ancient world, it is possible to find substantial variation. As Curzer states (1996, p.1) for example, the Homeric view of courage as a certain role in a social structure differs from the Socratic view in the Laches that courage is a sort of knowledge, courage is a sort of endurance of the soul (192c). Socrates holds that courage is a noble and advantageous quality, but foolish endurance is evil and hurtful; hence the definition is too wide, whereas the Platonic view in the Republic maintains that courage is a certain relationship of parts within the soul, which differs from the Aristotelian view in the Nicomachean Ethics that courage is a disposition to feel, choose, and act in certain ways. The Greek philosopher Aristotle says that courage "is a means with regard to feelings of fear (phobos) and confidence (tharsos)" (1115a5). Thus, both poems, *Goblin Market* (1862) by Christina Rossetti and *Sadie and Maud* (1945) by Gwendolyn Brooks recount the story of two sisters. Lizzie and Laura in *Goblin Market*, and Sadie and Maud as indicated in Brooks's title *Sadie and Maud*, make different choices and act in courageous ways totally opposite to each other. The *Goblin Market* is divided into four major sections making the context of its major themes — temptation, fall, redemption, and restoration. On other hand, *Sadie and Maud*, is divided into five sections making the context of its major themes — education, distinction, illegitimate birth choice, loneliness. Thus, in both poems two contrasting sisters choose and act in different ways that make the sisters lead courageous lives in disposition to their feelings and choices.

Keywords: Courage, decision-taking, women poets.

INTRODUCTION

A person of courage is not a new concept, and it has been acknowledged and defined since ancient times. Even within the ancient world, it is possible to find substantial variation. As Curzer states (1996, p.1) the Homeric view of courage as a certain role in a social structure differs from the Socratic view in the Laches that courage is a sort of knowledge and a sort of endurance of the soul (192c). Socrates holds that courage is a noble and advantageous quality, but foolish endurance is evil and hurtful; hence the definition is too wide, whereas the Platonic view in the Republic maintains that courage is a certain relationship of parts within the soul, which differs from the Aristotelian view in the Nicomachean Ethics that courage is a disposition to feel, choose, and act in certain ways. The Greek philosopher Aristotle says that courage "is a mean with regard to feelings of fear (phobos) and confidence (tharsos)" (1115a5). Thus, it comes as no surprise when Aristotle says (1115M5-19) that a courageous person not

only fears rightly, but also is confident about the right things, in the right way, and at the right time. Aristotle believes that courage is a virtue – a marker of moral excellence. Courage means knowing what to fear and responding appropriately to that fear. For Aristotle, what mattered is not just whether you face your fears, but why you face them and what it is that you fear. For Aristotle, it is right to fear only death, pain, and wounds.

Rorty believes that “A person of traditional courage, for whom courage is centrally active in eliciting other dispositions, tends to interpret situations as presenting obstacles to be overcome, seeing situations as occasions for confrontation and combat” (1986, p.155). People of courage are bent on opposing obstacles: they tend to set aside the normal fears of pain and harm, taking risks and overcoming obstacles to achieve a perceived good. A virtue of action is worthless without sensitivity to the conditions that require it. Cognitive dispositions- habits of salient focusing, habits of association, the dominance of categorial preoccupations-affect the patterning of what a person notices. Even when courage acts for something or moves to something, it is persistence against what is conceived as resistance.

GOBLIN MARKET

Goblin Market written by Christina Rossetti was composed in April 1859 and published in 1862. The poem is about two close sisters who live by themselves in a house and are accustomed to drawing water every evening from a stream and their unusual meeting with the goblin merchants with strange manner and appearance. The poem divides into four major sections making up the plot. This division allows us to explore the tensions at work in the poem within the context of its major themes — temptation, fall, redemption, and restoration. Goblin Market in which Christina Rossetti alludes to the traditional discourse of forbidden fruit and the biblical account of the Fall can take place at any time and there is no certain time for the poem which recounts the story of two sisters and their close union. The only periods of time that occur in the poem:

"Morning and evening
Maids heard the goblins cry" (1-2)
"Evening by evening
Among the brook-side rushes" (32-33)
"Day after day, night after night
Laura kept watch in vain" (269-270)
"Days, weeks, months, years
Afterwards, when both were wives" (543-544)

Everything is depicted through the outsider's eyes which try to catch every glimpse of the details reflected by the two sisters. Only can the speeches of the girls disclose their thoughts, feelings, worries, anxieties, and intentions to some extent. The poem searches a dialect of symbolism that is subtle enough to depict the outside world.

The power of the temptations of men does not come from them but from Laura's desire and curiosity. It is so obvious that after this experience of hers Laura and Lizzie are presented together, and the poem does not read Laura's condition as a sign of her being a fallen woman by not giving any negative moral judgment of her character. Jerome McGann (1988, p.223) believes that Laura's sufferings and unhappiness become a stimulus for feelings of sympathy

in the reader and for acts of love by Lizzie. These aspects of the poem show that the temptation and fall do not reveal Laura's corruption but rather her desires.

Lizzie is determined not to fall into the same trap which Laura fell before. Being careful she manages to get the fruit but refuses to eat it despite all the efforts men have inflicted upon her. She is the one who is victorious at the battle against the men:

"White and golden Lizzie stood
Like a lily in a flood" (408-409)

She has succeeded in remaining pure and chaste like a gold medal. Like gold which nothing even the fire can destroy she has not been corrupted. Her endurance, resilience to the temptation of the goblins is one of the attributes of courage.

In *Goblin Market* Rossetti pulls down the ideological boundaries of femininity, allowing women to escape from the extremes of classification: an angelic Virgin Mary, devoid of sexuality, embodied in Lizzie or an Eve, punished for seeking knowledge in the form of Laura. Both sisters show the characteristics of courage such as fear, pain, confidence, and resilience in different ways: Laura defying the expectations of the society by taking risk of being ostracized and Lizzie by supporting her sister and preparing a ploy against the goblin men encapsulate fear and courage. Rossetti puts her unswerving hope for the restoration of her society; a hope perhaps exemplified by the unconditional love and courage Lizzie shows in both "saving" and accepting her sister and embodying "courage". The moral of the story is not a warning against approaching strange men or sampling forbidden fruits, but a valorization of female solidarity and courage.

SADIE AND MAUD

Gwendolyn Brooks is a distinguished African American poet of the twentieth century. She is a poet of a powerful voice with which she seeks to help generate a new view and draw a new image of her own as a black woman who is self-conscious of her race, gender, and talent. She tries to reflect on black women's suffering and their struggle against the injustice caused by racial discrimination in her poems. Brooks deals with a vital matter concerning the life of any woman who tries her best to survive with her courage and choices.

During the 1940s and 1950s, women across America were torn between choosing a simple domestic life and having a career. Here, and as usual, Brooks tries to reflect on what happens around her, concentrating on women especially those of her race. "They have had to struggle for the emancipation of their race while contending with prejudices and policies in American life that discriminate against women" (Ploski & Williams, 1983, p.1309).

Gwendolyn Brooks' poem, *Sadie and Maud*, implies a special manifestation of the reality in Black women's life and society. The two sisters have their own special ways to deal with the difficulties of life and try to survive. Each chooses her weapon to fight for her rights and freedom.

Sadie and Maud consist of five stanzas and each stanza contains four lines. The narrative structure of the poem focuses on the different lifestyles of two African American sisters, Sadie and Maud who face the conflicts in their life and overcome their problems with different choices. The two sisters, Sadie and Maud, although belonging to one race and ethnicity are quite different in their attitudes and life understanding. Maud is an educated Black woman while Sadie is not, however, Sadie has special characteristics of her own. Young and older

women in poor Black society experience big burdens to struggle their life and their rights to fight the poverty and discrimination in the society, therefore Sadie and Maud as Black women are challenged to change their condition and make their paths to prove that they are capable to survive and have the courage to make their own choices.

Gwendolyn Brooks begins her first stanza with Maud, who attends college, but Sadie is just staying at her home.

Maud went to college

Sadie stayed home

Sadie scraped life

With a fine-toothed comb (1-4)

Maud has chosen to go to college and lead a life with books, while Sadie prefers to lead a different life with her fine-toothed comb that she has used to scrape her life. ‘Scrape’ is not only the act of cleaning dirty material or rubbing a rough object against something. Random House Webster’s College Dictionary gives an additional definition that “scrape means to collect, to gather laboriously or with difficulty” (2003, p.1182) like in the phrase “scrape a living” which means “to economize or save money by attention to even to the slightest amount” (Webster’s, 2003, p.1182). Thus, the word ‘scrape’ manifests the way Sadie views her life that less-educated people like her not only enjoy leisure and do nothing but also have a strong desire to have more knowledge in society. ‘Scrape’ illustrates her idealism to learn, to rub a rough object that is the life itself although it is difficult.

She didn’t leave a tangle in

Her comb found every strand

Sadie was one of the livingest chicks

In all the land (5-8)

Here the poet wants to say that a fine-toothed comb is a fine and close-set device to examine the happenings in life, the environment, the people and their culture, the social phenomenon, the social development very carefully and in detail. Symbolically, “the fine-toothed comb” reflects Sadie’s progressive outlook toward life, searching for the meaning of life. Sadie is literally presented as a careful figure that does not like anything leftover in her work. Sadie is defined as the “livingest chick in her surroundings”. Namely, Sadie is defined as one of the words “chicks” symbolizing the purity and cheerfulness of a young woman. Therefore, this word portrays her unique quality, her spirit and enthusiasm, which characterizes her as a very interesting and full-spirited young black woman.

In the fourth stanza, there is a particular moment when Sadie says goodbye to her daughters forever because she dies but she advises her daughters to use her heritage, her fine-toothed comb, and make any strike start from their own self. “When Sadie said her last so-long/Her girls struck-out from home/Sadie left as heritage/Her fine-toothed comb (13-16)”.

Yet, the other sister, Maud is also a “powerful battler” as her name implies because she battles with societal norms and gender issues, showing the symptoms of courage and rebellious attitude towards the society’s expectations, which can define her as a house mouse, however, she is a courageous woman as she risks to be against the society and she leads a life without being dependent on a man.

CONCLUSION

In the notion of courage by Aristotle, the hero, in this case the heroine must aim to be the best, to obtain the greatest possible prestige, and thus differentiate himself/herself from the group. In both poems the white sisters Laura and Lizzie and the black ones Sadie and Maud seem to be the counter opposites of each other, one being a conformist and the other marginal. If it is accepted that it is only within the community, however, that prestige can be won or recognized, these four women achieve fame by showing unusual merits and courage in different circles. Here Lizzie by not yielding the goblins, by getting the antidote to heal her sister, and by not giving what the goblin merchants ask for can be defined as the true heroine as she is daringly courageous, solely devoted to her sister, and selfless to others around her. However, Laura can also fit into the same concept of courage as she shows the defiance to do what she wishes to explore by herself through pain and suffering. In Brook's poem, the poet clearly describes that two young black women, namely Sadie and Maud, have different characterizations and dispositions and they undergo different lives. Maud yields to the norms but rejects the traditional values and becomes a heroine for devoting herself to her family and community within the place and with respect and Sadie rebels against all the values to lead a life of desires within no place and respect. Both encapsulate and embody the characteristics of the Aristotelian definition of who are courageous people.

REFERENCES

- Brooks, G. (1999) Sadie and Maude. In Macquade, D. (1999) *The Harper single volume American literature*. NY: Longman.
- Curzer, H. J.,(1996) "Aristotle's account of the virtue of courage in Nicomachean ethics III.6-9" . The Society for Ancient Greek Philosophy Newsletter. 183. <https://orb.binghamton.edu/sagp/183>
- Guth, H. P. & Rico, G. (1997). *Discovering literature: stories, poems, plays*. New Jersey: Prentice Hall.
- Humm, M. (1990) *The dictionary of feminist theory*. Ohio: Ohio State University Press.
- Humm, M. (1992) *Feminism: A Reader*. Hertfordshire: Harvester Wheatsheaf.
- Madsen, D. L. (2000) *Feminist theory and literary practice*. London: Pluto Press.
- Merriam Webster's Collegiate Dictionary* (1993) 10th ed. Massachusetts: Merriam – Webster.
- Ploski, H.A. & Williams, J. (1983) (ed). *The Negro almanac*. NY: Bellwether Publishing.
- Pfau, M. W. (2007) Who's afraid of fear appeals? Contingency, courage, and deliberation in rhetorical theory and practice. *Philosophy and Rhetoric* , 40, (2), 216-237
- Rohrberger, M. & Woods, S.H. (1971). *Reading and writing about literature*. NY: Random.
- Rorty, A. O. (1986) The two faces of courage. *Philosophy*. 61, 236, 151-171
- Rosetti, C. *Goblin Market*.
<https://webpages.scu.edu/ftp/lgarber/courses/eng67F10texts/RosettiGoblinMarket.pdf>
retrieved on May 11, 2022.
- Spinoza, B. (1996) *Ethics demonstrated in geometrical order*. Translated by Edwin Curley, London: Penguin.

**DERİN VE YÜZEY YAPI KAVRAMLARI BAĞLAMINDA DİLLER ARASI
AKTARIMIN İMKÂNI VE SINIRLILIKLARI: KUR'ÂN MEALLERİ ÖRNEĞİ**

THE POSSIBILITIES AND LIMITATIONS OF INTERLINGUAL TRANSMISSION
IN THE CONTEXT OF DEEP AND SURFACE STRUCTURE CONCEPTS: THE
EXAMPLE OF QUR'ANIC TRANSLATIONS

Dr. Öğr. Üyesi. İBRAHİM EKİCİ

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

ORCID No: 0000-0003-3459-0419

Özet

Diller arasında aktarımı/tercüme yi veya daha gelen ifade ile dili farklı olanlar arasında her türden iletişimi mümkün kılan şey bu dillerin temelde benzer kurgular üzerine binâ ediliyor olmalarıdır. Zira ister dilsel ister genel gösterge bakımından, her ne şekilde olursa olsun zemin ortaklığı bulunmayan bir muhitte iletişimden söz etmek de mümkün değildir. Bu, aynı çevredeki günlük hayatta böyle olduğu gibi küresel bağlamda da böyledir. Aksi takdirde ortada bir ufuk örtüşmesizliği söz konusu olur ki burada iletişimden söz etmek mümkün olmaz. Bu düşüncenin izlerini İslâm ilim geleneğinin dil mecrâsında ortaya konulan çalışmalarda sürmek mümkündür. Zira bunu Sîbeveyh (180/796), İbn Cinnî (392/1002), İbn Hişâm (761/1360) ve özellikle bu konu özelinde müstakil bir eser te'lîf etmiş olan Abdulkâhir el-Cürçânî'de (471/1078-79) görmek mümkündür. 20. Yüzyıl dil çalışmalarında artık bu düşünce çerçevesinde ortaya müstakil teoriler konulmuştur ki, N. Chomsky ve onun etrafında gelişen düşünce hareketlerini ve bu hareketler çerçevesinde ortaya konulan kavramsal çeşitliliği mesela deep structure/derin yapı, surface structure/yüzey yapı bu bağlamda değerlendirmek mümkündür. Ancak her ne kadar diller iletişimi mümkün kılacak şekilde temelde benzer bir zemin üzerine kurgulanmış olsa da bu dillerin her birisi, kendisini bir diğerinden ayırt etmemizi mümkün kılan farklı şekilsel ve temel bazı mümeyyiz vasıflara da sahiptir. Aksi takdirde bütün dünyada tek bir dilin konuşulduğundan söz etmek gerekirdi ki böyle bir şeyi dillendirmenin en basit ifadeyle vakıayla uyumlu olmadığı izahtan vârestedir. İşte bu bildiride biz bazı noktalarda diller arası aktarım esnasında dillerin birbirlerinden farkı özellikleri bulunması sebebiyle bazı inceliklerin bazen aktarılamadığını ortaya koymaya çalışacağız. Bunun örneğini Kur'ân'dan seçtiğimiz bazı ayetler oluşturacaktır. Bu bağlamda seçilen ayetlerin anlamlarının ilgili ayetlerin dil yapılarının gereklerine uygun bir şekilde meallere ne derece yansıtıldığı tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Arap dili, Derin Yapı, Yüzey Yapı, Kur'ân, Tercüme

Abstract

What makes possible the transfer/translation between languages or any kind of communication between those whose language is different is that these languages are basically built on similar constructs. Because it is not possible to talk about communication in an environment where there is no ground commonality in any way whether linguistically or in terms of general signification. This is just true in the global context as it is in everyday life in the surrounding area. Otherwise, there will be a mismatch of horizons where it is not possible

to talk about communication. It is possible to trace the traces of this thought in the studies put forward in the language medium of the Islamic scientific tradition. Because it is possible to see this in Sîbeveyh, İbn Cinnî, İbn Hişâm and especially in Abdulkâhir al-Curcânî who wrote an independent work on this subject. In the 20th century language studies independent theories have been put forward within the framework of this thought, such as N. Chomsky and the thought movements that developed around him and the conceptual diversity revealed within the framework of these movement such as deep structure/البنية العميقة, surface structure/البنية السطحية it is possible to evaluate in this context. However, although language are basically built on a similar ground to enable communication each of these languages also has different formal and basic distinctive features that it possible for us to distinguish itself from the other. Otherwise it would be necessary to mention that only one language is spoken in the whole world which is beyond the explanation that uttering such a thing is not compatible with the reality in the simplest terms. In the paper we will try to reveal that some subtleties sometimes cannot be conveyed due to the fact that languages have different feature from each other during the transfer between languages. Some verses from the Quran will form the sample of this. In this context it will be discussed to what extent the meanings of the selected âyât of Qur'ân is reflected in the translations in accordance with the language structures of the relevant âyât of Qur'ân.

Keywords: Arabic, Kur'ân, Deep Structure, Surface Structure, Translate

1. GİRİŞ

Dil insanlığın ortak ve mümeyyiz bir niteliği olması açısından bütün dönemlerde tüm toplumların inceleme konusu olmuştur. Konu ve araştıranların belli açılardan birbirine yakın veya ortak olmaları, inceleme sonucunda birbirine yakın bulgular ve değerlendirmelerin ortaya çıkmasına, gayet doğal olarak, sebep olmaktadır. Bazen bu incelemeler daha sonra farklı toplumalarda yapılacak çalışmalara mesned veya ilham kaynağı da olabilmektedir.

Kur'ân Allah Te'âlâ'nın insanlığa, bir insan³ aracılığıyla ve bir beşer diliyle gönderdiği son vahiydir. Çeşitli ayetlerde Kur'ân'ın Arapça bir kitap olduğu⁴ ifade edilmektedir ki bu yine Kur'ân'ın ifadesiyle anlama ve gereğini yapma ile⁵ muhataplara açıklayabilmenin (beyân)⁶ gereğidir. Allah Te'âlâ'nın insanlara onların diliyle hitap etmesini, bu mesajın anlaşılabilmesi için mesajın aktarımı için araç olarak kullanılan dilin çok iyi kavranmış olmasını gerektirmektedir. Bu anlam olayının gerçekleşmesi için doğrudan ilgili dil üzerine yapılmış olan çalışmaların öncelikle incelenmiş olması zorunludur. Ancak bir sonraki bölümde biraz daha teferruatına girileceği ve az öncede ifade edildiği üzere neticede bir insan dili olgusundan bahsediliyor olması farklı diller alanında yapılmış çalışmaların ve bu çalışmalar esnasında ortaya konulan yaklaşımlardan istifade edilmesi ilmin insanlığın ortak birikimi olması gerçeğinin de doğal bir neticesidir.

³ Kur'ân-ı Kerîm'de; اَلْاَرْضُ مَلَكَةٌ يَمْشُونَ مُطْمَئِنِّينَ لَنَزَّلْنَا عَلَيْهِمْ مِنَ السَّمَاءِ مَلَكًا رَسُولًا. (İsrâ 17/95). Buna göre yeryüzünde şayet insanlar değil de melekler olsaydı onlara muhatap olarak bir melek gönderilirdi. Dolayısıyla kendilerine hitap da kendi dillerince olurdu.

⁴ Yûsuf 12/2, Şu'arâ 26/192-195, Zümer 39/28, Zuhuf 43/3.

⁵ Zümer 39/28.

⁶ İbrahim 13/4.

Biz bu bildiride muhatapları bütün insanlık olan Kur'ân-ı Kerîm özelinde diller arası aktarımının insan dil(ler)inin bazı hususiyetleri açısından imkânları ile yine bazı farklılıkları neticesinde ortaya çıkan sınırlılıklarını ele almaya çalışacağız. Bunu yaparken çağımızın dil bilimin uzmanlarından N. Chomsky etrafında şekillenen üretici-dönüşümsel dilbilim kuramının temel kavramlarından derin ve yüzey yapı (deep-surface structure/ - البنية العميقة السطحية) kavramlarını kullanacağız. Bu dilbilimcinin ve onun kavramlarının kullanılacak olmasının iki sebebi var. Birincisi az önce ifade edilmişti. Buna göre insanlık için ortak olan bir şeyin incelenmesinde bütün insanların gayretlerinden ve birikimlerinden istifade edilebilir. İkincisi, modern Arap dili araştırmalarında N. Chomsky'nin adının çok kere Arap Dili çalışmalarının önemli isimlerinden birisi olan Abdulkâhir el-Cürçânî ile beraber veya irtibatlandırılarak ele alınıyor olmasıdır. Araştırma ve bulgular kısmında bildirinin temelini oluşturan bu mesele daha etraflıca ele alıcaktır.

2. ARAŞTIRMA VE BULGULAR

Derin ve yüzey yapı kavramları Noam Chomsky etrafında şekillenen ve bazı dil bilimciler tarafından geliştirilmiş üretici ve dönüşümsel dilbilim kuramı kapsamında dile getirilen iki önemli kavramdır.⁷ İngilizcede deep ve surface structure şeklinde ifade edilen bu kavramlar Arapçaya البنية العميقة ve البنية السطحية şeklinde aktarılmıştır. Tabiki bu kavramlar insanın en mümeyyiz vasfı olan dil melekesinin bütüncül olarak anlamlandırılması uğraşısının bir neticesi olarak ortaya çıkmıştır. Kuram içerisinde bu kavramların birincisi bütün dillerin arka planda, temel işleyiş tarzlarında, mantık tabanında veya anlam boyutunda birbirinden çok farklı olmadığını,⁸ hatta bu alanda birbirlerinin aynı işleyiş tarzına sahip olduklarını ifade etmektedir. İkinci kavram ise insanın sahip olduğu özel dili ifade ederken temelde diğer dillerle benzer veya aynı işleyişe sahip olan bu dilin diğerlerinden görüntü ve kelime boyutunda farklılaştığını ifade etmektedir.⁹

Söz gelimi bütün dillerin mantık yapısında bir ifade kurgulanırken en az iki kelimenin birbirine bağlanması/isnâd edilmesi gerekir. Bu iki kelimenin birisi yüklem/yargı/müşned diğeri ise bu yüklem/kendisine yüklendiği özne/müşnedun ileyh konumundadır. Bu ifadenin tabanını oluşturmaktadır.¹⁰ İki kelime arasındaki bu isnâd olayı ise ifadenin kullanıldığı durumun gereklerine uygun olacak şekilde (muktezây-ı hâl) farklı tarzlarda olabilir. Bu

⁷ Berke Vardar v. dğr., *Yirminci Yüzyıl Dilbilimi* (İstanbul: Multilingual, 1999), 272-276; Mehmet Rifat, *Dilbilim ve Göstergebilimin Çağdaş Kuramları* (İstanbul: Düzlem Yayınları, 1990), 58-64.

⁸ Abdulkâhir el-Cürçânî'nin 'kelâm-ı nefsi' diye ifade ettiği şeyin genel anlamda 'söz'ün (edim) tüm insanların zihnindeki arka planına işaret etmesi dilin derin yapısına dair bir idrakin olduğunu hissettirmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Temmâm Hassân, *Makâlât fi'l-luğa ve'l-edeb III* (Kahire: 'Âlemu'l-Kutub, 2006), 334; Ahmed Kâzım el-'Attâbî, "Ru'ye fi'l-menheci't-tahvîlî", *Mecelletu Kulliyeti't-Terbiye bi-Câmi'ati Vâsıt 1/6* (2009), 30. Beşer dilinin bu tür derin yapılarını araştırmak insanlığa kendisini tanıyabileceği çok önemli bir alana ışık tutmak anlamına gelecektir. Bkz. el-'Attâbî, "Ru'ye fi'l-menheci't-tahvîlî", 30. Modern dönemde dil ve zihnin işleyişi arasındaki irtibatı inceleyen çalışmalar bu ışığı aramaktadırlar. John R. Searl'in Muhittin Macit ve Cüneyt Özpilavcı tarafından *Bilinç ve Dil* şeklinde dilimize tercüme edilen çalışması bunun güzel bir örneğidir. Bkz. John R. Searl, *Bilinç ve Dil* (İstanbul: Litera Yayıncılık, 2005).

⁹ N. Chomsky dillerin paylaştıkları ortak gramer yapısını 'universal set' şeklinde ifade ederken dillerin birbirlerinden farklılaştıkları veya bağımsız oldukları yani genel olarak yüzey yapı diye ifade edilen kısmı için 'particular grammar' ifadesini kullanmaktadır. Noam Chomsky, *Aspects of the Theory of Syntax* (Cambridge: The M.I.T Press, 1972), 65.

¹⁰ Rifat, *Dilbilim*, 63.

üstüblar N. Chomsky'nin düşüncesinde dönüşüm kurallarına denk gelmektedir.¹¹ Konuşanın kendi dilinin kelime varlığından seçtiği kelimeler giydirdiği ve gerekli dönüşüm kullarına tabi kılınarak bir görünürlük kazanan soyut alt tabandaki mana (derin yapı) artık muhâtaba aktarılmak üzere yüzey yapıya aktarılmış olmaktadır.¹²

Buraya kadar anlatılanlar basit bir örnekle ifade edilecek olursa. Her dilde bir gelme eylemi/yüklemi/müsned bir özne/fâil/müsnedun ileyhe isnad edilebilir yani yüklenebilir. Bu isnâd olayında yüklem/müsned fiil de olabilir isim veya sıfat da olabilir. Birinci cümlede sözgelimi Türkçe ve Arapçada cümle fiil cümlesi olurken ikinci durumda ise isim cümlesi olur. Şayet bu iki kelime arasındaki isnad durumu karşı taraftan bilgi aktarımını amaçlıyorsa buna düz cümle, Arapçadaki karşılığıyla haber cümlesi, yok melesa bu isnad bir bilgi talep edilecek şekilde yapılırsa karşımıza bir soru/istifhâm cümlesi çıkar.¹³

Buna göre;

Gelme + Ali şeklinde iki kelime yüklem ve özne (müsned-müsnedun ileyh) olarak birbirine bağanabilir. Bu durumda ya bilgi aktarımı kastedilir ki; Ali geldi. şeklinde bir fiil cümlesi oluşur. Şayet bilgi talebi (istifhâm) kastediliyorsa; Ali geldi mi? şeklinde bir soru/istifhâm cümlesi kurulmuş olur. Bu üslûpları (dönüşüm kurallarını) belirleyen şey tamamen cümlenin kurgulandığı durumun gerekleridir (muktezâ-i hâl). Ve bu kurgular temelde bütün dillerde aynıdır. Yani Ali'nin gelmesi veya Ali'nin gelip gelmediğinin sorgulanması durumu bütün dillerde derin yapı olarak aynıdır. Ancak bu durum dile getirilirken bir Arap; جاء عليّ veya هل جاء عليّ? derken bir İngiliz de Ali came. veya Did Ali come, der. Meselenin teorik tarafı yaklaşık olarak bu şekilde özetlenebilir.

Benzer veya yakın değerlendirmelerin farklı kültür ve dinlerden farklı ilim adamları tarafından farklı zamanlarda dile getirilmiş olması da gayet normaldir. Zira aynı olguyu anlamlandırmaya çalışan ilim adamlarının benzer şeyler söylemiş olmaları gayet anlaşılır bir durumdur. Söz gelimi Arap dili alanında önemli eserler vermiş olan Abdulkâhir el-Cürçânî'nin daha sonraları nazm teorisi¹⁴ olarak ele alınan ve *Delâilu'l-i'câz* adlı eserinde genel olarak dile dair ortaya koymuş olduğu değerlendirmeler çağımızda N. Chomsky'nin yapmış olduğu değerlendirmelere benzer mahiyettedir.¹⁵ Günümüz dilbilim çalışmalarında dizin olarak karşılanan olguya el-Cürçânî'nin nazım ve terkîb terimlerini kullanarak dikkat çekmiş olması önemlidir. Onun bu kavramları aslında Arapçayı da aşan, dil olgusunun geneli için kullandığı

¹¹ Vardar, *Yirminci Yüzyıl Dilbilimi*, 275.

¹² Rifat, *Dilbilim*, 62-63. Vardar, *Yirminci Yüzyıl Dilbilimi*, 274-276.

¹³ Arapçada haber cümlesi isim ve fiil cümlesini kapsamına alırken istifhâm (soru) cümlesi inşâ terimi ile ifade edilen bir dizi cümleden sadece birisidir. Bu cümle türleri için, başka bir ifadeyle Arapçada derin yapıdaki mantıklı düzlemdeki manaları yüzey yapıya aktarırken başvurulmuş dönüşüm kuralları hakkındaki ayrıntılı bilgi için bkz. Ebû Ya'kûb Yûsuf b. Muhammed b. 'Ali es-Sekkâkî, *Miftâhu'l-'ulûm*, thk: 'Abdulhamîd Hindâvî (Beyrut: Dâru'l-Kutubî'l-İlmiyye, 1971), 251-254, 414-431.

¹⁴ Temmâm Hassân, *Makâlât*, 334.

¹⁵ Aradan asırlar geçmesine rağmen sonrakinin geliştirmiş olduğu kuramı öncekinden bütünüyle aldığı şeklinde anlaşılacak değerlendirmeler yapmak mümkün değildir. Bu açıdan Dr. 'Âtîf Abdulaziz el-Mu'avviz'in makalesinin sonuçlar kısmındaki 7. Bulgusunun çok iddialı olduğunu düşünmekteyiz. Bkz. 'Âtîf Abdulaziz el-Mu'avviz, "Usûlu nazariyyeti'n-nahvi't-tehvîlî 'inde 'Abdulkâhir el-Cürçânî (H371)", *'Ulûmu'l-luğa*, 10/4 (2007), 256. Kanaatimizce arada benzerlikler olduğunu söylemek, daha önce de ifade edildiği gibi incelenen konunun özellikleri bakımından, mümkündür. Ya da Chomsky'nin İbrânî asıllı olması, babası ve hocasının da Arapçayı iyi bilmesi, kendisinin de bazı kitaplarında Arapça kelimelerden örnekler vermesi en fazla Cürçânî'nin kitaplarını tetkik etmiş ve onlardan etkilenmiş olabileceği düşüncesine imkân verir.

anlaşılmaktadır. Özellikle el-Cürcânî'nin dil(ler)in arka planı ile ilgili yapmış olduğu değerlendirmeler esnasında dile getirmiş olduğu “me’âni’n-nahv” kavramı¹⁶ N. Chomsky’nin deep structure diye isimlendirdiği şeye çok benzemektedir. el-Cürcânî’nin daha sonraları “nazm teorisi” olarak ele alınacak bu yaklaşımları içerisinde anlamı oluşturma asıl yapı olarak sunulan bu “me’âni’n-nahv” kavramı üzerinde durulması önem arzeden bir unsurdur.

Son dönemde el-Cürcânî üzerine yapılan çalışmalarda N. Chomsky’nin kuramı içerisindeki bu kavram ve düşüncenin el-Cürcânî’den mülhem olduğu ifade edilmektedir. Ancak az önce ifade edildiği gibi benzer olgular üzerine çalışan farklı dönemlerde yaşamış olan farklı ilim adamlarının benzer şeyler söylemiş olmaları gayet anlaşılır bir şeydir. Her ne kadar dillerin derin yapılarına dair nüve şeklinde bir düşünce el-Cürcânî’de olsa da asırlar sonra gelmiş N. Chomsky’nin bu düşüncüyü bütünüyle el-Cürcânî’den aldığını söylemek mümkün değildir.

Bu ayrım bize genel anlamda dilin işleyişinin nasıllığına dair bir çerçeve çizerken aslında yine insanlığın dil olgusuna dair bir değerlendirmeye de imkan sunmaktadır. Bu imkan şudur: Dillerin temelde işleyin tarzı olarak birbirinin benzeri bir yapıya ya da aynı işleyiş tarzına sahip olmaları aslında bize insanların iletişimine dair bir alan açmaktadır. Zira zihinsel planda dillerin birbirine benzer veya aynı işleyiş tarzına sahip olmaları farklı dilleri konuşuyor olsa da bu insanlar arasında tercüme yoluyla da olsa bir irtibat imkanı sunmakta, farklı dillerde kaleme alınmış kitap veya başka tür eserlerin de birbirine aktarımını mümkün kılmaktadır. Zira bu ortak arka plan aslında dillerin birbiriyle irtibat kurduğu örtüşme alanlarıdır. Bu bize diller arası aktarımın imkânını ifade etmektedir. Şayet dillerin derin yapıdaki ortaklıklarından söz edilmeseydi diller arası aktarımdan veya farklı dilleri konuşan kimselerin birbirleri ile herhangi bir şekilde iletişim kurmaları imkanından söz edilemezdi. Zira bu durumda birbiri ile farklı ufuklara ait, aralarında herhangi bir örtüşmenin bulunmadığı tamamen birbirinden kopuk boyutlardan söz edilir olurdu.

Diğer taraftan yüzey yapıdaki farklılıklar aslında farklı dillerden bahsetmenin imkânını sunmaktadır. Zira derin yapıda birbirinin aynı veya benzeri olan diller yüzey yapıda da birbirinin aynısı veya benzeri olsaydı farklı dillerden bahsetme imkânı kaybedilmiş olur ve ortada tek bir dil veya en iyi ihtimalle bir dilin farklı lehçeleri olurdu. Bu açıdan yüzey yapıdaki farklılıklar dillere müstakil bir varlık imkanı sunan mümeyyiz vasıf mahiyetindedir. Bu yüzey yapının dillere sunduğu müsbet bir alandır. Bu açıdan bu bir imkân olarak değerlendirilebilir. Ancak yüzey yapıdaki farklılıkların yol açtığı bir başka durum daha vardır ki bu, başlıkta da ifade edilen sınırlılıkların sebebi olarak görülmektedir. Şöyle ki, yüzey yapının birbirinden müstakil varlık imkanı sunduğu diller arasında derin yapıdaki benzerliğe dayalı olarak aktarım mümkün olsa da dillerin yüzey yapıdaki farklılıkları bu diller arasındaki aktarımın hiçbir eksiklik olmadan olduğu gibi gerçekleşme imkânını sınırlandırmaktadır. Zira dillerin ifade üslup ve şekillerinin birbirinden farklı olması, ki bu farklı dillerden bahsetmenin dayanağıydı, diller arasındaki aktarımda bir takım eksikliklerin kalmasını çoğu zaman zorunlu kılmaktadır. Tercüme özelinde, tercümenin sevilen bir ihanet olarak ifade edilmesinin sebebi de belki de budur.

Meselenin örneklemine geçecek olursak. Biz bu konuyu Kur’ân’dan birkaç ayet üzerinden Türkçe mealler çerçevesinde ele almayı düşündük. Tabiki Kur’ân’ın tamamının bu

¹⁶ ‘Abdulkâhir el-Cürcânî, *Delâilu’l-icâz*, thk: Muhammed Altuncî (Beyrut: Dâru’l-Kutubi’l-‘Arabî, 1999), 293-295.

kısa incelemede ele alınması imkansızdır. Bunun, bu bildirinin sınırlarını alan bir şey olması yanında zaten maksadı ifade etmeye birkaç örnek yeterli olacaktır. Başta da ifade edildiği üzere Allah Te'âlâ insanlığa göndermiş olduğu son vahyin Arapça olmasını takdir etmiştir. Bunun hikmetinin ne olduğu bahsi diğerdir.¹⁷ Biz burada örnek olarak üç tane ayeti ele almaya çalışacağız.

Bunların birincisi; *إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ*.¹⁸ Daha önce açıklandığı üzere diller arasında ortaklık alanlarının olması doğal olarak bu ayetin farklı dillere aktarılmasını mümkün kılmaktadır. Ancak yine ifade edildiği üzere dillerin kendilerine varlık alanı oluşturan birbirinden farklı hususiyetlerinin olması bu aktarımda bir takım açıklıkların ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Öncelikle üç farklı mealde bu ayete nasıl anlam verildiğine bakalım.

- “Kur’ân-ı biz indirdik, Biz. O’nun koruyucuları da şüphesiz ki, Biziz.”¹⁹
- “Şüphesiz o Zikr’i (Kur’ân’ı) biz indirdik biz! Onun koruyucusu da elbette biziz.”²⁰
- “Hiç şüphemiz olmasın ki öğütlerle dolu bu Kur’ân’ı indiren biziz! Yine hiç şüphemiz olmasın ki onu tebliğ eden Peygamber’i karıyan da biziz.”²¹

Ayetin tercümesinde başka bir ifadeyle Türkçeye aktarımında ikinci mealde üç, diğer mealde ise iki adet pekiştirme/te’kîd unsuruna yer vermiş olmalarıdır. Bu Türkçenin pekiştirme unsurlarına terkip içerisinde fazlaca yer verme eğilimi olmayan bir dil olmasına bağlanabilir. Ancak ayetin Arapçasına baktığımızda biz, şuan ki bilgilerimize dayanarak, altı farklı pekiştirme/te’kîd unsuru görmekteyiz. Bunlar *نَزَّلْنَا*, *تَكْوِيْنًا*, *تَكْوِيْنًا* ve ayetin her iki tarafının da isim cümlesi ile başlamış olması (*x2*)dır. Zira Arapçada isim cümlesi tek başına başka bir te’kîd edatına ihtiyaç duymaksızın fiil cümlesinden daha vurgulu bir ifadedir. İşe Arap dilinin pekiştirmeli/te’kîdli usluba daha meyyâl ve uygun olması Arapça bir ifadenin farklı bile aktarılırken bu te’kîd unsurlarının tamamının yansıtıl(a)maması gibi bir durum ortaya çıkarmaktadır ki biz bunun sebebinin diller arasındaki yüzey yapı farklılıklarının sebep olduğu sınırlılıklar olduğunu düşünüyoruz. Zira tespit edilen tüm te’kîd unsurları bütünüyle yansıtılmaya çalışılsa karşımıza; *Kur’ân’ı kesinlikle ve şüphesiz biz indirdik biz, onu karuyacak olan da kesinlikle elbette biziz, biz*, gibi bir ifade çıkar. Bu ayet Arapçanın terkîp/dizini ile ilgili bir örnek olarak değerlendirilebilir.

İkinci ayet grubu, Arapçadaki kelime yapılarına yani sarfa (morfolojisi) dayalı yüzey yapı farklarına dairdir. Bunların birincisi; *وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ*.²² Öncelikle bu ayetin me’alini ilk ayetteki meallerden sırasıyla görelim:

- “Kendilerine rızık olarak verdiklerimizden (Allah yolunda) harcarlar.”²³
- “Kendilerine rızık olarak verdiğimizden de Allah yolunda harcarlar.”²⁴

¹⁷ Bununla alakalı Kur’ân-ı Kerîm’de; *اللَّهُ أَكْبَرُ حَيْثُ يُجْعَلُ رِسَالَتُهُ*. (En’âm 6/124). Buna göre risâletin/peygamberliğin nerede, ne zaman ve kime verileceğini ancak Allah bilir ve belirler.

¹⁸ Hicr 15/9.

¹⁹ H. Basri Çantay, *Tefsirli Kur’ân Meâli* (İstanbul: Risale, 2014), 2/32. Biz kelimesinin ilk harfi mealin kendisinde büyük harfle yazılmıştır.

²⁰ Halil Altuntaş ve Muzaffer Şahin, *Diyanet İşleri Başkanlığı Kur’an-ı Kerim Meâli* (Ankara: Özgün Matbaacılık, 2006), 261.

²¹ Mustafa Öztürk, *Kur’an-ı Kerim Mealî Anlam ve Yorum Merkezli Çeviri* (Ankara: Ankara Okulu, 2015), 301. Bu mealde ilgilendiğimiz konu dışındaki anlam tercihleriyle ilgili yorum yapılmayacaktır.

²² Bakara 2/3.

²³ Çantay, *Tefsirli Kur’ân Meâli*, 1/21.

²⁴ Altuntaş ve Şahin, *Kur’an-ı Kerim Meâli*, 1.

- “Kendilerine bahşettiğimiz maldan-mülkten Allah’a itaat ve insanlık uğruna harcarlar.”²⁵

Ayetteki يُنْفِقُونَ fiili arapçadaki mezîd (köke ekleme yapılarak elde edilen) kelime kalıplarındandır. Kelime genelde harcama yapmak veya iktisâdî durumu iyi olanların Allah rızası için durumu daha dar olanlara yönelik olarak harcama yapmak anlamında ele alınır ki bu genel olarak doğrudur. Verilen üç mealde de bu anlam esas alınmıştır. Ancak أنفق kelimesi tek başına ele alındığında aslında bu vb. ayetlerde ifade edilen anlamın hangi şekilde ve hangi amaçla olursa olsun sadece dışa dönek bir harcamayı ifade eder gibi gözükmemektedir. Bu, bu ifadenin namaz kılma ve zekat verme ifadesinden sonra gelmesinden ve kelimenin sarf (morfolojik) köküyle ele alması durumunda kendisini ele vermektedir. Şöyle ki bu mezîd kalıbın kökü نفق kelimesidir. Bu kelime İslâm öncesi kullanımda çöl tavşanının yuvası anlamına gelirken İslâm’la beraber da nifâk (iki yüzlülük) anlamı kazanmıştır. Modern Arapçada da araba vb. tüneli için kullanılmaktadır. Her üç kullanımda da ortak nokta bir, iki taraflılığın veya iki yüzlülüğün olmasıdır. Zira kelimelerin aynı kökten geliyor olmaları bir manada ortak olmalarını gerektirir. Peki نفق kökünün başına ا (hemze) eklediğimizde yani kelime ا+نفق olduğunda bu sarf (morfoloji) bakımından ne ifade etmektedir? Arapça sarf ilmi açısından bilmekteyiz ki kökün başına hemze eklenerek elde edilen if’âl bâbının köke kattığı anlamlardan birisi de kökteki hükmü izâle etmesi başka bir ifadeyle ortadan kaldırmasıdır. Yani نفق kökünde nifâk anlamı olduğuna göre أنفق kelimesinin bir anlamının da nifâkı ortadan kaldırmak olması gerekir. Bu tahlille ilgili ayete baktığımızda ayetin, sadece varlıklı kimselerin dışa dönük harcamalarını değil (ki bu anlam vardır) aynı zamanda Allah için yapılan bu harcama ile kişinin kendi içine dönük bir eylemde bulunarak kendilerini nifâktan kurtarmaları dolayısıyla ayetin öncesinde ifade edilen namaz ve zekatın da nifaktan arındırılarak halis bir hâl almalarının sağlanmasını ifade ettiği görülür. Bu, kelimenin tek bir ifadeyle aktarılmasını sınırlandıran Arapçanın kelime (sarf) yapısıyla ilgili bir durumdur.

Bu bağlamda ele alacağımız ikinci ayet; إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ وَإِيتَاءِ ذِي الْقُرْبَى. ayetidir.²⁶ Aynı şekilde ayetin anlamına önce meallerden bakalım.

- “Şüphesiz ki Allah adaleti, iyiliği.... emreder.”²⁷

- “Şüphesiz ki Allah adaleti iyilik yapmayı.....emreder.”²⁸

- “Hiç şüphesiz Allah (tevhid inancını en başta olmak üzere her hususta) adaleti/doğruluğu, samimi ibadet ve itaatı.....emreder.”

Ayette yapısından hareketle ele almak istediğimiz kelime الإحسان (ihsân)’dır. Kelimeye ilk iki me’âde “iyilik”, üçüncüsünde ise “samimi ibadet ve itaat” anlamı verilmiştir. Kelime gelen olarak, her hangi bir bağlam veya derinlemesine tahlil yapmadan iyilik yapmak anlamına da gelir, bir hadîs-i şerîfte ifade edildiği gibi; Allah’a O’nu görüyomuş gibi ibadet etmek, her ne kadar biz O’nu görmesek de O bizi görmek anlamına da işaret eder. Biz kelimeyi bir önceki ayetteki kelime ile aynı yolla, ki iki kelime de sarf bakımından aynı kalıptadır, ele alacağız ve anlam boyutunun bir veya birkaç kelimeyle ifade edilmeye imkan vermeyecek kadar geniş olduğunu göstermeye çalışacağız.

²⁵ Öztürk, *Kur’an-ı Kerim Meali*, 32.

²⁶ Nahş 16/90.

²⁷ Çantay, *Tefsirli Kur’ân Meâli*, 2/61

²⁸ Altuntaş ve Şahin, *Kur’an-ı Kerim Meâli*, 1.

Şöyle ki الإحسان kelimesi الإنفاق kelimesi gibi mezîd bir kelimedir. Kökü güzellik anlamına gelen حُسْن kelimesidir. الإحسان kelimesi de حسن kökünün başına ا (hemze) eklenerek elde edilir. حسن tek başına güzellik anlamına gelir. Kelime أحسن şeklinde sarf bakımından if'âl bâbına aktarılmıştır. Bu bâbın başına eklenen hemzenin kelimenin köke kattığı anlamlardan birisi de vücûdân/idrak/görme/farkında olmadır. Dolayısıyla bu bâb köküyle beraber düşünülüğünde aynı zamanda “güzelliğin idrakinde olarak iş yapmak” gibi bir anlam alanına da işaret etmektedir. İster iyilik yapma, isterse de Allah'ı görüyormuşçasına ibadet/iş yapma şeklinde olsun bu eylemlerin güzellik idraki ile beraber olması bu kelimenin sarf (morfolojik) durumunun bir gereğidir. Zaten güzellik idraki olmadan iyilik de yapılmaz Allah'ın gözütiminde olma idraki de canlı olmaz. Burada söz konusu olan bir adı da el-Cemîl olan Allah'ın güzelliğini her yerde idrak etmektir. Bu idrak kişiye her zaman Allah'ın kendisini görüyor (ilgili hadîs) “idrakini” (vücûdân) kazandırarak her zaman iyilik üzere olma gayretini kazandırır. Bu değerlendirmeyi yapmamızı sağlayan şey ihsân kelimesine Arapçaya ait sarf bilgilerinin açmış olduğu alandır ki bu Arapçanın kelime yapısıyla ilgili yüzey yapısına ait farklılıktan kaynaklanmaktadır. İşte bu yüzey yapı farklılıkları, diller arasında aktarımı mümkün kılan ortak alanı ifade eden derin yapının sağladığı imkanları sınırlandıran bir mahiyet arz etmektedir.

3. SONUÇ

Bu bildiride biz Kur'ân örnekliğinde diller arası aktarımı mümkün kılan derin yapı ile bu alanı sınırlandıran yüzey yapı farklılığını ele almaya çalıştık. Diller arası aktarım yapılırken dilleri birbirine yaklaştıran ortak yapılarla bu dilleri birbirinden ayıran ve dolayısıyla dillere müstakil bir varlık alanı açan; kelime varlığından, cümle şekillerine ve farklı üsluplarına kadar yüzey yapı farklılıklarının çok iyi kavranmış olması gerekir. Aksi takdirde diller arası aktarım yapılırken aslı ve aktarımı birbirinden çok farklı hatta birbirinden tamamen değişik metinler ortaya çıkabilir.

Söz konusu Allah Te'âlâ'nın insanlığa bir beşer dili ile göndermiş olduğu son vahyi Kur'ân olduğunda bu çok daha fazla dikkat edilmesi gereken bir duruma işaret eder. Dolayısıyla Kur'ân me'alleri çalışması yapacak veya bunlar üzerinde okumalar yapacak olan kimselerin hem kendi ana dillerini hem de Kur'ân'ının nâzil olduğu dil olan Arapçayı çok iyi bilmeleri, ortak ve farklı yönlerine vâkıf olmaları gerekir. Ancak aktarım her ne kadar mahâretle yapılmış olursa olsun genel olarak hiçbir asıl dildeki metin onun tercümesi değildir. Dolayısıyla hiçbir meal de Kur'ân değildir.

Burada ifade edilmesi gereken son bir husus da şudur. Burada bir dilin mutlak olarak diğerlerinden üstün veya kutsal olduğu düşüncesi ifade edilmemektedir. Zira işin ehli olanlar bilirler ki Kur'ân da beyân edildiği üzere bütün diller başka bir ifadeyle insanların dillerinin birbirinden farklı olması Allah'ın varlığının delillerindendir ki bu bakımdan bütün diller birer ayettir (delil).

KAYNAKÇA

Altuntaş, Halil ve Şahin, Muzaffer, *Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an-ı Kerim Meâli* (Ankara: Özgün Matbaacılık, 2006).

Chomsky, Noam, *Aspects of the Theory of Syntax* (Cambridge: The M.I.T Press, 1972).

Çantay, H. Basri, *Tefsirli Kur'ân Meâli* (İstanbul: Risale, 2014).

el-‘Attâbî, Ahmed Kâzım, “Ru’ye fî’l-menheci’t-tahvîlî”, *Mecelletu Kuliyeti’t-Terbiye bi-Câmi’ati Vâsıt* 1/6 (2009).

el-Cürcânî, ‘Abdulkâhir, *Delâilu’l-icâz*, thk: Muhammed Altuncî (Beyrut: Dâru’l-Kutubi’l-‘Arabî, 1999).

el-Mu’avviz, ‘Âtîf Abdulaziz, “Usûlu nazariyyeti’n-nahvi’t-tehvîlî ‘inde ‘Abdulkâhir el-Cürcânî (H371)”, *‘Ulûmu’l-luğa*, 10/4 (2007).

es-Sekkâkî, Ebû Ya’kûb Yûsuf b. Muhammed b. ‘Alî, *Miftâhu’l-‘ulûm*, thk: ‘Abdulhamîd Hindâvî (Beyrut: Dâru’l-Kutubi’l-‘İlmiyye, 1971).

Hassân, Temmâm, *Makâlât fî’l-luğa ve’l-edeb III* (Kahire: ‘Âlemu’l-Kutub, 2006).

Öztürk, Mustafa, *Kur’an-ı Kerim Meali Anlam ve Yorum Merkezli Çeviri* (Ankara: Ankara Okulu, 2015).

Rifat, Mehmet, *Dilbilim ve Göstergebilimin Çağdaş Kuramları* (İstanbul: Düzlem Yayınları, 1990).

Searl, John R., *Bilinç ve Dil* (İstanbul: Litera Yayıncılık, 2005).

Vardar, Berke, v. dğr., *Yirminci Yüzyıl Dilbilimi* (İstanbul: Multilingual, 1999).

AZERBAIJANI NOWRUZ AS THE SUSTAINER OF NATIONAL VALUES

AZERBAIJANI NOWRUZ AS THE SUSTAINER OF NATIONAL VALUES

Dr. Elçin GALİPOĞLU

Filoloji üzre felsefe doktoru, Azerbaycan
ANAS Folklor Enstitüsü

Özet

Milli ruhumuzun ve antik çağımızın zengin tonları Nevruz bayramında yaşıyor. Azerbaycan Nevruz'unun benzersizliği açıktır. Muğamdaki eşsizliğimiz kadar doğulu, türkçe bir nitelik olan Nevruz bizimdir. Eski çağlardan beri Türkler varoluşun ana unsurlarına (ateş, su, hava, toprak) kendi ruhlarıyla baktılar ve doğanın yeniden doğuşunu yorumlarken diğer halkların hayal gücüne ihtiyaç duymadılar.

Binlerce yıldır devam eden ve birçok direniş ve değişime uğrayan Nevruz, elinden geldiğince halk ruhunun özgünlüğünü yaşamıştır.

Azerbaycan Nevruz'u, insanların tüm güzel duygularını, düşüncelerini, umutlarını, yaşama ve yaratma azmini ve en önemlisi, inançlarını mükemmel bir şekilde birleştiriyor.

Makale, Azerbaycan Nevruz'unun milli değerlerle bağlantısını, bayramın tarihsel devletin temellerini güçlendirmedeki rolünü doğruluyor.

Anahtar Kelimeler: Azerbaycan Nevruz'u, Milli Değerler, Devletçilik, Gelenekler, Mutfak Kültürü.

Summary

The rich shades of our national soul and antiquity live in Nowruz holiday. The resemblance of Azerbaijani Nowruz is known very much. Nowruz having the common east, common Turkic quality is ours as similarity in mugham. From the ancient times looking through the main elements (fire, water, weather, land) of the creature with own soul the Turk didn't need the imagination of other nations when explaining the rebirth of the nature. Nowruz holiday coming from the ancient times and exposing to many dangers and changing has immortalized the peculiarities of the nation soul. Azerbaijani Nowruz combines all beautiful senses, thoughts, hope, obstinacy, mainly the belief of the nation in itself very much.

In the article it is said about the ancient values with the Azerbaijani Nowruz are based on, the role of the holiday in the strengthen of the historical statehood bases are expressed.

Keywords: Azerbaijani Nowruz, National Values, Statehood, Tradition, Kitchen Culture

1.GİRİŞ

Milli ruhumuzun ve antik çağımızın zengin tonları Nevruz bayramında yaşıyor. Atalarımız binlerce yıl önce insan ile doğa arasında bir birlik olduğuna inanıyorlardı. Bu birlik, atalarımız tarafından yaşamları boyunca yaratıldı ve yaşandı: kışın ikame edilmesini övdüler, doğa ile birlikte ruhsal olarak yeniden doğdular, içeriden arındılar, anlamlandırdılar ve bu arınmayı kutladılar. Daha sonra bu eski inanç cilalandı ve sistematik fikirler haline geldi. Yüzyıllardır devam eden ve birçok direniş ve değişime uğrayan Nevruz, geçmişte de halkımızın ruhunun özgünlüğünü korumuştur. Bir ulus, kadim ruhunun, geleneklerinin,

kısacası, benzersiz olan her şeyin sorularını koruduğu zaman var olur. Bu şekilde tarihin kıvrımlarında ve dönemeçlerinde başını sallamaz. Tarihimizin en zor anlarında bile bu bayram kalplerde yaşatılmış.

2. NEVRUZ BAYRAMI, DEVLETÇİLİK TARİHİMİZİN ULUSAL TEMELLERİNİ GÜÇLENDİRDİ

Nevruz bayramı birçok ülkede kutlanmaktadır. Azerbaycan Nevruz'unun benzersizliği açıktır. Muğamdaki eşsizliğimiz kadar da doğulu, türkçe bir nitelik olan Nevruz bizimdir. Eski çağlardan beri Türkler varoluşun ana unsurlarına (ateş, su, hava, toprak) kendi ruhlarıyla baktılar ve doğanın yeniden doğuşunu yorumlarken diğer halkların hayal gücüne ihtiyaç duymadılar. Binlerce yıldır devam eden ve birçok direniş ve değişime uğrayan Nevruz, elinden geldiğince halk ruhunun özgünlüğünü yaşatmıştır.

Nevruz'a Bozkurt, Çağan, Ergenekon, Nevruz, Sultan Nevruz, 9 Mart, Novruz, vb. denilmiştir. Türkiye'de Novruz'a halk arasında "Gündönümü" veya "Yılbaşı" denir. Nevruz kavramı, birçok Türk halkının dilinde, bazı telaffuz farklılıklarıyla kullanılmaktadır: "Azerbaycan Türkçesinde Nevruz / Noruz, Kırgız Türkçesinde Nooruz, Özbek Türkçesinde Növroz, Tatar Türkçesinde Nevruz, Uygur Türkçesinde Noruz, Çuvaş Türkçesinde Naurus, Kırım Türkçesinde Nevrez, Kırım Türkçesinde Nevrez, Batı Trakya Türkçesinde Mevris, Gagauz Türkçesinde Baba Mata-Kurklu Marta ve diğerleri. Burada "Nevruz" teriminin etimolojik anlamı "yeni yıl" değil "yeni gün" olarak tanımlanmaktadır (Halil A. (2010). "Novruz: ilk kaynaklar ve tarihsel gelişim", "Halk gazetesi", <http://www.anl.az/down/meqale/xalqqazeti/2010/mart/111901.htm>).

Bugün Azerbaycan'da devlet düzeyinde Nevruz bayramı kutlanmaktadır. Antik çağımızın sorularının, küreselleşmenin gözünde alışılmış ve anlamsız hale gelmemesini sağlamalıyız.

A.Nabiyev'in araştırmaları, çarşambalarla ilgili görüşmelerin, büyük atanın, ilk insanın yaratılmasında yer alan su, ateş, rüzgar ve toprak efsanesiyle doğrudan bağlantılı olduğunu vurguluyor. Ritüel düşünme fikrini oluşturan bu unsurlar, çeşitli kültürler ve mit sistemleri şeklinde tören folkloruna yansımaktadır. Her biri hakkında bir dizi şarkı ve efsane yaratıldı. Her çarşamba, ulusal bellekte başarı ve mutluluğun sembolü olarak geniş bir anlam ve içeriğe sahiptir. Törenin folklorunda çarşamba günlerinin sayısı ve düzeni konusunda çeşitli görüşler var. Bazı durumlarda Çarşamba günleri 5-7-12 arası gösterilir. Genel olarak, bu Nevruz törenine, zamanına ve büyüklüğüne karşılık gelmez. Tören sistemindeki Nevruz hazırlıkları 21 Aralık'ta başlıyor ve üç aşamalı olarak devam ediyor. İlk aşama - Büyük Çile ve Küçük Çile arasında (21 Aralık-1 Şubat). İkinci aşama - Küçük Çile'nin süresi (1-20 Şubat). Üçüncü aşama, dört haftanın son Çarşambalarını kapsayan Gri (Boz) Ay'dır. Sonra Nevruz geliyor. Önümüzdeki Çarşamba Su, Ateş ve Rüzgar Çarşambasından sonra Toprak Çarşambası. Bu serinin sırası törensel folklor sisteminde dokunulmazdır (Nabiyev, 2012:72).

Genelde su, atalarımızın ruhunda çok semboliktir. S.Rzasoy, Nevruz tarihinin yaklaşık 5-6 bin yıl öncesine dayandığını vurguluyor: "Yapılan araştırmalara göre Turan'ın kadim halkı, bugün yaptığımız gibi Tura gibi bir bayram kutlardı. Bu "tura ", "töre" - "yaratılış" kelimesinden geliyor. Nevruz bayramı İnsanın, doğanın ve evrenin yaratılış bayramıdır. Eski yıl ölür ve yeni yıl doğar. Nevruz kutlamalarında "Kosam ikicanlıdır" tabiri kullanılır. Kosa yılın imajıdır: Kosa törenin ortasında ölür; herkes ağlar; Yılın ölümü ve dirilişi, doğanın

yeniden doğuşu demektir. Aslında, bu görüntülerde zamanın ölümü ve dirilişi vardır. Zaman yılın son Çarşamba günü biter mitolojik imgelerde yüzeysel bir zaman yoktur, Nevruz'da yılın olmaması, zamana mitolojik bir tutumdur (10).

İçinde yaşadığımız tarihsel bir zaman olmadığı açıktır. Nevruz bayramı mitolojik zamanla ilişkilidir ve birinci, ikinci, üçüncünün sırası yoktur, kısacası yıllar, sadece bir zaman vardır; yılın başında doğar, "büyür", "yaşlanır" ve sonunda "ölür". Bu, mitolojimizdeki diriliş kavramlarına dayanmaktadır. Diriliş, Nevruz bayramının her gölgesinde yaşıyor. Özellikle köy yerlerinde kırsal alanlarda, kadınlar evdeki eski şeyleri yeniler: battaniyeleri yıkar, duvarları badanalar ve eski şeyleri çöpe atar. Geçmişte, ebeveynler çocukları için yeni bir şey almak istediklerinde, kesinlikle Nevruz'a denk getirirdiler. Bu, arketip bilincinden kaynaklanıyordu: yani tam bir yenilenme anlamına geliyordu. Bu anlamda Nevruz'un ana özü, yenilenme bayramıdır. Nevruz bayramının o ritüelleri hala da yaşıyor. Bayramda ayrıca akraba ziyaretleri, kutlamalar, küs olanların barışması, yoksullara yardım, bayram paylarının dağıtılması ve b.

A.Halil, temizlenmemiş bahçenin, eski giysilerin, yoksulluk ve açlık kaosu simgelediğine inanıyor. Temizlik, yeni giysiler, yiyecekler, pislik, yaşlılık, açlık gibi kaos biçimlerini ortadan kaldırır ve bunların yerini yeni bir düzen ile değiştirir. Öfke yerini barışa bıraktığında sosyal uyumu yeniden sağlıyor. Doğadan gelen doğal boyalarla yumurtaların boyanması, dünyanın ve doğanın yeniden boyanmasını veya yeniden dirilişini simgeliyor. Dövüşürülen yumurtalar aynı zamanda iki dünya arasındaki mücadelenin bir göstergesidir - kışla ve bahar, soğukla ve sıcak, kaosla ve uzay. "Tohumların filizlenmesi" veya "semeni serilmesi" de doğayı canlandırmanın ve etkilemenin bir yolu olarak anlaşılır. "Kulak falı" veya "kapıyı gizlice dinlemek" de güncellenmenin bilgi seviyesini yansıtır. Yeni dönemin "bacadan çuval sallamak" kültüründe "havlu atma" ve "papaqatma" gibi yeni araçların kullanıldığı görülmektedir. "Papaq atmak" ilk etapta aldatmak demektir. Oysa fiziksel gelişimi bir neşe duygusu gösteren psikolojik bir durumdur. Ulusal paremiyolojide "papağı havaya neşeyle fırlatmak" diye halk deyişi vardır. Bu, "papaq fırlatmanın" hem olumsuz hem de olumlu işlevleri olduğu anlamına gelir (Halil A. (2010). "Novruz: ilk kaynaklar ve tarihsel gelişim", "Halk gazetesi", <http://www.anl.az/down/meqale/xalqqazeti/2010/mart/111901.htm>).

Nevruz bayramı yok olmadı, daha büyük bir coşkuyla, farklı dinlerle, farklı medeniyetlerle, ruhla çelişen ideolojilerle savaşlar kazanarak varlığını sürdürdü. Ayrıca Nevruz tarihinin her zaman Azerbaycan'ın milli devlet gelenekleri ile yakından bağlantılı olduğuna dikkat edilmelidir. Eski çağlardan beri halkımızın hayatında ve gelenekler dünyasında sağlam bir yer edinmiş olan bu bayram, halkımızın sadece yurt içi bayramı değil, devlet düzeyinde de kutlanmakta ve halkımızın hayatını kapsamaktadır. Nevruz bayramında halkın tüm kesimleri bir araya gelerek bayramını birlikte kutlar ve bayram sevinci milli bir değer olur. Bu da halkımızı birleştirip ve tam etdi, devlet tarihimizin ulusal temellerini güçlendirdi (Gasimova, 2015:21).

Bayramı her şeyden önce bir kişi kendinde yaşmalıdır. Novruz'un özünde, halkımızın durumunun olgun bir ifadesi vardır. Nevruz'da olan alev bayramının ana sembolüdür. Burada iyinin kötü hayatlar üzerindeki zaferine olan inanç ve teyit edilir.

3.AZERBAIJAN NEVRUZ'U - MİLLİ GELENEĞİN SEMBOLÜ

Halkın binlerce yıldır var olan geleneğinin ve yaşam tarzının merkezinde bir ulusal bayram oluşur, oturur ve var olur. Bayram yaratıcılığı - insanların kimliğinin doğrulanmasıdır.

Nevruz bayramı, öz üzerine kapsamlı araştırma gerektiren geniş bir konudur ve Azerbaycan ruhunun tonları incelenmelidir.

Her şeyden önce, Novruz bayramı ulusal geleneğin bir sembolüdür. Gelenek, insanların sürdürülebilir kültürünün ve yaşamının benzersiz özelliklerini ortaya çıkarır ve onaylar. Halkın bayram yaratıcılığı, sadece binlerce yıldır süren milliyetçiliği doğrulamakla kalmamalı, gelecek ufuklar için de ciddi bir zemin oluşturmalıdır. Nevruz bayramı bu anlamda bize çok yaratıcı bir fırsat veriyor.

Eski çağlardan beri Türk düşüncesinde baharın gelişi, doğanın canlanmasının ve yenilenmesinin bir simgesiydi. Genel olarak, doğaya ilahi yaklaşım, bugün hala yaşayan atalarımızın ruhunda yaratıcı bir niteliktir. "Asıl olan itemez (Gerçek ortadan kalkmaz), cevher dönemez" diye bir söz (masal) vardır. Dünyanın birçok insanının kültür kompleksinde baharın gelişi hakkında harika düşünceleri var. Ayrıca, Doğu düşüncesi Nevruz bayramına - geleneklerine - zengin ve ilginç yaklaşımlara sahip olmasına rağmen, Azerbaycan Nevruz'u hepsinden farklıdır.

Halkımızın Nevruz geleneğine göre yılın son çarşamba gecesi - yılson çarşamba akşamı herkesin evinde olması gerekir. İnaniş'e göre Nevruz'u kendi evinde, kendi memleketinde geçiremeyen kişi, 7 yıl boyunca kendi evinde kutlayacak kadar şanslı olmayacaktır. S.Gasimov'a göre bu, Nevruz'un dışında kalmak toplumdan, memleketten ve memleketten ayrılmak olarak anlaşılmaktadır. Bayram olarak Nevruz, kitlesel şenlikler, neşe ve coşku ile ilişkilendirilir. İnaniş'e göre Nevruz bayramında üzölmek, özmek, hüznölü yürömek, kızmak kabuledilmezdir. Aksi takdirde, bir kişi tüm yıl boyunca bu durumda kalacaktır. Nevruz, geniş anlamda, tüm katılımcıların önceden bildiğı belirli eylem ve sözlerin gerçekleştirilmesinden oluşan bir törendir. Mevsimlik bir törendir; Her zaman yapılmaz, kıştan bahara geçişte Mart ayında kendine has bir zamanı vardır. Bir nevi tören olarak Nevruz, dar anlamda bayramdır, Yeni Yıl bayramı. Nevruz ile ilgili her şey bir tören geleneğidir (Gasimova, 2015:27).

Halkımız binlerce yıldır yaşadıkları tüm güzel duyguları Nevruz ile her zaman ilişkilendirmiş ve anlamlandırmıştır. Çünkü bayramın başlangıcı - yaratılışı sembolize ettiğine inanılıyor. Bu yaratılış, inançta doğa ve insan birliğinin bir ifadesi olarak anlaşılmaktadır. Her milletin hayatının önemli günlerini kutlama geleneğı vardır. Türk halklarının önemli günlerini simgeleyen çok çeşitli kavramlar, böylesine zengin bir geleneğın varlığını göstermektedir. Bunların arasında "toy" / "tuy" / "tuyun" / "düyün", "şölen", "yağma" vb. kavramların yanı sıra "bayram" kelimesi de kullanılmaktadır. Halkın hayatındaki en önemli günlerden biri bayramlardır. Her milletin kendine özgü bayram gelenek ve görenekleri olması gibi, tatil kavramının da kendi dilinde kendi anlamı vardır. 11. yüzyılda Kaşgarlı Mahmud, bu kelimeyi "Divan" da "bedhrem" olarak açıklamış ve Oğuzların "bayram" olarak kullandığını kaydetmiştir. Kaşgarlı'ya göre bayram bir eğlence ve kakhaha halidir (Halil A. (2010). "Novruz: ilk kaynaklar ve tarihsel gelişim", "Halk gazetesi", <http://www.anl.az/down/meqale/xalqqazeti/2010/mart/111901.htm>).

İlkbaharın gelişi, havanın ısınması, karların erimesi, doğanın canlanması gibi tüm insanlar da olduğu gibi, Türkleri de derinden etkilemiş, heyecanlandırmış ve bu değişimi çeşitli törenlerle kutlamalarına neden olmuştur.

M.Tahmasib, Nevruz bayramının, törenleriyle birlikte, zaman zaman Azerbaycan'da hüküm süren tüm dinlerin çok basit bir ekonomik bayramı, yani kışın veda töreni ve baharın kutlanması olduğunu yazıyor. Bu nedenle insanlarımız, farklı dinler, mezhepler, siyasi sistemler ve tek tek yöneticiler tarafından kurulan onlarca bayram ve töreni unutmuş, yüzyıllardır insanları çalışmaya, emeğe ve maddi refaha çağıran ekonomik bir bayram olarak yaşamış, saygıyla karşılıyor, özel bir sevgiyle icra ediyor (Tahmasib, 1945:91).

Azerbaycan'da Sovyet döneminde Nevruz'un yasaklanmasına rağmen, halkımız bu bayramı onlarca yıldır akıllarında ve kalplerinde tutmaktadır. C.Gasimov, 1930'ların katı yasakları ve şiddet sistemi, Nevruz törenlerini geçici olarak bozsa da, bu milli bayramı hafızadan silmeyi başaramatıklarını yazıyor. Aslında bu hiç mümkün değildi. Çünkü Nevruz bayramı, halkın kan, gen hafızasıyla bağlantılıdır. Bu bayram Azerbaycan halkının etnopsikolojik hafızasının organik bir unsurudur ve Türk etnosunun oluşum ve oluşum sürecinin gerekli bir unsuru olduğu için tarihsel olarak kendisini tüm Türk-Oğuz kitlelerinden bir millet olarak ayırmaktadır. Başka bir deyişle, Novruz eski Azerbaycan Türklerinin hafızasına dışarıdan getirilmemiş, etnoların fiziksel ve psikolojik deneyimlerinden gelişerek zihniyet sisteminin zorunlu, ayrılmaz bir yapısal seviyesi haline gelmiştir (Gasimov, 2009:14).

Tarihsel olarak Nevruz bayramının Azerbaycan milli devlet geleneğinde özel bir yeri vardır. Alman bilim adamı Adam Oleari (1599-1671), 17. yüzyılın ilk yarısında Safevi devletinin bir parçası olan Şamahı'da Novruz bayramına katılarak halkın ve devlet adamlarının bu bayramı coşkuyla kutladığına tanık oldu. Bayram vesilesiyle bazılarımızın hana, kalantara ve diğer beylere tebrik için gittiğini ve büyük ziyafetlerine davet edildiklerini yazıyor: "Astrologlar sık-sık masanın arkasına geçip, Güneşin gece ve gündüzün olacağı noktaya ulaşacağı anı yani eşitlenmeyi bekliyordular. İstenilen an gelir gelmez yüksek sesle duyurdu. Hemen topçu atışları yapıldı, şehrin tüm duvar ve kulelerine trompet çalındı, davullar çalındı ve büyük şenlikler başladı " (Galipoğlu E. (2017). "Ulusal geleneğin sembolü - Novruz bayramı", <http://anl.az/down/meqale/xalqcebhesi/2017/fevral/526718.htm>).

Ünlü Azerbaycanlı aktör H. Sarabski, "Eski Bakü" adlı eserinde, Novruz'un Bakü'de diğer bayramlardan daha fazla kutlandığını vurgulayarak, Çarlık döneminde Bakü'de Novruz'un büyük kutlamalarını yazmaktadır (Sarabski, 1982:55).

Nevruz bayramıyla ilgili tören gelenekleri, önümüzdeki çarşamba ile ilgili sosyal birlik ve paylaşım gelenekleri, performanslar, oyunlar, mutfak anlamına gelir. İnaniş'a göre Nevruz arifesinde her evde yapılan temizlik çalışmaları tadilatla bağlantılıdır. Yani tatilde sadece yılın yenilenmesine değil, aynı zamanda eski yılı bir bütün olarak yaşayan her şeyin ve herkesin yenilenmesine bir inanç var. Demek ki insanlar yaşadıkları evi ve bahçeyi temizleyip yenilerken, ruhlarını da her türlü çirkinlikten arındırarak, yılı yenilenmiş, ruhsal ve ruhsal olarak yeniden doğmuş geçirirler. Yeni kıyafetler yılın hangi zamanında alınırsa alınsın, Nevruz arifesinde yılson Çarşamba günü açıklanacaktı. Evde kırık ve yararsız bir şey kalırsa, yeni yılda kırılmaya, işe yaramazlığa ve başarısızlığa yol açar. S.Gasimova, çarşamba günleri evi temizlemenin sıradan temizlik olmadığını, kendi inançları olan bir gelenek olduğunu vurguluyor (Gasimova, 2015:91).

Nevruz'daki oyunlar esasen eğlenceli olmakla birlikte, bayramdan bazı fikirleri çocukların zihninde tutmaya da hizmet eder. Kosa'nın kışı simgelemesi çeşitli formatlarda kendini gösterir: Yüzündeki tüysüzlük kışın çıplaklığını ifade ediyorsa ve midesine işaret ederek "Yediğim tahıl yarı sudur" demek aynı zamanda karnının yarısı anlamına gelir.

Kosa'nın parasız ve yiyeceksiz olması aynı zamanda kış yemeğinin sona ermesi ve dokuz aylık bir "uzun yolculuk" anlamına geliyor - dokuz ay sonra Aralık ayında "yedi kat" olarak "kışlık giysilerle" döneceğini sergiler (Halil A. (2010). "Novruz: ilk kaynaklar ve tarihsel gelişim", "Halk gazetesi",

<http://www.anl.az/down/meqale/xalqqazeti/2010/mart/111901.htm>).

Ş.Albaliyev'in görüşleri de merak doğuruyor. Baharın sembolü olan keçinin sahneye gelmesi, Kosa için pay alınması (kış) ve Kosa'ya (ve yardımcı Kosa'ya) verilmesi de insanların son kış rezervlerini uzun süre harcadıklarının ve hüznü kışın işaretleridir. Ek olarak, oyunun finalinde Kosa'nın öldürülmesine halkın neşeli tepkisi ve Kosa'nın cesedinin üzerine düşen ve ağlayan yardımcılığı, ölümün ve ağlamanın sembolik doğasını muzaffer bir keçi ve yavrusunun nümunesinde kışın ölümü ve baharın gelişi şeklinde yansıtıyor (Albaliyev, 2009:102).

Azerbaycan kültürü çok zengin bir geleneğe sahiptir. Zenginliğimiz, tarihimizin antik çağından ve büyüklüğünden kaynaklanmaktadır. Azerbaycan devlet geleneğinin gelişmesinde Nevruz bayramının en büyük rolü, BM Genel Kurulu'nun 64. oturumunda 21 Mart'ın "Uluslararası Nevruz Günü" olarak ilan edilmesidir. Burada en önemlisi, dünyanın birçok ülkesinde üç yüz milyondan fazla insanın Nevruz'u kutlamasına rağmen, BM'de alınan bu kararın Azerbaycan devleti tarafından başlatılmış olmasıdır.

4. NOVRUZ BAYRAMI VE MUTFAK KÜLTÜRÜMÜZ

Zengin mutfağı olan bir millet, kadim bir tarihi, devletçiliyi, ciddi, yerleşik kültürü olan bir millet demektir.

Azerbaycan kültürü çok zengin bir geleneğe sahiptir. Zenginliğimiz, tarihimizin eski ve büyüklüğünden kaynaklanmaktadır. Bayram ve mutfak kavramları yakından bağlantılıdır. Bayram, insanların tüm güzel duygularını, düşüncelerini, umutlarını, yaşama ve yaratma azmini ve en önemlisi inançlarını mükemmel bir şekilde birleştiriyor. Halkın mutfak kültürünün bu zengin konseptin yanında olduğunu söylemek güvenlidir. İlk bakışta bu sıradan görünebilir ama doğrudur. Çünkü zengin mutfağı olan bir millet, kadim bir tarihi, devletçiliyi, ciddi, yerleşik kültürü olan bir millet demektir. Halk olayı geçici bir olay değil, kendiliğinde sonsuzluğu ve insani nitelikleri doğruluyor.

T.Amiraslanov'a göre Nevruz bayramında mutfak unsurları (baklava, şekerbura, yumurta dövüştürmek, misafir payı, semeni pişirmek vb.) kaldırılırsa, hiç şüphesiz, bayramın özü kaybolacak ve bu mutfağın unsurları bozulacaktır. Eski ve orta jenerasyonun temsilcileri, Nevruz'un Sovyet döneminde, özellikle kırsal alanlarda coşkuyla kutlandığını çok iyi hatırlıyor. Bir ay önceden insanlar bir aile bayramı için hazırlanıyorlardı. Evler ve bahçeler temizlenir ve toplanırdı. İnsanlar doğanın yeniden doğuşunun eşlik ettiği tüm güzel arzuları yerine getirme duygusuyla Nevruz'u selamladılar (Amiraslanov T. (2009). "Zengin mutfak kültürümüz. Ulusal mutfağımızın birçok kayıp geleneğini restore etmeliyiz", http://www.anl.az/down/meqale/xalqcebhesi/xalqcebhesi_mart2009/71419.htm).

Özgürlük ve gerçeklik duygusunun mayasında, her zaman sorumluluk olmalıdır. Binlerce kişi tarafından sınıyan halk ruhunun mantığı bize bunu anlatıyor. Bu anlamda uzun zamandır milli ruhumuzdan yola çıkarak geliştirdiğimiz mutfak kültürümüzün hayatımıza tam anlamıyla kazandırılması, bu alandaki geleneklerin geliştirilmesi ve yaşatılması kaçınılmazdır.

Y.V.Çemenzeminli, Nevruz olarak en önemli bayramlardan birinin Azer olduğunu yazıyor (Kasım ayında). Nevruz baharı ve Azer bayramı kışı doğrular ve herkes kuzu ve yağlı et gibi sıcak yiyecekler yiyormuş.

T.Amiraslanov, Azer bayramını dini değil, Nevruz gibi astronomik bir takvim kibi olarak görüyor ve ateşe tapmadan önce Asların, Azların, Az adamların, Az erlerinin takvim bayramı olduğunu söylüyor. Çinliler, Japonlar, Moğollar ve Tibetlilerin de beyaz don ile ilgili ritüelleri ve törenleri olduğu unutulmamalıdır. Bu, Azerin dinler bayramı değil, doğa ve doğa olaylarının bayramı olduğunu gösteriyor. Azer bayramı, Azer ayındaydı (mevcut takvimde 21 Kasım - 21 Aralık) ve Azer ayının 9. gününde kutlanırdı. Mevcut takvime göre 30 Kasım - 1 Aralık tarihlerine uygun geliyor. Zerdüştler yeni yılın ilk ayının ilk gününü (21 Mart-21 Nisan) Nevruz olarak adlandırdılar. Bu takvime göre Azer, kışın başlarına düşen dokuzuncu aydı. Azer bayramının ardından daha çok ısı veren kışlık yemeklerin pişirilmesi gerekiyordu. Zaten kışa hazırlık bayramı olarak da anlaşılabilir (Amiraslanov T. (2009). "Zengin mutfak kültürümüz. Ulusal mutfağımızın birçok kayıp geleneğini restore etmeliyiz", http://www.anl.az/down/meqale/xalqcebheshi/xalqcebheshi_mart2009/71419.htm).

Dünyanın en eski ve en zengin mutfaklarından biri olan Azerbaycan mutfağının milli ruhumuzu üst düzeyde ifade etmesi sevindiricidir. Azerbaycan mutfağı sadece yemeklere ve yemek pişirme kurallarına değil, aynı zamanda tarihe, felsefeye, sofraya psikolojisine, geleneklere, ahlaka, halkın estetiğine ve benzerlerine de atıfta bulunur vb. faktörleri uyumlu bir şekilde birleştiren mutfak kültürü anlaşılır. Azerbaycan mutfağı, Azerbaycan Cumhuriyeti, Güney Azerbaycan, eski Erivan Hanlığı, Zangazur, Göyçe, Borçalı, Gürcistan'ın bazı bölgelerinde, Dağıstan'ın Derbent bölgesinde, Azerbaycanlıların yaşadığı bölgelerde ortaya çıkmıştır. Mutfağı oluşturan ve şekillendiren ana faktör iklimdir. Azerbaycan iklimi flora ve fauna zenginliğini sağlamış ve kendi mutfağımızın yaratılması için koşullar yaratmıştır.

Bugün Azerbaycan mutfağının sorularını anlamsız iddialarla yanıtlayan ermenilerin çabalarının temelsizliği ortadadır. Hak talebinde bulunmak, sahiplik olarak kabul edilemez. Tarih, Ermenilerin iddialarının asılsızlığını her alanda kanıtladı. S.Gasimova, Novruz'un zengin mutfak geleneklerinin bayram felsefesiyle bağlantılı olduğuna inanıyor. Bayram yemekleri bir yemek olsa da tatile ekstra anlam katar. Örneğin, "yumurta boyama" geleneği. İnsanlar tüm yıl boyunca yumurta haşlar ve yerler. Ancak Nevruz'da bayramla bağlantılı özel bir anlamı olan haşlanmış yumurta boyanır (5, 83).

B.Abdulla, yumurta boyamanın eski çağlardan beri bir gelenek olduğunu yazıyor. Farklı uluslar dinlerine, inançlarına ve yaşam tarzlarına göre karşılık verdi. Eski Azerbaycanlıların geçen çarşamba ve Nevruz günlerinde kırmızı yumurta boyama geleneği, ataların dirilişi ve kısaca uyanış ritüeli ile ilişkili olduğunu göstermektedir. Çiğ yumurta doğrudan yaşamı, canlılığı sembolize eder. Yumurta dövüş oyunlarında ham olmalı (Abdulla, 2005:157).

S.Rzasoy'a göre yumurtanın kırmızı olması sınırı, geçişi gösterir. Nevruz, eski dünyanın (uzay) ölümü (kaos) ve yeniden dirilişidir (uzay). Eski efsanelere göre, yeni yaşam ancak ölüm ve dirilişle mümkündür. Bilimde uzay hem yaşam hem de kaos ölüm demektir. Yeni yılın (yeni uzay) eski yıldan (eski uzay) çıkması için ölmesi, yani bir kaos evresinden geçmesi gerekir. Nevruz masasındaki kırmızı boyalı yumurta, ölüm ve diriliş bayramı ile ilişkilendirilir (Rzasoy S. <http://www.xalq.az/news.php?id=12886>).

Yedi çeşit yemek (yedi somun) hazırlamak veya aynı harfle başlayan yedi bayram kasesini bayram masasına koymak alışılmış bir şeydi. Masaya ekmek, tuz, tereyağı, odun

kömürü, ayna, su ve yumurta gibi yedi çeşit yiyecek, bereket ve eşya konur. Bunların her birinin bir anlamı var. 7 kutsal bir sayıdır, dünyanın ve evrenin birliğini ve bütünlüğünü sembolize eder. Bunun 7 çeşit yemekle ifade edilmesi genel olarak yemek olan sofradaki sembolizmle ilgilidir. Yani Nevruz masası aynı zamanda bir bayram yaratma fikrine de hizmet ediyor. Bayram masasına konulan 7 nimetler artık tören anlamına geliyor. Büyük harf "sin" ile başlayan yedi kutsama, yedi çeşit tahılın (buğday, darı, mısır, bezelye, mercimek, fasulye vb.) çimlenmesi, bayram sofrasına serilmesi, Orta Çağ'da yedi gün Nevruz kutlaması vb. adet ile ilgili idi. Nevruz masasındaki tatlıların da sembolik bir anlamı var. Nevruz'daki bazı tatlılar (şekerbura, baklava vb.) güneşi ve ayı simgelemektedir. Bu anlamda şekerbura, ayın, goğal ise güneşin simgesidir. Tatlıların görünümü ve rengi bunu söylemeye zemin hazırlıyor. Nevruz tatlılarının hazırlanmasında ilkel insanların astral tasavvurları dikkate alınmıştır.

Şekerbura ve Badambura hilal şeklinde olup ayı sembolize ederken, şekerbura ve kara bayramın kutlandığı evlerde pişirilen şor goğal'ın yuvarlak şekli güneşin alametidir. Ay'ı simgeleyen tatlılar badambura, şekerbura sarı, güneşi simgeleyen semboller: şor goğal ve şekerli ekmek sarı-kırmızıdır. Baklavadaki astral kült esas olarak yıldızları simgelemektedir. Eşkenar dörtgen şekli bunun bir işaretidir (Halil A. (2010). "Novruz: ilk kaynaklar ve tarihsel gelişim", "Halk gazetesi",

<http://www.anl.az/down/meqale/xalqqazeti/2010/mart/111901.htm>).

Nevruz tatlıları, esas olarak bayram ruhundan gelen yenilenmeyi ve yaratımı ifade eder. Kışın zayıflamış vücut yüksek kalorili yiyeceklere ihtiyaç duyuyordu. Bayram mutfağının ayrılmaz bir parçası olan Nevruz tatlıları bu işlevi hala güzel bir şekilde yerine getiriyor. Nevruz'da yenilen semeni helvasının bir tadı daha var. Semeni yazın, yeşillik, ekim ve hasadın sembolüdür. Çocukken baharda pişirilmiş semeni helvası yediğimi çok net hatırlıyorum. Çimlendirilmiş buğdaydan birkaç işlemde sonra yapılan semeni helvasının aroması, doygunluğu ve besin değeri çağımızda daha önemlidir. Bu tür doğal yiyecekler, sağlığımızın korunmasında daha güzel bir yardımcı olabilir.

Novruz sofrasındaki yere göre farklı kurabiyeler (ceviz, fındık, yerfıstığı, kuru meyveler - meyve kabukları, kaburga, kabak), bal, bamya, bayram ekmeği, tuzlu havuç, gogal, kurabiyeler, şekerli ekmek, rgum, nabat, Novruz, sebze kavurma vb. olur. Pilav, Novruz yemeklerinin istisnasız başıdır. Novruz mutfağımız, hepsi Novruz felsefesini ifade eden ulusal gelenekler açısından zengindir.

Tüm şunlar, düşüncede ve yaşamda yenilenmenin mayası olan Nevruz'un insanımızın ruhsal hafızasını tüm tonlarıyla yaşadığını ve doğruladığını göstermektedir. Olgun, özgün bir mutfak kültürüne sahip olan Nevruz tatili, halkımızın eşsizliğini her zaman tüm tonlarıyla yansıtmıştır. Şu güzel geleneğin varlığı, bir millet olarak ebedi onayımızdır.

5. "ULUSAL DEĞER-İNSANLIK" IN ANLAMI HAKKINDA

Büyük değer, içimizden gelen, bizi diğerlerinden ayıran bir değerdir. Küreselleşme milliyetçiliğe aykırıdır. Ulusal-birey-devlet kimliğini korumak için ulusal değerlerin korunması kaçınılmazdır.

Ulusal değer, bir insanın genel niteliklerinin soyut bir uygulaması değildir. Milli değer millete ait olandır, asıl insanseverlik, yani beşerseverliyin yanıtıdır.

Hava ve su kadar insanlık için de gerekli olan geçmişimizin niteliklerini korumak, artırmak ve bu temelde yeni değerler yaratmak için tükenmez bir milli görevimiz, tükenmez bir milli imkanımız var.

6. SONUÇ

Ulusal değerlere sahip olmak, onları yaratmak kadar zordur. Kutsal, yüce hayatlar yaratmak için milli değeri en üst düzeyde tutmak gerekir.

Nevruz bayramı, ulusal ruhumuzu doğruladığı ölçüde insanlığımızı onaylar, bu yüzden bizim için çok doğaldır.

Devlet faktörü ciddi bir olaydır. Yurttaşlarımızın zihninde sürekli olarak devlet sevgisini yaratmak gerekir.

Gerçek ulusal değer her zaman modernidir. Azerbaycan'ın değerleri bunun en güzel örneğidir ve insanlığa bir örnektir.

Nevruz bayramı, bu değerlerin benzersiz bir birleştiricisi ve ifadesidir.

KAYNAKÇA

1. Abdulla B. (2005) Azerbaycan tören folklore, Kısmet, Bakü. s 208.
2. Albaliyev Ş. (2009) Çarşamba günleri Novruz öncesi çillelerdir. Azerbaycan sözlü halk edebiyatı üzerine araştırmalar, XXXI kitabı, Nurlan, Bakü. ss. 100-116.
3. Amiraslanov T. (2009). “Zengin mutfak kültürümüz. Ulusal mutfağımızın birçok kayıp geleneğini restore etmeliyiz”,
http://www.anl.az/down/meqale/xalqcebhesi/xalqcebhesi_mart2009/71419.htm
4. Halil A. (2010). “Novruz: ilk kaynaklar ve tarihsel gelişim”, "Halk gazetesi",
<http://www.anl.az/down/meqale/xalqqazeti/2010/mart/111901.htm>
5. Gasimova S. Novruz gelenekleri ve Azerbaycan inançları. Phil. ü. f. d. bilimsel derece almaya hak kaz. ed. diss. Bakü, 2015, s. 21.
6. Gasimov J. (2009). Milli-ahlaki değerlere baskı bağlamında Nevruz bayramı. Azerbaycan sözlü halk edebiyatı üzerine araştırmalar, XXXI kitabı, Nurlan, Bakü. s. 14-23
7. Nabiye A. (2012). Novruz, Azerbaycan'da barış, dostluk ve hümanizm bayramıdır. Novruz (toplu). Toplayıcı, yayıncı ve bilimsel editör Azad Nabiye, Çırak, Bakü. ss. 72-80
8. Galipoğlu E. (2017). “Ulusal geleneğin sembolü - Novruz bayramı”,
<http://anl.az/down/meqale/xalqcebhesi/2017/fevral/526718.htm>
9. Sarabski H. (1982). Eski Bakü, Yazıcı, Bakü. s. 253.
10. Rzasoy S. <http://www.xalq.az/news.php?id=12886>
11. Tahmasib M. (1945). Halk edebiyatımızda tören ve mevsimlik şarkıları: Phil. Bilim. nam. ... tez., ADU kütüphanesi, Bakü. s. 133.

KLASİK ŞİİRİMİZİN BEYİTLERİNDE DİNİN İZLERİNİ ARAMAK

SEARCHING FOR TRACES OF RELIGION IN THE COUPLETS OF OUR CLASSICAL
POETRY

Halil İbrahim HAKSEVER

Dr. Öğr. Üyesi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslam Tarihi ve Sanatları
Bölümü,

Özet

İslam kültür ve medeniyetinin seçkin sanatlarından olan Divan şiiri, toplumsal hayatın bütün verilerinden yararlandığı gibi büyük oranda dinî ilimlerden beslenip gelişmiştir. Din, toplumun her cephesini etkilediği için, insanoğlunun ürettiği bütün sanat ürünlerinde de iz bırakmıştır. Duygu ve düşünceyi en fazla hissettiren bir sanat olarak edebiyatımızda da bu tesirleri çokça görmemiz mümkündür. Tarihî dönemlerde üretilmiş klasik Türk şiiri bu tesiri en fazla gösteren metinlerle doludur. Türk kültürünün çeşitli unsurlarıyla birlikte, dinî inanç ve düşünceye yaslanan klasik şiirimizde İslamın izleri ve yansımaları çok yüzeyden derine doğru çeşitlilik gösterir. Sade ve öğretici niteliği ön planda olan metinlerde dinin yansımalarını görmek kolay ise de, estetik ve felsefî derinliği olan şiir metinlerinde İslamî izleri bulmak daha fazla bir gayreti gerektirmektedir. Divan şairi İslamî ilimleri bilmekle birlikte, bu bilgiyi sanatıyla mezc ederek sunmuştur. O, yansıtmayı düşündüğü dinî birikimini “üst” bir dil kullanarak kimi kez sözünün derinliklerine saklamış, kimi kez yüksek bir irfan seviyesine çıkararak yoğun bir zihnî çabaya bağlamıştır. Şairlerin dinle irtibatlı olarak düşündükleri manalar, anlaşılmaları için okuyucunun kültürel birikim ve bilgisine muhtaçtırlar. İslam ile irtibatlı bu manaların tespiti, metinlerin yazıldıkları dönemde -bugüne göre- belki biraz daha kolaydı. Günümüzde ise klasik şiir-din ilişkisini kurmak ve bulmak daha yoğun bir zihnî alâka, dinî-edebî bilgi ile mümkündür. Olmayanı ihdas etmek değil, vaktiyle doğal olarak bulunan bu ilişkiyi keşf etmek, bugün Divan şiiri araştırmacılarının hedefleri arasındadır.

Yazıda klasik Türk şiirinden seçme beyitlerde dinî/İslamî yansıma ve çağrışımlara işaret edilecek, dinî düşünce ve bilgilerin beyitlere nasıl yerleştirildiklerine dair yorumlar yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Klasik Türk Şiiri, Şiir-Din İlişkisi, Divan Şiiri ve Din

Abstract

Divan poetry, which is one of the distinguished arts of Islamic culture and civilization, benefited from all the data of social life and developed by taking its source from religious sciences to a large extent. Since religion affects every aspect of society, it has also left its mark on all work of arts produced by human beings. It is possible to see these influences in our literature as an art that feels emotions the most intensely. Traces and reflections of Islam show diversity in our classical poetry, which is based on Turkish culture, religious belief and thought. It is easy to see the traces of religion in texts with a plain and didactic quality, but it requires more effort to find traces of Islam in poetry texts that have aesthetic and philosophical depth. The Divan poet knows Islamic sciences and presented this knowledge by combining it with art. The poet integrated his religious knowledge into an intense mental effort by using

metalanguage. The reader needs cultural knowledge in order to understand the meanings that poets think in connection with religion. In former times that texts were written, the determination of these meanings related to Islam was easier than today. Establishing and finding the relationship between classical poetry and religion is possible with more intense mental interest and religious-literary knowledge. Discovering this relationship that was naturally found in the past is among the goals of Divan poetry researchers today, not to create the non-existent.

In this article, religious/Islamic connotations in selected couplets from classical Turkish poetry will be pointed out, and religious thoughts and information in couplets will be commented.

Keywords: Classical Turkish Poetry, poetry-religion relationship, Divan poetry and religion.

1. GİRİŞ

İslam dini ve ilimleriyle mezc olan klasik Türk şiiri her nevi kültürel malzemeyi bünyesinde taşır. Dine ait bilgi ve yorumlar bazan açıktan bazan mazmun veya işaretler, telmihler yoluyla farklı nazım şekillerindeki beyitlerde verilir. Şairlerin dinî bilgilerle yoğurdukları klasik metinlerde dinin izlerini bulmak özel bir dikkati ve ilgiyi gerektirmektedir. Estetik amaçlarla kaleme alınan şiirler iyi bir incelemeye tabi tutulursa, dine ait pek çok unsurun doğrudan ya da dolaylı olarak yansıtıldığı görülecektir. Divan şairleri ustalık eseri bu beyitlerinde İslam ile ilişkilendirilebilecek pek çok konu veya bilgiye yer vermişler, klasik şiirimizi besleyen kaynaklara işaret etmişlerdir.

2. ŞİİR METNİNE YANSIYAN DİNİ TEMALAR

Divan şairleri sanat ve estetiğe dikkat etmekle birlikte, metinlerinde çeşitli dinî kavram ve terimleri ihtiyaç gördükleri kadar kullanmışlardır. Onlar İslam kültür ve medeniyeti ile irtibat kurmaksızın, neredeyse hiçbir duygu ve düşüncüyü ele almamışlardır. Edebiyatımızda en saf şiirin bile kendi çağı ve toplumunun düşünce, inanç ve kültürünün etkilerini yansıttığı bilinmektedir (Ayvazoğlu: 396). Yazıldıkları dönemin bütün kültür kodlarıyla donanmış şairler, dille ilgili estetik sunumlarını İslamî bilgi ve duyguyla mezc etmişler, ondan bağımsız kal(a)mamışlardır. Bu kanaat klasik şiirimizin biyografi kaynaklarında da ifade edilmiştir. 16. asır tezkirecilerinden Latîfî, Divan şairlerinin kalplerini İlahî ilham esintileri ve hazineleri hükmünde görmüş; şairliği –neredeyse- peygamberlik mertebelerinden bir merteye şeklinde dinî anlayışla yüceltmıştır (İsen: 4). Benzer bir tespiti Osmanlı şiiri üzerinde incelemeleri bulunan E.J. W. Gibb de yapmıştır. Ona göre Osmanlı şiirinin ilginç yanı, beyitlerin edebî anlamlarının altında ince, gizli, ruhsal bir anlamın mevcut olmasıdır. Aşk mesnevileri gönlü Allah için yanıp tutuşan ruhun özlemlerini yansıtırken, gazeller zahiren zevk ve eğlenceli bir hayata düşkünlük gösterse de, gerçekte dolmuş bir kalbin boşalmasını ya da Allah aşkıdan dolayı sarhoşluğu ifade ederler (Çavuşoğlu: 30).

Şairlerin kaynaklarla kurdukları bu yakın ilişki kimi metinlerde açıkça ve hemence fark edilip manalarına kolayca nüfuz edilebilmekte, kimi beyitlerde ise biraz daha geniş bilgiye ihtiyaç olmaktadır. Beyitlerdeki İslamî tema dinin farklı konularıyla ilgili olup bazen yorum olarak da metinlerde yer almaktadır. Esasen şiiri “ötelerden bir ses” olarak gören şair zihni,

Bir lisân-ı gaybdur gûyâ anun her mısra'ı

Âlem-i ma'nâdan eyler kendüyi ızhâr şî'r (T. Yahya Gazel 108/6)

beytinde olduğu gibi, şiiri manevî âlemden gönle akan bir bilgi ve duyu alanı şeklinde algılamaktadır. Sayısız örneğini bulabileceğimiz İslam ilişkili bu beyitlerden bazı örnekler verelim:

Sebz-pûş olup kıyâma turdılar her bir şecer

Kıldılar secde huzûr-ı kalbile kûhsâre bak (Adlî Tevhid 2/3)

Beyit, yeşillığe bürünen ağaçların dimdik kıyam halinde görünüşlerini, dağların da eğik-yatık (secde) pozisyonlarını hüsn-i ta'lil sanatını da kullanarak tasvir etmiştir. Dağları ve ağaçları secde ve kıyam (ibadet) halinde tahayyül eden şair, tabittaki bütün varlıkların Hakk'a ibadet ettikleri bilgisine sahiptir. Meselâ şu ayet şaire ilham vermiş olabilir: "Göklerde ve yerde olanların, güneş, ay, yıldızlar, dağlar, ağaçlar, hayvanların ve insanların bir çoğunun Allah'a secde ettiklerini görmüyor musun?"(Hac 22/18)

Yüce Allah'ı anlatan pek çok beyitte onun yaratıcılığı ve sanatı dile getirilmiş, şairler bunu ispat eden farklı deliller sıralamışlardır:

İdüp vaz'-ı kalem evrâk-ı hikmet-hâne-i sun'a

Çeküp müsvedde-i gaybı beyâza eylemiş imlâ (Nabi Kaside 1/4)

Yaratıcının, sanat ve hikmetiyle bu âlemi sanki müsvedde halinden beyaza çekilen yazı gibi yazdığı (yarattığı) belirtilen beyit, geniş bir kelamî bilgi ile dolu olup Cenab-ı Hakk'ın varlığını ispat sadedinde kaleme alınmıştır (Gökalp: 64). Beyitte Yaratıcı ile ilgili verilen bilgiler pek çok ayetle irtibatlı olup muhtelif surelerde yer almaktadır (Topaloğlu: 303).

Güzel ahlak bahsinde de şairlerin söylediği din ile uyumludur. Başkalarının ayıplarını örtmek ve görmezden gelmek, ahlakî olgunluğa erişmiş bir insan özelliğidir. Dinî kaynaklarımızda buna dair tavsiye ve hükümler mevcuttur. Şair de dinin gereği olan bu güzel davranışı tavsiye etmektedir:

Açma cihânda dâmen-i aybı sabâ gibi

Setr eyle gördüğünü niteki türâb (T. Yahya Terci-i Bend V/5)

İnsanın bu dünyada müslümanca yaşayıp cennete girmeye layık bir kul olması gerektiğini, hile yollarının ahirette geçerli olamayacağını bilen şair, veciz bir beyit ile okuyucusuna adeta öğüt vermektedir:

Cenneti almak olmaz akça ile

Girmek olmaz behiştê rüşvet ile (Fuzulî Mukattaât 35/4)

Güzel huylara rağbet ettikleri gibi, kötü huy ve davranışları da gösteren şairler, hüküm ve kanaatlerini de dinî kaynaklara dayandırır. Dünyada güçlü ve etkili kişilere karşı dalkavukluk yapmanın vereceği zararı dillendiren şair, dünyayı diğer günahların (fisk) değil müdahenin harap edeceğini söylemiştir:

Meşhûrdur ki fisk ile olmaz cihân harâb

Eyler anı müdâhene-i âlimân harâb (İzzet Molla Gazel 23/1)

Bu kötü huyun mahiyeti ve sakıncaları da, üstte verilen güzel huy örneklerinin dayanakları da ilgili ayet ve hadis kaynaklarında genişçe açıklanmıştır (Çağrı 1989: 1; Çağrı 2006: 460).

Bu dünyada güçlü ve etkili bir konumda bulunmak, meşhur kişilerle yakınlığı olmak bir insana değer katmaz. Şaire göre "falanca"nın oğlu olmak önemli değildir, kişiyi "adam" yapan esas faktör marifettir. Muhataplarına bunu tavsiye eden şair, dinimize göre insanı erdemli kılacak vasıfları (iman, takva, aşk) bu kelimede toplayarak şunu söylemiştir:

Nev'iyâ lâzım değil olmak filân ibn-i filân

Ma'rifet kesb eyle tâ bir âdem ol âdem gibi (Nev'î Gazel 476/5)

Beyitte şair, dinimizin temel referanslarını dikkate alarak kişiyi değerli kılacak özellikleri nazara vermiştir.

Ahirette insana fayda sağlayacak olan şeyin bu dünyada kıymetli görünen varlıklar olmadığını, ancak “kalb-i selîm” ile Allah'ın huzuruna çıkılırsa bunun yararının görüleceğini belirten şairin bu tespiti Kur'an kaynaklıdır (Şuarâ 26/88-89). Ayet ıktibasıyla şairin söylediği beyit şudur:

Sanma ey hâce ki senden zer ü sîm isterler

Yevme lâ-yenfe 'ude kalb-i selîm isterler (Rûhî Gazel 417/1)

3. BEYİTLERDEKİ DERİN MANA

Şairler, sanatkarlıklarının gereği olarak sınırlı sayıda kelimeye dine ait çağrışım ve izler kodlamışlardır. Doğrudan dinî bilgi verme amaçlı metinler bir yana, beyitlerde yüzeyde görülen ve genellikle “aşk” çerçevesinde yoğunlaşan mana ile birlikte, dinî alana ait telmih ve işaretlere de tanık oluruz. Edebî sanatlarla ve biraz da kurgu ile şiir diline aktarılan manalar kimi kez İslamî bir konu ile irtibatlıdır. Metinlerde söylenenle birlikte “kast edilen” de önemli olduğundan, kelimelerin zahirinden derindeki manaya ulaşmak gerekmektedir. Klasik şiirde “aşk-mey-rind” bahsinde bazen kelimeler İslamî düşünceyle ilişkilendirildiğinde anlam vuzuha kavuşmaktadır. Mesela Divan şiirinde çokça yer alan mey ile şairlerin ne kadar “yakın” oldukları bizim için meçhuldür. Onunla ne kast ettikleri yaşanan kültürel ortama göre yorumlanmalıdır. Bir şair bunu sembol ile şöyle ifade eder:

Meyden safâ-yı bâtın-ı humdur garaz hemân

Erbâb-ı zâhir anlayamazlar murâdımız (Bâkî Gazel 192/5)

Şaraptan maksadın “küpün içinin safası” olduğunu belirten şair, beyte zahiren bakmamamız gerektiğini de söyler ve muhtemelen, dinimizde önemli olan kalp temizliğine işarette bulunur.

Rind-zahid zıtlığının Divan şiinde örneği çoktur. Şiirde olumsuz bir tip olarak kurgulanan zahid belki de İslamın hoş görmediği vasıflara sahip bir kişi diye düşünülmüştür. Zahidin şekilci olduğuna ve gösterişe meraklı olduğuna inanan şair, rind vasfıyla “en kıymetli” olanın peşindedir. İbadet karşılığında bir müminin beklentisini dile getirirken bile, ancak dinî bakış açısıyla açıklayabileceğimiz bir yorum şu beyitte söz konusudur:

Hâcının maksûdu ka'be bana kûyundur garaz

Fikri cennet zâhidin uşşâka rûyundur garaz (Ş.Yahya Gazel 167/1)

Beyitte, hacca giden mümin için Ka'be'nin amaç olduğu belirtilirken, âşık konumundaki şairin maksadı bundan daha öte bir şeydir. Dinî kaynaklarımızda cennet nimetleri sayılırken, “cemâl” nimetine de işaret edilir (bk Rü'yetullâh, DİA C. 35, s.311) ve bu en büyük ödül olarak belirtilir. Şiirlerde de “sevgili”nin her şeyden üstün tutulması, bu dinî anlayışla irtibatlıdır.

Yine mey ile ilişkili olarak, ikbal meyhanesinde çok böbürlenmemeyi öğütleyen şair, bunun zararını sarhoş örneği üzerinden verirken de aslında dinî/ahlakî bir öğüt vermekte, sahip olunan nimetlerle şımarıp gururlanılmamasını Kur'an ayetini (bk. Lokmân 31/33) hatırlatırcasına tavsiye etmektedir:

Çok da mağrûr olma kim meyhâne-i ikbâlde

Biz hezârân mest-i mağrûrurun humârın görmüşüz (Nâbî Gazel 319/1)

Divan şairleri varlıklara derinden ve tefekkür gözüyle bakıp yorum yaparlar. İfadelerinin arka planında geniş bir kültür ve düşünce alanı vardır. Bugün bize “tuhaf, farklı” gelen söyleyişlerin izleri iyi takip edilirse inanç dünyamıza ait verilere ulaşırız. Şiir diliyle yazılan, biraz kurgu ve hayal diye okuduklarımız temelde dinî bir gerçeğe işaret etmiş olabilir. Şair, maddî bir iştret sofrası gibi tasvir ettiği

Bâkiyâ iştrededir aşkıyla yârün kâinât

Nukl encüm mey şafak sâkî felek sâgar hilâl (Bâkî Gazel 293/5)

beytinde kainatı sevgilinin aşkıyla neşe içinde görerek yıldızları meze, şafağı mey, feleği saki, hilali kadeh diye nitelmiştir. Sanki yeryüzünde kurulmuş içki meclisini tasvir eder şekilde gördüğümüz beyit bize dinî bir hakikati hatırlatıyor olabilir. Yârin aşkıyla bütün kainatın “zevk” içinde olduğunu yansıtan beyit, yeryüzünde ve gökyüzünde olan bütün varlıkların Yaratıcıyı tesbih ettiğini bildiren ayetlerle (Haşr 59/1; Saf 61/1; Cuma 62/1) irtibatlandırılarak anlaşılmalıdır.

Şairlerin bahar tasvirlerinde de yaratılış hikmetlerine çağrışım vardır. Bahar geldiğinde ölü bir topraktan bitkilerin canlı bir şekilde zuhur etmesi şairlerin dikkatini çeker ve konu ile ilgili Kur’anî ifadeleri hatırlarcasına şiire konu edilir. Gülün her yaprağının, hal diliyle toprağa karışanlardan haber verdiğini söyleyen şairin şu beyti, Kur’an nassı ile çokça vurgulanan ölüm sonrası tekrar dirilme gerçeğine, mahşer ve mizana telmih olarak düşünülmelidir:

Bir zebân-ı hâldür her yaprağı fehm itseler

Perdedâr-ı hâk olanlardan virür ahhâr gül (Fuzulî Kaside 9/33)

Şairlerin beyitlerde ustaca gizledikleri manalar bazen, Kur’an-ı Kerimde sanatlı bir dille anlatılan örneklerle ilişkili olarak verilir. Usta şairimiz kendi derdini dile getirirken mübalağa yapmış, üzerine çöken gamlar deveye yüklense kafirlerin cehennemden çıkıp sevinçle oynayacağını söylemiştir:

Bu gamlar kim benim vardır ba’îrin başına konsa

Çıkar kâfir cehennemden güler ehl-i azâb oynar (Fuzulî Gazel 70/6)

Beyitte ifade edilen şairin gamıyla kafirin cehennemden çıkması arasındaki anlam irtibatını, A’râf suresindeki “*Doğrusu ayetlerimizi yalan sayıp onlara karşı büyüklük taslayanlara göğün kapıları açılmaz; deve iğne deliğinden geçmedikçe onlar cennete de giremezler.*” (7/40) ayetini bildiğimiz takdirde kurabilmekteyiz. Şairin ayetten aldığı ilhamla kurduğu hayale göre, onun çok ağır olan dert yükü deveye yüklense deve eriyip küçülecek, iğnenin deliğine girecek kadar inceli delikten geçince, ayetin belağat üslubuyla ifade ettiği gibi, kafirler ateşten kurtulup oynamaya başlayacaklar. Beyitteki manayı kavramak ilgili ayetin delaleti olmaksızın mümkün görünmemektedir.

4. SONUÇ

İslamın zihin ve gönüllere doldurduğu inanç, düşünce ve hayaller Divan şairlerinin sanatlarını icra etmede hareket noktası olmuş, oradan aldıkları birikimle sözlerine güzellik, canlılık ve derinlik kazandırmaya çalışmışlardır. Şiir dilinin arka planında mısraları “dolduran” mana zenginliği din ile yakından irtibatlı kültürel birikimle mümkün olmuştur. Şiirdeki çağrışım ve işaretlerin hangi dinî konuyla ilgili olduğu hususu, şiir okuyucusunun birikim ve zihnî kavrayışıyla yakından ilgilidir. Şiiri besleyen kültür kaynaklarına vukuf eksikliği, bizi şairlerin muradını anlamakta zaafa düşürecek ya da yanlış/eksik kanaat ve sonuçlara

ulaştıracaktır. Şiir metinlerinde vaktiyle şairlerin bıraktığı dinî izler iyi takip edilirse, onların ne düşündüklerine -tahminî de olsa- yaklaşabiliriz.

Kaynakça

1. Gibb, E. J. W. “Osmanlı Şiirinin Sultanları”, çev. Ali Çavuşoğlu, Laçın Yayınları, Ankara.
2. Bilkan, A. F. (1997). Nabî Divanı, Cilt 2, M.E.B. Yayınları, İstanbul.
3. Topaloğlu B. (1997). “Hâlîk”, DİA, Cilt 15, İstanbul.
4. Ayvazoglu, B. (1994). “Edebiyat”, DİA, Cilt 10, İstanbul.
5. Ak, C. (2001). Bağdatlı Ruhî Divanı, Uludağ Üniversitesi Basımevi, Bursa.
6. Şahin, E. S. (2004). “Keçecizade İzzet Molla’nın Divanları: Bahâr-ı Efkâr ve Hazân-ı Âsâr”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Türkiyat Enstitüsü, Ankara.
7. Bozyiğit, E. (2021). “Taşlıcalı Yahya Bey Divanı”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
8. Gökalp, H. (2006). “İslam Felsefesinin ve Kelamının Divan Şiirine Yansımaları”, Osmanlı Araştırmaları XXVII, İstanbul.
9. Kavruk, H. (2001). “Şeyhulislam Yahya Divanı”, M.E.B. Yayınları, Ankara.
10. Akyüz, K. vd. (1990). “Fuzulî Divanı”, Akçağ Yayınları, Ankara.
11. Çavuşoğlu, M. (1983). “Yahya Bey ve Divanından Örnekler”, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara.
12. Çağrııcı, M. (1989). “Ahlâk”, DİA, C. 2, İstanbul.
13. Çağrııcı, M. (2006). “Müdâhene”, DİA, C. 31, İstanbul.
14. İsen, M. (1999). “Latîfî Tezkiresi”, Akçağ Yayınları, Ankara.
15. Tulum, M. ve Tanyeri, M. A. (1977). “Nev’î Divanı”, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul.
16. Köse, S. (2008). “Rüşvet”, DİA C. 35, İstanbul.
17. Küçük, S. (2015). “Bâkî Divanı”, T.D.K. Yayınları, Ankara.
18. Bayram Y. 2008. “Adlî Divanı”, Amasya Valiliği Yayınları, Amasya.

HOW AEROBIC EXERCISE CAN FAVOR THE CONSOLIDATION OF LONG-TERM MEMORY IN TEACHING-LEARNING RELATIONS?

Samarjit Roy

Debashis De

Graduate Student at the Professional Master's in education (ProfEduc) at the State University of Mato Grosso (UEMS). Undergraduate degree in Physical Education at the Catholic University Dom Bosco (UCDB). E-mail: joyce.matttos@gmail.com - Orcid: <https://orcid.org/0000-0002-5047-4621>.

MARIEL PACÍFICO

Permanent Professor at the Professional Master's in Education (ProfEduc) at the State University of Mato Grosso (UEMS). Ph.D. in Education (UFSCar). E-mail: mariel.pacifico@uems.br - Orcid: <https://orcid.org/0000-0002-2013-2073>.

Abstract

We know that the school carries the function of creating strategies, resources, and adjustments so that the learning occurs. In this sense, the impact of physical exercise on cognitive function can be direct or indirect. This article aims to understand, based on the contributions of neuroscience, the effects of physical exercises, especially aerobic exercises, on the consolidation of the long-term memory in the context of teaching-learning relations, besides the improvement of cognitive performance. Aerobic exercises need O² (Oxygen) to produce energy, characterized by low or moderate intensity, long duration, and continuous exercise. Thus, the routine and intensity of physical activity bring favorable benefits to the body and improve cognitive performance and long-term memory formation. The methodological strategy used in this work was the bibliographic survey in Scielo, Capes, Bireme, and Google Scholar databases. Articles focused more on the relation between learning and long-term memory, both from the neuroscience and Physical Education perspectives, were used to better select the arguments that helped demonstrate the effectiveness of learning strategies based on aerobic exercises. Books supporting the themes discussed in this work were also selected. The partial results indicate that aerobic exercise strategies positively affect learning and help in the consolidation of long-term memory.

Keywords: Neuroscience; Cognitive performance; Learning; Neuroeducation.

1. INTRODUCTION

The school's objective is to promote the global development of the learner. Still, a traditional teaching model is used, which is based on passive, motionless learning, overvaluing the intellectual product over the rest like, for example, motricity (GUERRA; LOPES; PEREIRA, 2004).

Maybe this form of education is the problem. Often, the teachers ask themselves: why do some students learn and others don't if the teaching is the same for everybody? The school standardizes its methods as if everybody learned in the same way. In this sense, we highlight the Neuroscience potential, as a field of intersection among neurosciences, psychology, and pedagogy:

Thus, the knowledge about neuronal changes that happen in the learning process, which is the competence of the neuroscience, and in the observation and documentation of the students' behavior while in class, which is part of psychology, contribute to verifying the efficiency of learning practices used, enabling the discovery of techniques and methodologies capable of improving the learning process. (VERGUTZ; PACÍFICO, p. 324, 2021)

The curriculum used by the school, the teacher's capacity, the teaching method, the context in the classroom, the family, and the community can all interfere with the neurological development of the student. The lack of motor skills, balance, and Spatio-temporal consciousness, among others, can also interfere with this student's conduct and, consequently, his learning (DA SILVA *et al.*, 2007).

The effects of physical activity on health are already profusely known. In recent years, a considerable body of evidence came to light confirming that physical activity is capable of enhancing the cognitive performance and the formation of long-term memory, as the demonstrated in the works of Cassilhas; Tufik; De Mello, (2016), Perini *et al.* (2016), Schmidt-Kassow *et al.* (2013), among others. In opposition to this and in line with the massive use of screens in general, like cellphones, tablets, computers, and television, we have seen an increase in the sedentary and overweight children and teenagers. It is evident that increasing physical activity among young people helps combat and reduce the risk of illnesses and contributes to better cognitive development.

Neuroscience brings positive effects for those who teach and those who study because it offers tools to understand the relation of some regions of the human brain with the learning process.

2. METHODOLOGY

This article aims to understand, based on the contributions of neuroscience, the impacts of physical exercises, especially aerobic exercises, on the consolidation of the long-term memory in the context of teaching-learning relations, in such a way that these exercises contribute to a good cognitive performance. For this, a bibliographic survey was made in the Scielo, Capes, Bireme, and Google Scholar databases, searching for relevant scientific articles that could contribute to this research's construction.

Among the articles found, it was preferably selected those that focused on the relationship between learning and memory, long-term memory, and aerobic exercises, in the perspective of both neuroscience and neuroeducation, bringing arguments that could prove the learning strategies' understanding through physical exercises to the consolidation of long-term memory. Books that supported the themes discussed in this work were also selected.

In its relevance, the study of the binomial memory and exercise has much to contribute to education and other fields of knowledge because authors like Damásio (1996), Izquierdo (2006), and Herculano-Houzel (2009) have already addressed the aspects of memory and learning, as well as the body and mind related to the development of the individual.

3. DEVELOPMENT

3.1 NEUROSCIENCE AND MEMORY

Neuroscience is a science field that studies the central nervous system, composed of the brain, spinal cord, and peripheral nerves, and its links to the whole human body physiology.

The human brain has five anatomic divisions called cerebral lobes: the frontal lobe, parietal lobe, occipital lobe, temporal lobe, and insular lobe. The frontal lobe is responsible for decision-making, judgment, recent memory, criticism, and reasoning. The parietal lobe is related to the sensations and the interpretation of sensations, the sense of the location of the body, and the environment. The occipital lobe deals with vision, while the temporal lobe with hearing. The insular lobe is related to emotional processes heavily influenced by the sense organs (MACHADO; HAERTEL, 2013).

Knowing the brain allows the understanding that mind and body learn together, motor and cognitive aspects, and learning does not occur in isolated structures of the brain; that is, for information to have a satisfactory response, several systems cooperate.

Long-term memory is the capacity to maintain the recent information, from a few days ago to decades. It is structurally and functionally different from the work memory or the short-term memory, which stores elements for a few seconds and tends to lose information that happened in a day during the processes associated with sleep. However, long-term memory is closely linked to short-term memory since the elements stored for a short period can be converted into long-term memories through rehearsal and significant association.

For Izquierdo (2014, p.13), the memory consists of "acquisition, formation, conservation, and invocation of information." The author highlights that "one only "records" what was learned" (acquisition process - learning), in the same way, "we only remember what we record, what was learned" (invocation process - remembrance, memory, recuperation). The consolidation of long-term memories is essential not only to what we learn but, beyond that, the set of our memories is a product of and a producer of our own identity; as Izquierdo observes, "we are what we decide to forget" (2014, p. 13).

Izquierdo (2014, p.24) describes that memories are made by nervous cells stored in neuron networks and invoked by the same neuron networks or by others. The author also explains that the human brain is composed of more than eighty billion neurons and draws attention to the aspect of distinguishing memory of memories. Memory indicates the general capacity of the brain and other systems to acquire, store and remember information; memories characterize each one or each type of it. The very own concept of memory involves abstractions; that is, the brain converts reality into codes and invokes it through principles.

The memories are modulated by the emotions, the level of conscience, and the individual's state of mind. It happens when we try to remember and tell facts related to a former phase of our life, or a party, a situation lived in the day before, which, depending on the age, will be experienced in different ways. It depends on the fact itself, on former memories (invocation), on the feelings and sensations that involve the point, and on moments that will allow the recovery of these facts and the creation of new facts and new ideas.

Izquierdo (2014, p.25-26) explains that the memories use complex neuron networks during a long consolidation process or the formation in the translation, acquisition, and evocation processes. This means that the codes and procedures used by neurons are not identical to the reality from which they extract or return the information. The author points out that, unlike animals, human beings translate images, knowledge, and people into words, and often we store it only as memories. These words end up empty of content throughout the years and get lost too. There is a translation process between the reality of experiences and the formation of the respective memory, and another between this one and a similar invocation.

We humans, unlike other animals, use much more language to do these translations - emotions, context, and the combination of both influences the acquisition and invocation.

According to Izquierdo (2014, p.32-34), it is necessary to distinguish and compare several types of memories to understand their connection to the development of learning and intelligence, being classified according to the way they are produced: explicit and implicit memory or by the time they are stored, work memory, short-term memory, and long-term memory. The author highlights that, in the work memory, the storage is temporary; it doesn't leave files, it is like an "*online*" (IZQUIERDO, 2014, p. 38) memory because it receives the information and determines whether this information is new or not, whether it is helpful to the organism or not, being processed in the prefrontal cortex, in the lower portion of the frontal lobe.

The work memory's short-term memory depends on the previous information processing, whose main anatomic physiological base is the prefrontal cortex, which precedes two other types of memory and determines what kind and how much data will be "fixed" in the short-term and long-term systems. (IZQUIERDO, 2014, p. 38)

Memory, in Cognitive Neuroscience, is divided into procedural and declarative memory. The procedural refers to the motor and sensory activities, which we commonly call habits, which are memories that cannot be verbalized, only demonstrated, such as running, jumping, or riding a bicycle. In other words, the learning and formation of these two types of memory depend on different brain structures. As to their content, declarative are memories that can be verbalized, like a description of a fact or a concept. The declarative is our explicit memory, conscious, divided into semantic and episodic memory (IZQUIERDO, 2014, p. 33-34). Semantic is related to the meaning we give to things. It does not depend on context and has information about logical relations between the environment's events, such as general concepts, language, facts, and rules. All that is meaningful for us is more easily retained, sometimes, we include some lessons learned forever. The episodic memory, in its turn, has information about the context of the event that occurred. It contains facts related to events that have already occurred, like an excursion on a specific weekend or the participation in an event organized in a short period (IZQUIERDO, 2014, p. 34-35).

Through the Central Nervous System, the brain receives and processes environmental stimuli and elaborates adaptive responses that guarantee the individual's survival and the preservation of the species (HALPERN; O'CONNELL, 2000; FERRARI *et al.*, 2001).

In light of the latest discoveries about neuroplasticity, Neuroscience has contributed to education in the teaching-learning process. The term refers to the nervous system's capacity to adapt and mold itself to the adversities of the environment, creating new connections between neurons throughout life. Neuroscience points out that learning modifies the brain's physical structure, turning it more functional and that the learning only really occurs with the creation of long-term memories, which are retrieved to find new solutions for the most different problems.

3.2 LEARNING AND MEMORY

Neuroscience describes the structure and functioning of the nervous system, while education creates conditions that promote the development of competencies. Thus, professors act like agents in the brain changes that lead to learning (COCH; ANSARI, 2009). The

pedagogical strategies professors use during the teaching-learning process are stimuli that produce the reorganization of the developing nervous system, resulting in behavior change (GUERRA, 2011).

The way learning happens can change everything. Some processes, like repetition, proper coding, the relevance of the information, and strategies for its retrieval, are necessary for the information given in the classroom to be consolidated, i.e., go to the long-term memory. When the content is meaningful, we must be motivated beforehand, understand its importance in our lives, and search for strategies to learn it.

The interaction between genetic factors and the internal or external environment induces a constant change in the neurobiological processes that define learning. In this way, we can describe learning as a process through which we receive, process, and detailed information leveraged in the different environmental contexts that will pass to the retention process or storage in the memory.

In the classroom, the strategies most used by teachers activate vision and hearing without considering that students have different sensory predominance and behave differently during learning. Not infrequently, we hear from students that their minds went blank during a test or that they forgot everything they had studied shortly after the test. It is also recurrent the sensation that the students claim to have lost the information learned in the previous year from one year to the next. Attitudes like these demonstrate that the student has not consolidated the information in the long-term memory and that it the learning did not happen meaningfully.

In this dynamic, the student is considered a recipient. What the school expects from him is the posture of a passive listener, in which he needs to memorize the information to apply it to the test, achieving good grades. This culture, where learning is subjected to testing, leads to ineffective practices for meaningful learning, like studying moments before a test, which can imply a good grade but not good learning. The problem is to know how to establish new relations between the latest knowledge and the already existing ones, besides the involvement of factors like engagement, attention, and emotional aspects. And what is the knowledge already in the students' memory? What is their involvement in this elaboration? As it is well-known, students, who mainly study only on the eve of the test, accumulate a good deal of information not elaborated very well, which takes them to memorize concepts and facts that are forgotten at the moment or after a test, thus turning the learning meaningless.

The brain can reorganize or readapt to new stimuli, called neuroplasticity. In this process, the synapses or connections between neurons modify during the learning process, when there is memory invocation when we acquire new abilities. Neuroplasticity enables the reorganization of the encephalon structure, and it is the neuroscientific reason for the learning process. The pedagogical strategies must use multisensorial resources to active multiple neuron networks that will establish associations between themselves. If the information/experience are repeated, the more frequent activity of the neurons will result in neuroplasticity and produce more consolidated synapses. (SCALDAFERRI; GUERRA, 2002; COCH; ANSARI, 2009).

The brain mechanisms of memory and learning are linked to the neural processes responsible for attention, motivation, and other neuropsychological processes so that disturbances in it somehow affect learning and memory. As Rato e Caldas (2010, p. 627) well emphasize, "The learning interests directly the brain." Thus, relevant studies have been made

in the last decade about memory, especially the finding that more than one type of memory is grounded on different brain systems.

Looking for the understanding of how neuronal circuits act during their functioning, being the responsible for human intellectual capacities like language, creativity, and thinking, demands going beyond passing content along and seeing the student as someone who only memorizes to perceive him as an individual that learns, that is, it is necessary to know the student as someone who thinks about what he learns, becomes emotionally and attentionally involved with the topics addressed and links this knowledge with aspects of his past experiences.

Based on these considerations, Neuroscience brings positive effects for those who teach and those who study because it offers tools to understand the relation of some regions of the human brain with the learning process. Thus, this work tries to identify strategies in exercise, especially aerobic exercise, and the establishment of long-term memory in teaching-learning relations, proposing practices as an alternative and collaborative element in the consolidation of the students' learning.

3.3 AEROBIC EXERCISES AND LONG-TERM MEMORY

The practice of physical exercise should be a priority for the human being because it is associated with several benefits to physical and mental health, is one of the most effective strategies to promote health, improve life quality, and acts beneficially for the central nervous system metabolism. Another aspect of being considered is the action of physical exercises on the cognitive function, which can be direct or indirect, and the mechanisms that act directly increasing the speed of mental processing, improving cerebral circulation, and the change in the synthesis and degradation of neurotransmitters.

Aerobic exercises are those that need O₂ (Oxygen) to generate energy. The main characteristic of this type of exercise is the low or moderate-intensity and long duration. They are lighter and prolonged exercises, in which the difference is the duration of the movements and not the intensity (ANTUNES *et al.*, 2006). When made in moderate intensity, the training in aerobic capacity stimulates different ways of improvement in cognitive activity. Among them are the advances in selective attention, short-term and long-term memory, and even the processing speed of these tasks (MACEDO *et al.*, 2019). According to Alves *et al.* (2014), regular practitioners of physical exercise present a better cognitive performance when compared to those who are sedentary.

Persistence is the main characteristic of long-term memory (IZQUIERDO *et al.*, 2006; McGAUGH *et al.*, 2000). Once consolidated, the long-term memory can persist for hours, days, or years (McGAUGH *et al.*, 2000), and its persistence under physiological conditions will depend on several factors, like age, level of emotional stimulation when consolidating, alert state, among others (CAHILL; McGAUGH *et al.*, 1998; MEDINA *et al.*, 2008).

According to Lombroso (2004), long-term memory formation process happens through structural and functional modifications in specific synaptic connections. Learning also goes through the same process, and through synaptic plasticity, new synapses are formed, and old ones strengthened. The conscience of what was experienced is reached when passing through the cerebral cortex; the experience is compared with past reflections. Thus, when a link is

established between new information and pre-existent ant memory, neurotransmitters substances are released – like acetylcholine and dopamine.

Contemporary literature suggests a positive relationship between the regular practice of physical exercise, precisely aerobic exercise, and the induction of cellular, molecular, structural, and behavioral processes (GRIFFIN *et al.*, 2011; COELHO *et al.*, 2013). Aerobic exercise greatly impacts the mind's capacity for executive control, a condition of bio-operational reference, considering the participatory effectiveness of the mind in its execution (SILVA *et al.*, 2012).

Physical exercise and its capacity to stimulate the production, release, and regulation of growth factors implicated in a modification mechanism that occurs in the brain's morphology and plasticity, boosting neural functions and several processes that lead to the brain's structural and functional plasticity (WALSH e TSCHAKOVSKY, 2018). Growth factors are proteins responsible for regulating multiple aspects of cellular function. In the nervous system context, the growth factors, called "neurotrophic factors" or "neurotrophin" are characterized as essential proteins for the adequate development of the nervous system (FRIEDMAN, 2012).

According to Rêgo, Cabral, and Fontes (2018), aerobic physical activity promotes an increase in the vascular endothelial growth factor (VEGF) and brain-derived neurotrophic factor (BDNF), implicated in an increase in cerebral blood flow in the prefrontal cortex. BDNF promotes synaptic plasticity, axonal growth, dendritic remodeling, and, still according to Rumajogee *et al.* (2004), the survival of several neurons in the Central Nervous System (CNS).

Aerobic exercise stimulates the production and concentration of this neurotrophic substance (BNDF) in the hippocampus and the cerebral cortex, being responsible for neurogenesis processes (formation of new neurons), synaptogenesis (formation of synapses between neurons), in the process of prevention of neural loss because it is a peripheral nerves' regenerative substance, and it contributes to the cognitive performance (COELHO *et al.*, 2013; DINOFF *et al.*, 2016; DINOFF *et al.*, 2017; FETER *et al.*, 2019). Thus, acute physical exercise can elevate the synthesis of synaptic neurotransmitters. One of them is dopamine (MEREGE FILHO *et al.*, 2014) which has a relation to the consolidation and persistence of the long-term memory (ROSSATO *et al.*, 2009).

Bugg e Head (2011) did a neuroimaging study, noting a bigger volume in the hippocampus in children and older adults with higher levels of aerobic fitness if compared with their sedentary pairs. The alteration of this encephalic structure has a fundamental role in memory formation. Keeping a sedentary lifestyle during childhood negatively influences the physical health of the brain because studies conducted by Castelli *et al.* (2007) and Chaddock *et al.* (2010) demonstrated that a reduction in aerobic fitness is associated with lower levels of academic achievements, cognitive abilities, brain structure, and encephalic structures. According to Rasmussen *et al.* (2009), the human encephalon presents BDNF production while resting. However, this production at rest is increased when the person does aerobic activities (SEIFERT *et al.*, 2009).

As demonstrated in research with mice (SOUZA E SILVA; CARPES, 2018), to evaluate the involvement of the dopaminergic system in memory persistence induced by acute physical exercise, it was discovered that the group that ran on the treadmill, with moderate intensity, for thirty minutes, after the learning, had the memory consolidated and persistent for twenty-one days. The second group received an intra-hippocampal infusion of dopamine right after the

task's training, promoting a similar effect to a physical exercise session, promoting memory persistence. Other researchers, like Rossato *et al.* (2009), previously demonstrated the critical role of dopamine in memory persistence; the authors blocked dopaminergic receptors, like dopamine, in the hippocampus region in the mice after the learning and observed that the long-term memory quickly disappears.

The practice of physical exercise, when structured, systematized, and with specific goals in training, the practice of physical exercise produces a positive effect on memory, which comes from the increase in cerebral blood flow and the increase in the activity of neurotransmitters linked to catecholamines. The well-being sensation experimented after a physical exercise session in moderate-intensity (aerobic) seems to be directly associated with a more extensive action of neurotransmitters, such as noradrenaline, β -endorphin, and even dopamine itself (GOEKINT *et al.* 2011). It is observed that, in this way, physically active individuals improve their self-esteem, self-image, and long-term memory consolidation.

FINAL CONSIDERATIONS

Establishing a bridge between the regular practice of physical exercises and learning is important because it can help students and teachers and schools assemble strategies, thus corroborating good performance in teaching-learning consolidation. Because of this, we have in Neuroscience the search for a way of unveiling the learning paths in our cognitive system, in which aerobic activity was, in this work, put at the center of the discussion to analyze and identify how the practice of physical exercises can contribute to learning and the consolidation of long-term memory.

Among the articles analyzed, it was possible to observe that physical exercise benefits the body and mind. The practice of aerobic exercises promotes the persistence of memory through the release of neurotransmitters dopamine and BDNF, one of the leading conductors, so that memory consolidation is effective. The need to investigate more direct and objective relations between binomial memory and exercise comes from the information published.

Evidence shows that physical exercise benefits the brain; however, the exact mechanism of how this happens is still unknown. The difficulty of understanding this mechanism also derives from the fact that it is hard to isolate the effects of the exercise itself from the benefits of changes in lifestyle that accompany the beginning of the exercise practice, such as changes in dietary habits, better sleep condition, emotional state, motivation, among others.

In general, interventions made in the articles analyzed show that physical exercises contribute to the persistence of long-term memory. However, new researches are necessary, controlling the types of activities and their intensities, with the participation of people of different genres and ages, given that, in this area, most studies are made in mice so that it can describe more precisely the role of physical exercise and its contribution to the consolidation of long-term memory and the learning to human beings.

References

Alves, C. R. R. *et al.* (2014) Influence of an acute high-intensity interval training session on selective attention and short-term memory tasks. *Percept Mot Skills*. Vol. 118. Num. 1. 2014. p. 63-72.

Antunes, H. K. M. *et al.* (2006) Exercício Físico e Função Cognitiva: uma revisão. Revista Brasileira de Medicina do Esporte, São Paulo, v. 12, n. 2.

Bugg, J. M.; Head, D. (2011) Exercise moderates age-related atrophy of the medial temporal lobe. *Neurobiology of Aging*, v. 32, n. 3, p. 506-514.

Cahill, L.; McGaugh, J. L. (1998) Mechanisms of emotional arousal and lasting declarative memory, *Trends in neurosciences* v.21(7); p.294-9.

Cassilhas, R. C.; Tufik, S.; De Mello, M. T. (2016) Physical exercise, neuroplasticity, spatial learning and memory. *Cell. Mol. Life Sci.* 73, p.975–983.

Castelli, D. M. *et al.* (2007) Physical fitness and academic achievement in third-and fifth-grade students. *Journal of Sport and Exercise Psychology*, v. 29, n. 2, p. 239-252.

Chaddock, L. *et al.* (2010) A neuroimaging investigation of the association between aerobic fitness, hippocampal volume, and memory performance in preadolescent children. *Brain research*, v. 1358, p. 172-183.

Coch, D.; Ansari, D. (2009) Thinking about mechanisms is crucial to connecting neuroscience and education. *Cortex*, v. 45, n. 4, p. 546-547.

Coelho, F. G. d. M *et al.* (2013) Physical Exercise Modulate Peripheral Levels of Brain-Derived Neurotrophic Factor (BDNF): A Systematic Review of Experimental Studies in the Elderly. *Archives of Gerontology and Geriatrics*, 56(1), pp. 10-15.

Da Silva, C. A. *et al.* (2007) A importância da avaliação motora em escolares. *Revista Iberoamericana de Psicomotricidad y Técnicas Corporales*, v. 7. n. 26, p. 137-146.

Damásio, A. R. (1996) O erro de descartes: emoção, razão e cérebro humano. São Paulo: Companhia das Letras.

Dinoff, A. *et al.* (2016) The Effect of Exercise Training on Resting Concentrations of Peripheral Brain-Derived Neurotrophic Factor (BDNF): A Meta-Analysis. *PLoS One*, 11(9), p. 1- 21.

Dinoff, A. *et al.* (2017) The Effect of Acute Exercise on Blood Concentrations of Brain-Derived Neurotrophic Factor in Healthy Adults: A MetaAnalysis. *European Journal of Neuroscience*, 46(1), pp. 1635-1646.

Ferrari *et al.* (2001) Plasticidade Neural: Relações com o comportamento e abordagens experimentais. *Psicologia: Teoria e Pesquisa*, São Paulo, v. 17, n. 1, p. 187-194.

Feter, N. *et al.* (2019) How do Different Physical Exercise Parameters Modulate Brain-Derived Neurotrophic Factor in Healthy and Non-Healthy Adults? A systematic review, Meta-Analysis, and Meta-Regression. *Science & Sports*, 34(5), pp. 293-304.

Friedman, W. *et al.* (2012) Price, edits. *Basic Neurochemistry* (Eighth Edition). s.l.: Academic Press, p. 546-557.

Goekint M. *et al.* (2011) Acute running stimulates hippocampal dopaminergic neurotransmission in rats but has no influence on brain-derived neurotrophic factor. *J Appl Physiol*.

Griffin, É. W. *et al.* (2011) Aerobic Exercise Improves Hippocampal Function and Increases BDNF in the Serum of Young Adult Males. *Physiology & Behaviour*, 104(5), pp. 934- 941.

Guerra, L. B.; Lopes, M. Z.; Pereira, A. H. (2004) Neuroeduca - Inserção da neurobiologia na educação. In: Congresso Brasileiro de Extensão Universitária, 2., Belo Horizonte, 2004. Anais eletrônicos... Belo Horizonte: UFMG.

Guerra, L. B. (2011) O diálogo entre a neurociência e a educação: da euforia aos desafios e possibilidades. *Revista Interlocução*, v.4, n.4, p.3-12.

Halpern, G. J.; O'Connell, B. E. (2000) The security circuit: a proposed construct for the central nervous system. *International Journal of Neuroscience*, v. 102, n.1-4, p. 1-254.

Herculano-Houzel, S. (2009) Neurociências na educação. Rio de Janeiro: CEDIC.

Izquierdo, I. *et al.* (2006) Different molecular cascades in different sites of the brain control memory consolidation, *Trends in neurosciences* v.29(9), p.496-505.

Izquierdo, I. (2014) Memória. 2. ed. rev. e ampl. Porto Alegre: Artmed.

Lombroso, P. (2004) Aprendizado e Memória. *Rev. Bras. Psiquiatr.*, v. 26, n.3, 207-201.

Macedo, J. L. *et al.* (2019) Efeitos do exercício físico aeróbico na função cognitiva: revisão. *Rev. Bras. De Prescrição e fisiologia do exercício*. São Paulo. v.14. n.91. p.514-524. Maio/Jun. ISSN 1981-9900.

Machado, A. B. M.; Haertel, L. M. (2013) Neuroanatomia funcional. 3.ed São Paulo: Atheneu.

McGaugh, J. L. (2000) Memory - a century of consolidation, *Science* v.287(5451) p.248-51.

Medina, J. H. *et al.* (2008) Do memories consolidate to persist, or do they persist to consolidate? *Behavioral brain research*, v.192(1) p.61-9.

Merege Filho, C. A. A. *et al.* (2014) Influência do exercício físico na cognição: uma atualização sobre mecanismos fisiológicos. *Rev Bras Med Esporte*, São Paulo, v. 20, n. 3, p. 237-241.

Vergutz, S. A. B.; Pacífico, M. (2021) As Contribuições da Neuroeducação: os Desafios e Implicações para Potencializar o Aprendizado. In: *Pesquisas em temas de ciências da educação / Ednilson Sergio Ramalho de Souza (Editor) – Belém: RFB.*

Perini, R. *et al.* (2016) Acute effects of aerobic exercise promote learning. *Sci Rep* 6, p. 25440.

Rasmussen P. *et al.* (2009) Evidence for a release of brain-derived neurotrophic factor from the brain during exercise. *Experimental Physiology*, v. 94, n. 10, p. 1062-1069.

Rato, J. R.; Caldas, A. C. (2010) Neurociências e educação: realidade ou ficção? In: *Simpósio Nacional de Investigação em Psicologia, VII, Barbacarena.*

Rêgo, M. L. M.; Cabral, D. A. R.; Fontes, E. B. (2018) Déficit Cognitivo na Insuficiência Cardíaca e os Benefícios da Atividade Física Aeróbia Cognitive Deficit in Heart Failure and the Benefits of Aerobic Physical Activity. *Arq Bras Cardiol*. Vol. 110. Num. 1. p. 91-94.

Rossato, J. J. *et al.* (2009) Dopamine controls persistence of long-term memory storage. *Science.*, v.325, n.5943, p.1017–1020.

Rumajogee, P. *et al.* (2004) Adaption of the serotonergic neuronal phenotype in the absence of 5-HT autoreceptors or the 5-HT transporter: involvement of BDNF and cAMP. *European Journal of Neuroscience*, v. 19, n. 4, p. 937-944.

Scaldaferri, P. M.; Guerra, L. B. (2002) A inserção da neurobiologia na educação. In: X Semana de Iniciação Científica e II Semana do Conhecimento da UFMG, 2002, Belo Horizonte. Anais...Belo Horizonte: Universidade Federal de Minas Gerais, p. 61.

Schmidt-Kassow, M. *et al.* (2013) Physical Exercise during Encoding Improves Vocabulary Learning in Young Female Adults: A Neuroendocrinological Study. PlosOne. Volume 8, Issue 5, p. e64172.

Seifert, T. *et al.* (2009) Endurance training enhances BDNF release from the human brain. American Journal of Physiology, Regulatory, Integrative and Comparative Physiology, v. 298, n. 2, p. 372-377.

Silva, V. F. *et al.* (2012) Exercício físico e plasticidade neurogênica: benefícios relacionados às funções mentais do idoso. Biol. & saúde. Vol. 6. Num. 2. p. 35-43.

Souza e Silva, S.; Carpes, P. B. M. (2018) Ativação dopaminérgica é necessária para persistência da memória de reconhecimento induzida pelo exercício físico agudo. Anais do 10º Salão Internacional de Ensino, Pesquisa e Extensão – SIEPE.

Walsh, J. J.; Tschakovsky, M. E. (2018) Exercise and Circulating BDNF: Mechanisms of Release and Implications for the Design of Exercise Interventions. Applied Physiology, Nutrition, and Metabolism, 43(11), pp. 1095-1104.

**THE OBJECTIVE HERMENEUTIC'S METHODOLOGY IN EDUCATION:
AN EMANCIPATORY ANALYSIS IN THE POINT OF VIEW OF CRITICAL SOCIAL
THEORY**

Miriam SALOMÃO

Student of the Professional Master's Degree in Education (ProfEduc) at the State University
of Mato Grosso do Sul (UEMS), ORCID 0000-0003-4589-0732

Marsiel PACÍFICO

Dr. Teacher and Advisor in the Professional Masters in Education (ProfEduc) at the State
University of Mato Grosso do Sul (UEMS), ORCID 0000-0002-2013-2073

Abstract

The objective of this article is to present a methodology that can contribute to the development of student emancipation through education and formation in the classroom according to the point of view of the Critical Theory of Society. Adorno believed that the school context commonly works with an excluding education, which is only interested in reproducing content through concepts, without thinking about the consolidation of an educational base that, even if carried out from theoretical approaches, provides the student with a critical and free formation, moving the socially complete human formation of man away from the reality of the labor market.

During the research, considering the main objective, the presentation of the qualitative social research methodology called “objective hermeneutics”, which was developed by the German sociologist Ulrich Oevermann, was observed. In the school environment, it is clear that the exercise of critical thinking can be guided and directed and that, in most situations, students are still repressed by a bureaucratic structural framework of the school, impeding the elaboration of their own critical base with mature and clear foundation of reality in the school context of which they are part.

The methodology seeks to understand the meanings that were attributed to a social situation and that are registered in the text, aiming to reveal the sui generis reality that is contained in them written texts of field research protocols, interviews, interactive dynamics, as works of art, music, expository, arguments, images, and other factors that are equally texts to be interpreted. In this article, notes will be presented in bibliographic materials that characterize the research approach, directly and objectively guiding the presentation of the theme.

Keywords: Classroom, Education, Emancipation, Formation, School environment.

INTRODUCTION

The objective hermeneutic methodology is a tool that, through qualitative interpretative research procedures, analyzes texts with the intention of finding varied interpretations. The purpose of the analysis is to demonstrate the logic between the structures of social reproduction and the structures of transformation revealed in a text, prepared from qualitative research data collection procedures, such as field reports, interviews and transcription of recording of situations experienced to be analyzed, such as the interactions of those present in the classroom. (VILELA, 2010).

The main constitutive premise is that the world revealed to us is produced with meanings

through language, the text being its materiality. Seeking to understand its materiality requires, therefore, the search for understanding the meanings that have been attributed to the world and that are registered in the text.

As a principle, each and every text representing a social reality is subject to interpretation with the “purpose of unraveling and revealing the sui generis reality that is contained in it”. (VILELA, 2010). Thus, works of art, music, architecture, and documents are also considered as subject to analysis, because they are all equally texts that are offered for analysis.

Oevermann has already applied the method to the analysis of media and different documents that regulate contemporary social life in Germany, as well as several research reports carried out at the Institute of Sociology at the University of Frankfurt. (VILELA, 2009; GOMES, 2017). The method was used by different research groups in Germany in different sectors. (MATHES-NAGEL, 1982).

CRITICAL THEORY OF SOCIETY

Theodor Ludwig Wiesengrund Adorno was born on September 11, 1903 in Frankfurt, Prussia, German Empire and died on August 6, 1969 at age 65. He was a German philosopher, sociologist, musicologist and composer, and one of the founders of the Frankfurt School, with Max Horkheimer, Walter Benjamin, Herbert Marcuse, among others. He is widely regarded as one of the 20th century's leading thinkers in aesthetics and philosophy. (GUIMARÃES, RORIZ & TEIXEIRA, 2015).

Adorno lived between the first and second world wars, and as a thinker, he questioned the situation of individuals in the face of Nazism. He defended the project of liberation of the human being, so that situation of a “Nazi-Fascist” education would not happen again. An education that brings dignity, culture, in a formation with scientific, humanistic and artistic knowledge, providing that, in this way, that everyone is prepared to live based on the democratic spirit as emancipated individuals.

The notes made by Adorno between the years 1950-1960 on educational issues are still current due to the growing need for education as a sufficient instrument to establish bases for the advancement of a more humane and fair society. Emancipatory education goes beyond formal or scientific technical instruction, aiming to offer the opportunity for critical thinking and free choices, promoting full autonomy of actions and choices, unlike liberal democracy that directs the human being to serve the capitalist world and commercial industry.

In the school environment, it is clear that the exercise of critical thinking can be guided and directed. In most situations, students are still repressed by a bureaucratic structural framework of the school, preventing the development of their own critical basis with a mature and clear foundation of the reality of the school context of which they are part. The relationship between education and emancipation is totally linked to an education project committed to pedagogical practices, public policies and educational actions that are democratic and participatory.

Adorno believed that the learning scenario, as a rule, works with an excluding education, which is only interested in reproduce content through concepts, without thinking about the consolidation of an educational base that, even if carried out from theoretical approaches, provides the student a critical and free provocation.

The problem of the immanent untruth of pedagogy would be that the object of the work

is adequate to its recipients, not constituting an objective work objectively motivated. Instead, it would be pedagogized. This alone would be enough to unconsciously give children the impression that they are being deceived. Teachers do not simply reproduce something already established in a receptive way, but their role as mediators, a bit socially suspect like all the activities of circulation, attracts a part of the general aversion. (ADORNO, 1965, p.104)

Polytechnic education is an example of how a process can integrate practical and theoretical knowledge, with the objective of broad formation of the citizen, who must be able to provide a solid scientific and technological base to the students, through a dialectical vision, in which education is not reduced to a mere useful and obligatory instrument of preparation for work. (ALMEIDA, 2012).

According to Marins (2012), in education, alienation is apparent in two categories that are closely linked: formation and work. In both, alienation is verified by the reduction of the real understanding of man, of the effectiveness of his social function in the collectivity. In this sense, what should be formation becomes “semi-formation”, and the understanding of culture is a “semi-culture” which, in this context, has as its main function only the maintenance of the state of affairs.

The individual limited to a single choice, with the objective of guaranteeing a good placement in the job market, is exclusively concerned with the market and its financial position, and like the majority, without realize and understand that acting consciously in society can transform the world into a better place for everyone, through the power of work.

According to Karl Marx's studies, work is what identifies man; it is through the performance of work that man is fulfilled, it is from the interaction of man with nature that he can guarantee his subsistence, as a social subject. The alienated work, removes from man the satisfaction in performing it, being exploited and devalued. “People who blindly fit into collectives convert themselves into something like a material, dissolving themselves as self-determined beings” (ADORNO, 1969, p. 129). The performance of work must be a reason for recognition of its species, an activity that provides pleasure and not suffering, allowing a broad development within the individual's choices.

We can understand that for Adorno, an education that promotes broad human and social development, which achieves theoretical and technical knowledge, focused on acting in a capitalist industry, can also develop a principle of liberation from social relations, harming the ability to constitute itself as a subject. Those who are not autonomous, according to Adorno, will not be able to recognize the autonomy of the other, nor accept the other as a subject. (VIVELA, 2007)

OBJECTIVE HERMENEUTICS

According to Gomes (2017), objective hermeneutics is a qualitative sociological research approach. The method reveals a social situation in the context of education, it is done through a critical interpretive exercise, confronting appearance and reality, with the aim of capturing the immanent rationality of these situations that are socially and objectively determined.

Before going into the terms of how the research takes place and the procedures necessary to carry out the method, it is worth mentioning that Oevermann developed the methodology, in the search for unraveling situations of social life and in the context of education in the classroom together with pedagogical actions.

The initial methodological provocation to produce objective hermeneutics is Adorno's Critical Theory, in which it is necessary to establish a link in the indication of important elements, which demonstrate that the truth is not always an truth. And how can pedagogy and the teacher's didactic approach deal with this truth in the classroom? This can be evaluated and analyzed by objective hermeneutics.

When demonstrating the results of his research on Sociology of Education in Germany, Becker (1986) noted that the predominant trend in the area, at that time, was the interpretation of educational reality, with roots in the tradition of the hermeneutic approach of Social Sciences in that country. (VILELA; NAPOLES, 2006). According to Bung (1977), hermeneutics aims to analyze important situations in social reality and in education.

The need to provide students with an emancipatory education, aimed at the production of autonomous and free individuals, must be a goal to be achieved by today's educators. Produce thinking individuals capable of acting critically by formulating their own ideas. Carrying out such a task, however, requires, in addition to the ability to arouse this interest in the new and unknown in students, the use of techniques and methodologies specifically developed to verify if the text, the educational message has reached the objectives initially designed.

In the school environment, it is possible to exercise critical thinking that can be guided and directed that contributes to the analysis to understand the meanings that were attributed to a social situation and that are registered in the text, aiming to reveal the *sui generis* reality that is contained in them: written texts of field research protocols, interviews, interactive dynamics, as well as works by art, music, expository, arguments, images, and others are equally texts to be interpreted.

For the application of the method, investigation strategies must be used in the school environment, such as interviews, observation of methodological actions in the classroom and survey of didactic applications, using and verifying the conditions and rules defined for the development of the method: 1 .Sequentiality; 2. Independence; 3. Literality; 4. Substantiality; 5. Thrift. Villela (2012).

Roriz and Teixeira (2015), present in a didactic way, the description of the necessary procedural operation to be followed strictly, according to the table below:

Table 1 - Rules for developing the Objective Hermeneutics method

1. Sequentiality	This is an internal dimension of the method. The empirical research class protocols must be analyzed and interpreted from the first recorded word, each sentence, from beginning to end. In the analysis, it is important to consider the details because they can reveal important aspects in the reconstruction of the analyzed fact. The reconstruction of the fact is anchored in the possibility of monitoring the chain of information that is recorded; this chain reveals the connections, the meanings of what was selected there.
------------------	---

2. Independence	It is the written text that must reveal the meaning of the analyzed situation. Which is to say that, at this moment of the analysis, the researcher must disregard both the context information and the generic information, not being able to explain situations recorded in the protocol being analyzed with clarifications sought in the context, that is, it is not allowed to introduce previous information about the analyzed situation. The interpreter should not base his analysis on information from the context, for example, justify a teacher's action in the classroom based on the institution that formed him, or because of his pedagogical fad or other explanations that are not recorded in the analysis protocol. Only the written text should reveal the meaning of the analyzed situation. Each interpretation can only be validated in the text itself. Each passage of the text must be clarified with the question: what is explained here (that is, in this record, as it is).
3. Literality	This is an internal dimension of the method. The empirical research class protocols must be analyzed and interpreted from the first recorded word, each sentence, from beginning to end. In the analysis, it is important to consider the details because they can reveal important aspects in the reconstruction of the analyzed fact. The reconstruction of the fact is anchored in the possibility of monitoring the chain of information that is recorded; this chain reveals the connections, the meanings of what was selected there.
4. Substantiality	For this, it is necessary to formulate hypothetical statements, seeking to understand the data from the multiple views and explanations of each team member about what was recorded. What is sought is not the consensus between the different hypothetical explanations, but the most plausible explanation by the team of interpreters.
5. Thrift.	The analysis must be carried out based on the facts of the data collected, avoiding including or imagining situations that are not expressed there, which allows a more objective, rigorous and reliable reading of the reality of the class. That is, one must renounce the fictitious, exotic considerations and the improbable. In addition, one must have patience and parsimony in conducting the interpretation. These precautions prevent hasty conclusions and unfounded interpretations. In this sense, statements, when absent in the text, do not constitute an object of hermeneutical interpretation.

Source: Roriz and Teixeira, 2015.

CONCLUSION

Gomes (2017), details in his article “Objective hermeneutics and empirical research in education: the experience with classroom studies in Frankfurt am Main”, the results of cases

available in the APAEK database (2010) , which were submitted to analysis, with the objective of demonstrating how the policy is worked in schools: “To understand the German educational system, the research privileged the analysis of documents available on the Homepage of the Ministry of Education of the State of Hessen.” (GOMES, 2017).

Among the cases presented by Gomes, we can verify the first case, in which the researcher portrayed the result of his analysis on the proposed theme, through the collection of information and data, using the method of objective hermeneutics: “10 minutes of current affairs and electoral process in Germany”. “The proposal of the teaching activity contrasted with the effectiveness of the pedagogical process developed in the classroom, leaves no doubt as to the superficiality of the knowledge taught and learned.” (GOMES, 2017).

In this sense, objective hermeneutics presents itself as a useful tool capable of being used specifically to measure in what way and to what degree, education has in fact been presented in an emancipatory way and what results have been produced. It is possible to say that objective hermeneutics is a research approach that remains current and relevant, especially in a scenario where education has resulted in a commodification.

References

1. ADORNO, Theodor W. Education and Emancipation. Debate on Rádio de Hessen, broadcast on August 13, 1969, translated by Wolfgang Leo Maar, São Paulo/SP. Editora Paz e Terra, 3rd ed., 2021.
2. ADORNO, Theodor. Ludwig Wiesengrund. Industry, Culture and Society. Sao Paulo-SP. Editora Paz e Terra, 13th ed., 2021.
3. GUIMARÃES, W. F. RORIZ, E. G. and TEIXEIRA, R. A. V. Critical Theory and Empirical Research in Education: The Physics Classroom. Belo Horizonte/MG. Pontifical Catholic University of Minas Gerais (PUC), 2013.
4. GOMES, Luiz Roberto. Objective hermeneutics and empirical research in education: the experience with classroom studies in Frankfurt am Main. Sao Carlos/SP. Federal University of São Carlos (UFSCar), 2017.
5. MARINS, Alexandre Ricardo. Educating for critical thinking: A study on Adorno's Theory applied to Education. Sao Paulo-SP. Pontifical Catholic University of São Paulo (PUC), 2012.
6. VILELA, Rita Amélia Teixeira. The Objective Hermeneutic Sociological Research: New perspectives for the analysis of educational reality and pedagogical practices. Belo Horizonte/MG. Pontifical Catholic University of Minas Gerais (PUC), 2008.
7. VILELA, Rita Amélia Teixeira. Criticism and possibilities of education and school in contemporary times: Theodor Adorno's lessons for the curriculum. Belo Horizonte/MG. Revista Educação em Revista, 2007.
8. VILELA, Rita Amélia Teixeira. NAPOLES, Juliane Noack. “Objective Hermeneutics” and its appropriation in empirical research in the field of education. Brasília DF. Critical Lines Magazine, 2010.
9. ZUIN, Antônio Álvaro S. PUCCI, Bruno and OLIVEIRA, Newton Ramos de. Adorno: The Educative Power of Critical Thinking. Petrópolis/RJ. Voices Publisher, 5th ed., 2012.

**A READER-RESPONSE CRITICISM: THE DILEMMA OF HOMELAND AND
ABROAD IN THE BEAUTY QUEEN OF LEENANE**

OKUR- TEPKİ ELEŞTİRİSİ: LEENANE'İN GÜZELLİK KRALİÇE'SİNDE MEMLEKET-
GURBET İKİLEMİ

Ajda BAŞTAN

Asst.Prof, Sivas Cumhuriyet University, Faculty of Letters, Department of Translation and
Interpreting, ORCID: 0000-0001-8171-8644

Abstract

This study focuses on the dilemma whether living in the hometown or abroad in Martin McDonagh's *The Beauty Queen of Leenane* by applying the reader-response theory during the interpretation. The theory has been introduced by Louis Rosenblatt, and as a modern literary criticism method, it is based on the idea that readers create meaning instead of looking for it in a text. The reader-response approach was later developed by German, American, and French theorists such as Wolfgang Iser, Hans-Robert Jauss, Stanley Fish, Norman Holland, and Roland Barthes. Since the literary interpretation is a result of the reader's cultural background and knowledge, phrases like "I believe" and "in my opinion" are welcomed during the writing. Besides, McDonagh is the son of a family that immigrated from Ireland to England, but over time he became one of the world's most beloved and popular playwrights. His first play, *The Beauty Queen of Leenane* staged in 1996, tells the tumultuous relationship between mother Mag and daughter Maureen, who live together. The play takes place in the Irish village of Leenane presenting themes and signs about emigration and expatriation as well. For instance, a black and white photograph of John F. Kennedy and his brother Robert, whose grandparents immigrated from Ireland to the United States during the potato famine, hangs on the wall at Mag and Maureen's home. As we know, John F. Kennedy, succeeded in becoming the president of the United States, but was unfortunately killed in the line of duty. Some characters in McDonagh's play either emigrate from their hometowns, or for some reasons hope to achieve this one day, but they never break their ties with their motherlands. Throughout history, people have immigrated to other places due to inadequate conditions, drought, hunger, thirst or wars. The characters in McDonagh's play also emigrated out of necessity, and single people experienced more emotional distress where they were expatriates. It is mentioned in the play that Maureen also immigrated to England but returned to her hometown in Ireland years ago. Also, Maureen's boyfriend Pato immigrated to England and his uncle to the United States. In *The Beauty Queen of Leenane*, Maureen and Pato emotionally articulate their reasons for emigration. Despite Leenane's magnificent nature, the characters are faced with a dilemma whether to leave their hometown or stay due to lack of suitable employment opportunities, but immigrate to the USA or England for economic reasons. For those considering moving abroad, I highly recommend reading or watching McDonagh's play.

Keywords: Martin McDonagh, *The Beauty Queen of Leenane*, Emigration, Homeland, Abroad, Reader-Response Theory

Özet

Bu çalışmada, okur-tepki kuramı aracılığıyla, Martin McDonagh'ın *Leenane'nin Güzellik Kraliçesi* adlı oyunundaki memleket-gurbet ikilemi yorumlanmıştır. Louise Rosenblatt tarafından geliştirilen okur-tepki kuramı, modern bir edebiyat eleştirisi yöntemi olarak okuyucunun bir metinde anlam aramak yerine anlam yarattığı fikrine dayanmaktadır. Okur-tepki yaklaşımı daha sonra Wolfgang Iser, Hans-Robert Jauss, Stanley Fish, Norman Holland, ve Roland Barthes gibi Alman, Amerikan ve Fransız kuramcılar tarafından daha da geliştirildi. Edebi metin üzerine yapılan yorum, okuyucunun kültürel geçmişinin ve bilgisinin bir sonucu olduğundan, "ben" ve "bence" gibi ifadeler okur-tepki eleştirisinde memnuniyetle karşılanmaktadır. Öte yandan, McDonagh İrlanda'dan İngiltere'ye göç eden bir ailenin oğludur ancak zamanla dünyanın en sevilen, popüler oyun yazarlarından biri olmuştur. Yazarın 1996 yılında sahnelenen ilk oyunu *Leenane'in Güzellik Kraliçesi*, birlikte yaşayan anne Mag ve kızı Maureen arasındaki çalkantılı ilişkiyi anlatmaktadır. İrlanda'nın Leenane adlı köyünde geçen oyunda, göç ve gurbetçilik hakkında da temalar ve göstergeler sunulmaktadır. Örneğin, Mag ve Maureen'in evindeki duvarda, büyükanne ve büyükbabaları patates kıtlığı sırasında İrlanda'dan Amerika Birleşik Devletleri'ne göç eden John F. Kennedy ve erkek kardeşi Robert'ın siyah beyaz bir fotoğrafı asılıdır. Bildiğimiz gibi, John F. Kennedy Amerika Birleşik Devletleri başkanı olmayı başarmış, ancak ne yazık ki görevi sırasında öldürülmüştü. Oyundaki kimi karakterler ya memleketlerinden göç ederler ya da bazı nedenlerden dolayı bunu bir gün başarmayı umarlar, ancak anavatanları ile bağlarını hiçbir zaman koparmazlar. Tarih boyunca insanların yaşadığı coğrafyada yetersiz koşullar, kuraklık, açlık, susuzluk veya savaşlar nedeniyle başka yerlere göç yaşanmıştır. McDonagh'ın oyunundaki karakterler de zorunluluktan göç etmiş ve bekâr olanlar gurbetçi oldukları yerde daha fazla duygusal sıkıntılar yaşamışlardır. Oyunda Maureen'in de İngiltere'ye göç ettiği ancak yıllar önce İrlanda'daki memleketine geri döndüğünden bahsedilir. Ayrıca Maureen'in erkek arkadaşı Pato İngiltere'ye, onun amcası da Amerika Birleşik Devletleri'ne göç etmiş kişilerdir. *Leenane'nin Güzellik Kraliçesi*'nde Maureen ve Pato, göç etme nedenlerini duygusal bir şekilde dile getirirler. Leenane muhteşem bir doğaya sahip olmasına rağmen, uygun çalışma olanakları olmadığı için karakterler memleketlerinden ayrılıp ayrılmama konusunda ikilem yaşarlar ancak ekonomik nedenlerle ABD veya İngiltere'ye göç ederler. Yurtdışına taşınmayı düşünen kişiler için McDonagh'ın oyununu okumalarını ya da izlemelerini şiddetle tavsiye ediyorum.

Anahtar Kelimeler: Göç, Gurbet, Leenane'in Güzellik Kraliçesi, Martin McDonagh, Memleket, Okur-Tepki Kuramı

1.INTRODUCTION: On Reader-Response Theory

Woodruff and Griffin (2017:110) in their study state that traditional criticisms such as New Criticism ignore the reader's reaction to the text which stimulated the improvement of reader-response theory. The reader-response theory was developed by Louise Rosenblatt who claims that a text is "simply paper and ink until a reader evokes from it a literary work" (1994: ix). As Probst (1992: 64) indicates, the activity between the reader and the book is at the heart of Rosenblatt's principles. In her theory, the words awaken flashbacks, connections, feelings, and questions in the reader, which together become component of the reader's knowledge of the text. Therefore, the meaning is developed and defined in the reader's mind as she works with the printed text. Her *Literature as Exploration*, a classic work in the context of teaching

and learning, has described the literary understanding as an activity between a reader and a text. Her book was published in 1938 which is regarded as the starting point of the reader-response theory. According to Booth (1995:7) this work has contributed to the literary teaching on a great scale since thousands of teachers and students have been attended to it in every generation. Rosenblatt asserted in the book that the significance of any literary work is determined by how a specific reader's thinking and feelings react to a text.

Literary criticism, in general, necessarily includes author, the work, and the reader as basic factors during interpretations. Traditional literary theory examines works objectively, focusing on how the author developed the ideas on the pages. However, the reader's response examines the reader and how she or he responds to the literary work subjectively. As a result, reader-response criticism is a branch of literary theory that examines the reader's or audience's reaction to a literary work. Baktır (2019:320) states that the reader-response theory's location of meaning, textuality, and readers are all interrelated concepts that require more explanation. Other literary theories place a greater emphasis on the author or the work's content and form. In some ways, this implies that the text does not exist in and of itself, such as on the physical pages of a book, and that it only serves a purpose when it is read.

The reader's act of reading and interpreting the text is the performance, according to this theory. The act of reading, in the criticism of the reader's response, is like a dialogue between the reader and the text, which only has meaning when the two are united in conversation. It transforms text from a standalone object into something that can only exist when read and interacts with the reader's mind. The reader is no longer a passive recipient of what the text says, but rather an active participant in it. As a result, the text acts as a platform for the reader to recall memories and thoughts, allowing him to connect the text to personal experiences and thus fill in the gaps left by the text.

As McKay (1980:379) clarifies, Rosenblatt distinguishes between two types of reading which are called “efferent” and “aesthetic”. The primary objective of efferent reading is to retain ideas, definitions, and evidence given in the text after the reading is finished. And in aesthetic reading, the emphasis is on the reader's emotions, feelings, and sentiments as they interact with the text. Rosenblatt (1960:304-305) proposes that the reader's “own past experiences with life and literature”, as well as his current concerns, anxieties, and aspirations, create meaning.

Within the theoretical branch of reader-response criticism, there are many different approaches, but they all believe that the meaning of a text is derived from the reader through the reading process. For instance, the transactional reader-response theory, led by Louise Rosenblatt and supported by Wolfgang Iser, entails an exchange between the derived meaning of the text and the reader's individual interpretation influenced by personal emotions and knowledge. Norman Holland is another theorist who contributed further on the reader-response approach. His research focuses on the “mind-brain relationship to literature”, and he approaches it from a variety of perspectives drawn from current research in neuroscience, evolutionary theory, and psychology (Young, 2010: 99). Norman Holland's psychological reader-response theory holds that a reader's motivations strongly influence how they read, and that this reading is then used to analyse the reader's psychological response.

2.HOMELAND-ABROAD DILEMMA IN *THE BEAUTY QUEEN OF LEENANE*

Martin McDonagh is one of the world's most well-known and well-liked playwrights who was born in London in 1970 to an Irish immigrant family. Despite spending the majority of his childhood and adolescence in England, McDonagh returned to Ireland with his family every year for a few-weeks holiday. As a result, the playwright has had the opportunity to closely observe the living conditions in Ireland and skilfully reflect all issues in his plays. His first play, *The Beauty Queen of Leenane*, was staged in Ireland and then in London in 1996, and it received numerous prestigious awards. The play, written in eight days, is a classic melodrama about a troubled mother-daughter relationship in nine scenes. One of the main themes in the play is dilemma that is defined by the *Mirable Dictionary* as “a situation in which somebody has to choose between two things that are equally desirable or undesirable” (2012:233). Due to a lack of suitable employment opportunities, the characters in the play are faced with a dilemma to choose between leaving their hometown and immigrating to the United States or England for economic reasons.

Maureen Folan, the protagonist of *The Beauty Queen of Leenane*, is a forty-year-old unmarried woman who lives with her seventy-year-old mother, Mag. The ailing mother wishes to keep her daughter close by using her age and pains as an excuse. Maureen is also the 'beauty queen' who inspired the title of the play. The young woman becomes overjoyed when a man in his forties named Pato, whom she met at a farewell party, refers to Maureen as the beauty queen. Within a short time, Pato and Maureen fall in love, but Mag destroys their relationship by any means necessary. Maureen tortures Mag by burning her with boiling oil and eventually killing her as retaliation for her deception.

Although the problematic relationship between mother and daughter dominates the play, emigration and immigration issues are also addressed. The play begins with a description of Mag's and Maureen's house, which is located in the small town of Leenane in the county of Galway. A crucifix and a photo of Robert and John F. Kennedy hang on the back wall of this typical Irish home. As Patrick Lonergan (2012:8) indicates, “the Kennedys are strongly associated with emigration” in Irish drama. Even though the Kennedys are never mentioned in McDonagh's play, it is visible that the family is proud of the former US president.

Image 1: Robert F. Kennedy and John F. Kennedy in 1963 (URL 1).

Actually, I had heard the name of John F. Kennedy many times in various essays, movies and TV series before. For example, *The Irishman*, which I have watched recently starring Robert De Niro and Al Pacino, takes place in the 1960s. In one scene of the movie, the crowd in the cafe watch the flash news on TV that John F. Kennedy was assassinated and died. Apart from this, there is also JFK airport in New York City, USA. Moreover, in a 1983 poll, the American people voted for Kennedy to be the greatest president of all time (White, 2013: 226). In this sense, I always thought that the president was American, indeed he is. So the question came to my mind, what could an American do on the wall of an Irish house in *The Beauty Queen of Leenane*? However, I think McDonagh wanted to draw attention to some historical facts about the Kennedys and Ireland by using their photo in the decor of the play. As it is known, a photo frame can sometimes be more effective than pages of text. For this reason, I did some research on the photo used in the decor, and below will mention on the information I found. The first striking clue is that the Kennedys are descendants of a family which immigrated during the potato famine from Ireland to The United States of America.

John Fitzgerald Kennedy (1917-1963), of Irish ancestry, was the 35th President of the United States from 1961 to 1963, and the youngest man elected to the position. In 1963, he was murdered in Dallas, Texas, making him the youngest President to die (URL 2).²⁹

Image 2: John F. Kennedy delivers a speech in Ireland (URL 3).

President John F. Kennedy paid a historic visit to Ireland in June 1963, just a few months before his assassination. During the four-day visit on June 29, Kennedy also visited Galway, the setting for McDonagh's play. When we look at the videos found on the Internet about Kennedy's visit to Galway, it is observed that a large crowd greets the president by the roadside. Later, thousands of people have gathered in Galway Square listening to Kennedy who delivers a sympathetic speech with a smiling face. Today, in that square there is a monument in memory

²⁹ For further information visit The White House's official website on URL 2.

of Kennedy. In this context, Mag may have seen the US president when she was younger. This could be why the president's portrait hangs in their home.

John F. Kennedy's eight-year younger brother Robert (1925-1968) was the seventh of nine children born to Rose and Joseph Kennedy. Nicknamed Bobby, he only spent four years in the president's cabinet and another four years in the Senate as a politician in the USA (Schlesinger, 2002:17). Just like his older brother JFK, Bobby died as a result of assassination. Unfortunately, the murders of these young brothers are still not fully understood.

The Irish Potato Famine, also known as the Great Hunger, occurred between 1845 and 1852 and spread quickly across Ireland. During this time, potato crops were destroyed, approximately one million Irish people died of starvation, and two million people left their homes to become immigrants in various countries (Sherman, 2017:21). Consequently, Ireland's population dropped dramatically during the famine. As Sherman (2017:27) indicates, some people departed for England, settling in Liverpool on the country's west coast and others sailed across the ocean to find new opportunities in the United States. Among these people were the Kennedy's grandparents who emigrated from Ireland to America to escape the devastating potato famine (Dallek, 2003:6). They lived and worked in Boston, seeking to capitalize on the economic opportunities that America provided.

As the play progresses, Mag and Maureen are invited to Pato's uncle's farewell party. Pato lives in England, while his uncle lives in the United States, and according to the play they are spending their vacation in Leenane. Maureen and Pato have not seen each other in years, but they reconnect at the uncle's party and become fast friends. Pato crowns Maureen as Leenane's beauty queen after the party. It becomes obvious that Pato spends the majority of his time as a guest worker in England, only returning to Leenane for holidays or special occasions. He explains that he moved to London because he could not find a proper work in Leenane. Maureen had also immigrated to England many years ago, as displayed in scene four. Like Pato, she had moved from Leenane to Leeds in England, for economic reasons. She could not overcome the difficulties of being an immigrant because she was so young at the time, and everyone around her was English. Moreover, Maureen was cured in a mental hospital after some time because she felt alienated in England, thus she later returned to Leenane.

Pato writes Maureen a letter when he travels to England in which he discusses his loneliness in England, his job, and his co-workers. Besides, he offers Maureen to move to America with him near the end of the letter. Mag, on the other hand, receives the letter, and after reading she shreds it. Since the elderly woman does not want to live alone, she does not tell Maureen that Pato invited her to America. As a result, Maureen lost both Pato and her chance to visit the United States because she was unaware of the letter.

The Beauty Queen's treatment of emigration reflects the sense of dilemma between hometown's familiarity and the strangeness of abroad. The growing relationship between Pato and Maureen, both of whom have spent time working in England is a place where neither of them felt at home, and where neither of them found happiness as Lonergan (2009:vii) comments. Both have undertaken at jobs that are not pleasant, or prestigious abroad: Maureen has worked as a housekeeper cleaning offices, and Pato has been a construction labourer. Thus, Maureen and Pato, who had to live abroad for whatever reason, are people who break away from Leenane where they are used to and try to exist in a foreign environment. Since they are single people, it is evident that both feel lonely and are confused about where they belong to.

I consider Maureen and Pato like individuals who feel as if they have put themselves in a social-psychological prison abroad. They cannot even find a friend to talk to about the breakdown caused by the feeling of not being able to belong either there or their hometown. Moreover, Maureen speaks sadly of how she was insulted due to her nationality in England (McDonagh, 2009:36). In the following Pato expresses his dilemma as:

Pato... when it's there I am, it's here I wish I was, of course. Who wouldn't? But when it's here I am ... it isn't there I want to be, of course not. But I know it isn't here I want to be either. (McDonagh, 2009:26).

In the above speech, Pato articulates the play's biggest dilemma. He actually wants to live both in Leenane and in England. He cannot make the decision to stay at homeland or go abroad. But he has to leave because of economic reasons. Later, Pato organizes a farewell party in Leenane, and after the party he emigrates from his homeland by train to the USA.

CONCLUSION: My Response

The dominant themes in McDonagh's *The Beauty Queen of Leenane*, are mother-daughter fights, love, poverty intrigue, and murder. In the play, Maureen becomes a murderer by killing her scheming and lying mother Mag. No one should be killed for any reason whatsoever, and especially killing a mother is an unforgivable act. I admit of course that Mag is selfish, causing her daughter and Pato to break up. But I find it very wrong that Mag was killed as a result of her behaviour. Maureen was not arrested for the murder she committed at the end of the play, the reason for which is unclear. However, as the play is over, Maureen is seen leaving her house with her suitcase in hand. Maybe Maureen moved to confess her guilt to the authorities and then go to jail. Besides, references to emigration are also observed in the play. The characters cannot find the answer to the question of whether it is difficult to leave or to stay in the homeland, so they experience a dilemma. In fact, they want to stay in Leenane because of the familiar environment, relatives, and loved ones. However, the characters in the play immigrate to the USA or England to earn money since there are no proper work opportunities in Leenane. As guest-workers and expatriates, they do not break their ties with their hometown by coming there during the holidays. And, when their vacation is over, they return to their places of residence as expatriates by organizing farewell parties. When the characters are abroad, especially the single ones, they feel lonely and melancholic. As a result, I strongly advise anyone thinking about moving abroad to read or watch McDonagh's play.

REFERENCES

- Baktır, H. (2019). Reader-Response Criticism: Reader, Response and Interpretation. *Journal of Narrative and Language Studies*, 7(13), 319-329.
- Booth, W. (1995). Foreword. In *Literature as Exploration*. The Modern Language Association America. (7-14). Epub.
- Dallek, R. (2003). *An Unfinished Life: John F. Kennedy*. Little, Brown and Company.
- Lonergan, P. (2009). Introduction. In *The Beauty Queen of Leenane* (M.McDonagh). Methuen Drama.
- Lonergan, P. (2012). *The Theatre and Films of Martin McDonagh*. London: Methuen Drama.

- McDonagh, M. (2009). *The Beauty Queen of Leenane*. Methuen Drama. (Original work published 1996).
- McKay, S. (1980). The Reader, the Text, the Poem: The Transactional Theory of the Literary Work. *TESOL Quarterly*, 14(3), 379-381.
- Mira Yayıncılık. (2012). *Mirable Dictionary*. Mira.
- Probst, R. E. (1992). Reader response theory and the problem of meaning. *Publishing Research Quarterly*, 8(1), 64–73.
- Rosenblatt, L.M. (1960). Literature: The Reader's Role. *The English Journal*, 49(5), 304-316.
- Rosenblatt, L.M. (1994). *The Reader, the Text, the Poem: The Transactional Theory of the Literary Work*. Southern Illinois University Press.
- Rosenblatt, L.M. (1995). *Literature as Exploration*. The Modern Language Association of America. Epub.
- Schlesinger, A.M. (2002). *Robert Kennedy and His Times*. First Mariner Books. Epub.
- Sherman, J. (2017). *The Irish Potato Famine*. USA: Lerner Publications.
- URL 1. <https://people.com/politics/robert-f-kennedy-people-commemorative-issue/>
- URL 2. <https://www.whitehouse.gov/about-the-white-house/presidents/john-f-kennedy/>
- URL 3. <https://www.jfklibrary.org/learn/about-jfk/media-galleries/ireland-and-irishness>
- White, M. (2013). Apparent Perfection: The Image of John F. Kennedy. *History*, 98(330), 226–246. doi:10.1111/1468-229x.12006
- Woodruff, A.H., Griffin, R.A. (2017). Reader response in secondary settings: Increasing comprehension through meaningful interactions with literary texts. *Texas Journal of Literacy Education*, 5(2), 108-116.
- Young, K. (2010). Literature and the Brain. *Projections*, 4(1), 99-105.

INVISIBLE ELECTRA: A PSYCHOANALYTIC READING OF WILLIAM
GOLDING's *DARKNESS VISIBLE*

Mahmut AKAR

Dr. Öğr. Üyesi, Muş Alparslan Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi İngiliz Dili ve Edebiyatı
Bölümü, ORCID No: 0000-0002-2550-3793

Abstract

In the course of the history of narration there have been many methods of scrutinizing a work of art. Some of them aimed to analyze the works of art, the others aimed at to analyze the creators of these works. Via some literary theories such as psychoanalytic theory, which was brought to the World by Sigmund Freud, the critics purpose to dive into depth of the work of art to find out the invisible reality concealed behind the visible reality. By this method, it becomes possible to get into the subconscious of the author and figure out the inducements that forced the author to create the work of art. In his novel *Darkness Visible* William Golding narrates the story of a group of children. The struggle of good and bad is a usual situation in Golding's novels that we are used to. In this novel, there are two protagonists, and we will focus on the girl dubbed Sophy. She is the representative of bad side of narration. We will scrutinize the causes of Sophy's bad behaviors. Sophy hates the women that her father has relation with, and she acts unfriendly against them. This shows us that Sophy has some indecent desires for her father. This impels us to analyze the causes of these hostile acts, and we try to find out the impulses that direct Sophy to this enmity. In this study, I aimed to analyze the main character of *Darkness Visible*, Sophy, via Freud's psychoanalytic theory in the light of Electra complex.

Keywords: Electra Complex, *Darkness Visible*, Psychoanalytic Theory, Enmity, Concealed Reality

INTRODUCTION

Literature can be defined as a means by which artists convey their feelings and thoughts to their readers and listeners, written or orally. The artist uses various methods while making this transfer. While some artists produce a work of art based on their experiences, some artists resort to fiction. Critics and researchers make some inferences, and literary criticisms based on the reality that appears in works of art. However, since the middle of the last century, some new approaches and theories that will contribute to this field have begun to come to light. Foremost of these is the psychoanalytic theory that Sigmund Freud developed and brought to the world of science. The most distinctive difference that distinguishes this theory from other approaches is that Freud associates the impulse that impels the artist to produce with sexuality. According to him, the biggest impulse underlying the artist's creation is his/her libido, that is, the latent pleasure he/she feels for his/her parents. To Freud, the girl has such latent (and impudent) feelings for the father, and the boy for the mother. Freud called both conditions the Oedipus Complex. However, Carl Gustav Jung, one of Freud's students and foremost followers, named this theory as Electra complex, inspired by Greek tragedy written by Sophocles. Although such an approach is not accepted by most readers and critics, when we examine the

last century of Western Literature, it is possible to see that the elements that Freud meant appear clearly in some works of art.

Although the psychoanalytic theory developed by Freud is thought to be a method that helps people's treatment at first glance, psychoanalysis is not limited to this. "Psychoanalysis, which emerged as a branch of science theorized by Freud, is generally concerned with the causes of our actions and how our psychic life works." (Arıkan, 2014: 149). With his psychoanalytic approach, Freud does not touch upon elements such as the language, genre, subject, and structure of the work; what is important to him is the reasons that impel the artist to create this work. "In other words, psychoanalytic criticism is not limited to searching for phallic symbols: it can tell us how literary texts are constructed, it can partially explain the meaning of this formation." (Eagleton, 2014: 187). The organic connection between psychoanalysis and literature has come to light with the work of Freud. "In this context, art, which is a world of fantasy and imagery, and literature, one of its important branches, is directly related to the area of interest of psychoanalysis." (Arıkan, 2014: 150). In order to understand that there is a close connection between psychoanalysis and literature, it may give an idea to think that Freud named the Oedipus complex, one of his greatest theories, inspired by Sophocles' famous tragedy *Oedipus the King*. "It is possible to see what the reasons are that impel the author to write the literary text, the effects of the environment he grew up in, and the reflections of childhood traumas on his work through psychoanalysis." (Süt Güngör, 14 2015). Freud tried to illuminate the artist's subconscious by carrying psychoanalysis beyond being a treatment method and applying it to works of art. Literature provides a rich source of material for psychoanalysis. Psychoanalytic criticism contributes to this field by examining both the author and the author's work, which we can call his/her subconscious.

In this context, when we consider William Golding's novel *Darkness Visible*, we encounter a very clear electra complex. The author mirrors the society's perception of children in this novel. In social life, the child is accepted as an innocent and harmless creature. Golding focuses on children who break this perception later in life and helps us find the reasons behind it. In fact, we do not have direct evidence of why children behave like this, but at this point, psychoanalytic theory comes into play and allows us to reveal the concealed reality behind the visible reality.

In this study, quite a lot of perspectives can be developed in terms of character richness in the psychoanalytic context, but we found it appropriate to focus only on Sophy, one of the protagonists of the novel, in order to ensure the integrity of the study. In this study, we will try to scrutinize how Sophy was accepted in the environment she lived in when she was a little girl, but how she will turn into a young girl in the future due to the traumas she experienced in her inner world. We will discuss the spiritual development of Sophy, which is the subject of our study, in terms of electra complex.

VISIBLE ELECTRA

In his novel *Darkness Visible*, William Golding presents the traumas experienced by several children and the miseries that emerge as a result of these traumas. The novel forces us to enter a realm of mysteries from the very first moment. When we examine the concepts of 'visible' and 'darkness' in the title of the novel, it is possible to sense that there is a reference to the subconscious. Because Freud likens the subconscious, which he describes as the "dark,

inaccessible part of our personality," (1997: 103) to a dark cave, and argues that everything stored there will become visible when the time comes, that is, it will emerge. In this respect, we can say that the name of the novel, which is the subject of our study, has a psychoanalytic meaning. Besides, as cited by Nursel İçöz from Don Crompton, 'Golding, similarly, hopes to penetrate the depths of his society and human nature, and to make the darkness there visible' (İçöz, 2004: 20).

'The novel is extremely ambivalent from a moral perspective and deeply disturbing. It destroys the binary opposition that is believed to exist between good and evil' (İçöz, 2004: 19). In *Darkness Visible*, Golding recounts the sad stories of Matty, a child victim of war, and the sisters Toni and Sophy, whom everyone admires. Sisters who grew up without mother are known by their neighbours as smart, well-behaved, knowing what they want, and good-natured children. Girls whose father is a writer are very fond of him. They do not want to share their excessive love for their father with anyone. In a conversation with their grandmother about their new caregiver, they ask if they will love her (Golding, 2019: 142). This caretaker aunt named Winnie soon settles the girls in where was their barn as their new home. Sophy and Toni love this barn-built place at first, but it doesn't take long for Sophy to realize what its real purpose is. According to Sophy, Winnie is actually someone who tries to get between her and her father. Sophy is the only one who realizes this situation. 'Winnie saw how different she was from daddy, and she endured much longer than any of the other aunts. She moved into his bedroom. Sophy didn't like this, but she didn't know exactly why she didn't like' (Golding, 2019: 144). Underneath this feeling, which Sophy does not like and does not know the reason for, lies the love for the father, that is, the electra complex. As it is known, the starting point of this complex is that the girl is jealous of boys who are her age because she does not have a penis. This situation causes two different things to emerge in the girl: first, she blames the mother for this situation and hates her, and secondly, she turns to the father with the desire to have a penis. Freud states that the child has such feelings towards the parent until the stage we call the phallic stage, but then he/she prefers the way of regression. What causes Sophy to be uncomfortable is actually the pressure of the emotions she suppresses in her subconscious. As I just tried to express, Sophy subconsciously has feelings for her father, whose name she does not know. For this reason, Winnie's attitude towards her father disturbs Sophy, and only Sophy can realize this situation, that is, that Winnie is trying to distance them from their father. We can clearly understand this situation from the following statements, 'Nobody noticed anything, and Sophy sometimes wished they did. But Sophy knew absolutely that Winnie had pushed them down the garden path into the stables just to put out of the way and keep them as far away from the father as possible' (Golding, 2019: 145).

Winnie is no longer Sophy's caretaker, she is her arch-rival with whom she cannot share her father, that is, Winnie is the mother substitute. Freud claims that because the girl does not have a penis, she hates the mother and tries to take her place by identifying with her (1996: 141). That's why Sophy plays mind-blowing tricks on any woman trying to get close to her father. On her eleventh birthday, there is a new development that will increase the dose of this hostility, and before the birthday cake is blown, Winnie and Sophy's father announce that they will get married, and this news hurts Sophy deeply. In the moment after her father stops talking, Sophy begins to understand many things. This moment is, for Sophy, a 'moment of mortal agony' (Golding, 2019: 154). The growing hostility towards Winnie justifies Freud's electra

complex. Because Freud argues that a girl cannot share her father with anyone and that she will consider anyone who makes such an attempt as an enemy. A father who directs his love to someone else is sometimes considered a betrayer for his daughter, but this does not mean that the father has been abandoned. Sophy is too sad to respond to her birthday greetings, we can understand this from this expression, 'There was nothing she wanted more than to go and leave daddy right away, forgetting him and his betrayal' (Golding, 2019: 155). Under normal circumstances, a child like Sophy should want a mother-in-law, but Sophy's overreaction to the news of marriage shows us that there is a clear electra complex in Sophy.

Sophy will not easily digest this betrayal of her father and this move of her rival Winnie, and will do whatever it takes to revenge on them. Sophy, whose mind is always on the revenge that she will take in the future, starts to develop various strategies. While the impact of the big blow she received on her birthday is still on her, she and her father take a walk by the beach, and during that time, she notices a few duck eggs and begins to put her cruel plan into action. The sole purpose of everything she will do is to keep her arch-rival away from daddy, and every path that will lead her to victory is permissible for her. Golding quotes Sophy's cruel design with these words, 'They wandered around the boat for a bit and discovered a few duck eggs that had been there for a long time. Everything became clear in Sophy's mind when she saw the eggs. She saw how she would torture Winnie and Daddy, torture him until she drive them both mad and put them off, until they were both taken to a mental institution like Mr. Goodchild's son' (2019: 155). It is unthinkable for a little girl to make such plans just because she is jealous of her father. This situation shows us that the excessive emotions hidden in the subconscious will emerge when proper place and time come.

Freud may also have considered the subconscious a safe haven for such feelings. When we evaluate the situation in terms of Sophy, the concepts and our argument can be visibly proven. That is, when Sophy plans revenge, Golding uses the concept of a 'safe tunnel' when talking about these plans. When the time comes, the thoughts that are waiting to come out of the subconscious, where they hide, and they are safe in, come to light. Considering the cave metaphor that Freud likened to the subconscious, the following statements prove that the author is talking about Sophy's subconscious, 'She realized that she had a passionate desire to be Strange in the Dark - there was no other word for it, Strange and powerful. She was frightened of herself and curled up in her bed, but the dark tunnel was still there, and she saw what to do in this safe remote place' (Golding, 2019: 156). Sophy preserves herself and her desires in that dark tunnel by keeping her feelings for daddy, which she has protected in the depths of her subconscious and never told anyone. The next day, to avenge her enemies, she breaks duck eggs that she discovered during her stroll on the beach in Daddy's bedroom nightstand drawer. The author describes Sophy's self-confidence as follows, 'She was so busy at school that day that even Mrs. Hugeson noticed and asked what was bothering her. Of course it was nothing' (2019: 156). From this expression we can understand that Sophy, in a sense, sees Winnie as her arch-rival, but considers her as someone she can easily beat because of her self-confidence. Sophy has an inescapable animosity towards Winnie, and the dose of this hostility increases with every moment Winnie spends with daddy. To reiterate, the forbidden love for the father is the only reason why a ruthless vengeance develops in the mind of the little girl, Sophy. Golding describes one of Sophy's moments of electra confusion as follows:

That night, in her bed under the barn skylight, she brooded about being weird. She tried to piece together something about the weirdness, but she couldn't. This was not arithmetic. Everything was floating, the private tunnel, the things to do, and above all, the deep, fierce, agonizing need, the desire to hurt Winnie and daddy in the bedroom (2019: 156).

This growing hostility towards Winnie, whom Sophy's father is considering marrying, is one of the most obvious signs that she sees Winnie as a rival. In this case, we can conclude that Sophy does not want to share daddy with anyone. She falls into the childish thought that the duck egg she has cracked in the nightstand drawer will stink in time, and Winnie will be disturbed by this and leave the house, and of course his father. After a certain time, the sisters realize that Winnie is having an affair with their uncle Jim, and they report this to their father, of course, the result will come true as Sophy wishes: Winnie and Jim run away from home. Sophy is very happy about this for a reason she doesn't know exactly. Golding describes this situation as follows, 'Sophy ran the way to the stables again not knowing why she was excited, scared, feeling triumphant' (2019: 159). Her father's loneliness relieves Sophy for a bit, then a caregiver does not come to the house for a long time, but from time to time a relative woman comes to tell them about some things they need to learn when they are young girls and to wash and iron their clothes. The woman was 'a colorless character not worth being friends with or torturing' (2019: 160). Sophy does not show any hostility towards this woman, whom he does not see as a rival. The main issue here is whether women can get daddy's attention or not.

Sophy begins to wonder what it was about women that made such an impact on her father, 'She is gripped by the desire to 'discover what qualities, with a shudder of filthy excitement and at the same time disgust, cause daddy to call them to his bed' (Golding, 2019: 161). This stage coincides with the period in which she gradually begins to recognize her own body during her adolescence. While trying to satisfy her curiosity in the room reserved for caretakers at home, she experiences both excitement and disgust at the same time. Sophy's desire to receive a small leather-covered box that belongs to Winnie creates the feeling of a victorious soldier in her. This leather box, which she took with his father's permission, is symbolically a place where she imprisoned her rival Winnie. This situation is narrated in the novel as follows, 'Sophy smelled the cover carefully and decided that Winnie's scent didn't linger on it at all. She took it to the stables. She lay down on her cedar bed and thought of a tiny Winnie in a box' (2019: 162). This trophy is invaluable to Sophy. Its material value has no meaning, its symbolic meaning is very valuable, because her enemy, her rival, Winnie left the battlefield without looking back and left the real trophy, Daddy to Sophy.

When Sophy first discovers her sexual potential, she has her first sexual experience with several boys, but this only satisfies her as she discovers the effect of her sexual power on men. Later, she starts to have such relationships with men older than her, even her father's age. 'According to the electra complex, the girl who subconsciously insults women because of penis envy, competes with men and thinks she is different. She cannot accept a relation with a man her age' (Topcu, 2017: 8). When we consider this situation in the light of psychoanalytic theory, it can be explained by the concept of father substitute. Sophy suppresses these subconscious impulses by being with surrogate men. One of the most obvious elements that allows us to deal with the novel in the light of this theory is actually Sophy's indecent desire for her father, which is not so secret. The following expressions in the novel, which we can call the turning point of the novel in this sense, are the embodiment of the electra complex in the novel:

As she stood before him and couldn't take her eyes off his face, the fierce, masculine mouth, the eagle's beak, the eyes that could see through even if it was definitely made of brick, trapping both hands with bags dangling at her sides, and her perfect, stupid body took over control, and her braless breasts swelled up in front of him; their vulnerable, tender, out-of-control, captivating ends hardened, protruded, and lifted the fabric of her blouse with a gesture as obvious as a shout (2019: 233).

Experiencing these in front of her father is the biggest indicator of the existence of electra complex in Sophy. When her father asks Sophy what she is doing, in the face of this strange and unexpected situation, the answer he receives is a complete revelation, 'What am I doing? Then with a hissing kind of hatred, "You want to know?" Really? Masturbation' (2019: 234). This situation will manifest itself as a destruction in Sophy, as in individuals who cannot overcome the phallic stage in a healthy way, as Freud suggested. According to Oğuz Cebeci (2004: 223), this situation, which can be overcome without any problem, sometimes, can turn into an inextricable situation depending on the relationship between mother, father, and child.

CONCLUSION

Freud argues that the internal energies of individuals who are not treated impel encourage them to aggression, to destroy. 'This awakens in her a desire for absolute autonomy that can be achieved only by destroying the autonomy of others' (İçöz, 2004: 23). Sophy plans to kidnap a child from a school, where the rich send their children, with her boyfriend in order to get ransom, and this act of harm now turns into a pleasure for her. Unable to get the attention she wanted from her father, Sophy now begins to enjoy destroying, 'Sophy suddenly realized it was her own fire, something she made herself, an announcement, a skill in the eyes of the world—a revolt, a victory! This feeling stormed within him; laughter, violence, savage delight in transgression' (2019: 315). 'Sophy, young, beautiful, an agent of the powers of evil, advancing as far as she can the impulse toward destruction and chaos by her criminal behaviour, sexual excesses and general attitude to life' (İçöz, 2004: 20).

Workcited

1. Arıkan, Seda, *Lacancı Psikanalitik Yöntem Işıpında Iris Murdoch'un Romanları*, Çizgi Kitabevi, Konya 2014.
2. Cebeci, Oğuz, *Psikanalitik Edebiyat Kuramı*, İthaki, İstanbul 2004.
3. Eagleton, Terry, *Edebiyat Kuramı* (1996), (Çev. T. Birkan), Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2014.
4. Freud, Sigmund, *Psikanalize Toplu Bakış. Beş Konferans ve Psikanalize Toplu Bakış*, (Çev. Kamuran Şipal), Cem Yayınevi, İstanbul 1996.
5. Freud, Sigmund, *Psikanalize Yeni Giriş Dersleri* (1. Basım), (Çev. Selçuk Budak), Öteki Yayınevi, Ankara 1997.
6. Golding, William, *Görünür Karanlık*, (3. Basım), (Çev. Can Moralı), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2019.
7. İçöz, Nursel, 'Wickedness in Darkness Visible'. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 21 (2), 2004, 17-30.
8. Süt Güngör, Pınar, *Psikanaliz ve Karşılaştırmalı Edebiyat*, Türkiye Âlim Kitapları, Almanya 2015.

INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON LITERATURE, CULTURE AND LANGUAGE
VAN YÜZÜNCÜ YIL UNIVERSITY

9. Topçu, Hayrunisa, 'Psikanalitik Bir Okuma Denemesi: Elektra Kompleksi Işığında Aşk-ı Memnu'. *Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2 (1), 2017.

THE MUSICAL ART CREATIVITY AND CONTRIBUTIONS OF ISAAC
IDAMOYİBO TO OKPE DISCOURSE

David Bolaji, Ph.D.

Department of Music, University of Port Harcourt,
Rivers State, Nigeria

Abstract

The rise in the pursuit of knowledge and acquisition of training in Western art music has produced a large number of competent Nigerian art musicians. The result of this training is seen in the steady efforts made by the Nigerian art musicians, whose scholarly works are channeled into the preservation and propagation of Nigerian indigenous music, globally. The significant contributions of the Late Isaac Idamoyibo, just like some other notable ethnomusicology composers, in the discussion of Okpe's intangible musical heritage via his indigenous hymn's compositions, cannot be excluded from this scholarly achievement. This study examined some selected indigenous hymns namely, "*Sun Me*", "*Odibo Omerhen*", "*Edon Aghogho*" and "*Omo Imeri*" composed in Okpe socio-value imperceptible heritage by the late Isaac Idamoyibo. Findings revealed that the artistry continuum of Idamoyibo in composition has added to the scripted educational materials in use in the educational setting in Nigeria. The highlight of his remarkable scholarly studies on different aspects of the Okpe culture and its musical system remains one of the historical annals of the 21st century.

Keyword: Musical Art Creativity, Contribution, Isaac Idamoyibo, and Okpe Discourse

Introduction

The contributions and intellectual richness of any outstanding African scholar should be viewed from the deliberate act of promoting the indigenous culture of his/her people across the globe. The Western art musical training received by the Nigerian art musicians should not end with exploring, eulogizing, and promoting the Western art music to the neglect of the indigenous music. Thus, the exploration of the Western art music should be viewed as a platform through which the indigenous mythical and cultural musical repertory in African background should be transfused into modern art music for posterity. Nzewi (1997) started that one of the major contributions of ethnomusicology to the musical heritage in Africa has been the avenue provided for expressing African's ingenuity. This intellectual perspective represents the distillation of late Isaac Idamoyibo on the issue that borders on the Okpe musical renaissance through his unflinching dominance in Nigerian art music. As one of the former outstanding ethnomusicology scholars of this generation, the late Isaac Idamoyibo's made his stance, efforts, and scholastic ingenuity in different areas of studies in the Nigerian art music.

Specifically, his scholarly contributions can be seen in his innovative applications of new musical art forms to discourse. This gives credence to the fact that his musical creativity has on imprinted the *Okpe* musical nuances and its cultural embodiments to the areas of knowledge that can be acquired. The vibrant approach of the late Isaac Idamoyibo to African music generally speaks volumes in the academic milieu, within and outside Nigeria. His unique ideological concept and textural voice through diverse musical art compositions and scholarly

research have imprinted on various historical facts and truth that cannot be erased, but stands as a reference point to his memory.

Abridged Biography and Academic Odyssey of the Late Isaac Idamoyibo

Professor Isaac Idamoyibo was born on June 5, 1968 at Ogiedi Elume in Sapele Local Government Area of Delta State, Nigeria. His National Certificate in Education (NCE) from the College of Education, Agbor, Delta State in 1992, emerging as the best Creative Arts student of that year by scoring 5 over 5 Cumulative Grade Points Average in the field of Creative Arts. He proceeded to the prestigious University of Nigeria, Nsukka where he bagged a Bachelor of Arts (BA Hons) degree (2nd Class Upper Division) in 1995, with emphasis in composition. He further studied at the University of Ibadan, Ibadan where he obtained his Master of Arts (M.A) degree in 1998. He finally obtained his Doctor of Music (DMus) degree from the University of Pretoria, Pretoria, South Africa in 2006, specializing in Ethnomusicology. His growing interest in academic activities for the purpose of research has made him travel far and near, five times to Ghana, four times to South Africa, twice times to Cote d'Ivoire, once to Malawi, the Gambia, Italy, Thessaloniki, Greece, and Porto Alegre, Brazil.

Isaac Idamoyo began his academic career at the Federal College of Education, (Special), Oyo, Oyo State as Assistant Lecturer from 1997 to the year 2000 and obtained his PhD after he switched to the Delta State University, Abraka. He was elevated to the rank of professor in the year 2012. Isaac Idamoyibo was Head of the Music Unit, under the Performing Arts Department from 2001 to 2003, Head of the Music Department from 2007 to 2008, 2015 to 2018, and 2020 to 2022. As a distinguished HOD, he led the first set of DELSU students on international field trips to the University of Education, Winneba, University of Ghana, Legon, and the National Theatre, Accra, Ghana in 2015. As part of the field trip, while returning from Ghana, he and his team visited the Nigerian Army School of Music, Ojo Cantonment, Ojo, Lagos State where an ex-student of the DELSU Music School, Lt. Col. P. D. Oguegbulu of blessed memory received them as Commandant.

Idamoyibo was a member of the Appraisal and Promotion Committee (A&PC) of Delta State University from 2018 and on different committee and Board of the Delta State University, Abraka. As part of his academic odyssey, he was a visiting scholar to the University of Salento, Lecce, Italy in 2008, University of the Witwatersrand, Johannesburg, South Africa in 2013, and the University of Jos, Jos, Nigeria from 2018 to 2019. He was Special Assistant to the Commissioner for Higher Education in Delta State from 2009 to 2011. The German publisher, VDM Verlag Dr. Muller GmbH & Co. KG, accessed his DMus thesis on the website of the University of Pretoria, Pretoria, and found it a sound academic research. They asked for permission and in 2010 published part of it, History, Theory and Philosophy of *Okpe Igoru* Music in Saarbrücken, Germany. Idamoyibo had many published journal articles (local and international, some indexed in SCOPUS), chapters in books, and a co-edited book. He also served as Editor, Editorial Board member, and Reviewer in many local and international journals some of which are SCOPUS indexed. He attended many local and international conferences where he presented papers and keynote addresses. He had many compositions, poems, operatic, and choral concert performances to his credit. As a hardworking scholar, he

composed the Okpe national anthem and supervised the first PhD graduate of his Department, Dr. Bolaji Onyekwelu, who bagged the degree in 2011.

So far, Isaac Idamoyibo had supervised ten (10) PhD degree students out of whom three (3) are members of staff of the Music Department, Delta State University, Abraka, seventeen (17) Master's degree students, successfully. He served as External Examiner, both at the undergraduate and postgraduate levels, at the University of Uyo, Uyo, University of Port Harcourt, Port Harcourt, University of Lagos, Akoka, Lagos State, Obafemi Awolowo University, Ile Ife, Ignatius Ajuru University of Education, Port Harcourt, and Nnamdi Azikiwe University, Awka. Idamoyibo was the music director and organist at Divine Baptist Church, Ogiedi Elume (1991-1994), Anointed Church of Christ, Headquarters, Warri (1992-1993), First Baptist Church, Nsukka (1994-1995), music director at the University of Ibadan Baptist Church, Ibadan (1997-2000), First Baptist Church, Ekrejeta, Abraka (2001-2008), and the Abraka Baptist Association.

Isaac Idamoyibo received the Pillar of Excellence/Fellow (FHNr) Award of the Institute of Human and Natural Resources, Abuja in 2010, the Distinguished Leadership in National Development Gold Award (D'linga) of the Corporate & Media Africa Communications Limited at the National Merit Award House, Abuja in 2011, the Academic Noble Award International of the Institute of Industrial Administration of Nigeria in 2011, the Global Hall of Fame International Gold Award (GHFIGA) of the Nigerian Top-lead Media Communications Company at the Ocean Bay Hotel and Resorts, Banjul, The Gambia also in 2011, Ikeresan Community Award as First Professor of the Community and Ugborhen District, Sapele Local Government Area, Delta State, Nigeria in 2017 and the Award for Service of Excellence of the University of Jos, Jos in 2019.

Additionally, Isaac Idamoyibo was the immediate past National President of the Association of Nigerian Musicologists (ANIM, 2017- 2021) and President of the Pan African Society for Musical Arts Education (PASMAE), West Africa (2016 till 2022). He was happily married to Mrs. Rosemary Hwerien Idamoyibo, who is a chartered accountant and currently a PhD student at the Delta State University, Abraka, Nigeria. Isaac Idamoyibo passed away on the nineteenth of April, 2022. Until his death he was the Head of the Music Department, Delta State University Abraka.

Promoting Indigenous Musical Heritage for Posterity

The African identity has witnessed different approaches in academia. One of the classical approaches used is indigenous art music. The African musical idiom as an art form stands alongside other indigenous art forms such as African literature, drama, and art that have gained performance and brought Africanism recognition across the globe even though all of these phenomena are grouped under the African abstract heritage. Chabata and Henry (2014) opine that indigenous music, language, dance, and drama are phenomena under socio-value intangible heritage. But the introduction of Western modernism through Western education into all the facets of African art forms has made it necessary to preserve the African identity against cultural erosion. Beyond the existence, awareness, and functionality of this indigenous socio-value intangible heritage within the African milieu is the need for promoting and preserving it for the future. At this juncture, it is necessary to state the positive influence of the Western education as an avenue through which African socio-value intangible heritage is

revealed. Though the affirmative of the impacts – positive and negative of Western education on African culture is also embedded in the innovative act associated with it. Basically, some intellectual discourse has examined the nuances of this influence from various perspectives. Nevertheless, this study will not reiterate the above stated findings but, view the positive aspect and the global acceptability of Western education as a model for learning within the African musical idioms. Additionally, discourse of enormous contribution and its impactful trends on African heritage are brought to the limelight. Though the musical knowledge gained from Western art music as a pattern on diverse areas of the musical art knowledge and innovative concept, have been absorbed and there is rebirth of the African musical idioms across its continent. Such areas include ethnomusicology, creative musicology, composition, music education, African music, etc

This study narrows its scope to the use of Western art music as a medium through which African musical idioms are promoting. It is important to state that there has been the desire to give a new phase to the promotion of indigenous musical compendium from different musical cultures in Sub-Saharan Africa, specifically Nigeria, via art music. This has birthed the scholastic academia sonority spirit that spurs numerous studies, which eventually have nexus to the creative approach to indigenous compositions. But only the specific promoted cultural communities on the global platform can be seen, identified and preserved. It is on the basis of this background that this study identifies the identity contributions of Isaac Idamoyibo through his musical art creativity in promoting the *Okpe* culture of Delta State of Nigeria.

The Quintessence Creative Skills of Isaac Idamoyibo in Okpe Musical Idioms.

The existence of Western art music serves as a model in promoting the cultural musical materials in Africa generally. This is a model embraced not only by Idamoyibo in promoting the musical distinctions of *Okpe* musical idioms but also by such other scholars as (Euba, 1989, Ozuigwe 1992, Omojola, 1994, Agawu 2011, Onyeji, 2006, Knoye, 2007, Omojola, 2009, Omojola 2001, Bolaji, 2009, Mapaya 2014, Onyima, 2016 to mention but a few. Moreover, art composers from different continents such as Asia, Latin America, America, and Africa have adopted this classic model as well. Through this model, African art composers have continued to propagate the European's classical practices by combining their indigenous musical materials with that of the Europeans. Basically, this means that the individual cultural intangibles in Africa are being promoted through the lens of Western musical idioms. It is on the premise of this classic model that the creative intellectual expressions of Idamoyibo are examined via his *Okpe* musical art hymns composition.

Analytical Overview of Idamoyibo's Musical Arts Composition

The musical piece, *Sun Me* (Lead Me), stands as one of the creative indigenous hymn compositions and contributions of Idamoyibo to the propagation of *Okpe* heritage of Delta State, Nigeria. The scalar principle of diatonic major mode was used in the composition for the affirmative expressive link that combines the Western and African musical idioms. Idamoyibo applied this scalar principle through his creative approach, using dichotomy movements of the musical notes in sub-junction to the prearranged rhythmic phrases of the melody. All of these are in the crux to capture the connotative meaning of words in the *Okpe* language, as used in the composition. Basically, the composite of the melody involves the integration of different

rhythmic strata that re-occurs in diverse sections in the composition, and between the harmonic structures. This significantly reveals the uniqueness of Idamoyibo's creativity as it represents and presents musical distinctions of Africa rhythm in this melody. Considering the necessity of the encapsulating African rhythm, it is an established fact that other musical elements are not perceived as much as the rhythm in African music, globally.

Ofuani (2014) affirms that the traditional Africans have used basically their rhythms to express their cultural heritage more than any other musical element. Furthermore, he states that the consequences of this are the laudable acceptance, appreciation, and recognition of the African rhythm around the globe. In line with this, Senghor in Chernoff (1979: 56), reiterates that "rhythm is the basis of all African arts". All of these establish the fact that the concept of rhythm in African music is the most outstanding phenomenon that showcases the identity of Africa beyond any other musical elements. Looking at the rhythmic movements of the melody in "Sun Me" (Lead Me), we observe that the last part of the first phrase from (measure 1 into 3) reveals and projects the conventional questioning phrase of the music. Paying close attention to the rhythmic drive of the melody from the above-mentioned measures, one notices that the elongated half note into the third measure gives a sense of punctuated point, for the opening phrase. It is highly important to point out that the phonemic context of the *Okpe* language is a necessary factor in the melodic contour of the composition. This means that the shades of the *Okpe* language pose as the major factor that is considered, and dictate the melodic pattern of the music. This negates the approach where the melodic tones in music composition determine the structural formation of the text. Euba (2001) buttresses this by saying that African art composers should consider and employ the existing poetical text, and hereafter set such to music. Generally, this implies that the derivative pattern of allowing the text to direct the melodic shades of musical notes should be given special consideration while composing an indigenous song. Within the circumference of the examined musical composition, "Sun Me", the intrinsic of the Western and African phraseological pattern establishes the embodied movement used by the composer in the complete antecedent and consequent phrase.

In response to the completion of the identified questioning phrase, Idamoyibo's ingenuity in promoting the *Okpe* music with consciousness embeds a syncopated rhythm as part of the answering phrase. Concerning both the interrogative and responding phrases, one could conclude that the two reveal the use of dual contemplative rhythms of both Western and African musical idioms. Additionally, the reflection of this syncopated rhythm at the accentuated half note that introduces measure 5, and the completion of the half note value in the same measure lead to the final and definite phrase. The interjectory and perennial of the syncopated thematic rhythms in measures 8, 10, and 13 display repetition, which is one of the major compositional practices used in indigenous music in Africa. Though a slight modification occurs between the rhythmic strata of measures 5 and that of measure 8. The idea behind having similar rhythmic movement supports the fact that repetition stands as an important phenomenon that keeps the resounding form of the thematic movement of music in the mind of the listeners/audience.

Example 1. Excerpt from “Sun Me” (Lead Me)

Practically, using and having African musical peculiarities in the melodic lines of Idamoyibo’s compositions generally, is a creative feature of “Dje Me”, “Edon Aghogho” and “Odibo Omerhen”. Idamoyibo is in contact with his culture as can be seen in the mastery and applicability of his indigenous musical materials in his compositions. The high point of this act is the discovery, translation, and expansion of *Okpe* musical idioms in the world of Nigerian art music. In line with the aforementioned, the personification of Idamoyibo's scholarly presentation through his compositions, portrays his strong connection with ethnomusicology and creative composition. This implies that he embraces creative musicology that has eventually transformed into intercultural music as propounded by Euba (1989, 121–23; 1995, 2). This shows that his scholarship principle is hinged on the school of thought that promotes the interrelationship of ethnomusicology and creative musicology.

The Idamoyibo’s indigenous hymns composition, the Western harmonic principles and patterns were employed as were captured in his creative works and examined through the analytical forms of the selected indigenous hymns for this study. The selected works include “Sun Me” (Lead Me), “Dje Me”, “Edon Aghogho” and “Odibo Omerhen” as mentioned earlier. In these hymns, the thematic movement of melody comprises Indigenous materials which pose as the underlining factor that dictates and governs the harmonic rhythmic layer used. This means that the predetermined factor of the linguistic form of the *Okpe* language guides and produces the melody, and does not affect the structural pattern in the harmony. Rather, the harmonic sequence of each part as used by the composer gets its cue from the established rhythm given to the soprano part. This presents a clear picture of a homophonic structure. Holistically, the sonic harmonic structure of most of Idamoyibo’s hymns composition reflects the sonority sound of the harmonic procedure of a typical Ghanaian harmonic pattern. The all-inclusive link of this identity is as a result of the direct musical tutelage received by the composer from some of his Ghanaian teachers at his undergraduate level. In addition, the comprehensive hymnodic harmonic system was adopted in the work by the composer.

The expressions of adept art in the hymn-like compositions as seen in the “Dje Me”, “Edon Aghogho” and “Odibo Omerhen” compositions by Idamoyibo, brings a new direction in the performance corpus of the *Okpe* cultural music. This bring a replication of the indigenous performance setting into a transform/modernized performance setting that has a formalized context, which necessitates the acceptance and of the *Okpe* musical ethos in the academic circle. Furthermore, this gives *Okpe* cultural music a new image from the viewpoint of formalized audience and performance framework, which is different from the indigenous audience perspective. Through this medium, there have been serious academic investigations into the *Okpe* musical materials, using the lens of the musical art compositions as a platform. The oral archival method, which is the major means of preserving the cultural heritage of

Africa, and Okpe musical idioms has now been captured into the literal context and documentation, through art music. Moreover, Idamoyibo's artistic effort in ensuring that his creative works are culturally relevant to his indigenous background serves as one of his strong driving forces.

Nevertheless, the bicultural compositional style used by Idamoyibo is clearly seen in "Dje Me", "Edon Aghogho" and "Odibo Omerhen" hymns. This implies that the use of cross-cultural musical synthesis in affirming and promoting the indigenous musical heritage of the *Okpe* is well represented in Idamoyibo's creative identity. The indigenous stylistic ingredients of *Okpe* musical distinctions are entrenched in the above-mentioned art compositions. The undertone factor in all is the use of Western musical principles to present and promote the indigenous musical idiom of not just of the *Okpe* in particular but of Africa in general. The thematic, rhythmic structure used in "Dje Me" and "Odibo Omerhen" typifies the rhythmic movements in most African songs. The use of compound duple time signature stands as the metre though the appearance of the thematic rhythm in compound duple time signature is significantly a representation in performance context in African music. Essentially, the thematic movement of the melody in "Odibo Omerhen" is approached while avoiding the conventional pattern of writing/composing a melody. The composer merely allows the capsule poetic narrative line of the contextual text in *Okpe* language to flow in an informative structure in order to relate the actual message of the music. The actualization of this unconventional pattern of composing a melody without following the Western style of art music depicts the uniqueness of the music and the creative style of the composer. It is important to state that the poetic form of the text of the music, being a funeral song, has a potent influence on the directive pattern of the melody. The implication of this stance as what I termed as purposive compositional style, which aimed at the avoidance of interception, vigorous and elaborate notes, in its presentation. Also, this is in line with the purposive compositional style employed by Idamoyibo in order to capture the grief sonority in the sonic form of the composition. Thus, this support the fact that the principles that govern Western art music are totally avoided in the caption of the melody. However, we emphasize that the composer maintained the continuous flow of the rhythmic structure that initiates the music from the motivic state, throughout the development and recapitulative section.

DJE ME
(Send me)

Andante Idamoyibo I.O.

O - ro - vbo-ri-o-ghwo-li-hwo rho, ro-no dje ye ghwo-ghwe' mro nai I-
I - ji - sos o-ghwo-li-hwo rho, re na nya ye ghwo-ghwe mro nai I-
O - ro - vbo-ri-o-ghwo-li-hwo rho, ro-no dje ya ne kp'I-hwo rho I-
Ke-mru - ke-mru re mi vbo-ri, mi na ha ye ghwo-ghwe-mro nai I-

hwo-rho bue - bun, e - ji - rho, E - wa-wo - ke gbe na, e -
kp'i-rhic bue - bun, re mi na nya, rie'I - da - le, rie'I - sia-mua, yi
hwo-rho bue - bun, e-vb'E we, t'E - ma-re, to - mo-kpo - kpo
ba - si - ko-ro me ye mi na ha, t'I - li - ko, t'E - ra - mo, t'O -

ho - ro' - ma - mo Jo - tue - bun ra ko - ra - ye
mia z'o - fen ye, mi tio - fen n'e - ro mi na nya
'ghwo-le - rho - mo, t'E - ghe - le n'o - mo yo - no nya?
ze mi vbo - ri, m'e - ghe - le re ri k'u - vue - son.

EHWE (Chorus)

Dje me me nya, Dje me me nya, ye gbi - ku'a -

The musical creative prowess of Idamoyibo can be seen also in the expressionistic skills through the introduction and application of laconic motivic development as embedded in the text of “Dje Me” (Send Me). The structural corpus of the music reveals that a typical African musical narrative style with chorus characterizes the pattern employed by the composer.

Though the Eurocentric harmonic principles for four-part harmony pattern are adopted in the music starting the composition with an anacrusic segment does not rule out the complete formation of the text and its meaning. The harmonic structure of the music follows in direct proposition of the thematic rhythmic of the melody. This signifies that homophonic texture characterizes the textural mode of the music. Still on the harmonic texture of the music, we notice that the introductory section of oblique motion in the harmony feature appears in measures 15 and 16 of the chorus. This motion gives the artistic sonic of additional tones by the alto and tenor parts in order to colourize the harmonic sonic of the parts. Likewise, this artistic expression gives way to the reinforcement of the word and the textual message in the same formation, as expressed on the accentual note by the soprano, alto, tenor, and bass part respectively. Hereafter, being re-eco for emphasis purposes by the alto and tenor parts, adaptational notes within the rhythmic value of the beat given to soprano and bass part serve as the moving notes for alto and tenor.

Conclusion

This study has x-rayed the creative skills of Isaac Idamoyibo through his indigenous art hymns composition in *the Okpe* language. The study examines the use of biocultural synthesis of Western and African musical materials by the composer. It also dwells on the augmentation of Western art music and its functionality as a means through which African identity is being promoted. Furthermore, the purposive unique style of Isaac Idamoyibo in his creative ingenuity qualifies him as an outstanding scholar who has used his extraordinary ability to preserve and to promote the musical materials of *Okpe* culture. His objective to ensure that his creative and scholarly discussion of art music has a significant bearing on his culture, which serves as his unique identity that characterizes his scholarly expression.

Without any doubt, Idamoyibo has proved that the intellectual knowledge gained through Western art music education should be used to present, promote and sustain the indigenous musical materials. It is necessary therefore, that urgent steps need to be taken in sustaining indigenous musical nuances both within and outside the spheres of education, globally. Additionally, this study maintains that Idamoyibo accomplishes this through the use of the indigenous linguistic ethos of the *Okpe* culture, which is the language used in all the hymns examined in this research. The four indigenous hymns studied include *Sun Me* (Lead Me), “*Dje Me*”, “*Edon Aghogho*” and “*Odibo Omerhen*”. Thus, the accomplishment of any scholar in the field of musicology is measured by how effectively they have promoted to the outside world their indigenous music. This is a fact achieved by Isaac Idamoyibo, who passed away at the time when this present researcher was putting this article together.

References

- Agawu, K. (2011). The challenge of African art music. *Circuit*, 21 (2), 49–64.
<https://doi.org/10.7202/1005272ar>
- Chernoff, J. M. (1979). *African rhythm and African sensibility, aesthetics, and social action in African musician idioms*. Chicago and London: The University of Chicago Press.
- Euba, A. (1989). *Essays on music in Africa: Intercultural perspectives*. Retrieved from <http://nbn-resolving.org/urn/resolver.pl?urn:nbn:de:gbv:18-4-8594> ISSN: 1868-6869 (online), ISSN: 0002-0397 (print)

Euba, A. (2001). Text setting in African composition: Research in African literature, Vol. 32, No. 2, retrieved from <https://www.jstor.org/stable/3820908>; Accessed: 2-02-2022 12:30 UTC

Euba, A. (2005). Remembering Joshua Uzoigwe: Exponent of African pianism. Retrieved from <http://www.tandfonline.com/loi/rmaa20>. Accessed: 2-01-2022 DOI: 10.2989/18121000509486703

Farai, C. & Chiwaura, H. (2014). Memory, space and contestations in living traditions: The case of Chitungwiza Chaminuka shrine in Zimbabwe, In: M. Mawere & T.R. Mubaya (Eds.), African cultures, memory and space: Living the past presence in Zimbabwean heritage, (pp. 65–80). Barmenda: Language RPCIU Publishers.

Konye, P. (2007). African art music: Political, social, and cultural factors behind Its development and practice in Nigeria. New York: The Edwin Mellen Press.

Mapaya, M. G (2014), The Study of Indigenous African Music and Lessons from Ordinary Language Philosophy: Mediterranean Journal of Social Sciences: <https://www.researchgate.net/publication/270743121>

Mapaya, M. (2015). Africa spectrum indigenous knowledge and public education in sub-Saharan Africa, in: Africa Spectrum, 50, 2, 57–71.

Nzewi, M. (1997). African music: Theoretical content and creative continuum, The Culture – Exponent’s Definitions. Oldershausen: Institut fur Didaktik popularer Musik.

Nzewi, M. & Rose, O. O. (2014). Injecting the African spirit of humanity into teaching, learning and assessment of musical arts in the modern classroom. Journal of the musical arts in Africa, 11:1, 55-72, DOI: 10.2989/18121004.2014.998403

Ofuani, S. (2014). Traditional rhythmic patterns: The source of creativity and identity of original Nigerian art music compositions: International journal of humanities and social science, 4, 9(1), 162- 169.

Onyima, B. N. (2016). Nigerian culture heritage: Preservation, challenges and prospects: Ogirisi a new journal of african studies, <https://www.researchgate.net/publication/308536332>

Omojola, B. (2011). African pianism as an intercultural compositional framework: A study of the piano works of Akin Euba Author(s): Source: Research in African Literatures, Summer, 2001, Vol. 32, No. 2, The Landscape of African Music (Summer, 2001), pp. 153-174 Published by: Indiana University Press Stable URL: <https://www.jstor.org/stable/3820910>

Uzoigwe, J. (1992). Akin Euba: An introduction to the life and music of a Nigerian composer. Bayreuth: Bayreuth African Studies Series.

**DISCOURSING THE IDEA(S) OF INDIA:
A STUDY OF POSTCOLONIAL INDIAN ENGLISH LITERATURES**

Shabeeh Rahat

Ph. D. scholar, D/o English

Jamia Millia Islamia

New Delhi, India

Summary

The English language gradually brought to the fore different histories, languages, cultures, and idioms that highlighted the postcolonial Indian writer's skills in using the master's tongue and evolving a '*chutnified*' idiom even in colonial times. Implied in this is both resistance to the master's idiom and assertion of a postcolonial Indian identity. Indian Writing in English had a particular contribution in shaping the global understanding of postcolonial India, as a palimpsest of identities, narratives and spaces, impressed upon by colonial relations and postcolonial realities. This paper attempts to look at the possibilities of a paradigm of reading India through a close assessment of select texts from Indian Writing in English across genres. Through this evaluation, it shall try to look beyond a colonialist/museumised/exotic/singular/ majoritarian idea of India. It shall eventually try to locate *the idea of several Indias* or the *various ideas of India* back into its own space of knowledge. It shall recuperate these imaginaries from within select Indian English texts as to how this representation leads to the meaning-making process of unknown, unwritten, unhistoricised Indias, being lived in these texts. It shall also be an attempt to represent alterity within the Indian social fabric that shall otherwise be undocumented if not for these texts.

Keywords: Postcolonialism, Indian Writing in English, alterity, micro-history, literature as social document

INTRODUCTION: POSTCOLONIALISM AND POSTCOLONIAL STUDIES

Today, we speak amid a world crisis, an impending world war, at least, nothing short of a European war. We are also embroiled in internal wars in the sphere of educational policies, in states like Karnataka and Gujarat, with prescriptions which have shaken us to the core as to what is it that India today signifies! I would like to mention a recent lecture delivered by Prof. Irfan Habib on 'Myth and History'. His deliberation was on the fact that in the Indian political context today, the distinction between what may be considered history and what myth, is increasingly and actively being blurred by exclusion, deletion and interpolation of actual history in the interest of a majoritarian political culture. Another lecture, the PEN America Lecture, delivered in 2019 by Arundhati Roy, answers the oft-asked question why the Humanities, literature in particular, remain quintessential to our worldview and humanitarian orientation. She says, 'literature provides shelter'. Postcolonial literature came into being to shelter the marginalised and restore them from the periphery. With respect to understanding India as a postcolony in a neo-colonial world, one was drawn to Indian English Writing to witness the metamorphosis of an abstraction, an idea, that was territorialised and partitioned by the coloniser, and preserved and recuperated through this literature by the colonised.

Postcolonial Studies examines the experiences of colonised people all over the world as manifested in literary and cultural texts and postulates a framework to study these experiences in a postcolonial world. The texts emerging out of a singular and unique experience of colonial relations vary from space to space with colonial histories. In the context of India, it is through the different ways in which this literature imagines and represents India, presents counter-historical and micro-historical accounts, that one argues for creating a space for the specificities of an erstwhile colony like India, in the overarching postcolonial critical theory. The forms and the nature of the British colonial enterprise changed from mercantile to political and then eventually to administrative. From Jahangir awarding a trade grant to Sir Thomas Roe, to Warren Hastings's administrative policies, Macaulay's Minutes and finally the first war of Independence in 1857, leading to the The Government of India Act, 1858, establishing the rule of the British Crown in India. Then in the first decade of the 20th century, the emergence of an Hinduised imaginary of India, symbolised by the painting *Bharat Mata*, appeasement of Hindu sentiments by including Hindi as an official language at par with Urdu in the United Provinces. In 1915, with the arrival of Gandhi the freedom struggle and transformed it into a mass movement, eventually leading to the independence of India and its partition in 1947.

At the stroke of the midnight hour on August 15, 1947, India stepped into a new age, an age of independence. It marked the end of colonial rule in India and the beginning of its postcolonial era. Literary texts having postcolonial leanings were being written in English during the colonial period for the English language was a symbol of the empire, and its appropriation by the colonised served as a marker of resistance. While a historical period is demarcated for the sake of convenience considering overall developments around it, a moment in history can only be a culmination of various events and a product of developments over a period of time. As colonial rule in India did not just begin in 1858 with the Proclamation but was rather insidiously entrenched over a period of time. Similarly, the moment of decolonisation in history did not mark the absolute beginning of postcolonial times. Postcolonial tendencies may be found even before this historical moment of Indian independence in 1947, when Indians tried to create a space of their own to establish their identities as distinct from and in opposition to the British.

RESEARCH: POSTCOLONIAL CRITICAL THEORY

In order to attempt and understand the colonial and postcolonial condition that this literature from erstwhile colonies examines and represents, there is an entire body of critical work which precedes the discipline of Postcolonial Studies in academia. Some of these which texts have postulated postcolonial concerns in colonial/postcolonial times, before the academic discipline of Postcolonial Studies came into being I shall briefly discuss. Mahatma Gandhi's *Hind Swaraj* (1909) which strictly advocates home rule, dismisses the English language as a symbol of the empire, not as a language *per se*, and emphasises decolonising of the mind for actual swaraj. Aime Cesaire's *Discourse on Colonialism* (1950) which debunks the civilising propaganda and the myth of the absence of a precolonial native history. The *Discourse* too lays emphasis on the idea of liberating the mind of colonial impact. Frantz Fanon's *Black Skin, White Masks* (1952) talks about how the colonised with the internalisation of a complex has been pushed into a 'zone of non-being'. It also addresses the coloniser's assumption of their messianic role in uplifting the colonised from this 'zone of non-being' to a somewhat human

existence. Edward Said's *Orientalism* (1978) is the point of departure for academia in relation to Postcolonialism. It puts forth the idea of textuality of the Empire, and how the othering of the colonised happens both culturally and ideologically. With *The Empire Writes Back* (1989), we enter the discipline of Postcolonial Studies. It presents how colonial relations have impacted the cultural identities and perceptual frameworks of the colonised, which have found representation in postcolonial literatures from various erstwhile colonies.

It became apparent that the coloniser first drained the orient of its resources and indigeneity, and then unilaterally recreated it as an object of its fancy, supplementing it with the 'riches' of a civilisation. It served a dual purpose, that of procuring raw materials, market and labour for its industrial economy as well as quenching their racially prejudiced position through a great civilising-messianic project (Bhabha, *The Location of Culture* 29). Cultural imperialism is the major tool of legitimation of the colonial enterprise, since the coloniser began to intrude the native cultural spaces. Thus, the rationale behind civilisation (read western, modern, Christian civilisation) was introduced in the colony to reconstruct pre-existing notions of religious and cultural identities (Ashcroft et al. 211-12). Thus, drawing from Ashcroft *et al.*, it may be concluded here that the identity of the natives emerging out of colonial contact impacted their subject position, altered their consciousness and greatly influenced their perceptual frameworks (Ashcroft et al. 1), which necessitated the foregrounding of the idea that native/indigenous/local is not synonymous with primitive/uncivilised/inferior, and is not just an 'Other' to a Self.

There was a shift in the approach of postcolonial literature, from one which abrogated everything colonial, to one which embraced a 'post-colonial syncreticity' (Ashcroft et al. 29). The need was to locate and recuperate historical and cultural differences to break away from such discourses of homogeneity and assert agency of the native (Ashcroft et al. 210-11). This assertion was also a route to dissolve the dynamics of current subjection, to mark the 'end of the 'idea' of the individual' (Bhabha, *The Location of Culture* 58).

It also had to be asserted that the standards of understanding reality for one culture cannot be guided by another context. The 'centre' could not assume the authority to govern or dictate what might or might not be privileged as an experience worth writing about (Ashcroft et al. 93). The postcolonial mode was thus about specificity of context and it shunned a universalist understanding of experience/reality (Boehmer 239; Boehmer and Chaudhuri 3, 6). Hence, displacement of the centre became necessary to create a space for the local– the new centres which were no longer peripheral. Their consciousness would adopt subversive strategies which threaten the status of the coloniser as the authority validating experiences of the colonised. The experiences which had so far been mostly disregarded and a representation mostly propagandist in nature, were now being redefined in postcolonial literatures through 'invention, singularity and alterity' (Attridge 2). This resistance through the written word challenged the entire discourse of an elite/high language and literature. The corpus of postcolonial literatures inherently problematised the idea of 'value' associated with a particular literature, or language, or a class of authors. It sheltered those who are considered mere 'off-shoots'.

FINDINGS: POSTCOLONIAL INDIAN ENGLISH WRITING

Attempts were made to assimilate the English language as one of ours and enrich it with signifiers which qualified as local experience. It was also required to reconstruct the image of

India, to relocate it away from misappropriation, to represent the mundane and the ordinary, and reimagine it in English, a language which has so far either exoticised or debased or termed it incomprehensible, a ‘heart of darkness’³⁰. Indian English writing started to mark its presence in colonial times as early as the 1820s with Henry Louis Vivian Derozio’s poems and more markedly so in the 1860-70s with the serialisation of Bankim Chandra Chattopadhyaya’s novel *Rajmohan’s Wife* and Toru Dutt’s poems. Derozio’s and Dutt’s poems were British in structure and idiom but the singularity of these poems lay in the depiction of Indian themes, myths and imagery. This clearly shows a development in the sensibility of the upper-caste English-educated Indians appropriating Indian sources for writing in a language they had begun to acquire. They lacked a native model to follow and their works clearly showed the influence of the Romantic and Victorian poetry (Naik 23, 42). Bankim’s *Rajmohan’s Wife*, a serialised novel, although the first and the last by the author in English, was built around the domestic Indian space with a female protagonist. Bankim went a mile ahead of others in incorporating indigenous narrative techniques in his novel, like Vaishnava love poetry conventions (Chattopadhyay 138), and Sanskritic *nakha-shikha varnana* (146). Around the time of the partition of Bengal in 1905, British policies began dividing Indians on linguistic and religious lines. Bankim Chandra Chattopadhyay reprimanded R. C. Dutt for not choosing to write in Bangla, and quoted his uncles’ remarkable poetry in the language who were also English-educated like him (Mehrotra 13). An English-educated class which was aware of the limitations of writing in the vernaculars and the advantages English could offer internationally, was emerging. Most of the writers then writing in English gained much from their bi- and multi-lingualism. They infused their work with cadences of the culture and language of their origin they belonged to.

In the 1930s, three remarkable fiction writers came on the Indian literary scene, namely, Mulk Raj Anand, R. K. Narayan and Raja Rao, at a time when Gandhian politics was at its peak. They contributed in developing and establishing the standards on which English literary canon was going to be altered and enriched with the presence of Indian English writing. From this point onwards in Indian English writing, India and its ethos took the centre-stage. Both Anand and Narayan published their first novels, *Untouchable* and *Swami and Friends*, respectively, in 1935. Ahmad Ali published *Twilight in Delhi* in 1940 where he tried to create a social document of the lives of Indian Muslims of Delhi. A novel like Khushwant Singh’s *Train to Pakistan*, published in 1956, captures the aftermath of Partition in a village located on the border of India and Pakistan. It vividly portrays the impact of colonial rule and elite Indian politics on the religious communities of India. All these writers enriched Indian English writing with their so-called ‘split psyche’, their belonging to two cultures and reconciling it in their literary output.

Bruce King recognised the place of Indian English poetry as part of the modernisation of India (King 3). The post-independent, English-educated, middle-class poets’ reasons for writing and their idiom also differed from those of fiction. They wanted to bring in the ordinary, everyday and personal, the reality and postcolonial condition of this newly independent nation

³⁰ ‘[a]s Kipling observed, ‘you can’t focus anything in India’ (‘The Education of Otis Yeere’, *The Man who would be King*). India became the sign of a universal Incomprehensibility. Western categories of description collapsed before it; it was not beautiful, it was too large. The Marabar Caves in *A Passage to India* denote nothing but their own vacancy of meaning’ (qtd in Boehmer 90).

as also their aspirations, dissatisfaction and often disorientation from this new reality. Many of them wrote about city life and used language in a way that did not estrange its portrayal. It did not glorify the city life against the rural but made it more realistic and lived an experience. The Poet's Ideas of India- functioning as both the sites and the instruments of a larger process of change, once more altered the conceptions of what 'India' is and has been, 'of what is past, or passing, or to come'. Plays like *Harvest*, *Final Solutions* for manifestations of a new, post-liberal India in a globalised, neoimperial world.

CONCLUSION: THE VARIOUS IDEA(S) OF INDIA

In the colonialist and orientalist discursive imagination, a certain kind of idea/knowledge of India was produced as a tool give meaningful shape to their vision of a colony and a colonised. For which purpose, different state apparatuses were used, like administrative, legal, educational, literary, linguistic, among others. We shall see in the sections that follow how this discourse enters both the public and the private space, at times absorbed and at other times rejected. The colonial discourse becomes the lens to see India through it in an anti-kaleidoscopic way. In order to understand India as a narrative, the elements through which it is woven in language elicit a closer study. By stating this, we are also closing in on the idea of how cultural meaning may be found in the representation of a narrative (Hall). The narrative (of India), our object of representation, lies in 'the world we use about them, the stories we tell about them, the images of them we associate with them, the ways we classify and conceptualise them, the values we place on them' (Hall). To make the journey from being pejorative to approbative, the appropriation and eventually deterritorialisation of English by Indian writers has but of course been a moment of resistance through subversion. It let us imagine India as was lived and spoken, not as told and written about. It gave agency to the writers and readers to decolonise their bodies and minds and free themselves of foreign rule much before it could political be done.

How we find ourselves represented in literary and cultural texts has a strong bearing and influence upon who we are likely to become. Not just our becoming, it also affects our self-images, how we choose to see ourselves and in turn, how we also represent ourselves further in other literary and cultural texts. The represented is found to be negotiating identities between how they know themselves culturally and whether it aligns with their identities represented textually. In a framework of belonging to different social groups simultaneously, our multi-layered identities are always subject to forces of history, culture and power, and evolve under their impact, often unawares. As the 'body [is] totally imprinted by history', this body, the site of multiple identities, is thus also a narrative of the past in-itself, a history, and how it evolved and survives through the body. Literature, with the tools of memory, fantasy and myth, and 'oral traditions, half forgotten (sic) histories, unrecorded private languages' (Boehmer 220) becomes an enabling factor for the writer and reader in articulating the idea of selfhood.

In the face of this dominant representation that the colonised and world at large consumed, an oppositional, alternative, contextual paradigm of knowing and reading India was being created in this literature. These narratives inform the world of the existence of the various Indias and that which challenge the oft understood and unilaterally perceived India. Even for the tools of recognising the Indian postcolonial condition, these works increasingly turn inwards for images, symbols, icons and vocabulary to define and identify this condition. I argue

here for developing an understanding and locating a reading paradigm within these texts representing counter- historical and micro-historical narratives of several Indias.

Amartya Sen would say, the Large India was miniaturised and strategically made into a Small India. Gandhi had also pointed out to this colonial urge to write and historicise a people much earlier in his *Hind Swaraj*. Hence, the representation of the meanings of India as a postcolonial space needed to be further reclaimed from within this space to understand the specificity and possibilities it treasures. Postcolonial literature is inherently a manifestation of resistance against a homogenising, universalising tendency that puts all experiences under one rubric. Therefore, I argue, it demands to be relocated and reassessed, not within the available non-specific framework but within one which adequately engaged its tropes emerging from specific, local conditions. One has attempted to identify the cultural translation as a result of unique colonial relations and experience and to penetrate the culturally untranslatable, the inaccessible but definitely not non-existent.

The specific and placed writing hence becomes the means to effect social change through the act of representation, by incorporating lived experiences of this space. A similarly positioned and local framework of critically engaging with it has to be formulated, identifying the Indian postcolonial with the regional specificities may enrich and enhance the overall scope of Postcolonial Studies. It shall, I argue, facilitate a grassroot praxis through reading cross-generically and reimagining the impact of colonisation in the everyday subtleties of postcolonial experience. Listening to the texts innocently, by unlearning previous standards of analysis, by positioning it as an experience and articulating further what the text offers, may be done. The genres as appropriated by Indian writers in English, the rhythm and cadences of their cultures informing this medium, the patterns of language, thought and its representation in characters and spaces, may be focussed upon in this method of reading. Eventually, this reading will help in realising 'structures of feeling' and memory and history which have been so far side-lined, neglected and/or erased, and build a pathway to adequately address this vast archive of postcolonial condition. One shall go beyond 'rough translations' for an-*other* representation.

REFERENCES:

- Ali, A. (2007). *Twilight in Delhi*. New Delhi: OUP.
- Ashcroft, W. D., Griffith, G., & Tiffin, H. (Eds.). (1989). *The Empire Writes Back: Theory and Practice in Post-Colonial Literatures*. London: Routledge.
- Attridge, D. (2004). *The Singularity of Literature*. Routledge.
- Bhabha, H. K. (1994). *The Location of Culture: Discussing Post-Colonial Culture*. London: Routledge.
- Boehmer, E. (1995). *Colonial and Postcolonial Literature: Migrant Metaphors*. UK: Oxford University Press.
- Boehmer, E. a. (2010). *The Indian Postcolonial: A Critical Reader*. Routledge.
- Césaire, A. (2010). *Discourse on Colonialism*. (J. Pinkham, Trans.) Aakar Books.
- Chakrabarty, D. (1992). Postcoloniality and the Artifice of History: Who Speaks for "Indian" Pasts? *Representations*, No. 37(Special Issue: Imperial Fantasies and Postcolonial Histories (Winter, 1992)), 1-26.
- Chattopadhyay, B. C. (2009). *Rajmohan's Wife*. India: Penguin Books

**INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON LITERATURE, CULTURE AND LANGUAGE
VAN YÜZÜNCÜ YIL UNIVERSITY**

- Derozio, H. L. (2015). *Poems of Henry Louis Vivian Derozio: A Forgotten Anglo-Indian Poet*. Oxford UP.
- Dutt, T. (1927). *Ancient Bllads and Legends of Hindustan*. The Mayflower Press.
- Fanon, F. (2008). *Black Skin, White Masks*. (C. L. Markmann, Trans.) London: Pluto Press.
- Gandhi, M. K. (n.d.). *Indian Home Rule or Hind Swaraj* . (J. T. Desai, Ed.) Ahmedabad: Navajivan Publishing House (Navajivan Mudranalaya).
- Hall, S. (1997). 'Cultural Identity and Diaspora' in *Undoing Place? A geographical reader* . (L. McDowell, Ed.) London: Arnold.
- King, B. (2004). *Modern Indian Poetry in English* (Revised Edition ed.). Oxford UP.
- King, B. (2005). *Modern Indian Poetry in English*. OUP.
- Narayan, R. K. (2015). *A Malgudi Omnibus*. London: Vintage.
- Rao, R. (2014). *Kanthapura*. Gurgaon: Penguin.
- Said, E. (2003). *Orientalism* (Reprint ed.). UK: Penguin Books.
- Sen, A. (1995). *The Argumentative Indian*. New Delhi: Penguin.

NESİMİ ŞİİRİNDE ATASÖZLERİ VE MESELLER

PROVERBS AND SAYINGS IN THE WORKS OF NASİMİ

QADİM Qubadov

Felsefe dokoru, AMEA Nizami Gəncəvi adına Edebiyat İnstitutu Orta esrlər
Azərbaycan edebiyatı bölümü

Özet

Klasik Azərbaycan şiirinin böyük təmsilçilərindən biri də İmadeddin Nesimi'dir. Nesimi şiirinin folklor kaynakları ciddi bir şəkildə incelenmemiştir. Nesimi folk edebiyatının zenginliyini duyaraq onlardan yararlanmış, hikmetli folk mesellerini və ən önəmli atasözlerini ustaca kullanmıştır. Atasözleri və mesellerin ən böyük özelliklerinden biri aitt oldukları toplumun inanclarını, davranışlarını ve geleneklerini kompleks bir şekilde yansıtmalarıdır.

Atasözleri və meseller insanların yüzlerce yıllık tecrübelerinin sonucunda ortaya çıkan düşünce ve değerleri yansıtır. Atasözlerinin bu özelliği şairlerin dikkatini çekmiş, bildikleri ve saygı duydukları güçlü kelimeleri fikirlerini ifade ederken kullanmaya çalışmışlar ve onlara defalarca hitap etmişlerdir. Buradaki amaç şiiri daha etkili kılmak, ona estetik bir düzen kazandırmak, düşüncüyü daha sade ve net bir şekilde okuyucuya iletmektir. En böyük hikmetleri yansıtan atasözleri ve meseller I. Nesimi'nin de dikkatinde olmuş ve mümkün olduğu kadar onları başarılı bir şekilde kullanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Klassik Azərbaycan şiiri, Folklor, İmadeddin Nesimi, Atasözleri, Deyim, Mesel.

Abstract

Imadaddin Nasimi is one of the greatest representatives of classical Azerbaijani literature, in particular poetry. The folklore origins of his work have not yet been seriously investigated. In fact, the poet and thinker Nasimi skillfully used the rich treasury of folk literature, methods of artistic description and expression, widespread among the people, wise folk words, idiomatic expressions, especially proverbs and sayings.

One of the greatest abilities of proverbs and sayings is that they comprehensively reflect the belief system, way of behavior and traditions of a certain ethnic community. Proverbs and sayings witness the experience of the people, accumulated over the centuries, the values, the way of thinking, the conclusions that have arisen as a result of these experiments. This feature of proverbs has always attracted the attention of poets, they have always sought to express, confirm their thoughts with the wise proverbs of the people and have repeatedly appealed to these proverbs. Using these proverbs, the poets tried to make their poems more expressive, to give them aesthetic harmony, to convey their thoughts in a simpler and more open form, sometimes they tried to give instructions to readers or console them.

Proverbs resulting from the centuries-old experience of the Azerbaijani people, repeatedly tested and passed on from generation to generation, attracted the attention of Imadaddin Nasimi and he successfully used them in his work.

Keywords: Klassical Azerbaijan literature, Imadaddin Nasimi, Folklore, Proverbs, Idioms, Aesthetics

Atasözleri ve atasözlerine yapılan istinadlar yazılı Türk şiirinde uzun bir geçmişe sahiptir. İslami Türk edebiyatının en eski örneklerinden Yusif Has Hacib'in Kutadgu-bilig'i, Edib Ahmed Yükneki'nin Atabetül-Hakayık'i ve Mahmud Kaşgari'nin Divanü Luğatit-Türk'ünde atasözleri ve mesellere rastlamak mümkündür. Ortak Türk edebiyatının en büyük abidelerinden olan "Kitabi-Dede-Korkud" ve "Oğuzname" destanlarının tüm boylarında atasözleri ve mesellere rastlanır. Klasik Azerbaycan şairleri Gazi Burhaneddin, Şah İsmail Hatayi, Muhammed Fuzuli ve diğerleri bu tükenmez düşünce hazinesinden istifade etmişlerdir.

"Halk müdrikliyinin en güzel ifadesi olan atasözleri ve meseller birdenbire ortaya çıkmaz. Dilin tarihsel gelişiminin bir sonucu olarak ortaya çıkan ve anlam bakımından bölünmez olan atasözleri, dilin eski geleneklerini yansıtan karmaşık bir anlatım sistemi ile bütünleşmiş ve iç içe geçmiştir"³¹.

Atasözleri ve mesellerin en büyük özelliklerinden biri ait oldukları toplumun inanç ve geleneklerini kapsamlı bir şekilde yansıtmalarıdır. Atasözlerinin bu özelliği şairlerin dikkatini çekmiş, bildikleri ve saygı duydukları güçlü kelimeleri fikirlerini ifade ederken kullanmaya çalışmışlar ve defalarca onlara hitap etmişlerdir. Buradaki amaç şiiri daha etkili kılmak, ona estetik bir düzen kazandırmak, düşünceyi daha sade ve net bir şekilde iletmek, bazen de okuyucuya nasihat etmektir. İnsanların gözlemlerini, hayal gücü ve düşünce biçimini koruyan, canlı bir mantığı olan ve açıklığı, yüksek duygusallığı ve en önemlisi lakonizmi yansıtan atasözlerinin asıl etkisi tesadüfen değil somut koşullarda bilinir.

Yüzyılların tecrübesinden doğan ve defalarca denenip nesilden nesile aktarılan atasözleri Nesimi'nin de dikkatinde olmuş ve mümkün olduğunca, onları başarılı bir şekilde kullanmıştır. "Doğru söz acı olur", "Doğruya zaval yok, çekesen her divana", "Ne ekersen, onu biçersin", "Su akar, çukurunu tapar" vb. bu tür hikmetler, şairin başarıyla kullandığı atasözleridir. Nesimi'nin büyüklüğü halk tefekkürünün ürünü olan ve kalıplanmış atasözlerini kullanırken şiirin şekli teknik olarak bozulmuyor, aksine içerik daha da zenginleşir ve dolgunlaşır. Şair atasözlerini şiire öyle düzenli bir şekilde yerleştirir ki, her şey yerli yerinde oluyor:

Didiler, miskin Nesimi,**doğruya yoxdur zaval,**
Müddeiler qalib oldu, hazır olgil başine.³²
"Doğruya zaval yoxdur"³³

klişe şeklinde olan atasözleri şairler tarafından kullanırken bazen şiirin vezn ve ahengine uyacak şekilde değiştirilir.

Ol bilir həqqi ki, yalançı degil,
Hər ki, yalan söylər, ol naci degil,
Həc doğru varmayan hacı degil,
Doğru söz doğrulara acı degil.³⁴

³¹ Beydili C., Atalar sözleri. Nurlan, Baku, 2013, s.6

³² Nesimi İ., Eserleri, I c., Lider, Baku, 2004, s.51

³³ Beydili C., Atalar sözleri. Nurlan, Baku, 2013, s.92

³⁴ Nəsimi İ., Əsərləri, II c., Lider, Bakı, 2004, s. 286

Görüldüğü gibi "Doğru söz acı olur" atasözü şiirin gereklerine uygun olarak Nesimi tarafından başka bir biçimde kullanılmıştır. "Davalı söz baş yarar, doğru söz daş"³⁵ "Sözün doğrusu demiri deler"³⁶, "Düz söz kılıçdan itidir", "Düz söz daşdan keçer"³⁷ kibi atasözlerinde doğru sözə halk tarafından yüksek deger verilir. Nesimi halk müdrikliğini yansıtan bu atasözlerini kullanarak şiire yerleşirmiştir:

**Doğru söz doğrar hesudun bağrını şol me'niden,
Münkire oldu Nesiminin kelamı zülfiqar.**³⁸

Nesimi'nin birçok şiirinde yer almış atasözlerini anlamından müeyyen etmek olur.

Saçın qaranqusundan üzün nuru göründü
Her qanda şam olursa, ardınca sübh olur.³⁹

Şair "Her gecənin bir günüzü var"⁴⁰ atasözlerine atıfta bulunarak divan şiirinde yaygın olan Leff u Neşr söz senetinden faydalanmıştır. "Bir araya getirmek ve dağıtmak", "birleştirmek ve ayırmak" anlamına gelen Leff ü Neşrde, beytin bir önceki misrasındaki toplanan iki veya daha fazla kelimenin sonraki bölümde ayrı sözlerle birleştirilmesidir. Şair, yukarıdaki şiirin birinci misrasında karanlık ve nur kelimeleri ile ikinci beyitte verilen mum ve sübh kelimeleri arasında çok karakteristik bir mecazî bağlantı kurmuştur.

Bir şeyin değerini ancak bu konularada vakif olanlar bilir. Buna uygun olarak halk arasında yaygın olan "Zer kedri zərger bilər" atasözlerini Nesimi şiirde yerleşirmiştir:

Ey Nesimi, **inciği dürrü bilen serrafe sat,
Gövheri nadana satma lölöyi-şehvarını.**⁴¹

Nesimi, şiirin estetikini ve eruzun gereklerini dikkate alarak bazı atasözlerine söz eklemiş veya kısaltmıştır. Bu şiirin "Kurunun oduna yaş yanar" atasözleri kullanırken sözlerin yerinde değişiklik etdiğini görürüz:

**Yaşını yandırdı aşkin, hem kurusun gönlümün,
Kim ki, aşka düşdü, yandırdı kuruvü yaşını**⁴²

**Zalim oldun, zülm ekersen yine kendi tarlana,
Zalimin zülmü şerinden tarlada isyan biter.**⁴³

³⁵ Beydili C., Atalar sözleri. Nurlan, Baku, 2013, s.81

³⁶ Beydili C., Atalar sözleri. Nurlan, Baku, 2013, s. 212

³⁷ Beydili C., Atalar sözleri. Nurlan, Baku, 2013, s.97

³⁸ Nesimi İ., Eserleri, I c., Lider, Baku, 2004, s.192

³⁹ Nesimi İ., Eserleri, I c., Lider, Baku, 2004, s.275

⁴⁰ Beydili C., Atalar sözleri. Nurlan, Baku, 2013, s.126

⁴¹ Nesimi İ., Eserleri, I c., Lider, Baku, 2004, s.102

⁴² Nesimi İ., Eserleri, I c., Lider, Baku, 2004, s. 46

⁴³ Nesimi İ., Eserleri, I c., Lider, Baku, 2004, s.22

Nesimi'nin "Ne ekersen onu biçersen" atasözüne atıfta bulunduğunu görüyoruz. Nesimi aynı halk hikmetini başka bir şiirinde:

Nefsi-hebise uymaq nadanların işidir,
İşin nedir gör ahır, fikir eyle, olma nadan.
Çün her ne kim, ekersen, anı biçersen ahır,
Dünyada ekme anı kim, adı oldu isyan.⁴⁴

olduğu gibi halktan alıp şiire yerleştirmiştir. Ancak burada da Nesimi'nin bedii yetenegi kendini atasözlerini hayal gücü ve şiirin içeriğiyle uyuşturmasında gösterir. Zaman zaman şairin, bazı atasözleri ve meselleri telmih yoluyla kullandığını görürüz:

Surete bak meniye suret içinde tanı kim,
Cism ile can menem, veli cismle cane sığmazam.⁴⁵
(Yüzüme gör, halımı haber al)

Yaxşılıq eyle sen, sene yaxşılıq eyliye huda,
Aqibet ehline qılır xeyir ile şer müraciet.⁴⁶
(Balığı at deryaya, balıq bilmese de xaliq biler)

Aşki-rüxün teriqidir dari-selametin yolu,
Menziline kaçan irür kim ki, bu yolda tayine.⁴⁷
(Taylı tayın tapar)

Nefsini her kimse bildi, heqqi bildi bigüman,
Zerxeride qul ise, alemlere sultan olur.⁴⁸
(Nefsini bilen, haqqı tanıyar)

Napak olan ne bilir senin qedrü-kiymetin,
Zatında ademin dahi arı gövher gerek
(Bir natemizden qorun bir de qudurmuş itden)

Çünkü cefasız, ey gönül, kimse murada irmedi,
Cövre tehemmül eyle, dur senemin cefasına
(Cefa çekmeyen sefa görmez)

Dünyavü mülkü maline meylü mahebbet eyleme,
Çün gedisersen, ey melik, ahiretin sarayine.⁴⁹

⁴⁴ Neimi İ., Eserleri, II c., Lider, Baku, 2004, s.71

⁴⁵ Nesimi İ., Eserleri, II c., Lider, Baku, 2004, s.7

⁴⁶ Nesimi İ., Eserleri, II c., Lider, Baku, 2004, s.190

⁴⁷ Nesimi İ., Eserleri, I c., Lider, Baku, 2004, s. 37

⁴⁸ Nesimi İ., Eserleri, I c., Lider, Baku, 2004, s.225

⁴⁹ Nesimi İ., Eserleri, II c., Lider, Baku, 2004, s.37

(Dünya malı dünyada qalacaq)

Bu gün bazar eder gülşen semenden, lalevü gülden,
kanimet gör ki, beş gündür tamaşası bu bazarın
(her dövrün bir hökmü var)

Bazı beyitlerde Nesimi, "İşbah imiş bu meselde", "Gerçi diyirler" vb. kelimelerle kullandığı hikmetin atasözleri olduğunu belirtir:

Sən canü cümle alem işbah imiş **meselde:**
Cansız beden dirilməz, gör kim, bu ne meseldir.⁵⁰
(Ölen adam dirilmez, çıkan can gerü gelmez)

"Oğuznamə"lərdə də kendine yer bulmuş olan "**Fürseti fəvt eyleyüb qoma bugünü yarına, Dünyanın yoqdur vefası, baqma şimdi varına**"⁵¹ atasözləri Nesimi şiirində hem olduğu kibi, hem de farklı biçimde verilmişdir:

Oku kitabı-nefsini, dilinle aynın sağ iken,
Qoyma bu günü yarına, sonra sene peşman gelir.⁵²
Və yahud,
Yarın vüsalın iste bu gün, qoma yarına,
Yarın vüsalın yarına qalmaq gümanedir.⁵³

Nesimi'nin eserlerinde halk hikmetini yansıtan ve atasözləri olaraq güman ve tesbit etdiyimiz birçok örnek bulunmaktadır. Bu aşağıdakı beyitlerde görülebilir:

Yığıb yedirmeyen kişi **sinində mar olur malı,**
Sağı sözdür ki, assi varsa boynunda vebal eyler.

Ey Nesimi, satmagil sen cahile dürri-Eden
Cahili nadan ne bilsin kiymeti-dürdaneyi.⁵⁴

Derdimin dərmanını fezlindən Allah eyleye,
hər devasız derde çün oldur ki, dərman eyledi.⁵⁵

Dünyanın sevgisi ağır yük imiş, menden eşit,
Nefsini yük etme ana, ey sebükbar, isteme.

⁵⁰ Nesimi I., Eserleri, I c., Lider, Baku, 2004, s. 220

⁵¹ Oğuznamə. Çapa hazırlayanı, müqəddimə, lüğət və şərhlərin müəllifi Samət Əlizadə. S.140

⁵² Nesimi I., Eserleri, II c., Lider, Baku, 2004 s.203

⁵³ Nesimi I., Eserleri, II c., Lider, Baku, 2004 s.157

⁵⁴ Nesimi I., Eserleri, II c., Lider, Baku, 2004, s. 96

⁵⁵ Nesimi I., Eserleri, I c., Lider, Baku, 2004, s. 98

Söhbət etmə, söhbət etmə degmə hər nadan ilə,
Nadanın terbiyetindən hem yene nadan biter.⁵⁶

Seltenetü emarete aşk ilə tekyelenmə kim,
Beş gün imiş bu dünyanın səltənəti əmarəti.⁵⁷

Könlümün şişəsinə pərri məgəs dəgsə sınar,
Ey hebibim, bəs nedendir sen atarsan daşlar?⁵⁸

Cövhəri nadan əlindən müştəri alır ucuz,
Cövhəri bilməz nə bilsin gövhərin miqdarını.⁵⁹

Ey Nesimi, satmagil sən cahilə dürri-Ədən
Cahili nadan nə bilsin qiyməti-dürdanəyi.⁶⁰

Ey Nesimi, inciye dürrü bilen serrafe sat,
Gövhəri nadana satma lölöyi-şehvarını.⁶¹

Aqıl isən sözünü mühtesər et,
Ey Nesimi, çü bigirandır söz.⁶²

Yanmaqdan eger qorxur isən şəm'e yapışma,
Şol ateşi gör kim, nece pervaneye uğrar.⁶³

Görüldiyi kibi, gücünü və gözəlliyini halk arasında yaygın olan atasözlerinden alan misralar Nesimi gazellerinde bir həyati fazladır. Nesimi'nin, şiirlerinde bəzən halk hikmətini yansıtan birbiri ardına bir neçə atasözünün istifadəsi görünür:

Dahi könlü edər üç nəsnə gəmgün,
Kulaq ur kim, edəm sənə hekayət.
Yaman kənşü, yaman yoldaşu-bedhu,
Yaman yoldaş siyasetdir siyaset.
Yeqin cənnət üzü görmez bu adəm
Ki, var canında anın üç eləmət.
Bir kezzablıq, biri qeybet,
Biri olmaq behil, ehli-edavət.

⁵⁶ Nesimi İ., Eserləri, II c., Lider, Bakı, 2004, s. 22

⁵⁷ Nesimi İ., Eserləri, II c., Lider, Bakı, 2004 s.42

⁵⁸ Nesimi İ., Eserləri, II c., Lider, Bakı, 2004, s.307

⁵⁹ Nesimi İ., Eserləri, II c., Lider, Bakı, 2004, s.103

⁶⁰ Nesimi İ., Eserləri, I c., Lider, Bakı, 2004, s. 96

⁶¹ Nesimi İ., Eserləri, II c., Lider, Bakı, 2004, s.102

⁶² Nesimi İ., Eserləri, II c., Lider, Bakı, 2004 s.10

⁶³ Nesimi İ., Eserləri, I c., Lider, Bakı, 2004, s. 223

Gelir üç nesneden azari-merdüm,
Var, etme özüne anı senaet.
Biri böhtan, bir kesgengel etmek,
Bir küstah olub, kılmak zerafet.
Nesimi, sen, yekin ehli-nezersen,
Bu üç nesneyi kıl kendüne adet:
Biri lütfi kerem, hem hülki-niku,
Biri heç kimseye baxma hekaret.⁶⁴

Prof. N. Halilov, bu şiire atıfta bulunarak, Nesimi'nin eserlerinde destanın başında verilen Ustadnameleri andıran şiirler olduğunu söylüyor.⁶⁵

Klasik poetika açısından bakıldığında, Ustadnameler "İrselül-mesel" veya "Mesel" tipine tekabül eder. Bu nesir ve nazimde işlenmiş ele poetik yöntemdir ki, burada belirli bir cümle ve anlatım tarzı atasözü veya hikmetli söz şeklinde verilir. Ustadnamenin ana özelliklerinden biri, atasözleri ve zerbül mesellerle zenginliğidir. Bu şiirsel araç, kelimenin estetik güzelliğini ve içeriğinin güçlendirir. Folklor düşünce tarzıyla ilişkilendirilen bu sanatsal ifade aracı, şairler tarafından yüksek entelektüel görüntülerle zenginleştirilir ve daha fazla içerik kazanır.⁶⁶

Atasözleri ve mesellerin en büyük özelliği kısa ve lakonik kelimeyle çok şey ifade etmeleridir. Bu özellik klasik şiideki gazel türünün karakterine uygun gelir. Gazelin her beyitinde fikrin bitmesi, ister istemez şairin birkaç kelimeyle daha fazla anlam ifade etme kabiliyetine yol açmıştır. Örnelerden de görüldüğü üzere, Nesimi daha çok gazellerinde atasözleri ve mesellerde uygun zamanda kullanmanın en güzel örneğini vermiştir.

Ədəbiyyat

1. Quliyeva M. Aşıq yaradıcılığı və dastanlar şerq poetikası və islami dəyərlər baxımından. "Elm və təhsil", Bakı, 2016
2. Quliyeva M. Azərbaycan ədəbiyyatı ərəb-müsləman nəzəriyyəsi kontekstində. Məqalələr toplusu, "Elm və təhsil", Bakı, 2017
3. Demircizade E. M. Azərbaycan ədəbi dil tarixində Nesiminin rolu. Məqalələr toplusu. Bakı, Elm, 1973
4. Beydili C. Ön söz. Atalar sözləri, Nurlan, Bakı, 2013
5. İ. Nəsimi. Eserləri, I c., Lider, Bakı, 2004
6. İ. Nəsimi. Eserləri, II c., Lider, Bakı, 2004
7. Adilov M., Mehmed Füzulinin üslubu və poetik dili. Bakı, Maarif, 1997
8. Xəlilov N., Nesimi və aşıq poeziyası. Ey Nesimi, cəhanı tutdu sözün. III Uluslararası Elmi Konfransın Materialları. Bakı, 2017

⁶⁴ Nesimi İ., Eserləri, II c., Lider, Bakı, s.15-16

⁶⁵ Xəlilov N., Nesimi və aşıq poeziyası. Ey, cəhanı tutdu sözün. III Uluslararası Elmi Konfransın materialları, Bakı, 2017

⁶⁶ Kuliyeva M., Azərbaycan ədəbiyyatı ərəb-müsləman nəzəriyyəsi kontekstində. Elm və təhsil, Bakı 2017 s.252

AHMED-İ HANÎ'NİN HAYATI, ESERLERİ VE TEVHİD ANLAYIŞI¹

AHMED-I HANÎ'S LIFE, WORKS AND APPROACH OF TEVHİD

Mücahit TENKEKİ

Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kelâm ve İslam Mezhepleri
Tarihi Anabilim Dalı, ORCID No:0000-0002-3858-6620

Özet

Kelâmcı, mutasavvıf, ve felsefî bir kişiliğe sahip olan Ahmed-i Hânî (ö. 1119/1707), düşünceleri ve eserleriyle 17. yy. ve günümüze ışık tutmuştur. Arapça, Farsça, Kürtçe ve Türkçe'yi iyi bir şekilde bilen Hânî, bunu eserlerinde çok dakik bir şekilde işlemiştir. Fıkî mezhep olarak Şafîî, itikadî mezhep olarak da Sünnî/Eş'arî mezhebini benimseyen Hânî, tasavvufi ise Nakşibendilik tarikatına mensuptur. Tasavvuf açısından vahdet-i vücûd anlayışını benimseyen Hânî, bu anlayışını Tanrı tasavvuru ve tevhid anlayışına yansıtmıştır. Felsefî bir kişiliğe de sahip olan Hânî özellikle din felsefesiyle ilgilenmiş ve buna eserlerinde yer vermiştir. Eserlerinde özellikle insanın iradesine dikkat çekerek Cebriyeci bir anlayıştan uzak durmaya çalışmıştır. Ayrıca *Mem û Zîn*, *Nubara Bîçukân* (Küçüklerin İlkbaharı), *Akidea İmane* (İman Akideleri), *Divan* gibi eserleriyle öne çıkmış, Allah'ın varlığı-birliği ve tevhid dair görüşlerini bu eserlerde dile getirmiştir. Hânî *Mem û Zîn* adlı eserinde, beşerî aşkın, ilahî aşka nasıl dönüştüğünü felsefî bir yöntemle dile getirmekle birlikte tevhid inancına dair görüşlerini de bu eserde zikretmiştir. Özellikle *Akidea İmane* adlı eserinde Eş'arî kimliğini ve kelâmî görüşlerini dile getiren Hânî, bazı eserlerini çocuklara verdiği önemden dolayı, edebî üslubundan da vazgeçmeyerek basit bir dille yazmıştır. Bu çalışmada Hânî'nin eserlerinden yola çıkarak hayatı, eğitimi, eserleri, Allah'ın varlığı-birliği ve tevhid inancı incelenmiştir.

Anahtar kelimeler: Kelâm, Ahmed-i Hânî, Tevhid, Vahdâniyet, *Mem û Zîn*, *Akidea İmane*.

Abstract

Ahmed-i Hani, who has a theologian, sufi and philosophical personality, shed light on the 17th century and today with his thoughts and works. Hani, who knew Arabic, Persian, Kurdish and Turkish very well, handled this in his works very immaculately. Hani, who adopted the Shafii sect as the fiqh sect and the Sunni/Ash'ari sect as the creed, was a member of the Naqshbandi sect in Sufism. Hani, who adopted the understanding of unity of existence in terms of Sufism, reflected this understanding to the conception of God and tawhid. Hani, who also had a philosophical personality, was specifically interested in the philosophy of religion and included it in his works. In his works, he tried to stay away from an Algebraist understanding, especially by drawing attention to the will of man. In addition, he came to the fore with his works such as *Mem û Zîn*, *Nubara Bîçukân* (Spring of the Little Ones), *Akidea İmane* (The Faith of Faith), and *Divan*, and expressed his views on the existence-unity of Allah and oneness in these works. In his work named Hânî, *Mem û Zîn*, besides expressing in a

¹ Bu çalışma, Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde devam eden "Ahmed-i Hânî'nin Tevhid Anlayışı" isimli Yüksek Lisans Tezi esas alınarak hazırlanmıştır.

philosophical way how human love turns into divine love, he also mentioned his views on the belief of tawhid in this work. Hani, who expressed his Ash'ari identity and theological views especially in his work *Akidea İmane*, wrote some of his works in a simple language without giving up on his literary style due to the importance he gave to children. *Nubara Bîçukan* is one of his most important works in this regard. In this study, Hani's views on his life, education, works, the existence-unity of Allah and the belief of oneness were examined based on his works.

Keywords: Kalam, Ahmed-i Hânî, Tevhid, Vahdaniyet, Mem û Zîn, Akidea İmane.

1. GİRİŞ

İnsanlığın ilk atası olan Hz. Âdem'den (a.s.) beri tevhid inancı devam edegelmiştir. Fakat zaman içerisinde bu çizgiden sapmalar yaşanmıştır. İnsanlar peygamberlerin getirdiği hak din üzerinde sabit durduklarında tevhid inancında herhangi bir sapma yaşanmamıştır. Allah (c.c.) tarafından gönderilen peygamberlerin yegâne amacı şirkle mücadele etmek ve tevhid inancını ihya etmek olmuştur. Zamanla tevhid inancını anlatan ve bu uğurda mücadele eden peygamberlerin getirdiği dinlerde birtakım bozulmalar yaşanmıştır. Bu bozulmalardan sonra belli mekân ve zamanlarda peygamberler insanları tevhid inancına çağırmışlardır. Kadîm bir geçmişe sahip olan Yahudilik'te inanç esasları bozulunca zaman içerisinde Allah başka peygamberler göndermiştir. Bu peygamberler zincirinin en son halkası Hz. Muhammed (s.a.s) olmuştur. Hiç şüphesiz gelen bu peygamberler kendileriyle beraber bir inanç sistemi getirmiştir. Bu sistemlerin ortak prensibi ise tevhid inancı olmuştur. Nübüvvetin sona ermesiyle beraber insanlar inançlarını koruyabilmek için elçilerin getirdiği bilgileri sistematik hale getirmeye çalışmışlardır.

İslâm dini geldikten sonra Hz. Muhammed (s.a.s) insanları ilk önce tevhid inancına çağırmıştır. Tevhid inancı insanlar arasında yayılıp Müslümanlar çoğalınca bunu yeni nesillere aktarma ihtiyacı zorunlu hale gelmiştir. Bundan dolayı İslâm âlimleri birtakım akaid metinleri yazmaya başlamışlardır. Zaman içerisinde de İslâm farklı coğrafyalara yayılmıştır. Bu yayılmanın neticesinde yeni kültür ve dinlerle karşılaşmıştır. Karşılaşılan bu yeni çevrelerden gelen sorulara birtakım cevaplar verilmesi gerekmiştir. İslâm âlimleri bunu ilk başlarda akaid metinleri yazıp bunlara şerh eklemek suretiyle yapmıştır. Daha sonrasında yeni bir ilim dalı olan kelâm ilmi ortaya çıkmış ve gelen sorular kelâm ilminin alt başlıklarında işlenmiştir. Bu ilim üç ana başlıktan oluşmaktadır; ilâhiyat, nübüvvet ve sem'ıyyât. Bu üç başlık altında çeşitli sorulara cevap verilmiş, İslâm inanç sistemi sistematik bir hale getirilmiştir. Geçmişten günümüze birçok ilim adamı bu konuda eser yazmıştır. Bu bağlamda eserlerinde tevhid kavramı üzerinde yoğunlaşan ve bu konu hakkında görüş beyan eden âlimler olmuştur. Ahmed-i Hânî'de bu alanda eser yazan ve eserlerinde tevhid anlayışına yer veren önemli ilim adamlarından biridir. Bu çalışmada Hânî'nin *Akidea İmane* adlı eseri ve diğer eserlerinden hareketle tevhid anlayışı incelenmiştir.

2. AHMED-İ HÂNÎ'NİN HAYATI

Ahmed-i Hânî, günümüzde Türkiye Cumhuriyeti'nin bir ilçesi olan Doğubayazıt'ta doğmuştur. Hânî, Kürt kökenli bir aile olan Hânî aşiretine mensuptur.² Kendisinin Kürt halkının Kurmancî kolundan olduğu şu dizelerinden anlaşılmaktadır:

“Kurmancî ye, sirf bê guman e
Zêr nine bibên sipîdiman e”³

“Kurmanci saf dildir bilmeyen bilsin,
Altın değildir zatına şüphe edilsin”⁴

“Sifrê me ê sor e, aşîkar e,
Zîv nîne bibên ku kêr ‘eyare e”⁵

“Mistir kıpkırmızı, rengi aşîkar,
Gümüş değil, onda az olsun ayar,”⁶

“Nekdê me mebeje kêrbeha ye,
Be sikkeyê şahê şehrewa ye,”⁷

“Bizim paramıza değersiz deme!
Sikkesi yoksa da bakıp gam yeme!”⁸

“Ger de bibuva bi zerbê menkûş,
Nedma vehe bê revac û mehşûş,”⁹

“Nakşî değerini bulup ulaşıydı ele,
Geçersiz dolaşp kalmazdı böyle.”¹⁰

Bu beyitlerde Hânî, Kürtçe'yi saf bir dil olarak nitelemektedir. Her ne kadar diğer milletler tarafından bilinmese de edebiyat ve sanatta altın misali bir yerinin olduğunu dile getirmektedir. Hânî'nin ailesinin aslen Hakkarîli olduğu söylenmektedir. Belli bir süre sonra Doğubayazıt ilçesine yerleştikleri dile getirilmektedir. Babasının ismi İlyas, annesinin ismi Gülizar olarak kaynaklarda geçmektedir.¹¹ Hânî'nin soy ağacı şöyledir:

- Mir Abdurrezzak Hânî,
- Abdurrahman b. Mir Abdurrezzak Hânî,
- Şeyh Rüstemi Hânî,
- Şeyh İlyasi Hânî.¹²

Hânî'nin soy ağacına bakıldığında genelde ilimle meşgul olan bir ailenin çocuğu olduğu ortaya çıkmaktadır. Nitekim şeyh kelimesi Anadolu'da, İslâmî ilimlerle uğraşan kişilere

² Abdullah Yaşın, *Kürt Filozofu Şeyh Ehmedê Xanî Hazretleri* (Diyarbakır: Lis, 2012), 13.

³ Ahmed-i Hânî, *Mem û Zîn*, çev. Mehmet Kaplan vd. (İstanbul: Nûbihar, 2019), 68.

⁴ Hânî, *Mem û Zîn*, 69.

⁵ Hânî, *Mem û Zîn*, 69.

⁶ Hânî, *Mem û Zîn*, 69.

⁷ Hânî, *Mem û Zîn*, 68.

⁸ Hânî, *Mem û Zîn*, 69.

⁹ Hânî, *Mem û Zîn*, 68.

¹⁰ Hânî, *Mem û Zîn*, 69.

¹¹ Hânî'nin hayatı hakkında detaylı bilgi için bk. Yaşın, *Kürt Filozofu Şeyh Ehmedê Xanî Hazretleri*, 11-69.

¹² Molla Musa Geçit, *Faydu'l-kadir'l-metîn: Şerh Kitab Mem û Zîn*, ed. Mehmet Salih Geçit (İstanbul: İhvan Neşriyat, 2018), 5. Yukarıda ismi geçen kişilerin vefat tarihleri hakkında kaynaklarda herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır.

verilmiş bir lakap olarak gözükmektedir.¹³ Hânî'nin doğum tarihine bakıldığında bizzat kendisi aşağıdaki beyitlerinde doğum tarihini dile getirmektedir:

“Hettê'ye sernivişt û semeşk,
Sih sal e heti heta diket meşk,”¹⁴

“Ona yazmayı öğreten yazı senin yazındır,
Otuz yıldır yanlış yazılar yazmaktadır O,”¹⁵

“Levra ku dema ji heybê fek bû,
Tarih hezar û şest yek bû”¹⁶

“Çünkü yokluktan koptuğu zamân,
Târîh bin altmış bir idi.”¹⁷

Yukarıdaki beyitlerde zikredildiği üzere Hânî, 1061/1651'e denk gelen yılda doğmuştur. Vefat tarihi “Târe Hânî ilâ rabbih” ibaresinin ebced hesabıyla karşılığı olan 1119/1707 yılına deng geldiği ileri sürülmektedir.¹⁸

3. ESERLERİ

Hânî, kelâm ve akaid ilmi başta olmak üzere birçok alanda eser yazmıştır. İslâm ilimlerinde müstakil olarak eser yazdığı alan ise kelâm ve akaid ilmi olmuştur. Diğer alanlarda örneğin tefsir, hadis, fıkıh ve sözlük alanlarında ise bilgilerini manzum bir şekilde, şiirsel olarak kitaplarının arasına serpiştirmiştir. Bu doğrultuda onun *Akidea İmane* eseri, kelâm ve akaid alanındaki derin bilgisini; *Mem û Zîn*, onun tasavvuf ve felsefe konusundaki derin vukûfiyetini; *Divan* adlı eseri edebî ve tevhide bakış yönünü ve *Nubihara Bıçukan* adlı eserinde filoloji alanındaki yetkinliğini ortaya koymaktadır. Hânî'den bahseden kaynaklar, onun daha birçok eser yazdığını kaydetmektedir. Bunların içerisinde hacimli eserler olmakla beraber, sadece şiirlerden oluşan eserler de bulunmaktadır. Bunlardan bazıları günümüze ulaşmıştır. Fakat, Hânî'ye ait olup olmadıkları tartışma konusudur. Günümüze, *Mem û Zîn*, *Divân*, *Nubihara Bıçûkân* ve *Akidea İmane* olmak üzere dört eseri ulaşmıştır. Bu eserler dışında Hânî'ye pek çok eser atfedilmektedir.

4. HÂNÎ'NİN TEVHİD ANLAYIŞI

Ahmed-i Hânî, 17. yüzyılda yaşayan önemli şahsiyettir. Hânî'nin eserlerinde sık sık Allah'ın (c.c.) varlığı, birliği/tevhide yaptığı vurgu dikkat çekmektedir. Hânî'nin, tevhidi bir hayat biçimi olarak ele aldığı görülmektedir. Bu düşüncesini açıklarken de Kur'an âyetlerinden ve kozmolojik delillerden hareket etmektedir. Tevhide dair ilk olarak değindiği konu Allah'ın (c.c.) varlığı ve bunun delilleridir. Bunu daha çok nazarî olarak açıklamaktadır.

Hânî, tevhide dair nazarî konulara değindikten sonra tevhidin eylem, amel ve pratik yöneliklerini ele almaktadır. O, tevhide dair görüşlerini söylem ve eylem bağlamında dile getirmektedir. Ona göre eylem olmadan tam bir tevhid anlayışı ortaya çıkmamaktadır. Ancak

¹³ Bu kavram kullanıldığı yerler hakkında detaylı bilgi için bk. Casim Avcı, “Şeyh”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2010).

¹⁴ Hânî, *Mem û Zîn*, 496.

¹⁵ Hânî, *Mem û Zîn*, 497.

¹⁶ Hânî, *Mem û Zîn*, 496.

¹⁷ Hânî, *Mem û Zîn*, 497.

¹⁸ M. Sait Özervarlı, “Hânî Şeyh Ahmed” (İstanbul: TDV Yayınları, 1997), 16/31-32.

söylem kısmının da ihmal edilmemesi gerekmektedir. Çünkü eylem ve amellerdeki tevhidin temeli, söylemdeki tevhidin sağlam olmasıyla gerçekleşmektedir. Hânî'ye göre kâinatta var olan âhenk nasıl yaratıcının varlığı ve birliğine/tevhide işaret ediyorsa insanın eylem ve amellerinde ki uyum da aynı şekilde buna/tevhide delâlet etmektedir. Amellere yansıyan bu durumun/tevhidin Müslüman kişinin ibadetine, edebiyatına, sanatına ve şiirine de yansıdığı görüşünü benimsemektedir.

Hânî'ye göre tevhid ilk önce insanın kendi içinde gerçekleşmektedir. İnsanın kendi içerisinde gerçekleştirdiği bu anlayış/tevhid nihayetinde sosyal hayatına yansımaktadır. O'na göre hem kişisel hem de evrensel tevhid mümkündür. Bu görüşü eserleri incelenirken görülmektedir. Hânî, tevhid anlayışını dile getirirken sadece söylemde kalmamakta bunu hayatına, eserlerine ve şiirlerine de yansıtmaktadır. Nitekim eserlerinin tamamını edebî ve şiirsel bir dille yazmıştır. Bunu yaparken de amelî olarak hayat tarzına bunu yansıtmaktadır. Öyle ki Hânî, günümüzde farkları ortadan kaldıran ve toplumu bütünleştiren bir kişi olarak anılmaktadır.

Hânî'nin dikkat çeken diğer bir yönü ise fikirlerini her platformda dile getirmesidir. O, Müslümanların içinde bulunduğu tefrikayı dile getirmekte, bunun çözüm yolunu sunmaktadır. Ona göre Allah'ın (c.c.) varlığı ve birliği/tevhid ispatlanmıştır. Ancak tevhidin amelî boyutu sürekli ihmal edilmiştir. Bu nedenle Müslümanlar sürekli ayrılık ve çatışma içerisindeyler. Hânî'nin bu söylemi bazı kişiler tarafından sansürlenmeye çalışılmıştır.¹⁹

Hânî'nin eserlerine bakıldığında sık sık tevhid kavramını vurguladığı görülmektedir. Hânî'nin sosyal hayatın her alanında olmasını istediği tevhid aslında bütün peygamberlerin davet ettikleri ilk esastır.²⁰ Peygamberler, insanları ilk önce tevhid inancı etrafında toplamak daha sonra da bunun toplumdaki yansımaları hedeflemektedirler. Nitekim Hz. Muhammed (s.a.s.) de hadislerinde birçok defa tevhide ve bunun toplumdaki yansımalarına dikkat çekmektedir.²¹ Hânî'de mensup olduğu dinin peygamberinin davet metoduna takip ederek bu yöntemi hem eserlerine hem de hayatına yansıtmaya çalışmıştır.

Hânî, bütün peygamberlerin yegâne amacı olan tevhidi bir süreç olarak ele almaktadır. O, ilk önce Allah'ın (c.c.) varlığı ve birliğini ortaya koymaktadır. Daha sonra yaşadığı toplumun bir araya getirip toplumsal açıdan tevhidi gerçekleştirmek istemektedir. Hânî'nin özellikle tevhid açısından değindiği konulardan biri de tasavvufî açıdan tevhittir. Bu doğrultuda bu bölümde Hânî'nin isbât-ı vâcip konusundaki görüşleri ve kozmolojik açıdan tevhide dair görüşlerine yer verilmektedir.

4.1. Hânî'de İsbât-ı Vâcip ve Kozmolojik Açıdan Tevhid

Allah'ın (c.c.) varlığı ve birliği ele alındığında genelde İslâm düşünce sistemi içerisinde iki ana görüşten bahsedilmektedir. Bunlar kelâmcılar ve filozoflardır. Bu iki gurup metot ve yöntem açısından farklılaşsa da Allah'ın (c.c.) varlığı ve birliğinin/tevhidin akıl yoluyla ispatlanacağı hususunda ittifak etmektedirler. Her ne kadar filozoflar kelâm âlimlerinin

¹⁹ Bu sansürleme işi dönemin siyasî kişileri tarafından gerçekleştiği söylenmektedir. Ancak bu sansür işinin tam olarak kim tarafından yapıldığına dair herhangi bir bilgi mevcut değildir. Araştırma esnasında da herhangi bir bilgiye de ulaşılamadı.

²⁰ Murat Akın, "Roger Garaudy'nin Tevhid Yorumu", *Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 14/14 (30 Aralık 2018), 227.

²¹ Ebü'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc Müslim, *el-Câmi'u's-sahîh*, nşr. Muhammed Fuâd Abdülbâkî (İstanbul: y.y., 1374-75/1955-56), "İman", 1.

kullandığı delilleri kullanmasa da kelâm âlimleri filozofların kullanmış olduğu delilleri kullanmaktadır.²² Hânî'nin ise daha çok kelâm âlimlerinin kullanmış oldukları delilleri kullandığı aşağıda görülecektir.

İslâm düşüncesi içerisinde Allah'ın (c.c.) varlığı ve birliği hakkında birçok aklî ve naklî delil kullanılmakla beraber aklî delillerin en meşhurlarını “hudûs,²³ imkân, inâyet ve ihtirâ”²⁴ delilleri oluşturmaktadır. Ancak bu deliller mezhepler tarafından farklı şekillerde ele alınarak işlenmektedir. Aynı zamanda isbât-ı vâcip konusunda İslâm âlimleri de farklı yöntem ve metotlarla bu konuya yaklaşmaktadırlar. Hânî'nin bu konudaki yöntemine bakıldığında ise genelde gâye-nizam ve hudûs delillerini kullandığı görülmektedir.

Hânî, Allah'ın (c.c.) varlığı ve birliği/tevhid ilgili delil getirirken genelde kâinat ve âlemlerden hareket etmektedir. Âlemdeki düzen ve âhenk, Hânî'nin bu konuda vazgeçilmez bir delili olarak göze çarpmaktadır. O, düşüncesini kâinatın bir ilâh olmadan yaratılamayacağı esası üzerine kurmaktadır. Bundan dolayı gaye ve nizam deliline yakın argümanlar kullanmıştır, denilebilir. O, bu konudaki görüşlerini şöyle ifade etmektedir:

“Ey vâhidê penhan ku ji zatê ne peyda,

Ev kevn û mekân, erd û semâ, kunbe dê hedra,”²⁵

“Ey görünmez Bir! Senin zâtından meydana gelmiş,

Bu evren ve mekân, yeryüzü ve gökyüzü, yeşil kümbet,”²⁶

“Levh u kelem û kursî û ‘Erş, encum û eflak,

Hem ağır û ax, av û heva, cumleyê eşya,”²⁷

“Levhayî, kalemi, kürsüyü, arşî, yıldızları ve gökleri,

Hem ateşi ve toprağı, suyu ve havayı, bütün şeyleri,”²⁸

“Ervah û ‘ukûl, enfus û e‘rad û cevâhir,

Hal in di musevver, ne mehel û ne heyulâ,”

“Ruhlar ve akıllar, nefisler, ilinekler ve öz zatlar,

Ne mekân ne heyûla var, hepsi şekil almış değişkenlerdir,”

“Sed kafilê mevcûd peyapey û mutevatir,

Her lehze ji seraye ‘edem tèn bi temenna,”²⁹

“Varlıklar yüzlerce kabileler halinde birbirinin ardından,

Her an istekle boyun eğerek gelirler yokluk sarayından,”³⁰

²² İslâm filozofları ve kelâm âlimlerinin isbât-ı vâcip hakkında kullandıkları deliller için bk. M. Sait Özervarlı, “İsbât-ı Vâcip”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2000), 18/495-497.

²³ Hudûs delili: “Kâinatın yaratılmışlığı öncülüne dayanarak Allah'ın (c.c.) varlığını ve birliğini ispat etmek için başvurulan delillerden biridir.” Detaylı bilgi için bk. Bekir Topaloğlu, “Hudûs”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1998), 18/304-309.

²⁴ İslâm düşüncesinde gâye ve nizam, ihtirâ veya hikmet ve inâyet delilleri teleolojik delil olarak isimlendirilmektedir. Bu delil, evrende gözlenen düzenin kendiliğinden meydana gelebileceği esasına dayanmaktadır. Bu delile göre âlemin varlığı, estetik görünümü, uyumlu işleyişi ve belirlenen süre içinde bozulmadan devam etmesi, bunun sonsuz kudret sahibi ilâhî bir varlığa bağlanması halinde mümkündür. Özervarlı, “İsbât-ı Vâcip”, 18/495-497.

²⁵ Ahmed-î Hânî, *Divan*, çev. Kadri Yıldırım (İstanbul: Avesta, 2014), 209.

²⁶ Hânî, *Divan*, 136.

²⁷ Hânî, *Divan*, 209.

²⁸ Hânî, *Divan*, 136.

²⁹ Hânî, *Divan*, 209.

³⁰ Hânî, *Divan*, 137.

“Hin nekdê fenaye diguhorin bi beqayê
Hin nekdê vucûda hwe dikin bê bedel efna,”³¹

“Bazıları fena sermayesini bekâ sermayesiyle değışirler,
Bazıları da varlık sermayelerini karşılıksız yok ederler,”³²

“Her yek bi vucûda hwe vucûda te dihvazit,
Bilcümle heridare cemâlatê ne hekka.”³³

“Kendi varlığıyla senin varlığını istiyor her biri,
Allah’ım! hepsi olmuş senin güzelliğine müşteri.”³⁴

Görüldüğü üzere Hânî, doğrudan kâinatın yaratılışı ve düzeni delilinden yola çıkmaktadır. O, âlemin işleyişi ve düzeninden hareket ederek Allah’ın (c.c.) varlığını ispatlamaya çalışmaktadır. Aynı şekilde İmam Eş’arî’de bu yöntemi benimsemektedir. “Âlemin bir yaratıcısının olduğu ve onu sürekli bir düzen içerisinde tutan bir müdebbirinin olduğunun kanıtı nedir?”³⁵ sorunu sormuş ve buna cevap olarak âlemin yaratılışı ve düzeninden hareketle bunu kanıtlamaya çalışmıştır. Bu açıdan Eş’arî’nin yolunu takip eden Hânî, âlemin cevher ve ârazilardan oluştuğunu da belirtmektedir.

Hânî, Eş’arî kelâm âlimlerinin görüşlerinden haberdar olmakla beraber onların tevhid metodunu da devam ettirmektedir. Kelâm ekollerinin tevhid anlayışı açıklanırken İmam Eş’arî’nin Kur’ân-ı Kerîm’in uslûbunu benimsediği, Cüveynî’nin ise Allah’ın (c.c.) varlığını aklen ispat etmenin vâcib olduğundan bahsedip, âlemin hâdis olduğunu belirttiği açıklanmıştır. Hânî’nin görüşlerine bakıldığında İmam Eş’arî ve Cüveynî’nin yöntemi ele benimsemekle beraber kitaplarının başlangıcında Cüveynî’nin³⁶ aksine yukarıda da görüldüğü üzere doğrudan Allah’ın (c.c.) varlığı ve birliğinden bahsetmektedir.

Yukarıdaki dizelerde görüldüğü üzere Hânî, yeryüzü, gökyüzü gibi somut varlıkların ve ruhlar-akıllar gibi soyut kavramların, Allah (c.c.) tarafından yaratıldığını söylemektedir. Onun, Allah’ı (c.c.) “görünmez bir” olarak dile getirmesi, Allah’ın (c.c.) sadece dünya gözü ile görülemeyeceğine işaret etmesi içindir. Vâhid kavramıyla Allah’ı (c.c.) sıfatlandırması da Allah’tan (c.c.) başka ilâh bulunmadığına delâlet etmesi içindir. Hem görünmezlik hem de bir olmak yalnızca Allah’a (c.c.) mahsus olduğundan Hânî, Allah (c.c.) için “Ey vâhidê penhan”³⁷ sıfatını kullanmaktadır.

Hânî, isbât-ı vâcib konusuna değinirken, kâlam ilminin önemli konularından olan cevher ve âraz kavramlarını dizelerinde zikretmektedir. Cevher kelimesinin çoğulu olan cevâhir kavramı; “tek başına ayakta durabilen varlığını devam ettirmek için başka bir şeye ihtiyaç duymayan şey”³⁸ mânasında kullanılmaktadır. İlenek diye Türkçe’ye geçen âraz kavramı ise; “tek başına kâim olmayan, varlığını devam ettirmek için başka bir şeye ihtiyaç duyan şey anlamında kullanılmaktadır.”³⁹ Hânî, bu iki kavramın, Allah (c.c.) tarafından

³¹ Hânî, *Divan*, 209.

³² Hânî, *Divan*, 137.

³³ Hânî, *Divan*, 209.

³⁴ Hânî, *Divan*, 136-137.

³⁵ Ebu’l-Hasan Eş’arî, *Kitâbu’l-lüma’*, (Lübnan: Daru’l-Kutubu’l-İlmiyye, 2012), 15.

³⁶ İmâmü’l-Haremeyn Ebü’l-Meâlî Rüknuddîn Abdülmelik b. Abdillâh b. Yûsuf el-Cüveynî, *Kitâbü’l-İrşâd*, çev. Adnan Bülent Baloğlu vd. (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2016), 37.

³⁷ Penhan/Pinhan: Gizli ve görünmez anlamında kullanılmaktadır.

³⁸ Nuruddin Sabûnî, *el-Bidâye fi Üsûli’-d-Din* (İstanbul: Mektebetü’l-Hanefiyye, 2018), 17.

³⁹ Sabûnî, *el-Bidâye*, 17.

yaratıldığını belirtmektedir. Ona göre âraz, varlığını devam ettirmekte cevhere ihtiyaç duymakta bu da onun hâdis bir varlık olduğunu göstermektedir. Aynı şekilde cevherin de ebedî ve ezeli olmadığını belirtmektedir. Hâdis olanın da bir muhdise ihtiyaç duymasından dolayı bu muhdisin Allah (c.c.) olduğunu dile getirmektedir. Bundan dolayı Hânî'nin bu metodu ile hudûs delilini kullandığı söylenebilmektedir.

Hânî'nin âraz kavramını tekil, cevher kelimesini çoğul olarak getirmesi de tevhid anlayışına ne kadar bağlı olduğunu göstermektedir. Hânî, ârazların, cevherler olmadan ayakta durmasının imkânsızlığını bildiğinden bunu çoğul olarak getirmeye ihtiyaç duymamaktadır. Cevherler ise “tek başına kaîm olan şeyler” diye tanımlanmasına rağmen onları yaratan bir yaratıcıya ve mekâna ihtiyaç duymaktadırlar. Bundan dolayı her ne kadar cevherler tek başına kaîm olsalar da başka cevherle bu ortak özelliği paylaşmaktadırlar. Oysa ki Allah (c.c.) tek başına kaîm olan, her şeyin varlığı ona bağlı olan ve bu özelliğini başka hiç kimse ile paylaşmayan zâttır, diye düşünmektedir Hânî. Bu görüşüyle Allah'ın (c.c.) ne cevher ne de âraz olduğunu belirterek bu ikisinin yegâne yaratıcısının Allah (c.c.) olduğunu dile getirmektedir.

Ayrıca Hânî, klasik felsefenin ontoloji anlayışına karşı çıkararak, heyûla kavramının da Allah (c.c.) tarafından yaratılmış ve değişken bir şey olduğunu şu dizeleriyle dile getirmektedir:

“Ervah û ‘ukûl, enfus û e‘rad û cevâhir,
Hal in di musevver, ne mehel û ne heyulâ,”⁴⁰

“Ruhlar ve akıllar, nefisler, ilinekler ve öz zatlar,
Ne mekân ne heyûla var, hepsi şekil almış değişkenlerdir,”⁴¹

Klasik felsefede heyûla, “her şeyin ana maddesi” olarak zikredilmektedir. Klasik felsefecilere göre Tanrı hiçbir şeyi yoktan var etmemektedir. Bilakis her şeyin ana maddesi olan heyûladan yaratmaktadır.⁴² Birçok İslâm âlimi gibi Hânî’de buna karşı çıkmaktadır. Allah’tan (c.c.) başka her şeyin sonradan olduğunu, ondan başka ezeli ve ebedî bir varlığın olmadığını belirtmektedir. O, yine bu dizeleriyle hudûs deliline atıfta bulunmaktadır.

Hânî’nin dikkat çektiği diğer bir konu ise levh, kalem, arş, yıldızlar ve göklerin sonradan yaratıldığıdır. Nitekim Hânî;

“Sed kafil mevcûd peyapey û mutevatir,
Her lehze ji seraye ‘edem tèn bi temenna,”⁴³

“Varlıklar yüzlerce kafileler halinde birbirinin ardından,
Her an istekle yokluk sarayından boyun eğerek gelirler”⁴⁴

Görüldüğü gibi Hânî, bu dizelerinde mahlûkatın sürekli yaratılma içerisinde olduğunu ve her birinin Allah'ın (c.c.) rızâsını murad ettiğini dile getirmektedir. Ona göre bütün varlıkların sadece Allah’a (c.c.) râğbet etmesi sadece onun ilâh olduğunu ortaya çıkarmaktadır.

Hânî, “Ey dil! ger te divêtin bibî dayim sesrur” adlı şiirinde isbât-ı vâcib ile ilgili şunları dile getirmektedir:

“Şebê zulmatê bi îmkâne dibit subhê numa,

⁴⁰ Hânî, *Divan*, 209.

⁴¹ Hânî, *Divan*, 136.

⁴² Osman Karadeniz, “Heyûlâ”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1998), 17/295-296.

⁴³ Hânî, *Divan*, 209.

⁴⁴ Hânî, *Divan*, 137.

Afîtabê ehediyet ji felek tetê zuhûr,”⁴⁵

Kapkaranlık geceler bile apaydın sabahlara dönüşebilir,
Vahdâniyet güneşi de sabahın gelmesiyle ancak doğabilir.”⁴⁶

Hânî, bu dizelerinde Allah’ın (c.c.) varlığını, güneşin varlığına benzetmektedir. Güneş nasıl hiçbir mahlûkata muhtaç değilse Allah’da (c.c.) hiçbir şeye muhtaç değildir. Hânî, karanlık gecelerin yalnızca güneşin doğmasıyla aydınlanabileceğini ifade etmektedir. Burada güneş, mecâzen tevhid mânasında kullanılmıştır. Tevhid güneşe, karanlıklar şirke benzetilmiştir. Hânî’ye göre bir kişide tevhid anlayışı ortaya çıktığında şirk karanlığı ortadan kalkmaktadır. Güneş teriminin vahdâniyet kavramından sonra getirilmesi zihinlerde bu kavramın daha iyi anlaşılması içindir diye düşünülebilir. O, bununla da kozmik âlemdeki varlıklardan biri olan güneşi örnek vererek var olan her şeyin bir olan Allah’a (c.c.) işaret ettiğini söylemektedir.

Hânî, “durdane jı dev da me dıbarın dem û satan” adlı şiirinde Allah’ın (c.c.) varlığı ve birliği hakkında şunları zikretmektedir:

“Ya Reb, bi tevhid, tesbîh û zikran,
Ya Reb, bi dîa û selat û selavatan,”⁴⁷

“Ya Rab! tevhid, tesbih ve zikirlerin hatırı için,
Ya Rab, dua, namaz ve salavatlar hürmetine,”⁴⁸

“Cundî û ricalan beşihînî, tu jı heybê,
Îsale seferkeş be helqê helewatan,”

“Gaip âleminden imdâda asker ve erleri gönder,
Bu yıl seferber olsun halvetteki münzeviler,”

“Hundikarî li kuffari muzeffer be bike dîsa!
Da şah tirsan li ‘umer dit selevatan.”⁴⁹

“Hükümdarı kâfirlere karşı muzaffer eyle Allahım!
Ki Şah artık Ömer’e (r.a.) salavat getirsin korku içinde.”⁵⁰

Tevhid inancının temel esası, Allah’ın (c.c.) zâtında ve sıfatlarında tek/bir olmasıdır. Onun zâtında ve sıfatlarında bir olmaması, ikinci bir ilâhın varlığını ve onâ zâtında benzediğini gösterir. Bunun kabul edilmesi kabul edilmesi halinde birçok ilâhın varlığı kabul edilmiş olmaktadır. Bundan dolayı insan birden çok ilâhın emirlerine muhatap olur. Bu da insanın taşıyamayacağı bir yükür. Dolayısıyla tevhid, insan için büyük bir kolaylık sağlamaktadır.

Hânî’nin *Divan* adlı eserinde tevhid kavramının açıkça geçtiği yerlerden biri de yukarıdaki dizelerdir. Hânî, Allah’a (c.c.) dua ederken onun vahdâniyetini ileri sürerek söze başlamaktadır. “Ya Rab” diye nida edip ondan başka hiçbir ilâhın olmadığını, onun vahdâniyeti hatırına dualarını kabul etmesini istemektedir. Bu da Hânî’nin eylem ve amellerinde tevhide ne kadar önem verdiğini göstermektedir.

Tevhid inancının temel esası, Allah’ın (c.c.) zâtında ve sıfatlarında tek/bir olmasıdır. Onun zâtında ve sıfatlarında bir olmaması, ikinci bir ilâhın varlığını ve onâ zâtında benzediğini

⁴⁵ Hânî, *Divan*, 196.

⁴⁶ Hânî, *Divan*, 110.

⁴⁷ Hânî, *Divan*, 203.

⁴⁸ Hânî, *Divan*, 123.

⁴⁹ Hânî, *Divan*, 203.

⁵⁰ Hânî, *Divan*, 123.

gösterir.⁵¹ Bunun kabul edilmesi kabul edilmesi halinde birçok ilâhın varlığı kabul edilmiş olmaktadır. Bundan dolayı insan birden çok ilâhın emirlerine muhatap olur. Bu da insanın taşıyamayacağı bir yükür. Dolayısıyla tevhid, insan için büyük bir kolaylık sağlamaktadır.⁵² Nitekim Hânî'ye göre kâinatı yaratan ve idare eden yüce yaratıcının varlığı konusu tartışılmayacak kadar açıktır. Ona göre dünyada var olan eşsiz âhenk ve düzen öylesine mükemmeldir ki bunda hiçbir bozukluk mevcut değildir.⁵³ Hânî, dünyanın düzeni hatta her iki âlemin yaratılışı ki düzenini şöyle ifade etmektedir:

“Emre tê bı lefze “kun” dı âlem
Mevcûdî kırın, herz çı? adem,”⁵⁴

“Ol”⁵⁵ emrinle yaratıldı her iki âlem
Var ettin iki cihanı amaç ne? Âdem (insan)”⁵⁶

“Âdem bı hve yek ji herduvanê
Yek herfe jı emrê kun fekâne”⁵⁷

“Âdem’in kendisi her iki âlemden biridir,
Ve kün emrinin var olan bir harfidir.”⁵⁸

“Ev herfe hekiketa muhekkek
Hem emr e bi kudreta te hem helk”⁵⁹

“Gerçek hakikat bu insan harfidir
Hem âlemî emir ve yaratılıştandır.”⁶⁰

“Eşbahî muressem ın jı nâsut
Ervahi muvessemın bı lâhut”⁶¹

“Cesetler nâsuttan nakşedilmiş
Ruhlar lâhuttan süslenmiş”⁶²

“Ruh u cesed u ikrah
Tezvic buyin bi emre Allah”⁶³

“Bu ruhla cesed ikrah ve cebirle
Tezviç edilmiş Allah’ın emriyle.”⁶⁴

Yukarıda yapılan açıklamara göre Hânî’nin isbât-ı vâcip konusunda daha çok hudûs ve nizam delillerine başvurduğu görülmektedir. Ona göre kâinata/evrende var olan âhenk hem bir yaratıcının varlığına hem de birliğine işaret etmektedir. Hânî’ye göre tevhid yalnız

⁵¹ Ebu’l-Mansur Muhammed b. Muhammed el-Mâtûrîdî, *Kitâbü’t-Tevhîd*, ed. nşr. Bekir Topaloğlu – Muhammed Aruçi (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2003), 19.

⁵² Mevlüt Özler, *İslam Düşüncesinde Tevhid* (İstanbul: Rağbet Yayınları, 2005), 68.

⁵³ Kur’ân-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâli, haz. Hayrettin Karaman vd. (Ankara: Diyanet Vakfı Yayınları, 2003), bk. el-Mülk 67/3-4.

⁵⁴ Hânî, *Mem û Zîn*, 22.

⁵⁵ Bk. Âlî İmrân 3/47.

⁵⁶ Hânî, *Mem û Zîn*, 23.

⁵⁷ Hânî, *Mem û Zîn*, 22.

⁵⁸ Hânî, *Mem û Zîn*, 23.

⁵⁹ Hânî, *Mem û Zîn*, 22.

⁶⁰ Hânî, *Mem û Zîn*, 23.

⁶¹ Hânî, *Mem û Zîn*, 22.

⁶² Hânî, *Mem û Zîn*, 23.

⁶³ Hânî, *Mem û Zîn*, 22.

⁶⁴ Hânî, *Mem û Zîn*, 23.

yaratıcının varlığında değil, insan, tabiat ve yaratıcı arasında ortak olan bir husustur. Çünkü insan, tabiat ve evrenin tamamı onun(Tanrı'nın) varlığına ve birliğine delalet etmektedir. Evrende var olan her şeyin bir düzen ve ahenk içerisinde olması, her şeyin bir kadere göre yaratılması ve bunların tamamının sonradan yaratılmış olması, bunlara müdahale eden bir yaratıcıya delalet etmektedir. “*Yedi gök, yer ve bunların içinde bulunanlar Allah'ı tespih ederler. Her şey O'nu hamd ile tespih eder. Ancak, siz onların tespihlerini anlamazsınız. O, halîm'dir (hemen cezalandırmaz, mühlet verir), çok bağışlayandır*”⁶⁵ ifadesinden hareketle evrende var olan her şeyin onu varlığına ve birliğine, tıpkı peygamberler ve Kur'ân gibi işaret ettiğini dile getirmektedir.⁶⁶ Kâinatta var mevcûdatın ““varlıklar yüzlerce kabileler halinde birbirinin ardından, her an istekle yokluk sarayından boyun eğerek gelirler”⁶⁷ olarak tanıtılması oldukça yerinde yapılmış bir tanımdır. Bundan dolayı belki de Müslümanların eylemdeki tevhidi gerçekleştirmeleri için kâinat kitabına bakmaları gerekmektedir.

Nihayetinde İslâm âlimlerine göre Allah'ın (c.c.) zâtını idrak etmek mümkün olmadığı gibi onun sıfatlarının künhünü ve mahiyetini anlamak da imkân dahilinde değildir. Nitekim insanın, bir şeyin mahiyetini algılayabilmesi için o şeyin duyu organları çerçevesinde olması gerekmektedir. Akıl da bu duyu organlarından elde edilen bilgileri işleyen mekanizmadır. Akıl, duyu organlarından gelen bilgileri işler ve bunların mahiyetini anlamaya çalışır. Allah'ın (c.c.) zâtı ve sıfatları hakkındaki bilgiler ise sadece peygamberler tarafından verilen haberlerden ibarettir. Çoğu zaman bu bilgiler sınırlı olduğu için akıl, bunlar hakkında sağlıklı düşünememektedir. Bundan hareketle İslâm âlimleri bu konuda iki guruba ayrılmaktadır. Birinci gurup tevhid anlayışını korumak için zâtî sıfatlara ağırlık verirken, ikinci gurup ise Allah'ın (c.c.) zâtının ve sıfatlarının insan tarafından daha iyi anlaşılabilmesi için sübûfî sıfatlara önem vermektedir. Bununla beraber her iki gurup Allah'ın (c.c.) vahdâniyetine zarar verecek her türlü eksikliği ondan tenzih etmektedir.⁶⁸ Hânî ise tevhid anlayışında ikinci grupta bulunan âlimlerin görüşünü benimseyerek Allah'ın (c.c.) zât ve sıfatlarının anlaşılması için mümkünlere (varlığı da yokluğu da mümkün olan varlıklar) bakılması gerektiğini belirtmiştir.

SONUÇ

Bu çalışma Ahmed-i Hânî'nin tevhid inancına dair ortaya koyduğu görüşleri ele almaktadır. Hânî, tevhid inancını ortaya koyarken konuyu Allah'ın (c.c.) sıfatları içerisinde değerlendirerek tevhidin aklen mümkün olması konusunda aklî deliller sunmakla beraber naklî delillere de başvurmuştur. Çalışmanın sonucunda ulaşılan verileri şu şekilde ifade etmek mümkündür:

Hânî, tevhid düşüncesinin yanında dönemin sosyal sıkıntıları üzerinde durmakta ve toplumun tefrika içerisinde olmasından dolayı yakınmaktadır. O, bu tefrikanın sosyal dayanışma/tevhid ve bilgilenme ile ortadan kaldırılabileceğini, kendisinin de yazmış olduğu eserleriyle bu konuda üzerine düşen görevi yerine getirdiğini ifade etmektedir. Kendi zamanında insanların ilim, hikmet ve birlik/tevhid yerine maddî menfaatlara değer vermelerinden dolayı tefrikaya düştüklerini ifade etmektedir.

⁶⁵ el-İsrâ 17/44.

⁶⁶ Hânî, *Divan*, 137; Hânî, *Mem û Zîn*, 23.

⁶⁷ Hânî, *Divan*, 137.

⁶⁸ Detaylı bilgi için bk. İmamü'l-Harameyn el-Cüveynî, *Kitabü'l-İrşad*, çev. Adnan Bülent Baloglu (vd.) (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2016), 34-35.

Hânî'nin tevhid anlayışına bakıldığında ona göre tevhid her ne kadar sayı bakımından bir olmayı ifade etse de Allah (c.c.) için kullanıldığında eşsiz ve yeğane olmayı içermektedir. Hânî, buradan yola çıkarak inançta var olan tevhid inancını ibadetine, ameline, sosyal yaşamına, sanatına ve eserlerine yansıtmayı çalışmıştır. Hânî'nin tevhid tasavvuruna bakıldığında Eş'arîlik gibi İslâm ekollerinin, Fârâbî gibi bazı İslâm filozoflarının, Mevlânâ Celâddîn-î Rûmî (ö. 672/1273), Câmî ve Muhyiddin İbnü'l-Arabî (ö. 638/1240) gibi mutasavvıfların ve Batı dünyasından Machiavelli ve Thomas More gibi yabancı düşünürlerin etkilerini görmek mümkündür. Özellikle Allah (c.c.) tasavvurunda Eş'arî mezhebinin görüşünü benimseyerek bu yönde Allah'ın (c.c.) sıfatlarını ele almaktadır. Hânî, sık sık Allah'ın (c.c.) varlığına ve birliğine değinerek onun aşkınlığına ve içkinliğine vurgu yapmaktadır. Bu da onun vahdet-i vücûd anlayışını benimsediğini göstermektedir. Ayrıca yaşadığı bölgedeki insanların tevhid inancını tam anlamıyla hayatlarına yansıtamadıklarını ifade ederek sosyal açıdan tevhidi gerçekleştirmek için yenilenmeye ihtiyaç olduğunu vurgulamaktadır.

Kaynaklar

1. Avcı, Casim. “Şeyh”. İstanbul: TDV Yayınları, 2010.
2. Cüveynî, İmamü'l-Harameyn. Kitâbü'l-İrşâd. çev. Adnan Bülent Baloğlu (vd.). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2016.
3. Geçit, Molla Musa. Faydu'l-kadir'l-metîn: Şerhâ Kitab Mem û Zîn. ed. Mehmet Salih Geçit. İstanbul: İhvan Neşriyat, 2018.
4. Hânî, Ahmed-î. *Divan*. çev. Kadri Yıldırım. İstanbul: Avesta, 2014.
5. Hânî, Ahmed-i. *Mem û Zin*. çev. Mehmet Kaplan vd. İstanbul: Nûbihar, Dördüncü., 2019.
6. Kur'ân-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâli. haz. Hayrettin Karaman (vd.). Ankara: Diyanet Vakfı Yayınları, 2003.
7. Müslim, Ebü'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc. el-Câmi'u's-sahîh. nşr. Muhammed Fuâd Abdülbâkî. İstanbul: y.y., 1374-75/1955-56.
8. Mâtürîdî, Ebu'l-Mansur Muhammed b. Muhammed. *Kitâbü't-Tevhîd*. ed. nşr. Bekir Topaloğlu – Muhammed Aruçi. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2003.
9. Akın, Murat. “Roger Garaudy'nin Tevhid Yorumu”. *Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 14/14 (30 Aralık 2018), 223-244.
10. Özervarlı, M. Sait. “Hânî Şeyh Ahmed”. 16/31-32. İstanbul: TDV Yayınları, 1997.
11. Özervarlı, M. Sait. “İsbât-ı Vâcip”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. C. 22. İstanbul: TDV Yayınları, 2000.
12. Özler, Mevlüt. *İslam Düşüncesinde Tevhid*. İstanbul: Rağbet Yayınları, 2005.
13. Sabûnî, Nuruddin. *el-Bidâye fi Üsûli'd-Din*. İstanbul: Mektebetü'l-Hanefiyye, 2018.
14. Topaloğlu, Bekir. “Hudûs”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. C. 18. İstanbul: TDV Yayınları, 1998.
15. Yaşın, Abdullah. *Kürt Filozofu Şeyh Ehmedê Xanî Hazretleri*. Diyarbakır: Lis Yayınları, 2012.

NEV'Î-ZÂDE ATÂYÎ 'NİN “HEFT-H^VÂN” MESNEVİSİNDE BİR ÂŞIK İMGESİ

THE IMAGE OF LOVER IN NEV'Î-ZÂDE ATAYI'S “HEFT KHAN” MESNEVI

Lale HİDÂYET KIZI PAŞAYEVA

Azerbaycan Millî Bilimler Akademisi, Nizâmî Gencevi adına Edebiyat Enstitüsü,
Nizâmîşunaslık bölümü, genç araştırmacı

Özet

Deha Azerbaycan şairi Nizâmî Gencevi'nin büyük eseri olan “Hamse”, kendisinden sonra birçok şairin şiirler bestelemesine neden olmuştur. Usta şairin dünyaca ünlü “Hamse”sinin dördüncüsü olan “Yedi Güzel”, Türk edebiyatının en çok yazılan mesnevilerden biridir.

Eserleri 17. yüzyıla dayanan, yedi Osmanlı padişahına tanıklık eden, divan ve mesnevi şairi olarak tanınan Nev'î-zâde Atâyî, aynı zamanda Nizâmî Gencevi'nin de önde gelen ardıllarındandır. Nizami'den beş asır sonra yaşayan Atâyî, her zaman usta şairle rekabet içindeydi. Eserleri arasında “Heft Peyker”e atfen 1627 yılında altı ay boyunca tamamladığı “Heft-H^Vân” isimli mesnevisini kaleme almıştır. Bu mesnevi, Nizami'nin şiirine sadece bir hikâye içermesi bakımından benzemektedir. “Heft-H^Vân”daki eserin en önemli kısmı yedi hikayedir. Hikayelerin temaları tamamen farklıdır. Şair, hayali üzerinde çalışmış ve kusursuz bir sanat eseri yaratmıştır.

Eserin konusu İstanbul'da yaşayan bir âşığın tasviri ile başlamaktadır. Bir bilim adamı ve beyefendiyken, bir güzele hayran kaldı ve iç çekip ağlamaya başladı. Bu genç adama, sadece yedi arkadaşı, her biri ayrı hikayeler anlatarak teselli edebilir.

“Heft-H^Vân” eserinde hikayeler, geçtikleri yer ile başlar ve kahramanların tasviri, olayların çerçevesi, âşıkların buluşması, sefalet ve nihayet kavuşma ile biter.

Hikayelerde aşkın aynı cinsiyetten olması dikkat çekiyor. Bu tür aşk hikayesi klasik edebiyatta bulunur. Atâyî 'ye göre bir kadına karşı duyulan aşkın sonunda cinsel ilişkiye yol açması gerçek aşkı hesaba katmaz. Gerçek aşk ise cinsel ilişki içermeyen aşktır. Ve bu sadece mahbub aşkı. Hikâyelerdeki şahsiyetler öncelikle sevgilidir. Bunlar uygu olarak her zaman birbirine benzerler. Aşklarını ve zaafılarını bu şekilde anlatan şair, bir takım ince mizah ve fıkraları aşkla karşılaştırır. Fakat bu âşıkların acılarını ve aşk ateşlerini her zaman büyük kudreti ile dile getirmiştir.

Aniden konuya âşık girer ve aşk hemen etkisini göstermeye başlar. Âşığın şefkatinin eylemlerinden ayrılma ve bir araya gelen kötü insanlardan dolayı aşk acısı ustaca anlatıldıktan sonra, sonunda saf aşkın sonucu olarak âşıklar yeniden bir araya gelir ve böylece hikayeler sona erer.

Anahtar kelimeler: Nizami Gencevi, Nev'î-zâde Atâyî, “Heft-H^Vân”, âşık imgesi

Abstract

“Hamse”, the great work of the genius Azerbaijani poet Nizami Ganjavi, caused many poets to compose poems after him. The fourth of the world-famous “Hamse” of the master poet, “Seven Beauties” is one of the most written mesnevis of Turkish literature.

Navizade Atayi, whose creativity dates back to XVII century and is known as divan and Masnavi poet, witness to seven Ottoman sultanates and is one of the followers of Nizami

Ganjavi. Atayi, who lived five centuries after Nizami, was always in competition with the master poet. Among his works he wrote his masnavi titled “Haft khan”, which he completed in 1627 as a tribute to “Haft peykar” for six months. This masnavi is similar to Nizami's poetry in that it contains only one story. The most important part of the work in “Haft khan” is seven stories. The themes of the stories are completely different. The poet worked on his dream and created an impeccable work of art.

The subject of the work begins with the depiction of a lover living in Istanbul. When he was a scientist and a gentleman, he admired a beauty and began to sigh and cry. To this young man, only seven friends can tell him, each telling separate stories.

In the work “Haft khan”, the stories begin with the place where they passed, and end with the depiction of the heroes, the framework of events, the meeting of lovers, misery and, finally, reunion.

It is noteworthy that in the stories love is of the same sex. This kind of love story is found in classical literature. According to Atayi, the fact that love for a woman eventually leads to sexual intercourse does not take into account true love. True love is love that does not involve sexual intercourse. And this is just the love of mahbub. The personalities in the stories are primarily lovers. They are always similar in application. Describing his loves and weaknesses in this way, the poet compares a number of subtle humors and anecdotes with love. But he has always expressed the sufferings and love fires of these lovers with his great might.

Suddenly, he falls in love with the subject, and love immediately begins to take effect. After the separation from the actions of the lover's decency and the pain of love due to the evil people who have met are skillfully deciphered, in the end, as a result of pure love, the lovers reunite, and so the stories end.

Keywords: Nizami Ganjavi, Nev’î-zâde Atayi, “Haft khan”, lover image

1. GİRİŞ

Büyük Azerbaycan şairi Nizâmî Gencevi'nin dahiyane eseri olan “Hamse” adıyla bir araya getirdiği beş mesnevisinin çeşitli şairler tarafından beğenilerek nazireler şeklinde derlenmesi her zaman ilgi odağı olmuştur. Nizâmî Gencevi o kadar dahi bir sanatçıdır ki, dünyadaki ilk “Hamse”nin yaratıcısı olarak bilinir ve kendisinden sonra gelen şairler üzerindeki etkisi onun ebedi gençliğine ve gelecek nesillere sayısız nazireler yazmasına yol açmıştır. Usta şairin dünyaca ünlü “Hamse”sinin dördüncüsü olan “Yedi Güzel”, Türk edebiyatının en sevilen şiirlerinden biri olarak kabul edilebilir.

2. “HEFT PEYKER”E NAZİRELER

Orta Çağ'da çok sayıda Osmanlı şairi Nizâmî Gencevi'nin bu eserinden etkilenecek yararlanmıştır. Türk edebiyatında “Heft Peyker” konulu mesneviler, çoğunlukla Nizâmî'nin eserinin etkisi ile yazılarak veya tercüme edilerek oluşturulmuştur. Bu mesneviler bazen Hamse'lerin içerisinde bazen de müstakil bir eser olarak kaleme alınmıştır. Türkçe yazılan ve metinleri elde olan Nizâmî Gencevi'nin dördüncü şiiri hakkında yorum yapanlara Aşkî'nin “Heft Peyker”i, Behişt'in “Heft Peyker”i, Ahmed Rızvan'ın “Heft Peyker”i, Nev’î-zâde Atâyî'nin “Heft-H’ân”ı, Sübhizade Feyzi'nin “Heft-Seyyâre” ve aynı zamanda Amin Yumni'nin “Heft Peyker” mansur çevirisini de örnek göstere biliriz. Eski kaynaklarda ve tezkirelerde Ulvu, Kudsi Çelebi, Hayati, Trabzonlu Ramazan ve diğerlerinin “Heft Peyker”

adında bir mesnevileri olduğu biliniyorsa da şu anda mevcut değildir. Bursalı şair Ali Ulvü'nün “Heft Peyker” adlı eserinin Aşki'nin aynı adlı eserine benzediği söylenmektedir. Bazı araştırmacılar ise Ulv'un Aşki ile aynı kişi olduğunu ve dolayısıyla her iki isimle de anılan bu şahsın mesnevisinin aynı olma ihtimali olduğunu düşünmektedirler. Hayatı'nın olarak bilinen “Heft Peyker” adlı eserin ise Ahmed Rızvan'ın eseri olduğu tespit edilmiştir. Eserin başında Aşki, padişahın emriyle bu işle meşgul olduğunu belirtir. 15. yüzyılda II. Murat ve II. Muhammed döneminde yaşamıştır. Böylece Aşki, “Heft Peyker”i yazan ilk Osmanlı şairi olarak kabul edilir ve kendisinden sonra bu konuda mesnevi yazan şairlere örnek olmuştur.

3. NEVİZADE ATÂYÎ

Eserleri 17. yüzyıla dayanan, yedi Osmanlı padişahına şahitlik eden, yani 3. Murad'dan 4. Murad'a kadar olan dönemde yaşayan, Mesnevi ve Divan şairi olarak tanınan Nev'î-zâde Atâyî, aynı zamanda Nizâmî Gencevi'nin de ardıllarındandır. Nizâmî'den beş asır sonra yaşayan Atâyî, her zaman usta şaire rakabet gayesi göstermiştir. Nizâmî Gencevi'yi fırsat buldukça büyük bir Mesnevi üstadı olarak tanıdığını vurguluyor. Eserleri arasında “Heft Peyker”e atfen 1627'de altı ay süreyle tamamladığı “Heft-H'ân” adlı bir mesnevi yazmıştır. Bu eser, Nizâmî Gencevi'nin şiirini dışarıdan andırıyor, yani hikâye içermesi bakımından sadece benzemektedir. Bildiğimiz gibi, “Heft Peyker” eserinin temelinde, Behram'ın yaşam öyküsü yedi hikayeden daha fazladır. Hatta diğer adı ile “Behramname” olarak da anılmaktadır. Şair eser boyunca Behram'ın hayatını ve kahramanlığını ön planda vurgular. Mesnevinin yalnız bir kısmında memleket hükümdarının kızları tarafından Behram'a yedi hikaye anlatılır. Nizâmî Gencevi'nin “Heft Peyker” eseri kahramanlığı somutlaştırırken, Nev'î-zâde Atâyî'nin “Heft-H'ân” mesnevisi ise aşk üzerine kuruludur. Ancak Atâyî'nin “Heft-H'ân” mesnevisinde en önemli kısmı yedi hikayeden oluşmasıdır. Hikayelerin konuları tamamen farklıdır.

Atâyî'nin yaşadığı dönemde Klasik Osmanlı edebiyatı yüksek zirveye ulaşmış kabul edilirdi. Arapça-Farsçadan gelen kelimelerle zenginleştirilen şairler, artık vezin ve kafiye üzerinde tam kontrol sahibiydiler. Türkçe yazan şair ve edibler yetişiyordu. Ancak konular her zaman Farsça eserlerden alıntı oluyordu. Atâyî de çok iyi medrese tahsili görmüş arab ve acem dillerini öğrenmiştir. Bu dönemde dil gelişiminin de yardımıyla şairlerin giderek eski gelenekten koparak yerel temalar aradıklarını görüyoruz. Klasik edebiyatın tüm içeriğini ve teşbih sanatlarının hemen hemen her türünü düzenli bir üslupta onun mesnevilerinde görebiliriz.

4. “HEFT-H'ÂN”

İstanbul'da yaşayan bir âşığın betimlenmesiyle başlar, bilim adamı ve zarif bir bey iken güzele tutulub perişan oluyor ve işi gücü ah ederek ağlamak olur, şimdi iç çekip ağlayabilir, viranelerde yaşamaya başlar, sevgilisinin adını anmadan sadece canım, kalbim şeklinde feryad eder. Onu görenler bu perişanlıktan kurtarmaya çalışırlar. İstanbul'un farklı semtlerinde bulunan evliya türbelerinden veya havası, suyu, manzarası güzel olan yerlerden bahseder ve oraya götürürlerse şifa bulacaklarını düşünürler. Ancak, bu rasyonel önlemler onu etkilemez. Sonunda herkes gider. Aşık, en sadık yedi arkadaşıyla kalır. Arkadaşlarındaki illetin bir aşk hastalığı olduğunu anlarlar. Bu illete ilacın ve tıbbın çare olmayacağını bildiklerinden, yine onu aşқта teselli etmenin yolunu ararlar. Her biri uzun aşk hikayesi anlatarak zavallı arkadaş

teselli etmeye çalışırlar. Bu yedi arkadaşın anlattığı hikâyelerin her biri “Heft-H^vân” mesnevisinin ana konusudur.

Nizâmî’nin “Heft Peyker”indeki yedi hikayenin her biri, Behram’ın yaptırdığı yedi farklı renkli sarayda bir memleket kralının kızı tarafından anlatılır. Gece, gündüz, ay ışığı ve yağmurlu gökyüzü gibi doğa dünyasının çeşitli dekorlarını yakalayan Atâyî, her birinde Behram’ın saraylarındaki renklere karşılık gelen farklı tonları betimleyerek sevgilinin arkadaşlarına hikayeler aktarıyor. Bu yedi hikayenin birincisi ve yedincisi o dönemin Osmanlı sınırları içinde geçmektedir. Diğer beşi Belh, Rey, Gazne, Bağdat ve Mahan şehirlerinde yaşanır.

Hikâyelerdeki şahsiyetler her şeyden önce aşık tiplerdir. Bunlar duygu olarak her zaman birbirine benzerler. Aşklarını ve bu yoldaki zaaflarını anlatırken Atâyî, pek çok ince mizahı ve latifeyi sevgiyle tasvirlerine karıştırır. Fakat bu aşıkların çektiği eziyetler ve aşk ateşi her zaman büyük bir kudretle ifade edilir.

Atâyî betimlemelerde başarılı olmak için öykü oluşturmada büyük maharet gösterir. Hikayesine genellikle olayın geçtiği yerden bahsederek, yerin küçük bir tarifıyla başlar. Hikaye kahramanın şah eserini en temel satırlarda gösterdikten sonra olayın içinde cereyan edecek çerçeveyi hazırlar ve kahramanı bu çerçevenin içine koyar. Ondan sonra aniden âşık da aynı dekora girer ve aşk hemen etkisini göstermeye başlar. Aşığın nazı ve araya giren kötü insanların yolsuzlukları, tesadüflerden doğan ayrılıkların verdiği aşkın acısı ustaca anlatıldıktan sonra, saf aşk sonucunda âşık ve sevgilisi nihayet birleşir ve hikâye böylece son bulur.

5. AŞK

“Heft-H^vân” mesnevisi tamamen aşk konusu üzerine kuruludur ve eserin sonunda şairin dediği gibi aşkın hicranları ve heyecanları orada anlatılmaktadır. Hikâyeler, ilginç olaylar olmaktan ziyade, esas olarak aşk dünyasında duyulan farklı duyguları anlatmanın bir aracı olarak tasarlanmıştır. Konusu her zaman romantik kişilikler, sahneler ve bir anda olmayacak şeyler içerse de bütün bunların hepsi sevgiyi iletme için kurulur. Şair yeri geldiğinde aşk duygusunu büyük güç ve ince bir mizahla canlı bir şekilde ifade eder.

Şair hayalleri üzerinde çalıştı ve bir sanat eseri yarattı. Aşkın derin heyecan teşvişlerine tesadüf edilir. “Heft-H^vân” eserinde hikayelerin konusu ve kişilikleri hayati olmakla beraber ancak en başından itibaren romantik karakterlerini korurlar. Ancak bu romantik hikayelerde aşkın tüm sefahatı ve özellikle ızdırapları büyük bir kudretle dile getirilmiştir.

Atâyî, kadın aşkının gerçek aşk olmadığını, platonik aşkın mahbup olamayacağını iddia eder. Aynı konuda yazan Taşlıcalı Yahya Beyin “Şah-ü Geda” isimli mesnevisinden bahseder ve onu övdükten sonra tek bir kusur bulur. O da eserde âşığın adının zikredilmesidir. Aslında bu isim anılmamalı, haset eden kıskançlar, arabozanlar da bu sırrı bilmemelidir. Sevgili sadece sevgiyi, aşkı kanıtlar. Aşk bir kere ateşlenince artık o aşıkda akıl hüküm sürmeyeceğinden vücudunu ve kâinatı unudur.

Her iki esere göre: Gerçek aşk, bir kadını sevmekle olmaz. Her halükarda kadın sevgisi cinsel duygulara karışır ve aşkı bozar. Saf güzelliği sevmek ve bu duygulardan uzak durmak için servi boylu bir mahbubun sevgisine ihtiyacınız var. Şair servi boylu derken uzun boylu bir çocuğu kastetmiştir. Böyle bir aşk asla cinsel duygularla karıştırılmamalıdır. Atâyî’ye göre bir mahbubun sevgiliye dokunması yılda sadece bir kez elini öpmekle sınırlı olmalıdır. Eser bundan sonra başlar.

Hikayelerin başından sonuna kadar bu diziye tekabül edecek şekilde hazırlanan aşkın duygu ve ıstırapları birbirini takip eder.

6. SEVGİLİ

“Heft-Hân” eserinde tüm aşıklar güzel erkek karakterlerdir. Bu güzel erkekler aslında delikanlı ya da genç dilber oğlan çocuklarıdır. Literatürde sıklıkla rastlanan dilber kelimesi, Farsçadan türetilmiştir ve gönül alan anlamındadır. Hikayelerde sevginin aynı cinsiyetten olması dikkat çekicidir. Şair genelde eserlerinde kadın aşkını çok hoş görmez. Onu alakadar eden bilhassa mahbub aşkıdır. Atâyî döneminde genellikle bu tür aşk hikayelerine rastlanır. Atâyî aşkı tutkuyla karıştırmamak gerektiğini düşünüyor. Aşkın sadece karşı cins için bir tutku olduğu fikrini reddeder. Aşkın görkemi hiçbir duyguyla eş tutulamaz.

Ayrıca iyi ya da kötü insan görsellerinin birçoğu da konu içerisinde yer almaktadır. Güzel ve çirkin tiplerin anlatımında da onlar olabileceği kadar çirkin veya güzel insan olarak tasvir edilmiştir.

7. HİKAYELERİN ÖZETİ

Karanlık bir gecede siyah gök kubbe altında anlatılan ilk hikaye olan “Destani-siyahi-şeyda”da kadı efendi, Cuma günü camide namaz kılarken elini öpmeye gelen bir güzele aşık olur.

Kıldı bir bir musafa eşraf
Oldı mazhar nevazişe etraf
Geldi nagh el öpmeğe bir hub
Penbe-i keffi zib-i dag-i kulub
Gördü bir dilber-i zarif-simat
Baştan ayağa işvev-ü- hareket

(T.Karacan, 1974)

Burada güzel dediğimizde delikanlı ve genç yaşlarda olan bir oğlan çocuğundan bahsediyoruz. Kadi bu dilbere aşık olduktan sonra oğlanda da ona karşı hisler uyanır.

Örneğin bu hikayede kadın imgeleri de yer alır fakat şair onları öyle betimlemiştir ki, sadece onlara aşık olmak değil, onlarla iletişim kurmak da tehlikeliydi. Şair, buradaki hanımlardan birinin güzel ama kötü bir iblis olduğunu vurgular:

Na-gehan gördi bir zen-i ziba
Guşe-i höcreden olub peyda

(T.Karacan, 1974)

(Hücrenin kenarında güzel bir kadının peyda olduğunu gördü)

Dedi her şeb işim keşa-keşdür
Bedeni serd u buyi na-hoşdur

(T.Karacan, 1974)

Bu beytte iblis kızın kendisini güzel göstermeye ve sevdirmeye çalıştığı, ancak bedeninin soğuk ve kokusunun hoş olmadığı belirtilir.

Genç dilbere musallat olan cin kızdan kurtarmaya çalışan başka yaşlı bir kadının tanımı:

Kaddi ham fikri ham u gende-dehen
Nefesi bad-biz-i dik-i fiten
Rište-asa teni uyumuş idi
Kirm-i pile gibi buruşmuş idi
Mekr u telbisinün yanında heman
Hayr-han idi ademe şeytan
(T.Karacan, 1974)

Yukarıdaki beytlerde yaşlı kadının kaddi boyu bükük, ağzının kötü koktuğunu ve tüm yüzünün buruşuk görünümde olduğunu tarif eder. Hatta onun kurnazlığı karşısında şeytan insan için iyi sayılırdı.

Yaşlı kadının güzel çocukla evlendirmeye çalıştığı genç kızı ise çok çirkin gösterilmiştir:

Bir kızı var idi yanında anun
Aks-i ayinesi idi peri-zenün
Anaya gayet ile benzer idi
Div görse anacığum der idi
(T.Karacan 1974)

Genç kız çirkinlikte annesine çok benziyordu. Hatta bir dev görse bile tiksiniirdi. Görüldüğü üzere birinci hikâyede anlatılan bu üç kadından hiçbiri yürek açıcı değildir ve şair zaten onlarla aşk ilişkisine karşı çıkıyor. Bu tip bir kadınla aşk yaşamaktansa aynı cinsiyetten birine aşık olmayı tercih ediyor. Ayrıca, genç dilber, bu kadınların onunla iletişim kurmaya çalışmasıyla da ilgilenmiyor.

Geceleyin zümrüt renkli sema altında anlatılan üçüncü hikaye, ünlü Gazne hükümdarı Sultan Mahmud ve Ayaz hakkındadır. Bu hikaye padişahla ilgili olduğu için savaş sahnelerine de yer verilmiştir. Genel olarak hikayelerde aşıkların çoğu saraylardadır ve bunların bazıları hükümdardır.

Bildiğimiz gibi Gazneli devletinin en kudretli ve tanınmış hükümdarlarından olan Mahmud Şah ve Ayaz hakkında sözlü ve yazılı literatürde çok sayıda hikaye bulunmaktadır. Atâyî de böyle konuyu ele almıştır. Şair hikayede bu konuyu büyük bir ustalıkla işlemiştir.

Şule-i necm ile sipihr-i kebud
Şevk-i Ayaz ile dil-i Mahmud
(T.Karacan, 1974)

Üstat üçüncü hikayede, Sultan Mahmud'un kahramanlığını üst düzeyde sergilemektedir.

Atâyî altıncı ve yedinci hikayelerde korsanlar konusuna da değinir. Yüksek bir zekaya ve duyarlı bir yüreğe sahip olan şairin, yaşadığı bölgenin doğal güzelliklerinin oldukça farkında

olduğu görünmektedir. Atâyî, İstanbul'da deniz kenarında yaşadığı için denizi, fırtınaları ve gemileri betimleme konusunda büyük bir ustalıkla çalışmıştır.

Yedinci hikayede iflas ettikten sonra Mısır'a gitmeye karar veren gençler korsanlar tarafından esir alınırlar. Bir çok zorluktan geçtikten sonra, korsanlardan ikisi bu genç adamların her birine aşık olur. Hatta şair, bu korsanların Hristiyan olduklarını vurgulasa da, aşktan İslam'ı seçip Müslümanlığı kabul ettiklerini de yazıyor. Onlar bu genç dilberlerle hayatlarını sonlandırıyorlar. Şair aşkı o kadar güzel ifade eder ki, aşkın karşısında tüm engeller ve zorluklar açıkça ortadan kalkar.

Yedinci hikayenin sonunda aşık, çok endişeli olan sevgilisinin kapıda olduğunu görür. Meğer sevgilisi onun kenarda acı çekmesini izlemiş. Bunun üzerine sevgilisi evden çıkar, aşığın yanına gelir, elini tutar ve onu teselli eder. Aşık da tüm arkadaşlarını bırakıp ona gider, yeniden bir araya gelir ve mutlu olurlar. Atâyî, kitabını güzel bir dua ile bitirir.

8. SONUÇ

Aşık, aşk yolunda zorluklar yaşarken birçok imtihandan geçer. Bu sırada kalp arınır ve aşk kemale erişir. O saf aşk iki âşığı birbirine kavuşturur. Vüsâlin bedeli acılarla birlikte ortaya çıkar. Aşktan acı çekmeyen, vüsâlin değerini anlayamaz.

Atâyî'nin oldukça hassas ve narin olan hikayelerinde aşıklar, sevgilileriyle birlikte mutlu bir dünya hayatı yaşar ve ölürlər. Aşıklar her zaman zorluklardan ve hicretlerden sonra birleşir, müreffeh bir hayat yaşar ve dünyadan ayrılırlar. Bazıları gömülür, bazıları yılanlar ve karıncalar tarafından yenir ve bazıları cennete gider orada sonsuza kadar yaşar. Bütün hikayeler bu resimlerden biriyle biter.

KAYNAKLAR

1. Ergün, Sadettin Nüzhet (1960) Türk Şairleri,
2. Kortantamer, Tunca (1997), Nev'î-zâde Atâyî ve Hamsesi, Ege Üniversitesi Yay, İzmir
3. Turgut Karacan, (1974), Nev'îzâde Atâyî, Heft-H'ân Mesnevisi: İnceleme-Metin , Ankara
4. Levend, Türk Edebiyatı Tarihi, s. 77, 109, 124, 144.
5. Nüşabə Araslı (1980), "Nizami və Türk ədəbiyyatı" "Elm" nəşriyyatı, Bakı

NEŞİMÎ'NİN DİVANÎ'NDA HÂL EKİ NÖBETLEŞMELERİ

CASE SUFFIX ALTERNATION IN NESİMÎ'S DIVAN

Doç.Dr. Meltem GÜL

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü,
ORCID No: <https://orcid.org/0000-0002-3522-5635>

Cahit SAĞIRDAĞ

Doktora Öğrencisi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve
Edebiyatı Anabilim Dalı, ORCID No: <https://orcid.org/0000-0002-7408-3916>

Özet

Hâl, Güncel Türkçe Sözlükte “*bir şeyin içinde bulunduğu şartların veya taşıdığı niteliklerin bütünü, durum, vaziyet*” gibi anlamlara gelmektedir. Hâl eki ise dil bilgisi olarak genellikle durum anlamını ifade etmektedir. Hâl eki nöbetleşmesi iki hâl ekinin birbirinin yerine kullanılmasıyla meydana gelen bir dil bilgisi olayıdır. Türk dil bilgisinde ses bilgisi, biçim birimi, söz dizimi ve hâl ekinde nöbetleşmeler görülmektedir. Hâl eki nöbetleşmeleri, Türkçenin Eski Türkçe döneminden günümüz Anadolu ağızları dönemine kadar süregelmiştir. Yapılan çalışmada, Eski Türkçe döneminden Orhun Yazıtları ve Irk Bitig; Karahanlı Türkçesi döneminden Kur'an Tercümesi, Kutadgu Bilig, Divanü Lûgat-it Türk, Atabetü'l Hakâyık; Harezmi Türkçesi döneminden Kısasü'l-Enbiyâ, Nehcü'l Ferâdis, Mu'înü'l-Mürîd; Kıpçak Türkçesi döneminden Codex Cumanicus, Gülistan Tercümesi; Çağatay Türkçesi döneminden Sekkâkî Divanı; Eski Anadolu Türkçesi döneminden Dede Korkut gibi belli başlı eserlerdeki hâl eki nöbetleşmelerine de yer verilmiştir. Çalışma kapsamında Nesîmî'nin Divan'ında yer alan hâl eki nöbetleşmeleri tespit edilmiş ve nöbetleşmenin en çok belirtme, bulunma ve yalın hâllerde olduğu; en az ise vasıta ve yön hâl eklerinde bulunduğu tespit edilmiştir. Bu çalışmada Nesîmî'nin Divan'ındaki hâl eki nöbetleşmelerinin varlığını tespit etmek ve hangi hâl ekleri arasında nöbetleşmenin ne şekilde meydana geldiğini açıklamak amaç edinilmiştir. Giriş kısmında Nesîmî'nin hayatı ve edebi kişiliği hakkında bilgi verilmiş, inceleme kısmında hâl ekleri kategorisi ve hâl ekleri nöbetleşmeleri üzerine değinilmiş, tarihi Türk lehçelerinde, Anadolu ağızlarında ve Çağdaş Türk lehçelerinde hâl eki nöbetleşmeleri örnekleri verilmiş daha sonra çalışmanın ana konusu olan Nesîmî'nin Divanı'nda hâl eki nöbetleşmeleri tespit edilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Nesîmî, Hâl Eki, Hâl Eki Nöbetleşmeleri.

Abstract

In the Contemporary Turkish Dictionary, case turns into meanings such as “*the whole of the event or the situation*.” On the other hand, the suffix case usually the meaning expresses the meaning of situation in terms of grammar. Case suffix alternation is a grammatical phenomenon that occurs when two case suffixes are used interchangeably. There are alternations in phonetics, morphemes, syntax and case suffixes in Turkish grammar. Case suffix alternations have continued from the old Turkish period of Turkish to the present Anatolian dialects period. In the study, Orkhon Inscriptions and Irk Bitig from the Old Turkish period; Kur'an Tercümesi, Kutadgu Bilig, Divanü Lûgat-it Türk, Atabetü'l Hakâyık from the

Karahanlı Turkish period; Kısasü'l-Enbiyâ, Nehcü'l Ferâdis, Mu'înü'l Mürîd from the Harezmi Turkish period; Codex Cumanicus, Gulistan Tercümesi Kıpçak Turkish period; Sekkâkî Divan from Çağatay Turkish period; The alternations of case suffixes in certain works such as Dede Korkut from the Old Anatolian Turkish period are also included. Within the scope of the study, alternations of case suffixes in Nesîmî's Divan have been determined and it has been determined that the is mostly in the accusative, locative and nominative case; It has been determined that it is found in the instrumental and dative case suffixes at least. In this study, it is aimed to determine the existence of case suffix alternations in Nesîmî's Divan and to explain how alternation occurs between which case suffixes. In the introduction part, information about Nesîmî's life and literary personality is given, in the analysis part, the category of case suffixes and their alternations are mentioned. Examples of case suffix alternations are given in historical Turkish dialects, Anatolian dialects and contemporary Turkish dialects. Then, the alternations of case suffixes in Nesîmî's Divan, which is the main subject of the study, were tried to be determined.

Keywords: Nesîmî, Case Suffix, Case Suffix Alternations.

GİRİŞ

Tarihî kaynaklarda ve tezkire kitaplarında Nesîmî'nin doğum yeri hakkında çeşitli bilgiler yer almaktadır. İran kaynakları Şiraz ya da Şirvanda, XVI. Yüzyıl Osmanlı tezkirecilerinden Âşık Çelebi Diyarbakır'da, Latîfî ise Bağdat'ta dünyaya geldiğini söylemiştir. Bir tuyuğunda ise Nesîmî Azerî olduğunu ifade etmiştir:

“Adımı Hakdan Nesîmî yazaram
Bil bu ma'den ne sîmem ya zerem
Hem hidâyet eylerem hem azaram
Hem bütü uşadıcı hem Âzerem” (Ty 223), (Ayan, 1990: 19).

Nesîmî, şiirlerini Türkçe yazmış, küçük bir divan teşkil edecek kadar Farsça şiirler de yazmıştır. Gazellerinden Arapçayı da iyi bildiği anlaşılmaktadır. Huruf ilminden ve Hurufilikten etkilenmiş insan yüzünde sekiz veya otuz iki harfî okuyarak yüzün Tanrı'nın tecelli yeri olduğunu ve yazdığı şiirlerde bu inancı dile getirmiştir. Nesîmî'nin edebi kişiliği iki döneme ayrılır. İlki Fazlullah ile buluşmadan önceki dönem. Bu dönemde İran şairlerini okumuş ve uygulamıştır. Şiirlerinde Ahmed Yesevî ve Mevlânâ Celaleddin Rumî gibi hikmetli söz ve nasihat etme arzusu hakimdir. Hazret-i Ali ve On İki İmam'a şiirlerinde derin bir bağlılık ve sevgi göstermektedir. İkinci dönemde ise Fazlullah'ın etkisi ile Hurufilik ilmine göre şiirler yazmıştır.

Çalışmada Nesîmî'nin Divanı'ndan yola çıkarak isim hâl eklerinin nöbetleşmeleri üzerinde durulmuştur. Tarihi Türk lehçelerinden, günümüz Anadolu ağızlarına ve çağdaş Türk lehçelerine kadar hâl eki nöbetleşmeleri örnekleri verilmiştir.

Hâl Eki Kategorisi Üzerine

Hâl, Güncel Türkçe Sözlükte “*bir şeyin içinde bulunduğu şartların veya taşıdığı niteliklerin bütünü, durum, vaziyet*” gibi anlamlara gelmektedir. Bunlar içinde dil bilgisi olarak çoğunlukla durum anlamı kullanılmaktadır. Hâl ekleri söz içinde başka kelimelerle olan ilişkilerine göre farklı hallerde bulunan (Banguoğlu, 2015: 326), isimlere anlam bakımından belli özellikler kazandıran (Aksan, 2015: 90), adlar ile fiiller arasında geçici anlam bağları kuran (Korkmaz, 2017: 282), ismin diğer kelimelerle münasebeti esnasında içinde bulunmuş

olduğu durumdur. (Ergin, 2011: 226). Hâl eklerinin çoğunluğu eklendiği ismi fiile bağlar. Bunlar arasında ilgi hâl eki eklendiği isimden sonra bir isme bağlanır. İlgi hâl ekinin bu kullanımından dolayı T. Nejat Gencan, H. Ediskun ve M. Kaya Bilgegil gibi araştırmacılar hazırlamış oldukları dil bilgisi kitaplarına bu ilgi hâl ekini dâhil etmemişlerdir. Bu konu hakkında Zeynep Korkmaz şu açıklamayı yapmıştır:

“Çekim ekleri nitelik ve işlev bakımından birbirlerinden farklıdır. İlgi durumu eki, adlar arasında ilişki kuran bir ek olduğu için onu ad çekimi eki saymamak doğru değildir. Bizce bu ilişkiyi de çekim basamaklarından biri olarak kabul etmek gerekir. Başka bir çekim eki olarak fiille de ilişki kurabilmektedir.” (2017: 284).

Türkçe dil bilgisi ve söz dizimi üzerine çalışma yapan araştırmacılar ise hâl eki üzerine farklı isimlendirmeler ve yorumlar yapmışlardır. Söz konusu farklılıkları şöyle açıklamışlardır:

Banguoğlu, hâl ekleri yerine *“adın halleri”* şeklinde bir isimlendirme yapmış olup hâl eklerinin ise adların söz içinde başka kelimelerle olan ilişkilerine göre farklı hallerde bulunduğunu ve bu hallerin onlara gelen bazı eklerle meydana geldiğini söylemiştir. (2015: 326).

Doğan Aksan, hâl eklerini *“ad durumu”* olarak adlandırmış ve hâl eklerini; cümlelerin düzeni içinde adların yüklendiği görevi belirlediğini, cümlede adın söz dizimi açısından rolünü ve öteki öğelerle ilişkisini gösterdiğini, aynı zamanda anlam bakımından ona belli özellikler kazandırdığını dile getirmiştir. (2015: 90).

Zeynep Korkmaz, *Türkiye Türkçesi Grameri* adlı kitabında *“ad çekimi ekleri”* ismini kullanmış, hâl eklerinin cümlede adlar ile fiiller arasında geçici anlam bağları kurduğunu ve adların durumunu karşıladığını belirtmiştir. (2017: 282).

Muharrem Ergin, hâl ekini ismin diğer kelimelerle münasebeti esnasında içinde bulunmuş olduğu durum şeklinde tarif etmiştir. (2011: 226).

Haydar Ediskun, hâl eklerini *“ismin halleri”* şeklinde isimlendirmiş ve şu açıklamayı yapmıştır:

“İsimler, cümle içindeki görevlerine ve genel olarak fiille olan ilgilerine göre, ya yalın hâlde bulunurlar, ya da -i, -e, -de, -den çekim eklerinden birini alırlar. Cümledeki görevlerine ve fiille olan ilgilerine göre isimlerin bulunabilecekleri bu beş durumdan her birine ismin hâli denir.” (1963: 114).

Lars Johanson, hâl eklerinin, Türkçede dikkat çekici şekilde sağlam kaldığını, Kuzey Tacikçe hâl eklerinin Türkçeye kuvvetli bir şekilde yaklaştığını, Türkçenin hâl kategorileri arasında ise yabancı tesirlerden en çok etkilenenin ilgi hâl eki olduğunu açıklamıştır. Yalın hâl bakımından ise Farsça ile Moğolcanın Türkçeye yaklaştığını dile getirmiştir. (2014: 96).

Hâl eklerinin sınıflandırması da dil bilgisi üzerine araştırma yapanlar tarafından farklı şekillerde ele alınmıştır. Bu sınıflandırmalardan bazıları şunlardır:

Muharrem Ergin hâl eklerini; nominatif (yalın hâl), genitif hâli (ilgi hâli), akkuzatif (yapma hâli), datif (yaklaşma hâli), lokatif hâli (bulunma hâli), ablatif hâli (uzaklaşma hâli), instrumental hâli (vasıta hâli), ekvatif hâli (eşitlik hâli), direktif hâli (yön gösterme hâli) şeklinde sınıflandırmıştır.

Tuncer Gülensoy, yalın hâl, ilgi hâli, yapma hâli (belirtme durumu), yaklaşma hâli (yönelme durumu), bulunma hâli, uzaklaşma hâli (çıkma durumu), vasıta hâli, eşitlik hâli, yön gösterme hâli şeklinde kategorize etmiştir.

M. Kaya Bilgegil, hâl eklerini “*ismin hâlleri*” olarak isimlendirmiş ve şöyle sınıflandırmıştır: yalın hal, -i hâli, -den hâli, -de hâli, -e hâli.

Haydar Ediskun, yalın hâl, -i hâli, -e hâli, -de hâli, -den hâli şeklinde gruplandırmıştır.

T. Nejat Gencan, yalın durum, -i durumu, -e durumu, -de durumu, -den durumu.

Tahir Kahraman, hâl eklerini “*adın durum ekleri*” şeklinde isimlendirmiş ve şu sınıflandırmayı yapmıştır: yalın durumu, nesne durumu (akkuzatif belirtme), yaklaşma (yönelme) durumu, bulunma (kalma) durumu, çıkma (uzaklaşma) durumu, belirten (tamlayan) durumu (ilgi), araç-birliktelik durumu şeklinde gruplandırmıştır.

M. Hengirmen, yalın durum, belirtme durumu, yönelme durumu, kalma durumu, çıkma durumu, tamlayan durumu şeklinde düzenlemiştir.

Günay Karaağaç, yalın durumu, ilgi durumu, yapma durumu, yaklaşma durumu, bulunma durumu, uzaklaşma durumu, vasıta durumu, eşitlik durumu, yön durumu, neden durumu, karşılaştırma durumu, benzerlik durumu, sınırlama durumu şeklinde kategorize etmiştir.

Hâl eki sınıflandırmalarına bakıldığında hem hâl eklerinin isimlerinde hem de sınıflandırmalarında farklılık görülmektedir. Yalın hâl, belirtme, ayrılma, bulunma ve yönelme hâl ekleri çoğu araştırmacının sınıflandırmasına dâhil iken ilgi, eşitlik, vasıta ve yön gösterme hâl ekinin bazı araştırmacıların sınıflandırmasında yer aldığı görülmektedir.

Hâl Eki Nöbetleşmeleri Üzerine

Hâl eki nöbetleşmeleri bir hâl ekinin başka bir hâl ekinin yerine geçmesiyle oluşur. Dil birimlerinin birbirinin yerine kullanılmasıyla ses bilgisinde nöbetleşme, biçim birimlerinde nöbetleşme ve söz diziminde nöbetleşme meydana getirmiştir. (Karaağaç, 2018: 600-601). Gelecek zaman yerine geniş zaman, olmamış bir hareket yerine geçmiş zaman kullanımları gibi nöbetleşmeler dilde çoğu kez olmuştur. Zaman biçimbirimlerinin yanında kipler ve hâl ekleri de birbirlerinin yerine kullanılmıştır. (Demirci, 2007: 126-127).

Tarihî Lehçelerde Hâl Eki Nöbetleşmeleri

Eski Türkçe döneminde, Orta Türkçe döneminde ve Eski Anadolu Türkçesi döneminde hâl eki nöbetleşmeleri görülmüştür.

Orhun Türkçesinde hâl eki nöbetleşmeleri olarak şunlar tespit edilmiştir:

Teñri teg **teñride** bolmış. “Tanrı gibi Tanrıdan olmuş.” (Kül Tigin, Güney 1), (ayrılma hâl eki yerine bulunma)

Türük bilge kağan bu **ödke** olurtum. “Türk Bilge Hakan, bu devirde (tahta) oturdum. (Kül Tigin, Güney 1), (bulunma hâl eki yerine yönelme hâl eki)

Ötüken **yış** olursar ilte buñ yok. “Ötüken dağlarında oturursa ülkede hiçbir sıkıntı olmaz.” (Kül Tigin, Güney 3), (bulunma hâl eki yerine yalın hâl)

Bir kişi yañılsar **uguşı bodunı** bişükiñe tegi kıdmaz ermiş. “Bir kişi suç işlese, onun boyuna, halkına ve hısım akrabasına kadar herkesi öldürmezler imiş.” (Kül Tigin, Güney 6), (yönelme hâl eki yerine belirtme hâl eki)

Kuurıdın sogud örti. “Batıda Soğdlar baş kaldırdı.” (Kül Tigin, Batı Yüzü), (ayrılma hâl ekinin bulunma hâl eki yerine)

Sabin almatın **yır** sayu bardıg. “Sözlerini almadan her yere gittin.” (Bilge Kağan, Kuzey 7), (yönelme hâl eki yerine yalın hâl)

İltirış Kagan boluyın **biriye** Tabgaçığ öñre Kıtayığ **yırıya** Oguzug öküş ök ölürti. “İltirış Kağan olunca güneyde Çin’i, doğuda Kıtay’ı, kuzeyde Oğuz’u pek çok öldürdü.” (Tonyukuk, Batı Yüzü 7), (bulunma hâl eki yerine yönelme hâl eki)

Yenisey Yazıtlarında hâl eki nöbetleşmeleri şu şekilde olmuştur:

Siz **elime konçuyıma oğlanıma budunıma sizime** altmış yaşında. “Siz elimden, prensesimden, oğullarımdan, kavmimden, sizlerimden altmış yaşında (ayrıldım).” (Uyug-Tarlık yazıtı 1) (ayrılma hâl eki yerine yönelme hâl eki)

Atım El Togan Tutuk ben teñri **elimke** elçisi ertim. “Adım El Togan Tutuk; ben semavî (veya İlâhî) elimin elçisi idim.” (Uyug-Tarlık yazıtı 2), (ilgi hâl eki yerine yönelme hâl eki)

Uygur Türkçesinde hâl eki nöbetleşmeleri görülmüştür:

Utru eki yalığ kişi **oğlın** sokuşmış. (İrk Bitig 1) “(Bu yol tanrısı) güler yüzlü iki insanoğluna rastlamış.” (belirtme hâl ekinin yönelme hâl eki yerine kullanılması)

Yaglıg kamıç bulupan yalgayu tirilmiş, **ölümde** ozmış tir. (İrk Bitig 13) “Yağlı bir kepece bulup yalamış, (öylece) hayatta kalmış, ölümden kurtulmuş, der.” (bulunma hâl ekinin ayrılma hâl eki yerine kullanılması)

İdişimte ayakımta öngi kaçça barır men? tir. (İrk Bitig 42) “Kabımdan kacağımdan ayrı nereye gidiyorum ben? demiş.” (bulunma hâl ekinin ayrılma hâl eki yerine), (Tekin, 2019: 19-23).

Eski Türkçedeki ayrılma hâl eki ile bulunma hâl eki arasındaki nöbetleşme Orta Türkçede de devam etmiş, bu iki dönemde ayrılma hâl eki kullanımı şekil bakımından paralellik göstermiştir. (Hacıeminoğlu, 2019: 30).

Karahanlı Türkçesinde şu hâl eki nöbetleşmeleri görülmüştür:

Kiriñler tamug **kapuglarıña** câvidâneler anıñ içinde. “Onun içinde ebedî kalacaklar, cehennem kapılarından girin.” (Kur’an Tercümesi 35/19b3), (ayrılma hâl eki yerine yönelme hâl eki)

Ol Tañrı rûzî **bergenlerde** edgüreki turur. “Allah rızık verenlerin en hayırlısıdır” (Kur’an Tercümesi 38/56b3), (ilgi hâl eki yerine bulunma hâl eki)

Kim kim saranlık kılsa bütünlükin saranlık kılur **özindin**. “Kim cimrilik yaparsa mutlaka kendi zararına yapar.” (Kur’an Tercümesi 37/25b3), (yönelme hâl eki yerine ayrılma hâl eki), (Çetin, 2014: 171-185).

Budunka başı sen ay ilig bu kün

Budunug küdezgil odug tur ögün (Kutadgu Bilig 1436)

“Sen bugün halkın başısın; halkı gözet, aklını başında tut, uyanık ol.” (ilgi hâl eki yerine yönelme hâl eki)

Bularda birisi bu til yalganı

Muningda basası sözüg kıyganı (Kutadgu Bilig 338)

“Bunlardan biri yalan söylemektir; ikincisi verilen sözden dönmektir.” (ayrılma hâl eki yerine bulunma hâl eki)

Bu **yalınguzlukumdın** manga yası yok

Et öz din esenin munın buldum ok (Kutadgu Bilig 3359)

“Bu yalnızlığımın bana zararı yoktur; ten ve din sıhhatini ben burada buldum.” (ilgi hâl eki yerine ayrılma hâl eki), (Osman, 2002: 33-40).

Körklüg tonuğ özünge

Tatlığ aşığ adhınka

Tutgil **konuk** ağırlığ

Yadhsun çawing budhunka (DLT)

“İyi elbiseyi kendin giy, tatlı yemekten başkasına hisse ayır, konuğu ağırla, ta ününü herkese yayasın.” (yalın hâlin belirtme hâl eki yerine kullanılması), (Atalay, 2013: 46).

Bardı közüm yarukı

Aldı özüm konukı

Kanda erinç kanıkı

Emdi **udhın** udhgarur (DLT)

“Gözümün nuru gitti, canımı aldı. Nerde o dileğine eren? Şimdi beni uykudan uyandırır.” (belirtme hâl ekinin ayrılma hâl eki yerine kullanılması), (Atalay, 2013: 47).

Sünekke iligdür **irenke** bilig

Bilgisiz iren ol süneksiz ilig (AH)

“Kemikte iliktir, erlerde bilgi;

Bilgisiz erler, kemiksiz ilik gibi.” (yönelme hâl ekinin bulunma hâl eki yerine kullanılması), (Ercilasun, 2012: 329).

Harezmi Türkçesi dönemi hâl eki nöbetleşmeleri örneklerinden bazıları şunlardır:

Teñri azze ve celledin tamam bolgunça Tefvik tilep **kitâb** başladuk. (KE s5/21)

“Allah azze ve celleden tamamlanınca (Allah’tan) yardım dileyip kitaba başladık.” (yalın hâlin yönelme hâl eki yerine kullanılması)

Tamug içinde bir münüşte oturup ta’atga meşgul boldı. (KE s7/21)

“Cehennemin içinde bir köşede oturup ibâdet ile meşgul oldu.” (yalın hâlin ilgi hâl eki yerine kullanılması), (Ata, 1997: 5-7).

Aya sahib-ihsân eşit bil özün

Emânet kerek **el kulağ til** közün

hıyanet mekirdin köñül hâli kıl

kıyâmet kün artuğ kün aydın yüziñ (MM s95/27)

“Ey güzellikler sahibi işit, kendini bil! Eline, kulağına, diline ve gözüne emanet ol! İhanet ve hileden gönlünü boş kıl! Kıyamet gününde yüzün güneş ve aydınlık olsun.” (yalın hâlin yönelme hâl eki yerine kullanılması), (Toparlı ve Argunşah, 2014: 95).

Kayu mu’mın ve muvaḥḥid kırk ḥadisni benim ḥadislerimdin işitmegenlerke tegürse, bilmegenlerke öğretse Hak te’âlâ ol kimerseniz ‘alimler **zümresinde** bitigey. (NF s2/7)

“Hangi mümin ve Allah’ın birliğine inanan kimse benim hadislerimden kırk hadis işitmeyenlere ulaştırırsa, bilmeyenlere öğretse Allah o kimseyi alimler topluluğuna yazacak.” (bulunma hâl ekinin yönelme hâl eki yerine kullanılması)

Tağı biri Reyḥân erdi, **andın** ogul kız bolmadı. (NF s4/12)

“Biri de Reyhan idi, onun oğlu ve kızı olmadı.” (ayrılma hâl ekinin ilgi hâl eki yerine kullanılması), (Eckmann, 2014: 2-4).

Kıpçak Türkçesinde hâl ekleri görülmüştür:

Menim küsegenimni **tamam** etkil. (CC 59a)

“Benim isteğimi yerine getir.” (yalın hâlin yönelme hâl eki yerine kullanılması)

Uyalır sen bir kişiye kensi yazuğın **aytmaga**. (CC 63a)

“Sen, bir kişiye kendi günahını söylemekten çekinirsin.” (yönelme hâl ekinin ayrılma hâl eki yerine)

Kel **katumda**. (DM 19b) “Yanıma gel” (bulunma hâl ekinin yönelme hâl eki yerine)

Mingil bu **atmı**. (TA 57a) “Bu ata bin!” (belirtme hâl ekinin yönelme hâl eki yerine), (Güner, 2020: 385-388).

Eygülüktür dem-be-dem **ilge** işi. (GT 6a)

“Devletin işi sürekli iyiliktir.” (yönelme hâl ekinin ilgi hâl eki yerine kullanılması)

Oğlan kilip atası **hıdmatinga** yir öptü. (GT 11a)

“Oğlan atasının hizmetinde yeri öptü.” (yönelme hâl ekinin bulunma hâl eki yerine), (Karamanlıoğlu, 1989: 5-10).

Çağatay Türkçesinde hâl eki nöbetleşmeleri görülmüştür:

Ey celâling heybetidin küh u deryâ pest ü huşk

Vey cemaling **nusretidin** deşt ü hâmun mergzâr. (Sekkâkî Divanı 1/4)

“Ey celâlinin heybetinden dağların basık, denizlerin kuru olduğu, ey cemalinin yardımıyla çöl ve bozkırların çimenlik hâline döndüğü yüce Allah!” (ayrılma hâl ekinin vasıta hâl eki yerine)

Âh urup **ışkıngda** yir kök günbezini köydürür

Ehl-i zâhir anıng aslın bilmeyin aytur buhâr (Sekkâkî Divanı 2/3)

“(Dört unsur) senin aşkınla ah ederek yer ve gök kubbeyi yakar; zahir ehli (görünüşe göre hüküm veren kimseler bunun aslını bilmeden bu ahın buhar olduğunu söylerler.)” (bulunma hâl ekinin vasıta hâl eki yerine), (Eraslan, 1999: 90-92).

Ey Nevâyî, bar anga mundağ ‘uqûbetler, ki bar

Hecrdin derdi, velikin **vaslıdın** dermânı yok (Nevâyî)

“Ey Nevâyî! Ona bu tarzda cezalar var, ayrılığın derdi var fakat kavuşmanın dermanı yok.” (ayrılma hâl ekinin ilgi hâl eki yerine), (Eckmann, 2012: 246).

İster erdim men **hayâtımın** anıng vaslı için

Derd-i hecridin hayâtımdın peşimân men bu kün (Hüseyin Baykara)

Yaşamımda ona kavuşmayı istedim, ayrılığın derdiyle bugün yaşamımdan pişmanım. (belirtme hâl ekinin bulunma hâl eki yerine), (Akt. Eckmann, 2012: 245).

Eski Anadolu Türkçesinde hâl eki nöbetleşmeleri görülmüştür:

Kara **eşek** başına uyan ursan katır olmaz. “Kara eşeğin başına gem taksan bile katır olmaz.” (Dede Korkut V3/74), (yalın hâlin ilgi hâl eki yerine)

Eski panbuk biz olmaz, **karı** düşmen dost olmaz. “Eski pamuk bez olmaz, kadından düşman ve dost olmaz.” (Dede Korkut V3/74), (yalın hâlin ayrılma hâl eki yerine), (Ergin, 2009: 74).

Şol ufacık nâ-resteler gül **gibice** solmuş yatur. “Şu ufacık büyümemiş gül gibi solmuş yatar.” (Yunus Emre 51,3), (eşitlik hâl ekinin yalın hâl eki yerine)

Geçer iken **volca** bî-günah. “Yoldan günahsız geçerken” (Enverî 50), (eşitlik hâl ekinin ayrılma hâl eki yerine), (Gülsevin, 2011: 77).

Anadolu Ağızlarında Hâl Eki Nöbetleşmeleri

Anadolu ağızlarında görülen hâl eki nöbetleşmelerinden bazıları şunlardır:

Bilmem başım alıp hangi **diyar** gidem men. “Bilmem başım alıp hangi diyara gideyim.” (yalın hâlin yönelme hâl eki yerine), (Buran, 1989: 72).

Bulara adına sayman denir. “Bunların adına sayman denir.” (yönelme hâl ekinin ilgi hâl eki yerine), (Buran, 1989: 110).

Ben de aynı babamın yaptığı **işden** yapacağım. “Ben de babamın yaptığı işi yapacağım.” (ayrılma hâl ekinin belirtme hâl eki yerine), (Buran, 1989: 155).

Bir **kereden** bitti. “Bir kerede bitti.” (ayrılma hâl ekinin bulunma hâl eki yerine), (Buran, 1989: 275).

Başını dikesin. “Başına dikesin.” (belirtme hâl ekinin yönelme hâl eki yerine)
Saklasın o **lokmaya**. “Saklasın o lokmayı.” (yönelme hâl ekinin belirtme hâl eki yerine), (Karahana, 2017: 153).

Çağdaş Türk Lehçelerinde Hâl Eki Nöbetleşmeleri

Gagavuz Türkçesi örnekleri:

Bak san **budalayı**. “Bak sen budalaya.” (belirtme hâl ekinin yönelme hâl eki yerine)
Sandan kari kim **beni** acıyacak. “Senden başka kim bana acıyacak.” (belirtme hâl ekinin yönelme hâl eki yerine), (Demirci, 2007: 131).

Bırak düşünma **buna**. “Bırak düşünme bunu.” (yönelme hâl ekinin belirtme hâl eki yerine), (Demirci, 2007: 131).

Kazak, Tatar, Çuvaş Türkçesi örnekleri:

Siz **qay-da** barasız? “Siz nereye gidiyorsunuz?” (Kazak), (bulunma hâl ekinin yönelme hâl eki yerine)

Terezene yabıgız. “Pencereyi kapatınız.” (Tatar), (yönelme hâl ekinin belirtme hâl eki yerine)

İvan **keneke-ne** vulat. “İvan kitabı okuyor.” (Çuvaş), (yönelme hâl ekinin belirtme hâl eki yerine), (Demirci, 2007: 132).

Kırımçak Türkçesi örnekleri:

Kıreç satan **tukanı** nerede? “Kıreç satan dükkân nerede?” (belirtme hâl ekinin yalın hal yerine), (Güllüdağ, 2005: 216).

Eki **haftadan** o ondan pek sağlam adam olub çıqdı. “İki haftada o ondan pek sağlam adam olup çıktı.” (ayrılma hâl ekinin bulunma hâl eki yerine), (Güllüdağ, 2005: 217).

Yeni Uygur Türkçesi örnekleri:

Zal **ademge** lik toldı. “Salon adam ile iyice doldu.” (yönelme hâl ekinin vasıta hâl eki yerine).

Etraf **güllerge** pürgendi. “Etraf çiçeklerle donandı.” (yönelme hâl ekinin vasıta hâl eki yerine)

Atni beşi, atnin beşi. “Atın başı.” (belirtme hâl ekinin ilgi hâl eki yerine)

Hasretiñde yıglar gül yüzlük taban. “Hasretinle ağlar gül yüzlü sevgili.” (bulunma hâl ekinin vasıta hâl eki yerine), (Öztürk, 2010: 51-52).

1. Ayrılma Hâl Ekinin Bulunma Hâl Eki Yerine Kullanılması

Her **zerreden** güneş oldu zâhir

Toprağa sücud kıldı tâhir (Mes 53/1-3)

(Her küçük parçasında güneş ortaya çıktı, secde ederek toprağı temiz kıldı.)

Nutk-ı zâtımdan ayân oldu cihân

Sözlerimden kâf u nündür lâ-mekân (Mes 60/3-56)

(Benim sözümde dünya gözle görülür hâle geldi, sözlerimde kaf ve nun mekansızdır.)

Resul ü seyyid-i kevneyn ki mü'min âyînedir

Bu mü'min **âyînesinden** göründü cümle sıfât (G 84/20-7)

(Resul, ruhani âlemin efendisi ve Müslümanların aynasıdır. Müslümanın aynasında tüm işaretler göründü.)

2. Belirtme Hâl Ekinin İlgi Hâl Eki Yerine Kullanılması

Zülfünü hâk-i reh kimi saldı **ayağı** altına
Gör nece halk-ı âlemin ömrünü pâ-y-mâl eder (G 124/81-3)
(Yolundaki toprağa saçlarını ayağının altına aldı, gör nice insanlar ömrünü ayaklar altına almış.)

3. Belirtme Hâl Ekinin Yönelme Hâl Eki Yerine Kullanılması

Bu gün çün hüsnünüzni yâd ederler
Yüzün şemsin meh-i tâbân okurlar (G 116/66-7)
(Bugün güzelliğinizi hatırlarlar. Güneş ve parlak ay yüzünüze okurlar.)
Zülfünü ve'l-leyl okurum her gece
Yüzünü her irtede şemsü'd-duha (G 70/2-11)
(Senin saçlarına her gece ve'l-leyl okurum. Yüzünü her istediğimde güneşe ve aydınlığına and ederim.)
Elif tek cevher-i yektâ boyundur
Dudağın **çeşmesin** hayvân okurlar (G 115/66-2)
(Elif gibi boynun eşsiz mücevherdir. Dudağının ölümsüzlük suyuna okurlar.)
Boyun Tûba dediler ehl-i ma'nî
Belin ince **lebin** mercân okurlar (G 116/66-3)
(Manadan anlayanlar boynuna cennetteki Tûba ağacı dediler, ince beline ve kırmızı renkli dudağına okurlar.)

Ezelden çün yüzündür Mısır-i câmi
Yüzünü ser-be-ser Kur'ân okurlar (G 116/66-4)
(Ezelden beri Mısır-i câmi yüzündür çünkü yüzüne baştanbaşa Kur'an okurlar.)
Cân demişler dudağında hey hey
Bu **sözü** gör ne muhtasar dediler (G 130/89-6)
(Dudağına hayat demişler, bu söze kısa dediler.)
4. Bulunma Hâl Ekinin Ayrılma Hâl Eki Yerine Kullanılması
Gözümün şattı **hasretinde** müdâm
Nîl-gün eylemiş donunu Fırât (G 94/31-23)
(Gözümün yaşı hasretinden devamlı akıyor, Fırat nehrinin elbisesi parlak lacivert olmuş.)
Fî fenâ **dârında** her kim bulmaz olursa necât
Fikri fâsildir anun kim emrini kıldı hebâ (G 72/4-20)
(Allah ile yok olma mücadelesinden kim selamete erişmezse onun fikri ayırıcıdır emrini boşa kılar.)
Hılkat-ı eflâke sensin vasıta nûr-ı ilâh
Hem sensin **şânında** münzel oldu levlâke lemâ (G 75/6-4)
(Allah'ın nuruna yükselmenin vasıtası sensin hem senin itibarından indi (Kur'an), sen olmasaydın felekleri yaratmazdı.)
Şehd ise düşmenin eli alma sunarsa ol balı
İçme **elinde** şehdi sen ol ki hatâ durur hatâ (G 77/7-12)
(Düşmanın elinde bal var ise alma o balı, sen içme onun elinden balı onda doğruluk yoktur.)
Ayâ latîf-i zamâne ayâ hulâsa-i zât
İşit bu sözlerimi tâ bulasın **anda** necât (G 83/20-1)

(Şaşıрма zamanın manasına, şaşıрма kişinin özüne, bu sözlerimi işit ki ondan kurtuluş bulasın.)

Bu gün bu dâr-ı fenâ bir nefes durur biliniz

Bu bir **nefeste** kılın sad hezâr savm u salât (G 83/20-5)

(Bugün Allah ile yok olmada bir nefestir biliniz, bu bir nefesten yüz binlerce oruç ve namaz kılın.)

5. Bulunma Hâl Ekinin Yönelme Hâl Eki Yerine Kullanılması

Âdemde tecelli kıldı Allâh

Kıl Âdeme secde olma güm-râh (Mes 54/1-25)

(Allah Adem'e tecelli kıldı, Adem'e secde et ki yolunu kaybetmeyesin.)

Getirdi zâtını kıldı ayân bu **âlemde**

Yetirdi nûr-ı tecelli sürüldü çün zulümât (G 84/20-15)

(Kişiliğinin özünü bu âleme gösterdi, karanlıklar kayboldu O'nun aydınlığı ortaya çıktı.)

Hadîs-i gevher-efşânın hidayettir nihâyetsiz

Ukûlu ehl-i irfânın anun **şerhinde** hayrândır (G 110/57-5)

(Sözlerin sonsuz inci saçan bir doğru yoldur. Akıl sahipleri onun anlamına hayrandır.)

Felek **hüsnünde** hayrândır melek mât

Ne deryâsın ne ma'densin ne gevher (G 119/72-7)

(Gökyüzü güzelliğine hayrandır, melek mat kaldı, ne denizsin ne madensin ne de mücevher.)

Cân demişler **dudağında** hey hey

Bu sözü gör ne muhtasar dediler (G 130/89-6)

(Dudağına hayat demişler, bu söze kısa dediler.)

6. Yalın Hâlin Belirtme Hâl Eki Yerine Kullanılması

Acı **su** şerâb-ı kevser oldu

Her **zehr** nebât ü şekker oldu (Mes 53/1-5)

(Acı suyu cennetteki Kevser nehrinin şarabı oldu, her zehiri bitki ve şeker oldu.)

Perde yüzünden götürdü Hak tamâm

Gel hakın dîdârını gör ve's-selâm

Ben ezelden görmüşüm Mushâf kelâm

Gencini fâş eyledi Beytü'l-harâm (Ty 423/236)

(Allah yüzünden perdeyi çekti, gel Allah'ın güzel yüzünü gör, ben ezelden Kur'an'ın sözlerini görmüşüm, Kâbe hazineyi meydana çıkardı.)

7. Yalın Hâlin İlgi Hâl Eki Yerine Kullanılması

Tavâf-ı ka'benin gerçi sevabı çoktur ey mevlâ

Gönül **Allâh** evidir çün tavâf etmek anı evlâ (G 77/9-1)

(Ey Allah'ım Kâbe'yi tavaf etmenin gerçi sevabı çoktur (fakat) gönül, Allah'ın evidir onu tavaf etmek daha uygundur.)

Hezâran türlü cünbüşler **Alî** emri ile işler

Varır yazlar gelir kışlar Alîdir cisme cân-perver (G 117/68-4)

Binlerce türlü neşe yüce Allah'ın emri ile işler. Yaz ayları gelir, kış ayları gelir cisimlere can veren yüce Allah'dır.)

Kirpik ü kaşınla zülfün âyet oldu çün

Bu yedi âyet su'âline ne verirsin cevâb (G 78/11-5)
(Kırpık ve kaşınla saçın işaret oldu. Bu yedi işaretin sorusuna ne cevap verirsin?)
Nakkâş bilindi **nakş** içinde
La'l oldu ıyân Bedahş içinde (Mes 53/1-4)
(Resmin içinde ressam bilindi, kızıl yakut içinde ortaya çıktı.)
Ya'nî ki bu istivâdadır **Hak**
Ol mâlik-i mülk ü hayy-i mutlak (Mes 55/1-40)
(Bu Allah'ın örtüsüdür. O, mülkün sahibi ve her yönüyle canlı olan, ölmeyendir.)
Uş bu **şehir** içinde olmuştur mukim
Yoludur anın sırâtı'l-müstakîm (Mes 57/3-10)
(İşte bu şehrin içinde yerleşmiştir. Doğru yol, O'nun yoludur.)
Zî zuhur oldu cemâl ü suret-i Hak âşikâr
Görmeyenler gözleri kör oldu şöyle kim amâ (G 72/4-17)
(Hakk'ın yüzü ve sureti meydana çıktı fakat görmeyenlerin gözleri kör oldu.)

8. Yönelme Hâl Ekinin Belirtme Hâl Ekinin Yerine Kullanılması

Çü hûr u ins ü melek bende oldu sana
Bu **resme** etmeyen ikrâr oluptur adı hacir (G 106/52-15)
(Huri, insan ve melek kul oldu sana, bu resmi itiraf etmeyen taş olmuştur.)

9. Yönelme Hâl Ekinin Bulunma Hâl Eki Yerine Kullanılması

Âlem anun sıfâtı mazharıdır
Âdem anun **cemâline** mir'ât (Tb 368/II-6)
(Kâinat onun niteliklerinin ortaya çıktığı yerdir. İnsanlar onun yüzündeki aynadır.)
Olmışum çün cümle şeyde bî-gümân
Yedi **iklîme** mekânım lâ-mekân (Mes 60/3-58)
(Tüm nesnede şüphesiz olmuşum çünkü yedi iklimde mekânım mekânsızlıktır.)
Cümle bunlar kabz-ı bastında hemân
Ders oluptur bu **söze** yoktur gümân (Mes 64/3-124)
(Tüm bunlar Allah'ın dünyadan çektiği ve onu tekrar koruma altına alarak geri göndermesidir. Bu sözde şüphe yok bunlar ders olmuştur.)

Nazar et ölü yer **dirildiğine**

Rahmet âsârı gösterir âyât (G 93/31-6)
(Ölü yeryüzü dirildiğinde bak! Rahmet eserlerinin kanıtını gösterir.)

10. Yönelme Hâl Ekinin Vasıta Hâl Eki Yerine Kullanılması

Zâl zâkir sûfiler çok **zikre** meşgul oldular
Giydiler şâl işleri âl ta'ati zerk u riyâ (G 72/4-9)
(Ak sakallı zikreden sofiler zikirle çok meşgul oldular, mavi hırkayı giydiler. İşleri iki yüzlülüktен uzak ibadet yapmaktır.)

11. Yalın Hâlin Bulunma Hâl Eki Yerine Kullanılması

Sırr-ı esmâdan haber bilmek dilerse çü Nakî
Müttekî ol müttekî ol mütteki ol **bî-riyâ** (G 74/5-12)
(Temiz olmak istersen ve (sevgilinin) yüzünden haber almak istersen, riyasızlıkta dayanıklı ol, dayanıklı ol, dayanıklı ol.)

12. Yalın Hâlin Yönelme Hâl Eki Yerine Kullanılması

Güneş benzer dedim şol aya heyhat

Kaçan ol bedre her seyyare benzer (G 122/76-12)

(Güneşe benzeyen şu aya yazık. O gezegen içi altın dolu para kâsesine benzer.)

13. Yön Hâl Ekinin Bulunma Hâl Eki Yerine Kullanılması

Aç bu ibret gözünü kim göresin

Kendi şehrin içre yârın bulasın (Mes 59/3-6)

(Bu ibretlik gözünü aç ki göresin ve kendi şehrin içinde sevgilini bulasın.)

14. Belirtme Hâl Ekinin Bulunma Hâl Eki Yerine Kullanılması

Yüzünü sûret-i rahmân okurlar

Hatını sünbül-i reyhân okurlar (G 115/66-1)

(Yüzündeki çizgide Allah'ın suretini ve güzel reyhan okurlar.)

KISALTMALAR

AH: Atabetü'l Hakâyık

DLT: Divanü Lûgat-it Türk

KE: Kısasü'l Enbiyâ

MM: Mu'inü'l-Mürîd

s: Sayfa

NF: Nehcü'l-Ferâdis

CC: Codex Cumanicus

DM: Ed-Dürretü'l-Mudiyye fi'l-Lügati't- Türkiyye

TA: Kitâb-ı Mecmû-ı Tercümân-ı Türkî ve Acemî ve Mugâlî

GT: Gülistan Tercümesi

Mes: Mesnevi

G: Gazel

Tb: Terc-i bend

Ty: Tuyuğ

SONUÇ

Çalışmada toplam 35 hâl eki nöbetleşmeleri tespit edilmiş ve şu şekilde nöbetleşme oluşmuştur: ayrılma hâl eki bulunma hâl eki ile üç; belirtme hal eki ilgi hâl eki ile bir, yönelme hal eki ile altı, bulunma hâl eki ile bir; bulunma hâl eki ayrılma hâl eki ile altı, yönelme hâl eki ile beş; yalın hâl belirtme hâl eki ile iki, ilgi hâl eki ile yedi, bulunma hâl eki ile bir, yönelme hâl eki ile bir; yönelme hâl eki belirtme hâl eki ile bir, bulunma hâl eki ile dört, vasıta hâl eki ile bir; yön gösterme hâl eki ise bulunma hâl eki ile bir defa nöbetleşmiştir.

Nöbetleşme en yatkın belirtme, bulunma ve yalın hâlin olduğu; en dirençli ise vasıta ve yön hâl eki olduğu görülmüştür. Çalışmada Tarihi Türk lehçelerinden, Anadolu ağızlarından, Çağdaş Türk lehçelerinden hâl eki nöbetleşmeleri örnekleri verilmiş, Türkçenin her döneminde hâl eki nöbetleşmeleri olduğu sonucuna varılmış ve Nesîmî'nin Divanı'nda da bu hâl eki nöbetleşmelerinin varlığını sürdürdüğü görülmüştür.

NESİMÎ DİVANI'NDA GÖRÜLEN HÂL EKİ NÖBETLEŞMELERİ	
1. Ayrılma Hâl Ekinin Bulunma Hâl Eki Yerine Kullanılması	3
2. Belirtme Hâl Ekinin İlgi Hâl Eki Yerine Kullanılması	1
3. Belirtme Hâl Ekinin Yönelme Hâl Eki Yerine Kullanılması	6
4. Belirtme Hâl Ekinin Bulunma Hâl Eki Yerine Kullanılması	1
5. Bulunma Hâl Ekinin Yönelme Hâl Eki Yerine Kullanılması	5
6. Yalın Hâlin Belirtme Hâl Eki Yerine Kullanılması	2
7. Yalın Hâlin İlgi Hâl Eki Yerine Kullanılması	7
8. Yönelme Hâl Ekinin Belirtme Hâl Ekinin Yerine Kullanılması	1
9. Yönelme Hâl Ekinin Bulunma Hâl Eki Yerine Kullanılması	4
10. Yönelme Hâl Ekinin Vasıta Hâl Eki Yerine Kullanılması	1
11. Yalın Hâlin Bulunma Hâl Eki Yerine Kullanılması	1
12. Yalın Hâlin Yönelme Hâl Eki Yerine Kullanılması	1
13. Yön Hâl Ekinin Bulunma Hâl Eki Yerine Kullanılması	1
14. Belirtme Hâl Ekinin Bulunma Hâl Eki Yerine Kullanılması	1

KAYNAKLAR

1. Aksan, D. (2015). Her Yönüyle Dil, Ana Çizgileriyle Dilbilim. (Altıncı Baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
2. Banguoğlu, T. (2015). Türkçenin Grameri. (Onuncu Baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
3. Eckmann, J. (2012). Çağatayca El Kitabı. (Çev. Günay Karaağaç). İstanbul: Kesit Yayınları.
4. Ergin, M. (2011). Türk Dil Bilgisi. İstanbul: Bayrak Basım/Yayım/Tanıtım.
5. Develioğlu, F. (2013). Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat. (Otuzuncu Baskı). Ankara: Aydın Kitabevi.
6. Gencan, T. Nejat. (1975). Dilbilgisi. (Üçüncü Baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
7. Karaağaç, G. (2013). Türkçenin Dil Bilgisi. (İkinci Baskı). Ankara: Akçağ Yayınları.
8. Türk Dil Kurumu. Güncel Türkçe Sözlük. <https://sozluk.gov.tr> (Erişim tarihi: 02.11.2021, 14.22).
9. Ergin, M. (2011). Orhun Abideleri. (Kırk Beşinci Baskı). İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
10. Gülsevin, G. (2011). Eski Anadolu Türkçesinde Ekler. (Üçüncü Baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
11. Tekin, T. (2014). Orhon Yazıtları. (Beşinci Baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
12. Bilgegil, M. Kaya. (2014). Türkçe Dilbilgisi. (İkinci Baskı). Erzurum: Salkımsöğüt Yayınevi.
13. Orkun, H. Namık. (2011). Eski Türk Yazıtları. (Üçüncü Baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
14. Hacıeminoğlu, N. (2019). Karahanlı Türkçesi Grameri. (Dördüncü Baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
15. Ercilasun, A. Bican. (2012). Türk Dili Tarihi. (On İkinci Baskı). Ankara: Akçağ Yayınları.

16. Eraslan, K. (1999). Mevlâna Sekkâkî Divanı. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
17. Ata, A. (1997). Kısasü'l-Enbiyâ, (Giriş-Metin-Tıpkıbasım). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
18. Toparlı, R. Argunşah, M. (2014). Mu'înü'l-Mürîd. (İnceleme-Metin-Çeviri-Dizin Tıpkıbasım). (İkinci Baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
19. Eckmann, J. Tezcan, S. Zülfikar, H. Ata, A. (2014). Nehcü'l-Ferâdîs. (Metin-Dizin-Sözlük Tıpkıbasım). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
20. Atalay, B. (2013). Divanü Lûgat-it Türk. (Birleştirilmiş Birinci Baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
21. Karamanlıoğlu, A. Fehmi. (1989). Seyf-i Sarâyi Gülistan Tercümesi. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
22. Ergin, M. (2009). Dede Korkut Kitabı I-II. (Giriş-Metin-Tıpkıbasım). (Yedinci Baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
23. Öztürk, R. (2010). Yeni Uygur Türkçesi Grameri. (İkinci Baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
24. Karahan, L. (2017). Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması. (Dördüncü Baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
25. Ayan, H. (1990). Nesîmî Divanı. Ankara: Akçağ Yayınları.
26. Tekin, T. (2019). Irk Bitig Eski Uygurca Fal Kitabı. (Üçüncü Baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
27. Karaağaç, G. (2018). Dil Bilimi Terimleri Sözlüğü. (İkinci Baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
28. Güner, G. (2020). Kıpçak Türkçesi Grameri. (Birinci Baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
29. Johanson, L. (2014). Türkçe Dil İlişkilerinde Yapısal Etkenler (Çev. Nurettin Demir). (İkinci Baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
30. Gülensoy, T. (2010). Türkçe El Kitabı. (Altıncı Baskı). Ankara: Akçağ Yayınları.
31. Kahraman, T. (1996). Çağdaş Türkiye Türkçesi Dilbilgisi. Ankara: DuMat Basımevi.
32. Hengirmen, M. (1995). Türkçe Dilbilgisi. Ankara: Engin Yayınevi.
33. Ediskun, H. (1963). Yeni Türk Dilbilgisi. İstanbul: Remzi Kitabevi.
34. Osman, M. (2002). Kutadgu Bilig'de Hâl Kategorisi. (Doktora Tezi). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
35. Güllüdağ, N. (2005). Kırımçak Türkçesi Grameri. (Doktora Tezi). Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
36. Buran, A. (1989). Anadolu Ağızlarında İsim Çekim Ekleri. (Doktora Tezi). Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
37. Demirci, K. (2007). Türkçedeki Hâl Eki Nöbetleşmeleri Üzerine. Karaman Dil-Kültür ve Sanat Dergisi, s. 126-139.
38. Çetin, E. (2014). Türkçe İlk Kur'an Tercümesinin Grameri. (Yüksek Lisans Tezi). Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
39. Bilgin, A. Azmi. (2007). Nesîmî. TDV İslam Ansiklopedisi, c. 33, s.3-5

NİZÂMÎ GENCEVÎ KONUSU VE HÂCÛ-Yİ KİRMÂNÎ'NİN KEMÂLNÂME
MESNEVİSİ

NİZAMÎ GANJAVÎ THEMES AND KHAJU KİRMANÎ'S "KAMALNAME"
MASNAVI

Zehra Allahverdiyeva

Assoc.Prof.Dr. Azərbaycan Millî Bilimler Akademisi Nizâmî Gencevî Adına Edebiyat
Enstitüsü

Özet

Doğu edebiyatında epik şiirin gelişimi, aynı zamanda Nizâmî Gencevî "Hamse"sinin etki alanının incelenmesi, edebiyatşinaslığın güncel sorunlarından biri olmaya devam etmektedir. Sorunun teorik yönleri, yirminci yüzyılın temel bilim alanlarından biri olarak her zaman ilgi odağı olmuştur. A.Y.Krımiski, Y.E.Bertels, V.M.Jirmunski, F.Köprülü, A.Sırrı Levend, H.Arashlı, M.Mübariz, G.Aliyev, R.Aliyev, R.Azade, G.Begdeli, Halil Yusifli, N.Arashlı, İ.Hamidov, T.Kerimli, M.Kazımov, A.B. Kudelin, A.V.Mihaylov, M.Y.Borev ve diğerleri bu alanda önemli bilimsel ve teorik görüşlerde bulunmuşlar.

Sunulan makalede, Nizâmî edebî mektebinin devamcısı, XIV. yüzyılın ünlü filozof şâiri Hâcû-yi Kirmânî'nin "Hamse"sindeki "Kemâlnâme" mesnevisi incelenmektedir. Araştırmalar, Hâcû-yi Kirmânî "Hamse"sinin, Azerbaycan şiir ekolünün büyük temsilcisi olan Nizâmî Gencevî'nin hümanist fikir ve sanatsal üslup özelliklerinin yeni ortaçağ dönemine uygun modern bir devamı olduğunu göstermektedir.

Eser 12 bölümden oluşarak: münacat, naat, şâirin akıl hocası Ebû İshak Kâzerûnî'nin methi, seyru süluk, sâlikin sonsuz dünyaya geçişi, sâlikin 4 öge – su, toprak, rüzgar ve ateşle mükâlemesi, ateşle diyalogunda yaşam dünyasına işaret etmek, seyru süluk yolculuk yapmak, nihayete eren dünyadan sonsuz dünyaya geçiş, avcı kalplerin beyanı, suskunluğun erdemi ve özellikleri, Aristoteles'in hikâyesi, zamanın hakikatsizliği, Emîrû'l-mü'minîn Hz. Ali ile savaşı, genç Gazi ve Rum imparatorunun kızı, Hasan Basrî'nin, İbrahim Edhem'in, Sultan Mahmud Gaznevî ve Hindistan kralının oğlu, İmam Gazzâlî ve kardeşinin, Hızır'a her zaman hasret duyan kralın hikâyesi, sözün önceliği yani Allah'a bağlılık ve anlam üzerine özel başlıklar, diğer ilginç kısımlar Hâcû-yi Kirmânî'nin zengin ideolojik ve felsefi görüşlerini, sanatsal gücünü yansıtmaktadır. Eserin sonunda Ebû İshak Cemâleddin'in İncu'yu övmesi, oğlu Mucireddin Ebû Saîd Ali'nin nasihati ve kitabın tamamlanması ile ilgili bölümler Hâcû-yi Kirmânî yaratıcılığının mükemmel sanatsal ve felsefi özelliklerini göstermektedir.

Yazıda, Hâcû-yi Kirmânî "Hamse"sinin henüz tam olarak çalışılmamış "Kemâlnâme" adlı felsefi içerikli didaktik eseri, incelemeye dahil edilmiştir. Burada şâirin tarihî ve felsefi meseleler, aynı zamanda şâirin şiirle ilgili araştırmaları ele alınmaktadır.

Anahtar kelimeler: Nizâmî Gencevî, Hâcû-yi Kirmânî, "Kemâlnâme", didaktik üslup

Abstract

The study of the interactions and connections between the cultures and literatures of the peoples of the Near and Middle East is an important problem that is always in the focus of world and Azerbaijani literary criticism. In the twentieth century, the theoretical aspects of the

problem have been identified, and considerable research has been conducted in various areas on the basis of the historical-comparative method.

In the past, YE Bertels, V. M. Jirmunski, F. Koprulu, A. Sirri Lavand, H. Arasli, M. Mubariz, G. Aliyev, R. Aliyev, R. Azade, H. Yusifli, N. Arasli, I. Hamidov, T. Kerimli, M. Kazimov, A. B. Kudelin, A. V. Mikhailov, M. Y. Borev and others made important scientific and theoretical ideas in this field.

The study of numerous works in Eastern literature under the influence of Nizami Ganjavi's "Khamisa" themes on the basis of the above-mentioned principles remains one of the urgent problems of literary criticism.

In the presented article, the prose "Kamalname" from the works of "Khamisa" by the famous philosopher-poet of the XIV century Khaju Kirmani, the successor of Nizami literary school, is involved in research. Research shows that Khaju Kirmani's "Khamisa" is a modern continuation of the humanist ideas and artistic style features of the great representative of the Azerbaijani school of poetry Nizami Ganjavi in accordance with the new-medieval period.

The poem consists of 12 chapters. Each chapter contains comments on the history and essence of Islamic-Sufi philosophy, and philosophical-didactic stories reflecting the socio-moral views of the time.

The work praises, praises, praises the poet's mentor Abu Ishaq Kaziruni, seyri-suluk, Salik's perfect maturity, interpretation of the world, salik's dialogue with the 4 elements - water, earth, wind and fire, pointing to the world of soul in dialogue with fire, seyru-suluk The transition from the world of the unseen to the world of the unseen, the declaration of the hunter's heart, the virtue of silence and its characteristics, the story of Aristatalis, the infidelity of the times, the battle of Amir al-Mu'minin with Imam Ali, the story of the young judge, The story of Hasan Basri, the story of Ibrahim Adham, the story of Sultan Mahmud Ghaznavi and the son of the king of India, the story of Imam Ghazali and his brother, the story of the king who always dreamed of Khidr, the originality of the word It reflects the rich ideological and philosophical views of Khaju Kirmani and the power of art. At the end of the work, the sections on the poet's worship of Jamaladdin Abu Ishaq Inju, his son Mujiraddin Abu Said Ali's advice and the completion of the book demonstrate the perfect artistic and philosophical features of Haju Kirmani's art.

Keywords: Nizami Ganjavi, Khaju Kirmani, "Kamalname", didactic style

Giriş / Introduction

Dünya halklarının kültüründe edebi etkinin tarihsel ve sosyal düzenliliklerini, edebi eleştirinin önde gelen metodolojik gereklilikleri etrafında, esas olarak hermeneutik yöntemin ilkeleri üzerinde uygulamak önemlidir. Bu bağlamda Nizami Gencevi'nin eserinin edebi kaynaklarını aşağıdaki ilkeler temelinde incelemek gerek: 1. Sorunun çözümüne dünya halkları kültürlerinin diyalogları bağlamında yaklaşım. 2. Konunun, fikrin ve öznenin özgünlüğünün incelenmesi. 3. Kavramsal ve kültürel ilkeler temelinde karşılaştırmalı analiz yapmak.

Doğu edebiyatında epik şiirin gelişimi, Nizami Gencevi'nin "Hamse" temalarının etki alanının incelenmesi de dahil olmak üzere, edebiyat eleştirisinin güncel sorunlarından biri olmaya devam etmektedir. Sorunun teorik yönleri, 20. yüzyılın temel bilim alanlarından biri olarak her zaman ilgi odağı olmuştur. Viktor Jirmunskiy, Doğu edebiyatındaki edebi ilişkilere

dayalı eserlerin romantik özelliklerini ve tipolojik noktalarını belirleme mekanizması hakkında bazı araştırmalar yaptı. Jirmunskiy, Ortadoğu halklarının edebiyatındaki benzer tezahürlerin sosyo-tarihsel düzenlilikler olduğunu, eski halk eposlarının psikolojik temalara, aşk romanlarına yol açtığını yazdı: Seçilmiş kahramanları birleştiren aşkın ulvi "romantik" karakteri, "hizmet" anlamındaki aşk kavramı, bu duyguların tasviri, âşığın sevgilisini gördüğünde yaşadığı deneyimler ve nihayet bu basmakalıp duygusal heyecanlar (genellikle introspektif monologlar, diyaloglar, lirik mesajlar şeklinde) tamamen yeni bir sanat türünün ortaya çıkmasını gerektirdi. Bu açıdan Fransız Kretye'nin şiirsel romanları tipolojik olarak, modern edebiyatta aslen Azerbaycanlı olan Nizami'nin (yaklaşık 1140-1203) şiirlerine bir tür eseri ve tarihi bir dönem olarak o kadar yaklaşı ki, edebi etkileşim meselelerinden de konuşabiliriz". [5,s.190] Edebi ilişkileri "farklı zamanlarda sınırları ve zaman dilimlerini tanımayan kültürel diyaloglar" olarak adlandıran teorisyen, bilim adamı Yuri Borev, bu geleneğin 16 türünü tanımlar, incelediğimiz konuya göre bunlardan sadece 6 tanesine dikkat etmek yeterlidir:

- 1) Geleneğin yenilik temelinde sürdürülmesi;
- 2) Selefinin yaratıcılığına bir yakınlık olmasına rağmen, yaratıcılık ilkelerinde çelişkili konum;
- 3) Bir eserin sanatsal sisteminin unsurlarının (konu, stil, kahramanların karakter ve kompozisyonu) başka bir eserde uygulanması. Aynı zamanda yeni eserde kaynaktan farklılıkların varlığı;
- 4) Yakınlık türü. Yazar, etkilendiği selefinin yaratıcı deneyiminin bazı yönlerini ele alır; burada orijinalin üslup özellikleri beklenmez ve oluşan eser yeni bir fenomen olarak ortaya çıkar.
- 5) Taklit - ancak taklidin farklı dereceleri vardır. Yeni metnin orijinaline tam olarak benzerliği. Selefinin dünya görüşü sisteminin bir kopyasının oluşturulması, ana stilistik özellikler, yaratıcı stil.

6) Epigonizm - orijinalin yaratıcı taklitte değil, önemsiz değişikliklerle tekrarı. [2,s.11]

Orta Doğu edebiyatının lirik ve epik düzyazı türü, Orta Çağ'daki yüksek düzeyde gelişime varması ve zenginliğinden dolayı Nizami Gencevi'nin "Hamse"sine çok şey borçludur. Nizami, çalışmasıyla Ortadoğu edebiyatındaki karmaşık, zengin ve çok yönlü, ayrıntılı olay örgüsü-destansı türünün gelişimi ve iyileştirilmesi için daha geniş fırsatlar açtı ve "Hamse" geleneğinde geniş bir Fars, Türk ve Hint edebiyatı kuşağı yetişmiş ve Nizami konularında epik-romantik eserleriyle ortaçağ edebiyatının bu doğrultuda gelişmesini sağlamıştır.

Ana Bölüm/Main Part

Nizami Gencevi'nin "Hamse"sine 14. yüzyılda Amir Hosrov Dahlavi'den sonra kendi "Hamse"siyle cevap vermiş Hacı Kirmani yeteneği ve zekasıyla çağdaşları arasında öne çıkan bir sanatçıdır.

Hacı Kirmani'nin "Hamse" halkasındaki 4. mesnevisi olan "Kemalname", H. 744 / 1343 yılında yazılmıştır. Eserin sonunda şairin kendisi şiirin yazıldığı tarihi not etmiştir:

مه دی بود و چرخ سنجابی
در پس ابرهای سیمایی
زال زر در هزیمت از بهمن
رفته در زیر آبگون جوشن ...

شد به تاريخ هفصد و چل و چار
کار این نقش آزی چو نگار
[4,s.197]

Çevirisi:

Altın Zal Bahman'ın yenilgisinde,
Mavi zırhın altındaydı ...
Yedi yüz kırk dört tarihinde,
Bu Azeri negşi çok güzel (süslendi).

"Kamalname" Hacu'nun önceki şiirlerinden daha küçüktür. Eser 1884 beyitten oluşmaktadır. Şiir, Nizami Gencevi'nin "Yedi Güzel" adlı eserinin veznine göre hafif behrinde yazılmıştır.

Mesnevi'nin ilmî-eleştirel metni ilk olarak İranlı bilim adamı Said Niyaz Kirmani tarafından hazırlanmış ve Hacu Kirmani'nin "Hamse" (1370) külliyyatına dahil edilmiştir. Bu metnin mükemmel bir el yazması, H. 750'de katip Muhammed bin İmran tarafından yazılmıştır. İranlı bilim adamı Nida bin Ali'ye göre "Kamalname"nin bu el yazması nüshası 5980 kod numarasıyla İran Milli Kütüphanesi'nde saklanmaktadır"[6,s.19].

Şiir 12 babdan (bölümden) oluşmaktadır. Her bölümde İslam-Tasavvuf felsefesinin tarihi ve özü ile ilgili açıklamalar ve dönemin sosyal ve ahlaki görüşlerini yansıtan felsefi-didaktik hikayeler yer almaktadır. Yazar bu eserinde İslam felsefesi ve ahlakında önemli bir rol oynayan, tasavvufun özünü ve aşamalarını anlatır, aynı zamanda ünlü İslam filozofları ve şeyhlerinin hayatları ve faaliyetleri hakkında hikayeler aracılığıyla topluma evrensel fikirleri ve yüksek ahlakı aşılar.

Eser, şairin akıl hocası Ebu İshak Kaziruni'yi methi, seyrü sülük, salikin kamil bir nefse yetişmesi, alemin şerhi, salikin 4 elementle - su, toprak, rüzgar ve ateşle diyalogu, ateşle bir diyalogda ruhun dünyasını işaret etmek, seyrü sülükle sefer etmek, mütehami (sonu olan) dünyadan namü tenahi (sonu olmayan) dünyaya geçiş, avcı kalplerinin beyanı, suskunluğun fazileti ve onun özellikleri, Aristatalis'in hikayesi, devranın vefasızlığı hakkında, Emir el-Mü'minin'in İmam Ali ile mubariz aşıkla savaşı, genç bir gazinin hikayesi ve bir Roma imparatorunun kızı, Hasan Basri hakkında hikaye, İbrahim Edham hakkında, Sultan Mahmud Gaznevi'nin ve Hindistan kralının oğlu, Hz. İmam Gazali ve kardeşinin hikayesi, her zaman Hızır'ı hayal eden kralın hikayesi, kelimenin özgünlüğü, yani, Allah'a bağlılık ve anlam üzerine özel başlıklar ve diğer ilginç bölümler Hacu Kirmani'nin zengin ideolojik ve felsefi görüşlerini ve sanatın gücünü yansıtır. Eserin sonunda şairin Cemaleddin Ebu İshak İncû'ya tapması, oğlu Mücireddin Ebû Said Ali'nin nasihatı ve kitabın tamamlanması ile ilgili bölümler Hacu Kirmani sanatının mükemmel sanatsal ve felsefi özelliklerini göstermektedir.

Hacu Kirmani'nin eserlerinde gündeme getirilen sosyo-felsefi konular, özünde Nizami'nin fikirlerinin bir devamıdır. Nizami'nin "Sırlar Hazinesi"nden başlayarak, şiirlerinde dile getirdiği hümanist tasavvufi-İslam fikirleri, Hacu'nun modern fikirleri ve dönemin sembolik üslubundan hareketle eserinde yeniden şiire konu olmuştur. "Kamalname" şiirinin ana fikri insanın birliğidir - Tanrı, insanın Tanrı'nın bir tezahürü olarak yeryüzündeki üstünlüğü, mükemmelliğe yükselişi, kalp özgürlüğü, manevi muhtariyetinin korunması ve diğer konulardır.

Hacu Kirmani, eserine münacaat ile başlar:

بسم من لاله الا هو
صنعت لفظی وزین معناه
قادری کو منز هست از عیب
عالمی کو مقدس است از ریب

[4,s.101]

Allah`ın adı ile,
Söz sanatı ve mânayı (yaradan)
Kadir (Allah) ki, o günah ve ayıptan uzaktır,
O bir alemdir ki, şübhesiz, mukaddestir.

Veya:

صید قید توام دلم بگشای
من دم بسته را رهی بنمای

[4,s.116]

Senin uğrunda çalışıyorum, gönlümü aç,
Ben nefesi kesilmişse bir yol göster.

نور روز از سواد شب بنمود
طلعت شهد از قصب بنمود

[4,s.117]

Gecenin karanlığından gün ışığını parlat,
Tanık yüzünü (güneşi) kasabdan¹³⁵ çıkarıp göster!

Eserin şairin dini lideri Şeyh Ebu İshak Kazeruni'ye adanan kısmı dikkat çekiyor. Araştırmacılar Hacu'nun Mürşidilik mezhebine mensup olduğunu ve Şeyh Ebu İshak Kazeruni'nin bir müridi olduğunu belirtiyor.

S.N. Kirmani, "Hamse" külliyyatının girişinde, "Hacu Mürşidi mezhebinin imamı Şeyh Ebu İshak Kazeruni'nin, Şeyh Alaüddovle ve Simnani'nin tasavvuf öğretilerine ilişkin öğretilerine bağlı olduğunu yazmıştır" [4,s.26].

Abdurrezak Türk, "Erzurum'un kandilleri" adlı kitabında Ebu İshak Kaziruni hakkında şunları yazar: "Ebu İshak künyesiyle ve Kazeruni nisbesiyle meşhur olmuştur. M.963, H.352 senesi Ramazan ayının yarısına rastlayan Pazartesi günü Şiraz civarındaki Kazerun kasabasında dünyaya geldi. Miladi 1034, H. 426 Senesinde Kazerunda vefat etti. Kabri şerifleri oradadır" [1,s.288].

Hacu ayrıca "Divan"ında da Şeyh Ebu İshak Kazeruni'nin anısına yazmıştır:

کمال رتبت خواجه همین قدر کافیت
که هست بنده ئی از بندگان بواسحق

[3,s.264]

Hacunun kamali- rütbesi hemin o miktardadır
Ki, bendelikte Ebu İshak`ın bendesidir.

Hacu Kirmani'nin tasavvuf görüşlerinde Şeyh Alaüddovle ve Simnani'nin etkisi görülmektedir. Şeyh Alaüddovle ve Simnani'nin (1261-1336) Kübravilik mezhebinin mürşitleri oldukları bilinmektedir. Hacu, Simnan'da kaldığı süre boyunca Şeyh Alaüddovle ve Simnani ile Alevi karşılaşmalarında ustalaşmış ve bu öğreti şiirlerine de yansımıştır:

¹³⁵ Kasab-altın kumaş (burada:gök yüzü anlamında kullanılmıştır)

هر کو به علی عمرانی شد
چون خضر به سرچشمه حیوانی شد
[3]

Her kim Ali İmrani ile olsa,
Hızır gibi dirilik suyuna ulaşır.

"Kemalname" Mesnevisi, İslam felsefesinin temel görüşlerini yansıtır. Hacı Kirmani Doğu filozofu İbn Sina'nın "Mabda ve Maad" (Sefer-seyr-sülük ve dönüş) eserlerinde ortaya koyduğu felsefi problemleri- insanın (salikin) hem kendisini, hem de Yaratıcısını anlaması, dört elementin (ateş, hava, toprak, su) birbirine bağlılığı ve diğer konular bu ayette ayrıntılı olarak açıklanmaktadır.

"Kamalnâme"de dini ve tarihi şahsiyetler hakkında derin felsefi içerikli ahlaki ve eğitici hikayeler önemli bir yere sahiptir. İmam Ali'ye (a.s) adanmış bir hikayeye bakalım.

Müminlerin Emiri İmam Ali'nin (a.s) Allah ve Resulü tarafından sevilen ve seçilen parlak bir şahsiyet olduğu bilinmektedir. Hz. Muhammed'in hayret edici üstünlüklere sahip halifesi Ali bin Ebu Talib'in cesareti ve kahramanlığı, İslam'ın bütünlüğü ve Müslümanların birliği ve Allah yolunda cihat için verdiği mücadelenin tarihte özel bir yeri vardır. Hz. Ali (a.s) kemal ve basiretiyle, cömertliği, fedakarlığı, imanı, sabrı ve tahammülü ve diğer ahlaki değerleri ile insanlık tarihinde eşsiz bir insanlık örneğidir.

Hacı Kirmani de bu konuyu "Kemalname" Mesnevi'sinde ele almış, onun kahramanlığını ve büyüklüğünü överek "Emirülmüminin Ali (a.s) ve Mubariz Aşık" hakkında bir hikaye anlatmıştır.

Romandan yola çıkılarak hazırlanan bu hikayenin orijinal konusu, sanatsal ve felsefi içeriğiyle dikkat çekiyor. Bir gün, henüz yenilmemiş bir adam olan Ali ibn Ebu Talib'in atına bindiği rivayet edilir. Birden Yemen yolunda şimşek gibi giden bir atlıya rastlar. Binici Cehennem ateşinden kaçan bir canavar gibiydi. Taş kalbinde öfke kaynıyordu. Adam mızrağını Ali'nin mızrağına attı ve onunla savaştı. Taşın kalbinde bir kan çeşmesi açıldılar. Din aslanı Ali düşmanı yere serdi ve bebir gibi göğsüne oturdu, kılıcını salladı ve taşı kana buladı. Rakibi elden ayaktan düşmüştü ve sanki bir bebirin tutsağı gibiydi. Ali (as)'ın avcısı olan genç, iç çekmelere karşı kendini koruyarak bağırdı: "Hayatımı ve dünyayı kâm almdan gitmem çok kötü..."

İmam Ali ona: "Sen bu çekişme ve öfkenle ne istedin? Ve neden şimdi inliyorsun? Göğsündeki bu iç çeken duman nedir?"

Zırlı genç adam cevap verdi: "Benim gönlüm bir ahu gözlünün avı olmuş, onun saçları bir kementine bend olmuş. Uzun zamandır gönlüm elden gitmiş ve insanlardan hecil oldum. Kanımı içen o şehla gözlü adam benden Haydar'ın (Ali'nin) kafasını istiyor. Bu yüzden davaya geldim. Gönlümü mahvettim diye iç çekiyorum ve şimdi hayatımdan vazgeçeceğim."

Kahramanların lideri Ali (as) bu sözleri duyar duymaz onu öldürmekten vazgeçti. Hançerini çıkarıp başının üzerine tuttu ve "Bu benim, Ali, bu benim kafam!" dedi. Üzülme, hançeri çek ve gönül kamını al!"

Hikâyenin içeriği şöyle devam eder: Ali (a.s) bu cesur hareketiyle genç adamın kalbinden küfür karalarını silmiş ve gözlerinden cehalet perdesini açmıştır; Onu İslam'ın yolunu izlemeye çağırılmış ve: "Seneme (büte, güzele) itaat etmekten vazgeç!" demiş.

Hikaye iyimser bir sonla bitiyor. Hz. Ali (a.s) ayağa fırladı, kendisi o gencin yoldaşı oldu, sevgilisinin kale çitine geldi ve delikanlıyı aşkına kavuşturdu. Öyküde toplumdaki sosyo-

dini ilişkiler iki aşık-kahraman imgesinde şiirsel sahnelere yansmıştır. Din, Hakikat aşığı, kahraman Hz. Ali ve güzel (büt) aşığı bir başka kahramana benzetilir. Hikâyenin ana konusu, Müminlerin Emiri Ali'nin manevi kamilliği ve genç âşığın manevi tükamülü üzerindeki etkisidir.

Hikâye aynı zamanda Doğu folklorunun doğasında var olan inceliğe ve İslam'ın önemli ahlaki erdemlerinin birleşimine de dikkat çekiyor. Hacu Kirmani, Hikâyesinde Hz. Ali'nin hümanist görüşlerini -insana olan sevgisini ve şefkatini, adaletini, kemale dair İslami-felsefi düşüncesini ve imana olan sebatını- ustalıkla gözler önüne sermektedir. Kılıcıyla yenilmez olan Ali, hem de kibar, insancıl ve merhametli bir şahsiyettir. O Allah'ın lütuf ve merhametinin bir işaretidir.

Dini ve tarihi literatürde "Allah'ın Aslanı" olarak bilinen Ali imajı, Hacu'nun eserinde de bu ünlü sıfatla temsil edilmektedir. Şair, romanın orijinal sonunda yazar:

صید این راه شیر مردانند زانکه از تیغ سر نگردانند
(4,s.134)

Bu yolun avcısı mert aslanlardır,
O yüzden, kılıçtan boyun kaçırmazlar.

Hikayede şair, şiirin estetik olanaklarından geniş ölçüde yararlanarak zengin bir imge sistemi oluşturur. Bu hikâyede gizli bir manası olan bir şiir bestelemeyi başaran Hacu Kirmani, kahramanın iç dünyasını ve karakterini ortaya çıkarmak için metaforlar, imalar ve öğretilerden çokça kullanır. Örneğin Ali ile savaşa gelen âşık bir gencin öfkesini dile getirmek için şair şu manzum şeklini oluşturur:

همچو دیو از سقر برون جسته زین چو آتش به باد بسته
(4,s.132)

Cehennem (odundan) kaçmış dev gibiydi,
Bunun için de ateş gibi yele bağıydı.

Burada kızgın bir insanın görüntüsünü ateşle karşılaştırarak bir teşbih oluşturulur. Şair, Ali imajını "bahar nefesli", "yel (rüzgar) ayaklı" ifadelerine benzetmektedir.

مرتضی در نفس چو باد بهار جست بر باد پای و گشت سوار
(4,s.134)

Mürteza bahar yeline benzer nefesi ile,
Yel (tek) ayağa kalktı ve atlandı.

Yazar, İmam Ali'nin (a.s) epitetlerinden biri olan Murtaza'nın adını kullanarak, kahramanın nefesini onun amellerine uygun olarak adaletli, güzel, hoş ve güzel bir bahar esintisine benzeterek, teşbihin ince bir manzum örneğini oluşturmuştur.

Sonuç/Conclusion

Görüldüğü gibi Hacu Kirmani'nin "Kemalname"sinin ana fikri İslam-hümanizmin yüceltilmesi ve yayılmasıdır. Nizami Gencevi'nin Allah, insan ve aşk hakkında felsefi bir tasavvuf anlayışı, Hacu Kirmani'nin eserlerinin içerik ve üslubunda dönemin şiir geleneğine uygun olarak modern bir şekilde devam ettirilmiştir.

Hacu Kirmani'nin "Hamse" temalı eserlerinin içerik ve konulu örgüsünde sembolik unsurların ağırlığı dikkat çekmektedir. Şair, halk sanatının mitik unsurlarını Doğu'nun mistik felsefesiyle sembolizm yoluyla sentezleyen güçlü sanatçılardan biridir.

Kaynak/References

Abdurrezak Türk. Erzurum'un Kandilleri, İstanbul 2014, s. 288.

Борев Юрий. Художественный процесс.(проблемы теории и методологии)

Художественные взаимодействия как внутренние связи художественного процесса. В книге:Методология анализа литературного процесса. Москва, Наука, 1989, с.11

دیوان غزلیات خواجوی کرمانی، به کوشش حمید مظہری ، چاپ سوم. کرمان،

470 س

1374

4.

خمسه خواجوی کرمانی ، به تصحیح و مقدمه سعید نیاز کرمانی، دانشکده ادبیات علوم انسانی، دانشگاه شهید با هنر کرمان، 1370

5. Жирмунский Виктор. Средневековые литературы как предмет сравнительного литературоведения. Известия АН СССР. Отделение литературы и языка. Т. XXX. Вып. 3. М., 1971, с.190

6. ندا ابن علی

، مرداد و شهریور ضرورت تصحیح انتقادی کمال نامه خواجوی کرمانی ، دوره دوم ، سال پنجم، گزارش میراث، شماره 46 1390

XIV-XV. YÜZYIL ÖZBEK EDEBİYATINDA NİZÂMÎ GELENEKLERİ
(Haydar Hârizmî'nin "Mahzenü'l-Esrâr" Mesnevisinden Hareketle)

TEHMİNE KAMRAN KIZI BEDELOVA

Doç., Dr., Azerbaycan Milli Bilimler Akademisi, Nizâmî Gencevî adına Edebiyat Enstitüsü

12. yüzyıl Azerbaycan şairi Nizâmî Gencevî'nin şiiri, tüm Doğu edebiyatının nadide ve değerli bir ürünü olarak, yüzyıllar boyunca geniş bir coğrafyada farklı millî kültürleri büyüleyici etkisi altında tutmuştur. Hemen hemen tüm Doğu halklarının edebiyatında Nizâmî ekolünü temsil eden ünlü şairler yetişmiş, onlar milli edebiyatlarını Nizâmî etkisiyle yazdıkları eserleriyle zenginleştirmiş ve isimlerini edebiyat tarihlerine kazımışlardır. Bu, sürekli ve istikrarlı bir edebi sürecin gelişiminin karşılıklı çizgilerinden biri olmuştur. Diğer bir çizgi ise büyük Azerbaycan şairinin özgün fikir ve düşüncelerinin yaşatılması, incelenmesi ve yayılmasıdır.

Nizâmî'nin eserlerinden etkilenen Doğu edebiyatları arasında özel bir yeri ve rolü olan Özbek edebiyatı, Nizami geleneklerini ve sanata getirdiği yeniliklerin gelecek nesillere aktarılmasına da katkı sağlamıştır. Türkçe "Hamse"nin ilk yazarı olan Ali Şîr Nevaî'yi bu bağlantıda hatırlamak bile yeterli olsa da XIV. yüzyılın ikinci yarısı ve XV. yüzyılın ilk yarısında yaşamış Haydar Hârizmî'nin de Özbek edebiyatında Nizâmî geleneklerinin yerleşmesi ve geliştirilmesine özel bir katkısı olmuştur.

Haydar Hârizmî'nin yaşam ve sanatından bahsetmeden önce belirtmek istiyoruz ki, Türkiye'de ve Özbekistan'da şairle ilgili bazı makaleler yazılsa da, Azerbaycan'da bu alanda büyük bir boşluk bulunmaktadır. Sadece Nizâmî'nin "Mahzenü'l-Esrâr" mesnevisinden etkilenerek kaleme alınan eserler sıralanırken söz konusu Özbek şairinin de eserlerine değinilmiş ve hakkında kısaca bahsedilmiştir. (Araslı H., 1998). Prof. Dr. Nüşabe Araslı, "Ortaçağ Türk Mesnevilerinde Nizâmî İmajı" adlı makalesinde Haydar Hârizmî'nin büyük sefeli ile hayali bulaşması üzerine bilgi vermiştir. (Araslı N. 2016).

Türkiyeli bilim adamı Ayet Abdülaziz Goca, "Haydar Kharazmi'nin "Mahzenü'l-Esrâr" Mesnevisi" adlı doktora tezini yazmış, beyitlerin açıklamasını vermiş ve geniş bir önsözle yayınlamıştır. (Goca, 2000).

Haydar Hârizmî'nin kimliği ile ilgili mevcut literatürdeki bilgi kirliliğinin giderilmesine ihtiyaç olduğunu düşünüyoruz. Zira birçok kaynakta Haydar Hârizmî, Mir Haydar veya Mir Haydar Tilbe adlı şair veya şairlerle karıştırılmış, hatta bazen her üç kişi bir şair olarak tanıtılmıştır. Ancak Ali Şîr Nevaî, "Mecâlisü'n-Nefâis" adlı eserinde her üç yazar üzerine ayrı ayrı bahsetmiştir. Böylece "Mecâlisü'n-Nefâis"te genel olarak iki "Mir Haydar"dan söz edilmiştir. İkinci fasılda "Mir Haydar Meczub" adlı bir şairden kısaca bahsedilmiştir: "Nazmida g'arib abyot voqe' bo'lur erdi" (Nevalî, 2012) ("Nazmında şaşırılacak beyitler vardır") cümlesinden sonra "Bu bayt aningdurkim" ("bu beyit onunkudur"), - söyleyerek ondan bir beyit verilmiştir.

Лабу дандони он маҳ бо чи монад,

Чу қанде бар биринжи дона-дона. (Nevalî, 2012)

(Aydın dudakları ve dişleri neye benziyor?)

Pirinç tanelerinin üzerindeki şekere benziyor)

Ali Şir Nevaî, Mir Haydar Tilbe hakkında beşinci bölümde “Mir Haydar” başlığını verdiği kısımda bilgi vermiştir. Söz konusu “Mir Haydar”ın “Haydar Tilbe” olduğu, eseri yayına hazırlayanlar (İbrahim Hakkul ve diğerleri) tarafından kitabın sonunda yazılan şerhte de belirtilmiştir. Halk arasında “Haydar Tilbe” olarak tanınan bu şairin Nevaî'nin yeğeni olduğu bu yorumdan anlaşılmaktadır. Nevaî'nin onu oğlu gibi sevip büyüttüğü, resmi bir görevle Herat'a gönderdiği, Haydar Tilbe'nin bir toplantıda Hüseyin Baykara'ya Nevaî'nin zehirlenmesi konusunda yanlış bilgi verdiği, Nevaî'nin bu bilgiyi yalanladığı ve Haydar Tilbe'yi affeden hükümdara teşekkür mektubu yazdığını bildirmiştir. Haydar Tilbe, 1448 yılında katledilmiş ve Nevaî bundan sarsılmıştır. (Nevaî, 2012). “Mahzenü'l-Esrâr”ın müellifi Haydar Hârizmî, 14. yüzyılın sonları ile 15. yüzyılın başlarında yaşadığından, bu müelliflerin aynı kişi olması mümkün değildir. Nevaî, Haydar Tilbe'nin “Sabuhi” mahlasıyla muamma ve diğer şekillerde şiirler yazdığını, “ferzendlik derecesinde”, okçuluk ve kılıç kullanma konusunda yetenekli olduğunu kaydetmiştir: *“Bu faqir`a shiddati qarobatdin farzandlig nisbati bor. Tufuliyatdin shabob ayyomig`acha ulum iktisobi qıldı va tab`i she`r va muammo va soyir fazliyotda muloyimdur. Agarchi bot tark qildi, ammo sipohiylikda ham erdamlarkim bo`lur, o`q otmoqda jald va qilich chopmoqda chobuk va soyir jalodatlarda oncha borkim, asrining ahli pisand qilurlar”* (Nevaî, 2012) (Bu fakire akrabalık nedeniyle ferzendlik (çocuk) ilişkisi vardır. Çocukluğundan ergenliğe kadar o zamanın bilimlerine vakıf olmuş ve şiiri, muammaları ile ünlenmiştir. Erken ölmesine rağmen askerlik hizmetinde hırslı, okçuluk ve kılıç kullanmada başarılı olmuş ve diğer yetenekleriyle çağdaşlarının dikkatini çekmiştir”. Ancak burada Şeyh Nizâmî'ye cevaben yazdığı eser de dahil olmak üzere mesnevi yazması üzerine bir tek kelime bile etmemiştir. Nevaî, Mir Haydar Tilbe'nin Farsça yazılmış bir gazelinin makta beytini ekleyerek yazıyı sonlandırır.

Ayşe Gül Sertkaya, 1450 yılında yazdığı ve günümüzde İran Milli Kütüphanesi'nde bulunan “Muntahaba-i Eşar” tezkiresinde şairin 30 mısralık bir şiiri üzerine bilgi vermiştir. (Sertkaya, 1999).

Haydar Hârizmî ise “Mecâlisü'n-Nefâis”ın yedinci meclisinde Timur'un oğulları ve çevrelerindeki şairlerden bir iki cümleyle bahsetmiş ve ilginç bir şekilde “Türkî Gûy” lakabıyla anılmıştır. Sultan İskender'den bahsederken Mevlana Haydar'ın onu övdüğünü bildirmiş ve mesneviden (Mahzenü'l-Esrâr) bir beyit vermiştir:

“Himmat elidur yadi bayzo degan,

Er nafasidur dami Iso degan” (Nevaî, 2012)

Yad-i Beyza (Musa'nın parlayan eli) dedikleri şey himmet elidir.

Dem-i İsa (İsa'nın nefesi) dedikleri şey, er insanın nefesidir.

Görüldüğü gibi Mahzenü'l-Esrâr'ın müellifi olan Mevlana Haydar'la (Harezmi) Haydar Tilbe'nin yaşadıkları dönem, kaleme aldıkları eserler ve himayesinde bulundukları hükümdarlar tamamen farklıdır. Bilhassa bu bilgilerin Haydar Tilbe'ye babalık yapmış dayısı Ali Şir Nevaî tarafından verilmiş olması, onun sahliliğine ve inandırıcılığına olan güvenini daha da artırmıştır.

Nevaî ayrıca “Muhâkemetü'l-Lugateyn”de şu notları düşmüştür: *“Huliguxon zamonidin sultoni sohibqiron Temur Ko`ragon zamonidin farzandi xalafi Shohruh Sulton ning zamonining oxirigacha türk tili bilan shuaro paydo bo`ldilar. Va ul Hazratning avlod va ahfodidin ham xush tab` salotine zuhurga keldi: shuaro Sakkokiy va Haydar Xorazmiy va Atoiy va Muqimiy*

va Yaqiniy va Amiriy va Gadoiy deklar” (Nevaî, 2012). (...Hülaki Han zamanından sultan-i sahibgiran (yıldızlar diyarının mutlu sahibi) Timur Kağan zamanından evladı ve halefi Şahrüh Sultan'ın saltanatının sonuna kadar Türkçe bilen şairler ortaya çıkmıştır. Onun çocuklarından ve torunlarından da iyi huylu şairler ortaya çıktı: Şakkaki, Haydar Hârizmî, Atayi, Mugumi, Yakini, Emiri ve Gedayi gibiler”.

Bütün bu bilgiler mevcut olmasına rağmen bazı yazarlar, “Gerçek adı Mir Haydar'dır. Kendisinden Haydar Hârizmîolarak söz edilmesi yanlıştır” kanaatine gelmişlerdir, aynı zamanda Haydar Hârizmî'ye ilişkin diğer olgular da mevcuttur: “Türkî Gûy” adıyla ünlü olması, “Mahzenü'l-Esrâr” mesnevisini yazması vd. (Çetin, 2014).

Haydar Hârizmî'nin doğum ve ölüm tarihi kesin olarak bilinmemekle birlikte nisbesinden Harezmli olduğu anlaşılmaktadır.

Şair hakkında bilgi veren ilk tezkirecilerden biri olan Devletşah Semerkandi, “Tezkiretüş-şuara”nın altıncı tabakasında “ذکر الملح الظرفا مولانا ابو اسحاق شیرازی رحمة الله عليه” (Zekre emlehül-zerefa Moulana Ebu Eshaq Şirazi) “Zariflerin en melahetlisi Mevlana Ebu İshak Şirazi Hakkında”ki faslın (Devletşah, 1382) sonunda Şahrüh Sultan ve Emirzade İskender arasındaki ilişkilerden bahsederken, sonuncunun zamanında yetişen fazilet sahiplerinden olan Haydar Hârizmî'nin de ismini zikretmiş, onun Farsça ve Türkçe olarak zarif ve anlamlı şiirler yazdığını, Şeyh Nizâmî'nin “Mahzenül-esrar”ına Türkçe olarak mesnevi kaleme aldığını ve onu Emirzade İskender'e bağışladığını belirtmiştir.

... از فضلا و شعرا که بروزگار سلطان اسکندر در عراق عجم و فارس ظهور یافته اند از علما مولانا معین الدین نطنزی است که در علم سرآمد روزگار بوده است و مقامات و حالات اسکندری و تاریخ او در قید عبارت آوردی و از فضلا و شعرا مولانا حیدر بوده است که در ترکی و فارسی اشعار ملیح و پسندیده دارد و جواب مخزن الاسرار شیخ نظامی را بترکی بنام امیرزاده اسکندر پرداخته. (Devletşah, 1382)

(Mevlana Muinaddin Natanzi, *Sultan İskender devrinde Irak-Acem ve Fars'da ortaya çıkan fazillerden, şair ve âlimlerden biridir. Bilimde önde gelen bir şahsiyetti ve İskender'in durumu, halleri ve tarihi hakkında yazdı. Mevlana Haydar, fazilet ve şairlerden biridir. Türkçe ve Farsça zarif ve hoş şiirleri vardır ve Şeyh Nizâmî'nin “Mahzenü'l-Esrâr”ına Türkçe cevabı Emirzade İskender'e ithaf edilmiştir.*)

Buradan Haydar Hârizmî'nin “Mahzenü'l-Esrâr” mesnevisini Timur'un torunu İskender ibn Ömer Şeyh Mirza'ya ithaf ettiği açığa çıkmaktadır. İskender ibn Ömer Şeyh Mirza, 1414'e kadar İran ve Acem Irak'ta hüküm sürmüştür. Buna dayanarak Haydar Hârizmî'nin 14. yüzyılın sonları ve 15. yüzyılın başlarında yaşadığı tespit edilebilir.

Çığatay edebiyatı tarihinde önemli bir yere sahip olan Haydar Hârizmî, Nizâmî Gencevî'nin “Mahzenü'l-Esrâr” mesnevisine cevap olarak kaleme aldığı, bazı kaynaklarda selefinin eseriyle aynı başlığı taşıyan “Mahzenü'l-Esrâr”, bazılarında “Gülşenül Esrar” olarak kaydedilen, bazı araştırmacıların nazire, bazılarının ise çeviri bir eser olarak değerlendirdikleri mesnevisiyle meşhurdur. Kişiliği gibi şairin eseri ve başlığı hakkında da kafa karıştıran fikirler vardır.

Kitabı yazma nedeninden bahseden şair, sık sık hem Nizâmî'nin hem de kendiinin eserini bir “hazine” adlandırmıştır.:

Ol kişi koyğay çü Nizâmî bu genc

Qazğana bilge<y> güheri dest-renc. (Xorazmiy, pdf)

(Nizâmî gibi bu hazineyi yaratan kişi cevher edinebilir).

Emir Timur hanedanının temsilcisi İskender bin Ömer Şeyh Mirza'nın (1409-1414) saray şairi Haydar Hârizmî'de ünlü mesnevisini hamisinin adına yazmıştır. Londra'daki British Museum'da bulunan yazmanın yanı sıra Türkiye kütüphanelerinde Uygur ve Arap alfabelerinde nüshalarının bulunduğu bilinmektedir. Mesnevi ilk olarak 1858 yılında Kazan'da basılmıştır.

Haydar Hârizmî'nin tevhid, na't, söz hakkında, zamanın padişahı Sultan İskender'in medhi, eserin yazılma sebebi gibi geleneksel başlıklarla başlayan eseri, Nizâmî'nin "Mahzenü'l-Esrâr"ı gibi seri behrinde yazılmıştır ve hikmet ve nasihat dolu makalet ve hikayelerden kurulmuştur. Ancak Nizâmî'den farklı olarak Haydar Hârizmî, 16 makalet ve hikayet yazmıştır. Genel olarak eserin toplam hacmi Nizâmî'nin eserinden çok küçüktür.

Haydar Hârizmî mesnevisinde nazire (veya cevap) şeklinde yazılan eserlerin gerekleri doğrultusunda büyük Azerbaycan şairi Nizâmî Gencevî'yi büyük saygıyla anarak sanatına ve sözlerinin gücüne hayranlığını dile getirmiştir.

Min ki bişürdüm bu leziz aşnı

Şeyh-i Nizâmî'din alup çāşni. (Xorazmiy, pdf)

(Bu dadlı şorbanı hazırlayarkən

Mən əvvəlcə Nizâmînin şorbasını daddım)

Özbek şairi, Türk dilinin zengin ve sanatsal bir eser yaratmaya yeterli imkânlarla sahip bir dil olduğunu yazmış, anadiline olan sevgisini dile getirmiş ve böylece Türk fanatizmiyle öne çıkan bir edebiyatın ortaya çıkmasında büyük etkisi olmuştur.

Haydar Hârizmî'nin "Mahzenü'l-Esrâr" mesnevisi çok beğenilmiş ve çağdaşı Said Kasimi de onun mesnevisine cevaben 1459'da "Mecmuatü'l-ahbar" adlı 18 manzum kıssadan oluşan bir eser kaleme alarak Ebu Said Mirza'ya (Timuri) sunmuştur (Yücel).

Haydar Hârizmî'nin "Mahzenü'l-Esrâr" mesnevisinin araştırılması ve değerlendirilmesi, Özbek edebiyatında Nizâmî Gencevî edebî ekolünün geleneklerini incelemek açısından önemlidir.

Kaynakça:

1. دولت‌شاه سمرقندی. تذکیرۃ اشعراء. به سعی و اهتمام و تصحیح ادوارد براون. تهران، اساطیر، ۱۳۸۲.
2. Alisher Neva'iy. To`la asarlar to`plami. O`n jildlik. To`qqizinchi jild. Toshkent, G`afur G`ulom nomidagi nashtiyot-matbaa ijodiy uyi, 2012.
3. Alisher Neva'iy. To`la asarlar to`plami. O`n jildlik. O`ninchi jild. Toshkent, G`afur G`ulom nomidagi nashtiyot-matbaa ijodiy uyi, 2012.
4. Araslı Həmid. "Sirlər xəzinəsi". // Azərbaycan ədəbiyyatı: tarixi və problemlər. Bakı, Gənclik, 1998. səh.200
5. Araslı Nüşabə. "Orta əsr türk məsnəvilərində Nizami obrazı" // "Əlyazmalar yanmır", № 2 (3), 2016, səh. 29-39.
6. Ayet Abdülaziz Goca. Haydar Tilbe`nin Mahzenü'l esrâr mesnevisi (önsöz, giriş, metin ve tercüme, dizin). Doktora tezi. İstanbul, 2000. 280 seh.

7. Bilal Yücel. Nevâyî-Bâbü'r Çağının Tarihî Ve Edebî Şahsiyetleri.
<https://www.altayli.net/nevayi-babur-caginin-tarihi-ve-edebi-sahsiyetleri.html>
8. Sertkaya Ayşe Gül (1999). “Doğu Türkçesi İle Yazılmış Leffüneşirli Bir Kasidenin Kaynakları Üzerine Düşünceler”. *İlmi Araştırmalar* (7): 177-190.
9. Xaydar Xorazmiy. Gulshanul asror.pdf www.ziyouz.com/kutubxonasi
10. Kamile Çetin. Haydar Tilbe, Mir Haydar. 2014.
<http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/haydar-tilbe-mir-haydar>

**TRADITIONS OF NİZÂMÎ IN THE UZBEK LITERATURE OF THE XIV-XV
CENTURIES (ON THE BASIS OF “GULSHANUL-ASRAR” MASNAVÎ BY
HEYDAR KHARAZMÎ)**

PhD in philology Tahmina Badalova

ANAS Institute of Literature named after Nizâmî Ganjavi

Summary

The poetry of the 12th century Azerbaijani poet Nizâmî Ganjavi has kept the artistic expression as a rare and valuable fact of all Eastern literature that has spread and developed over a very large area for many centuries under its fascinating influence. In the literatures of almost all the Eastern people, prominent representatives of the Nizâmî literary school grew up, achieved to enrich their national literature with their works, and to engrave their names in the history of the artistic treasure of the world. In this regard the Uzbek literature has also contributions in the continuation and transmission of the novelities by the Azerbaijani poet in poetry and art to future generations. Heydar Kharazmi who lived and created in the second half of the XIV century and the first half of the XV century has a special role in strengthening traditions of Nizâmî in the Uzbek literature. Heydar Kharazmi having a significant place in the history of Chagatai literature is known with his epic work “Gulshanul-asrar” that some researchers consider the work as a translation and others as an imitative poem to the work “Makhzanul-asrar” (Treasure of Mysteries) by his predecessor Nizâmî Ganjavi. In addition to the analysis of the work, in the study has been used the methods of comparison, analysis, as well as hermeneutics, and has been clarified such issues.

AN OVERVIEW OF ECO-POETRY AND *RIPRAP* (1959) BY GARY SNYDER

EKO-ŞİİR VE GARY SNYDER'İN *RİPRAP*'INA (1959) GENEL BİR BAKIŞ

Assoc. Prof. Süleyman KASAP

Van Yuzuncu Yil University, Faculty of Education, Department of Foreign Languages
Education, ORCID ID: 0000-0001-8367-8789

Rojev Ağıt SARI

Postgraduate Student, Van Yuzuncu Yil University, Institute of Social Sciences, Department
of English Language and Literature, ORCID ID: 0000-0003-2458-7435

Abstract

As the ages progress, the burden of the world increases. The responsibilities that come with the increasing burden are a goal, especially in the scientific world, and require extra effort. These responsibilities and burdens take place in life within the framework of ecology studies. As technology increases in the world, so do concerns. These concerns go hand in hand with the destruction of nature. The burden of the scientific world can sometimes be heavy. Literature can be considered as a shelter that embraces the whole of humanity as it contains a common heritage in the common world. For this reason, literature can be considered as a solution to prevent ecological disasters. More specifically, poetry constitutes one of the notable branches of literature in the presentation and solution of ecological disasters. The term eco-poetry, which has gained influence in modern times, is a discipline that goes hand in hand with science and also questions ethical concepts. Eco-poetry, which incorporates environmental problems, images or discourses, has existed since the 1960s, presents the problems of the world, which is the common heritage of all humanity, elaborates solutions and has important representatives of this discipline. Gary Snyder, whose works make him one of the important representatives of literary heritage, is not only a beatnik but also one of the leading names of eco-poetry theory. *Riprap* is an important poem composed by Snyder in 1959. This poem, which resembles the speech of a person describing her or his surroundings, represents the nature of many things with its complex structure. The aim of this study is to examine the concept of eco-poetry in general and to evaluate the eco-poetic elements in Gary Snyder's poem *Riprap*, published in 1959.

Keywords: Eco poetry, Gary Snyder, *Riprap*, Ecopoetic Vision

Özet

Çağlar ilerledikçe, dünyanın sırtladığı yük artmaktadır. Artan yükün getirdiği sorumluluk özellikle bilim dünyasının merceğine girmektedir ve ekstra çaba gerektirmektedir. Bu sorumluluklar ve yükler, ekoloji çalışmaları kapsamında yaşamda yer etmektedir. Küreselde artan makineleşme ile kaygılar da artış göstermektedir. Bu kaygılar doğanın tahribi ile paralellik göstermektedir. Bilim dünyasının sırtladığı yük bazen ağır olabilmektedir. Edebiyat ortak dünyada ortak bir mirası barındırması hasebiyle, tüm insanlığı kucaklayan bir sığınak olarak değerlendirilebilir. Bu sebeple edebiyat, ekolojik felaketlerin önünü alabilmek adına bir çözüm yolu olarak değerlendirilebilir. Daha spesifik olarak, şiir ise ekolojik felaketlerin sunumu ve çözümünde edebiyatın önemli dallarından birini oluşturmaktadır. Çağdaş

dönemlerde etkisini artıran terim, eko şiir, bilim ile el ele ilerleyen aynı zamanda etik kavramları da sorgulayan bir disiplindir. Çevresel sorunların, imgelerin ya da söylemlerin yer verildiği eko şiir, 1960'lı yıllardan beri varlığını sürdürmekte, tüm insanlığın ortak mirası olan dünyanın sorunlarını sunmakta, çözümler üretmektedir ve bu disiplinin önemli temsilcileri bulunmaktadır. Kompoze ettiği eserleri ile edebiyat mirasının önemli temsilcilerinden biri olan Gary Snyder, bir Beatnik olmanın yanı sıra eko şiir kuramının da önde gelen isimlerindendir. *Riprap*, Snyder'ın 1959'da ele aldığı önemli bir şiirdir. Etrafını betimleyen bir kişinin konuşmalarını andıran bu şiir, karmaşık yapısı ile birçok şeyin doğasını sunmaktadır. Bu çalışmanın hedefi, Eko şiir kavramını genel hatlarıyla incelemek ve Gary Snyder'ın 1959'da yayımlanan *Riprap* adlı şiirindeki eko-şiirsel öğeler değerlendirmektir.

Anahtar Kelimeler: Eko Şiir, Gary Snyder, Riprap, Eko-şiirsel Bakış

1. INTRODUCTION

Under the title of eco-criticism, the principle that technological innovations and industrial developments cause the least harm to nature is observed. With the increase in environmental damage, many scientific explanations and data are presented. However, it is stories rather than statistics that influence human consciousness. This situation can be accepted as the starting point of eco-criticism. It is aimed to realize environmental disasters, pollution, crises and to create environmental awareness through literature, through eco-poetry, or with the general title eco-criticism (Ayaz, 2014: 287). Increasing environmental concerns have become inevitable in poetry within literary genres and have been the subject of attention. This has led to the issues of what poetry is, what it can be, what it can do. In this regard, as a new term, eco poetry also exhibits a protest stance in a sense. Greenberg claims eco poetry as,

What constitutes ecopoetics is a subject of interesting and worthwhile debate, but generally speaking, ecopoetics is a term for the environmentally driven, innovative writing that has followed our nation's move from primarily rural to primarily urban economies and communities; that has been informed by the science and technology of the Industrial Revolution and beyond; and that has come after and in subversion of the more traditional nature poems (in Romantic and Transcendentalist veins and otherwise) (2014: 27).

It was introduced because of the rising awareness of ecology and the concerns of environmental disasters were occurring in many minds around the world. Eco poetry mainly originated in the work of Gary Snyder's and Jonathan Bate's study of the ecological differences of the British Romantic tradition, *The Song of the Earth* (2000) and especially in Rachel Carson's *Silent Spring* (1962) as quoted by Cynthia, "It's the poetry that's grown out of the environmental movement that began to take shape in the 1960s, influenced by the work of Rachel Carson and many others, a movement which exists parallel to and joins forces with movements for economic, social, racial and gender justice" (2015: 52). Snyder is one of the most recognized founding figures in the development of ecologically place poetry. He was also a Beatnik. Eco poetry has a deep ecological emphasis. Just like concepts that explore inclusion, such as feminism or Marxism, Eco poetry also contains ethical questions/components. So, Eco poetry can be taken into consideration as acknowledgeable by science as well as ethics. It is the expression of problems such as awareness of the connection with nature and its identification through verses. Situations such as a tree that is rooted out, animals tortured in the streets, etc. can be examples of this.

Considering these situations, it can be accepted that the eco poet is the spokesperson of environmental concerns and problems. It is the Eco poet's task to offer a perspective for presenting the world that is wanted or ought to be as Jonathan Bate quotes, "It is about the capacity of the writer to restore us to the earth which is our home" (2011: ix). Namely, the eco poet's task is to study the environment while presenting environment. Shoptaw argues about the eco poet's task just like, "An ecopoem must be not only environmental but environmentalist" (2016: 400). Doing both of the premises, the poet's task will be done.

While examining Eco poetry, in addition to emotional communication, rational thinking should also be observed. Conditions such as the health of the planet, awareness of environmental problems, and the progress of human beings in the universe should also proceed with emotions. In this way, opinions such as pure emotion is required for artistic creation are tried to be overcome, and an opinion that art feeds from emotion and mind comes to the fore as exemplified,

In the case of Mahon, his eco-poetry is coloured with the prestige of modern science as well as with antecedents in classical literature. In the case of Deane, 'ecology' is a theoretical term to give point to his real, and persuasive love of the natural environment, especially the landscape of his native Achill" (Lysaght, 2011: 81).

Eco poetry gained momentum as the ecosystem unit became more and more visible in the contemporary world. Discourses have ceased to be theoretical and have become connected to rational contexts. To summarize, eco poetry offers a new way of blending theory with the language of poetry and the foundations of science.

As for the form of eco poetry, it moves away from the existing culture with a certain knowledge. It abandons certain traditions, patterns, habits, in short, norms. It uses simpler and clearer expressions to provide a more inclusive language. For this reason, it can be claimed that eco poetry, which is an outstanding product of contemporary literature, pursues a more universal purpose. In general, it can be claimed that techniques such as feeling of fascination, emphasis on spirituality, simplicity and clarity, philosophical depth come to the fore in Eco poetry. Eco poetry removes the distinction between reason and artistic creation as a definite limit compared to previous movements. The transition between these lines is more flexible, clear boundaries are refused. Due to the observance of universal problems, it can be claimed that eco poetry is open to development. Since it does not belong to only one discipline, it is versatile and does not appeal to only one sense. Of course, this also provides a variety of information.

Coming to the theoretical basis of Eco poetry, it explores the position that people take in their living space. How the 'home' is defined, how it is built, what is their place in the world and in the universe, the significance of the senses, physical existence, etc. are within the scope of Eco poetry. It can be claimed that this gives an opposing identity to eco poetry. Even encyclopaedic knowledge deeply rooted in rationality can be questioned. Because a vision and a mission were necessary to reduce the number of living species on earth, to stop the destruction of vital components, and to stop the uninterrupted exploitation of the environment.

One of the main reasons poetry and ecology come together is the need to take sustainable action and responsibilities. Technically speaking, ecologists, more generally scientists, can present environmental problems in an objective language and produce mathematical solutions. Of course, this is not an impossible task for them. However, the presentations of scientists may

not be sufficient at the point of application of the solutions produced. In order to mobilize humanity, many segments need to take responsibility. In today's world this is an urgency, emotion and reason should not shy away from taking responsibility. With globalization, the burden carried by the world is increasing. Harmful gases released into the atmosphere, wastes, destructions, wastage of natural resources and their reckless exploitation are intensifying day by day. Interdependence of all life on earth and the thoughtless attempts to master and despoil nature by humans come to the fore. Although science presents these with objective findings and offers solutions, it may be insufficient. In this regard, an interdisciplinary study is required. It can be claimed that the duty of poetry is to make a manifesto in a sense. So, it can be argued that Eco poetry does not belong to any single thought or school.

2. AN OVERVIEW OF *RIPRAP* (1959) BY GARY SNYDER

Gary Snyder, who was one of the best-known Beatniks, was also one of the forerunners of eco poetry. Through eco poetry, Snyder mirrors the nature's sound like some researchers argue, "Thus, poetry is for him 'the vehicle of the mystery of voice,' and the ecopoet sings the universe as a vast breathing body – breathing in the sense of living or being" (Jung & Jung, 1990: 78). According to Jumaili, although Snyder is from the deep ecology school, his interests also connect him with social ecology. Social ecology discusses the forms of power in the world and presents how these lead to the control of nature. According to social ecology, the cause of destruction on nature is social; According to deep ecology, changing attitudes based on religious and philosophical attitudes is at the forefront. According to Snyder, social changes must be approved in order to harmonize man's relationship with nature. At the same time, Snyder joins social ecology as well as deep ecology, emphasizing the need for consciousness shifting (2013: 25).

Being a beatnik made Snyder interested in other religions, particularly Zen Buddhism. Also, Snyder lived in the Pacific Northwest during his childhood, communing with mother nature might be one of the stimulating effects on him as Jumaili expresses, "Snyder's ecological concerns that exist in his poetry and prose, therefore, come from his childhood in the Pacific Northwest, his great interest in Zen Buddhism, and his anthropological interest in the American Indians" (2013: 26). Snyder had a versatile character. This feature was also a chance for him to get to know many cultures closely. Knowing many cultures had a positive impact on Snyder's poetic identity, just as Chen and Tsai stated,

All these cultural sources have inspired, enriched and shaped Snyder's ecopoetic vision, notwithstanding their marginal status as minor literatures. In addition to paying homage to Native American literature, which has sharpened his ecological vision, Snyder combines his environmental imagination with "Asian religious wisdom and shamanistic/mythic traditions... (2012: 598-599).

In this regard, broadening his own horizon was not a challenge to Snyder. That's why he was one of the most notable poets of Eco poetry. According to Jung & Jung, his ecopoetic identity derive from Amerindian way of life and the way of Zen. To Snyder, his poetry resembles 'backpacking' which mirrors the simplicity. To him, this is the common point of simplicity between Zendo and Amerindian way (1990: 79). It is inevitable that Snyder has established a connection with nature. And according to Nelson, we can define Snyder's understanding and approach to nature as follows,

He begins by identifying himself as a voice from wilderness, a constituency not usually represented either in academia, or in government. He proposes, in effect, new definitions of humanism and democracy that would include representation from what we rather glibly dismiss as non-human species (1974: 215).

To make a clear presentation of Eco poetry, Snyder's *Riprap*, which was first published in his first book of poetry, *Riprap and Cold Mountains*. is handled in this study. *Riprap*, which means foundation or wall made of randomly heaped stones, is one of the best-known poems by Snyder. *Riprap* is a complex poem, which presents the nature of many things. The poet's tone is reminiscent of a speaker observing his surroundings.

“Lay down these words
Before your mind like rocks.
placed solid, by hands
In choice of place, set
Before the body of the mind
in space and time:” (1-6)

It can be claimed that the poem opens with an inviting supplication. These words are like ‘rocks’ chosen by the poet carefully. And these selected rocks may offer a ‘riprap’ built right into the mind of the reader. The stones required for the journey to start coincide with the words and the journey begins. The speaker requests the reader to take the words in their minds and ‘lay down’ them to examine the words, like rocks. And this sailing journey is not just a reality beyond, as Fiedorczuk and Beltrán have pointed out, “The poem, as it allows us to make progress on our way, does not belong to some meta-reality, it is not about “milky way,” “straying planets” or “sure-foot trails” but is on a par with these things and phenomena, is one of the things making up the living, interconnected universe” (2020: 212).

Snyder's ultimate aim is not to present a perfect nature - work harmony; is to create an inner harmony that corresponds to the natural outer harmony. At this point, it can be mentioned that there is an analogical relationship. It is hard to reconcile people with the sea, therefore it is difficult for the sea to coincide with the spiritual mode of individual. Individual provides condition/conditions equivalent to those of the sea and metaphysics benefits from this. One of the channels that offers the most effective ways to transition to such a situation is poetry. In the first lines, a prophetic speech is noticed. Here, a parallelism is noticed between the poet's language and nature. The existence of nature is clearly evident in the poem. The lines “Before the body of the mind / in space and time” refer to nature and the words “body” and the “mind” serve as metaphors of the body and the mind of nature.

“Solidity of bark, leaf, or wall
riprap of things:
Cobble of milky way,
straying planets,” (7-10)

The 7th line is a metaphor for an ecological view of the arrangement of leaves and bark, which the speaker presents as a summary of other natural phenomena. As can be noticed, something with distinctive frequencies in the same universe is defined. These things might qualify as ‘a riprap of something’. Because although there are significant dissimilarities between the things presented, the harmony that emerges when they come together does not go unnoticed. These lines can also be taken as Snyder's praise to the creator – the divine spirit,

because the perfect harmony of different things coming together does not escape the attention of the speaker. Also, Norton defines Snyder's "riprap of things" as, "Snyder's metaphor of poetry as 'riprap of things' is doubly pertinent as a description of his stylistic procedure: rocks, and other concrete objects, are tangible and easy to get around..." (1987: 65).

"These poems, people,
lost ponies with
Dragging saddles—
and rocky sure-foot trails.
The worlds like an endless
four-dimensional
Game of *Go*." (11-17)

In these lines, it is obvious that there is an attitude based on observation. References such as poems, people, foot-trials are noticed. These footprints symbolize a movement. There may be an incentive to find a home in the world and to leave a mark. The independence with the natural world is expressed by Nelson as, "...in that its words enable a more sure-footed progress toward an awareness of our inescapable interdependence with the natural world..." (1974: 213). This move is made even clearer by the 'Go' game on line 17. As it is known, 'Go' has black and white sides and the one, who captures the most areas, wins. The 'Go' game presented in the poem can be a metaphor that presents an image of the materialized world and humanity.

"Ants and pebbles
In the thin loam, each rock a word
a creek-washed stone
Granite: ingrained
with torment of fire and weight
Crystal and sediment linked hot
all change, in thoughts,
As well as things." (18-25)

As it can be noticed, the focus is on the basis of everything in the last lines. A reference to how Riprap is used in basic builds is also presented here. Even deeper where ants and pebbles are found is presented by Snyder. A 'word' is likened to a granite rock that turns into crystals through fire and weight. These similes/metaphors are presented to emphasize that everything can change, from thoughts to objects. "All change, in thoughts / as well as things" these lines (24-25) emphasize that the poem is natural, not chaotic. The speaker claims that thoughts have a natural change. There is a metaphysical presentation of language and the world in poetry. The lines above describe the interconnectedness of things in the world. It can be claimed that the formation of words in the poem also includes this ecological connection. The words 'rock' or 'granite' are metaphors that Snyder's works will also have solid and massive features. Lines 19 and 20 are metaphors comparing solidity of words (rock and stone). Snyder's aim here is to apply robustness in his own poetry. This comparison presents the originality of the individual's idea, frankness. The word 'fire' in line 22nd is also a metaphor for the maturation process of his poem. As it is known, fire meets metal/rock as a hardening element. Weight is also an expression that solidifies poetic ideas. The 23rd line symbolizes the form change. As the speaker stated in the last two lines (24-25), both ideas and the material existence of things can vary. That is, entities are not static, the speaker is talking about dynamic state(s). The reader

experiences the world through Snyder's eyes and sees how everything is like a 'go' game. His speech, universe, time and others in the poem are 'ripraps' used to bring together a complex universe. Snyder creates an air of speaker watching the world from the outside. People, universes, poems, leaves etc. they are part of something, and they all form a whole of compatibilities. In essence, *Riprap*'s speaker explains how things in the world can function harmoniously on a principle.

3. CONCLUSION

The concept of eco poetry, which is handled with rational thought, has taken its place as a notable concept in the world of literature. In addition, eco-poetry, which is far from tradition, uses simple and clear expressions and uses a purer language, offers a more universal purpose. Eco poetry, where concepts such as philosophical depth, spirituality, and simplicity are vital, breaks the clear lines between art and science. It provides a relationship between the two concepts and presents that interdisciplinary work is possible. The presentation of not only global problems, but also every concept related to nature or the environment has taken place in the concept of eco poetry. There only needs to be a state of harmony, because presenting anything/things without putting them in context would be far from harmony. Thus, it is noticed that the concept of eco poetry does not belong to a particular school, and it acquires the feature of being a universal discipline.

In addition, Gary Snyder, a notable Beatnik, was among the significant representatives of eco poetry. The state of being intertwined with nature, which has continued from his childhood, has gained even more significance with his recognition of the religion of Zen Buddhism. His versatility and his exploration of different religions and views made an undeniable contribution to Snyder's ecopoetic identity. Snyder is of the opinion that social ecology and deep ecology schools should proceed in harmony.

Riprap, one of Snyder's notable works, is a vital example of the eco poetry. It is noticed that most concepts related to nature are in harmony with words. Welcoming the reader/listener with an inviting tone, the poem presents a world by establishing connections between words with many metaphors. In poetry, where there is a speaker looking at the presented world from a wider perspective, everything is part of something. These pieces also offer a great harmony like a jigsaw puzzle at the end. As a result, the harmony that the world and things present effectively welcomes the reader/listener in the poem, *Riprap*.

REFERENCES

- Ayaz, H. (2014, April 13). Survey on Ecocriticism. *International Journal of Turkish Literature Culture Education*, 3(1), pp. 278-292. doi:10.7884/teke.268
- Bate, J. (2011). *Song of the Earth*. Kent: Picador.
- Chen, R., & Tsai, H. (2012). Gary Snyder: Translator and Cultural Mediator Between China and the World. *Comparative Literature Studies*, 596-609. doi:https://doi.org/10.5325/complitstudies.49.4.0596
- Cynthia, R. J. (2015, October). An Ecopoetic Anaylsis of the Poems "Spring in New Hampshire" and "The Tropics in New York" from The Collection Spring in New Hampshire by Clause Mc Kay. *Academia and Society*, pp. 52-55.

Fiedorczuk, J., & Beltrán, G. (2020). *Ekopoetyka / Eco-poética / Ecopoetics*. Warsaw: Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego.

Greenberg, A. (2014, July-August). That Greeny Power: Recent Works of Ecopoetics. *The American Poetry Review*, 43(4), 27-29.

Jumaili, F. A. (2013, November 20). Gary Snyder's Ecological Vision: A Study of Selective Poetic Works. *Journal of Research in Humanities and Social Science*, 1(3), 25-31.

Jung, H. Y., & Jung, P. (1990). Gary Snyder's Ecopiety. *Environmental History Review*, 14(3), 74-87.

Lysaght, S. (2011, April). What is Eco-Poetry? *The Poetry Ireland Review*, 74-82. Retrieved from <https://www.jstor.org/stable/41583372>

Nelson, R. L. (1974, January). Riprap on The Slick Rock of Metaphysics: Religious Dimension in the Poetry of Gary Snyder. *Soundings: An Interdisciplinary Journal*, 206-221. doi:10.2307/41177919

Norton, J. (1987). The Importance of Nothing: Absence and Its Origin in the Poetry of Gary Snyder. *Contemporary Literature*, 28(1), 41-66. doi:<https://doi.org/10.2307/1208572>

Shoptaw, J. (2016, January). Why Ecopoetry? *Poetry*, 207(4), pp. 395-408.

Snyder, G. (1959). *Riprap*. Retrieved from Poetry Foundation: <https://www.poetryfoundation.org/poems/47178/riprap>

ALIENATION THROUGH THE LENSES OF POSTMODERNISM IN *THE CITY OF GLASS* BY PAUL AUSTER AND *GÖLGESİZLER* BY HASAN ALİ TOPTAŞ

PAUL AUSTER'IN *CITY OF GLASS* VE HASAN ALİ TOPTAŞ'IN *GÖLGESİZLER*
ROMANLARINDA POSTMODERN BAKIŞ İLE YABANCILAŞMA

Prof. Dr. Bülent Cercis TANRITANIR

YYÜ İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü, İngiliz Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, ORCID No:
0000-0002-3276-7922

Zeki KANDAŞOĞLU

YYÜ İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi, ORCID No: 0000-0001-
6699-099X

Abstract

It is an undeniable fact that the movement of postmodernism, which still has no clear explanation about its definition, has created radical changes in literature, as in all other spheres. Various debates are still being held about its development and emergence, as well as its definition. Like its content, this movement creating such confusion manifests itself through various characteristic features in various cultures and societies, both in terms of what Postmodernism is and how it is progressing. This movement, which can be considered relatively new to Turkish Literature, is a concept that Western societies have been familiar with for a relatively long time. It is developing in various forms in each country or culture reasons of which generally stem from political and social developments. Extensively studied in many sciences, such as religion, philosophy, sociology, psychology, and economics, alienation is also popular in literature. Alienation, which changes with its types and periods, has gained new identities with postmodernism. This paper argues alienation through the lenses of a postmodernist viewpoint in the selected works of American and Turkish postmodern novelists (*The City of Glass* by Paul Auster *Gölgesizler* by Hasan Ali Topbaş). In this context, it is asserted that the study will be critical of getting to know the historical process in brief terms in both kinds of literature. While looking for an answer to how postmodernism emerged in these countries, it is assumed that the readers will also have an opportunity to examine what kind of progress has been made in these countries' literature.

Keywords: Postmodernism, Alienation, Paul Auster, Hasan Ali Topbaş,

Özet

Tanımı konusunda henüz net bir açıklaması olmayan Postmodernizm akımının her alanda olduğu gibi edebiyatta da köklü değişimler yarattığı yadsınamaz bir gerçektir. Gelişimi, ortaya çıkışı ve tanımı hakkında halen çeşitli tartışmalar yapılmaktadır. İçeriği gibi bir kafa karışıklığı yaratan bu hareket, farklı kültürlerde ve toplumlarda çeşitli karakteristik özelliklerle kendini göstermektedir. Türk Edebiyatı için nispeten yeni sayılabilecek bu akım, Batı toplumlarının nispeten uzun zamandan beri aşına olduğu bir kavramdır. Genellikle siyasi ve sosyal gelişmelerden ötürü her ülkede veya kültürde çeşitli şekillerde gelişmektedir. Din, felsefe, sosyoloji, psikoloji, ekonomi gibi birçok bilim dalında yoğun olarak çalışılan yabancılaşma, edebiyatta da popülerdir. Türleri ve dönemleri ile değişen yabancılaşma, postmodernizmle

birlikte yeni kimlikler kazanmıştır. Bu makale, Amerikan ve Türk postmodern romancılarının seçilmiş eserlerinde (*The City of Glass* Paul Auster, *Gölgesizler* Hasan Ali Topbaş) yabancılaşmayı postmodernist bir bakış açısıyla tartışmaktadır. Bu bağlamda çalışmanın her iki literatürde de tarihsel sürecin kısaca tanınmasının önemli olduğu ileri sürülmektedir. Bu ülkelerde postmodernizmin nasıl ortaya çıktığı sorusuna cevap aranırken, okuyucuların bu ülkelerin edebiyatlarında ne gibi ilerlemeler kaydedildiğini de inceleme fırsatı bulacağı varsayılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Postmodernizm, Yabancılaşma, Paul Auster, Hasan Ali Toptaş,

1. INTRODUCTION

It is an undeniable fact that the movement of postmodernism, which still has no clear explanation about its definition, has created radical changes in literature, as in all other spheres. Various debates are still being held about its development and emergence, as well as its definition. Like its content, this movement, which creates such confusion itself, manifests itself in different ways in different cultures and societies, both in terms of what postmodernism is and how it is progressing. As a mainstream problem available in the novels that have been examined in this study, alienation leads the reader to explore postmodernism under another millennial concept that cannot be ignored. In a world where the concept of truth is displaced, writers participate in postmodern understanding with their works. No artist can completely isolate himself/herself from the experiences of the society to which he /she belongs. Every individual is affected by the troubles, sorrows, and happy moments of the people around them, whether they are aware of it or not. This paper aims to argue alienation through the lenses of a postmodernist viewpoint in the selected works of American and Turkish postmodern novelists.

The fact that America created a concept like “American postmodernism” shows America’s cultural progress in the realm of literature. Introducing new realities, American society found itself in a cultural and social change after the war. As Irving Howe points out, American society, culture, and sensitivity in the 1950s were not the same as those after the Second World War (Howe, 1959: 451). Writers started to try new styles and topics. Not all writers immediately adapted to the changes in literature. Many of them still used modernist, naturalist, or existentialist traditions in their writing. That transformation process was not very linear. Some writers who specialized in postmodern topics and themes, on the other hand, encountered the dark face of America. In a way in the 1960s, American literature was dominated by postmodernism. The usage of radical irony, black humor, metafictional elements, fragmentation, parody, overlapping of fiction, fact, fantasy and dreams, and formerly tabooed themes as a form of artistic, aesthetic, and partly social protest was included in the great majority.

In contemporary American postmodern literature, new literary genres have occurred. The technology of postmodern era has created a literary genre called cyberpunk for us. The effects of life created by capitalism and technology are now becoming more visible. This new genre, which frequently uses technological products such as the Internet, mobile phones, artificial intelligence and simulation has easily found itself in the literary world with the help of postmodernism. It can be argued that readers of this genre are far less than those of conventional subjects for now. Absolute truth, which is denied in postmodernism, allows for the creation of new realities. The narration of intertwined reality and fiction without the order of importance

provides us with brand new possibilities in literature in today's postmodern American writers' products.

1.1.A Short History of Turkish Novel in the Last Decades of 20 th Century

After the Second World War in the 1940s that the difficulties created by the war, Turkey as well as the whole world had lived with so many problems for a long time. With the rapidly increasing literacy rate, young generations were able to strictly follow the political, literary, and artistic developments in the world. Artists started to deal with social events and thought about life in a broader range. In the novels and stories, interest in social realism increased, and with the efforts of those authors, a different type of village novel emerged. The fact that poets and writers grew up with the problems of the country played an important role based on the changes in Turkish Literature (Kocatürk, 1964: 686).

When the time was about the 1960s, the accumulation of the previous years and socially, essential developments in the literature, depending on political events in Turkey, were clearly visible. In this period, the number of authors who write stories increased, and works reflecting different senses were reflected in written form. In addition to these social issues, works based on the inner world of the individual continued to be written. The effects of existentialism were also recognized in the manuscripts of Turkish Literature. The main emphasis was placed on individuals from different segments of the society, mostly on the incompatibility of the individual with the environment and culture, the sense of alienation, and loneliness caused by that incompatibility (Kahraman, 2016: 14).

The late 1960s and early 1970s are of great importance for Turkish Literature. Real modernist and postmodernist examples and writers whose books have been translated into various languages started to appear more frequently in that period. As it is pointed out: "Turkey did not meet modernism and postmodernism separately but met them at the same time." (Ecevit, 2008: 145). So there wasn't an exact timeline for Turkish Literature to start writing postmodernist novels. After several political crises and wars all over the world, a search for realism in Turkish Literature came to the fore. As a result of that search, the artists of the period moved away from social problems and highlight the facts within the individual, and address individual themes. They try different literary techniques in their stories by using new means of expression. Instead of having explained an observational event and situation by creating a new and different story language, they wrote poetic, non-formal, experiment-like stories. Similar types of work were also produced in both poetry and fiction. If the changes brought by postmodernism are examined, the opportunity to see the innovations in the Turkish novel, in general, is more obvious. The freedom brought by this movement paves the way for writing experimental texts in many different ways.

2. THE CONCEPT OF ALIENATION

The subject of alienation has been extensively studied in many sciences such as religion, philosophy, sociology, psychology, and economics. The etymological origin of the word alienation comes from the Greek word 'Alloiosis' and its Latin equivalent 'Alienatio' (Gügercin & Aksay, 2017: 141). It is derived from the Latin word 'Alinare' and has three different meanings in daily use. In law it means to transfer; In sociology, it means separation from people, homeland, and God; It has been used as confusion, madness, and mental illness

in medicine and psychology (Akçam). While the origin of alienation is based on sources such as Homer's Iliad and the Old Testament, it stands out for the first time in the works of Plotinus (Çapan, 2009; Quotedin Tekin, 2012).

The term alienation has different meanings in its content and where it is used. Türker Alkan classifies these meanings as follows:

Irregularity: There is no feeling of commitment to the behaviors that have become the rule by the society supported by the traditions, and there are deviations in the behavior of the individual based on this absence, the feeling of trust is lost, an individual competition without borders arises.

Powerlessness: The situation where the individual believes that his / her future is not in his / her own hands, but that of others, external factors, fate, and luck.

Frivolousness: Having the idea that life is meaningless based on these thoughts, any situation that the individual sees, experiences, or knows, does not have any meaning in terms of comprehension and consistency.

Isolation from the Society: Being excluded from social relations in society or being alone.

Cultural Dissemination: The state of breaking away from the traditions and established fixed values in society and not feeling belonging to them.

Self-Alienation: The situation where the individual goes against his / her own reality for any reason and cannot comprehend it. However, the establishment of satisfactory bonds between this person and the society is not realized as a productive interaction between the social culture and her/his own values, but as the elimination of the unique aspects of the individual's personality under the pressure of the majority (Alkan, 1983: 189).

America, and Turkey which carry the social development concern in every field, have also progressed in literature with this concern. It may be asserted that America and Turkey use literature as a social need. It is not possible for American and Turkish Literature, which has developed with this perception, to ignore the problems of the individual. The changes brought about by the modernist and postmodernist lifestyles, respectively, have brought the alienated individual to the forefront of American and Turkish Literature.

2.1. Gölgesizler

The paramount obstacle in front of the individual in *Gölgesizler* (*The Shadeless*) is the domination of power over the individual. The novel's figures who do not even have names (Muhtar-Mukhtar, the son of Cennet, Bekçi-Watchman, Berber-Barber) are crushed under the social / ideology impositions by not gaining a personality (Günay, 2010: 212-213). They internalize the fear of the state with their anxiety. Dede Musa, whom Mukhtar goes to solve the mystery of the village; instead of answering Muhtar's questions, tells the story of Aynalı Fatma and Asker Hamdi.

According to the story narrated by Dede Musa; During the years of the War of Independence, Asker Hamdi, who is worth a troop of soldiers, is famous for his courage. One day, he meets Aynalı Fatma, who is not known whether she is a prostitute or a saint, and the couple isolates themselves in the vineyard house. Asker Hamdi, who has nine wives and a courtyard child, dies after this meeting, which cannot be understood whether they fight or have sex (Toptaş, *Gölgesizler*, 2018: 73-75). When Aynalı Fatma disappears, it is learned that Asker Hamdi, who has been a soldier at the front, is also martyred. At the end of the story,

Dede Musa asks the question that will never leave out Mukhtar's mind, "What happened to a courtyard full of children born to Hamdi's nine wives?" (Toptaş, *Gölgesizler*, 2018: 82). In the novel, the story that seems to be independent of the main story and the question related have an important function. With this question, it is implied that the estranged people in the village are the children of Asker Hamdi and that they are cursed by the incest prohibition. This narrative, which seems to be an independent story, is told us by the author; It may have been meant to convey that people of a generation like Dede Musa also saw the reality of alienation, but attributed it to a divine cause. Because in the novel it is implied from time to time that the reason for this alienation is the state. Since "the authority punishes the individual who seeks existence outside of his own rules and identity design", (Sayak, 2018: 9) people's faces are turned towards themselves, not one another.

Another aspect of social conflict and the theme of alienation manifests itself in the view of bureaucracy and the state, which describes society's official organizational relations. The behaviors of the Watchman and the state officials towards the villagers, who are looking for Güvercin, represent authority, which shows us simply how the individual is viewed by the authority (Tekin, 2011).

*"... What is Güvercin (also a bird name in Turkish; Dove), "is it a bird?" "No, no," said the headman, "Güvercin is the most beautiful girl in our village." "Hmm," said the men, "then let us show you where that girl is in the eyes of the government!" They took huge books from huge shelves; then, they took notebooks that were covered in dust and started to scramble the pages one by one (Toptaş, *Gölgesizler*, 2018: 218)*

Güvercin, who is the symbol of the beauty and dignity of the village for the villagers and the village headman, is nothing but a black mark for the state. The institutional expression of the novel characters is the struggle for existence against the state, and this struggle mostly results against the individual in postmodern novels. Cıngıl Nuri's being forgotten, Güvercin's innocence lost, Muhtar's death, and madness of Cennet's son are examples of alienation (Tekin, 2011).

2.2.City of Glass

In Paul Auster's fiction, Catherine Roger states that one can easily become the other because it does not maintain a connection or continuity (Roger, 2004: 72). The main reason for this situation would be the way Auster understands individuality. The role of the subject in Auster's fiction is not stable; the "I" that Auster creates in his fiction defines the alienated subject. This inaccessible subject is in a state of unconsciousness and aimlessness, no matter how clear and understandable he speaks. This situation comes to an end when the subject reaches a state of consciousness; the author makes the character who reaches a full consciousness mood invisible; either under a new nickname or with new characteristics. Although Daniel Quinn, William Wilson, and Paul Auster are the same person, Auster pushes these characters into the background as soon as they reach consciousness in *City of Glass*. It can be better explained by the term subject in Lacanian psychology, Auster's characters; are both available and impossible. That's why Auster makes his characters live in this impossibility; Characters that are always present and disappearing all the time.

Writing enables Auster to stage the fundamental alienation of the subject and to find out how to prop up, back up a weak, fragmented self, how to give it cohesion and continuity.

Finally, by questioning the subject, Auster makes it more present than ever in his fiction (Roger, 2004: 72).

It cannot be argued that the Auster characters who are struggling to exist have inner peace. There is a constant struggle between consciousness and unconsciousness. Roger also states that in Auster's novels, he mostly deals with the subconscious. The conscious side of the person constantly monitors the subconscious, the unknown, and the hidden, and controls whether things are going well (Roger, 2004: 72). This interpretation contends that Auster's characters are intense subconscious characters, and they are usually alone. Auster characters, who usually try to adapt to the society they live in by overcoming their internal conflicts, try to exist in this way.

Alienation sounds a must for the characters in *City of Glass*, Daniel Quinn feels a constant sense of loss after losing his family. He feels detached from the environment he lives in and feels incomplete. "A part of him had died, he told his friends, and he did not want it coming back to haunt him. It was then that he had taken on the name of William Wilson". It is described the loneliness of Daniel Quinn, the main character of the novel *City of Glass*, and his escape from his past as follows:

He escapes his own identity in order not to remember the memories once he had. He uses the pseudonym of William Wilson. Here, Quinn invents an apollonian world by running away from his fragmentary world. He dares not to face the bare floor on which he stood. So he tries to make his life meaningful by living in invented names, characters, and worlds (Tanrıtanır, 2012: 431).

Daniel Quinn, who lives an unnoticed life in New York after losing his wife and son in a traffic accident, is trying to create a new life and identity for himself under the nickname William Wilson. This fake death of Daniel Quinn begins with the character reaching consciousness. Realizing that he now has a dark and unhappy life for himself, Quinn sees creating a new character as an escape option. One day, on a phone call, a voice telling him to meet with a detective named Paul Auster urgently creates an opportunity for Daniel Quinn to create another new identity.

The feeling of alienation is evident in the first pages of the novel. Both the protagonist's constantly changing identity and the reader's predisposition to this change of identity leave us amid a sense of alienation. As can be seen in other Paul Auster novels; this alienation appears as both the individual's distancing from himself and his isolation from society. In the case of *City of Glass*, Paul Auster often provides this alienation by hiding behind new identities. Auster uses this identity change so often that; the other characters in the novel also have the potential to appear under a different identity at any moment:

For now, I am still Peter Stillman. That is not my real name. I cannot say who I will be tomorrow. Each day is new, and each day I am born again. I see hope everywhere, even in the dark, and when I die, I will perhaps become God" (Quoted in Tanrıtanır, 2012: 431).

It is obvious that "Peter Stillman gives us hint that the "self" wears a new mask every day, and it must be kept in mind that the mask one wears is not one's real identity. (Tanrıtanır, 2012: 432) Daniel Quinn lives with other identities or "masks" in order to hide his true identity, the identity which has reached consciousness, perhaps to not confront himself. Daniel Quinn, who started to be isolated and alienated from a painful loss initially, faces an inevitable alienation with the impact of the individualist American way of life and socio-economic

conditions on people's dual or social relations. The mirror, which is seen as an image of searching for oneself, is used in the novel to tell us that it is more than what Daniel Quinn sees;

Now, as he looked at himself in the shop mirror, he was neither shocked nor disappointed. He had no feeling about it at all, for the fact was that he did not recognize the person he saw there as himself. He thought that he had spotted a stranger in the mirror (Auster, 2008: 117).

The broader explanation is given as follows: "These lines show that Quinn alienates to his self as not to know his own image in the mirror. ... And finally he becomes aware that what is broken is not the mirror, but his own "self" (Tanrıtanır, 2012: 433).

Just like the writer himself, the main character of his book; Daniel Quinn is also a writer. The real Paul Auster shares his power of creating characters with Quinn. Max Work, an invented character by Quinn in the novel, is the protagonist of Quinn's detective stories and is, in a way, Quinn's alter ego or the person he wants to be. Unlike Quinn, Max is a character who is not ambivalent, who can calculate to the finest detail what to do. There is not a case that he cannot solve, but Quinn in the words of Richard Tetek: "Quinn is the exact opposite; he is indecisive and numb, his life seems empty and lonely, and he has no real friends" (Tetek, 2008: 24).

Another example of alienation in the novel emerges with a tragedy for a different reason than the others. The person who wanted to call Quinn and meet with the detective Paul Auster was Peter junior Stillman, who was held by his father in a dark place for nine years and never fully recovered afterward. It can be understood that Peter junior Stillmann, whose father's name was also Peter, moved away from him and his surroundings and approached God. "Peter can talk like people now. But he still has the other words in his head. They are God's language, and no one else can speak them. They cannot be translated. That is why Peter lives so close to God" (Auster, 2008: 20).

There is a constant metamorphosis in all the novels in Paul Auster's The New York Trilogy. "Quinn becomes Auster in *City of Glass*; Blue becomes Black in *Ghosts*, the narrator becomes Fanshawe in *The Locked Room*" (Roger, 2004: 74). In support of Roger's quote, it can be said that; These transformations are not limited to just one person. Especially in *City of Glass*; Daniel Quinn transforms into Max Work, William Wilson, and Paul Auster, respectively. Although this transformation seems to be a departure from its own self; there is loneliness due to the conditions created by urban life and capitalism. Just like Pamuk in *Kara Kitap* and DeLillo in *White Noise*; Auster also reflects urban life and capitalism as one of the causes of this inevitable alienation. "It was as though he had melted into the walls of the city" (Auster, 2008: 116) Perhaps the name of the story, *City of Glass*, is a transparent wall that melts everyone inside.

3. CONCLUSION

Meeting of American and Turkish literature with postmodernism has different stories and histories. It is inevitable to change for societies that have seen wars, migrations, advances and collapses. The reflections of these changes in literature cannot be impeded in the same way. This is even more in societies that use literature as a tool for development, like the United States and Turkey. Therefore, concepts such as realism, romanticism, and modernism cannot be used only to explain the literary history of a period. It is also possibly used to understand the

history of a society. For instance, for most American poets and creative essayists, Romanticism was affirmative and appropriate. The romantic attitude suited American democracy well: it emphasized individuality, stated the ordinary man's worth, and derived its aesthetic and ethical values from an inspired imagination. The Romantic Movement, of course, gave the New England Transcendentalists - Ralph Waldo Emerson, Henry David Thoreau, and others - a new sense of hope. Is it possible to imagine America without Thoreau and Waldo Emerson?

It may be alleged that pessimism prevails in postmodernist literature. The protagonists of the novels find themselves in a state of being lost rather than finding a real solution to the crisis they are in. When the characters are portrayed, it is faced that they are full of diversity, just like life itself, but our protagonists find themselves in solitude rather than being involved in life. It is explained as follows;

Unlike an ancient hero, who set out on a voyage in which he dared to face many challenges or did many labors in order to find his true identity, a modern man by decentering himself either yields to the chains surrounding him or disguises himself in the pseudo world with pseudo names by alienating his own identity. The modern hero creates an illusory world to hide his madness resulting from his fragmented psychology. When this illusory world collapses down and faces his real 'self', he realizes that the world in which he lives is nowhere but a wasteland. (Tanrıtanır, 2012: 439)

The frequent usage of the concept of alienation both in Turkish and American literature helps us understand that the economic and social conditions widen the gap between people, but it can also be claimed that there is another approach to alienation which is the capitalist lifestyle brings many people together. In both novels, the concept of alienation is not considered loneliness, but a state of being a stranger to the society or environment. With the concept of alienation, the following can be claimed for postmodernism in Turkish and American Literature: Both countries' various types of literary products appeal to people who belong to the new world order with an individual-centered attitude. When Hasan Ali Toptaş is examined as a representative of Turkish postmodern novelist, it is discerned that use of the time setting, metafiction, and intertextuality is not different from that of Paul Auster. While their works, which have differences in the spatial setting, are the proof of different geographies, the similarity of the characters in the novels is the proof of a globalizing world.

Works Cited

1. Alkan, T. (1983). *Saldırganlık, Önyargı ve Yabancı Düşmanlığı*. İstanbul: Hil Yayınları.
2. Auster, P. (2008). *City of Glass*. New York: Penguin Books.
3. Baudrillard, J. (2016). *Tüketim Toplumu (La Société de consommation)* çev. Ferda Keksin, Nilgün Tural. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
4. Çetin, N. (2008). *Roman Çözümleme Yöntemi*. Ankara: Edebiyat Otağı Yayınları.
5. Ecevit, Y. (2008). *Türk Romanında Postmodernist Açılımlar*. İstanbul: İletişim Yayınları.
6. Güğercin, U., & Aksay, B. (2017). Dean'in yabancılaşma ölçeğinin türkçe uyarlaması: geçerlilik ve güvenilirlik analizi. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 13 , 137-154.
7. Howe, I. (1959). Mass Society and Postmodern Fiction. *Partisan Review: Winter*,

1959, VolumeXXVI, 1 (2), 451.

8. Kızılcılık, S. (1996). *Postmodernizm Dedikleri*. İzmir: Saray Kitapevleri.
9. Kocatürk, V. M. (1964). *Türk Edebiyat Tarihi*. Ankara: Edebiyat Yayınevi.
10. Özel, Z. (2006). Postmodern Dönem Fotoğraf Sanatında Kendine Mal Etme, Sherman, Morimura, Ungun. *Selçuk İletişim Dergisi*, , 159-160.
11. Roger, C. (2004, October 15). *Poetics of the Subject*. Retrieved May 10, 2021, from E-rea: <http://journals.openedition.org/erea/438>
12. Ryan, M. (2000). *Postmodern Siyaset* (Çev: Mehmet Küçük), “ *Modernite Versus Postmodernite*”,. Ankara: Vadi Yayınları.
13. Sim, S. (2006). *Postmodern Düşüncenin Eleştirel Sözlüğü*, (Çev: Mukadder Erkan, Ali Utku). Ankara: Ebabil Yayınları.
14. Tanrıtanır, B. C. (2012). Self With Thousand Masks In Paul Auster’s Newyork Trilogy. *The Journal of International Social Research Volume: 5 Issue: 23*, 429-436.
15. Toptaş, H. A. (2018). *Gölgesizler*. İstanbul: Sel Yayınları.
16. VanSpanckeren, K. (2010). *Outline of American Literature*. (H. C. Clack, Editor) Retrieved 02 15, 2021, from USA Embassy:

IMPACT OF COVID-19 CRISIS ON TOURISM IN THE BALKAN REGION

Marina Raykova, PhD student

National Institute of Geophysics, Geodesy and Geography – Bulgarian Academy of Sciences

Abstract

Tourism is an industry highly vulnerable to external factors. It is an important economic sector for many countries and many destinations depend on it for their growth and survival. This is putting increasing pressure on countries to anticipate the impact of crises and disasters on industry and to develop strategies to deal with them in order to protect the tourism sector. This report's main objective is to present the changes that have taken place in the outbound and inbound tourism of the Balkan countries as a result of the global health crisis caused by COVID-19. Quantitative methods are used to collect secondary information (statistical data, normative and strategic documents from international institutions and organizations, scientific and media publications, reports and presentations, etc.). Qualitative, analytical, comparative, synthetic, inductive, deductive, etc. methods are used for data processing and analysis. For the purposes of the study, the main methods for analysis of tourist flows are used. The results of the study are presented in the form of graphics and tables. After analyzing the results, conclusions are made about the situation of the tourism sector after the global health crisis occurred. Provided data prove serious changes in the incoming and outgoing tourist flows of the Balkan countries, caused by the COVID-19 crisis.

Keywords: COVID-19 impact, tourism, Balkans

Summary

Scope of the study

The study is focused on the Balkan countries – Albania, Bosnia and Herzegovina, Bulgaria, Croatia, Greece, Montenegro, Republic of North Macedonia, Romania, Serbia, Slovenia and Turkey. Kosovo is not included in the study due to lack of tourism statistics.

Period of the study

The period of the study is 2000-2020. It was chosen to cover the big crises as the 9/11 terroristic attacks (which served as a catalyst for the development of scientific thought in the field of the study of the global crises impact on tourism), World Financial Crisis (2007-2013), COVID-19 crisis.

Objective

The main objective of this report is to present the changes that have taken place in the outbound and inbound tourism of the Balkan countries as a result of the global health crisis caused by COVID-19.

Methodology

Quantitative methods are used to collect secondary information (statistical data, normative and strategic documents from international institutions and organizations, scientific and media publications, reports and presentations, etc.). Qualitative, analytical, comparative, synthetic, inductive, deductive, etc. methods are used for data processing and analysis. For the purposes of the study, the main methods for analysis of tourist flows are used.

Limitations of the study

- No data for 2021;
- Tourist arrivals – no data for Kosovo; no data for Greece 2007 – 2012; no data for Serbia 2000-2001;
- Tourist departures – no data for Bosnia and Herzegovina, Kosovo, Montenegro, Republic of North Macedonia and Serbia; no data for Albania 2000; no data for Croatia 2000 – 2007 and 2010; no data for Greece 2000 – 2007; no data for Slovenia 2000 – 2004.
- Receipts – no data for Kosovo; no data for Montenegro 2000 – 2007; no data for Serbia 2000 – 2001; no data for Turkey 2000 – 2004;
- Receipts (percentage of total exports) – no data for Kosovo; no data for Montenegro 2000 – 2006; no data for Serbia 2000 – 2006 no data for Turkey 2000 – 2004.

INTRODUCTION

Tourism is an industry highly vulnerable to external factors. It is an important economic sector for many countries and many destinations depend on it for their growth and survival. This is putting increasing pressure on countries to anticipate the impact of crises and disasters on industry and to develop strategies to deal with them in order to protect the tourism sector.

RESULTS AND FINDINGS

The study results are presented in the following figures: number of international tourist arrivals, number of international tourist departures and receipts from international tourism.

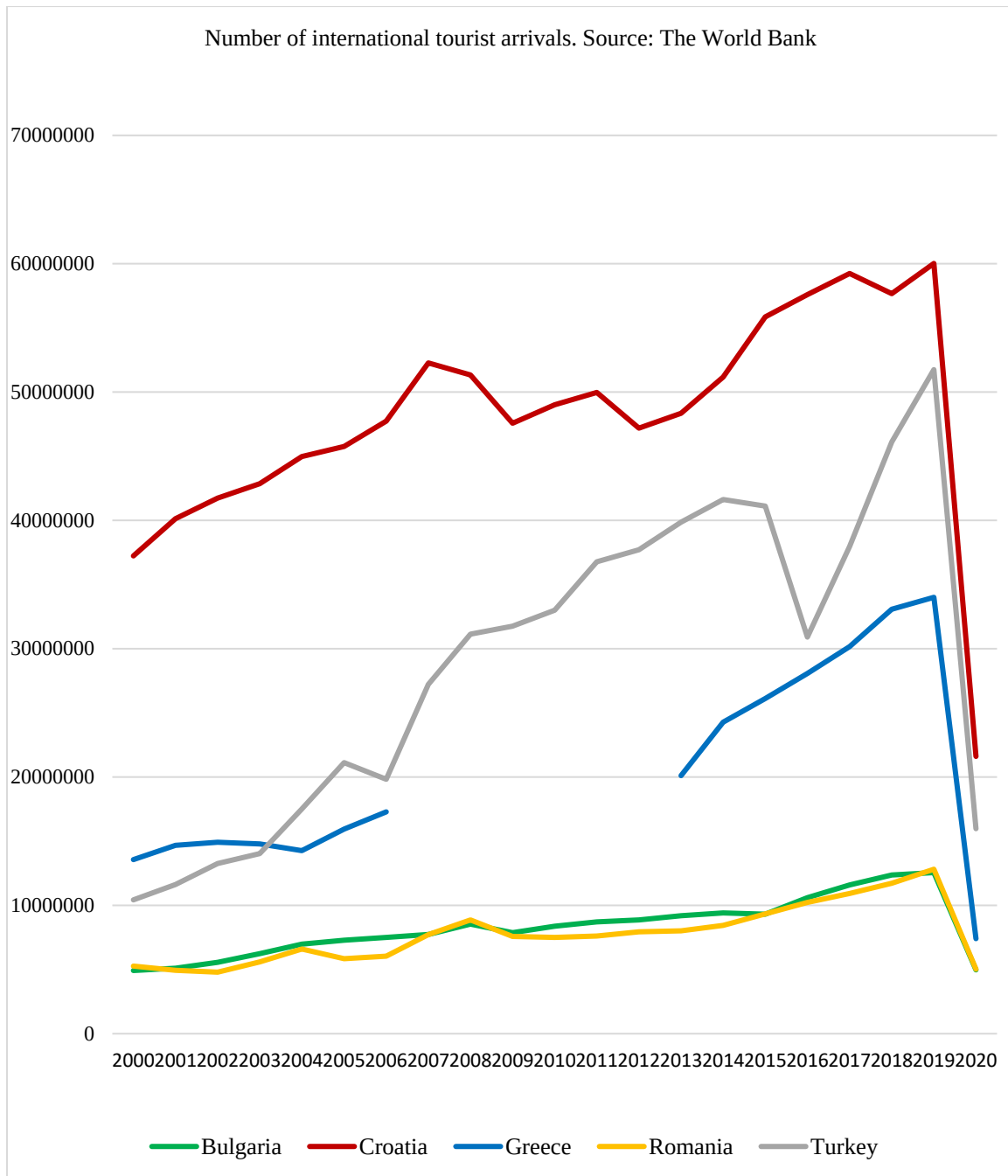

Fig. 1. Number of international arrivals in Bulgaria, Croatia, Greece, Romania and Bulgaria for the period 2000 – 2020. Source: The World Bank.

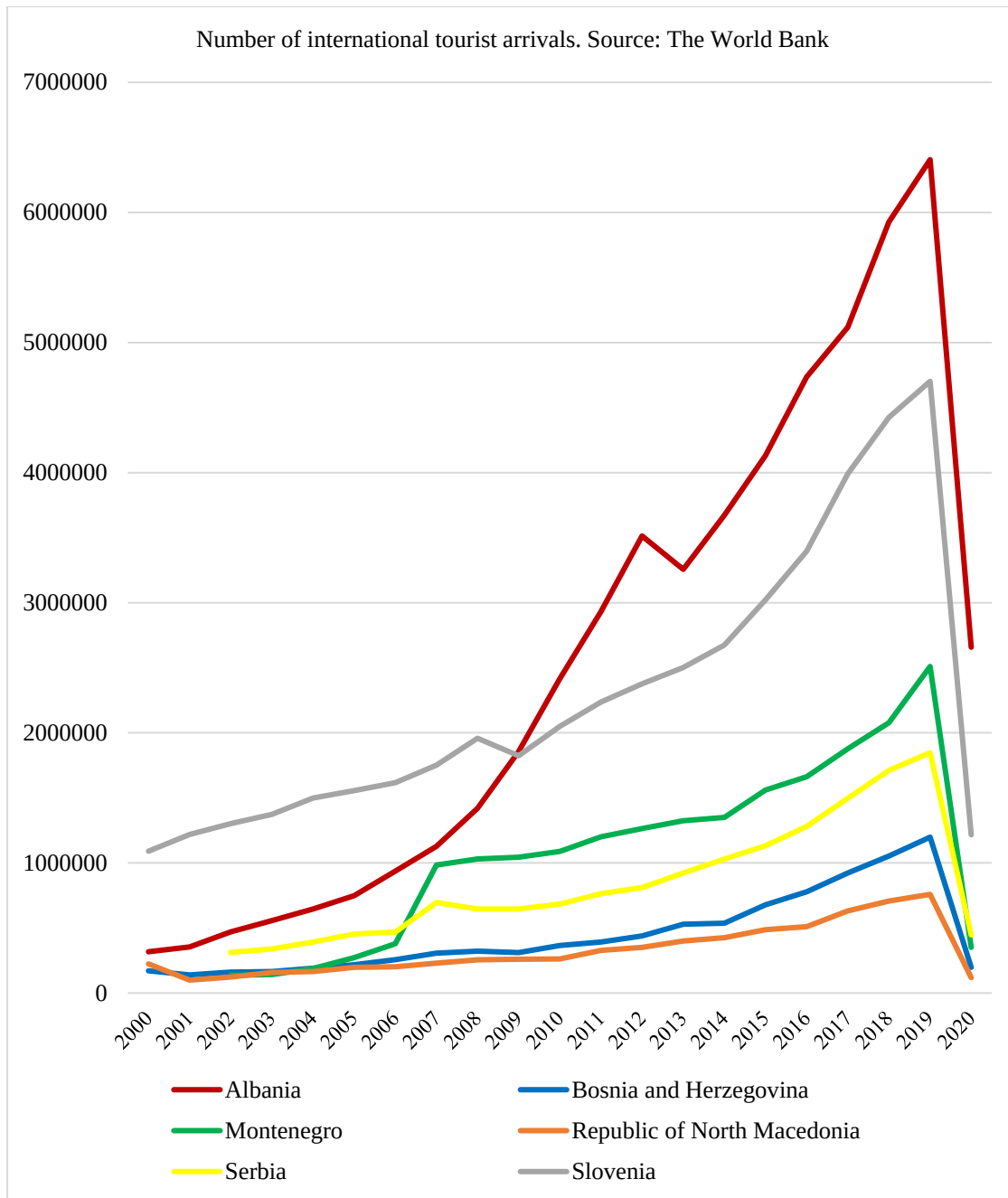

Fig. 2. International tourist arrivals for Albania, Bosnia and Herzegovina, Montenegro, Republic of North Macedonia, Serbia and Slovenia for the period 2000 – 2020. Source: The World Bank.

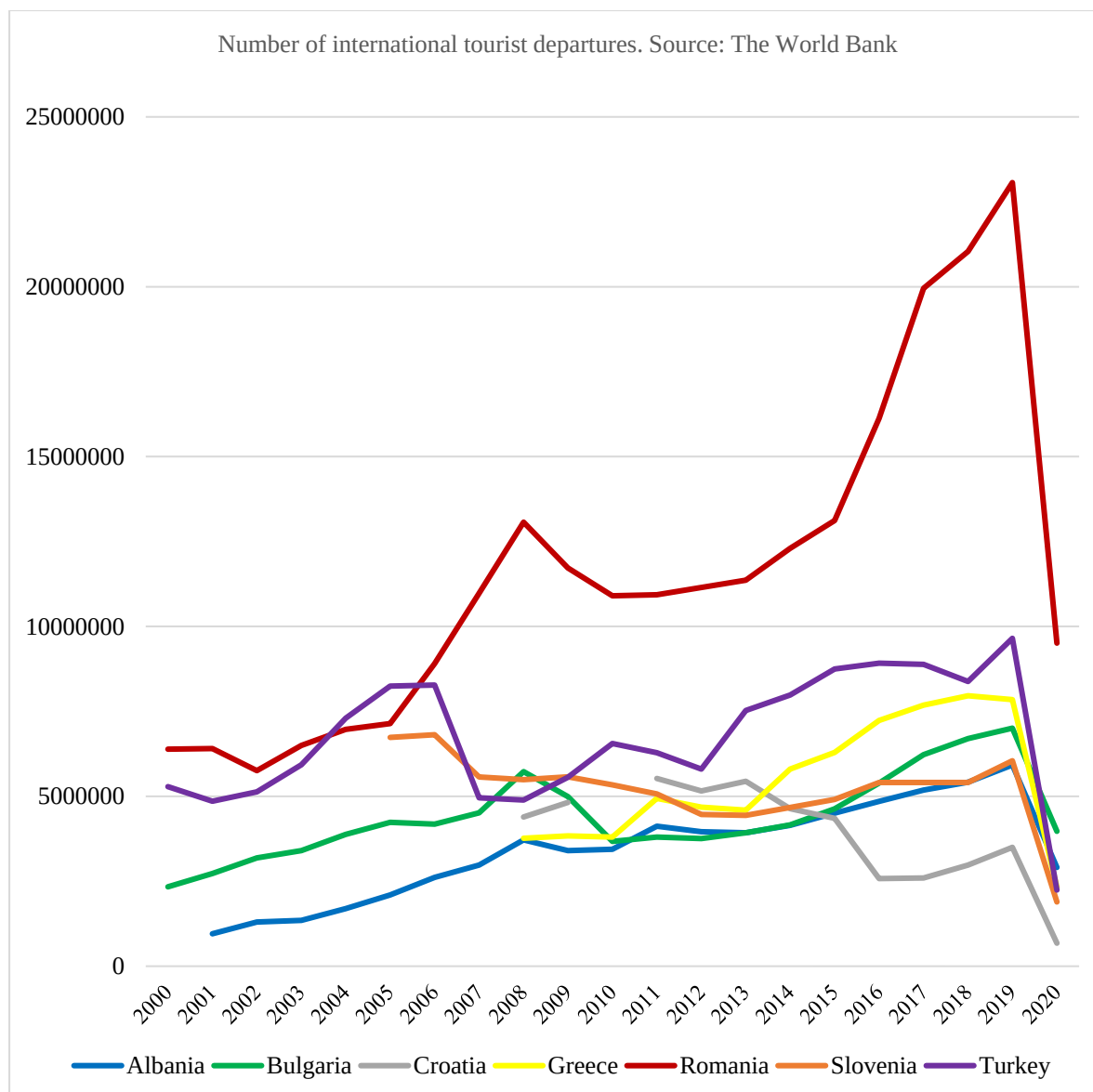

Fig. 3. International tourist departures for Albania, Bulgaria, Croatia, Greece, Romania, Slovenia and Turkey for the period 2000 – 2020. Source: The World Bank.

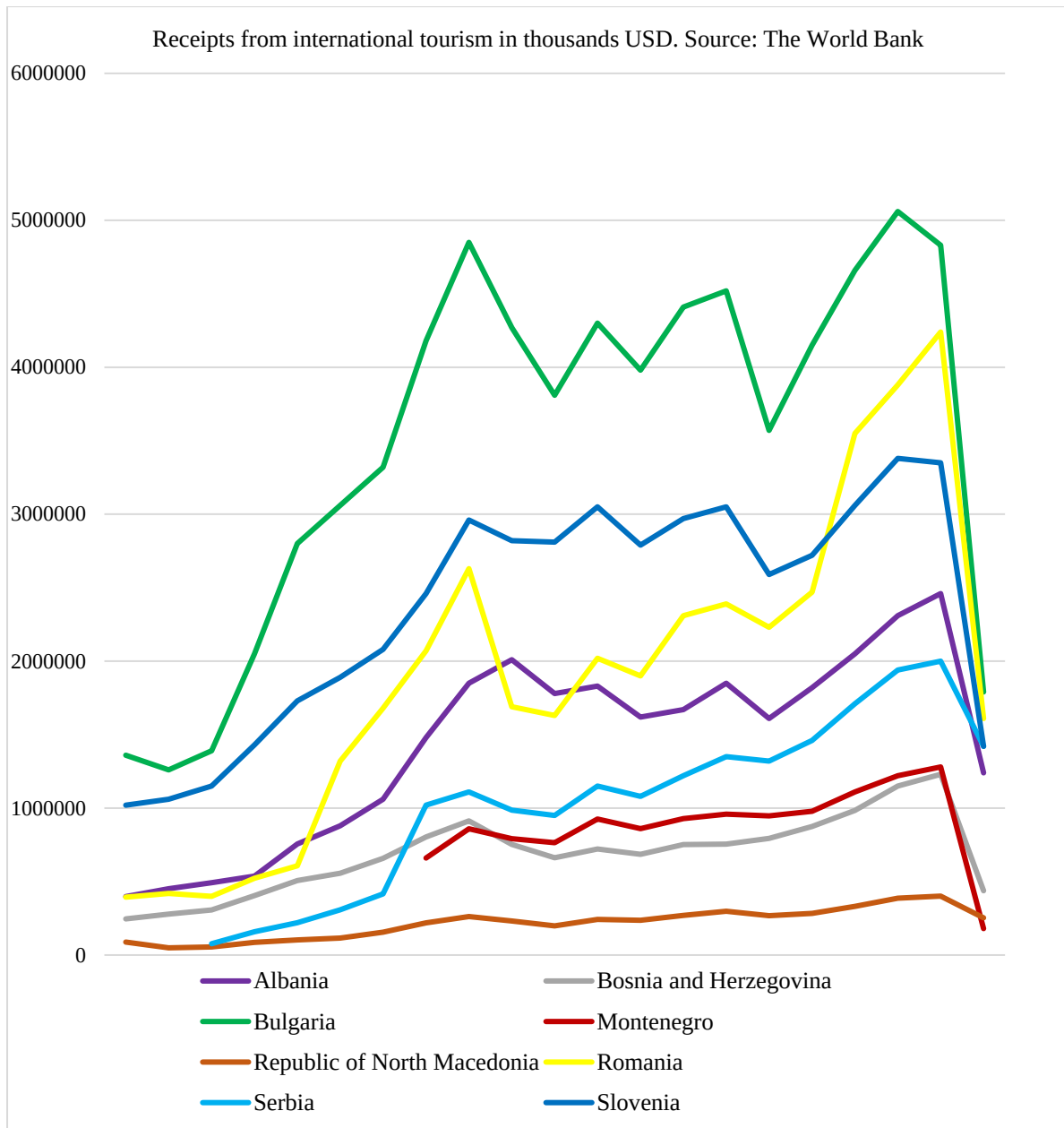

Fig.4. Receipts from international tourism in thousands in USD for Albania, Bosnia and Herzegovina, Bulgaria, Montenegro, Republic of North Macedonia, Romania, Serbia and Slovenia for the period 2000 – 2020. Source: The World Bank.

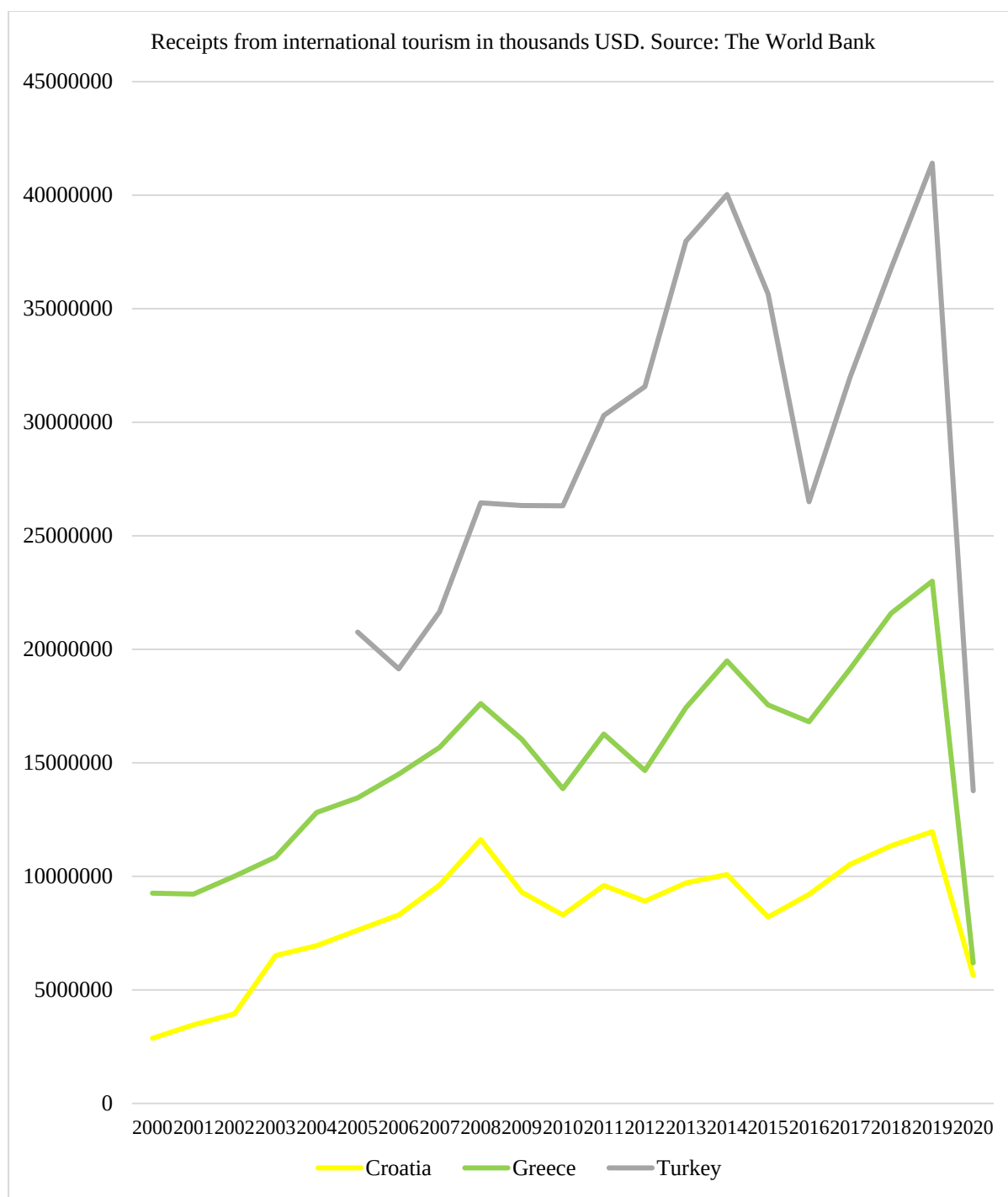

Fig.4. Receipts from international tourism in thousands in USD for Croatia, Greece and Turkey for the period 2000 – 2020. Source: The World Bank.

CONCLUSION

The COVID-19 crisis is unprecedented for the tourism sector. This is the biggest drop in tourist arrivals and departures for the studied period.

- Albania – 59% drop in arrivals; 51% drop in departures; 50% drop in receipts;
- Bosnia and Herzegovina – 84% drop in arrivals; 64% drop in receipts;
- Bulgaria – 60% drop in arrivals; 43% drop in departures; 63% drop in receipts;

- Croatia – 64% drop in arrivals; 81% drop in departures; 53% drop in receipts;
- Greece – 78% of arrivals; 70% of departures; 73% of receipts;
- Montenegro – 86% of arrivals; 86% of receipts;
- Republic of North Macedonia – 84% of arrivals; 37% of receipts;
- Romania – 61% drop in arrivals; 59% drop in departures; 62% drop in receipts;
- Serbia – 76% drop in arrivals; 29% drop in receipts;
- Slovenia – 74% drop in arrivals; 69% drop in departures; 58% drop in receipts;
- Turkey – 69% drop in arrivals; 77% drop in departures; 33% drop in receipts.

REFERENCES

Raykova, M. (2021), New trends in the demand and supply of tourist services in the context of a global health crisis, Lankaran State University conference proceedings, 28 March 2021;

The World Bank, available at: <https://data.worldbank.org/indicator/ST.INT.ARVL>;

The World Bank, available at: <https://data.worldbank.org/indicator/ST.INT.DPRT>;

The World Bank, available at: <https://data.worldbank.org/indicator/ST.INT.RCPT.CD>;

World Health Organization, available at:

<https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019/events-as-they-happen>;

World Health Organization, available at: <https://www.who.int/news/item/27-04-2020-who-timeline---covid-19>;

World Tourism Organization, available at: <https://www.unwto.org/covid-19-and-tourism-2020>;

World Travel and Tourism Council, available at: <https://wtcc.org/COVID-19/Safe-Travels-Global-Protocols-Stamp>;

World Travel and Tourism Council, available at:

<https://wtcc.org/Portals/0/Documents/SafeTravels%20Documents/WTTC%20Safe%20Travels%20Stamp%20Guide.pdf?ver=2021-02-25-203248-887>.

CHROMATIC ROMANTICISM: EMINESCU AND GOYA

Roxana Maria CREȚU

Phd., West University Of Timișoara (Romania)

Abstract

Literature and painting are two arts that express the artist's desires, feelings and emotions, and represent the bridge between reality and fiction. Both poetry and painting convey emotions, evoke memories for those who contemplate them and introduce them into the universe of the creator. As early as the Ancient Times, many philosophers and cultural figures have tried to prove the synchronicity between literature and painting. Romanticism is the artistic movement of contrasts: love-anger, exaltation-nostalgia, good-evil, angelic-demonic, which in literature and painting is intensified from the perspective of colours. The chromatic epithets, metaphors and similes through which the poet creates scenery or a portrait, are rendered in the pictorial layout by colours and shapes. Francisco de Goya is one of the most important painters of Spanish culture, being the most important representative of Spanish Romanticism. Mihai Eminescu is the most important Romanian poet and the last European Romantic. In this paper, we aim to compare certain sequences from Eminescu's poetry and some paints made by Goya. We will see that in Eminescu, as well as in Goya, the contrast occupies a primordial place. At the Goya we find, in his various portraits, themes common to Eminescu's characters: the eminescian blond angel, the genius and the demonic. Both Romantic artists, painter and poet, give an important place to portraits, showing their fascination with the feminine ideal: the angelic woman with long blond hair, blue eyes, who wears white clothes and caresses the face of her lover with her delicate hands. The closeness between the two is possible due to the force of color expressiveness.

Keywords: chromatic, Eminescu, Goya, picture, poetry

INTRODUCTION

Luiza Seche considers Eminescu a magician of color, a painter of life-giving light. (Seche 1971, 371) G. I. Tohăneanu states that the dominant feature of Eminescu's poetry is given by the play of colors, lights and shadows, and the chromatic epithet is developed by various linguistic processes: adjectives, noun attributes with prepositions or metaphorical partial synonyms, formed on Romanian or borrowed from Romance languages. (Tohăneanu 1976, 141)

Romantic painting is in the assent of the literature of the time; both develop feelings of idyllic love, melancholy, anger, the desire to exalt the lyrical subject, freedom and the great past. Both romantic literature and painting cultivate selenarian and nocturnal landscapes, capturing nature in its various hypostases: a living and abundant nature that transmits positive energy and vitality, but also a restless, angry nature, eager for revenge that arouses feelings of anger and anxiety.

Romantic painters and poets give an important place to portraits, showing their fascination with the feminine ideal: the angelic woman with long blond hair, blue eyes, who wears white clothes and caresses the face of her lover with her delicate hands.

The common theme is due to the beliefs, passions and spirit in which a generation of artists was raised and trained. These associations can be made by relating Eminescu's poetry to the painting of the time, as both attach importance to selenarian, natural, maritime landscapes, as well as to the ruins, history and Greco-Roman models, from which it borrows the stereotype of the ideal woman.

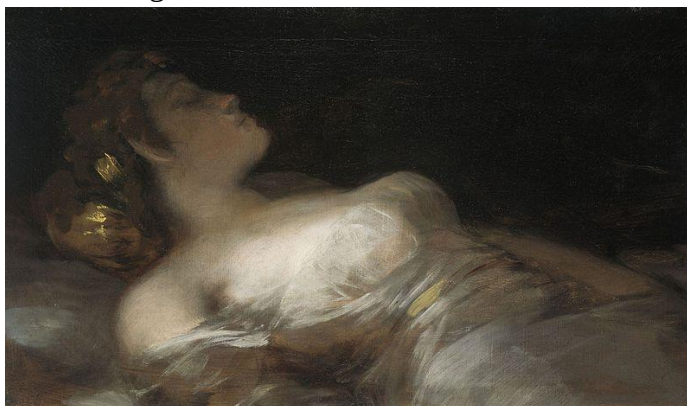
Eminescu's poetry is in fact a fusion between European romanticisms, as he himself declares his affiliation with romanticism: "I remain what I was, romantic". (Popa 1970, 107)

Color carries transmissible and intelligible meanings, through its tones semantic, aesthetic and affective information is transmitted, becoming "the abstract image of an object, an idea or a feeling". (Mihăilescu 1980, 73) It is the one that makes possible the approach between literature and painting, because through nuances and contrasts painters and poets express the same feelings towards nature or love.

In terms of color, romantics create harmony through spots of color; the whole image is bathed in penumbra and dark tones. (Fride-Carrassat, Marcadé 2007, 43)

CHROMATIC ROMANTICISM: EMINESCU AND GOYA

Francisco José de Goya y Lucientes (1746-1828) is one of the most important painters of Spanish culture, being the most important representative of Spanish Romanticism, and "probably the most powerful and original personality in the history of visual arts in Europe." (Art Gallery 2007, 5) His vast creation includes portraits, royal portraits, tapestry drawings, engravings, religious pictures, macabre pictures that capture the disasters of war and black paintings. Goya became the painter of the Spanish Royal Court, under the influence of his master and brother-in-law, Francisco Bayeu, a famous royal painter of the time. (Art Gallery 2007, 7) In Goya we find, in his various portraits, themes common to the Eminescu characters: the Eminescu angelic woman, the genius and the demon.

*El sueño*¹

A romantic painting in sync with Eminescu's verse is *El sueño* (*The dream*), by Goya. Graceful and morbid, the girl's body is the expression of tragedy, because sleep is the equivalent of a death, a refuge. The colors have a well-defined role: *white* to highlight the body of the girl and *black* to mark the tragic fate, but also the mystery that surrounds her.

We identify, in various Eminescu poems, the image of the dead woman (*Mortua est!*, *The Ghosts*), described as a beautiful young woman, with golden hair and light skin, with delicate

¹ *The dream* –

[https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Francisco_de_Goya_-_El_Sue%C3%B1o_\(ca.1800\).jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Francisco_de_Goya_-_El_Sue%C3%B1o_(ca.1800).jpg) – [7.05.2020].

hands on her chest, with faded eyes, eggplant lips and a faint smile. Eminescu describes the state of eternity, by resemblance to the state of dreaming, outlining the image of a young woman who seems to be sleeping:

“I see your pure spirit borne upwards in flight,/ Then watch the remainders: just clay... cold and white, / Laid down in the coffin in spotless white gown;/ Your smile still surviving can match its renown” (*Mortua est!*, trad. Andrei Bantaş, p. 55).

In *Mortua es!*, as in the picture, the woman is wearing a long white coat, Goya's woman is on a bed with white sheets, she has delicate little hands next to her body, while the one in *Mortua est!* is placed in a coffin, her hands are on her chest, suggesting her eternal state. The light white tones associated with the body, the position of the body and the head, the closed eyes can create the sensation of a lifeless body, of a pale angel.

In *The Ghosts* we find the image of Arald's fiancé, a young woman dressed in white clothes, with a white face, with dull eyes, with golden hair, with eggplant lips, facing the altar:

“Lies dressed in white silk garments, in front of the altars/ The bride of brave knight Harold, the king of the Avars” [...] “The most beautiful ever of chains adorns her chest./To the ground, from the coffin, her golden tresses flow./ Her eyes are deeply sunken. Her sweet smile would not go/ From her lips tight and purple that lost their erstwhile glow,/ And from her face that's whiter than snow on mountains's cres.” (*The Ghosts*, Trad. Dan Solomon, p. 91).

Also, in this context we can associate her with Goya's painting, because both women wear a long white dress, they have a white body, closed eyes, a blurred smile and dull hair, with the difference that, at Goya, the woman has her hair caught, while in *The Ghosts*, she has disheveled hair.

A second hypostasis of the Eminescu woman, which is folded with this painting, is the delicate image of the love-thirsty girlfriend, who waits for her boyfriend to spend a few moments together:

“Sleeps the emperor's fair daughter [...] and her shapely and white visage full distinctly does appear [...] her disheveled golden hair spreads on pillows in a riot,/ Shadows bluish-purple-coloured, pulse her temples in full quiet;/ Bordering her marble forehead, the fine, arched brows betray [...] and under the closed eyelids throb the large globes of her eyes.” (*Călin (fragments from a tale)*, trad. Andrei Bantaş, p. 131).

White predominates in the portrayal of the angelic woman; different shades of white are used for skin color, clothing and bedding. The white body of the girl represents, for both Eminescu and Goya, a means of enhancing purity or the ideal. In poetry, by substituting the *white* chromatic lexeme with the *marble* the purity is accentuated. In painting this idea is rendered by light tones associated with the body. Both in *Călin (fragments from a tale)*, and in Goya, the angelic woman is lying with her head on a white pillow, her arms are placed next to her body, on the bed. If in poetry she appears with her hair disheveled, in the painting she has it caught in a bun, which gives it an allure of elegance. We notice how in the description of the woman, Eminescu uses “thin brushes and transparent colors”. (Mureşanu Ionescu 2008, 70)

We can also associate Goya's angelic woman with the muse from Eminescu's poetry:

“The muse I used to have of yore was elfi-like [...] Her pale-blonde hair, all silken radiance and gold,/ That covered her white shoulders and soft neck alike/ In silvery attire of snowy fairies, sable-stoled.” (*The muse I used to have*, trad. Andrei Bantaş, p. 391).

The muse, like Goya's woman, has blond hair, is dressed in white and has a belt around her waist.

The peculiarity of Eminescu's poetry is given by the pictorial character of the verses, which results from the possibility of resembling these verses with Goya's painting. Like Eminescu, Goya advocates portraying an ideal female stereotype. The portrait is outlined around the chiaroscuro technique, the woman appears in the foreground, as a ray of light that gives shine to the painting, the tones used in its outline are light, white being the color used the most. The woman has a light complexion, white as snow, her blond hair is caught in a bun, she is wearing an elegant white, low-cut dress, and she has a golden belt around her waist. The bedding is white, according to the dress and the color of the skin, and the rest of the room is colored in dark shades to highlight the delicate features of the woman.

Therefore, we find in the portrait the same attitudes of the woman that the Eminescu poems reflect, white being the predominant color, both in painting and in poetry, to describe the beloved. The poet and the painter resort to different ways of expression, in order to transmit what they perceive. What the painter expresses through the image, the poet does through a suggestive language, the painting becoming metaphorical poetry in images. (Praz 1979, 63-64)

*Josefa de Castilla Portugal*²

Josefa de Castilla Portugal (*Josefa of Castilla Portugal*) is another painting signed by Goya that we can associate with Eminescu's verse. The protagonist is a young woman with light skin, dressed in a long white dress, low-cut, with long blond hair that covers her shoulders and brown eyes. She is sitting on a bed with golden bedding. Again we identify the chiaroscuro technique, the protagonist gives light to the painting, it is painted in light tones, white, yellow

² *Josefa de Castilia Portugalia* –

[https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Josefa_de_Castilla_Portugal_y_van_Asbrock_de_Garcini_\(1775%E2%80%93about_1850\)_MET_DT11823.jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Josefa_de_Castilla_Portugal_y_van_Asbrock_de_Garcini_(1775%E2%80%93about_1850)_MET_DT11823.jpg) – [7.05.2020].

and gold, and the frame behind it is black, just to give prominence to the character and enhance the angelic features.

Josefa is the mirror of the fairy Miradoniz from the homonymous poem or of the ideal woman from *A harp on an tomb* and *A growing boy, on wood paths I would tread*.

The fairy appears dressed in a white robe, her body is white in association with the snow: "There passes, white and lithe and young,/ As white as snow at night, and gently weaving/ Her golden hair in her lily-white hands,/ Suggesting angel limbs through her white garb/ And hardly touching the ne'er engind bridge/ With her snow-feet, Miradoniz, the fairy." (Miradoniz, trad. Andrei Bantaş, p. 375).

We notice, in these verses, the repetition of the epithet *white* and the presence of the *lily*, as substitutes for *white*. This play of words and repetition emphasizes the angelic features of the fairy and emphasizes the pictorial character of the verse.

The angelic woman from *A growing boy, on wood paths I would tread*, appears as Josefa's twin:

"An kind angel with glowing face [...] with blond and soft hair as silk,/ white lumps and shoulders she could see,/ through her thin, fine cake clothes/ her full white body could be seen."³

They both have angelic faces, long, silky blond hair left on their shoulders, giving sensuality to the portrait. Light complexion and white body indicating their gentleness. The color manages to reproduce in the images the language of the poet. If we read Eminescu's verse while contemplating the painting made by Goya, we can consider that the painter cuts the woman from Eminescu's setting and transposes her into a plausible image, looking for an equivalent in the real world.

In *A harp on an tomb* the portrait of the ideal woman is resumed, inspired by Italian Renaissance painting: the woman with light skin, blond hair and blue eyes. Goya's *Josefa de Castilla Portugal* and the woman in Eminescu's lyricism are portrayed in light shades, through a play of *light-shadow*:

"Through my sad and black thoughts you pass beautiful,/ like white marble, in silver clothes,/ with big blue eyes in dark vaults/ and your hair is spread in waves of soft gold."⁴

In the painting, by the *black* and *white* contrast, the woman appears in the center of the painting as a ray of sunshine that illuminates the frame, in the poem, the comparison with the marble illustrates the angelic character of the girl.

Like *Josefa*, the young woman in the poem has long blond hair, unwrapped. The young woman's white, silver-like clothes are transposed into Goya's painting in a bright white dress, elegant, worthy of a member of the royal family. The *white* and *yellow* colors used by Goya in portraying Josefa suggest, in fact, her superior status in society.

Regarding the feminine patterns of Eminescu, D. Caracostea mentioned the aspect of "lingering at the revelation of the enchanting forms, highlighted with a richness of colors reminiscent of the nudes of the court art of the seventeenth century [...], and, where the situation requires it, he sheds a discreet light on the figure, leaving the imagination to collaborate in the total darkness". (Caracostea 1987, 109)

³ Our translation

⁴ Our translation

*Visión fantasmal*⁵

Goya's *Visión fantasmal* (Ghostly vision) is the embodiment of the black-haired flyer from *Călin* (fragments from a tale): "Ebon-braided demon-lover, shadow born under a curse." (*Călin* (fragments from a tale, trad. Leon Levițchi, p. 135) or of the pale angel with long black wings from *The Story of the Traveling Magician in the Star*: "But - he is a pale angel with long black wings"⁶.

The demon represented by Goya has shaded parts, to highlight the hidden forces, the demon. Through chiaroscuro, Goya amplifies the pictorial effect of the tones.

The picture has several plans. In the foreground is the black angel/black-haired flyer, the main character. Its importance is reflected by its position in the center of the painting and its size, being superior to the other frames. The flyer is tall, dressed in black clothes, has long, gray hair, his face is blurred, blurred, his black eyes seem deep in orbits, he also has two horns, an aspect that shows us that he does not belong to the human species.

In the lower right, we identify a background, a plan of ordinary people, a world of which he is not a part, but which he contemplates/masters. We identify both to the right and to the left of the figure two other ghostly faces, smaller than him, but larger than humans. Dark and gray tones predominate in the painting.

The motifs, the chromatics and the vision correspond to both Eminescu and Goya, as proof, both of which present us with a ghostly figure, the embodiment of a flyer or an angel with black wings.

The perfection of Goyesque work consists in the colors used glacial white, black, ocher, red and deep yellow, which creates a nightmare image, a projection of the turmoil and

⁵ Ghostly vision –

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Visi%C3%B3n_fantasmal_por_Francisco_de_Goya.jpg –[7.05.2020].

⁶ Our translation

obsessions of the unconscious, forming a torn landscape of sublime and terrifying poetry. (***)
1980, 135)

*El coloso*⁷

El coloso (The colossus) is one of Goya's most representative paintings. According to critics, this is a symbol of the Spanish War of Independence in the early nineteenth century.

The colossus is positioned in the center of the picture, because it is the protagonist. He appears as a powerful giant, eager to take revenge or do justice. In size, it occupies almost a third of the picture, being far superior to other frames. A raised fist can be a sign of revenge. At its foot, in the background, a battlefield appears, the atmosphere being gloomy, of war. Warriors, horses, carts are reduced in size compared to the giant. The colossus seems to dominate the world, he appears in a plane parallel to the battlefield, and from his position he observes and wants revenge. On the right, behind the field, are some ruins, a war-torn city. Goya also uses a light-shadow game, given the chiaroscuro contrast. Black, a symbol for war and death, is the dominant color in the painting, being used in shaping the giant (*eyes, hair, beard, body*), the landscape (*sky, clouds, earth*) and the fighters.

Although, for the Spaniards, he is a warrior or maybe even the sovereign Ferdinand VII, we would frame him, taking into account the limits of Eminescu's poetry, in the guise of the genius, portrayed by the image of the old teacher *Firts Epistle*:

"Over there an aged teacher, with his elbows jutting out/Through the threadbare jacket, reckons and the sums cause him to pout" [...] "He has in his little finger all the world, heaven and hell/ For behind his brow are looming both the future and the past,/ And eternity's thick darkness he'll unravel and long last,/ As, of old, mythical Atlas propped the skies upon his shoulder,/ He props universe and Chronos in a number - which is bolder..."(*Firts Epistle*, trad.

⁷ *The colossus* –
https://es.wikipedia.org/wiki/El_coloso#/media/Archivo:El_coloso.jpg –[7.05.2020].

Leon Levițchi, p. 203); [...] “Nowadays a thinker’s judgment is restricted by no tether;/ He projects it in a moment over centuries together.” (*Firts Epistle*, trad. Leon Levițchi, p. 207).

The old teacher, embodied by the colossus, appears as a giant, who dominates all the mysteries of mankind. He is a higher being, thirsty for knowledge. The position in the painting and the size has the role of enhancing his superiority over the other peers, raising him to the rank of genius. The raised fist of the giant in the Eminescu plane can be a symbol of his knowledge/intelligence. The battlefield would be the equivalent of “microscopic peoples.” The colossus seems thoughtful, he “counts and counts” like the old teacher. The ruins on the left represent the ancient civilizations discerned by the genius man. At the foot of the colossus is the past and the present, and in front of it - the future.

The hypostasis of the genius is also found in *Second Epistle*. This time, the genius is seen as a star-gazer, a good connoisseur of the universe, who teaches others the secrets of the world:

“I see clearly the star-gazer with his nebulae at rest,/ Picking out the world from chaos as from a magician’s chest,/ Or displaying endless eons to evince the curious thing/ That an age succeeds another just like beans upon a string.” (*Second Epistle*, trad. Leon Levițchi, p. 217).

The colossus is the embodiment of the astronomer, the superior man, born of rest; the “boxes” from which he “takes out” the worlds are the secondary frames (*the battlefield, the ruins, the hills*). Each frame represents an epoch, arranged chronologically by the colossus. And this time, the dominant color is black, in association with nothingness: “the dominant chromatic note of the shades shows us [...] an imperceptible passage over the game of life and death, over life and the universe”. (Albastru 2005, 99)

Romantic individualism accentuated social, political, and personal individuality, known as “le mal du siècle” (the disease of the century), from which arose not only the image of the unadaptable genius, but also that of the unadaptable and the protester, who opposed the divine and social order. (Dima 1970, 22) The heroes of Eminescu’s creation live in a permanent state of insomnia and long for the change of the gloomy and unhappy world in which they live with a wonderful and unreal. (Mureșanu Ionescu 2008, 99)

Baudelaire, for example, referring to the Goyescian work, stated that it intertwines joy, joviality, Spanish satire, with the imperceptible, violent contrasts, fear of nature and human physiognomies animalized by the surroundings. (Venturi 1968, 21)

The allegorical characters are invented by painters; they have a name, a body and attributes that highlight virtues, vices, kingdoms, provinces, seasons, passions, winds and rivers. With their help, the painter expresses his ideas. (Du Bos 1983, 78-79) We can find a correspondent in these characters in literature, in the descriptions of poets. So, we are witnessing the fusion between literature and painting, the paintings seem torn from the setting of poetry, the moments are immortalized in the form of a painting full of meaning and with realistic overtones.

CONCLUSIONS

Goya develops the chiaroscuro technique and uses in his paintings themes such as the demonic, the dream, the angelic hypostasis of the woman, contemporary history, from which he takes the images during and after the war. In terms of color, the painter prefers dark tones (*black, gray*), which he intertwines with light (*white and yellow*).

Eminescu's Donna angelicata comes to life in Goya's paintings (*El sueño or Josefa de Castilla Portugal*), where she is painted with great attention to detail, as Eminescu describes it in her poems: "blonde hair like gold", "white coat", "white fingers", "white forehead", "white shoulders", "snow white breasts", "glued lips", "white lime face", "cold white clay".

The demonic force is captured in shades of black-gray (*Visión fantasmal*) reminiscent of the flyer one from *Călin (fragments from a tale)* or the angel with black wings from *The Story of the Traveling Magician in the Stars*. And, *El coloso* is reminiscent of the aged teacher *First Epistle* or the star-gazer *Second Epistle*. He appears like a giant over the "lilliputian kings" and has the whole universe has in his little finger being the embodiment of the genius who does not find his place in society.

The resemblance between Eminescu's poetics and contemporary painting shows that romantic language knows no boundaries; it is common to all artists of the time, painters or writers and has its origins within the creator and reflects the artist's deepest feelings, concerns and dreams.

BIBLIOGRAPHY

***. (1980). *Romantisme et Classicisme. Turner, Ingres, Chardin, Watteau, Canaletto, Gainsborough, Fragonard, Goy*, Paris, Livre de Paris, colecția Chefs-d'œuvre de l'Art, Grands Peintres.

Albastru, Matei. (2005). *Structuri lirice și motive romantice la Novalis și Eminescu*, București, România Press.

Caracostea, D.. (1987). *Creativitatea eminesciană*, ediție îngrijită, studiu introductiv și note de Ion Apetroaie, Iași, Editura Junimea.

Crețu, Roxana Maria. (2021). *Peisaj liric. Eminescu și Turner*, in "Tendințe actuale în Științele Umaniste. Lucrările conferinței doctoranzilor umaniști din Consorțiu Universitaria, Timișoara, 9-10 octombrie 2020", vol. I, Timișoara, Editura Universității de Vest, p. 333-343.

Crețu, Roxana Maria. (2020). *Chromatic similarities between romantic poetry and picture. Eminescu and Delacroix* in "International Euroasia Congress on Scientific Researches and Recent Trends-VII, 6-9 December 2020, Book of full text", volume II, Baku Euroasian University din Baku, Azerbaijan, p. 244-250.

Crețu, Roxana Maria. (2020) *Eminescu and Friedrich. Chromatic similarities between romantic poetry and picture*, in "4th Asia Pacific International Modern Science Congress, 12-13 December 2020", Subic Bay Freeport Zone, Philippines, College of Subic Montessori, p. 769-775.

Crețu, Roxana Maria. (2021). *Chromatic Romanticism. Eminescu and romantic painting*, in "ATLAS International Congress on Social Science 8. 11-13 June 2021, Ankara, Turkey, Full Text Book Book", Ankara, IKSAD Publishing House, p. 727-736.

Dima, Al.. (1970). *Romantismul european în trăsăturile lui dominante*, în „Romantismul românesc și romantismul european”, volum îngrijit de Alexandru Balaci, Al. Dima și Yvette Nafta, București, [f. e.], p. 19-26.

Du Bos, Jean-Baptiste. (1983). *Cugetări critice despre poezie și pictură*, traducere, selecția textelor și studiu introductiv de Maria Carpov, București, Editura Meridiane.

Eminescu. (1999) *Opere*, vol. I. *Poezii*, Ediție îngrijită de D. Vatamaniuc, *Prefață* de Eugen Simion, București, Univers Enciclopedic.

Eminescu, Mihai. (1999). *Poezii/poems*, ediție bilingvă, traducere de Leon Levițchi și Andrei Bantaș, București, Teora.

Eminescu, Mihai. (2000). *Poezii/Poems*, selecție de Dan Grigorescu și Emil Moangă, cuvânt înainte de Dan Grigorescu, București, Editura „Grai și Suflet - Cultura Națională”.

Fride-Carrassat, Patricia & Marcadé, Isabelle. (2007). *Mișcări artistice în pictură*, traducere din limba franceză Denia Mateescu, București, Enciclopedia RAO.

Art Gallery. (2007). *Viața și operele marilor protagoniști ai artei. Goya*, Nr. 26, București, De Agostini.

Mihăilescu, Dan. (1980). *Limbajul culorilor și al formelor*, București, Editura Științifică și Enciclopedică.

Mureșanu Ionescu, Marina. (2008). *Eminescu et Nerval. Un intertexte possible*, București, Institutul European.

Popa, N. I.. (1970). *Romantismul francez și romantismul românesc*, în „Romantismul românesc și romantismul european”, volum îngrijit de Alexandru Balaci, Al. Dima și Yvette Nafta, București, [f. e.].

Praz, Mario. (1979). *Mnemosyne. El paralelismo entre la literatura y las artes visuales*, versión castellana de Ricardo Pochtar, Madrid, Taurus.

Seche, Luiza. (1971). „Cromatica eminesciană”, în *Cercetări de lingvistică*, Cluj, XVI (1971), nr. 2, p. 371-388.

Tohăneanu, G. I.. (1976). *Dincolo de cuvânt. Studii de stilistică și versificație*, București, Editura Științifică și Enciclopedică.

Venturi, Lionello. (1968). *Pictori moderni. Goya, Constable, David, Ingres, Delacroix, Corot, Daumier, Coubert*, prefață de Anatol Mîndrescu, București, Editura Meridiane.

WEBOGRAPHY

[https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Francisco_de_Goya_-_El_Sue%C3%B1o_\(ca.1800\).jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Francisco_de_Goya_-_El_Sue%C3%B1o_(ca.1800).jpg) – [7.05.2020].

[https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Josefa_de_Castilla_Portugal_y_van_Asbrock_de_Garcini_\(1775%E2%80%931850\)_MET_DT11823.jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Josefa_de_Castilla_Portugal_y_van_Asbrock_de_Garcini_(1775%E2%80%931850)_MET_DT11823.jpg) – [7.05.2020].

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Visi%C3%B3n_fantasmal_por_Francisco_de_Goya.jpg – [7.05.2020].

https://es.wikipedia.org/wiki/El_coloso#/media/Archivo:El_coloso.jpg – [7.05.2020].

İMADƏDDİN NƏSİMİ POEZİYASINDA QƏDİM TÜRK MƏNŞƏLİ SİFƏT VƏ
SAYLARIN MÜASİR AZƏRBAYCAN ƏDƏBİ DİLİNDƏ İSTİFADƏ
İMKANLARI

POSSIBILITIES OF USING ADDITIONAL ADJECTIVES AND NUMBERS IN
IMADADDIN NASIMI'S POETRY IN MODERN AZERBAIJANI LITERARY
LANGUAGE

Rəhilə Hümmətova, f.ü.f.d. dosent

Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti
Uluslararası Edebiyyat, Kültür və Dil Sempozyumu
Van Yüzüncü Yıl Universiteti
Dil bölümü

Xülasə

İmadəddin Nəsimi klassik Azərbaycan poeziyasının elə bir möhtəşəm zirvəsidir ki, onun yaradıcılığı ilə ədəbi-bədii dil özünün tarixi gücünü bütün imkanları ilə nümayiş etdirir. İmadəddin Nəsimi öz bədii-fəlsəfi poeziyasında Azərbaycan dilinin formalaşdığı dövrlərdə ədəbi dilimizin xüsusiyyətlərini, imkan və vasitələrini poetik təfəkkürünün gücü ilə əks etdirmiş, onun sabitləşməsinə, inkişafına çalışmışdır. Şair ədəbi dilə, onun bədii üslubuna xas olan cəhətləri gözləmiş, canlı xalq dili ilə yazılı dil arasında vəhdət yaratmış, onların vahid ədəbi normada birləşdirilməsində müstəsna rol oynamışdır. Dilimizin leksikasının etnogenetik tərkibi üzərindəki müşahidələr göstərir ki, Nəsiminin ədəbi-bədii dilində Azərbaycan mənşəli sözlər normativ, üslubi baxımdan qeyri-türk mənşəli sözlərdən daha aktivdir. Məqalədə şairin poeziyasındakı qədim türk mənşəli sifət və sayların müasir Azərbaycan dilində işləkliyi araşdırılıb. Nəsiminin ədəbi-bədii dilində aktiv işlənən bu cür leksik-qrammatik vahidlərin tədqiqatına cəlb edilməsində əsas məqsəd orta çağların dil xüsusiyyətlərini açmaqdır.

XIII-XIV əsrlərdə klassik poeziya üslubu folklor üslubundan, canlı xalq danışığından daha aktiv idi. Nəsiminin poeziyasında bu daha qabarıq görünür. Lakin danılmaz faktdır ki, şairin əsərlərində, klassik qəzəl üslubunda xalq deyim tərz, canlı danışq dilindən gəlmə sözlər, xüsusən frazeoloji birləşmələr üstünlük təşkil edir: Nağahan *könlümə düşdü* şürişi-qovğayi-eşq; *Düşdü könül* ala gözün ağunəvü qarəsinə...

Şübhəsiz ki, dilimizin milli xüsusiyyətlərini, orijinallığını, məcazi imkanlarını özündə mühafizə edən leksik vahidlərin əksəriyyəti əsasən feillərdən ibarətdir. Arxaıkləşmiş və ya fonetik cəhətdən müəyyən dəyişikliklərə məruz qalmış feillər nəzərə alınmazsa, İ.Nəsiminin bədii dilində işlənmiş feillərin hamısı həm forma, həm də leksik-semantik cəhətdən müasir dildə işlənməkdədir. Nəsiminin poetik leksikasında Azərbaycan-türk mənşəli digər nitq hissələri, təbii ki, feillərlə müqayisədə o qədər də üstün mövqeyə malik deyildir. Onların bir qismi müasir dil baxımından arxaıkləşmişdir. Bir qismi fonetik tərkibcə dəyişikliyə məruz qalaraq işləkliyini davam etdirir, bir qismi yalnız dialektlərdə izlərini qoruyub-saxlayır. Biz məqalənin həcmi nəzərə alaraq türk mənşəli bir çox sifətin, sayın (arı, yey, əsrük, sayru, iraq, yavuz, sağır, öküş, gəz) leksik-semantik xüsusiyyətlərini araşdırmışıq.

Açar sözlər: İ.Nəsimi poeziyası, qədim türk sözləri, sifət, say, arxaıkləşmə

Summary

Imadeddin Nasimi is such a magnificent peak of classical Azerbaijani poetry that with his work the literary-artistic language demonstrates its historical power with all its possibilities. In his artistic and philosophical poetry, Imadeddin Nasimi reflected the features, opportunities and means of our literary language in the periods of the formation of the Azerbaijani language by the power of his poetic thinking, tried to stabilize and develop it. The poet expected the features of the literary language, its artistic style, created a unity between the living vernacular and the written language, played an exceptional role in combining them into a single literary norm. Observations on the ethnogenetic structure of the lexicon of our language show that words of Azerbaijani origin in Nasimi's literary-artistic language are more active than words of non-Turkish origin from the normative and stylistic point of view. The article examines the use of adjectives and numbers of ancient Turkic origin in the poet's poetry in the modern Azerbaijani language. The main purpose of involving in the research of such lexical-grammatical units, which are actively developed in the literary and artistic language of Nasimi, is to reveal the linguistic features of the Middle Ages.

In the XIII-XIV centuries, the style of classical poetry was more active than the style of folklore, live folk speech. This is even more pronounced in Nasimi's poetry. However, it is an undeniable fact that in the poet's works, in the style of classical ghazal, the style of folk idiom, words from the living spoken language, especially phraseological combinations prevail: He fell in love with the white of his eyes ...

Undoubtedly, most of the lexical units that preserve the national features, originality and metaphorical possibilities of our language consist mainly of verbs. With the exception of archaic or phonetically modified verbs, all verbs used in I. Nasimi's literary language are used in modern form, both formally and lexically and semantically. In Nasimi's poetic lexicon, other parts of speech of Azerbaijani-Turkish origin, of course, do not have a superior position compared to verbs. Some of them are archaic in terms of modern language. Some of them continue to work due to phonetic changes, some of them retain their traces only in dialects. Taking into account the volume of the article, we have studied the lexical and semantic features of many adjectives of Turkish origin, number (bee, eat, asruk, iraq, yavuz, deaf, ox, goose).

Keywords: I.Nasimi's poetry, ancient Turkish words, adjective, number, archaic

Giriş

İmadəddin Nəsimi klassik Azərbaycan poeziyasının elə bir möhtəşəm zirvəsidir ki, onun yaradıcılığı ilə ədəbi-bədii dil özünün tarixi gücünü bütün imkanları ilə nümayiş etdirir. XIII-XIV əsrlər Azərbaycan ədəbi dilinin ümumxalq dili əsasında formalaşmasının ilkin mərhələsində, şübhəsiz ki, İ.Nəsiminin bədii dilinin xüsusi çəkisi vardır. “Türk aləmində yaranmış qədim ədəbi-bədii təfəkkürlə bilavasitə əlaqədə inkişaf edən İ. Nəsimi yaradıcılığının qüdrəti onun şeir dilində öz əksini tapmış, tarixin ən dərin köklərindən qidalanaraq qüdrətli söz sənətinin yaranmasına nail olmuşdur. Nəsimi şeiriyyətdə, bədii üslubda, fəlsəfi təfəkkürdə bir ənənə yaratdığı kimi, dildə də ənənə yaradaraq özündən sonra gələn bütün sənətkarlara müəyyən təsir göstərmişdir”. (2, s.10)

İmadəddin Nəsimi öz bədii-fəlsəfi poeziyasında Azərbaycan dilinin formalaşdığı dövrlərdə ədəbi dilimizin xüsusiyyətlərini, imkan və vasitələrini poetik təfəkkürünün gücü ilə əks etdirmiş, onun sabitləşməsinə, inkişafına çalışmışdır. Hər şeydən əvvəl onu qeyd etmək

lazımdır ki, şair ədəbi dilə, onun bədii üslubuna xas olan cəhətləri gözləmiş, canlı xalq dili ilə yazılı dil arasında vəhdət yaratmış, onların vahid ədəbi normada birləşdirilməsində müstəsna rol oynamışdır. Tədqiqatlar belə bir nəticəyə gəlməyə imkan verir ki, “ Nəsimi yaradıcılığı timsalında özgə və özümlü dil vahidlərinin “mübarizəsində” birincilərin (özgə dil materialından olduğu kimi istifadənin) mövqe üstünlüyü sarsıyır və get-gedə məhdudlaşır, eyni zamanda ikincilərin (azərbaycancalaşmaların) genişlənilib ümumiləşmə prosesi fəallaşır. (3, s.82)

Dilimizin leksikasının etnogenetik tərkibi üzərindəki müşahidələr göstərir ki, İmadəddin Nəsiminin ədəbi-bədii dilində Azərbaycan mənşəli sözlər həm normativ, həm də üslubi baxımdan qeyri-türk mənşəli sözlərdən daha aktıvdır. Məqalədə orta çağların dahi filosof şairi İmadəddin Nəsiminin poeziyasında intensiv şəkildə istifadə edilən qədim türk sözlərinin müasir Azərbaycan dilində işləkliyi, istifadə imkanları araşdırılıb. Aparılmış tədqiqat işləri onu deməyə əsas verir ki, İ. Nəsimi poeziyasının dilində üstün mövqeyə malik olan bir sıra leksik-qrammatik vahidlər müasir ədəbi dilimizin passiv lüğət fonduna keçib, bəziləri müəyyən fonetik dəyişikliklərlə yenə də işlənməkdədir, bəzi dil vahidləri isə regional müstəvidə istifadə edilir. İ.Nəsiminin ədəbi-bədii dilində aktiv işlənən qədim türk mənşəli leksik-qrammatik vahidlərin tədqiqata cəlb edilməsində əsas məqsəd orta çağların dil xüsusiyyətlərini açmaq, sözlərin arxaikləşməsinin cəmiyyətin inkişafı, iqtisadi-siyasi quruluşun dəyişməsi, bu dəyişmənin dildə təzahürü və dilin özünün daxili qanunauyğunluğu ilə bağlı olduğunu əsaslandırmaqdır. İ. Nəsimi poeziyasının dili üzərində aparılan araşdırmalar, müasir ədəbi dilimiz üçün arxaikləşən vahidlərin tədqiqata cəlb edilməsi şairin dövrünün dil xüsusiyyətləri ilə müasir Azərbaycan dilinin vahidlərini müqayisəli şəkildə şərh etməyə imkan yaradır.

Məlumdur ki, XIII-XIV əsrlərdə klassik üslub – poeziya üslubu folklor üslubundan, şifahi xalq ədəbiyyatı üslubundan, canlı xalq danışığından daha aktiv idi. İmadəddin Nəsiminin poeziyasında bu daha qabarıq görünür. Lakin bu da danılmaz faktır ki, şairin əsərlərində, klassik qəzəl üslubunda xalq deyim tərz, canlı danışq dilindən gəlmə sözlər, xüsusən frazeoloji birləşmələr üstünlük təşkil edir: *Nağahan könlümə düşdü* şürişi-qovğayı-eşq; *Düşdü könül* ala gözün ağunəvü qarəsinə, *Ayrıq anınla kimsənin ağı nədir, qarəsi nə?* Al ilə ala gözlərin aldadıb aldı məni, Alını gör nə al eylər, kimsə irişməz alınə və s.

Şübhəsiz ki, dilimizin milli xüsusiyyətlərini, orijinallığını, məcazi imkanlarını özündə mühafizə edən leksik vahidlərin əksəriyyəti əsasən feillərdən ibarətdir. Feillərin Nəsimi poeziyasında üstün mövqeyi, leksik-semantik rəngarəngliyi şairin yüksək poetik təfəkkürü, milliliyi, xəlqiliyi və dinamikliyi ilə bağlıdır. İmadəddin Nəsiminin bədii dilində semantik zənginliyi ilə xüsusi çəkiyə malik olan feillər müasir dilimizin leksikasındakı feillərlə yaxından səsləşir. Arxaikləşmiş və ya fonetik cəhətdən müəyyən dəyişikliklərə məruz qalmış feillər nəzərə alınmazsa, İ.Nəsiminin bədii dilində işlənmiş feillərin hamısı həm forma, həm də leksik-semantik cəhətdən müasir dildə işlənməkdədir. Nəsiminin poetik leksikasında Azərbaycan-türk mənşəli digər nitq hissələri – xüsusən isim, sifət, zərf və köməkçi nitq hissələri, təbii ki, feillərlə müqayisədə o qədər də üstün mövqeyə malik deyildir. Qeyri-türk mənşəli leksika – ərəb, fars mənşəli sözlər çox vaxt Nəsiminin dilində türk mənşəli leksika ilə müqayisə olunur ki, bu da olduqca maraqlı linqvopisixoloji məqamdır. Şairin poetik dili, təfəkkürü ilə orta çağların dil təfəkkürü “mübarizə” aparır, paralel işlənir: Çün şəhriyarın şəhrinə bu gün Nəsimidir məlik, *Buyuruq* anındır, *hökm* anın həm şəhrinə, həm kəndinə; Sən bu Nəsiminin *dilini* anla, bil sözün Kim, var bu *dildən* özgə bizim bir *lisanımız*; Zülfü rüxün

hədisini necə unudam, ey pəri, Çün *dünü gün* anınla mən *leylü nahar* içindəyəm. Fərağ-cövrünə *qatlan*, Nəsimi, gəl *səbr et*, Ola ki, açıla bir gün vüsal əbvabi; : Ey Nəsimi, şol xumari gözləri fəttan kimi, Daim *əsrüksən*, məgər kim, nərgizi-*məstanəsən* və s.

“Şairin dilindəki leksik müvazilik, paralellik həm mərhələnin, hətta dövrün normativ leksik mühiti, həm də üslubi-poetik ifadə tərzilə bağlı məsələdir...” (4, s.183) Onu da qeyd edək ki, ədəbi dilin təşəkkül dövrünə aid olan bu cür paralellik, müvazilik faktları XVII əsrdə (ədəbi dilin sabitləşməsi dövründə) də müşahidə edilir.

Nümunələrdən də göründüyü kimi, İmadəddin Nəsiminin poetik nitqində sözün (istər türk sözləri olsun, istərsə də qeyri-türk sözləri) obrazlılıq səviyyəsi xüsusi konsepsiyaya – şairin idealına, mətləb və məramına xidmət edir. Hər bir söz bu ideali, məqsəd və məramı açmaq üçün seçilir. Ona görə də yeri gəldikcə eyni mənəni ifadə edən qeyri-türk mənşəli sözlər türk mənşəli sözlərlə müvazi işlənir (*buyuruq – hökm; dil – lisan; dünü gün – leylü nahar; qatlan – səbr et; əsrük – məst*) Bu da öz növbəsində poetik fikrin semantik gücünü, bədii siqletini qüvvətləndirmiş olur. Əslində orta çağlarda işlənən qeyri-türk mənşəli sözlər ümumxalq işləkliyi qazandığından ünsiyyətdə çətinlik yaratmırdı.

İ.Nəsiminin poetik leksikasında feillərlə müqayisədə azlıq təşkil etsə də, digər türk mənşəli nitq hissələrinin də kifayət qədər istifadə edildiyini müşahidə etdik. Onların bir qismi müasir dil baxımından arxaikləşmişdir. Bir qismi fonetik tərkibcə dəyişikliyə məruz qalaraq işləkliyini davam etdirir, bir qismi isə yalnız dialektlərdə öz izlərini qoruyub-saxlayır. Biz məqalənin həcmi nəzərə alaraq türk mənşəli bir çox sifət və sayın İmadəddin Nəsiminin dilində aktivliyini, leksik-semantik xüsusiyyətlərini və müasir dilin passiv lüğət fonduna keçmə səbəblərini araşdıracağıq.

Müasir Azərbaycan dili baxımından arxaikləşmiş sifətlər. Hər şeydən əvvəl, onu qeyd edək ki, nitq hissələri arasında sifətin xüsusi çəkisi vardır. Sifət dilin lüğət tərkibinin zənginləşmə-sində, poetik təfəkkürün inkişaf etdirilməsində xüsusi əhəmiyyətə malikdir. Sifət Azərbaycan dilçilik ədəbiyyatında ən geniş tədqiq olunmuş nitq hissəsidir. Əsas nitq hissələri içində sifət öz işləkliyinə, zənginliyinə görə isim və feildən sonra əsas yerlərdən birini tutur. Sifətin əsas xüsusiyyəti onun cümlə daxilində bir isimlə yanaşı işlənməsi, əşyanın əlamət və keyfiyyətini bildirməsidir.

Qədim türk və Azərbaycan yazılı abidələrində, eləcə də İmadəddin Nəsiminin dilində müşahidə edilən bir sıra sifətlər müasir ədəbi dilimizdə istifadədən qalmışdır: *ari – təmiz, saf; yeg – yaxşı; sayru – xəstə; əsrük – sərxoş, kefli; əsən – sağlam; iraq – uzaq; yavuz – pis, qəddar, yaman; sağır – kar, yetim, fağır, kimsəsiz* və s. Onu da qeyd edək ki, müasir ədəbi dilimizin əsas lüğət fondundan çıxmış bu cür arxaik sifətlərin hamısı şivələrimizdə, xüsusən qərb qrupu şivələrində mühafizə olunur. Bu cür sifətlərin Nəsimi dilində istifadə imkanlarına və şairin poetik konsepsiyasına kökləndiyini konkret beytlərlə şərh etməyə çalışaq:

Ari\arı -təmiz; saf; doğru: *Hüsnü cəmalə baxmağa ari səfa nəzər gərək, Düşməsin arisiz nəzər ayinənin səfasinə.* (5, s.73) Beytin məzmunu: Gözəlliyə, surətə baxmaq üçün təmiz, saf baxış gərəkdir, Saf olmayan baxış güzgünün saflığına, təmizliyinə düşməsin.

Onu da qeyd edək ki, şairin misralarında “ari” sifətindən düzəlmiş “arıt” feli də müşahidə edilir: *Musa kimi gər aşiq isən könlünü arıt, Saf olmayacaq ayinə didar bulunmaz.* (Əgər Musa kimi aşıqsənsə, könlünü təmizlə, saflaşdır, Saf olmayan güzgüdə üz görünməz).

İ.Nəsiminin misralarında intensiv işlədilən *arı* (*təmiz, saf*) əslı sifəti Qədim türk yazılı abidələrində (Tonyukukun şərəfinə yazılmış abidə) *arığ* fonetik tərkibdə müşahidə edilir: *Arığ obutı yığtidi*. Tərcüməsi: Təmiz xəcalət (məğlubiyyətdən) yaxşıdır. (8, s.252)

“Kitabi-Dədə Qorqud” dastanında *arı* şəklində işlənmişdir: *Aydan arı, gündən görklü qız qardaşın Baniçiçəyi Bamsı Beyrəğə diləməgə gəlmişəm! Ölüm vaxtı gəldiyində arı imandan ayırməsın!* (1, s. 62, 168)

“Oğuznamə ” də *arı* morfemi eyni məzmunə (təmiz, saf) malikdir: *Arı suya yayxandıqda abdəstlü Oğuz, Alın yerə qoyduqda namazlu Oğuz! Arı dinli görklü Məhəmmədi yada gətürdüm*. (Orxan Şaiq Gökyay. Dedem Korkudun Kitabı. İstanbul, 1978)

Əhməd Yəsəvinin “Divani-hikmət” ində *arığ* (Ol *arığlar* kimə turur bilgil muni, Tövbə kılğan aşıklarğa içrür anı), Mahmud Kaşğarının “ Divanü lüğət -it türk” əsərində *arığ* (*arığ nənq – təmiz (tərtəmiz) nəsnə*) fonetik tərkibində işlənmiş və “təmiz, saf” mənalarını bildirmişdir. *Arı* morfemi müasir Azərbaycan ədəbi dilinin əsas lüğət fondundan çıxmışdır. Lakin dialektlərdə (xüsusən qərb qrupu dialektində) *arıtlamaq* (artdamağ) felində öz əvvəlki semantik xüsusiyyətini qoruyub-saxlayır. Eləcə də “Aydan *arı*, sudan duru” deyimində arxaik mənənin izləri mühafizə olunmaqdadır.

İraq - uzaq: *Oldu gözümdən iraq ol sənəmin surəti, Ya rəb, irişdir bəni dövləti-didarına*. (5, s. 36)

Göytürk yazılı abidələrində daha çox müşahidə edilən *irak* vahidi *uzaq* anlayışını bildirmişdir: “...*süçig sabın, yımşak ağın arıp, irak bodunıg ança yağutır ermiş. Tərcüməsi: Onlar uzaqda (məskən salan) o qədər xalqı şirin sözləri, zərif hədiyyələri ilə aldadıb topladılar.*” (8, s.218, 219)

Əhməd Yügnəkinin “Atəbətül-həqayiq” əsərində *uzaq* mənasını bildirən *yıraq* (Fili yalğan ərdin yıraq tur təzə, Keçür sən mə ümrünq könilik özə. Tərcüməsi: Riyakar, yalançı kişidən uzaq ol, qaç, Sən ömrünü doğruluq ilə keçir) sözü işlənmişdir. Mahmud Kaşğari “Divan” ında *yıraq* sözünün *uzaq* mənasını verdiyini bildirir: *Oğrağım kəndü yıraq, Bulnadı mənı karak. Tərcüməsi: Gedəcəyim (uğrayacağım) yer uzaq, Əsir etdi mənı qara gözlüm*.

“Kitabi-Dədə Qorqud” dastanında *uzaq* mənasında işlənmişdir: *Mərə çoban! İrağından, yaxınından bəri gəlgi Baş endirib bağır başgil*” (1, s.42)

İraq sözü qədim türk yazılı abidələrində, klassik ədəbiyyatımızda, eləcə də folklorumuzda (Gözdən iraq olan könlüdə də iraq olar), canlı danışq dilimizdə işlənsə də, müasir Azərbaycan dilinin əsas lüğət fondundan çıxaraq arxaikləşmişdir.

Sayru -xəstə: *Gör ki, süzülmüş gözü eyladi sayru bəni, Hanı anın rəhməti aşıqi-bimarına?!* (5, s.36)

İmadəddin Nəsiminin bədii dilində müşahidə edilən əslı sifətlərdən biri də *sayru* sözüdür. Müasir dilimiz üçün arxaik sayılan türk mənşəli *sayru* sözü, eləcə də şairin poeziyasında intensiv istifadə olunan *arı*, *yey\lyeg*, *əsrük*, *əsrimək*, *tamu*, *tanıq*, *əsən*, *irişmək*, *ulaşmaq*, *ulu*, *kəndi*, *çizginmək*, *ağırlamaq*, *tanla\danla*, *dün*, *dışra\taşra*, *dünü gün*, *şimdi*, *öküş*, *irak* və s. kimi dil vahidləri orta çağlarda ünsiyyət vahidi kimi olduqca fəal olmuşdur. “ Belə sözlərin arxaikləşməsi klassiklərin dilindəki alınma sözlərin çıxması hüququnda qiymətləndirilməməlidir. Klassiklərdəki alınma leksikon geniş kommunikativ ünsiyyət məqsədindən çox üslubi məzmun daşımıdır. Bu sözlər əsasən ümumxalq ünsiyyətinə nüfuz etməmişdir. Qeyd etdiyimiz qəbildən türk mənşəli leksika isə dialekt fəvqü fakt kimi ümumi ünsiyyətdən çıxır. Bunlar üslubi ədəbi məqamla bağlı yox, xalqın zehni-mədəni, ictimai-siyasi inkişafının

müəyyən mərhələsində işləklikdən çıxır. Həm də bunların hamısı – fonetik və morfoloji paralelizmin aradan qalxması, həmin məqamlarda sabitlik yaranması, xatırladığımız yüzlərlə milli sözün ünsiyyətlə vidalaşması əlaqəli şəkildə eyni vaxtda baş verir. Bu o deməkdir ki, həmin dövrdə Azərbaycan xalqının düşüncə tərzində, mədəni-maddi-siyasi həyatında dönüş yaranır, yeni dövr başlanır.” (6, s. 49-50) Bu mühakimələr bir daha təsdiq edir ki, dil vahidlərinin, xüsusən leksik vahidlərin arxaıkləşməsi dilin daxili qanunauyğunluğu, tarixi proseslə əlaqəsi, sosial sifarişli olması ilə bağlıdır.

Yey – yaxşı: *Məşuqənin cövr etdiyi yeydür vəfadan aşiqə, Bilməz vəfanın qiymətini, hər kimi cəfaya tən edər.* (5, s.282) Beytin məzmunu: Sevgilinin zülmü sevənə vəfasından yaxşıdır. Cəfaya istehza edən vəfanın qiymətini bilməz.

Türk mənşəli yeg\yey dil vahidi ədəbi dilimizin istər təşəkkül dövründə, istər sabitləşmə dövründə intensivliyi ilə diqqət çəkir. Lakin Ə.Şükürov qədim türk, uyğur yazılı abidələrinin dili üzərində apardığı tədqiqatlardan belə nəticəyə gəlir ki, “...əsli sifətlərə eyni və ya yaxın fonetik görümdə əski uyğur yazılı abidələrində də rast gəlmək mümkündür. Lakin uyğur yazılı abidələrində nəzərə çarpan bir çox əsli sifətlərə göytürk yazılı abidələrində təsadüf olunmur: ... yeg (AY 104,14).” (8, s.97)

Yey\yeg “Oğuznamə” nin, “Kitabi-Dədə Qorqud” un, eyni zamanda orta çağların ədəbi dilində, folklorda, canlı danışiq dilində fəal işlənməsi ilə diqqət çəkir: Salam əleyk, say bəylər, Bir-birindən yeg bəylər. (Sayaçı sözlər); Sarı arslan südin əmən, sazda böyümüş saz dəlüsü, günün gündən yeg olsun. Dünün dündən yeg olsun. Dəmin dəmündən yeg olsun. (Oğuznamə); Qonağı gəlməyən qara evlər yıxılsa yey, Ac yeməyən acı otlar bitincə, bitməsə, yey, Ata adın yürüdəndə dövlətli oğul yey! (KDQ)

İ.Nəsiminin misralarında yey\yeg sifətinin çoxaltma dərəcəsinə işlənməsinə də təsadüf olunur: *Mənə sürmə kimi gözdə ayağın tozu yaraşır, Ki, yegrəkdir anın tozu həkimin tutiyasından.* (5, s.184)

Misraların semantik yükündən “yegrək” sözündəki -rək morfeminin sifətin çoxaltma dərəcəsinin morfoloji göstəricisi olduğu bilinir. Bu şəkliçi “Kitabi-Dədə Qorqud” un dili üçün də xarakterikdir: *Anamdan yegrək qayın ana! Atamdan yegrək qayın ata! Qaytabanın buğrası ürkdü gedər!* (1, s.147)

Onu da qeyd edək ki, yey vahidi müasir türk dilində müəyyən fonetik dəyişikliklə (iyi\eyi) şəklində aktiv istifadə edilir.

Əsrük -sərxoş, kefli: *Ey Nəsimi, şol xumari gözləri fəttan kimi, Daim əsrüksən, məgər kim, nərgizi-məstanəsən.* (5, s.208) Beytin məzmunu: Ey Nəsimi, o xumar və fitnəli gözlər kimi daim sərxoşsan, yoxsa məst, kefli nərgizsən?

Misraların poetikliyini, estetik siqlətini qüvvətləndirmək məqsədi ilə şair eyni semantik yuvada birləşən türk mənşəli əsrük leksik vahidini qeyri-türk mənşəli sözlə (məstanə) müvazi işlədir. Təbii ki, bu cür paralellik, əvvəlki sətirlərdə qeyd etdiyimiz kimi İmadəddin Nəsiminin idealına, poetik məqsədinə xidmət edir, şairin bədii nitqinin emosionallığını, ekspressiv təsir gücünü açmaq üçün seçilir. Qədim türk sözü olan əsrük sifəti ədəbi dilimizin müasir vəziyyəti ilə müqayisədə arxaıkləşmişdir. Lakin bir çox onomastik vahidlərdə – toponim və hidronimlərdə öz əvvəlki lüğəvi mənası ilə işlənməkdədir:

Dəli çaylar kimi çırpır dalğalar,
İnildər torpağı, daşı Əsriyin.

Ölməyəm, üstünə çatam, Azaflı,
Kefli bulaqları başı Əsriyin.

(A.M.Azaflı)

Bu misralarda Əsrik hidronimi “dəli çaylar”, “kefli bulaqlar” birləşmələrindəki epitetlərin mənasını tamamlayır. Lakin göründüyü kimi, hidronim, eləcə də toponim (həm də Tovuz rayonunda kənd adıdır, eləcə də Əsrik çayı rayon ərazisindədir və kənd çayın adı ilə adlandırılmışdır) məhz Əsrik adı ilə yaşamaqdadır.

Yavuz - pis, qəddar, şiddətli, çox sərt, yaman: *Münkirin əyri gözləri üzünə baxmasın anın, Kəmənzərin yavuz gözü hüsnü cəmalə düşməsin.* (5, s.209) Beytin məzmunu: İnkarcının əyri gözləri onun üzünə baxmasın. Baxışı qüsurlu olanın pis, yaman gözü gözəlliyə və üz, üz gözəlliyinə düşməsin.

Sağır -1. kar; 2. yetim, yazıq, fağır: *Çalındı qiyamətin nəfiri, Ey sağır, eşitmədin səfiri.* (5, s. 352) Onu qeyd edək ki, osmanlı türkcəsində sağır “kar, qulağı ağır eşidən” mənasını verir. Müasir Azərbaycan ədəbi dilinin aktiv lüğət fondundan çıxan sağır sifəti qərb dialektində yetim, fağır, kimsəsiz, yazıq mənalarında işlənməkdədir.

Kiçi - kiçik: *Ləli-ləbin rahi-müsəffasınə, Ruhi-müqəddəs kiçi peymanəd.* (5, s.261) Beytin mənası: Lələ bənzəyən dodağının tökdüyü şəraba müqəddəs ruh kiçik bir qədəmdir.

Kiçi sifəti “Orxon –Yenisey” də kiçig şəklində işlənmişdir: ... kağanın kalti tip, ög (di) ... ka at birtim, kiçig atlığı... xanım gəldi deyib (onu) alqışladı... nə at verdim, kiçik atlı dəstəsini... (8, s.261)

Müqayisələr göstərir ki, yazılı abidələrin dilində bu leksik vahid daha çox kiçi fonetik tərkibdə müşahidə edilir: Bəzircanın ulusu tutuldu, *kiçisi* qaçaraq Oğuza gəldi. (1, s.55) Ulu, *kiçi* qalmaya, mülük ola; Üçlər uğrına, bir-biriniz dəminə, ulular, *kiçilər*, eyülər... (1, s.83, 86) Baqdı, gördi ol qövmi ulu-*kiçi*, Gördilər qamu dutmuş meydan içi. (“Vərqa və Gülşah”) və s.

Yazılı abidələrin dilində intensivliyi ilə müşahidə edilən *kiçi* leksik vahidi müasir Azərbaycan ədəbi dilində *kiçik* şəklində sabitləşmişdir.

Arxaik saylar. İmaddəddin Nəsiminin poeziyasında üstün mövqeyi ilə istifadəsi müşahidə edilir bir sıra türk mənşəli saylar, nümerativ sözlər də araşdırmaya cəlb edilmişdir. Lakin qədim türk mənşəli say məzmununu bildirən sözlərin müasir ədəbi dilimizin lüğət tərkibindən çıxdığını görürük. Hətta dialekt müstəvisində də həmin saylar və nümerativ sözlər istifadədən qalmışdır. Müasir dil səviyyəsində arxaikləşən, lakin İ.Nəsiminin poeziyasında işlək olan sayların ümumi mənzərəsinə nəzər salaq:

Öküş -çox, çoxlu: *Məhbub qəmər üzli, boyu sidrə öküşdür, Yanaqları gül, ləli şəkərbar kimin var?* (5, s.279) Beytin mənası: Ay üzli, boyu sidr ağacı kimi sevgili çoxdur. Kimin yanaqları gül, ləl, şəkər yağıdır (məc. gözəl danışan) sevgilisi var?

Müqayisələr göstərir ki, qeyri-müəyyən miqdar bildirən *öküş* (çox mənasında işlənilib) sayı qədim türk və Azərbaycan yazılı abidələrinin dilində intensivliyi ilə seçilən dil vahidlərindəndir. *Öküş* sayı Əhməd Yügnəkinin “Atəbətül-həqaiq” əsərində müşahidə edilir: *Öküş* sözləgəndə öküngən telim, Tilin bəkləgəndə ökünmüş kanı? (7, s.19) Tərcüməsi: *Çox söylənənlərdən peşman olan çoxdur, Dilini gözləyəndən peşman olan hanı?* Onu da qeyd edək ki, birinci misrada işlənmiş *telim* sözü də “çox, çoxlu” mənasını verən qeyri-müəyyən miqdar sayıdır və qədim türk dilinə məxsusdur.

Öküş\\üküş\\yüküş qeyri-müəyyən miqdar sayı “Orxon -Yenisey” abidəsində *üküş\\üküs* fonetik tərkibdə işlənmişdir: Yok çığan bodunıg kop kopartdım, çığan bodunıg

bay kəltim, az bəduñğ *üküş* kəltim. Tərcüməsi: Yox (dərəcəsinə gələn) müflis xalqı ortaya çıxartdım, yoxsul xalqı varlı etdim, az xalqı çox etdim. (8, s.220)

Öküş\\üküş qeyri-müəyyən miqdar sayı klassik türk, Azərbaycan yazılı ədəbiyyatında – Yunis Əmrə, Cahan Şah Həqiqi, Şah İsmayıl Xətai və başqalarının əsərlərində müşahidə edilən qədim dil vahidlərindəndir. Nümunələrə nəzər yetirək:

Dərdi **öküş** Eyyub ilə,
Gözü yaşlı Yakub ilə,
Ol Məhəmməd məhəbbət ilə
Çağırayım, mövlam səni.

(Y.Əmrə)

Getdi ol dilbər, bəsi dərdu bəla qaldı mana,
Nə bəla, bil kim, **üküş** cövrü cəfa qıldı mana.

(Ş.İ.Xətai)

Onu da qeyd edək ki, *üküş\\öküş* leksik vahidi cümlə daxilində əlaqəyə girdiyi nitq hissəsinin qrammatik təbiətindən asılı olaraq, qeyri-müəyyən miqdar sayı və kəmiyyət zərfi kimi işlənir.

Gəz -dəfə: *Hüsnünə mən aşiqəm, ey dilbər, əgər sən mana, Qılasan min gəz cəfa, dildar, səndən dönməzəm.* (5, s.147)

Bu ifadə nümerativ söz olaraq müəyyən miqdar sayları ilə isimlər arasında işlənir. “Kitabi-Dədə Qorqud” un, klassik poeziyanın dilində müşahidə edilir: Bir *gəz* adam ətinə toyam, derdim. (1, 132) Bu *gəz* getməyi yarağına düşdü (“Dastani-Əhməd Hərami”)

Türk dilinin oğuz qrupunun oğuz-səlcuq yarımqrupuna aid olan müasir Azərbaycan türkcəsi üçün arxaikləşsə də, Türkiyə türkcəsində işlənməkdədir.

Nəticə (sonuç). Dahi Azərbaycan şairi İmadəddin Nəsiminin poeziyası üzərində aparılan tədqiqatlar nəticəsində məlum oldu ki, şairin bədii nitqində üstün mövqedə işlənən bir çox sifətlər, eləcə də bəzi say və numerativ söz müasir Azərbaycan ədəbi dilinin lüğət tərkibindən çıxmışdır. Bəzi sözlər (əsrük\\əsrik) onomastik vahidlərdə öz izlərini qoruyub-saxlayır, bəzi sifətlər (arı, iraq, sağır) canlı danışiq dilində, dialektlərdə əvvəlki leksik-semantik məzmunu ilə istifadə edilir. *Kiçi* sifəti isə səstərtim ilə (k) müasir dilin əsas lüğət tərkibində işlənməkdədir. İ.Nəsiminin əsərlərində işlədilən bir çox qədim türk mənşəli sözlər müasir Türkiyə türkcəsində kommunikativ funksiyasını eyni leksik-semantik məzmunu ilə davam etdirir (sayru, yavuz, yey\\iyi\\eyi, əsrük, sağır, iraq).

İ.Nəsiminin ədəbi-bədii dilində aktiv işlənən qədim türk mənşəli leksik-qrammatik vahidlərin araşdırmaya cəlb edilməsi orta çağların dil xüsusiyyətlərini açmağa, sözlərin arxaikləşməsinin səbəbini müəyyənləşdirməyə imkan yaradır. Həmçinin Azərbaycan dilinin tarixi inkişafını izləməyə kömək edir.

İstifadə edilmiş ədəbiyyat (kaynakca)

1. Azərbaycan ədəbiyyatı inciləri. “Yazıçı”, Bakı, 1987
2. C.Qəhrəmanov. Nəsimi “Divan”ının leksikası. Bakı, 1970
3. Cahangirov M. Milli təşəkkül mərhələsində Azərbaycan ədəbi dilinin aparıcı üslubları. Bakı, 1989
4. Xudiyev N. Azərbaycan ədəbi dili tarixi. Bakı, “Maarif”, 1995. 496 səh.

5. İmadəddin Nəsimi. Mən bu cahana sığmazam. "Gənclik". Bakı, 1991
6. T.İ.Hacıyev, K.N.Vəliyev. Azərbaycan dili tarixi. "Maarif" nəşriyyatı. Bakı, 1983
7. Qədim türk abidələrinə aid materiallar. ADPU. Bakı, 1993
8. Şükürov Ə. Qədim türk yazılı abidələrinin dili. "Maarif" nəşriyyatı. Bakı, 1993

CHINESE-AMERICAN IDENTITY REFLECTED ON “YIN GHOSTS” IN AMY
TAN’S *THE HUNDRED SECRET SENSES*

AMY TAN’IN *THE HUNDRED SECRET SENSE*’İND YİN HAYALETLERİNE
YANSIYAN ÇİN-AMERİKAN KİMLİĞİ

Mehmet ŞENTÜRK

Öğr. Gör., Hakkari Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu,
ORCID No: 0000-0002-0352-6660

Özet

Bu çalışmanın amacı, Amy Tan’ın Çin-Amerikan kimliğine dair anlatısının romanlarında kurduğu mekanlarda tarihini sunmak ve aynı zamanda Amy Tan’ın *The Hundred Secret Senses* romanındaki Çinli-Amerikalı kimliğini incelemektir. Çalışmaları anne-kız ilişkilerini ve Çin-Amerika deneyimini araştıran Çinli-Amerikalı bir yazar olarak, Amy Tan’ın 1995 yılındaki en çok satan romanı *The Hundred Secret Senses*, ilk bakışta kurgusal bir hikâye taşır, Amy Tan’ın deneyimlerine ve Annesi tarafından anlatılan hikayelere dayanır. Tan romanında, ana karakter Olivia’nın göçmen bir üvey kız kardeşi Kwan’da Çinli kimlik özelliklerini ortaya koyuyor. Çin geçmişinden gelen hayaletler ve hayalet hikayeleri aynı zamanda romanın yapısı ve konusu için bir arabulucu görevi görür, bu hikayeler karakterlerin gerçek yaşam deneyimleriyle paralellik gösterir ve her iki paralel ilişki örtüşmelerinin çözümünü gösterir. Amy Tan, Çinli-Amerikalı karakterlerin gerçekçi göç deneyimleriyle iç içe geçmiş hayaletler sayesinde batıl ve gerçeküstü unsurları başarıyla kullanıyor. Bu romandaki ortam ve üst anlatı tarzı, Amy Tan’ın hayatından ve 20. yüzyılda Çinli Amerikalıların göçmen geçmişinden ve genel olarak göç kurgu türünden deneyimler hakkında çok fazla bilgi ortaya koyuyor.

Abstract

The aim of this study is to provide history of Amy Tan’s narrative on Chinese-American identity in settings she establishes in her novels, as well as to examine the Chinese-American identity in Amy Tan’s novel, *The Hundred Secret Senses*. As a Chinese-American writer whose works explore mother-daughter relationships and the Chinese-American experience, Amy Tan’s bestselling 1995 novel, *The Hundred Secret Senses*, bears a fictional story at first glance, it is based on Amy Tan’s experiences and on stories told by her mother. In her novel, Tan reveals Chinese identity characteristics in an immigrant half-sister, Kwan, of the main character, Olivia. Ghosts and ghost stories from Chinese past also serve as a mediator for novel’s structure and plot, these stories show parallelism with characters’ real-life experiences and resolution of both parallel relations overlaps. Amy Tan successfully employs superstitious and surreal elements thanks to ghosts intermingled with realistic migration experiences of Chinese-American characters. Setting and metanarrative style in this novel reveal great deal of information about experiences from Amy Tan’s life and from immigrant past of Chinese Americans during the 20th century and the migration fiction genre in general.

Keywords: Chinese-American identity, migration fiction, metanarrative, ghost, identity crisis, archetypes

INTRODUCTION

Amy Tan was a Chinese-American writer born in Oakland, California in 1952. Tan grew up in Fresno, Oakland, Berkeley, and in the suburbs of San Francisco Bay Area. Tan's father was educated in Beijing and immigrated to America in 1947 and he became a Baptist minister, and her mother immigrated to the U.S. in 1949 shortly after communist control in China leaving behind three children from her previous marriage. Her father and older brother died from brain tumors when she was fourteen, then following such catastrophe, Amy, her mother, and her younger brother moved to Europe. These memories have also effects on Tan's narration style and settings of her novels. In Europe, Amy graduated from high school in Montreux, Switzerland in 1969. Amy received a bachelor's degree with a double major in English and Linguistics, as well as an MA in linguistics. After graduating from college, she served as a language development consultant to programs serving disabled children and as a freelance business writer for larger corporations. Amy Tan's real-life experiences are reflected on her narrative style and characters. The author makes use of mother-daughter relations and Chinese-American identity elements in her novels by means of various techniques such as flashbacks, metanarrative and ghosts.

In 1985, Tan wrote a story, "Rules of the Game", for a workshop of literature, and her story was incorporated into *The Joy Luck Club*, her one of the most known novels, as a part of main story. *The Joy Luck Club* (1989) was her first work of fiction, and it was in the New York Times bestseller list achieving L.A. Times Book Award in 1989. Her other novels include *The Kitchen God's Wife* (1991), *The Hundred Secret Senses* (1996), *The Bonesetter's Daughter* (2001), and *Saving Fish from Drowning* (2005), all of which has also appeared on the New York Times bestseller list (Ha Kim, 2006).

Considering genre of the novel, *The Hundred Secret Senses*, which is the main objective of this study, is a refined version of *migration fiction*, a newly found postmodernist literary genre. This genre extensively employs diverse and heterogeneous groups of principles regarded as its distinguishing marks. Immigrant tales are presented with notions of past, present and future together with juxtaposition of psychological and cultural elements in characters. Amy Tan, however, is considered as one of the leading figures of migration fiction. Most of migrant narratives involve a nostalgic autobiographical representation of people's past, in form of sharing memories (Lotfi, Heravi, & Sokhanvar, 2013). Gabriele Rosenthal defines such past-derived narration style as follows:

"narratives of experienced events refer both to the current life and to the past experience. Just as past is constituted out of present and the anticipated future, so present arises out of past and the future. In this way biographical narratives provide information on the narrator's present as well as about his/her past and perspectives for the future" (Rosenthal, 2006, p. 11).

Such representation can be clearly observed in Tan's *the Hundred Secret Senses* since the main character, Olivia, has a half-sister migrated from China when she just was a little girl and Olivia's new sister, Kwan, has many dreams and visions about old Chinese people from her homeland. The homeland, China, is repeatedly shown as an imaginary homeland replete with recurrent, often negative, stereotypes in Amy Tan's novels. Such approach is similar to Edward Said's classic formulation of orientalism, "particularly when these writers deploy 'haunting memories' and 'remarkable experiences' of the ancestral homeland" (Maxey, 2005). This setting in this novel has many parallelisms with Amy Tan's real-life history, her real

homeland experiences were also reflected in her novels. Accordingly, the plot of this novel will be examined in summary and in relation to migrant narratives in detail in the following chapter.

In terms of postmodernist realism in the novel, the use of fantastic elements in an acceptable and believable setting is called *magical realism*. Similarly, while examining the use of magical realism within ethnic writings of non-Latin American origin, Roland Walter indicates that “magic is an integral part of reality in that the natural and supernatural categories of reality are harmoniously intertwined” (Roland, 1999, p. 2). Amy Tan, however, creates a juxtaposition of historical Chinese setting and modern American family culture in a metanarrative method using Kwan’s ghost stories and her relationship with Olivia in their marriages. In addition, Kwan, representation of Tan’s Chinese roots, has also magical powers such as understanding people’s certain bone diseases merely by touching them. Amy Tan explains this situation from observations of Olivia as follows: “She can tell when she shakes hand with strangers whether they have ever suffered a broken bone, even if it healed many years before.” (Tan, 1995, p. 15). In such sense, Kwan also talks about the fact her everyday customers do not leave her after their death and join her *yin* people, they call her *doctor* in her visions.

In terms of setting, Amy Tan makes use of two parallel settings between California and China throughout the book. The modern section, with the Bishops and Kwan, takes place in California where three characters live. The story told by Kwan, on the other hand, occurs in China in the mid-1800s (GradesFixer, 2018). This novel is composed of various contrasts; “the story of two sisters, two cultures, two lives, two centuries linked by loyalties and betrayals, love and loss, life and death” (Huntley, 1998, p. 113).

The protagonist Kwan of *The Hundred Secret Senses* is also regarded as the most successful character depicted by Amy Tan and has drawn much attention since its publication by various American critics (Jian-hua, 2005). Author’s use of *World of Yin* (Tan, 1995, p. 10) just like a Jungian archetype, animus, throughout the novel offers a great deal of psychological insight to Amy Tan’s inner world as well as Chinese immigrants’ American experience in general (Cederstrom, 2002). In other words, the spiritual rebirth of the western self is dependent upon the physical death of the Chinese character. This life and death relationship constitute the thematic nature of the book.

THE HUNDRED SECRET SENSES: PLOT OVERVIEW

The novel opens with Olivia Yee Bishop, the main narrator, explaining how her relationship with her half-sister, Kwan, began. Olivia is a member of Chinese-American family in California living with her parents and brothers during her childhood. Just before Olivia’s father dies, he asks her mother for a promise. The promise is to find his daughter, Kwan, in China and bring her home. Till then, the family did not know that the father had another daughter in China. Olivia, her mother and her two brothers felt shocked to find out at their father's death-bed that they had a half-sister left behind in China. Father’s last wish that lost daughter be taken back to America to join the family. Here, the ghost of Chinese mother was a mediator, telling her husband to take care of his daughter, “Eleven years later, while he was dying in the hospital, the ghost of his first wife appeared at the foot of his bed. ‘Claim back your daughter,’ she warned, ‘or suffer the consequences after death!’” (Tan, 1995, p. 6).

This incident is the first ghost vision in the novel. This prepares readers to ghost characters throughout the book. Following this incident, Olivia's mother decides in grief to find Kwan. The mother is both in pain and joy regarding the new member of the family. After a long search, she is able to find Kwan and bring her back to California. Olivia, only five years old then, is afraid that Kwan to receive all her mother's attention and is reluctant to let Kwan live with them. However, Kwan is a naïve seventeen-year-old girl. Her arrival in America brought along a set of new beliefs and perceptions that were strange to Olivia, the little sister. In the novel, it is again a ghost (Kwan's mother) who initiates Kwan's migration to America, and with her comes stories and conversations containing ghosts of dead people from a natural part of her life: "My sister Kwan believes she has *yin eyes*. She sees those who have died and now dwell in the *world of yin*, ghosts who leave the mists just to visit her kitchen on Balboa Street in San Francisco." (Tan, 1995, p. 3).

Called as *Libby-ah* by Kwan since she cannot spell American names properly, Olivia finds her new elder sister strange and annoying. One block in their relationship is that Kwan's belief of *yin eyes*, referring her ability to see and speak to ghosts (Tan, 1995, p. 4). Immediately with terror and fear, Olivia mentions others about ghost stories although Kwan trusted Olivia in keeping her talent as a secret. In a short time, Kwan is put into a mental hospital, diagnosed with serious psychological disorder and forced to undergo electroshock therapy. After this traumatic event, she is released and does not talk about ghosts anymore, with the exception of Olivia. This time, out of guilt, Olivia does not tell anyone about ghosts. Kwan, despite her stay at the hospital, does not blame Olivia on this problem. Actually, her love for Olivia keeps on growing and she regards them as a real family. She often cares for Olivia like a mother. Kwan can be considered as both similar to her own ghost mother, speaking to the father just before his death, and the reflection of a real mother that Olivia seeks throughout her life journey.

As the novel progresses, Kwan continues to narrate stories of her so-called past life. She says that the story begins in 1864 and she is a young one-eyed girl called *Nunumu*. Her village is ruled by American foreigners such as General Cape, Yiban, and Miss Banner. In the novel, apparent connections between Miss Banner and Olivia, as well as links between Yiban and Simon are discovered one by one. In Kwan's Chinese stories, Miss Banner and Yiban fall in love and are constantly on the edge of separation, but their relationship endures no matter what happens. At first, Olivia considers that Kwan just tries to convince her to stay with Simon, but she slowly begins to believe these stories. In a sense, she is afraid of going crazy but she feels like she remembers what Kwan narrates.

When Kwan is about forty years old, she tells Olivia once again how much she misses China. Olivia, with feelings of guilt for being a bad sister, decides that two sisters should take a visit to China. Wanting to play marriage broker, Kwan arranges for Simon to join them as well. She hopes that this trip will fix things between couples and perhaps save their marriage. The journey of the three to China and end up in Changmian, where Kwan grew up in. This village seems to be the setting of the stories told by Kwan to Olivia. Trip's setting is an article that Simon and Olivia have applied to write, Olivia being the photographer and Simon taking notes along the way.

The trip is interrupted when Kwan's aunt, Big Ma, is killed in a bus accident. Before the funeral, Simon and Olivia take a trip to the caves. They wander around, and Simon eventually goes off on his own. Olivia waits for him for the ten minutes he promised he would be back

and then she searches for him. He does not return all night and later Kwan insists on going by herself to search for him in the caves. A few hours later, Simon returns from the opposite direction that Kwan left and Olivia is very frustrated. Realizing that she is still in love with him, Olivia runs to him in a hurry.

After two months pass in the story, Kwan is still not found and pronounced dead by officials. A search party was called in, but instead of finding Kwan, they found an “intricate maze of caves” (Tan, 1995, p. 351). The search for Kwan was all but forgotten in the frenzy created by the newfound discovery. After Big Ma’s funeral, Simon and Olivia return to California and try to forget the past in their marriage.

Almost two years later in the novel, the final chapter begins. Simon and Olivia have a fourteen-month-old baby girl. Baby’s name is Samantha Li, Kwan’s last name which both Olivia and her daughter have taken. They do not live with Simon all of the time, but they are trying to solve their marriage problems. He comes over on the weekends and they are trying to practice how to be a family. Olivia remembers Kwan and thinks about her often. She says that Kwan “intended to show [her] the world is not a place but the vastness of the soul” (Tan, 1995, p. 358). Kwan and Olivia, despite their obvious differences, have influenced each other throughout their time together.

GHOSTS and THEIR ROLE in AMY TAN’S *THE HUNDRED SECRET SENSES*

Compared to her early novels, Tan offers her readers a clear analysis of mother-daughter bond theme by shifting her attention slightly and choosing the theme of sister-hood in *The Hundred Secret Senses*. However, the same conflict between the Chinese ancestor and the young Chinese-American daughter is discussed in this novel. Kwan’s voice and presence in the novel are those of an *ancestral mother* (Lanurenla, 2010, p. 130).

Olivia’s elder sister is also seen as a mother to her because, after Kwan’s arrival to America, they experienced a special sister relationship based on language acquisition of both English and Chinese, as well as their distinct cultural identities. Even, Olivia mentioned about the importance of Kwan in a monologue “I should have been grateful to Kwan. I could always depend on her. She liked nothing better than to be by my side. But instead, most of the time, I resented her for taking my mother’s place” (Tan, 1995, p. 15).

Tan’s use of ghosts has been discussed differently by various critics. According to Ken-fang Lee, ghosts in *The Hundred Secret Senses* refer to translation of “cultural memory” and exorcism of “the haunting past”. Ghosts act as the means of “exorcising” the past and establishing a cultural identity in the present. Lee considers necessity for Kwan to ‘imagine the “I” and locate her “here” to constitute her own identity on new American soil.’ (Lee, 2004). She has restricted the interplay of human emotions within two worlds by invoking “spirits” and “ghosts” (Lanurenla, 2010, p. 13).

By means creating ghost narratives, Amy Tan articulates “a way to articulate and resolve core problems and a way to avoid or heal biographical discontinuities” and these narratives “carry the moral authority of the narrator.” Asian American literature represent in-depth spiritual narratives about connecting the past, the present, and the future of Asian Americans to fully achieve and obtain their humanities in yet another “ghostly country” America. (Ha Kim, 2006)

“Writing to me is an act of faith, a hope that I will discover what I mean by truth. I also think of reading as an act of faith, a hope I will discover something remarkable about ordinary life, about myself. And if the writer and the reader discover the same thing, if they have that connection, the act of faith has resulted in an act of magic.” (Tan, 1996)

As indicated by Tan, ghosts represent Chinese mysticism embedded in modern American setting, and they are a way of discovering ancient roots of Tan’s Chinese characters. Tan has developed distinct methods in her novels to discuss mother-daughter relations as reflected from her own history.

Tan’s ghosts cannot be considered merely a flight of Kwan’s imagination. Neither are they ‘created’ for ‘ethnic’ identity alone, nor are they a form of escapism. Tan actually depicts a belief system in which she grew up. She recounts, like Kwan, incidents where voices of dead friends have given her advice about her career (Lanurenla, 2010, p. 137). Ghosts function as mediator, guide and Chinese-culture for Kwan and Olivia in the novel. Tan creates a sub-plot and parallelism using ancient Chinese stories based on resemblances and idiosyncrasies in both Chinese and newly emerging American identity of an immigrant society.

Kwan’s character travels among three different worlds easily: her routine American life, her magical powers in her real life and her *yin* world. This use of layers of reality in parallel to real event is what Magdalena Delicka calls magical realism as “a mode which crosses the borders between two different forms of reasoning (Delicka, 1997). The very term ‘magical realism’ already suggests a binary opposition between two separate discourses: the realistic and the magical. Amy Tan successfully combines these binary realities within modern American setting and historical Chinese mysticism with reference to experiences of two sisters throughout her novel.

Kwan’s *Yin World* in which she narrates stories of dead Chinese people from her own village also represents Jung’s *animus* archetype (Cederstrom, 2002). Kwan acts as a missing mother figure for Olivia throughout the novel, and the metanarrative method in this sense emphasizes the importance of mystical elements in real lives and relations of sisters in the novel. Chinese *Yin Yang* philosophy can be observed in relation with psychological development of Amy Tan’s characters, mainly with regard to progress of Olivia’s spiritual life through Kwan’s Yin experiences and examples told by her in many parts of the novel, *the Hundred Secret Senses*.

CONCLUSION

Amy Tan’s *the Hundred Secret Senses* deal with the Chinese-American identity issues with reference to migration genre using *yin ghosts* seen by Olivia and Kwan sisters throughout the novel. Although Kwan’s ghost visions are treated as a psychological illness initially in the novel, they remain in the narrative persistently and have a certain positive effect on marriage relations of the main character, Olivia, towards the end of the novel. Kwan’s Chinese identity protected American-born sister, Olivia, in her marriage relation, and finally, characters’ symbolic trip to China saved Olivia’s marriage, but at the expense of losing Kwan. This migration fiction novel of Amy Tan makes use of layers of reality in her delicate use of magical realism for explaining and discussing reality within a Chinese-American family.

In this novel, Tan tries to resolve marriage problems of Olive and Simon through Chinese half-sister, Kwan, and her surreal approach to life and relations. In addition, Kwan uses her magical power even in her daily life and in her *yin world*. At the end, Kwan completes her final

sacrifice to save Olivia's marriage and ensures that the couple will try to live together when they get back to their home. Kwan, in a sense, acts as a real ghost for Olivia's life and marriage, and when she serves her purpose with a journey, similar to archetypal heroic journey, in which she loses her life and remains as a well-intentioned ghost figure in Olivia and Simon's marriage in which the couple give Kwan's name to their baby.

Amy Tan employs a metanarrative style by means of secondary plot from the perspective of a Chinese immigrant, thus making use of identity crisis, superstitions and surrealist elements throughout her novel. Not only does the juxtaposition of such diverse elements provide complex narration style in the *Hundred Secret Senses*, but also do they provide an ideal setting for resolving Chinese-American identity and cultural clashes. Ghosts, in this sense, function of mediators in dualities of American and Chinese born characters, their characteristics, life choices and relations.

Dynamics of mother-daughter relationship (even between an elder and little sister) in *The Hundred Secret Senses* takes place in a totally different realm-a realm of ancestors' spiritual world. Kwan is a metaphor of the Chinese woman's realm of spirituality (Lanurenla, 2010, p. 139). Kwan is the intruding figure in an otherwise generally accepted American reality and therefore initiates a magical realistic mode of narration, her character traits begin to take shape with ghosts, then special abilities and her care for the little sister throughout their life. Kwan has a mystical world where ghost take the place of psychiatrists and modern problems are resolved through an understanding of *the Hundred Secret Senses* (Lanurenla, 2010, p. 140). Despite the difficulty of experimenting with a new narrative of time and space, Amy Tan achieved this complex structure with ease since she has successfully worked out an intimate negotiation between the Chinese mother and American daughter through Kwan as a mystical ancestor and magical realism figure in this novel. This is indeed Tan's way of showing that multiple possibilities of genre exist which she has successfully employed in this novel by depicting mother-daughter relationships in this manner.

REFERENCES

1. Cederstrom, L. (2002). *Jungian Archetypes in 20th Century Women's Fiction: The Persona, the Shadow, the Animus, and the Self*. Lewiston, NY: Edwin Mellen Press.
2. Delicka, M. (1997). American Magic Realism: Crossing the Borders in Literatures. *Journal of American Studies of Turke*, 25-33.
3. GradesFixer. (2018, December 11). *Searching for One's Identity: The Hundred Secret Senses by Amy Tan*. Retrived October 27, 2019, from. Retrieved from GradesFixer: <https://gradesfixer.com/free-essay-examples/searching-for-ones-identity-the-hundred-secret-senses-by-amy-tan/>
4. Ha Kim, J. (2006). What's with the Ghosts?: Portrayals of Spirituality in Asian American Literature. *Spiritus: A Journal of Christian Spirituality*, 241-248.
5. Huntley, E. (1998). *A Critical Companion*. Westport: Greenwood Press.
6. Jian-hua, Y. (2005). The Hundred Secret Senses: A Modern Myth of Sacrificing and Salvation. *Journal of PLA University of Foreign Languages*, 1-10.
7. Lanurenla, L. (2010). Speaking through ancestors, mothers and daughters in AMY Tans novels. *PhD Thesis*, 137.

8. Lee, K. (2004). Cultural Translation and the Exorcist: A Reading of Kingston's and Tan's Ghost Stories. *MELUS*, 105-128.
9. Lotfi, N., Heravi, S., & Sokhanvar, J. (2013). Imaginary 'Homeland' and Constitution of a Collective Identity in Diasporic Experiences:. *Mediterranean Journal of Social Sciences*, 2-10.
10. Maxey, R. (2005). 'The East is Where Things Begin': Writing the Ancestral Homeland in Amy Tan and Maxine Hong Kingston. *Orbis Litterarium*, 1-5.
11. Roland, W. (1999). Pan-American (Re) Visions: Magical Realism and Amerindian Cultures in Susan Power's *The Grass Dancer*, Gioconda Belli's *La Mujer Habitada*, Linda Hogan's *Power*, and Mario Vargas Llosa's *El Hablador*. *American Studies International*, 63-80.
12. Rosenthal, G. (2006). *The Narrated Life Story: On the Interrelation Between Experience, Memory and Narration* in *Memory, Narrative and Knowledge, Representation, Aesthetics and contents*. Huddersfield: University of Huddersfield Press.
13. Tan, A. (1995). *The Hundred Secret Senses*. New York: Putnam's Sons Publishing.
14. Tan, A. (1996). In the Canon for All the Wrong Reasons. *Harper's Magazine*, 3.

**FROM REPRESSION TO FREEDOM: MATERNAL OSCILLATIONS IN İSMET
ÖZEL’S “OF NOT BEING A JEW” AND POETRY AS AN AHISTORICAL SPACE
FOR THE ‘OTHER’ OF HISTORY***

BASTIRILMIŞLIKTANTAN ÖZGÜRLÜĞE: İSMET ÖZEL’İN “OF NOT BEING A JEW”
ŞİİRİNDE ANAÇ SALINIMLAR VE TARİHİN ‘ÖTEKİSİ’ İÇİN TARİH DIŞI BİR ALAN
OLARAK ŞİİR

Zehra GÜNDAR

Lecturer (Dr), Sivas University of Science and Technology, 0000-0002-1942-4618

Abstract

As one of the most important representatives of Turkish modernist poetry, İsmet Özel -particularly in his late poetics- makes his readers notice that his search for subjectivity cannot be detached from the Kristevan semiotic mode of signification, which is linked more with the maternal than with the paternal. His insurgent writing style and his opposition to all forms of oppression besides the degenerating effect of modernism bring us to a platform where we can see that the poet deliberately blurs the demarcations between the binary of time and timeless, history and personal memory and patriarchal self and his alter-maternal ego, and his writing approaches to a mode of signification that moves away from syntax and grammar and is more intimately linked with rhythm. Historically, being a Jew has not solely been a phenomenon that defines one’s religious identity. The poet metonymically uses the word Jew, which is a historical ‘other’ that connotes eternal diaspora and displacement. Though the poet’s convergence to Islam and Islamic values after the 1970s might well bring into mind that the poem might convey an anti-semitic mission, the fact is that İsmet Özel mentions the modern historical space in the poem as the site in which we become alienated to our semiotic, pre-oedipal selves during when we are not torn apart from the maternal. In “Of Not Being a Jew”, the poet moves towards a system of signification in which the rhythms, melodies and escape from patriarchal sites such as towers to sites of nature and desire to unite with the mother remind us of the Kristevan semiotic which Julia Kristeva specifies in *Revolution in Poetic Language*. Besides, in accordance with her theories as regards poetics as a semiotic/semioticized place, this study aims to analyze the convergence of the poet’s self to maternal and his escape from time and history to diffuse the Law-of-the-father that distorts the dyadic relationship between the child and the mother.

Keywords: Maternal, The historical other, Poetry, Semiotic, Kristeva

Özet

Modernist Türk şiirinin en önemli temsilcilerinden biri olan İsmet Özel –özellikle de son yazdığı şiirlerde- okuyucularına öznelik arayışının semiyotik işaretleme modundan ayrılamayacağını gösterir ve bu işaretleme modu babaçtan daha ziyade anaçtır. Şairin isyankar yazım tarzı ve modernizmin yozlaştırıcı etkisinin yanı sıra bütün baskı biçimlerine karşı durması bizi şairin zaman ve zamansız, tarihi ve kişisel hafızayı, babaç benlik ve öteki

* The poem’s title is in English, but the poem is written in Turkish. The translations into English are mine.

anaç egosunun arasındaki sınırları kasıtlı olarak bulandırdığı bir platforma taşımaktadır ve böylece şairin tarzı söz-dizim ve dilbilgisellikten uzaklaşıp ritim ile daha bağlantılı hale gelmektedir. Tarihsel olarak yahudi olmak sadece bir insanın dinsel kimliğini belirleyen bir kavram olmamıştır. Şair, tarihsel bir ‘öteki’ olan ve sonsuz yersizlik ve evsizliği çağrıştıran bir kavram olarak Yahudi kelimesini metonimik bir biçimde kullanmaktadır. Şairin 1970’lerden sonra İslama ve İslami değerlere yakınlaşması söz konusu şairin anti-semitik bir misyon üstlendiğini düşündürse de hakikat, şairin modernist şiirinde modern tarihsel alanı, bizleri anaçtan henüz ayrılmadığımız semiyotik, oedipal öncesi benliklerimize yabancılaştıran bir mekan olarak sunmakta oluşudur. “Of Not Being a Jew” şiirinde ise şair, şiirdeki melodi ve ritimlerin bize Julia Kristeva’nın *Şiirsel Dilde Devrim* kitabında bahsetmiş olduğu semiyotik ve anaç koroyu hatırlattığı yeni bir işaret sistemine doğru hareket eder. Kristeva’nın şiir dilini semiyotik/semiyotikleştirilmiş bir alan olarak gören teorileriyle uyumlu olarak, bu çalışma şairin benliğinin anaca yaklaşımını ve Babanın Kanunu’nu etkisiz hale getirmek için zamandan ve tarihten kaçışını analiz etmeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Anaç, Tarihsel Öteki, Şiir, Semiyotik, Kristeva

1. INTRODUCTION

This study focuses on tracing the maternal in İsmet Özel’s poem “Of Not Being a Jew” and approaches the poem as an ahistorical space in which the ‘other’ gains an alter-subjectivity. While doing this, the study benefits from Julia Kristeva’s theory of semiotic which she specifies in her book *Revolution in Poetic Language*. In addition to the semiotic, the paper also investigates the existence of non-linear and ahistorical temporality, which is the opposite of patriarchal linear time. Tracing the semiotic and time frames in İsmet Özel’s poem at hand, the study wants to reveal the poet’s convergence to maternal based on the gaps, absences, silences, rhythms and the constant re-iteration of the idea of escape, descension and return throughout the poem. Thus, these theories by Kristeva and the pervading thought that modernist literary aesthetic is feminine in that it is fragmented, multiple and decentered allows us to analyze better the poet’s escape from the havoc of war and the spiritual crisis of the patriarchal self.

One of the most important representatives of modernist Turkish poetry besides Nazım Hikmet, Atıf Behramoğlu, Özdemir Asaf and Orhan Veli, İsmet Özel is a thinker, writer and a poet at the same time. He held varying political beliefs throughout his life and after the 1970s, with his conversion to Islam, his diction and poetic style were more refined, implying an escape from and detest against the existing political and social systems. His conversion to Islam can also be linked with “new standpoints on Islamic civilization and critiques of the West and ‘universal’ civilization” (Dalacoura, 2020: 141). Dalacoura also adds that Özel “posits Islam as the counter-point of a universal civilization” (2020: 142). Therefore, the poet’s religious transformation becomes closely linked with the background of his anti-stance against Western imperialism and the idea of (Eurocentric) universalism. As regards his conversion to Islam and his antagonism against modernity, Yılmaz states that in Özel’s worldview modernity is comprised of technique, civilization and alienation and these three posit philosophy against religion (2020: 643). Based on this, the poet may be claimed to have counterattacked the evils of his time through converting to Islam. Yılmaz also adds that alienation –to İsmet Özel- is the biggest problem the modern self undergoes (2020: 643). *In of Not Being a Jew*, which is his last book, we see a poet who “has transformed his identity due to his experiences” and the line

in the poem “Of Not Being a Jew” that goes as ‘I cannot know to what place the human being belongs’ implies his image of world as a chaotic place and his ontological anxiety (Kalkan, 2010: 320).

Therefore, as a person who tries to resolve his existential self-crisis, he establishes a stronger link with the maternal in his late poetics as we can trace in “Of Not Being a Jew”. He aimed for finding the inherent meaning in life and his existence, as evinced by his oscillating views in politics and religion. As a modernist poet, he reproached the destructiveness of the spirit of time. He assumed the role of the representative of his society –and in a larger context the representative of humanity as a whole- to lay bare how the grand narratives of the Enlightenment were shattered and how isolated and degenerated the modern man has become. Particularly in his late poetics, İsmet Özel criticized capitalism heavily and he tried to resist against all the negativities in society such as class differences and the dominion of the rich led by it.

As Fedai has noted, the poet’s poems between 1965-1975 reflect the political and social conflicts in Turkey (2018). Therefore the poetic legacy of İsmet Özel not only involves social criticism but at the same time seeks ways of healing the ills within this society. Within this context, Özel evades from Marxist world-view after a while and he becomes indulged in Islamic meditation, which he thinks can help him better understand and resolve the ills of the time. Then the poet İsmet Özel can be said to have turned to an alternative mode of expression both to redeem his existence and alleviate the crisis of modernity. This mode of expression can best be expressed through Kristevan semiotic, which is a mode of signification that defies the logocentric worldview.

He sees his religious salvation as “the salvation from being a modern man” (qtd.in. Guida, 2014: 121). As in the case of T.S. Eliot, who redeemed his existence after his conversion to Anglican Christianity towards the end of his writing career and re-established his link with the maternal to be able to situate his existence, in “Of Not Being a Jew”, Özel poeticizes his experiences of ‘becoming-self’ and the poem outstands due to the frequent use of expressions which imply turning back towards a centre and a shattered system of signification which brings into mind the Kristevan semiotic chora. Instead of an accustomed link between the signifier and the signified, the words and their meanings are totally deferred and the rhythm pervades in the poem as the governing principle. In this mode of signification. As Kristeva states in her *Revolution in Poetic Language*, “The chora, as rupture and articulations (rhythm), precedes evidence, verisimilitude, spatiality, and temporality” (Kristeva, 1984: 26). Indeed, the poet’s call for ‘returning to the (maternal) song’ from the father’s binaristic/dualistic language helps him to subvert culture and reach out to the purest form of things. At the same time, the poet writes beyond spatiality and temporality and they cannot function as limiting factors.

My map openly shows the no-difference between

The rain falling during a funeral

And the rain falling after a coup

The rain drops are obvious, Do I care whoever finds the treasure (Özel, 2006: 29)

An approach to the poem within the semiotic mode of signification helps the reader unravel the multiplicity of meaning withheld in the poem. The use of the verb “descend” at the beginning of the poem implies that the poet wants to get away from an undesired spatiality.

The use of notions such as “towers”, “minarets” and “gardens” together with the verb descend lays bare the poet’s detest against man-made structures which are the so called tenets of civilization. Even if we know that the poet “turned to Islam in the 1970s” (Guida, 2014: 118), his insistence on descending also from the minarets was showing his discontent with the apparent practices by believers.

*I am descending from your towers, the murderer,
I am descending from the deceased minarets,
From the terrace, from the garden,
From everywhere descended by those who found the first diagnosis (Özel, 2006:10).*

2. THE MATERNAL AND THE MODERNIST POEM: HOW “OF NOT BEING A JEW” BECOMES A SEMIOTIZED SPACE

In Kristevan terminology, there are two modes of signification, which are called the semiotic and the symbolic. The semiotic mode of signification is governed by rhythm, melody and sound and it is a realm in which the word and its referent does not exist. This is the maternal realm and the bond of the child with the mother is still intact. However, upon the acquisition of language, the child enters into the symbolic realm and language becomes the governing factor from now onwards. Kristeva states that “syntax is a social effect of the relation to the other, established through the objective constraints of biological (including sexual) differences and concrete, historical family structures”(1984: 29). However, the semiotic mode of signification is undifferentiating and it aims for bringing the speaking body back into discourse.

To Kristeva no signifying system the subject “produces can be either “exclusively” semiotic or “exclusively” symbolic, and is instead necessarily marked by an indebtedness to both” (Kristeva, 1984: 24). In other words, these two modes of signification, patriarchal and the maternal are in constant interaction with each other and the repressed semiotic returns back sometimes in the form of “uncertain and indeterminate articulation”(Kristeva, 1984: 24), which characterizes Özel’s poetic diction.

It is unexpressable officially and overtly
I counted it as the might of my eye, that is where my power comes from
It is the strenght of my knees
From here comes my courage
So long as I have this bosom
What can good or evil do
To me, who have done many tricks on his life (Özel,2006:14).

As seen in these lines, the rhythm pervades as the governing principle and the poet associates “unexpressability” with his body. Since the Kristevan semiotic can be linked to Freudian sub-conscious, the poet may be said to be unearthing his instincts and drives. The musicality of the text combines with the poet’s sexual instincts.

Had they looked at my face well
The membrane of their sleep would have been torn
They were sleepy while barren mountains were sinking into my body

While I was closing my skin together with burnt-out valleys
They clung onto their sleep.. (Özel, 2006:17)

Elsewhere in the poem, the poet strengthens the musicality of the poem by focusing on the individual letter 'd', which is the last sound of the word 'kemend' -a rope used to execute criminals. Like Jews, he is an 'other' and not a subject of history. Being subversive at the same time, the poet is happy to get rid of history, the discourse of language. Instead of establishing clear cut meanings with words, he focuses on the sound and re-uniting with the sound.

I went and pulled water from a well
The rope was put around my neck
Onto my neck the kemend(rope) was laid
I said "Look at the letter 'd'"
How noble it seems at the end of the word
Look at the letter, feel it, melt in the letter
Become the letter and rebel together with the letter
Become the letter and sink into the sea of letters (Özel, 2006: 18).

3. IS BEING A JEW BEING THE OTHER OF HISTORY? LOCATING THE SELF BEYOND HISTORY

At the first glance, it is intriguing to understand why a modernist Turkish poet writes of the Jews in the last stage of his writing career. As mentioned before, the idea of being a Jew is closely connected to the holocaust and the homelessness. The poet who cannot manage to become a true subject of history and who undergoes a problem of spatial belonging likens himself to the Jews who had been subject to various tyrannies since the Middle Ages onwards. The poet Özel does in no way imply a hatred for Jews or refer to their religious identity. The Jews for the modernist poet are like the apparitions in a "Station of the Metro" by Ezra Pound. In other words, The Jews are images for the poet that connote his displacement in a concise and clear way. The idea of being a Jew for the poet is being an other, an other who is excluded and marginalized on all accounts. Just as the Jews in history were still seen as different even if they converted to Christianity, the poet is an oppressed 'other' that will never be able to get rid of this label, since his ontological position as a non-subject is what defines him.

There is nobody waiting for me at the place where I have descended
I am like a mown plant at the place where I have descended
Foggy, obscure and unsmelt
Like a book read through ignorant eyes (Özel, 2006: 11)

If we read the rest of the lines in connection to the poet's conversion to nationalist Islam after the 1970s, we can directly establish a link between being a genuine Muslim in the modern society and being a Jew of the holocaust. The poet seems to have achieved a level of consciousness that functions beyond the mainstream logocentrism and wants to preserve this 'essence' on all accounts. The lines below reveal an alter-semiotic mode of subjectivity that refutes history and has no intentions of being included in this discourse.

Yes, the thing around my neck is a rope but I
Am not the slave of anybody
Since they wrote tarantula to the label on my chest
I will never say that my name is tarantula
As I am about to fall
I will not deify the stone that I clung to
I am discontent with history that knew me not
I will not beg for any approval
From nature that does not hung me to its bosom (Özel, 2006: 19).

That there is a multiplicity of meaning in the poem is a sheer fact and cannot be ignored. The nature of poetic diction and the multiple layers of history connoted through the idea of being a Jew allows for multiple meanings in the poem. One strong possibility is that the poet criticizes the corrupt Muslim society of the 20th century and juxtaposes genuine Muslimness as a marginalized position. From a Kristevan point of view, it can be said that the poet brings back his self or this otherized Muslimness into discourse. While on one hand he writes the lines “Come back home! Back to the song! Return to your heart!/ Back to the song! Return to your heart! Come back home! /Return to your heart! Come back home! Back to the song!” (Özel, 2006: 25) as call for returning back to our true essences and escape from the filthy city life, on the other hand he alludes to the songs that were played aloud while Jews were being burned in hot furnaces so that their screams would not be heard (Hayrettinoğlu, 2019: 162). Then, the function of song as healing melody doubles; the song also has a function that covers/hides pain. The commentary on the function of song in these lines may vary as the poem as a modernist text is decentered and the meaning is not bound by words and syntax. However, in a Kristevan framework it is indisputable that the poem oscillates between the semiotic and symbolic modalities and most of the poem is conquered by the semiotic ruptures through which the poet endeavors at deconstructing the hegemonic rule of logocentrism and patriarchy.

4. CONCLUSION

“Of Not Being a Jew”, which is one of the poems in İsmet Özel’s last book *Of Not Being a Jew* narrates the poet’s ontological crisis and alienation in the modern society. Subverting the traditional poetic diction and coming up with shattered and rhythmic articulations, the poet detaches himself from history, culture and his time. Instead, he arrives at a new spatial and temporal point in which he is un-limited and he does not have to bear the burden of modern man and the modern man’s binaristic worldview. The poet, in the semiotized realm of his poetry, eradicates the stable meanings the history entails and settles multiple meanings within the layers of his poetry using the metaphor of diasporic Jew for his alienated paternal self and female gendered metaphors such as “the (female) wild cat”, “the tempting sea”, “revered whores” as ways towards his salvation and coming closer with the maternal. An approach to “Of Not Being a Jew” within the context of Kristevan semiotic therefore helps us to understand both the poet’s periplum (spiritual journey) and the resolution of his sexual/existential crisis.

REFERENCES

- Dalacoura, C. (2021). Global IR, global modernity and civilization in Turkish Islamist thought: a critique of culturalism in international relations. *International Politics*, 58, 131–147.
- Fedai, C. (2018). İsmet Özel'in şiirlerinde 1965- 1975 dönemi siyasî olayları ve halka bakış. *TUDED*, 58(2), 375-397.
- Guida, M. (2014). A 'Communist and Muslim' Poet in Contemporary Turkey: The Works of İsmet Özel, *British Journal of Middle Eastern Studies*, 41(1), 117-131.
- Kalkan, R.G.(2010). Ben İsmet Özel Şair...: Bir Portre Denemesi. Metamorfoz Yayıncılık
- Kristeva, J. (1984). *Revolution in Poetic Language*. (M. Galler, Trans). Columbia University Press. (Original work published 1974)
- Orhanoğlu, H. (2019). Şiirin Nesneyle İmtihanı Yahut İsmet Özel'in Şiirinde Nesneler. In A.C. Issı and M. Özger(Eds.), *Şiir Kuran Nesneler* (pp.241-264). Hece Yayınları.
- Yılmaz, N. (2020). İsmet Özel'in Erbaın'inde modernitenin eleştirisi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 9(2), 642-664.

**ОСОБЕННОСТИ СПОРТИВНОЙ МОТИВАЦИИ И САМОРЕАЛИЗАЦИИ
СПОРТСМЕНОВ В ПЕРИОД ПОДГОТОВКИ К СОРЕВНОВАНИЯМ**

**FEATURES OF SPORTS MOTIVATION AND SELF-REALIZATION OF ATHLETES
DURING THE PREPARATION FOR COMPETITIONS**

Юлия КРАСМИК

докторант, КазНУ им. аль-Фараби, г. Алматы, Казахстан

Ольга АЙМАГАНБЕТОВА

д.пс.н., проф., КазНУ им. аль-Фараби, г. Алматы, Казахстан

Резюме

Актуальность исследования спортивной мотивации и стратегий самореализации в спорте связана с социально-экономической политикой государства, ориентированного на развитие профессионального спорта, проводимыми спортивными реформами, а также на развитие здорового образа жизни среди населения. После двух провальных олимпиад Токио-2021 и Пекин-2022, достаточно остро стоит вопрос психологической мотивации и самореализации казахстанских спортсменов. После неудачных выступлений казахстанских спортсменов на международных соревнованиях, вопросы развития спорта взяты под особый контроль, с достаточно большим количеством поручений, одно из которых связано с пересмотром подходов к подготовке профессиональных спортсменов. Среди рекомендаций идет усиление подготовки специалистов по спортивной психологии, поскольку без развития и формирования мотивации у спортсменов достижение высоких результатов невозможно. Проблемное поле исследования задано сопоставлением структур мотивации спортсменов-профессионалов и спортсменов-любителей, а также изучением взаимосвязи между стратегиями самореализации, мотивационным профилем и жизнестойкостью спортсменов.

Цель исследования: исследование особенностей самореализации и мотивации спортсменов в период подготовки к соревнованиям. В работе использовались 4 методики, которые соответствуют выделенным диагностическим единицам: методика «Изучение мотивов занятий спортом» В.И. Тропников; опросник «Мотивы спортивной деятельности» (МСД) Е.А. Калинин; тест жизнестойкости, адаптация Д.А. Леонтьева и Е.И. Рассказовой; многомерный опросник самореализации личности С.И. Кудинов. Полученные результаты показали, что спорт как профессиональный, так и любительский предъявляет к спортсменам схожие требования, формируя высокий уровень жизнестойкости, однако, спортсмены-профессионалы и спортсмены-любители имеют разные мотивационные профили, влияющие на их реакции и поведение в период подготовки к соревнованиям, и эту специфику в мотивации важно учитывать в тренировочном процессе, для успешного выступления спортсменов на соревнованиях.

Особенностью мотивационного профиля, отличающей спортсменов-профессионалов от спортсменов-любителей, выступает значимость мотивов поощрения, материальных благ, престижа и коллективистической направленности. Особенностью мотивационного профиля, отличающей спортсменов-любителей от спортсменов-

профессионалов, выступает значимость мотивов физического совершенства и улучшения самочувствия и здоровья. Выявлены основные стратегии самореализации в спорте у спортсменов-профессионалов и спортсменов-любителей.

Ключевые слова: спортивная мотивация, мотивационный профиль, мотивационная сфера спортсменов, жизнестойкость, самореализация

Abstract

The relevance of the study of sports motivation and self-realization strategies in sports is related to the socio-economic policy of the state focused on the development of professional sports, the ongoing sports reforms, as well as the development of a healthy lifestyle among the population. After the two failed Olympic Games Tokyo-2021 and Beijing-2022, the issue of psychological motivation and self-realization of Kazakhstani athletes is quite acute. After the unsuccessful performances of Kazakhstani athletes at international competitions, the issues of sports development have been taken under special control, with a fairly large number of instructions, one of which is related to the revision of approaches to the training of professional athletes. Among the recommendations is the strengthening of the training of specialists in sports psychology, since it is impossible to achieve high results without the development and formation of motivation among athletes. The problem field of the study is set by comparing the motivation structures of professional and amateur athletes, as well as studying the relationship between self-realization strategies, motivational profile and resilience of athletes.

The purpose of the study: the study of the peculiarities of self-realization and motivation of athletes in the period of preparation for competitions. 4 methods were used in the work, which correspond to the selected diagnostic units: the methodology "Study of motives for sports" V.I. Tropnikov; the questionnaire "Motives of sports activity" (MSD) E.A. Kalinin; test of resilience, adaptation by D.A. Leontiev and E.I. Rasskazova; multidimensional questionnaire of self-realization of personality S.I. Kudinov.

The results showed that both professional and amateur sports impose similar requirements on athletes, forming a high level of resilience, however, professional and amateur athletes have different motivational profiles that affect their reactions and behavior during the preparation for competitions, and it is important to take into account this specificity in motivation in the training process, for the successful performance of athletes at competitions. A feature of the motivational profile that distinguishes professional athletes from amateur athletes is the importance of incentive motives, material benefits, prestige and collectivistic orientation. A feature of the motivational profile that distinguishes amateur athletes from professional athletes is the importance of the motives of physical perfection and improvement of well-being and health. The main strategies of self-realization in sports among professional and amateur athletes are revealed.

Keywords: sports motivation, motivational profile, motivational sphere of athletes, resilience, self-realization

1. ВВЕДЕНИЕ

Одна из важных и сложных задач психологии спорта, связана с изучением мотивов спортсменов, которые способствуют подготовке и успешному выступлению на соревнованиях. После двух провальных олимпиад Токио-2021 и Пекин-2022, достаточно

остро стоит вопрос психологической мотивации казахстанских спортсменов. После неудачных выступлений казахстанских спортсменов на международных соревнованиях, вопросы развития спорта взяты под особый контроль, с достаточно большим количеством поручений, одно из которых связано с пересмотром подходов к подготовке профессиональных спортсменов. Среди рекомендаций идет усиление подготовки специалистов по спортивной психологии, поскольку без развития и формирования мотивации у спортсменов достижение высоких результатов невозможно.

Перед спортивными психологами стоит проблема мотивации спортсменов и их жизнестойкости в случае спортивных неудач: как сохранять необходимый уровень активности на соревнованиях и в процессе подготовки к ним, справляться с соперничеством, сохранять надежду на успех. На этапе подготовки спортсменов к соревновательной деятельности мотивация спортсменов играет важную роль в детерминации «мотивационного состояния» (Сопов, 2013: 79) выносливости к нагрузкам, конкурентоспособности (Молчанова, 2017: 73).

Можно обозначить два основных направления изучения спортивной мотивации: первое направление сфокусировано на анализе причин, почему спортсмены работают с разной степенью интенсивности в период тренировочной и соревновательной спортивной деятельности, что влияет на силу, стабильность мотивов и обеспечивает надежность спортивных результатов; второе направление ориентировано на изучение мотивации предпочтения различных видов спорта, видов деятельности, как потребности, ценности и группы мотивов определяют их выбор (Белоусова, 2019: 248).

Считается, что проблема мотивации в спортивной деятельности актуальна лишь на стадии специализации, на самом начальном этапе спортивной карьеры, поскольку у спортсмена формируется устойчивый интерес к конкретному виду спорта, к технике и тактике в выбранном виде спорта и как следствие стремление к достижениям (Дятлова, 2013: 173). На дальнейших этапах спортивной карьеры внимание мотивации уделяется в меньшей степени. И.В. Каминский (2013) в свою очередь отмечает, что роль мотивации в спортивной деятельности возрастает на фоне предельного уровня нагрузок.

Сформировавшаяся мотивационная устойчивость и сила у спортсмена довольно часто задает уровень его дополнительной подготовки и вместе с профессиональными навыками обуславливает возможности спортсмена для достижения успеха в спортивной деятельности. Таким образом, можно говорить о том, что мотивация определяет степень проявления возможностей спортсмена (Сапегин, 2016: 183). Таким образом, мотивация должна базироваться на потребностях спортсмена, проходить через иерархию стратегических, тактических и технических целей и находить выражение в конкретных побуждениях.

Использование элементов спорта и соревнований (например, марафонов) в жизни взрослого населения позволяет формировать мотивацию к здоровому образу жизни и спортивную культуру, что является одним из важных приоритетных направлений охраны общественного здоровья Республики Казахстан. Однако на данный момент, в прикладных исследованиях спортивной психологии рассматривают мотивацию занятий преимущественно профессиональным спортом; любительский спорт и структура мотивации спортсменов-любителей практически не исследована.

Таким образом, проблемное поле исследования спортивной мотивации задано сопоставлением структур мотивации и самореализации спортсменов-профессионалов и спортсменов-любителей.

Объект исследования: мотивационная сфера спортсменов.

Предмет исследования: особенности мотивации и ее самореализации у спортсменов-профессионалов и спортсменов-любителей.

Цель исследования: исследование особенностей самореализации и мотивации у спортсменов в период подготовки к соревнованиям.

В казахстанской психологической науке проблеме спортивной мотивации в своих исследованиях рассматривали А.М. Ким, Ж.К. Айдосова, Н.Н. Хон (2015), Д.Б. Жанатова, А.Д. Джанкулдукова (2016), Т. Момбек, Н.С. Жубаназарова, Ж.К. Шуленбаева (2017), Г.Ш. Джумагулова, А.М. Нуржанова, Р.Т. Бейсекова, Г.О. Жанибекова (2019), Ю.Н. Красмик, О.Х. Аймагамбетова (2021), Ж.С. Мұхамбет (2021).

2. МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ ИССЛЕДОВАНИЙ

В исследовании принимало участие 120 спортсменов: 60 профессиональных спортсменов (КМС, МС, МСМК) и 60 спортсменов-любителей. Средний возраст респондентов 27,7, в спорте они в среднем 7,8 лет. Средний возраст профессиональных спортсменов 23,7 лет, средний возраст спортсменов-любителей 30,2 лет.

Гендерный состав равномерный – 64 мужчин и 56 женщины. Средний возраст мужчин 27,8 лет, средний возраст женщин 27,0 лет.

Среди спортсменов представители разных видов спорта: бег, триатлон, пауэрлифтинг, бодибилдинг, дзюдо, гребля, волейбол, каратэ, футбол, художественная гимнастика, кудо и другие.

Для проведения диагностического тестирования было взято 4 методики, которые соответствуют выделенным диагностическим единицам: методика «Изучение мотивов занятий спортом» В.И. Тропников; опросник «Мотивы спортивной деятельности» (МСД) Е.А. Калинин; тест жизнестойкости, адаптация Д.А. Леонтьева и Е.И. Рассказовой; многомерный опросник самореализации личности С.И. Кудинова.

Математическая обработка данных исследования производилась с помощью программы SPSS, версия 26.0. Были использованы следующие методы: описательная статистика, U-критерий Манна-Уитни.

3. РЕЗУЛЬТАТЫ И ОБСУЖДЕНИЕ

В ходе эмпирического исследования были выявлены различия в мотивах спортивной деятельности у спортсменов-профессионалов и спортсменов-любителей. На рисунке 1 представлен профиль мотивов спортивной деятельности, который позволяет провести сравнительный анализ выраженности отдельных мотивов и структуры мотивации по опроснику МСД Е.А. Калинина.

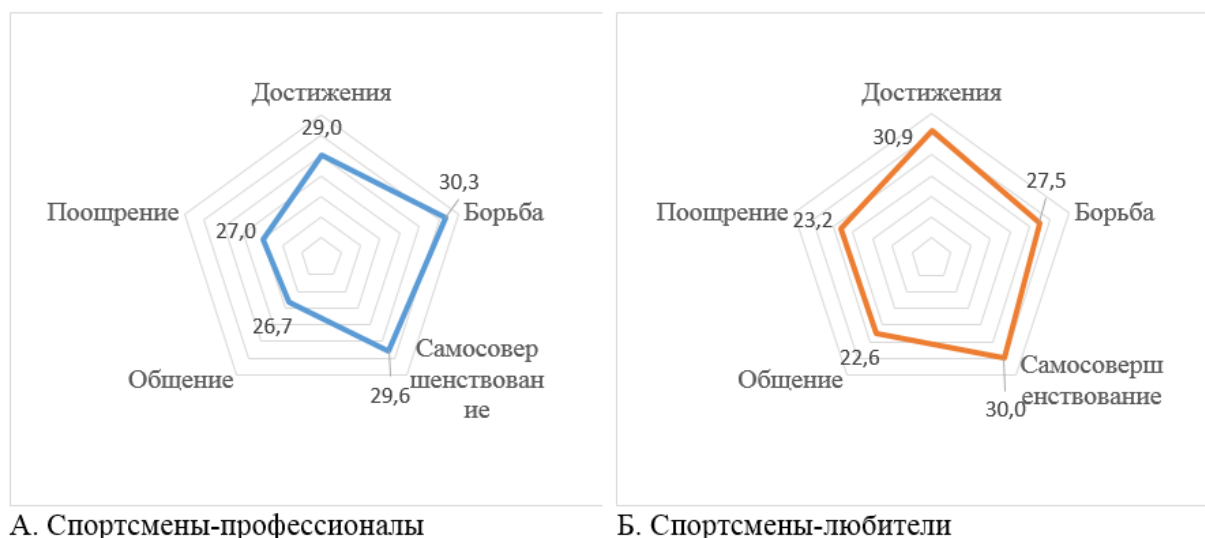

Рисунок 1. Профиль мотивов спортивной деятельности по опроснику МСД

Профиль мотивов спортивной деятельности спортсменов-профессионалов показывает, что по мотиву «потребность в борьбе» мотивация завышенная, а по всем остальным мотивам профиля мотивация оптимальная.

У спортсменов-любителей наблюдается иная картина в иерархии мотивов: мотивы «потребность в достижениях» и «потребность в самосовершенствовании» завышен уровень, мотив «потребность в борьбе» на оптимальном уровне, а мотивы «потребность в поощрении» и «потребность в общении» характеризуются сниженным уровнем.

Полученные результаты согласуются с данными С.В. Ильинского (2013), который показал, что у профессиональных спортсменов преобладают мотивы спортивной деятельности, направленные на потребность в борьбе, достижениях и поощрении.

Профиль мотивации спортивной деятельности спортсменов-профессионалов более гармоничен, в вершине мотивации мотив борьбы. У спортсменов-любителей профиль мотивации разбалансирован, часть мотивов на завышенном уровне, часть на оптимальном уровне, часть снижены.

В таблице 1 представлены выявленные значимые различия в мотивах спортивной деятельности по опроснику МСД у спортсменов-профессионалов и спортсменов-любителей.

Таблица 1. Различия в мотивах спортивной деятельности по опроснику МСД у спортсменов-профессионалов (СП) и спортсменов-любителей (СЛ)

Переменные	ранги		U- критерий	p
	СП	СЛ		
Достижения	58,40	49,59	1156,000	0,142
Борьба	56,53	51,08	1244,000	0,364
Самосовершенствование	56,64	51,00	1239,000	0,347
Общение	57,99	49,92	1175,500	0,179
Поощрение	63,71	45,36	906,500	0,002

Из данных представленных в таблице 1 следует, что выявлены значимые различия в мотивах спортивной деятельности по одной шкале потребность поощрения ($p=0,002$). Данные мотивы преобладают в структуре мотивации у профессиональных спортсменов.

На рисунке 2 представлена иерархия мотивов спортивной деятельности, который позволяет провести сравнительный анализ выраженности отдельных мотивов и структуры мотивации по методике В.И. Тропникова.

Рисунок 2. Иерархия мотивов спортивной деятельности по методике В.И.Тропникова

Иерархия мотивов спортивной деятельности спортсменов-профессионалов показывает, что у них доминируют 4 мотива: первое место – материальные блага (ср.ариф.=3,6); на втором месте расположились сразу три мотива – общения, познание и физическое совершенство (ср.ариф.=3,4). Наименее значимый мотивы: приобретение полезных для жизни знаний и умений (ср.ариф.=2,4) и улучшение самочувствия и здоровья (ср.ариф.=2,5).

У спортсменов-любителей наблюдается иная картина в иерархии мотивов: на первом месте два мотива – физическое совершенство (ср.ариф.=3,9) и развитие характера и психических качеств (ср.ариф.=3,9), на втором месте мотив эстетического удовольствия и острых ощущений (ср.ариф.=3,4). Наименее значимый мотив материальных благ (ср.ариф.=2,1), мотив одобрения (ср.ариф.=2,4) и коллективистическая направленность (ср.ариф.=2,4).

В таблице 2 представлены выявленные значимые различия в мотивах спортивной деятельности по методике В.И. Тропникова у спортсменов-профессионалов и спортсменов-любителей.

Таблица 2. Различия в мотивах спортивной деятельности по методике В.И. Тропникова у спортсменов-профессионалов (СП) и спортсменов-любителей (СЛ)

Переменные	ранги		U-критерий	p
	СП	СЛ		
Мотив общения	52,79	54,07	1353,000	0,831
Мотив познания	58,04	49,88	1173,000	0,173
Мотив материальных благ	61,61	47,04	1005,500	0,015
Мотив развития характера и психических качеств	53,01	53,89	1363,500	0,883
Мотив физического совершенства	46,93	58,74	1077,500	0,049
Мотив улучшения самочувствия и здоровья	44,56	60,62	966,500	0,007
Мотив эстетического удовольствия и острых ощущений	55,33	52,04	1300,500	0,584
Мотив приобретения полезных для жизни умений	56,46	51,14	1247,500	0,376
Мотив потребность в одобрении	61,06	47,47	1031,000	0,023
Мотив повышение престижа, желание славы	65,91	43,61	803,000	0,000
Мотив коллективистическая направленность	63,17	45,80	932,000	0,004

Из данных представленных в таблице 2 следует, что выявлены значимые различия по

- Мотив материальных благ ($p=0,015$);
- Мотив физического совершенства ($p=0,049$);
- Мотив улучшения самочувствия и здоровья ($p=0,007$);
- Мотив потребность в одобрении ($p=0,023$);
- Мотив повышение престижа, желание славы ($p=0,000$);
- Мотив коллективистическая направленность ($p=0,004$).

Так, мотивы материальных благ, одобрения, престижа и коллективистической направленности обладают большей значимостью для спортсменов-профессионалов, тогда как для спортсменов-любителей более значимы мотив физического совершенства и мотив улучшения самочувствия и здоровья.

Полученные результаты совпадают с данными исследований Г.Ш. Джумагуловой, А.М.Нуржановой, Р.Т. Бейсековой, Г.О. Жанибековой (2019), а также данными А.К.Белоусовой, Е.П. Крищенко, Ю.А. Тушновой (2019), Е.В. Молчановой (2017), которые показали, что наиболее выраженными мотивами у профессиональных спортсменов являются: мотив престижа, одобрения, физического совершенства, коллективистская направленность, получение материального блага и эстетическое удовольствие и острота ощущений.

Что касается мотивационного профиля спортсменов-любителей, то полученные нами результаты частично совпадают с данными Н. В. Румянцевой (2020), указывающей на преобладание в структуре мотивации 4 мотивов – физического самоутверждения, достижения успеха в спорте, эмоционального удовольствия и социально-эмоционального мотива.

На рисунке 3 представлены результаты теста жизнестойкости Мади (адаптация Д.А.Леонтьева, Е.И. Рассказовой).

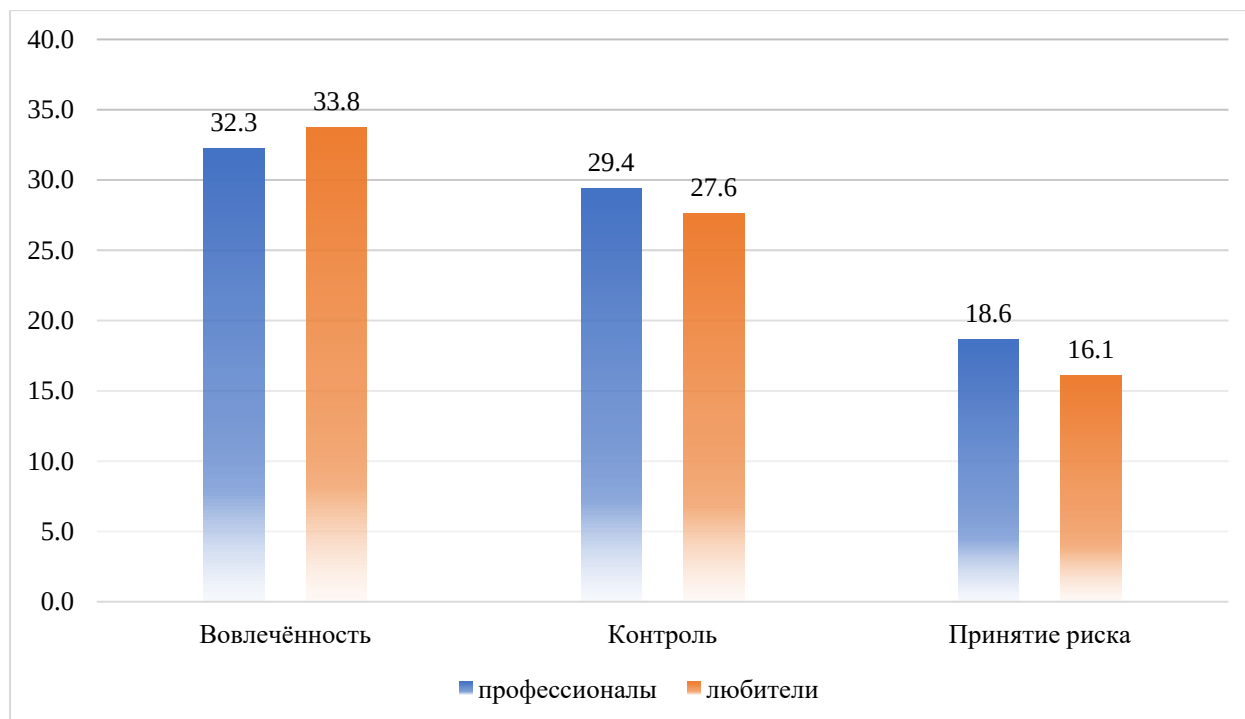

Рисунок 3. Показатели жизнестойкости у спортсменов-профессионалов и спортсменов-любителей

Из данных представленных на рисунке 3 видно, что у спортсменов-профессионалов и у спортсменов-любителей схожий профиль:

- Уровень жизнестойкости у спортсменов-профессионалов равен 80,3балла, у спортсменов-любителей – 77,5 баллов, что соответствует высокому уровню жизнестойкости в обеих группах.

- Показатели по вовлеченности также соответствуют в обеих группах высокому уровню: у спортсменов-профессионалов - 32,3балла, у спортсменов-любителей – 33,8 балла. Можно говорить, что спортсмены обеих групп получают удовольствие от спорта, считая его важным и стоящим занятием.

- Показатели по шкале контроля в обеих группах соответствуют высокому уровню – у спортсменов-профессионалов - 29,4 балла, у спортсменов-любителей – 27,6 балла. Спортсмены обеих групп верят, что усилия, прикладываемые ими в спорте, принесут результат и помогут выиграть соревнования.

- Показатели по шкале принятие риска в обеих группах соответствуют высокому уровню – у спортсменов-профессионалов - 18,6 балла, у спортсменов-любителей – 16,1 балла. Спортсмены обеих групп верят, что любой опыт имеет значение, они готовы не только к победам, но и поражениям, они готовы прикладывать усилия на тренировках и соревнованиях, понимая, что нет 100% гарантии в успехе.

В таблице 3 представлены выявленные значимые различия в показателях жизнестойкости у спортсменов-профессионалов и спортсменов-любителей.

Из данных представленных в таблице 3 следует, что не выявлено значимых различий в показателях жизнестойкости в двух исследуемых группах.

Таблица 3. Различия в показателях жизнестойкости у спортсменов-профессионалов (СП) и спортсменов-любителей (СЛ)

Переменные	ранги		U-критерий	p
	СП	СЛ		
Вовлечённость	52,85	54,02	1356,000	0,846
Контроль	53,13	53,80	1369,000	0,911
Принятие риска	55,86	51,62	1275,500	0,479

То есть можно говорить о том, что профессиональный и любительский спорт в одинаковой мере способствуют высокому развитию жизнестойкости, способствует долгому сохранению внутреннего равновесия в стрессовых ситуациях и умению сохранять веру в себя при отсутствии гарантий на успех.

На рисунке 4 представлены результаты исследования самореализации спортсменов профессионалов и любителей по опроснику С.И. Кудинова.

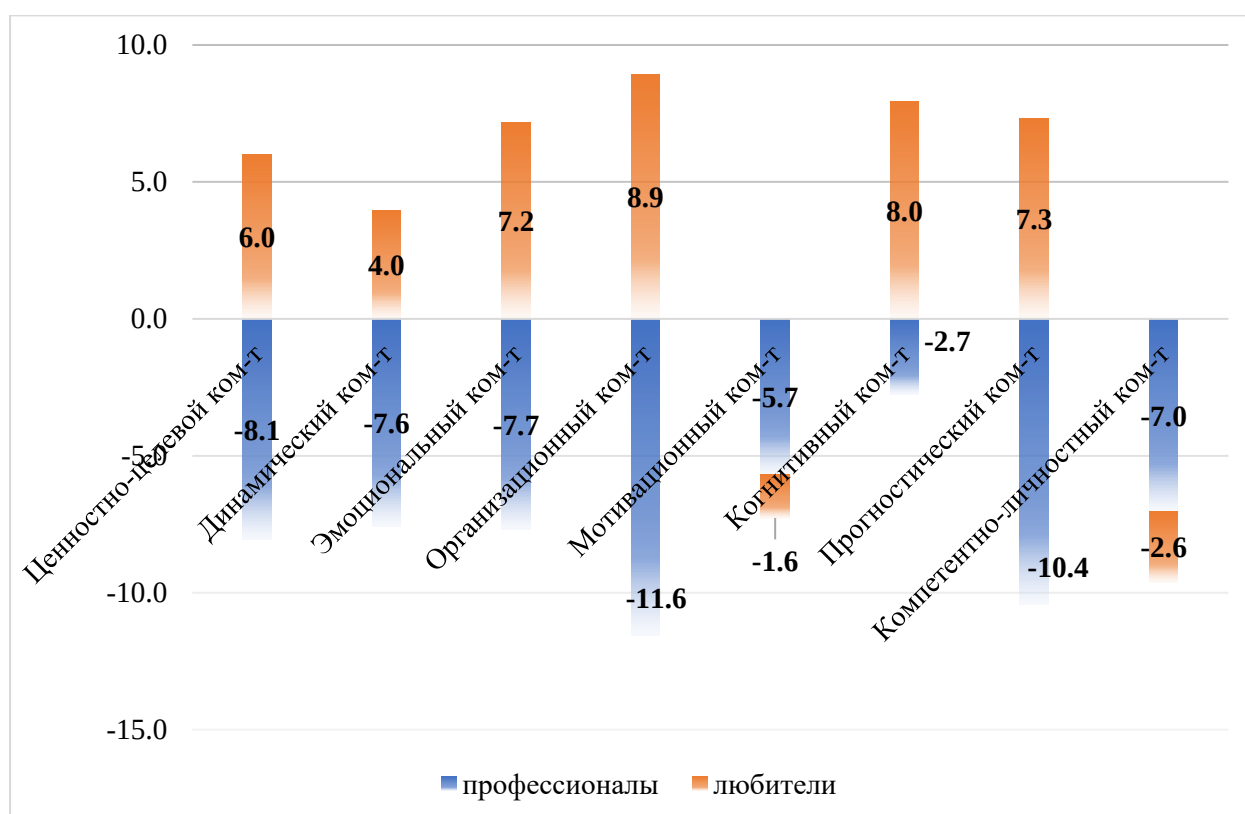

Рисунок 4. Компоненты самореализации у спортсменов-профессионалов и спортсменов-любителей

Из данных представленных на рисунке 4 видно, что у спортсменов-профессионалов и у спортсменов-любителей профили самореализации не совпадают:

• Общий уровень самореализации в обеих равен 21 баллу, что указывает на инертный уровень самореализации.

• В группе спортсменов-профессионалов наиболее выражен мотивационный компонент (-11,6 баллов) – эгоцентрическая мотивация самореализации их спортивного потенциала, значение имеет развитие их свойств, способностей. На втором месте по развитию идет компетентно-личностный компонент (-10,4 балла) – у спортсменов-профессионалов основными барьерами в реализации выступают личные барьеры, тревожность, скованность, невосприимчивость к критике. На третьем месте по развитию идет ценностно-целевой компонент (-8,1 балла) – главное для спортсменов-профессионалов реализовать весь свой потенциал в различных сферах для получения дивидендов.

• В группе спортсменов-любителей наблюдается несколько иная иерархия компонентов. На первом месте мотивационный компонент (8,9 балла) – социоцентрическая мотивация самореализации, занятия спортом детерминированы социально одобряемыми мотивами, желанием своим примером изменить мир вокруг себя. На втором месте когнитивный компонент (8,0 баллов) – у спортсменов-любителей преобладают разнообразные схемы самореализации, они могут использовать широкий набор средств, в том числе неординарных, нестандартных. На третьем месте по развитию идет компетентно-личностный компонент (7,3 балла) – у спортсменов-любителей преобладают социальные барьеры мешающие самореализации, связанные с недостатком информации, профессионализма, нехваткой опыта и знаний.

В таблице 4 представлены выявленные значимые различия в компонентах самореализации у спортсменов-профессионалов и спортсменов-любителей.

Таблица 4. Различия в компонентах самореализации у спортсменов-профессионалов (СП) и спортсменов-любителей (СЛ)

Переменные	ранги		U- критерий	p
	СП	СЛ		
Ценностно-целевой компонент	58,32	49,66	1160,000	0,149
Динамический компонент	61,00	47,53	1034,000	0,025
Эмоциональный компонент	60,57	47,86	1054,000	0,034
Организационный компонент	58,20	49,75	1165,500	0,159
Мотивационный компонент	50,16	56,16	1229,500	0,317
Когнитивный компонент	60,43	47,98	1061,000	0,038
Прогностический компонент	58,47	49,54	1153,000	0,137

Компетентно-личностный компонент	55,17	52,17	1308,000	0,617
----------------------------------	-------	-------	----------	-------

Из данных представленных в таблице 4 следует, что выявлены значимые различия по 3 компонентам самореализации

- Динамический компонент ($p=0,025$);
- Эмоциональный компонент ($p=0,034$);
- Когнитивный компонент ($p=0,038$).

Так, для спортсменов-профессионалов характерен узко ограниченный фиксированный спектр поведения, негативный психоэмоциональный настрой, интеллектуальная, коммуникативная и поведенческая стереотипность.

Тогда как для спортсменов-любителей характерна активность, энергичность в проявлениях самореализации, доминирование позитивного психоэмоционального настроения и использование широкого набора нестандартных средств.

ВЫВОДЫ

Таким образом, результаты исследования особенностей спортивной мотивации и жизнестойкости у спортсменов-профессионалов и спортсменов-любителей позволяют сделать следующие выводы:

1. У спортсменов-профессионалов в профиле мотивации доминируют мотивы борьбы, материальных благ, физического совершенства, общения и познания.
2. Особенностью мотивационного профиля, отличающей спортсменов-профессионалов от спортсменов-любителей, выступает значимость мотивов поощрения, материальных благ, престижа и коллективистической направленности.
3. У спортсменов-любителей в профиле мотивации доминируют мотивы достижения, самосовершенствования, развитие характера и психических качеств и эстетического удовольствия, и острых ощущений.
4. Особенностью мотивационного профиля, отличающей спортсменов-любителей от спортсменов-профессионалов, выступает значимость мотивов физического совершенства и улучшения самочувствия и здоровья.
5. Для спортсменов-профессионалов и спортсменов-любителей характерны высокие показатели по всем параметрам жизнестойкости, что позволяет нам говорить о положительном влиянии спорта на развитие стрессоустойчивости, на умение сохранять веру в себя при отсутствии гарантий на успех.
6. Для спортсменов обеих групп характерен инертный уровень самореализации с схожей по компонентам иерархией, но различной векторной направленностью: для спортсменов-профессионалов характерна индивидуальная направленность, для спортсменов-любителей – социальная направленность самореализации.
7. Самореализация спортсменов-профессионалов характеризуется узко ограниченным фиксированным спектром поведения, негативным психоэмоциональным настроением и интеллектуальной, коммуникативной и поведенческой стереотипностью.

8. Самореализация спортсменов-любителей характеризуется активностью, энергичностью, доминированием позитивного психоэмоционального настроя и использованием широкого набора нестандартных средств.

Спорт как профессиональный, так и любительский в общих чертах предъявляет к спортсменам схожие требования, формируя высокий уровень жизнестойкости, однако, результаты нашего исследования показывают, что спортсмены-профессионалы и спортсмены-любители имеют разные мотивационные профили и стратегии самореализации, влияющие на их реакции и поведение в период подготовки к соревнованиям, и эту специфику в мотивации и самореализации важно учитывать в тренировочном процессе, для успешного выступления спортсменов на соревнованиях.

ЛИТЕРАТУРА

1. Avsiyevich, V.N., Mukhambet, Z.S., Robak, I.Y., Chernukha, O.V., Zakharchenko, N.V. (2021), "Social implication of sport loads as a motivator for sports activity in the student environment of higher education institution", *Retos* 39: 755–763.
2. Белоусова, А.К., Крищенко, Е.П., Тушнова, Ю.А. (2019), "Особенности мотивационной сферы абитуриентов спортивных учреждений", *Изв. Саратов. ун-та*. 3: 247–255.
3. Дятлова, А.А., Ротэрян, Ю.М., Чернявская, В.С. (2013), "Характеристики мотивации спортивной деятельности", *Мир науки, культуры, образования* 6: 172–174.
4. Жанатова, Д. Б., Джанкулдукова, А.Д. (2016), "Сравнительная психологическая диагностика спортсменов высокой квалификации и спортсменов, не имеющих спортивных достижений", *Вестник КазНУ* 1: 34-44.
5. Ильинский, С.В. (2013), "Особенности мотивации спортсменов в различных видах спорта", *Вестник Самарской гуманитарной академии* 1: 75-84.
6. Каминский, И.В. (2013), "Различные аспекты психологической подготовки лыжников-гонщиков", *Национальный психологический журнал* 2: 117-126.
7. Красмик, Ю.Н., Аймаганбетова, О.Х., Роголёва, Л.Н. (2021), "Особенности мотивации к занятиям художественной гимнастикой у девочек дошкольного возраста", *Вестник КазНУ* 2: 48-56.
8. Молчанова, Е.В. (2017), "Жизнестойкость, базисные убеждения и мотивация спортсменов контактных и неконтактных видов спорта", *Russian Journal of Education and Psychology* 2: 69-85.
9. Момбек, Т., Жубаназарова, Н.С., Шуленбаева, Ж.К. (2017), "Исследование психологических аспектов мотивации спортсменов", *Вестник КазНУ* 3: 76-83.
10. Мухамбет, Ж.С., Авсиевич, В.Н. (2021), "Здоровье студентов в контексте занятий физической культурой и спортом", *Вестник КазНПУ им. Абая* 3: 108-132.
11. Мухамбет, Ж.С., Авсиевич, В.Н. (2021), "Факторы, влияющие на формирование и развитие мотивации студентов к самостоятельной физкультурно-спортивной деятельности", *Вестник КазНПУ им. Абая* 3: 97-107.

12. Рогалева, Л.Н., Малкин, В.Р., Ким, А.М., Айдосова, Ж.К., Хон, Н.Н. (2015), “Подходы к модели психологического обеспечения спортсменов на всех этапах спортивной карьеры”, Вестник КазНУ. 1: 80-86.

13. Румянцева, Н.В. (2020), “Особенности мотивов спортивной деятельности спортсменов-любителей”, Физическая культура. Спорт. Туризм. Двигательная рекреация 4: 107-112.

14. Сапегин, А.М., Сапегина, Т.А. (2016), “Роль мотивации в повышении эффективности спортивной деятельности”, Физическая культура, спорт и здоровье студенческой молодежи в современных условиях: проблемы и перспективы развития: материалы Региональной студенческой научно-практической конференции, Екатеринбург.

15. Сопов, В.Ф., Леонтьева, А.Б. (2013), “Особенности соревновательной тревоги и мотивационного состояния конькобежцев и шорт-трековиков в соревнованиях высокой значимости”, Спортивный психолог 2: 78-82.

LITHIUM ION BATTERIES FOR A GREEN WORLD

Dr. Ghanshyam Barman

C G P I T, Uka Tarsadia University, India

ORCID NO.: 0000-0002-2611-0801

Abstract

Lithium ion batteries are the power houses of future. Lithium ion batteries are required in electrical as well as electronic gadgets and in tools such as medical equipments, mobiles, laptops, cameras, Lithium-ion battery or Li-ion battery one of the rechargeable power system, where lithium ions move to the negative electrode through an electrolyte from the positive electrode during charging back during discharge. Li-ion cells are layered structured lithium as cathode and usually graphite as anode. Li-ion batteries are known for selectivity due to its high energy density without any memory effect and low rate of self-discharge. Lithium-ion batteries attract researchers and scientists due to its extended lifetime, high energy density, safe and easy charging, low cost, and fast charging speed. Lithium ion batteries are durable and don't require maintenance to continue their performance. Lithium ion cell has high voltage, led to fewer cells requirement. Lithium ion rechargeable cells need not to be primed when they receive their first charge. Apart from advantages it has disadvantages as battery management system is required. Airlines and ships limit the number of lithium ion batteries they carry. Lithium ion batteries are costly. The advantages as well as the disadvantages caused limitations in the use of the lithium ion battery technology.

Keywords: battery, Li- ion, energy density, rechargeable, advantages

**BETRAYAL AND ITS SOCIO-MORAL CONSEQUENCES (AN OVERVIEW FROM
ISLAMIC PERSPECTIVE)**

Dr. Naseem Akhter (Associate Professor)

Department of Islamic Studies

Shaheed Benazir Bhutto Women University, Peshawar, Pakistan

Abstract

Islam is a religion of peace and harmony. It does not like immoral activities. In which one is also betrayal. Betrayal is not merely a sin, but a plague and an evil that has spread throughout society. Theft, robbery, murder, kidnapping, lying, suspicion, inequality, dishonesty, and fraud are just a few of the ills that have arisen as a result of this curse. It is undeniable that a society plagued by such horrors will eventually collapse. The current society is in the same condition, and it is on the verge of collapse. We can witness the same situation that existed in pre-Islamic Arabia, when people were uninformed. Regrettably, modern man has forgotten the Islamic doctrines and commands. With the passage of time, humanity is on the verge of annihilation. Human beings have been taught by Islam that treachery is a significant sin that damages trust, confidence, and belief. As a result, human beings should avoid it in order to save their physical and spiritual lives. In order to improve the state of society, it is necessary to follow the teachings of Islam. Then a civilization with a balanced environment will be conceivable. We should teach our children moral ethics at an earlier stage of their growth, so then they can understand the sensitivity of immoral ethics. The goal of this study was to bring attention to the societal implications of betrayal in today's society in light of Islamic teachings. For scholars and readers, this research can be beneficial and enlightening in terms of its specific goal.

Keywords: Islamic teachings, Betrayal, Society, Socio Moral Effects

**İDLİB ÜNİVERSİTESİ EFL SURIYELİ LİSANS ÖĞRENCİLERİNİN YABANCI
DİL YAZIMLARINDAKİ DİL BİLGİSİ HATALARI**

GRAMMATICAL ERRORS IN FOREIGN LANGUAGE WRITING OF EFL SYRIAN
UNDERGRADUATES AT IDLIB UNIVERSITY

Ahmed Harboun

Syrian Arab Republic, Idlib University, English Language Department, Orcid: 0000-0002-
1476-5720

Nayef JOMAA

Turkey, Karabuk University, English Language Department, Orcid: 0000-0001-8952-5812

Özet

Dilbilgisi hataları, ikinci dil edinimi ve öğreniminde önemlidir; bu nedenle, bu konuda çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Suriye'deki yeni üniversiteler bağlamında, EFL Suriyeli lisans öğrencileri tarafından dilbilgisi hataları konusunda sınırlı sayıda çalışma yapılmıştır. Bu nedenle, bu çalışma, kategorileri belirlemek, her kategorinin türlerini sınıflandırmak ve bu dilbilgisi hatalarının kaynaklarını bulmak için sık görülen dilbilgisi hatalarını analiz etmeyi amaçlamaktadır. Mevcut çalışmada nitel bir yaklaşım kullanılmıştır. İhtiyaç duyulan verilerin toplanmasında, İdlib Üniversitesi'nde birinci sınıftan dördüncü sınıfa kadar değişen 60 Suriyeli EFL lisans öğrencisinden 60 tanımlayıcı kompozisyon yazmaları istendi. Veriler James'in (1998) çerçevesi, Brown'ın (2000) yüzey yapı taksonomisi ve Corder'ın (1967) modeli kullanılarak analiz edilmiştir. Sonuçlar, makalelerde en sık dilbilgisi hatalarının (%21,4) bulunduğunu, bunu zamanlar (%17,5) ve uyum (%15,9), en az sıklıkta ise edilgen çatının (2,5) olduğunu gösterdi. Sonuçlar ayrıca, atlamının (%36,2) en sık görülen dilbilgisi hatası türü olduğunu, ardından ikame (%33,9) ve ekleme (%25,1) izlediğini, ancak en az sık görülen türün permütasyon olduğunu (%4,8) gösterdi. Dilbilgisi hatalarının çoğunluğunda diller arası hatalar baskındı. Ayrıca bulgular, dördüncü sınıf öğrencilerinin en az sayıda dilbilgisi hatası yaptığını ortaya koymuştur. Mevcut çalışmanın sonuçları, öğretme ve öğrenme süreçlerini iyileştirmek için dikkatlerini yazma becerilerindeki dilbilgisi hatalarına yönlendirmek için İngilizce öğrenenler, öğretmenler ve ders programı tasarımcıları için faydalı olacaktır.

Anahtar Kelimeler: ikinci dil yazımı, Dilbilgisi hatası, Hata analizi, Suriyeli EFL Lisans Öğrencileri, Nitel

Abstract

Grammatical errors are significant in second language acquisition and learning; therefore, several studies have been conducted on this issue. In the context of new universities in Syria, limited studies have been conducted on grammatical errors by EFL Syrian undergraduates. Therefore, the present study aims to analyse the frequent grammatical error to identify the categories, classify the types of each category, and find out the sources of these grammatical errors. The current study used a qualitative approach. In gathering the data needed, 60 Syrian EFL undergraduates ranging from first-year to fourth-year at Idlib University were asked to write 60 descriptive compositions. The data were analysed using James' (1998) framework, Brown's (2000) surface structure taxonomy, and Corder's (1967) model. The

results showed that the most frequent grammatical error was Articles (21.4%), followed by Tenses (17.5%) and Concord (15.9%), whereas the least frequent one was Passive Voice (2.5). The results also showed that Omission was the most frequent type of grammatical error (36.2%), followed by Substitution (33.9%) and Addition (25.1%), but the least frequent type was Permutation (4.8). The interlingual errors dominated the majority of the grammatical errors. Besides, the findings revealed that the fourth-year students committed the least number of grammatical errors. The outcomes of the current study will be beneficial to EFL learners, teachers, and syllabus designers to direct their attention to grammatical errors in writing skills to improve the teaching and the learning processes.

Keywords: L2 Writing, Grammatical Error, Error Analysis, Syrian EFL Undergraduate Students, Qualitative

REVISITING TO REAPPRAISE POSTCOLONIAL THEORY: TOWARDS THE
POST-POSTCOLONIAL

AMAN SHARMA AND DR. SHARANPAL SINGH

Maharishi Markandeshwar (deemed to be university), Mullana,
Ambala, Maryana, India

Abstract

Present day postcolonial studies scenario has become stereotypical and repetitive, equating British Victorian literature with British imperialism, as if there could be one-to-one correspondence between literature and life. Literature indulges in transmutation of life apart from imaginatively fictionalizing the chronicle of life. Hence postcolonial studies as we read analyses giving the feeling of *déjà vu*. The paper suggests that there is a need to revisit to reappraise postcolonial theoretics, in order to indulge in not only pertinent analyses but also sanitize to comprehend boundaries between life and fiction.

Then there is the case of Gayatri Spivak in her paper “Three Women’s Texts and a Critique of Imperialism” (1985) that has engendered postcolonial studies, especially of the type that Spivak indulged in while critiquing British Victorian literature. It is on a closer look at Spivak’s paper that we find polemics (and politics) and little of cogent, coherent literary studies. A more sensitive reading is the need of the hour, which has been christened as post-Postcolonial theory, in order to go beyond Spivakian politico-polemic and not indulge in ‘coercive criticism’. This is all the more important since other scholars like Edward Said followed Spivak to indulge in similar postcolonial analyses, and voluminous scholarship of this type has gradually accumulated. Spivak, for instance, in her paper presented the formulaic: British novel as “imperialist narrativization of history.” Graham Good in “Presentism: Postmodernism, Poststructuralism, Postcolonialism” (2005) has broken new ground by giving the concept of “Presentism” that he explained as “the primacy of the present, and the refusal to be guided by a vision either of the past or of the future.” Hence, the need for post-Postcolonial theory.

‘OTHERNESS’ IN *BORDERLINE* BY HANIF KUREISHI

Assistant Professor Dr. Sevcan IŞIK

İnönü University, Western Languages and Literatures Department, English Language and
Literature Programme, Malatya/Turkey

Abstract

The purpose of this study is to give a postcolonial reading of cultural transplanting, Pakistani immigrants' identity crises, and the shattering of their hopes in response to immigrants' being perceived as "the other" in the host society, as depicted in Hanif Kureishi's play *Borderline* (1981). It is a play about Pakistani immigrants in the United Kingdom in the late 1970s and their cultural adaption. Those were the days when African-Caribbean and Asian immigrants were considered as a nuisance and troublemakers. Immigrant movements from Pakistan to the United Kingdom following World War II, as well as the cultural adaption process that follows these movements, have a variety of consequences on immigrants. For instance, the Pakistani immigrants cannot escape the biases of being 'the other' in the 'host' English society. In *Borderline*, which was made in the aftermath of the Southall riots in 1979, the confrontations of Pakistani immigrants in Britain in the 1970s with the new cultural atmosphere are depicted through the experiences of members of Amjad's family and other Pakistani immigrants who achieve varying degrees of success in adjusting and adapting to the British society in which they live. Amjad's family, like many other Pakistani families, appears to have immigrated to 'the land of opportunities' during the beat-the-ban craze of 1960-62 in order to seek better opportunities, make a living, save money, and begin a new and comfortable life, especially for the sake of their young daughter Amina. In this regard, some Pakistanis lose their national identities indefinitely in order to be accepted in the new social and cultural environment while some of them protect their indigenous identities and fight for living as outcasts in the 'host land. However, others give up living or fighting with the hope of returning to their native homelands because they do not feel strong enough to put up with the endless prejudices and racial maltreatment.

Keywords: Hanif Kureishi, *Borderline* and Pakistani immigrants.

**CALL AND RESPONSE AS A COMMON MODE OF THE TRANSMISSION
PROCESS OF INDIGENOUS MUSIC AND COMMUNAL MUSIC-MAKING IN THE
BAPEDI CULTURE**

Prof. Dr. Dr. Morakeng Edward Kenneth Lebaka

University of Zululand – KwaDlangezwa Campus; Faculty of Arts, Department of Creative
Arts, South Africa

ORCID NO: 0000-0002-4652-9490

Abstract

This paper is of the view that to be musical does not necessarily mean that one should have certificate in music. Each group of people across the globe has its own structure and processes of learning and making music. In the Bapedi society, traditional music practitioners compose their indigenous music through frequent rehearsals which are open to criticism from their listening participants/audience. Much of what they do when they interact with others during communal music-making is based on call-and-response technique, as well as imitation. It is a truism that some songs give equal or greater weight to the words than the music, while others give more attention to the structure and form of the music than the words. The primary objective of the study was to investigate whether call-and-response pattern allows for spontaneity and self-expression. To achieve this objective, the study employed a contextual approach and data was collected through observations, interviews and video recordings of children's games, religious rituals, cultural ceremonies, rehearsals, and festivals. Secondary sources included published books and Journal articles. The main question the study addressed is: Does call-and-response pattern allow for spontaneity and self-expression during interaction and communal music-making among Bapedi traditional music practitioners? The investigation has revealed that the context of music-making whereby call-and-response pattern is employed, is a natural way of combining enjoyment with education. It was concluded that participants and observers learn more quickly and with less effort when they are enjoying themselves.

Keywords: Call and response; Bapedi culture; indigenous music; contextual; spontaneity; self-expression.

**THE DESPERATE NEED OF WRITING LETTERS TO GOD: RACISM AND
SEXISM IN ALICE WALKER'S *THE COLOR PURPLE***

Sümeyye ÇİFTÇİ

Yüksek Lisans Öğrencisi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi İngiliz Dili ve
Edebiyatı Anabilim Dalı

Prof. Dr. Bülent Cercis TANRITANIR

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, İngiliz Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Abstract

Alice Walker, an American woman writer, poet, publisher, and feminist, became active in the civil rights movement. Alice Walker wrote *The Color Purple* in the early 1980s, and this book brought her notable immediate attention and fame. By the publication of the novel *The Color Purple*, both novel and Alice Walker continue to elicit a countable range of praise and censure from an increasing number of black and white, female and male reviewers, literary critics, and readers in general. Set in the Deep South during the first half of the twentieth century, the novel seeks to reflect the lives of the people over a period in which racism and sexism were dominant issues. The main character Celie is reflected as the speaker of this racist and sexist society, she is a pure soul and the only being she talks about in her world is no one but God. This is indicative of a sign that the author wants to show her readers that talking to people in such a society has no solution, so she chooses to talk to God at the very beginning, which is not an abstract character. In this part, readers are assumed to pay attention to this desperate point of view: Not talking to a real person or people, but talking to God who even does not answer. This paper argues that in this utopic and desperate world, Celie seeks happiness and relief from a sexist point of view from her relatives and racist sayings of her environment and her psychology fits this utopia because she has no other solution.

Keywords: Alice Walker, Racism, Sexism, American Literature, *The Color Purple*

SUMEROLOGY AND TURKOLOGY: PAST AND PRESENT

Zhalalova Akshay

Kazakh National Women's Teacher Training University

Abstract

Sumerology and the Sumerian language still continues to be a mystery to everyone, since to this day it has not been possible to establish its exact relationship with any of the known language families. Although scholars disagree on where the Sumerians originated from, some studies have appeared in science confirming the similarities of Sumerology with Turkology, such as: Sumerian-Turkic language connections; Formation of the concept of Sumerian-Turkic language relations; Similarities and differences between Sumerian Gilgamesh poetry and Turkic epics. Harmony of Gilgamesh's poem with "Alpamys batyr" and "Korkyt ata". Sumerian culture. Formation of Sumerian culture (3400 BC). Eridu, Lagash, Uruk, Ur, etc., which were the brightest manifestations of culture. The results of archeological excavations in the cities of Information about the population engaged in agriculture, which left the culture. Sumerian writing. The uniqueness of Sumerian culture. Influence of Sumerian culture on ancient cultures such as Elamite, Egyptian, Indian civilizations. The city-states that formed the political unity of the peoples who left the Sumerian culture. Enki, Enlil, Nannar and other images and statues of the Gods. These connections are discussed in the historical and comparative studies of the Turkish scholar Osman Nedim Tun; Samuel Kramera, who described the Sumerians as the first civilization on earth, Tair Tairova, who offers his interpretation of the cultural heritage of ancient Sumer and its influence on human civilization, Garun-Rashid A.K. Guseinov, who considers in the historical and etymological context certain contact concepts of the Turkic linguistic and mythological picture of the world, deposited mainly in the Sumerian language, Arnold Joseph Toynbee, who singled out the Sumerian civilization, as well as the work of other researchers.

Keywords: Sumerology, the Sumerian language, Turkology.

EDUCATION & CHILD

Nitisha, Student of Law

Bhagat Phool Singh University, India

Abstract

Education plays a very vital role in the life of children. Education is the birthright of every child. Education helps children in being self-dependent and in the development of their personality as well as knowledge. It develops the confidence and children to become responsible citizen in future. Children are the future of the nation. They learn what they are taught since childhood. Education is the essential part of the life of every child. It enhances skills, knowledge and development of positive attitude and personality. Teachers and parents play a vital role in providing education to children. It updated child with latest current affairs. It helps in achieving goals of their life. Education helps children to analyze life events and even learn from their mistake. Education of children means having the logically set mind to do something and achieve it. Child needs education to survive in this world by facing all the obstacles. It is the only way by which desired change and upliftment in the society can be achieved.

BLACK FEMINISM: ARTICULATING POSITIONS

Priyanka Vats¹ and Sharanpal Singh²

¹Research Scholar, Dept.of Humanities and Social Sciences, MM(DU), Mullana

²Prof., Dept. Of Humanities and Social Sciences, MM(DU), Mullana

Abstract

Black Feminist Poetics has been an important issue of concern for scholars for quite some time now. There have been productive arguments in the arena, also keen insights concerning the phenomenon of blackness. Cultural imperatives and diverse imperative strategies have been on view. The aim of the said theoretics has been to fill black citational absences, also to strive to gain recognition in the academe for black feminist theorizing. The effort is to overcome institutional reluctance and academic diffidence in this regard. There have been barriers of colour, race, class and gender as also myopic view regarding black feminism, when their Western counterparts articulate positions of 'postfeminism'. The intention is to present alternate perspectives concerning affect and sexuality immanent in Black Feminist Theoretics as also the concept of the Queer.

Keywords: Queer negativity, Postfeminism, Poetics, Theoretics.

ECOFEMINIST CONCERNS IN MARGARET ATWOOD'S *SURFACING*

Vijay Lakshmi

Ph.D Research Scholar

Department of English Language and Literature,
HP University

Abstract

Oppression of Woman in a male dominated society and exploitation of Nature in a society where technology and industries are growing rapidly, are the major themes of Atwood's writings because these factors directly oppress both the femininity and the natural world. The second novel of Atwood named *Surfacing* (1972) is among such novels which strongly reveal the ecofeminist point of view. In this novel, she deals with women's experience in a male dominated world and nature's plight in the hands of man. She presents the women characters as the victims of male domination and oppression, trying to create a female space for themselves and exploitation of nature by society. Under patriarchy, a woman's whole existence is seen in relation to man. Man inflicts violence on woman to strike terror in her so that she remains subdued as an object, as a piece of property. For a man, woman's mind has no value, to him only woman's body is important, that too as it is useful to him. Atwood makes her women in the novel go through very harsh circumstances till they finally analyze, realize and then face reality since she wishes her women to recognize the source of oppression; express anger; suggests ways for change. The purpose of my research in this novel is to bring forth the ecofeminist concerns Atwood has shown here to make human beings aware of the female and nature bonding and their importance.

Keywords: Ecofeminism, culture, nature, domination, patriarchy, dualism

CULTURAL STUDIES

Rupal Devi

Student of BALLB 1st year pursuing from BPS University of women, Sonipat, Haryana, India

Abstract

Cultural studies is an interdisciplinary field, drawing on theories and practices from a range of humanities and social Sciences discipline, that seeks to investigate the ways in which culture produce and are produced.

Cultural Studies examines how cultural practices relate to everyday life, history, structure of power, affect ideology, economy, politics, knowledge, technology and the environment.

Cultural studies is an interdisciplinary field of study which means that it draws from many different subjects areas include sociology, anthropology, political science, history.

Although it is sometimes misunderstood as being the study of popular culture, cultural studies is in fact the study of the. in which culture constructed and organised and the ways in which it evolves and changes overtime.

Because t is an academic field of study, cultural studies is built on certain theories and concepts. Most significant is the concept of cultural construction, which is the theory that many influential social and cultural characteristics are not inherent, but are constructed by people.

Another important theory of cultural studies is hagemony. What is a term used to describe that dominance or authority that one group or culture has over others?

These two theories are critically important in the field, but there are many theories and concerns that guide cultural studies.

Keywords: Cultural Studies, an interdisciplinary field of studies, Various theories

REVIEW OF READING AS A SKILL IN THE LAST 100 YEARS AND ITS
FUTURE IMPLICATIONS

Dr. Chandrasekharan Praveen

Faculty in English, Christ Nagar College of Education, Trivandrum, Kerala, India
ORCID ID <https://orcid.org/0000-0002-9365-5406>

Motivation for Research: An article on the significance of silent reading which appeared in 1910 in the 'Teachers' Aid' affirmed that the decision to include books for silent reading is the most powerful weapon which can be placed in the hands of a child to help him in the battle of self-improvement and self realization. One hundred years later, as per a research of the UK Department of Education, PISA results from 2009 show that in all countries, young people who enjoy reading the most, perform significantly better in reading literacy assessments than who enjoy reading the least. Though for years 'reading' has been perceived as extremely important, of late, particularly during the Covid pandemic, the investigator, a teacher educator by profession, noted that many children prefer reading digital texts, skimming quickly without attempting any in-depth reading.

Statement of the Problem: In recent times, educationists have begun to show an interest in findings of Neuroscience research. A 2005 study using magnetic source imaging found that those children who become skilled readers as early as kindergarten have an effective brain activation pattern for reading. It also found that children who had a bumpier start with reading skills showed different patterns. In 2012, Neuroscientists of Stanford University reported that reading ability in children is related to growth of white matter tracts in the brain. Now, if brain development as per modern scientific study is related to reading, the current tendency in children to show an absence of interest in serious reading is a grave problem that needs to be addressed.

Objectives of the study: The main objective of the study is identify observations regarding reading and its effects documented since the publication of the article on silent reading 100 years ago. The specific objective is to review and compile findings on the benefits of different kinds of reading and how it can be utilized for future education of children.

Methodology: This descriptive analytical study attempts a review of both print and digital documentation of the effect and benefits of reading. Based on the findings, implications for education of children in future will be drawn.

Novelty/Author's contribution towards creation of new knowledge: The review of studies undertaken by the researcher will help both practicing teachers, educationists and Neuroscientists to come up with appropriate strategies and Course books to foster reading habits among children. This has become imperative because, only children who are the future citizens in an increasingly globalized world, possessing well developed thinking skills rather than ones who are prodigious consumers of digital entertainment data can make significant contributions to the growth of any nation.

Keywords: Brain, Children, Neuroscience, Reading, Thinking

**RESEARCH ON THE LEVEL OF LOCAL MUSIC CONNOISSEURS IN
INDONESIA THROUGH DIGITAL MUSIC STREAMING PLATFORMS**

Faris Ichsan Agastya

Information System Department, School of Information System, Bina Nusantara,
Jakarta, Indonesia, 11480

Mahardhika Chandra Padmonagoro

Information System Department, School of Information System, Bina Nusantara,
Jakarta, Indonesia, 11480

Mulya Arrafi Suteja

Information System Department, School of Information System, Bina Nusantara,
Jakarta, Indonesia, 11480

Rifqi Fakhri Nur

Information System Department, School of Information System, Bina Nusantara,
Jakarta, Indonesia, 11480

Yabes Christopher

Information System Department, School of Information System, Bina Nusantara,
Jakarta, Indonesia, 11480

Abstract

The background of Local Music Connoisseur Level Research in Indonesia through the Digital Music Streaming Platform is still unknown with certainty the level of engagement from music connoisseurs in Indonesia which is a parameter to measure the success of local musicians and also prospective local musicians who intend to enter the world of music in Indonesia. The purpose of this research is to know the level of engagement of music connoisseurs in Indonesia on local music which will help local musicians to determine what to do in getting the attention of music lovers in Indonesia. The methods of data collection via qualitative to know the data in an objective way and quantitative in statistics. The hope of this research is to be able to identify people's interest in local music and help musicians to be able to evaluate, also determine their music to succeed in the local scope of music.

Keywords: Connoisseurs, Digital Streaming, Music, Engagement.

THE ROLE OF CHRISTIANITY WITH REFERENCING TO LITERATURE AND
RELIGION AMONG THE VAIPHEIS

S. Lalthamuan Vaiphei

Abstract

The Vaipheis are an ethnic group who inhabit the North-East part of India and Burma. Lt. Colonel J. Shakespeare (1887–1905), the first superintendent of the then Lushai Hills, referred to them as one of the Kuki clans of Manipur and recognized as part of the Chin-Kuki-Mizo tribe by the state government of Manipur. The Vaipheis are a small group who inhabited mostly the Southern part of Manipur and were also scattered in the state of Manipur, Mizoram, N.C. Hills in Assam and Meghalaya. This paper seeks to analysis the literature which they have before the arrival and after encountering Christianity. It seems that when outsider wrote the history of the Vaipheis, they narrate as if the Vaipheis did not have literature of their own. However, the Vaipheis have rich folk literature in different genres including folk songs, proverbs, war songs, sacrificial chants, etc. All the information were transmitted through a wide variety of Oral tradition. Whereas, the paper would also discuss about the role of Christianity in shaping and re-defining the religion of the Vaipheis. Additionally, with the arrival of missionaries among the Vaipheis transformation of literature and religion of the Vaipheis could be seen. In short, oral were converted into writings and old beliefs were transformed into new belief systems. This paper also argues a collective responsibility in utilising the rich literature and not to neglect in order to understand the people of Vaipheis. To explore this paper, oral traditions and local writing were used extensively.

BORROWINGS IN THE ENRICHMENT OF VOCABULARY OF LANGUAGES

Esmira Aghamirzayeva

Azerbaijan State Pedagogical University

Ph. D. in Philology

Abstract

All world languages are inevitably developing when interacting with each other. Therefore, each language's vocabulary is enriched with lexemes. Current integration with the West, scientific and technical progress, and the resulting innovations contribute to the transfer of many loan words into languages. Language contacts directly affect the enrichment of the language vocabulary. Developing interlingual relations also enriches the vocabulary of languages. The most important condition for borrowing loan words is the official status and prestige of communication languages, determined by the scope of communicative functions, the antiquity of literary traditions, and the social status of the speakers. These are directly and indirectly borrowed terms belonging to different national languages. Along with such terms, languages also borrow the concept and meaning they express, including the structure and model.

These days, the distinctive feature of passing words from one language to another is borrowing them from English. One reason for this is developing information technologies and active intercultural communication, while another is more rapidly developing science and technology in the countries of origin. While some of these terms have linguistic equivalents, the use of those borrowed from English starts faster. This process manifests itself in all areas, including new information technologies, public life, and economic model due to cultural expansion and occurring changes. Analysis of loan-words and international ones that have emerged recently has shown that their structural elements are the root morph of the recipient language, root morph of source language, suffixal morph of source language, prefixal morph of recipient language, prefixal morph of source language, combined forms, remnant of root morpheme, remnant of suffixal morph, suffix sequence of source language, and sequence of root elements of source language. When breaking down the loan words into parts, the linguistic function of some elements is hardly clarified. Borrowed by other languages, words based on Latin and Greek root morphemes create some changes in the original root. These changes occur due to assimilating terms at different levels.

The study reveals that all world languages are inevitably developing when interacting with each other; each language's vocabulary is enriched with lexemes. Language contacts directly affect loan words passing into the language vocabulary. Current integration with the West, scientific and technical progress, and emerging innovations contribute to the transfer of English loan words into other languages. Loan words are among the main sources to enrich the language vocabulary. These terms are borrowed by different national languages in two ways: directly and indirectly. Along with such terms, languages also borrow the concept and meaning they express, including the structure and model.

Keywords: lo-an-word, pho-ne-tic law, term, notion, formal approach, func-ti-on of lan-gua-ge

PANDEMIC AFFECTED EDUCATION IN INDIA: HOPES AND CHALLENGES

Nikhil Kumar

BBA LLB Student, School of Law, Sharda University, Greater Noida, India

Abstract

To address the challenge of remote learning, the Ministry of Human Resource and Development, India has undertaken several initiatives to assist students, scholars, teachers, and lifelong learners in their pursuit of education. These initiatives cover educational requirements, ranging from learners in schools to postgraduates. A comprehensive initiative called PM eVidya was announced on May 17, 2020, which aims to unify all efforts related to digital/online/on-air education to enable equitable multi-mode access to education. It is envisaged that it will benefit nearly 25 crore school-going children across the country. MHRD has also taken various steps for the education of students who do not have access to the internet. SWAYAM Prabha is an initiative to provide 32 High-Quality Educational Channels through DTH (Direct to Home) across the length and breadth of the country. Utilization of DD National Channel by allotting specific time, and subject slots class-wise for every state according to their requirements and request which helps the most in reaching out. Radio Programmes are also being used for children in remote areas where the internet is not accessible. Various services have been started to provide content to the students without internet in the form of toll-free numbers, missed calls, SMS-based requests for audio content, localized radio content for edutainment, etc. Various states have also made efforts as per their need, like apps to provide educational content which is available online as well as offline. Sampark Didi App is one of such apps launched by Himachal Pradesh. At the same time, the mental health of the students has been considered by the launch of the portal Manodarpan and toll-free number in July 2020. Special e-Content for the Visually and Hearing-impaired has also been made available. The challenges are the inability to get free mid-day meals and the education of differently-abled students.

Keywords: Covid, education, India.

**MUHABİRLİKTE MUHARRİRLİĞE: HEMİNGWAY VE STEINBECK'İN
EDEBİ GAZETECİLİĞİ**

FROM JOURNALISM TO AUTHORSHIP: THE LITERARY JOURNALISM OF
HEMINGWAY AND STEINBECK

Arş. Gör. Ömer Aytaç AYKAÇ¹
Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Şirin DEMİR²

Özet

Bu çalışmanın amacı Amerikan edebiyatının bir dönemine damga vuran, sadece Amerika'da değil tüm dünyada tanınan ve dünya edebiyatının iki büyük şahsiyeti olmayı başaran John Steinbeck (1902-1968) ve Ernest Hemingway'i edebi gazetecilik bağlamında ele almaktır. Edebi kariyerlerine muhabir olarak başlayıp muharrir olarak devam eden, gazetecilik ile edebiyatı bir araya getirerek dönemin yazın anlayışını değiştiren bu iki edebi şahsiyet ortaya koydukları eserler ve söz konusu eserlerin benzerlikleri bağlamında incelenmiştir. Amerika Birleşik Devletleri'nin ulus inşa süreçleri içerisinde en çalkantılı dönemlerine tanıklık etmeleri ile birlikte, Büyük Buhran günlerine ve iki büyük dünya savaşını bizzat deneyimleyen Hemingway ve Steinbeck, yürüttükleri gazetecilik mesleğinin yanı sıra edebiyat alanında da öne çıkan şahsiyetler olmayı başarmışlardır. Muhabir olarak içinde rol oynadıkları savaş ortamından edebi anlatılarına katkı sunacak önemli anılarla dönen bu iki yazar, edebi kariyerlerini sadece savaş anlatıları ile sınırlı tutmamışlardır. Bu iki edebi şahsiyet, gazeteciliği derinlikli edebi betimlemeler ile buluşturarak edebi röportaj yazarlığının önde gelen yazarları olmuşlardır. Yaşadıkları dönemi, olayları ve sorunları bir gazetecilik anlatımını yansıtan röportaj tekniği ile kurgulayan Steinbeck ve Hemingway dünya çapında büyük üne kavuşan eserlerini edebi gazetecilik diye adlandırılabilir bu janr ile biçimlendirmişlerdir. Standart habercilik türünün dışına çıkıp kurgusal olmayan bir anlatım ile karakterize çeşitli edebi dışavurumlarını olağandışı bir edebi ustalık bağlamında yeni bir edebi tür ve tarzın geliştirilmesine öncülük etmişlerdir. Bu bildiri, yukarıda sözü edilen iki yazarın edebi gazetecilik türündeki belli başlı eserlerini bir araya getirerek, edebiyat ve gazetecilik türünün yoğrulmasına dayalı bir okuma biçimini yansıtarak değerlendirmeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: John Steinbeck, Ernest Hemingway, Edebi Gazetecilik, Gazetecilik, Röportaj.

Abstract

The aim of this study is to analyze the literary carriers of John Steinbeck (1902-1968) and Ernest Hemingway, who left their mark on a period of American literature. They were known not only in America but also all over the world, but also, they managed to become two great figures in the world literature, within the context of literary journalism. These two literary figures, who started their literary careers as reporters and continued as writers and changed the literary understanding of the period by bringing together journalism and literature, were

¹ Van Yüzünü Yıl Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, İngiliz Dili ve Edebiyatı.

² Van Yüzünü Yıl Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, İngiliz Dili ve Edebiyatı.

examined within the context of the works they produced and the similarities of the works in question. Hemingway and Steinbeck, who personally experienced the Great Depression years and two great world wars, along with witnessing the most turbulent periods in the nation-building processes of the United States, managed to become prominent figures in the field of literature as well as in their journalistic carriers. Both of them, who returned with important memories that would contribute to their literary narratives from the war environment in which they played a role as reporters, did not limit themselves narratives of the war. These two literary figures have also become prominent in literary reportage writing, which combines journalism with literary description of artistic quality. Steinbeck and Hemingway, who fictionalized their period, events and problems with the reportage technique that reflects a journalistic narrative, have shaped their works that have gained great prominence around the world with this genre that can be called literary journalism. They pioneered the development of a new literary genre and style within the context of an extraordinary literary mastery, with various literary expressions characterized by a nonfiction narrative that went beyond the standard genre of reporting. This paper aims to bring together the major works of the two authors mentioned above in the genre of literary journalism, as well as evaluate and reflect a reading style based on the incorporation of literature and journalism.

Keywords: John Steinbeck, Ernest Hemingway, Literary Journalism, Journalism, Reportage.

HOLIGANİZM ÜZERİNDEN İŞÇİ SINIFI AHLAKI: PETER TERSON'IN ZIGGER
ZAGGER

A WORKING CLASS MORALITY EXPRESSED IN HOOLIGANISM: PETER
TERSON'S ZIGGER ZAGGER

Banu Ögünç

Dr. Öğr. Üyesi, Aksaray Üniversitesi, Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümü

Özet

Peter Terson'ın Ulusal Gençlik Tiyatrosu (National Youth Theatre) için kaleme aldığı *Zigger Zagger* isimli oyun ilk olarak 1967'de Jeannetta Cochrane Theatre'da sahnelenmiştir. Sahnede kazandığı başarının ardından aynı yıl BBC tarafından televizyonda gösterilmiştir. Hem izleyici hem de oyuncu açısından genç bir kitleye hitap edeceği düşünülerek yazılan oyun aynı zamanda geniş bir kadro gerekliliği öngörülerek kurgulanmıştır. Bu nedenle özellikle okul prodüksiyonları için uygun bir metindir. Oyunun temasını göz önünde bulundurduğumuzda ise 1960'lar İngiliz toplumunun yansımasını verdiğini söyleyebiliriz. Kendi de işçi sınıfına dahil olan Terson işçi sınıfının dünyasını ve yaşadıkları problemleri savaş sonrası İngiliz tiyatrosu geleneği dahilinde oyunda vermektedir. Dönemin daha ön planda olan yazarlarının aksine Terson sınıf problemlerini futbol aracılığıyla sahneyi bir stadyuma çevirerek aktarır. Oyunun gençliği hedef alması ve dönemin İngiliz toplumuna ayna tutması haricinde oyun futbol ve holiganizm referanslarıyla bir yandan da zamansız bir oyun olma özelliğini kazanır. Oyun anlatım şekliyle Ortaçağ'da popülerlik kazanan "Morality Play" türünü de andırır. Bu tür oyunlara özgü manevi yolculuk teması oyunun ana karakteri olan Harry'nin yaşadığı deneyimi karşılamaktadır. Çağdaş bir Ortaçağ "Morality Play" örneği olarak Peter Terson'ın oyun metni, sınırları başkaları tarafından çizilmiş kısıtlamalarla dolu yaşamda bireyin hayatta kalma mücadelesini futbol imgesi ile aktarır.

Abstract

Commissioned by National Youth Theatre, *Zigger Zagger* by Peter Terson was first staged at the Jeannetta Cochrane Theatre in 1967. As a result of its immediate success on the stage, it was screened by the BBC the same year. Written for a large cast, with youth both as the players and the audience in mind, *Zigger Zagger* is a highly appropriate text for a school production. The themes of the play, on the other hand, deserve a critical study as they reflect the British society of the 1960s. As a working class playwright himself, Peter Terson represents the influence of the working class and its problems that began to sweep the stage in the post-war period in England. Different from the well-known playwrights of the period, Terson reflects social problems of the period through football on a stage that actually turns into a stadium. Regardless of the play's targeted audience of the youth and reflection of the British society in the 1960s, the play achieves to be timeless through its careful touch upon football and hooliganism. The play, due to its narration style, resembles a morality play. Just like the journey, spiritual and somehow physical, that Everyman undertakes in one of the unique texts of morality plays, Harry, the main teenage character in Terson's play, undergoes an astounding experience. As a modern day morality play, Peter Terson's play moves away from being a

INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON LITERATURE, CULTURE AND LANGUAGE
VAN YÜZÜNCÜ YIL UNIVERSITY

school play to a declaration of one's struggle for survival in the contemporary society while surrounded by restrictions and limitations, right and wrong all defined by others.

CUBAN EFFECTS THROUGH *THE MAMBO KINGS PLAY SONGS OF LOVE* AND
OUR HOUSE IN THE LAST WORLD BY OSCAR HIJUELOS

OSCAR HIJUELOS'UN *THE MAMBO KINGS PLAY SONGS OF LOVE* VE *OUR HOUSE
IN THE LAST WORLD* KİTAPLARINDA KÜBA ETKİLERİ

MERVE NUR TUĞTEKİN AYDIN

Yüksek Lisans Öğrencisi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İngiliz Dili ve
Edebiyatı Anabilim Dalı

BÜLENT CERCİS TANRITANIR

Prof. Dr., Yüzüncü Yıl Üniversitesi İngiliz Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Başkanı

Abstract

Literature is affected by the society it lives in and to the same extent affects it. Minority literature, which emerged in multicultural societies such as America, increases diversity in literature. Since immigrant writers are in the dilemma of the society culture they are born and lived in, there is a struggle to understand and analyze the multicultural society and to try to live with the synthesis of two different cultures in their works. In American Literature one of the representatives of minority literature Cuban-American writer Oscar Hijuelos emphasizes his root as Cuban and Latino in his works. While he mentions people living in America with Cuban culture in his first novel, *Our House in The Last World*, in *The Mambo Kings Play Songs of Love* reflects Cuban effects throughout songs and mambo dance which brings Pulitzer Prize for literature in 1989. Even if the settings of his novels are in the USA, his characters always have Cuban ethnicity and machismo in male-female relationship draws attention as an effect of Cuban culture. There is also the struggle of people how they can live without losing their roots and protecting their Cuban roots while they are living in the USA. This paper argues that Cuban effects and ethnicity in *Our House In The Last World* and *The Mambo Kings Play Songs of Love*. This study focuses on how Oscar Hijuelos preserved Cuban culture and locality in his works *Our Home in the Last World* and *The Mambo Kings Plays Songs of Love* unlike most multicultural writers.

Keywords: Cuban effect, ethnicity, machismo, *The Mambo Kings Play Songs of Love*, *Our House in The Last World*

Özet

Edebiyat yaşadığı toplumdan etkilenir ve aynı nispette yaşadığı toplumu etkiler. Amerika daki gibi çok kültürlü toplumlarda ortaya çıkan azınlık edebiyatı edebiyatta çeşitliliği artırır. Göçmen yazarların doğduğu ve yaşadığı toplum kültürünün ikileminde kalması nedeniyle yazdığı eserlerde çok kültürlü toplumu anlama, analiz etme ve iki farklı kültürün senteziyle yaşamaya çalışma mücadelesi vardır. Amerikan edebiyatında Kübalı-Amerikan yazar Oscar Hijuelos azınlık edebiyat akımının temsilcilerinden birisidir. Çok kültürlü birçok yazar eserlerinde Amerikan kültürüne, kimlik çatışmasına odaklanırken Hijuelos kitaplarında bir Kübalı ve Latin olarak daima köklerini vurgulamaktadır. İlk romanı *Our Home in the Last World*, Küba kültürü ile Amerika'da yaşayan insanlardan bahsederken, 1989 da Pulitzer Edebiyat ödülü almasını sağlayan *The Mambo Kings Plays Songs of Love* kitabında mambo

dansı ve şarkılarla Küba etkisini yansıtır. Hijuelos'un romanları Amerika'da geçse bile karakterleri daima Küba yerelliğine sahiptir ve Küba kültürünün bir etkisi olarak kadın erkek ilişkilerindeki maçoluk dikkat çekmektedir. Aynı zamanda romanlarında insanların köklerini kaybetmeden nasıl yaşayacağını ve Amerika'da yaşayarak Küba köklerini nasıl koruyabileceklerinin mücadelesi de vardır. Bu çalışmada *Our Home in the Last World* ve *The Mambo Kings Plays Songs of Love* eserlerinde çoğu çok kültürlü yazarların aksine Oscar Hijuelos'un Küba kültürü ve yerelliğini nasıl koruduğu üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Küba etkisi, etnik yapı, maçoluk, *The Mambo Kings Plays Songs of Love*, *Our Home in the Last World*

SEZAI KARAKOÇ’UN “KÖRFEZ”İNDE SÜRESİZLİK

PERMANENTNESS IN SEZAI KARAKOC’S “KÖRFEZ”
(PERMANENTNESS IN SEZAI KARAKOC’S “GULF”)

Atanur MEMİŞ

Öğr. Görevlisi, İstanbul Bilgi Üniversitesi Genel Eğitim Bölümü, Türk Dili Birimi & İstanbul
Üniversitesi Yeni Türk Edebiyatı Doktora Öğrencisi

Kabil DEMİRKIRAN

Öğr. Görevlisi, Boğaziçi Üniversitesi Türk Dili Koordinatörlüğü & Boğaziçi Üniversitesi
Yeni Türk Edebiyatı Doktora Öğrencisi

Şiir estetiğini insan, evren, din ve medeniyet tasavvuru üzerine kuran Sezai Karakoç, ilk şiir kitaplarından itibaren geniş zaman kipinin telkin ettiği ölüme karşıt bir süresizlik ve devamlılık fikrinden beslenmiştir. Süresizlik; evrende ve insanda değişmeyen metaforlara dönüşmesi suretiyle Karakoç şiirini dönemler ve mekânlar üstü, ölümsüz bir kişiliğe kavuşturmuştur. Karakoç’un şiiri, gerek metafizik gerilimi gerekse İkinci Yeni’nin özgürleştirici dilsel ve imgesel imkânları sayesinde maddeden manaya uzanan çağrışımsal bir zenginlik taşır. Geniş zaman kipi, şiirde bu zenginliği anlara ya da insanların, medeniyetlerin fani yaşamlarıyla sınırlı bir zaman dilimine değil; evrensel, ezeli ve ebedi olana irca eder. Okur açısından bu metin, Roland Barthes’in S/Z adlı eleştirel incelemesinde kullandığı tabirle “yazılabilir”dir ve bu yönüyle okuru çok boyutlu anlama çabasına davet eder. Yazılabilir metin, Barthes’a göre, okura “hiç bitmeyen bir şimdiki zaman” deneyimi yaşatır. Okurun Sezai Karakoç şiirlerini okuma ânına (şimdiki zamanına) ise; o ânı genişleten, hayata, insana, evrene ve medeniyete ait ezeli ve ebedi hükümler nüfuz etmektedir. Ancak bu hükümler, metni sonuç bildiren bir söz gibi dondurmaz, aksine şiir diliyle dinamikleşir. Geniş zaman kipinin Karakoç şiirinde oluşturduğu etki, bu şiir her ne kadar tarihsel, mitolojik ve menkıbevi izler taşıyor olsa da geçmişe dönüştürülemez, geride bırakılamaz mesajlar aracılığıyla kendini hissettirir. Bu bildiride, Sezai Karakoç’un şiir serüveninde dil estetiği yönüyle İkinci Yeni’ye eklemlenen Körfez adlı kitabından yola çıkılarak geniş zaman kipinin telkin ettiği ölüme karşıt yerleşen süresizlik fikrinin anne, çocuk, doğa ve şehre ait metaforlarla nasıl işlendiği, Karakoç şiirinde hangi kök temaları beslediği irdelenecektir.

PERMANENTNESS IN SEZAI KARAKOÇ'S "KÖRFEZ"

(PERMANENTNESS IN SEZAI KARAKOÇ'S "GULF")

Atanur MEMİS

Instructor, Istanbul Bilgi University General Education Department, Turkish Language Unit
& Istanbul University New Turkish Literature - PhD Student (Thesis Phase)

Kabil DEMİRKİRAN

Instructor, Boğaziçi University Turkish Language Coordination & Boğaziçi University New
Turkish Literature - PhD Student

Sezai Karakoç, who has established his poetry aesthetics on the imagination of human, universe, religion and civilization, has been nourished by the idea of permanentness and continuity, which is opposed to death, suggested by the present tense since his first poetry books. Permanentness, by transforming the unchanging in the universe and human into metaphors, gave Karakoç poetry an immortal personality beyond periods and places. Karakoç's poetry carries an associative richness that extends from matter to meaning, thanks to both its metaphysical tension and the liberating linguistic and imaginary possibilities of the Second New. The present tense is not limited to moments of this richness in poetry or to the mortal lives of people and civilizations; it refers to the universal, the unoriginated and the eternal. From the reader's point of view, this text is "writable", as Roland Barthes used in his critical analysis of S/Z, and in this respect, it invites the reader to a multidimensional understanding effort. Writable text, according to Barthes, gives the reader an experience of "a never ending present". In the moment of reading the poems of Sezai Karakoç (current time) of the reader; Eternal and eternal judgments pertaining to life, humanity, the universe and civilization, which expand that moment, permeate. However, these provisions do not freeze the text like a conclusion, on the contrary, it becomes dynamic with the language of poetry. The effect of the present tense in Karakoç poetry makes itself felt through messages that cannot be turned into the past and cannot be left behind, even though this poem has historical, mythological and epic traces. In this paper, based on Sezai Karakoç's book, Körfez, which has been added to the Second New Movement in terms of language aesthetics in his poetry adventure will be examined through how the idea of eternity, which is suggested by the present tense, is handled with the metaphors of mother, child, nature and the city, what root themes it feeds in Karakoç's poetry.

KARŞILAŞTIRMALI EDEBİYATTA YÖNTEM BELİRLEME SORUNU ÜZERİNE
BİR ARAŞTIRMA

A RESEARCH ON THE PROBLEM OF METHOD DETERMINATION IN
COMPARATIVE LITERATURE

Doç. Dr. M. Metin BARLIK

Özet

Son yıllarda, edebiyata disiplinler arası yaklaşımların kurumsallaştığı ve Dünya edebiyatı fikrinden hareketle, Karşılaştırmalı Edebiyatın, farklı edebi kültürleri karşılaştıran bir disiplin olarak, ulusal edebiyat çalışmalarının yanında, kayda değer bir ivme kazandığı gözlenmektedir. Beşeri Bilimler alanında da, önemli bir konum elde eden Karşılaştırmalı Edebiyat, farklı edebi kültürler arasında bağ kuran ve karşılıklı olarak zenginleştiren bir çalışma alanıdır, ancak bir disiplin olarak tek ve nesnel bir kapsama sahip değildir, çünkü ‘karşılaştırmalı’ sıfatı bu tür bir tanımlamanın net bir karşılığının olmayacağını işaret etmektedir. Araştırmanın amacının değişkenliği ve araştırmacının öznel öncelikleri ve farklı değerlendirme ilkeleri dikkate alındığında, neyin nasıl karşılaştırılacağı, dolayısıyla, belirli bir yöntemsel ölçeğin oluşturulması sorununu gündeme getirmektedir. Bu çalışmanın amacı, son yıllarda bir disiplin olarak Türkiye’de de adını duyuran ve gelişmekte olan Karşılaştırmalı Edebiyat alanındaki yöntem sorununu tartışmak ve öne çıkan yöntemsel sorunları belirlemektir.

Anahtar kelimeler: Karşılaştırmalı Edebiyat, yöntem, karşılaştırma ilkeleri, edebi metinler.

Abstract

Interdisciplinary approaches to literature has had a tendency of its institutionalization in recent decades; and based on the idea of ‘world literature’, Comparative literature, as a discipline that compares different literary cultures, has gained a remarkable momentum alongside national literary studies. Comparative Literature, which has an important position in the field of Humanities, is a field of study that connects and mutually enriches different literary cultures. However, it does not have a single and objective scope as a discipline, because the adjective ‘comparative’ indicates that there is no clear equivalent of such a definition. Considering the variability of the purpose of a comparative research and personal priorities and different evaluation principles of the researcher raises the questions of what to compare and how to compare, and questioning the formation of a specific methodological scale. The primary purpose of this study is to illustrate the methodological problems in Comparative Literature, which has also been a developing discipline in Turkey in recent years, and to determine the prominent methodological problems.

Keywords: Comparative Literature, method, principles of comparison, literary texts.

ANALYSIS OF EAST AND WEST IN ORHAN PAMUK'S *WHITE CASTLE* USING
LEVI-STRAUSS' METHOD OF BINARY OPPOSITIONS

Elâ OCAK YELTEKİN

Van Yüzüncü Yıl University, School of Foreign Languages

Van/ TURKEY

Doç Dr. Aydın GÖRMEZ

Van Yüzüncü Yıl University, Department of English Language and Literature

Van/ TURKEY

Abstract

Binary opposition is one of the major concepts of structuralism, which sees distinctions as the basis of all language and thought. French anthropologist Claude Lévi-Strauss, classifies the human mind through binary opposition, the oppositions between two opposite things which define society in terms of good and evil. This structuralist theory indicates that our understanding of certain words depends on the difference between the word and its opposite rather than the meaning they contain. Binary oppositions are seen as balancers of the world which are seen in *White Castle* one of Orhan Pamuk's most known novels. *White Castle* considered a post-modern tale is rich in binary oppositions. The novel focuses on the east-west binary, cultural identity, and differences. The author touches upon universal and historical issues, especially a synthesis of east and west conveying two similar characters in two opposite cultures, along with other oppositions between the characters. In this context, Pamuk expresses the development of science in a theoretical language. This study aims to interpret east and west in terms of binary oppositions. Throughout the novel, these two contrasting characters try to understand each other's identities focusing on such binaries as 'me' and 'other', 'east-west', and 'master-slave'. This article aims to explore how Pamuk examines the differences as well as the similarities of these binaries in *White Castle* in line with Levi Strauss' method of binary oppositions.

Keywords: East-West binary oppositions, Post-modern novel, Levi Strauss, Orhan Pamuk, *White Castle*.

REVISITING THE FAIRY TALE: *THE POACHER* BY URSULA LE GUIN

Büşra DOĞRU

Research Assistant, Istanbul Aydın University English Language and Literature

Abstract

The Poacher, written by Ursula Le Guin in 1992, is a story of a peasant boy exploring a castle in the forest. To find goods for his family, the peasant boy poaches in the forest, and while doing so, he notices the great hedges of the castle and breaks into it. While writing this short story, Le Guin as a postmodern writer includes intertextual references from *Sleeping Beauty*, *Alice's Adventures in Wonderland*, and *Hansel and Gretel*, and uses these narrative frameworks to tell the story. Unlike these fairy tales: however, Le Guin's protagonist, the peasant boy, does not want to be the hero of the fairy tale, rather he lives in the fairy tale, in which an example of postmodern tradition of deconstructing the grand narratives is seen. As Le Guin says, "He does not break the spell; that is what the prince will do. He has broken into the spell. He has entered it" (Le Guin 111). This article will demonstrate what the peasant boy does with the spell, and how Le Guin rewrites the story by removing the prince figure from the center of the fairy tale.

Keywords: *The Poacher*, Ursula Le Guin, Fairy Tale, Postmodern Narrative, Grandnarrative

**XENOPHOBIA in *ALMAN EKMEĞİ* by BEKİR YILDIZ and *OTURMA İZNİ* by
YÜKSEL PAZARKAYA**

Cihat ÖZTAY

Lect., Van Yüzüncü Yıl University, School of Foreign Languages, ORCID ID: 0000-0002-9660-7434

Gülşen TORUSDAĞ

Assoc. Prof. Dr., Van Yüzüncü Yıl University, Faculty of Letters
ORCID ID: 0000-0002-4323-7097

Abstract

After the destruction of the Second World War, European countries, which started the recovery process, quickly focused on industrialization; as a result, a great need for labor emerged. European countries such as Germany, France, Belgium, and Sweden, which could not meet this need from their resources, signed labor migration agreements with other European countries and Turkey and began employing the workers from those countries in their factories. Turkey signed a comprehensive labor migration agreement with Germany in 1961, and then thousands of Turkish workers took their way to Germany right after. Turkish workers and their families, who started to live in a country completely different from their own socioeconomically, faced various difficulties. One of those troubles they faced was xenophobia. Turkish immigrants came up against xenophobic attitudes in their workplaces and living spaces. The study aims to examine the reflection of the xenophobic experiences of migrant workers in the works of Bekir Yıldız and Yüksel Pazarkaya, the first generation representatives of Turkish Immigrant Literature in Germany. In this context, the study analyzes *Alman Ekmeği* by Yıldız and *Oturma İzni* by Pazarkaya thematically and detects how the authors conveyed the xenophobic attitudes that migrant workers encountered. In this way, the study tries to shed light on the dimensions of xenophobia-based discrimination experienced by Turkish migrant workers in Germany in the first years of migration.

Keywords: Migrant workers, xenophobia, *Alman Ekmeği*, *Oturma İzni*, Bekir Yıldız, Yüksel Pazarkaya.

TECHNOLOGICAL DEVELOPMENT INDUSTRIAL REVOLUTION 4.0 AND
LANGUAGE LITERACY

Prof. Afaq Ahmad^{1*}, Mohammad Mohatram² and Dr. Mohammed Athar Khan³

¹Electrical and Computer Engineering Department

Sultan Qaboos University

P.O. Box 33, Zip 123

Muscat, Oman

²Department of Electrical and Electronics Engineering

Global College of Engineering and Technology

P.O Box 2546, Zip 112

Muscat, Oman

³Center for Preparatory Studies

Sultan Qaboos University

P.O. Box 43, Zip 123

Muscat, Oman

Abstract

As technological developments has direct impact on social fabric. In the 21st Century social fabrics becomes denser without the constraints of distance, space and time. Thereby, the attributes of education are challenged to be able to make students have language skills in communication, critical thinking, using of technology to solve complex problems, adapting the changes, creating new ideas, thinking to innovate, improving literacy and enrich the ability of technology to create new knowledge. Through this paper, we want to help answer these challenges in context to the Industrial Revolution Era 4.0.

CYBERCRİMES: IMPLİCATION ON SOCIETAL CULTURE

Moses Adeolu AGOI

Lagos State University of Education, Lagos Nigeria.

ORCID iD: 0000-0002-8910-2876

Oluwanifemi Opeyemi AGOI

Obafemi Awolowo University, Osun Nigeria.

Abstract

Without doubts, the evoking influence of technology is immense and uncontrollably felt in every area of human endeavors. Consequently, it has engraved the good, bad and ugly into the society and inevitably corrupted human culture with new forms of crimes known as cybercrimes. Cybercrimes are clear indicators of socio-cultural failures that have resulted into a sociological menace in our modern day. This paper examines the causes, practices and negative impact of cybercrimes on societal culture. The concepts of cybercrimes are introduced and different types of cybercrimes were explored. Conclusively, the paper recommends some measures which can be taken to combat these alarming crimes introduced through computerized technology.

Keywords: Cybercrime, Technology, Computer, Society, Culture.

**DATAMINING OF PAKISTAN COMMUNICATION VIA SIGNALS AND
INVOLUNTARY SALUTATION OF INDICATOR FORMAT OF URDU LETTER
TRADITIONAL THROUGH AI**

Dr Muhammad Faisal (Ph.D. AI Candidate)

Sindh Madressatul Islam University, Artificial Intelligence, Information Technology,
Karachi, Pakistan.

Abstract

The social correspondence criteria are one of the main segments that the public ward on, prominently, language is the most ideal way to convey and connect with each other both verbally and nonverbally. there is a steady correspondence hole among hard of hearing and non-hard of hearing networks because non-hard of hearing individuals have less comprehension of gesture-based communications. each locale/country has its gesture-based communication. In Pakistan, the communication through signing of Urdu is a visual motion language that is being utilized for correspondence among hard of hearing people groups. notwithstanding, the dataset of Faisal Communication via Signals (FCS) isn't accessible freely. the dataset of FCS has been produced by securing pictures of various hand arrangements through a webcam. in this work, 43 pictures of each hand arrangement with various directions have been caught. furthermore, we created, an intelligent android versatile application in view of AI that limited the correspondence hindrance between the hard of hearing and non-hard of hearing networks by utilizing the FCS dataset. the android application perceives the Urdu letter set from input hand arrangement.

Keywords: correspondence, non-hard, gesture-based, Faisal Communication via Signals, accessible, versatile

DISTINGUISHED CONCEPT OF COMMUNISM- PLATO AND KARL MARX

YOSHITA MISRA

BANASTHALI VIDYAPITH, TONK, RAJASTHAN, INDIA

Abstract

The meaning of communism stays the same, a theory or system of social organization in which all property is owned by the community and each person contributes and receives according to their ability and needs. But two distinguished theories are present to be reviewed. Plato's theory of communism is based on his belief of corrupting influences of family and property over people holding the public offices. It is aimed at freeing the ruling classes, i.e. the philosophers and the warriors from the institutions of family and property. According to Plato the longings for family and property make the rulers self-seeking, indulgent, greedy and corrupt and that is a diversion from and impediment to appropriate performance of their duty to rule. Marxism posits that the struggle between social classes—specifically between the bourgeoisie, or capitalists, and the proletariat, or workers—defines economic relations in a capitalist economy and will inevitably lead to revolutionary communism. To Marx, "History of all hitherto society is the History of class struggle". They believe that final goal of class struggle will overthrow the capitalist system and establish the dictatorship of the proletariat. In course of time, a classless society will emerge and the state will wither away. Karl Marx communism was based on an egalitarian society, whereas the Plato's communism was based on hierarchical slave-owning state. The only "communist" thing about it is the governing class, which have no possessions or property. Plato felt this would make them more impartial as rulers.

Keywords: Marxist, capitalist, corrupting, egalitarian, dictatorship

WHAT IS LINGUISTICS?

Prerna

Bps women university

Abstract

Linguistics is the systematic study of the structure and evolution of human language, and it is applicable to every aspect of human endeavor. Linguistics is concerned with the nature of language and communication. It deals both with the study of particular languages, and the search for general properties common to all languages or large groups of languages. It includes the following subareas : Many people think that a linguist is someone who speaks many languages and works as a language teacher or as an interpreter at the United Nations. In fact, these people are more accurately called "Polyglots". While many linguists are polyglots, the focus of linguistics is about the structure, use and psychology of language in general. Many people think that a linguist is someone who speaks many languages and works as a language teacher or as an interpreter at the United Nations. In fact, these people are more accurately called "Polyglots". While many linguists are polyglots, the focus of linguistics is about the structure, use and psychology of language in general. Linguistic anthropology is dedicated to the study of language as a cultural resource and speaking as a cultural practice. This entry reviews the history of the discipline within the tradition of four-field anthropology established in the USA by Franz Boas at the beginning of the twentieth century, and highlights its major figures and their theoretical contributions to a science of language as part of culture. It includes discussion of linguistic relativity, the role of language in defining the context of interaction, the focus on performance as opposed to competence, and recent trends such as language socialization, language contact, and language ideology. It concludes with a brief review of contemporary ethnographic methods for collecting and transcribing language use.

**A HISTORICAL-BIOGRAPHICAL APPROACH TO *UTOPIA* BY THOMAS MORE
AND *GULLIVER'S TRAVELS* BY JONATHAN SWIFT**

THOMAS MORE'UN *UTOPIA* VE JONATHAN SWIFT'İN *GULLIVER'İN SEYAHATLERİ*
ADLI ROMANLARININ TARİHSEL-BİYOĞRAFI YAKLAŞIMIYLA İNCELENMESİ

Ecevit BEKLER

Dr. Öğr. Üyesi, Dicle Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümü,
İngiliz Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Abstract

Imagining better worlds than the real ones have always been aspirations of writers from the first civilizations to the present. Unwanted life conditions have made writers seek ways of expressing their thoughts through new literary devices. The undesired conditions of a specific period in which the authors lived may compel them to create a literary work that offers an alternative world to the already existing one, and satire, as an important literary device, helps the writer to reveal the follies and vices of society and criticize the behaviors of human beings, the dominant ideas, or ideology created by institutions.

The present study aims at analyzing *Utopia* (1516) by Thomas More and *Gulliver's Travels* (1726) by Jonathan Swift written in different centuries. Both of the novels have become world classics and that the two literary works are satirical in essence and the latter work carries utopian elements like the former one makes them share common points regarding the aspirations of the novelists for a better society. The writers satirize the society, the institutions, and the prevalent conditions of their periods.

Historical-biographical approach will be used to focus on the life of the authors and the context in which these literary works were produced in order to contribute to a better understanding of the novels. This approach provides the readers with in-depth information about the social and political conditions of the period and the relation between the authors' lives and their fictional works. The study reveals similarities and differences between the two works with their specific discourses and different life experiences of the authors as well.

Keywords: Thomas More, Jonathan Swift, Utopia, Satire, Discourse

Özet

Gerçek olan dünyalardan daha iyisini hayal etmek ilk medeniyetlerin ortaya çıkmasından günümüze kadar her zaman yazarların arzusu haline gelmiştir. İstenmeyen yaşam koşulları, yazarları yeni edebi araçlarla düşüncelerini ifade etmenin yollarını aramaya yöneltmiştir. Yazarların yaşadığı belirli bir dönemin istenmeyen koşulları, onları mevcut dünyaya alternatif bir dünya sunan bir edebi eser yaratmaya zorlayabilir ve önemli bir edebi araç olarak hiciv, yazarın toplumun budalalıklarını ve kusurlarını ortaya çıkarmasına, insan davranışlarını, egemen fikirleri veya kurumların yarattığı ideolojiyi eleştirmesine yardımcı olur.

Bu çalışma, farklı yüzyıllarda yazılmış Thomas More'un *Ütopya* (1516) ve Jonathan Swift'in *Gulliver'in Seyahatleri* (1726) adlı çalışmalarını incelemeyi amaçlamaktadır. Her iki roman da dünya klasikleri haline gelmiştir ve bu edebî eserlerin özünde hiciv özelliği taşıması ve ikinci eserin de birincisi gibi ütöpik unsurlar ihtiva etmesi, romancıların daha iyi bir toplum

özlemi konusunda ortak noktalara sahip olmalarını sağlamaktadır. Yazarlar kendi dönemlerinin toplumunu, kurumlarını ve hâkim koşullarını hicvetmektedirler.

Romanların daha iyi anlaşılmasını sağlamak amacıyla, yazarların hayatına ve bu edebi eserlerin üretildiği bağlama odaklanmak için tarihsel-biyografi yaklaşımı kullanılacaktır. Bu yaklaşım, okuyucuya dönemin sosyal ve politik koşulları ile yazarların hayatları ve kurgusal eserleri arasındaki ilişki hakkında derinlemesine bilgi sağlamaktadır. Bu çalışma, dönemlerin kendine has söylemleri ve yazarların farklı yaşam deneyimleriyle iki eser arasındaki benzerlik ve farklılıkları da ortaya çıkarmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Thomas More, Jonathan Swift, Ütopya, Hiciv, Söylem

AN OVERVIEW OF ECO-POETRY AND *RIPRAP* (1959) BY GARY SNYDER

Süleyman KASAP

Assoc. Prof., Van Yuzuncu Yil University, Faculty of Education, Department of Foreign
Languages Education, ORCID ID: 0000-0001-8367-8789

Rojev Ağıt SARI

Postgraduate Student, Van Yuzuncu Yil University, Institute of Social Sciences, Department
of English Language and Literature, ORCID ID: 0000-0003-2458-7435

Abstract

As the ages progress, the burden of the world increases. The responsibilities that come with the increasing burden are a goal, especially in the scientific world, and require extra effort. These responsibilities and burdens take place in life within the framework of ecology studies. As technology increases in the world, so do concerns. These concerns go hand in hand with the destruction of nature. The burden of the scientific world can sometimes be heavy. Literature can be considered as a shelter that embraces the whole of humanity as it contains a common heritage in the common world. For this reason, literature can be considered as a solution to prevent ecological disasters. More specifically, poetry constitutes one of the notable branches of literature in the presentation and solution of ecological disasters. The term eco-poetry, which has gained influence in modern times, is a discipline that goes hand in hand with science and also questions ethical concepts. Eco-poetry, which incorporates environmental problems, images or discourses, has existed since the 1960s, presents the problems of the world, which is the common heritage of all humanity, elaborates solutions and has important representatives of this discipline. Gary Snyder, whose works make him one of the important representatives of literary heritage, is not only a beatnik but also one of the leading names of eco-poetry theory. *Riprap* is an important poem composed by Snyder in 1959. This poem, which resembles the speech of a person describing her or his surroundings, represents the nature of many things with its complex structure. The aim of this study is to examine the concept of eco-poetry in general and to evaluate the eco-poetic elements in Gary Snyder's poem *Riprap*, published in 1959.

Keywords: Gary Snyder, *Riprap*, Ecopoetic Vision, Eco Poetry

Özet

Çağlar ilerledikçe, dünyanın sırtladığı yük artmaktadır. Artan yükün getirdiği sorumluluk özellikle bilim dünyasının merceğine girmektedir ve ekstra çaba gerektirmektedir. Bu sorumluluklar ve yükler, ekoloji çalışmaları kapsamında yaşamda yer etmektedir. Küreselde artan makineleşme ile kaygılar da artış göstermektedir. Bu kaygılar doğanın tahribi ile paralellik göstermektedir. Bilim dünyasının sırtladığı yük bazen ağır olabilmektedir. Edebiyat ortak dünyada ortak bir mirası barındırması hasebiyle, tüm insanlığı kucaklayan bir sığınak olarak değerlendirilebilir. Bu sebeple edebiyat, ekolojik felaketlerin önünü alabilmek adına bir çözüm yolu olarak değerlendirilebilir. Daha spesifik olarak, şiir ise ekolojik felaketlerin sunumu ve çözümünde edebiyatın önemli dallarından birini oluşturmaktadır. Çağdaş dönemlerde etkisini artıran terim, eko şiir, bilim ile el ele ilerleyen aynı zamanda etik kavramları da sorgulayan bir disiplindir. Çevresel sorunların, imgelerin ya da söylemlerin yer verildiği eko şiir, 1960'lı yıllardan beri varlığını sürdürmekte, tüm insanlığın ortak mirası olan

dünyanın sorunlarını sunmakta, çözümler üretmektedir ve bu disiplinin önemli temsilcileri bulunmaktadır. Kompoze ettiği eserleri ile edebiyat mirasının önemli temsilcilerinden biri olan Gary Snyder, bir Beatnik olmanın yanı sıra eko şiir kuramının da önde gelen isimlerindendir. *Riprap*, Snyder'ın 1959'da ele aldığı önemli bir şiirdir. Etrafını betimleyen bir kişinin konuşmalarını andıran bu şiir, karmaşık yapısı ile birçok şeyin doğasını sunmaktadır. Bu çalışmanın hedefi, Eko şiir kavramını genel hatlarıyla incelemek ve Gary Snyder'ın 1959'da yayımlanan *Riprap* adlı şiirindeki eko-şiirsel öğeler değerlendirmektir.

Anahtar Kelimeler: Gary Snyder, Riprap, Eko-şiirsel Bakış, Eko Şiir

**TAŞRADA GÜÇ VE İKTİDAR: YAŞAR KEMAL'İN İNCE MEMET
DÖRTLEMESİNDE TOPRAK AĞALIĞI**

POWER AND POWER IN THE COUNTRY: THE LANDLORD IN YAŞAR KEMAL'S
FINE MEMET QUARTET

İsmail KIRAN

Yüzüncü Yıl Üniversitesi

Edebiyat Fakültesi

Sosyoloji Bölümü

Özet

Yaşar Kemal edebiyatla ilgilenmiş şiir, hikâye ve roman yazdığı gibi röportaj türünde de eserler vermiştir. İnce Memet dörtdemesi başta olmak üzere bin bir çiçekli bahçeyi andıran eserleriyle edebiyat alanında kalıcı izler bırakmıştır. Yaşantısı halk kültürü açısından zengin bir tarihi mirası ihtiva eden Çukurova bölgesinde geçmiştir. Bu nedenle bölge insanlarını zamanın ruhuna uygun bir şekilde romanlarında konu edinmiş ve onlar üzerinden hayata değer katmıştır. Eserlerinde ideolojik konuları işlediği gibi toplumsal gerçeklikle de ilgilenmiştir. İtirazını İnce Memet Dörtdemesi'nde ifadesini bulan Abdi Ağa, Hamza Ağa, Mahmut Ağa ve Murtaza Ağa karşısında duran İnce Memet üzerinden sömüren ve sömürülen ilişkisini işleyerek dile getirmiştir. Toplumun ihtiyaç duyduğu adalet duygusu ile birlikte yaşama özleminin nasıl inşa edilebileceği konusunda toplumun sesi olmuştur. Geleneksel halk kültürü ile batı kültürünü birleştirmeye çalışmıştır. Bu nedenle bildiri, Çukurova'nın bereketli toprakları üzerinde hâkimiyetini sürdüren ağaların tahakkümü altında yaşam mücadelesi veren insanların kurulu düzene karşı İnce Memet'in şahsında sembolleşen başkaldırısı eleştirel bir yaklaşımla çözümlenmektedir. Taşrada güç ve iktidar mücadelesi feodal bir karakter arz etse bile ağalık olgusu tarihi bir birikime sahiptir. İstihdama sunduğu katkı ve tarım toprakları üzerinde yapılan üretim modern toplumun yaşam garantisi olmuştur. Bu nedenle toprak ağalığı aristokrasinin bir sonucudur. Eleştirisi ise romancılardan ziyade o kültürün taşıyıcısı ve aynı zamanda iktidar sahibi olan toprak ağaları tarafından yapılabilir.

Anahtar Kelimeler: Yaşar Kemal, İnce Memet Dörtdemesi, Taşra Düzeni, Toprak Ağalığı

Summary

Yaşar Kemal was interested in literature, wrote poems, stories and novels, as well as giving works in the form of interviews. He left permanent traces in the field of literature with his works resembling a thousand and one flowered gardens, especially İnce Memet's quartet. His life was spent in the Çukurova region, which contains a rich historical heritage in terms of folk culture. For this reason, he used the people of the region in his novels in accordance with the spirit of the time and added value to life through them. In his works, he dealt with ideological issues as well as social reality. Abdi Ağa, who found his objection in the İnce Memet Quartet, expressed the relationship between the exploiter and the exploited through İnce Memet, who stood against Hamza Ağa, Mahmut Ağa and Murtaza Ağa. He has been the voice of the society on how to build the sense of justice that society needs and the longing to live together. He tried to combine traditional folk culture with western culture. For this reason, the paper analyzes the revolt of people struggling for life under the domination of the landlords,

who maintain their dominance over the fertile lands of Çukurova, against the established order, symbolized in the person of İnce Memed, with a critical approach. Even though the struggle for power and power in the countryside has a feudal character, the phenomenon of agility has a historical background. Its contribution to employment and production on agricultural lands have been the life guarantee of modern society. Thus landlordism is the result of the aristocracy. The criticism can be made by the landlords, who are the bearers of that culture and also have power, rather than the novelists.

Keywords: Yaşar Kemal, İnce Memet Quartet, Provincial Order, Landlord

STUDY OF FACTORS EFFECTING EMPLOYEE'S TURNOVER INTENTION IN
PUBLIC AND PRIVATE SECTORS BANKS

Dr Priyanka Agarwal

Assistant professor, Amity business school, amity university, Noida

Abstract

Organizational success in today's highly competitive environment is largely dependent on its human capital. The productivity and profitability of every bank may be attributed in great part to the efforts of its employees. The growth and performance of the economy are directly linked to the performance of banks, which in turn have a direct influence on the growth and productivity of the economy as a whole. Banking's performance on its ability to successfully manage its human resources and gauge whether or not its workers are pleased. This study analyses the turnover intention, and the factors related to it. Various variables like job satisfaction, peer influence, organisation commitment etc, were taken for the study. The target population for the study was bank employees. Questionnaire was distributed among them for data analysis. Analysis was done with the help of MS excel and SPSS software. The findings suggest that job satisfaction and turnover intention of the employees are have a corelation and there exist various factors like low compensation, colleagues influence, job stress, organisation politics etc that influences the turnover of the employees.

Keywords: Job Satisfaction, Satisfaction Level, Job Satisfaction Aspects, Public Sector Bank, Private Sector Bank, Bank Employees, etc.

INTRODUCTION

Turnover intention is often seen as a workplace problem that should be avoided at all costs, such as the expenses of recruiting and choosing new personnel or the potential failure costs that might arise during the first phase, according to several academics. Management may not see turnover as a bad thing, as shown by research. As a result, there seems to be a proper and incorrect sort of turnover in businesses: While employers prefer to get go of underperformers, they prefer to keep top performers. When it comes to obtaining a new job, it is the later workers that are more likely to succeed. Because of this, it is possible that the most employable staff may be the ones most likely to consider leaving the company. According to Benson's (2006) study, participation in tuition-reimbursement programmes increases the likelihood of employee turnover since these programmes help workers develop more broad and marketable abilities. In contrast, according to turnover theories, the turnover process isn't a linear choice process. Employees' decisions about leaving the company are heavily influenced by their impressions of the job market, particularly their assessment of the amount and quality of outside options.

Organizational success in today's competitive environment is largely reliant on the quality of its workforce. This rule applies to banks as well. The Bank's personnel are a significant asset to the company. The more pleased they are, the more productive they are and the more money they make for the company. If you want to know how people are feeling about their employment in today's extremely competitive workplace, you need to know how pleased they are with various aspects of their work life. Efficient management of human resources and

a high level of work satisfaction in banks impact not only the bank's success but also the expansion and performance of the whole economy as a whole. Because banking relies heavily on human resources, it's crucial to manage those resources efficiently and to find out whether the company's workers are content or not, because only if they're satisfied will they work hard and portray a favorable image. The more pleased they are, the more productive they are, and the more money they make for the company. There are several factors that contribute to an organization's overall environment, including the level of employee happiness. When we talk about someone's emotional response to their work, we're referring to their level of job satisfaction. Emotional well-being arises when a person's work seems to be in line with their employer's stated ideals.

LITERATURE REVIEW

Studies show that unweighted satisfaction ratings for different aspects of a work are a better measure of total job satisfaction than satisfaction scores weighted by importance. Researcher (Allen, 2003) conducted research on the employment satisfaction of staff at a North Indian university that is relatively new. In order to conduct this research, a total of 106% of the school's teachers and administrators were interviewed. To determine which factors are linked to work contentment, researchers used the Chi-square test of independence. There was no correlation between job satisfaction and any of the following variables: age, work experience, gender, job security, job assignment, and occupational category.

The turnover process has been modelled in a number of ways by researchers. Employee turnover may be anticipated using comprehensive measures of work happiness, according to (Babalola, M. T., 2016). Alternatively, high job satisfaction is linked to low turnover. The connection between work happiness and actual employee turnover is influenced by intentions, according to study.

According to (Barsky, A., 2008), several research investigating the links between leaving intentions and actual departure behavior have shown that the two are statistically significant. This means that if you're thinking about quitting your work, you're already on the road to quitting your job. Most published turnover models integrate employee turnover intention as a factor because of this.

According to (Bowie, N. E., 2011), gauging turnover intention is the second-best technique since it consistently and promptly precedes actual employee turnover. Employee turnover and employee turnover intention would be used interchangeably throughout this article.

Job satisfaction and organizational culture will be examined now that the link between turnover intention and job satisfaction has indeed been established. The conceptual model given above suggests that the association between work satisfaction and employee turnover intention is moderated by contentment with organizational culture. The employee with the higher level of satisfaction with their work environment has a lower intention to leave the company than the one who has a lower level of contentment with their work environment. The notions of work satisfaction and organizational culture are first defined and explored since there is no clear agreement on a definition. (Byrne, B. M., 2010)

According to (DeConinck, J. B., 2010), professionalism in the workplace correlates positively with job satisfaction. A statistically significant negative link has been observed

between turnover intention and both an inventive and a pleasurable atmosphere, according to the author's findings. Organizations with bureaucratic organizational cultures have the lowest levels of work satisfaction and organizational commitment, according to Silverthorne (2004), as compared to creative and supportive cultures. Assuming that a workplace where employees feel valued, respected, trusted, and proud of their work is conducive to job satisfaction, it's not hard to see why.

Employees who are less engaged are more likely to quit their jobs, especially when it comes to voluntary departures. Since work happiness and employee turnover intention are negatively connected, this is widely understood. An organization's ability to identify the aspects that contribute to employee happiness is vital for both practical and performance reasons. (Elçi, M., Şener, 2012)

METHODOLOGY

Objectives of the study

- To study the factors effecting employee's turnover intention in public and private sectors bank.
- To study the correlation between job satisfaction, job stress and turnover intention of an employee.

Hypothesis

- H1: There is no significance relationship between employee turnover intention of public sector banks and private sector banks.
- H2: There is no significance relationship between age and important services availed by employees from public and private banks
- H3: There is a negative influence of prevalence of employee turnover in bank sector on measures for reducing employee turnover retention.

Research Design

Descriptive and Exploratory Research Design was used for the study.

Type of Data

Primary data was considered for the purpose of analysis which has been collected with the help of questionnaire that was distributed with using the digital platforms to different areas for respondents. In further to these responses has been collected. Collection of responses has been additional examined using the help of analysis tool.

Sampling Technique

Random sampling technique was carried into significance for choosing the sampling for responding the issues that were plated in questionnaire. Majority of the people chosen were working or pursuing higher education.

Sample size

people responded the questions mentioned in the questionnaire and those responses has been collected and further being utilized for analysis.

Analysis Tools

For the computation of the primary data analysis, normal excel calculations was applied, and other statistics analysis was done with the help of Microsoft Excel tabular and chart form.

All the data has been represented in the chart form for the prospects of analysis. Data has been represented in the form of pie chart and prior to it, it was collected in tabular form with the use of Microsoft Excel.

The instruments considered for the analysis of the collected data with the help of questionnaire are:

- Microsoft Excel
- Normal calculation method
- SPSS

Analysis Proposed

- Correlation Analysis
- Chi-square
- ANOVA

DATA ANALYSIS AND INTERPRATATION

Reliability Test of Analysis

Reliability Statistics	
Cronbach's Alpha	N of Items
.891	36

Cronbach's Alpha reliability test was used to see whether the variables were internally consistent based on the data obtained. As long as Cronbach's Alpha is larger than 0.7, the data acquired is credible and consistent, allowing for further investigation.

Chi-Square Test of Analysis

Table:1 Chi-Square for organizational commitment and minimal staff turnover

A high level of organizational commitment and minimal staff turnover may be achieved by providing workers with assistance from inside the business.					
Crosstabulation					
Count					
		A high level of organizational commitment and minimal staff turnover may be achieved by providing workers with assistance from inside the business.			Total
		yes	no	maybe	
Do you work in banking sector as an employee?	yes	40	9	7	56
	no	1	0	0	1
Total		41	9	7	57

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)

Pearson Chi-Square	.397 ^a	2	.820
Likelihood Ratio	.666	2	.717
Linear-by-Linear Association	.335	1	.563
N of Valid Cases	57		
a. 3 cells (50.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is .12.			

The value for Chi-square of analysis for working in the banking sector and belief about public sector banks being concerned about employee turnover intention at 0.01 level, ($\chi^2=0.397$, $p=0.82$).

- H_0 : There is no significance relationship between organizational commitment and employee turnover.

- H_1 : There is a significance relationship organizational commitment and employee turnover.

From the above table, since the value of $p>0.05$, it is clear that the null hypothesis is accepted and the alternate hypothesis is rejected.

Correlation Test of Analysis

Table:2 Correlation between Job satisfaction and turnover intention.

Correlations			
		Age	Deciding to work for this organisation was a definite mistake on my part.
Age	Pearson Correlation	1	-.341**
	Sig. (2-tailed)		.009
	N	57	57
Deciding to work for this organisation was a definite mistake on my part.	Pearson Correlation	-.341**	1
	Sig. (2-tailed)	.009	
	N	57	57
**. Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).			

The correlational value for the Correlation between job satisfaction and turnover intention. negatively correlated at 0.01 level, the value being ($r=-0.341$, $p=0.009$). This states a negative correlation between age and important services availed by individuals from public and private banks.

- H_0 : There is no significance relationship between job satisfaction and turnover intention.

- H_1 : There is a significance relationship between job satisfaction and turnover intention.

Through the correlation table, we can depict the significance value of the variables and know if there is any relationship between them. Since the value of p in correlation coefficient between age and important services availed by employees from public and private banks is $p<0.05$ therefore, we reject the null hypothesis and accept the alternate hypothesis.

Regression Test of Analysis

Table:3 Regression between prevalence of employee turnover in bank sector and measures for reducing employee turnover retention

ANOVA ^a						
Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	.990	4	.248	1.423	.239 ^b
	Residual	9.045	52	.174		
	Total	10.035	56			
a. Dependent Variable: factors that would influence the turnover of employees in banks?						
b. Predictors: (Constant), According to you what could be the factors that would influence the turnover of employees in banks? [low compensation] [poor work life balance] [Low job satisfaction] [overscheduling] [All of the above]						

The regression value for the regression between factors that would influence the turnover of employees in banks is 0.99 at 0.24 level with prevalence factors that would influence the turnover of employees in banks independent variable.

- H₀: The model is not a good fit
- H₁: The model is a good fit

The ANOVA table signifies if the model is a good fit or not. As significance value (p)<0.05, null hypothesis is rejected, therefore, these factors that would influence the turnover of employees in banks.

FINDINGS:

- Majority of the respondent were male, followed by people who were female.
- Maximum of the people belongs to 26-35 years of age group, followed by people who belongs to 21-25 years of age group.
- Majority of the respondents have annual income of 9 LPM or greater than this.
- Majority of the respondents disagree with the statement that they often think about quitting their present job, followed by people who strongly disagree with the statement and also the people who were neutral about this.
- According to majority of the respondents the major advantage of turnover is that it improves talent potential, avoids complacent work, increases productivity, create talent success and identifies flaws in the job.
- Majority of the respondents strongly disagree with the statement that they probably looking for a new job next year, followed by people who were neutral about this.

- Organizational politics was the major reason for turnover in the respondent's organization. followed by the organizational justice was the second most chosen reason for turnover in respondents' organization.

- Majority of the respondents says yes that A high level of organizational commitment and minimal staff turnover may be achieved by providing workers with assistance from inside the business, followed by people who were unsure about the statement.

- Majority of the respondents strongly agrees with the statement that their job fully utilizes their skills, followed by people who agrees with the statement.

- According to the respondent low compensation was the factor that influenced the turnover of employees in banks, low job satisfaction was also another reason what influencing the turnover of employees in banks.

- Majority of the respondents strongly disagree with this statement that deciding to work for their organization was a mistake on their part, followed by people who disagree with this statement.

Results from Chi- Square Test of Analysis:

- **Chi-Square 1:** The value for Chi-square of analysis for A high level of organizational commitment and minimal staff turnover at 0.01 level, ($\chi^2 = 0.397$, $p = 0.82$).

Results from Correlational Test of Analysis:

- **Correlation table 2:** The correlational value for the Correlation between job satisfaction and turnover intention. negatively correlated at 0.01 level, the value being ($r = -0.341$, $p = 0.009$). This states a negative correlation between age and important services availed by individuals from public and private banks.

Results from Regression Test of Analysis:

- **Regression table 3:** The regression value for the regression factors that would influence the turnover of employees in banks is 0.99 at 0.24 level with prevalence of factors that would influence the turnover of employees in banks independent variable. As significance value ($p < 0.05$), null hypothesis is rejected, therefore, these factors that would influence the turnover of employees in banks.

CONCLUSION

Ethical leaders serve as role models for their colleagues when it comes to ethical concerns in the workplace. Thus, our findings support the theory that leaders' ethical awareness plays a significant role in developing an ethical atmosphere in a company. This suggests that employees' willingness to leave a business may be lessened if they have a positive impression of its ethical atmosphere. Distributional justice affects turnover intention both directly and indirectly, according to the findings, which suggest that ethical atmosphere is a moderating factor in the interaction between the two concepts. Ethical atmosphere, however, was not shown to have a significant influence in the relationship between procedural justice turnover intention and ethical climate. Additionally, the researchers looked at whether or not employee turnover was influenced by their level of faith in their supervisors' ability to uphold high ethical standards. The data showed that confidence in the leader completely mediates the association between ethical leadership and turnover intention. This is also reinforced by research that claims that workers' faith in their bosses has an impact on their decision to leave the company.

Employees who have faith in their bosses are less likely to abandon their employment. A peaceful work environment may be fostered by a well-respected leader who has earned the trust of the organization's members. Another study found that confidence in the leader somewhat mediates the relationship between distributive fairness and turnover intention. Trust in the leader has a partial influence on both procedural and distributive fairness and turnover intention, as well as turnover intention. Even though a direct influence of procedural fairness on turnover intention has been identified, there is no major intermediary role for confidence in the leader. Public and private banks may differ in their ability to retain and recruit personnel depending on their opinions of ethical leadership and fairness, according to this research. There was a significant difference in the mean values of all dimensions (ethical leadership, procedural and distributive justice, ethical atmosphere, and confidence in leader) between private and public bank workers in this regard. There were some changes found in the data sets, however structural invariance found that there were no differences in the interactions between constructs between private and public banks. In the subject of business and organizational behavior, we have made a significant contribution by presenting evidence of the mediating effects of both confidence in the leader and ethical atmosphere on the relationship between ethical leadership and the desire to switch over. It is important to note that the study also reveals insights into the banking business that have not been thoroughly examined in prior empirical research. Some restrictions should be noted as well. There are a number of reasons to widen the scope of the research to include additional financial institutions, such as participation and investment banks and other intermediaries, in order to provide a more complete picture of the industry. In earlier research, increased work satisfaction has been linked to improved job performance, and this is consistent with the findings of this study. Employees in high-performing cultures are more likely to be engaged and committed in their work, as well as more open to new ideas and ways of doing things. It has been shown that a decrease in turnover has a positive effect on productivity and performance in the workplace.

References

- Allen, D. G., Shore, L. M., & Griffeth, R. W. (2003). The role of perceived organisational support and supportive human resource practices in the turnover process. *Journal of Management*, 29(1), 99–118.
- Ambrose, M. L., & Schminke, M. (2003). Organization structure as a moderator of the relationship between procedural justice, interactional justice, perceived organizational support, and supervisory trust. *Journal of Applied Psychology*, 88(2), 295– 305.
- Anderson, J. C., & Gerbing, D. W. (1988). Structural equation modeling in practice: A review and recommended two-step approach, *Psychological Bulletin*, 103, 411–423.
- Arslantas, C., & Dursun, M. (2008). The impact of ethical leadership behavior on trustin manager and psychological empowerment: The mediating role of interactional justice. *Anadolu University Journal of Social Sciences*, 8(1), 111–128.
- Aryee, S., Budhwar, P. S., & Chen, Z. X. (2002). Trust as a mediator of the relationship between organizational justice and work outcomes: Test of a social exchange model. *Journal of organizational Behavior*, 23(3), 267–285.

Babalola, M. T., Stouten, J., & Euwema, M. (2016). Frequent change and turnover intention: The moderating role of ethical leadership. *Journal of Business Ethics*, 134(2), 311–322.

Bagozzi R. P., & Yi, Y. (1988). On the evaluation of structural equation models. *Journal of the Academy of Marketing Science*, 16(1), 74–94.

Barsky, A. (2008). Understanding the ethical cost of organizational goal-setting: A review and theory development. *Journal of Business Ethics*, 81(1), 63–81.

EBÛ 'ALÎ EL-FÂRİSÎ VE "EL-İDÂH EL-'ADUDÎ" ADLI ESERİNİN
İNCELENMESİ

ABU 'ALI EL-FARISI AND THE EXAMINATION OF THE WORK TITLED "AL-IDÂH
AL-'ADUDÎ"

Yüksel ÇELİK

Dr. Öğr. Üyesi, Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Arap Dili ve Belagatı Anabilim Dalı

Ersin AKDAĞ

Yüksek Lisans Öğrencisi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam
Bilimleri Anabilim Dalı Arap Dili ve Belagatı Bölümü

Özet

Ebû 'Alî el-Fârisî (288/901-377/987), İslam medeniyetinin zirveye ulaştığı bir çağda yaşamış olup hicri 4. yüzyılın önde gelen nahiv alimlerinden sayılmaktadır. Günümüzde İran sınırları içerisinde bulunan Şîrâz şehrinde doğmuştur. İlk eğitimini burada aldıktan sonra Bağdât, Halep, Şam gibi dönemin ilim merkezlerine seyahatlerde bulunmuştur. Özellikle Abbâsi Devleti'nin de başkenti olan Bağdât'ta uzun bir süre kalmış olup farklı ilim kaynaklarından beslenmiştir. ez-Zeccâc, İbnü's-Serrâc, İbn Mücâhid ve İbn Dureyd ismi zikredilmeye değer hocalarındandır. Böylece dönemin en seçkin alimlerinden eğitim gören Ebû 'Alî öğrendiklerini mezcederek bir taklitçi olmaktan sıyrılmıştır. Hocaları vefat ettikten sonra onların yerini alarak alanında otoriter olmayı başarabilmiştir. Bundan dolayı olacak ki kendisinden sonra yazılan nahiv eserlerinde görmezden gelinemeyecek birisi olmuştur. Kullanmış olduğu kıyas metoduyla gelenek içinde kalarak yeni görüşlere yelken açmıştır. Eserlerinde sıklıkla nahiv ilminin illetlerine (dilîn felsefî boyutuna) değinerek ezberci bir yaklaşımdan uzak durmuştur. Nitekim nahvin illetleri denilince akla gelen ilk kişilerden birisinin de Ebû 'Alî'nin öğrencisi İbn Cinnî olması onun bu konudaki en büyük başarısıdır. Müellif sarf, nahiv ve kırâat alanında birbirinden değerli eserler miras bırakmıştır.

Ebû 'Alî'nin en meşhur eserlerinin başında nahiv alanında kaleme aldığı *el-İdâh* adlı eseri gelmektedir. Müellif eseri, Büveyhî Devleti hükümdarı Adududdevle'ye ithafen kaleme almıştır. Eser, sade ve anlaşılır bir dille yazılmış olup nahiv konularını sistematik bir şekilde işlemektedir. Eserde ihtilafî konulara pek fazla değinilmeyerek eserin bir başucu kitabı olma amacı taşıdığı anlaşılmaktadır. Ayrıca kendisinden önce yazılan eserleri nisbeten gölgede bırakmıştır. Nitekim üç asır boyunca medreselerde ders kitabı olarak okutulması bunun en büyük delilidir. Üzerinde onlarca şerh vb. çalışmalar yapılan eser tekrar eski değerine kavuşmayı beklemektedir.

Anahtar Kelimeler: Nahiv, Ebû 'Alî, el-İdâh el-'Adudî,

Abstract

Abu 'Ali al-Farisi (288/901-377/987) lived in an age when Islamic civilization reached its peak and is considered one of the leading syntax scholars of the 4th century AH. He was born in the city of Shiraz, which is in the borders of Iran today. After receiving his first education here, he traveled to the science centers of the period such as Baghdad, Aleppo and Damascus. He stayed for a long time in Baghdad, which was also the capital of the Abbasid

State, and was fed from different scientific sources. ez-Zeccâc, İbnü's-Serrâc, İbn Mujahid and İbn Dureyd are among his teachers worth mentioning. Thus, Abu 'Ali, who was educated by the most distinguished scholars of the period, got rid of being an imitator by combining what he learned. After the death of his teachers, he succeeded to become an authoritarian in his field by taking their place. For this reason, he has become a person who cannot be ignored in the syntax works written after him. With the method of comparison he used, he remained within the tradition and set sail for new views. In his works, he avoided a rote approach by often mentioning the ills of grammar (philosophical dimension of language). As a matter of fact, the fact that one of the first people that comes to mind when it comes to the diseases of nahwî is İbn Jinnî, the student of Abu 'Ali, is his greatest achievement in this regard. The author left a legacy of valuable works in the field of nahiv and recitation.

One of Abu 'Ali's most famous works is al-Idah, which he wrote in the field of grammar. The author wrote the work dedicated to Adududdevle, the ruler of the Buveyhi State. The work is written in a plain and understandable language and systematically deals with syntax issues. It is understood that the controversial issues are not mentioned much in the work, and it is understood that the work aims to be a bedside book. In addition, he relatively overshadowed the works written before him. As a matter of fact, the fact that it was taught as a textbook in madrasahs for three centuries is the biggest proof of this. Dozens of annotations etc. on it. The work, which has been studied, is waiting to regain its former value.

Keywords: Nahiv, Abu 'Ali, al-Idah al-'Adudi,

TRANSLATORS' DECISIONS BASED ON VINAY AND DARBELNET'S
TRANSLATION STRATEGIES: A CASE STUDY ON ERNEST HEMINGWAY'S
THE SUN ALSO RISES

Esra ÜNSAL OCAK

Lect., Van Yüzüncü Yıl University, School of Foreign Languages
ORCID ID: 0000-0002-0669-8513

Abstract

In the field of Translation Studies, many methods and strategies are suggested in order to describe how a text should be translated, and how translators can handle problems they come across during the translation process. Several translation strategies are applied by translators to solve a problematic issue in the source text that might be difficult to understand for the target readers in the target language. While some translation scholars propose translation methods dealing with the whole texts, some of them suggest different strategies dealing with the translation of sentences or smaller units. In this sense, it is probable to have a wide range of strategies, unlike methods. One of the widely accepted lists of translation strategies was identified by two French scholars, Vinay and Darbelnet (1958), under the two general titles, direct translation and oblique translation, each of which has sub-procedures. Direct translation covers borrowing, calque, and literal translation, while oblique translation covers transposition, modulation, equivalence, and adaptation. This study aims to investigate translators' decisions in the light of Vinay and Darbelnet's translation strategies via a comparative analysis on the Turkish translations of Ernest Hemingway's novel *The Sun Also Rises*. For this purpose, the data of 40 lexical units including words and phrases were collected in the source text and compared to their Turkish versions translated by different translators in 1986 and 1988, respectively. In this study, it was observed that both translators tended to oblique translation during the translation process. Additionally, this study concluded that even though the target texts belong to the same period, the differences between the translators' decisions were undeniable within the rate of 83% (n=66) out of 80 translation units in total.

Keywords: Translator's decisions, comparative analysis, Vinay and Darbelnet, oblique translation, *The Sun Also Rises*

**TARİHÎ ROMANDA GERÇEKLİK: ÉRIC VUILLARD'IN *YOKSULLARIN SAVAŞI*
BAŞLIKLİ ANLATISINDA TUTSAK RUHLARIN ÖZGÜRLÜK, EŞİTLİK, ADALET
ARAYIŞI**

REALITY IN THE HISTORICAL NOVEL: THE SEEKING FOR FREEDOM,
EQUALITY, JUSTICE OF PRISONED SOULS IN ÉRIC VUILLARD'S NARRATIVE
ENTITLED *THE WAR OF THE POOR*

Fatih AYNACI

Dr., Aksaray Üniversitesi, ORCID No: <https://orcid.org/0000-0002-3718-8081>

Özet

Adalet kavramı, ayırım gözetmeksizin neredeyse tarihin her döneminde tüm insanlığın varlığına ihtiyaç duyduğu, toplumları bir arada tutan temel dinamiklerden birini oluşturmaktadır. Adalet gereksiniminin bir sonucu olarak ortaya çıkan özgürlük ve eşitlik kavramlarıysa, bu temel unsura güç veren başat insanî değerler arasında yer almaktadır. Birbiriyle bağıntılı, iç içe geçmiş bu üç kavram arasında bütünleşmeyi sağlamak üzere girişilen mücadelelerin ya da arayışların en belirgin örneklerine "birey" söyleminin tarihsel zeminin hazırlandığı Orta Çağ ve sonrası Avrupa tarihinde rastlamak mümkündür. Zira bu dönem, krallıklar, feodal yönetimler ve kilise kıskacında baskılanan Avrupa toplumunun özgürlük, eşitlik, adalet arayışının simgesel bir değer kazandığı, aynı zamanda modern Avrupa'nın temellerinin atıldığı geniş tarihsel bir aralığı tanımlamaktadır. Bu noktada toplumsal gerçeklere sanatsal bir üslupla insanî açıdan bakmayı amaçlayan tarihî romanlar aracılığıyla bu türden konuların birey ve toplum düzeyinde anlaşılmasına ve geçmişin bugüne taşınıp geleceğin sağlam temeller üzerine inşa edilmesine yardımcı olunabileceği öngörülmektedir. Bu bağlamda çağdaş Fransız yazar Éric Vuillard'ın *Yoksulların Savaşı* (*La guerre des pauvres*, 2019) başlıklı anlatısının ele alınacağı bu çalışmada, Orta Çağ ve sonrası Avrupa tarihinde mevcut düzenin tutuculuğuna ve baskılarına başkaldırmak zorunda kalan halkın egemen güçler karşısında söz konusu kavramlar temelinde verdiği özverili mücadele ve bu sürece öncülük eden tarihî şahsiyetlerin metinde yer verilen güdüleyici eylemleri üzerinde durulacaktır. Böylece anlatı boyunca tarihî gerçeklikle kurgu arasında çelişkilere neden olmayacak bir dengenin sağlanıp sağlanamadığına ilişkin genel bir kanıya varılmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Özgürlük, Eşitlik, Adalet, Mücadele, Birey, Toplum.

Abstract

The concept of justice constitutes one of the basic dynamics that holds societies together, which all humanity needs in almost every period of history, regardless of discrimination. The concepts of freedom and equality, which emerged as a result of the need for justice, are among the principal human values that sustain this basic element. It is possible to come across the most obvious examples of struggles or searches that show integration between these three interrelated and intertwined concepts in Medieval and later European history, where the historical ground of the "individual" discourse was prepared. Because this period, it defines a wide historical interval in which the search for freedom, equality and justice of the European society, which was oppressed by the kingdoms, the feudalism and the church was symbolized,

and at the same time, the foundations of modern Europe were built. At this point, it is predicted that historical novels, which aim to look at social realities from an artistic and humane perspective, can contribute to understanding such subjects at the level of the individual-society, and to building the future on solid foundations by bringing the past to the present. In this context, in this study where contemporary French writer Éric Vuillard's narrative entitled *The war of the poor* (*La guerre des pauvres*, 2019) will be discussed, the devoted struggle of the people, who had to rebel against conservatism and oppression of the current order in Medieval and later European history, in front of the dominant powers on the basis of the aforementioned concepts and the incentive actions of historical figures leading this process in the text will be explained. Thus, it will be tried to reach a general opinion about whether a balance can be achieved or not that will not cause contradictions between historical reality and fiction throughout the narrative.

Keywords: Freedom, Equality, Justice, Struggle, Individual, Society.

THE LITERATURE OF PSALMS 101 AND THE CULTURE OF LEADERSHIP
HUBRIS IN NIGERIA: WHITHER NIGERIANS

Favour C. Uroko

Department of Religion and Cultural Studies,
Faculty of the Social Sciences
University of Nigeria, Nsukka

Abstract

Psalms as a literature of the Old Testament explains leadership and its importance to Nigerian leaders and their citizens. Psalms, an Old Testament book composed of sacred songs or sacred poems intended to be sung. This psalm speaks to those of us who are leaders at work, in our families, at school, in our volunteering, in government, in the church, and in any other context in which we exercise leadership. The themes in these Psalms contain aphorisms that speak to Nigerians. The Nigerian leadership is enmeshed in corruption, hubris, narcissism, and avarice. Many office holders in politics, education, economics, and health sectors are syphoning money meant for the development of the government. This has resulted in poverty, death, suicide, and an increased crime rate. The push and pull factors of corruption in leadership in Nigeria have been approached from perspectives which have not yielded the needed results. For instance, some corruption fighting agencies, such as the Economic and Financial Crimes Commission (EFCC), the independent corrupt practices and other related offences commission (ICPC), and the standard organisation of Nigeria (SON), among others. It is believed that the aphorisms and rhetoric in Psalms 101 will serve as a soothing balm in entrenching selfless, and transparent governance in Nigeria.

Keywords: Literature of Old Testament, Psalms 101, Leadership, Hubris, Nigeria, Corruption

**FORCED MIGRATION IN AN ERA OF BANDITRY IN NIGERIA: IMPLICATION
FOR RURAL DEVELOPMENT**

Usman Yusuf Bako
Hauwa Hassan Haruna

Department of History and International Studies
Ibrahim Badamasi Babangida University Lapai, Nigeria

Abstract

The activities of armed bandits through raids, kidnappings and rustling of cattle in Northwestern Nigeria have spread over to rural areas of Rafi Local government areas of Niger State, leading to mass displacement of people and destruction of lives and properties. This paper examines how banditry in rural communities of Rafi Local Government in Nigeria has forcefully displaced people from their communities in the rural areas to urban centres and the implication of that for sustainable rural development. The study utilizes data from key informants' interviews of community leaders from displaced communities in IDP camps, government officials and security agents with vital information. It shows that forced migration of rural communities, as a result of banditry in rural areas, has severe social, political and economic effects on sustainable rural development of the area. Thus, rural banditry is a threat to rural development and efforts to reverse the ongoing rural-urban migration are essential for sustainable rural development. Efforts should focus on restoring peace and order in the banditry affected areas before further efforts to rehabilitate the displaced persons, as well as improve rural infrastructure.

Keywords: Banditry, Forced Migration, Insecurity, Internally Displaced Persons, Rural Development.

GERMİNAL VE SEVGİLİ ARSIZ ÖLÜM ROMANLARINDA YOKSULLUĞUN
AİLE İLİŞKİLERİNE ETKİSİ

THE EFFECT OF POVERTY ON FAMILY RELATIONS IN THE NOVELS GERMİNAL
AND SEVGİLİ ARSIZ ÖLÜM

Doç. Dr. Mustafa SOLMAZ

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

Özet

İnsan yaşamı içerisinde görülebilecek olayların farklı kesitlerinden esinlenilerek yazılan romanlar, yazıldıkları dönemdeki toplumun gelenek, gelenek ve kültürleri hakkında bilgi kırıntıları da aktarırlar. Toplumbilimciler ve iktisatçıların çoğu kez üzerinde durdukları yoksulluk, edebiyat eserlerinde de sıkça karşımıza çıkar. Bu çerçevede, Germinal ve Sevgili Arsız Ölüm romanları da yoksulluğun aile düzeninde ne gibi değişiklikler yapabileceği üzerine kurgulanmıştır.

Kimi toplumlarda asgari ihtiyaçlarını karşılayan birey yoksul olarak görülmezken, bazı toplumlarda, zorunlu ihtiyaçları dışında kalan eğlence, seyahat etme gibi gereksinimlerini karşılayamayan birey yoksul kabul edilebilmektedir. Böylece yoksulluk, farklı tanımları yapılan bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Yoksulluk bazen, 1789 Fransız devriminde olduğu gibi, bir milletin kaderini değiştirecek güçte toplumsal bir değişime neden olabilir. Bazen de toplumun kanayan bir yarası olarak varlığını sürdürmeye devam eder. Ancak yoksulluk, belli bir noktadan sonra, genellikle, bireyin karakteri üzerinde değişimlere neden olur. İnsanın alışageldiği ihtiyaçlarını karşılayamaz hale gelmesi, kişilik yapısı üzerinde derin etkileri ortaya çıkarabilir.

İnceleyeceğimiz Germinal ve Sevgili Arsız Ölüm romanlarında bunu karşılaştırmalı olarak ele alacağız. İlk roman; Fransız yazar Emile Zola'nın, genel olarak, 19. yüzyıl Fransız ekonomisindeki çalkantılardan dolayı halkın ezildiği, aile kurumunun çöktüğü, yozlaşmanın görüldüğü bir toplumsal yapıyı, gerçek bir hikayeden esinlenerek kaleme aldığı 'Germinal' adlı romandır. Yazıldığı dönemde çok ses getiren roman; ülkenin kuzey bölgesinde bulunan kömür işletmelerinin ve buna bağlı olarak maden işçilerinin varlık ile yokluk arasında yaşam mücadelesi vermelerini, aile yapısının bundan nasıl etkilendiğini çarpıcı örneklerle gösterir. Maden işçilerinin zor koşullar altında karın tokluğuna ve aileleri ile ilgili birçok taviz vererek çalışırken işverenlerin şatafatlı bir yaşam sürmesi, ölen işçilerin dikkate bile alınmadan madendeki zararların ön plana çıkması insanlığın nasıl öldüğünü göstermesi açısından önemlidir. Diğerisi ise, Türk edebiyatının günümüz yazarlarından Latife Tekin'in olaylara farklı bir üslupla yaklaşarak yazdığı 'Sevgili Arsız Ölüm' adlı romanıdır. Romanda, köyden kente göç eden bir ailenin ekonomik gücünü kaybetmesi sonucu aile yapısında ne gibi değişiklikler olabileceği gösterilir.

Anahtar sözcükler: aile, yoksulluk, etki, çöküntü, değişim

Summary

Novels, inspired by different sections of events that can be seen in human life, also convey scraps of information about the customs, traditions and cultures of the society at the

time they were written. Poverty, which sociologists and economists often focus on, is also frequently encountered in literary works. In this framework, the novels *Germinal* and *Sevgili Arsız Ölüm* are also fictionalized on what kind of changes poverty can make in the family order.

In some societies, the individual who meets the minimum needs is not considered poor, while in some societies, the individual who cannot meet the needs such as entertainment and travel, other than their essential needs, can be considered poor. Thus, poverty emerges as a phenomenon with different definitions. Poverty can sometimes cause a social change powerful enough to change the destiny of a nation, as in the French revolution of 1789. Sometimes it continues to exist as a bleeding wound of society. But poverty, after a certain point, usually causes changes in the character of the individual. The fact that a person cannot meet his usual needs can reveal deep effects on his personality structure.

We will deal with this comparatively in the novels *Germinal* and *Sevgili Arsız Ölüm* that we will examine. first novel; 'Germinal' is a novel by the French writer Emile Zola, inspired by a true story, about a social structure in which the people were oppressed, the family institution collapsed, and corruption was seen due to the turmoil in the French economy in the 19th century. The novel, which made a lot of noise at the time it was written; It shows with striking examples how the coal enterprises in the northern region of the country and accordingly the mine workers struggle to survive between wealth and poverty, and how the family structure is affected by this. It is important that the employers lead a luxurious life, while the mine workers work under difficult conditions by making many concessions about their stomach and their families, and that the damages in the mine come to the fore without even considering the dead workers, in terms of showing how humanity died. The other one is the novel "Sevgili Arsız Ölüm", written by Latife Tekin, one of the contemporary writers of Turkish literature, by approaching the events with a different style. In the novel, it is shown what kind of changes can happen in the family structure as a result of the loss of economic power of a family who migrated from the village to the city.

Keywords: family, poverty, impact, depression, change

EDEBİ VAROLUŞUN ETİK SINIRLARI

ETHICAL LIMITS OF LITERARY EXISTENCE

Prof. Dr. Z. Gönül BALKIR

Kocaeli Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Özel Hukuk Bölümü, Kocaeli/Türkiye.

ORCID NO:0000-0003-0710-8375

Öğr. Gör. Başak BALKIR GÜLEN

Kocaeli Üniversitesi, Ali Rıza Veziroğlu MYO, Kocaeli/Türkiye.

ORCID NO:0000-0003-0527-2980

Özet

Edebiyat, gerçekliğin yeniden kurgulanmasıdır ve yaratıcısının şahsiyet özelliklerini taşır. Yazarın, anlam arayışları, doğrudan anlatımına ve söylemine yansırken, yarattığı edebiyat, tüm hayata yayılan bir yaşam pratiği ve estetik bir kurgu biçimidir. Edebi duyarlılığı, estetik tadına ulaştıran, yazarın ortaya koyduğu düşüncenin, yaratıcı niteliğidir. Ontolojik açıdan, belli davranışlar ve güzellik anlayışı, her sanat dalında ortak değil midir? Ontolojik varoluş bağlamı, yazarı özgürleştirmeye ve değişmeye doğru götürebilir mi? Sanat, aklın sınırlarını zorlayan, gerektiğinde aklın sınırlarından da özgürleşmeye çalışan bir yaratım biçimi değil midir?

Sanatçının yarattığı, kendi içsel ve dışsal sınırlarıyla ortaya koyduğu edebi bir yaratım biçimidir. Sanatın ontolojik varoluşu, etik ilkelerle korunmalı mıdır? Etik değerler ve sınırlar nerede, nasıl ortaya çıkarlar? Olması gereken, sanatçının kendi içsel sınırları mıdır yoksa toplumun ve geleneğin koyduğu sınırlar mıdır? Yaşam esnasında bilerek yaptığımız, sonuçlarına katlandığımız, sonuçların sorumluluğunu üzerimize aldığımız her şahsiyet özelliği, her sahici söz ve edim; aynı zamanda bizim varoluşumuzu vurgulayan sınır sorunlarını yaratır.

Edebiyatın biçimlendirilmiş gerçekliği, yazarın; kendi ontolojik sınırlarını zorlayarak, gerçeğe ulaşma ve aydınlanma çabası değil midir? Bu zorlamalar, sınırları bilenler için, sınırlamalar yoluyla özgürleşmek değil midir? Sınırları bilmek ve özgürlüğün sınırlanması yoluyla bile olsa, özgürleşme yolunu gösteren olasılıklar değil midir?

Sınırdaki her birikme ve kendi olma çabası, aslında niceliğin, niteliğe dönüştüğü bir kıyıdır ki, bizi başka ufuklara götürür. Çoğu zaman, bu sınırlar, sanatçının yarattığı farklı bakış açılarıyla, ortaya koyduğu farklı tercihlerle, kendi özel duyarlılığı ile belirginleşir ve somutlaşır. Öte yandan son gerçeklik, her zaman sanatçının yarattığı somutlaştırmanın, çok daha ötesindedir. Çalışmamız, araştırma yöntemi olarak, araştırma konumuzla ilgili düzenleme ve politikalar taranarak, nicel araştırma yöntemine başvurulmuş, içerik analizi tekniğiyle irdelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Edebi Duyarlılık, ontolojik varoluş, Etik Sınırlar.

Abstract

Literature is the reconstruction of reality and carries the personality of its creator. While the author's search for meaning is directly reflected in their expression and discourse, the literature they create is a life practice and an aesthetic form of fiction that spans all life. It is the creative quality of the author's thought that conveys literary sensitivity to aesthetic taste. Ontologically, aren't certain behaviors and understanding of beauty common to all branches of

art? Can the ontological context of existence lead the author towards liberation and change? Isn't art a form of creation that pushes the limits of the mind and tries to get rid of the limits of the mind when necessary?

It is a literary form of creation that the artist creates and reveals with its own internal and external limits. Should the ontological existence of art be protected by ethical principles? Where are the ethical values and boundaries, how do they get there? Is it the artist's own inner limits or the limits set by society and tradition? Every personality trait, every genuine word and deed that we deliberately do during life, bear the consequences, and take responsibility for the results; it also creates boundary problems that underline our existence.

Isn't the formatted reality of literature an effort to reach the truth and enlightenment by pushing its own ontological limits? Aren't these compulsions a liberation through limitations, for those who know limits? Aren't they opportunities that point the way to liberation, even through knowing the limits and limiting freedom?

Every accumulation and effort at the border is actually a shore where quantity turns into quality, which takes us to other horizons. Most of the time, these boundaries become clear and concrete with the different perspectives created by the artist, the different preferences he presents, and his own special sensitivity. On the other hand, the final reality is always far beyond the embodiment created by the artist. In our study, as a research method, the regulations and policies related to our research topic were scanned, the quantitative research method was applied, and the content analysis technique was examined.

Keywords: Literary Sensitivity, ontological existence, Ethical Boundaries.

YAZAR TANIKLIĞI

AUTHOR'S WITNESS

Prof. Dr. Z. Gönül BALKIR

Kocaeli Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Özel Hukuk Bölümü, Kocaeli/Türkiye

ORCID NO:0000-0003-0710-8375

Öğr. Gör. Başak BALKIR GÜLEN

Kocaeli Üniversitesi, Ali Rıza Veziroğlu MYO, Kocaeli/Türkiye

ORCID NO:0000-0003-0527-2980

Özet

Edebiyat, biçimlendirilmiş bir gerçeklik olarak ister istemez, yaratıcısının kişilik özelliklerini taşır, bu özellikleri ile birlikte yaratılır. Yazarın, insan olarak hayatına dair tanıklığı ve anlam arayışları, doğrudan anlatımına ve söylemine yansırken, yarattığı edebiyat, tüm hayata yayılan bir yaşam pratiği ve estetik bir kurgu biçimidir. Bir yanda yazarın tanıklığı ile edebiyat eserinin kurmacası ve öte yandan yaşamın kurmaca sorumluluğu aynı anda gerçekleştirilir. Edebi duyarlılığı, estetik tadına ulaştıran, yazarın ortaya koyduğu edebi düşüncenin, yaratıcı niteliğidir.

Sanatçının yaratma gayreti, bize sadece bu edebi farklılaşmayı duyururken, tam da bu edebi farklılaşmayı sezmek ihtiyacımızdan dolayı, sanatçının peşine düşeriz. Sanatçı yarattığı bu kurmacayla bizi, bizim dışımızdakilere yaklaştırır ve bunu bize tattırırken, aynı zamanda biz; kendi şahsiyet özelliğinin tanıklığı dışımızdakilere yaklaştırır. Ve üstelik sanatçı bunu bize sevdirek tattırır.

Yaşam esnasında bilerek, bilinçle yaptığımız, sonuçlarına katlandığımız ve bu sonuçların sorumluluğunu üzerimize aldığımız her şahsiyet özelliğimiz, her sahici söz ve edim, aynı zamanda bizim varoluşumuzu vurgulayan sınır sorunlarını yaratır.

Sanat, sanatçının tanıklığı ile yarattığı ve kendi içsel ve dışsal sınırlarıyla ortaya koyduğu bir yaratım biçimidir. Sanatsal yaratıcılığı, etik ve birtakım geleneklerle, toplumsal değerlerle sınırlandırmaya çalışmak, imkansız bir uğraş değil midir? Olması gereken, sanatçının kendi içsel sınırları mıdır yoksa toplumun ve geleneğin koyduğu sınırlar mıdır?

Karşımıza apaçık dikilen bu açmaza rağmen; yazarın sorumluluğunun, insan değeri ve onuruna bağlı olarak, sınırlanabileceğini söylemek gerekir. Çalışmamız, araştırma yöntemi olarak, araştırma konumuzla ilgili düzenleme ve politikalar taranarak, nicel araştırma yöntemine başvurularak, içerik analizi tekniğiyle irdelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yazar Tanıklığı, etik sorumluluk, etik sınırlar.

Abstract

As a shaped reality, literature inevitably carries the personality of its creator and is created together with these features. While the author's testimony of his life as a human being and his search for meaning are directly reflected in his expression and discourse, the literature he creates is a life practice and an aesthetic form of fiction that spans all life. On the one hand, the witness of the author and the fiction of the literary work and on the other hand the fictional

responsibility of life are realized simultaneously. It is the creative quality of the literary thought put forth by the author, which conveys the literary sensitivity to the aesthetic taste.

While the artist's effort to create only announces this literary differentiation to us, we follow the artist precisely because of our need to sense this literary differentiation. With this fiction he created, the artist brings us closer to those outside of us and makes us taste it, at the same time we; the testimony of his own personality trait brings us closer to those outside us. And moreover, the artist makes us taste it by making us love it.

Every personality trait, every genuine word and deed that we deliberately, consciously do, bear the consequences of and take responsibility for these results, also creates boundary problems that emphasize our existence.

Art is a form of creation that the artist creates with his witness and reveals with his own internal and external limits. Isn't it an impossible endeavor to try to limit artistic creativity to ethics and certain traditions and social values? Is it the artist's own inner limits or the limits set by society and tradition? Should the ontological existence of art be protected by ethical principles? Despite this stalemate that stands before us; it should be said that the responsibility of the author may be limited depending on human value and dignity. In our study, as a research method, the regulations and policies related to our research topic were scanned, the quantitative research method was applied, and the content analysis technique was examined.

Keywords: Author's testimony, ethical responsibility, ethical boundaries.

A CULTURAL OVERVIEW OF THE TOURISM POTENTIAL OF ICHERI
SHEHER CARAVANSARAIES IN COMMERCIAL RELATIONS

TİCARİ İLİŞKİLERDE İÇERİ ŞEHİR KERVANSARAYLARININ TURİZM
POTANSİYELİNE KÜLTÜREL BAKIŞ

PhD student **Gulnar NAZAROVA**

Azerbaijan Tourism and Management University, Faculty Social Management

Abstract

Baku, the capital of Azerbaijan, has an important role in world trade for centuries. Being surrounded by the Caspian Sea has a positive effect on the functioning of the port city of Baku. Thus, Baku has had very strong trade relations with China, Dagestan, Russia, Iran and other countries for many years. It is very important to have a caravanserai for travelers and merchants who come to the city in commercial relations. In ancient times, caravanserais were used as accommodation centers for merchants from distant lands for commercial purposes. Therefore, there were many caravanserais in Icheri Sheher in the center of Baku. From the earliest period until the 1920s was widespread commercial use of the caravanserai in Icheri Sheher. In general, the caravanserai as a cultural place is one of the main monuments of tourism. Among the caravansaries of Icheri Sheher, monuments such as Bukhara caravanserai, Multani caravanserai, Small caravanserai, Kasim bey caravanserai have survived to the the present day. The article tries to explain the commercial and cultural purpose of the existing caravanserais in Baku Castle from the ancient period to the 1920s. At the same time, the aim of the article is to talk about the current state of the caravanserais in the mentioned years. As a result, starting from all these purposes, the past and present cultural values of the Icheri Sheher caravanserais are compared in the article and their importance in modern Icheri Sheher tourism is researched.

Keywords: Baku, The Caravanserais of Icheri Sheher, Commercial Relations, Culture, Tourism.

Özet

Azerbaycan'ın başkenti Bakü, yüzyıllardır dünya ticaretinde önemli bir yere sahiptir. Hazar Denizi ile çevrili olması, Bakü'nün liman şehri olarak işleyişini olumlu yönde etkilemiştir. Böylece, Bakü, uzun yıllar Çin, Dağıstan, Rusya, İran gibi bir çok ülkelerle güçlü ticari ilişkilere sahip olmuştur. Böyle ki, ticari ilişkilerde şehre gelen seyyah ve tüccarlar için kervansarayların olması çok önemlidir. Eski dönemlerde kervansaraylar ticaret maksadıyla uzak diyarlardan gelen tüccarlar için konaklama merkezi olarak kullanılıyordu. Bu nedenle, Bakü'nün merkezinde bulunan İçeri Şehir'de çok sayıda kervansaray bulunuyordu. En erken dönemlerden 1920'lere kadar, İçeri Şehir'de kervansarayların ticari amaçla kullanımı yaygındı. Genel olarak, kültürel bir yer olarak kervansaray, turizmin ana anıtlarından biridir. İçeri Şehir kervansaraylarından Buhara kervansaray, Multani kervansaray, Küçük kervansaray, Kasım bey kervansaray gibi anıtlar günümüze kadar gelebilmiştir. Makale, eski dönemden 1920'lere kadar, Bakü Kalesi'deki mevcut kervansarayların ticari ve kültürel maksadını açıklamaya çalışmaktadır. Aynı zamanda makalenin amacı, söz konusu yıllarda kervansarayların mevcut durumundan bahsetmektir. Sonuç olarak, tüm bu amaçlardan yola çıkılarak, makalede İçeri

**INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON LITERATURE, CULTURE AND LANGUAGE
VAN YÜZÜNCÜ YIL UNIVERSITY**

Şehir kervansaraylarının geçmiş ve günümüzdeki kültürel değerlerinin karşılaştırılmakta ve modern İçeri Şehir turizmindeki önemi araştırılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Bakü, İçeri Şehir Kervansarayları, Ticari İlişkiler, Medeniyet, Turizm.

HANIF KUREISHI'NİN *BORDERLINE* OYUNUNDA GÖÇMENLERİN VE YERLİ
HALKIN GÖZÜNDEN BRİTANYA'NIN ÇOKKÜLTÜRLÜ YAPISI

MULTICULTURAL STRUCTURE OF BRITAIN THROUGH THE EYES OF
IMMIGRANTS AND NATIVES IN HANIF KUREISHI'S *BORDERLINE*

Leyla ADIGÜZEL

Dr. Öğr. Üyesi, Yüzüncü yıl Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, İngiliz Dili ve Edebiyatı
Bölümü, Van ORCID No: 0000-0003-3102-2053

Özet

Çeşitli kültür, ırk ve etnik grupların birbirleriyle diyalog kurdukları kültürel çoğulculuk olarak tanımlanan çokkültürlülük, özellikle İkinci Dünya savaşı sonrasında İngiltere 'nin toplumsal yapısını en iyi açıklayan kavramlardan biri olmuştur. Savaş sonrasında bağımsızlıklarını ilan eden kolonilerden birçok insan iş, eğitim ve zengin ülkelerin imkanlarından faydalanmak amacıyla çeşitli kolonyalist ülkelere akın etmiştir. Uzun süre diğer kültürlerin etkisinden uzak kalmayı başaran İngiltere, dekolonizasyon sürecinde diğer Avrupa ülkeleri gibi, çoğunluğu Hindistan ve Pakistan olmak üzere eski sömürgelerinden gelen bir göçmen akını ile karşı karşıya kalmıştır. Bu durum kültürel, etnik ve dini açıdan çeşitli grupların karşılaşmasının bir sonucu olarak, İngiliz halkı arasında belirli bir derecede düşmanlık ve ırkçılığa sebep olmuştur. Öte yandan, İngiltere'deki azınlıklar da kendilerine oldukça yabancı ortama adapte olmakta zorluk yaşamış ve İngilizlerin ayrımcı tavırlarından kaynaklanan çatışmalardan mustarip olmuşlardır.

Hanif Kureishi, Britanya'daki Asyalılar üzerine bir çalışma olarak kabul edilen *Borderline*'ninde, azınlık göçmenlerin ve yerli halkın gözünden Britanya'nın çok kültürlü yapısının bir analizini sunar. 1980'lerin başında yaşanan gerçek olaylardan esinlenerek kaleme aldığı eserinde yazar, yeni bir ülkeye ve onun kültürüne entegrasyon sürecinde iki ateş arasında kalan gençlerin asimilasyonuna dikkat çeker. Kureishi oyununda kültür çatışmalarını özellikle ırkçı faaliyetler ve cinsiyet ayrımcılığı üzerinden çarpıcı bir dille ortaya koyar.

Bu çalışma Hanif Kureishi'nin *Borderline* oyununda Britanya'nın çokkültürlü yapısının tüm toplum üyeleri üzerindeki etkisini incelemektedir. Bu bağlamda metinden hareketle azınlık kültürü ile egemen kültür arasındaki çatışmalara dair örneklerle detaylı bir analiz sunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Çokkültürlülük, İngiltere, Hanif Kureishi, *Borderline*

Abstract

Defined as cultural pluralism in which various cultures, races and ethnic groups set up a dialogue with each other, multiculturalism has been one of the concepts that best explains the social structure of England, particularly after the Second World War. Many people from the colonies that declared their independence after the war flocked to various mother countries on account of benefitting from the opportunities of employment, education, and prosperity of those countries. Having managed to stay away from the influence of other cultures for a long time, England faced an influx of immigrants from its former colonies, mostly India and Pakistan, like other European countries, during the decolonization process. This situation has caused a certain degree of hostility and racism among the British people as a result of the

encounter of culturally, ethnically and religiously diverse groups. Minorities in England, on the other hand, had difficulties adapting to the completely foreign environment and suffered from conflicts stemming from the discriminatory attitudes of the British.

Hanif Kureishi, in his play *Borderline*, which is considered a study of Asians in Britain, presents an analysis of the multicultural structure of Britain through the eyes of minority immigrants and natives. In his work, inspired by real events in the early 1980s, the author draws attention to the assimilation of young people who are caught between two fires in the process of integrating into a new country and its culture. Kureishi reveals the cultural conflicts in a striking language, especially through racist activities and gender discrimination.

This study examines the impact of Britain's multicultural structure on all members of society in Hanif Kureishi's play *Borderline*. In this context, a detailed analysis will be presented with examples of the conflicts between the minority culture and the dominant culture from the text.

Keywords: Multiculturalism, England, Hanif Kureishi, *Borderline*

**INCLUSIVE EDUCATION BY SPORT AT SCHOOL – PHILOSOPHY OR
REALITY?**

Ophelia KANEVA

PhD in Educational Management; Associate professor in Varna Free University & Plovdiv University, Bulgaria; ORCID No: 0000-0002-6318-4594

Abstract

Active inclusion through sport, not only at school, allows every person, despite the age and position, to implement the right to contribute to the development of the personality, community and society. And to do so in the dimensions of everyday situations in togetherness with all other participants in the same reality.

Inclusive physical education should enable all children to fully and actively participate in physical education. Inclusive physical education classes enrich all and highlight potentials of each pupil. The diversity of each individual in a group is understood as a stimulus and enrichment for learning and development processes of the whole group. All children have the right, regardless of their physical and cognitive possibilities and limitations, to learn about the equally important perspectives of inclusive sport. Every teacher has the right to be supported in achieving pedagogical situation for inclusive process for all students.

Theoretical progress about supporting physical educators to fully include all diverse children is not significant enough, neither good practices are gathered satisfactory to fulfill contemporary needs of active educational inclusion through sports. For this reason the present analyses enlightens the philosophy, definitions, framework & some good practices of inclusivity by sport at school.

Keywords: inclusive education, educational management, horizontal support for teachers, sport for all, INEDU, inclusive pedagogy.

INTERPLAY BETWEEN MARXIST IDEOLOGY AND ECONOMIC RHETORICS
IN NIGERIAN PLAYS

Imoh Sunday OBOT (PhD)

Department of Performing Arts and Music
Ajayi Crowther University, Oyo

Abstract

Interplay between Marxist ideology and economic Rhetorics remains relevant in the domain of postcolonial discourse. Nigerian plays, falling within this domain, carry several ideological constructs as evident in the creative enterprise. As much as this assertion is inevitable, Marxist ideology seems outstandingly engrafted in the fabrics of plays because they possess the ability to project socio-cultural cum economic flavour. In other words, plays intensify economic motivations and semblances of society, weaved together by the penchant to survive all odds. Thus, within the body of Nigerian plays, intersection between economy and cultural materialism play out, howbeit, surreptitiously. However, extracting economic rhetorics and social realities have become a tedious task for scholars who seem preoccupied with passion of projecting postcolonial vicissitudes in a society begging for identity. In view of the above, this article examines the interplay between Marxist ideology and economic rhetorics in Nigerian plays using Cultural Materialism as the theoretical frame of reference for analysis. Critical analysis would form the methodology of this article with a view to highlighting areas within few selected plays to emphasise the intersection between Marxist ideology and economic rhetorics. Findings of this article would provide the latitude to further interrogate economic implications of literature within postcolonial discourse.

Keywords: Marxist Ideology, Economic Rhetorics, Nigerian Plays.

THE COMMON CHARACTERISTICS OF ROMAN COMEDY THROUGH AN
ANALYSIS OF *THE EUNUCH* BY TERENCE

TERENCE'İN *THE EUNUCH* OYUNUNUN BİR İNCELEMESİYLE ROMA
KOMEDİSİNİN ORTAK ÖZELLİKLERİ

Mehtap DEMİRTÜRK

Dr. Öğr. Üyesi, Sinop Üniversitesi Yabancı Diller Yüksekokulu Yabancı Diller Bölümü

Özet

Gerçek hayatları şiddet ve ölümle dolu olan Romalılar, fetihler peşinde koşan büyük savaşçılardı ve sahip oldukları bu toplumsal eğilimlerle tiyatrodaki komediyi trajediye tercih etmişlerdi. Plautus ve Terence gibi Romalı oyun yazarları, Yunan kültürünün edebi değerlerinin çoğunu kopyaladılar ve günümüze kalan tüm Roma komedileri, kısmen okuryazar ve barbar olan izleyicilerinin beğenisine uygun olacak şekilde, Roma sahnesine sahip Yunan komedilerine dayanıyordu. Romalı komedi oyun yazarı Terence, Menander'in *Eunochos*'unun bir uyarlaması ve Menander'in *Kolachos*'undan esinlendiği birkaç unsurla, *Eunuchus - The Eunuch*'u MÖ 160 yılları civarında yazdı. Yazar, oyunlarında seyircinin oyunu sessizce izlemesini talep eden ve oyunun kökenini anlatan girişler yazmıştır. Romalı oyun yazarı, oyunlarını sahneler ayırmamıştır; bu sebeple seyirci, karakterlerin sahneye girişi ve sahneden çıkışı yardımıyla sahneler arasındaki farkı gözlemleyebilmiştir. Bu Roma komedisi, oyunun sonunda birleşen iki farklı hikaye çizgisinden oluşan, karmaşık bir olay örgüsüne sahiptir. Roma komedisinin temel özelliklerini içeren *The Eunuch*'ta Terence, "adulescens", "senex", "meretrix" "callidus servus" ve "parazit" gibi standart tiplerden yararlanmıştır. Terence *The Eunuch*'ta tecavüzü Roma komedisinde bir çatışma ve endişe kaynağı yaratmak için komik bir unsur olarak kullanmış ve bu şekilde, aşkın özgür aşk hedefini desteklemiştir. Terence'in komedisi, Klasik Yunanistan'da Eski Komedi ile başlayan, sonraki yüzyıllarda kademeli bir dönüşüm geçiren, uzun bir edebi geleneğin ürünüdür ve böylece Yunanistan'ın komedideki dramatik dünyası Roma'ya ulaşmıştır.

Anahtar Kelimeler: Roma Dönemi, Roma Komedisi, Terence, *The Eunuch*, Standart Tipler.

Abstract

The Romans, whose real lives were full of violence and death, were conquerors and great fighters, and so with these social tendencies, they had preferred comedy to tragedy in terms of drama. Roman playwrights like Plautus and Terence copied most of the literary values of Greek culture, and all of the Roman survival comedies were based on Greek comedies with Roman settings suited to the taste of the audience that was partly literate and barbarian. The Roman comedic playwright Terence wrote *Eunuchus - The Eunuch* - around 160 BC as an adaptation of Menander's *Eunochos* with a few elements borrowed from Menander's *Kolachos*. In his plays, he writes prologues to explain the origin of the play with the request of the audience to see the play silently. The Roman dramatist did not divide his plays into acts and scenes; thus, the audience could observe the division with the help of the entrance and exit of characters. This Roman comedy has a complex plotline with two plots that combine at the end of the play.

As main characteristics of Roman comedy, in *The Eunuch*, Terence evokes stock characters such as ‘adulescens’, ‘senex’, ‘meretrix’ ‘callidus servus’, and ‘parasite’. Terence has also used rape as a comic element in *The Eunuch* which is a source of conflict and concern in Roman comedy, and it supports the lover’s goal of free love. Terence’s comedy is the consequence of an extended practice in theatre that starts in Classical Greece through Old Comedy, goes through a slow change in the following hundreds of years; hence, the Greece dramatic world in comedy arrives at Rome.

Keywords: Roman period, Roman Comedy, Terence, *The Eunuch*, Stock Characters.

A PEEK INTO THE PERCEIVED LANGUAGE LEARNING EFFORT AND SELF-EFFICACY AT TERTIARY LEVEL

Assist. Prof. Dr. Gökçe Dişlen DAĞGÖL

Adana Alparslan Türkeş Bilim ve Tek. University

Abstract

As a challenging process, foreign language learning embodies various factors that lead to failure or success. Identification of such elements enables both instructors and students to have clear insights into language learning in order to render it a more conscious, meaningful and productive process. Thus, the present study elaborates on two critical constructs in SLA: language learning effort and sense of self-efficacy. How much effort the EFL students exert and what level of perceived self-efficacy they have constituted the highlights of the study. These inquiries were also followed by the probable relationship between these constructs. To address these research questions, the study used two different instruments as Foreign Language Learning Effort Scale (FLLES) (Karabıyık & Mirici, 2018) as well as English Self-Efficacy Scale (Rahemi, 2007). The participants were the EFL students at School of Foreign Languages in a state university in Turkish context. The data were gathered and analysed quantitatively. The findings of the study cast new insights into the roles of effort and self-efficacy in foreign language learning. Therefore, the study presented various pedagogical implications to shape the learning process more constructively from the perspectives of different stakeholder.

Keywords: Langue learning effort, self-efficacy, EFL learners

**MENAKIBLARDA HADİS KULLANIMI (İMAM EBU HANİFE VE İMAM ŞAFİİ
MENAKIBLARI ÖZELİNDE)**

USE OF HADITH IN THE MENAKIBS (SPECIALLY OF IMAM EBU HANIFE AND
IMAM SHAFII MENAKIBS)

Mehmet Faruk GEYLANİ

Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı

Özet

Menkıbe İslam Tarihinde önemli şahsiyetlerin biyografilerinin anlatıldığı eserlere verilen addır. İmam Ebu Hanife ve İmam Şafii de yaşamış önemli iki şahsiyettir. Her ikisinin de kurucusu oldukları mezheplerin çok sayıda müntesibi bulunmaktadır. Bu iki önemli şahsiyetin mezheplerini savunan müntesibleri onların hayatlarını ele alan eserler yazmışlardır ve bu eserlerde onlar hakkında söylenmiş hadisleri eserlerine almışlardır. Bu çalışmada bu hadislerin sıhhat değeri ele alınmış ve gerekli araştırmalar yapılmaya çalışılmıştır.

Hadis Hz. Peygamber'in söylemiş olduğu sözlerdir ve çok önem arzeder. Hadisin önemini bilen bazı kişiler hadis uydurma gibi bir işleme girişmişlerdir. Hadis uydurmanın sebepleri çoktur. Kimi zaman fırka ve mezhebi müdafaa gayretinden dolayı hadis uydurulurken kimi zaman da İslam'a hizmet düşüncesi veya İslam'a zarar düşüncesiyle hadis uydurulmaktadır.

Bu çalışmada mezhebi öne çıkartmak için uydurulan hadisler incelenmeye ve iki imam olan Ebu Hanife ve Şafii'nin menakıpları üzerinden bu amaca ulaşmaya çalışılacaktır.

Çalışmada bazı menakıblarda kullanılan uydurma ve zayıf rivayetler tespit edilip bunların tahrir ve tahlili yapılmak suretiyle sahih hadisleri bunlardan ayırmak hedeflenmektedir.

Bu eserlerdeki hadisler içerisinde sahihler olmakla birlikte uydurma rivayetler de mevcuttur. Genel bir değerlendirilme yapılırsa bu hadislerin içerisinde isim geçenler ve bizzat şahıstan bahsedenlerin uydurma olduğu kanaatine varılmıştır.

Bu çalışmanın asıl amacı bu eserlerdeki kıymetli bilgileri hatalı bilgilerden arındırarak iki imam hakkında sağlam biyografilere sahip olmaktır. Böylece bu çalışma neticesinde menakıblarda hadis rivayet etmenin sebepleri daha iyi anlaşılacak ve hadis uydurmacılığının arka planı ortaya çıkacaktır.

Anahtar Kelimeler: Menakıb, Rivayet, Hadis

Abstract

Menkıbe is the name given to the works in which the biographies of important personalities in the history of Islam are told. Imam Abu Hanifa and Imam Shafii are two important personalities who also lived. There are many followers of the sects of which both of them are founders. The followers of these two important personalities, who defended their sects, wrote works dealing with their lives and included the hadiths said about them in these works. In this study, the authenticity of these hadiths was discussed and necessary researches were tried to be done.

Hadith These are the words of the Prophet and they are very important. Some people, who knew the importance of hadith, attempted to fabricate a hadith. There are many reasons for

fabricating hadith. Sometimes hadiths are fabricated due to the effort to defend the sect and sect, and sometimes hadiths are fabricated with the idea of serving Islam or harming Islam.

In this study, it will be tried to examine the hadiths that were invented to bring the sect to the fore and to reach this goal through the legends of two imams, Ebu Hanife and Shafii.

In the study, it is aimed to distinguish the authentic hadiths from these by identifying the fabricated and weak narrations used in some menakibs and making their interpretation and analysis.

Although there are authentic hadiths in these works, there are also fabricated narrations. If a general evaluation is made, it has been concluded that those whose names are mentioned in these hadiths and those who talk about the person themselves are fabrications.

The main purpose of this study is to clear the valuable information in these works from erroneous information and to have solid biographies about the two imams. Thus, as a result of this study, the reasons for narrating hadiths in menakibs will be better understood and the background of hadith fabrication will be revealed.

Keywords: Menakib, Rumor, Hadith

İBN CİNNÎ'NİN DİL METODOLOJİSİNDE KURAL DIŞI KULLANIMLARA
YAKLAŞIMI

IBN JINNİ'S APPROACH TO ILLEGAL USES IN LANGUAGE METHODOLOGY

YUSUF DOĞAN

Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Arap Dili ve Belâğatı
Anabilim Dalı

Özet

Müslümanların ilâhî kitabı Kur'ân-ı Kerim'in dili olması nedeniyle gerek Araplar gerekse acemler tarafından birçok Arap dili kitabı kaleme alınmıştır. Bu şekilde dil, kurallarıyla korunmuş olup günümüze kadar gelmiştir. Tüm bu çalışmalara rağmen dilde büyük bir oranda istisnâ ve kural dışı kullanımlar bulunmaktadır. Bu kullanımlar, dilin yapısına zarar verebilmekte ve yozlaşmasına neden olabilmektedir. Basra dil ekolü temsilcilerinden Ebû Ali el-Fârisî'nin (377) öğrencisi Ebü'l-Feth Osmân b. Cinnî el-Mevsılî (392), *el-Hasâis* adlı eserinin birçok yerinde kural dışı kullanımlara atıfta bulunmuştur. Müellif, dil metodolojisine de kaynaklık eden eserinde, bu tür kullanımlara dair varsa ayet aktarmakta yoksa cahiliye şiiri, hadis ya da dilbilimci hocalarından nakiller yaparak açıklamalar yapmaktadır. Naklî bir delil bulunmadığı zaman aklî çıkarımlara (kıyas) başvurmuştur. Bu şekilde aslında birçoğu kural dışı olmayan bu kullanımların merciiini tespit etmeye çalışmaktadır. Çalışmada bu tür istisnâ kullanımlara İbn Cinnî'nin yaklaşımı incelenmeye ve dayandığı dilsel deliller tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu şekilde aslî kullanımın dışındaki kullanımların telaffuzda hafifliği sağlamak, eş görevli kelimelerin birbiri yerine kullanılagelmesi, halk arasındaki yaygın kullanımın zamanla aslî kural yerini alması gibi birçok etkene (illet) dayandığı görülmüştür. Dile felsefik açıdan yaklaşan müellifin bazı aklî çıkarımlarda bulunmak suretiyle yaptığı açıklamaları da ilgili konunun sonunda değerlendirilmiştir. Arap dilinin temel kaidelerine muhalif gibi görünen kullanımların dayanakları ise müellifin yorumları vasıtasıyla değerlendirilmiştir.

Anahtar kelimeler: Arap dili, İbn Cinnî, dil metodolojisi, kural, kural dışı, delil.

Abstract

Since it is the language of the Quran, the divine book of Muslims, many Arabic language books have been written by both Arabs and non-Arabs. In this way, the language has been preserved with its rules and has survived to the present day. Despite all these efforts, there is a large proportion of exceptional and unconventional uses in the language. These uses can damage the structure of the language and cause it to degenerate. The student of Abu Ali al-Farisi, one of the representatives of the Basra language school, Hijri IV. century linguists Ebü'l-Feth Osman b. Cinnî el-Mevsılî referred to exception usages in many parts of his book *al-Hasâis*, which can be considered as *fiqh al-luğa* (philosophy of language). In his work, which also serves as a source for language methodology, the author quotes verses, if any, about such uses, or he makes explanations by quoting from ignorant poetry, hadith or linguist teachers. He resorts to rational inferences (*kıyās*) when no evidence is available. In this way, many of them are trying to determine the reference of these non-rule uses. In our study, we tried to examine Ibn Jinnî's approach to such exceptional uses and to determine the linguistic evidence on which

they are based. In this way, we have seen that uses other than the original use are based on many factors ('illea) such as providing lightness in pronunciation, the use of synonymous words interchangeably, and the widespread use among the people replacing the original rule over time. We have also evaluated the explanations of the author, who has a philosophical approach to language, by making some rational inferences, at the end of the relevant topic. We evaluated the bases of the uses that seem to contradict the rules of the Arabic language through the comments of the author.

Keywords: Arabic language, Ibn Jinni, language methodology, rule, exception, evidence.

**XVII. YÜZYILDA BİR VÂİZ VÂNİ MEHMED EFENDİ “İLMİ KİŞİLİĞİ VE
ESERLERİ”**

XVII. A PREACHER IN THE CENTURY VÂNİ MEHMED EFENDİ “SCIENTIFIC
PERSONALITY AND WORKS”

Emrullah TOPRAK

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri
Anabilim Dalı, Tefsir Bilim Dalı
ORCID: 0000-0002-9993-9346

Özet

Vâni Mehmed Efendi 17. Yüzyılda yaşamış Osmanlı ulemasının önemli şahsiyetlerindendir. Tam künyesi Şeyh es-Seyyid Muhammed b. Bistam b. Halil el-Hüseynî’dir. Vanlı olmasına nispetle el-Vânî, doğduğu kasabaya nispetle de el-Hûşâbî olarak anılagelmiştir. Hangi tarihte dünyaya geldiği bilinmese de Van’ın Hoşab köyünde dünyaya geldiğini ve seyyid olduğunu eserlerinde zikretmiştir. Henüz çok küçük yaşlarda iken yetim ve öksüz kalmıştır. Rüşdüne erinceye dek ninesinin gözetiminde kalmış, onun yönlendirmesi ile Van’da bir medreseye yazılmıştır. Medrese eğitimini görmekte iken müşfika ninesini de kaybetmiş, artık Van’da durmayıp ilim yolculuğuna niyet ederek Tebriz, Karabağ ve Gence’ye gitmiştir. Vâni Efendi Karabağ’da on yıl kadar kalmış, Karabağî Nurettin Efendi’den dersler almıştır. Tefsir ve fıkıh başta olmak üzere muhtelif ilimlerde önemli eserler kaleme almış çok yönlü bir Osmanlı alimidir. Karabağ’da eğitimini tamamladıktan sonra Erzurum’a gelmiş burada ilmi şahsiyeti ve kişiliğiyle Sadrazam Fâzıl Ahmed Paşa’yı kendine hayran bırakmış böylece aralarında güzel bir dostluk ilişkisi kurulmuştur. Sadrazam Fâzıl Ahmed Paşa ile tanışmasından sonra sade ve sakin geçen hayatı değişmiş, saraya kadar uzanan şöhreti ile adından söz ettiren hayat yolculuğu başlamıştır. Bu şöhret yıllarını yaptırdığı eserlerle süslemiş, vaaz ve nasihatleriyle hem devlet erkanını hem de halkı irşad ederek bir ömür geçirmiştir. Her ne kadar bu şöhreti, kendisinin tanınmasına ve hizmetlerine çok fayda sağlamış olsa da yaşadığı dönemin problemlerinin ve çekişmelerinin göbeğinde bulunmasını da kaçınılmaz kılmıştır. İşte biz de bu çalışmamızla Vâni Efendi’nin hayatını anlatacak, yaşadığı dönemi ana hatları ile ele alacağız. Ardından yaşadığı dönemin olaylarının, fikir ve düşünce hayatına etkilerini anlamaya çalışacağız. Vâni Efendi’nin ulaşabildiğimiz tüm eserlerini ortaya çıkarmak da bu çalışmamızın ana gayelerindendir. Böylelikle bu çalışmamızın Vâni Efendi’nin ilmi şahsiyetini, ilmini ve hitabet yeteneğini sahada nasıl kullandığını, onun her yönüyle incelenmeyi hak eden hayatını ve eserlerini anlamaya katkı sunacağını düşünüyoruz.

Anahtar Kelimeler: Vâni Mehmed Efendi, Osmanlı, Van, Tefsir

Abstract

Vani Mehmed Efendi is one of the important figures of the Ottoman scholars who lived in the 17th century. His full identity is Sheikh es-Sayyid Muhammed b. Bistam b. He is Halil al-Husayni. He has been referred to as al-Wânî in relation to his being from Van, and as al-Hûşâbî in relation to the town where he was born. Although it is not known when he was born, he mentioned in his works that he was born in the village of Hoşab in Van and that he was a

sayyid. He was orphaned and orphaned at a very young age. He remained under the supervision of his grandmother until he came of age, and was enrolled in a madrasah in Van with his guidance. He lost his benevolent grandmother while he was studying in a madrasa, and he did not stop in Van anymore and went to Tabriz, Karabakh and Ganja, intending to pursue a scientific journey. Vani Efendi stayed in Karabakh for about ten years and took lessons from Karabagi Nurettin Efendi. He is a versatile Ottoman scholar who wrote important works in various sciences, especially in tafsir and fiqh. After completing his education in Karabakh, he came to Erzurum, where he impressed Grand Vizier Fâzıl Ahmed Pasha with his scientific personality and personality, so a good friendship was established between them. After he met Grand Vizier Fâzıl Ahmed Pasha, his simple and calm life changed, and his life journey, which made a name for himself with his fame reaching to the palace, began. He decorated these years of fame with the works he had built, and spent a lifetime guiding both the state and the public with his sermons and advice. Although this reputation has contributed a lot to his recognition and services, it has also made it inevitable to be at the heart of the problems and conflicts of the period in which he lived. Here, with this study, we will tell about the life of Vani Efendi and deal with the main lines of the period in which he lived. Then we will try to understand the effects of the events of the period in which he lived, on his intellectual and intellectual life. Uncovering all the works of Vani Efendi that we can reach is one of the main aims of our study. Thus, we think that this study will contribute to understanding how Vani Efendi used his scholarly personality, knowledge and oratory skills in the field, and his life and works that deserve to be examined in all aspects.

Keywords: Vâni Mehmed Efendi, Ottoman, Van, al-Tafsir

**BESLENME KÜLTÜRÜNE DEĞER KATAN ÖĞELERİN TOPLUMSAL
YAŞANTIYA ETKİLERİ: ÇAY PROJEKSİYONU**

THE EFFECTS OF ELEMENTS THAT ADD VALUE TO NUTRITIONAL CULTURE ON
SOCIAL LIFE: THE TEA PROJECTION

Zafer GÜLSAR

Dr. Öğr. Çankırı Milli Eğitim Müdürlüğü
ORCID No: 0000-0002-3766-8448

Özet

Bir toplumu oluşturan belirli değerlere ek olarak duygu, düşünce gibi çok sayıda bileşene sahip dinamikler kültür şemsiyesi altında toplanmaktadır. Beslenme kültürünün ise kültür kavramını meydana getiren bir alt faktör olduğu görülmektedir. Beslenme kültürünün süreç içinde değişikliklere uğrayarak geleneksel boyut kazandığı bilinmektedir. Bu durum kuşaklar boyunca sürüklenen değerlerin garanti altına alarak toplumsal yaşantının şekillenmesini sağlamaktadır. Ayrıca davranışsal olgular çayın beslenme kültürünün kazanımları arasında kendisine saygın bir yer edindiğini göstermektedir. On yıllar boyunca toplumumuzun edinmiş olduğu değerlerden biri de beslenme kültürünün bir parçası olan çay içme kültürüdür. Bu kültürün yaşam tarzına dönüşerek geleneksel bir hal alması beslenme kültürü kapsamında önem teşkil etmekte ve toplumsal kültürün gelişmesine katkı sağlamaktadır. Toplumumuzda her gün bardaklarca çay içilmektedir. Bu durum çay tüketiminin sembol haline geldiğini göstermektedir. İyi demlenmiş bir bardak sıcak çay yetişkinler arasında her zaman arzulanabilecek bir durumdur. Çocuklara belirli dönemlerinde içirilen açık ve ılık paşa çayı beslenme kültürünün diğer bir yönüne örnek oluşturmaktadır. Soğuk havalarda içilen bir bardak sıcak çayın vücut sıcaklığını artırarak mutluluk ve yaşama sevinci meydana getirdiği sıklıkla dile getirilmektedir. Günün her saatinde içilmeye hazır olarak bekletilen çay kahvaltının baş tacı olarak sofralarda yerini almaktadır. Beslenme kültürünün temelini oluşturan çay evde, kahvede, işyerinde hararetili, uzun dost sohbetlerinde aranan içeceklerin başında gelmektedir. Araştırma Nisan 2022’de Ankara ve Çankırı illerinde yaşayan 537 katılımcı üzerinde yapılmıştır. Amaç bilimsel veriler elde ederek çayın beslenme kültürüne yansımalarını ortaya çıkarmaktır. Verilerin elde edilmesinde karma desen yöntemi kullanılmıştır. Katılımcılara Google form kullanılarak 20 sorudan oluşan anket uygulanmıştır. Çıktıları değerlendirmek için grafiksel veri analizi yöntemine başvurulmuştur. Sorulan sorular farklı kategorilere ayrılarak değerlendirmeye alınmıştır. Katılımcıların gösterdiği eğilimler dikkate alındığında çayın beslenme kültürü üzerinde yapılandırıcı rol oynadığı görülmüştür. Ayrıca bireysel ve toplumsal yaşantının şekillenmesine katkı sağlayarak kültürel değişimleri tetikleyebildiği belirlenmiştir. Olaya kapsayıcı bir bakış açısıyla bakıldığında toplumda gerçekleşen çay tüketiminin farklı davranış şekilleri geliştirerek beslenme kültürüne katkı sağladığı sonucuna varılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Çay, Kültür, Beslenme Kültürü, Çayın Beslenme Kültürüne Etkisi

Abstract

In addition to certain values that make up a society, dynamics with many components such as emotions and thoughts are gathered under the umbrella of culture. It is seen that

nutrition culture is a sub-factor that creates the concept of culture. It is known that the nutrition culture has undergone changes in the process and gained a traditional dimension. This situation ensures the shaping of social life by guaranteeing the values that have been dragged through generations. In addition, behavioral facts show that tea has gained a respectable place among the achievements of nutritional culture. One of the values that our society has acquired over the decades is the culture of drinking tea, which is a part of the nutrition culture. The fact that this culture turns into a lifestyle and becomes a traditional one is important within the scope of nutrition culture and contributes to the development of social culture. In our society, cups of tea are drunk every day. This shows that tea consumption has become a symbol. A well-brewed cup of hot tea is always desirable among adults. Open and warm pasha tea, which is given to children in certain periods, is an example of another aspect of the nutrition culture. It is frequently stated that a cup of hot tea drunk in cold weather increases body temperature and creates happiness and joy of life. Tea, which is kept ready to be drunk at any time of the day, takes its place on the tables as the crown of breakfast. Tea, which forms the basis of the nutrition culture, is one of the most sought after drinks at home, in coffee, at work, and in long friendly conversations. The research was conducted on 537 participants living in Ankara and Çankırı provinces in April 2022. The aim is to reveal the reflections of tea on the nutrition culture by obtaining scientific data. Mixed design method was used to obtain the data. A questionnaire consisting of 20 questions was applied to the participants using the Google form. Graphical data analysis method was used to evaluate the outputs. The questions asked were divided into different categories and evaluated. Considering the tendencies of the participants, it was seen that tea played a constructive role on the nutrition culture. In addition, it has been determined that it can trigger cultural changes by contributing to the shaping of individual and social life. Looking at the event from an inclusive perspective, it is concluded that tea consumption in the society contributes to the nutrition culture by developing different behavioral patterns.

Keywords: Tea, Culture, Nutrition Culture, Effect of Tea on Nutrition Culture

SOSYOLOJİK VE PSİKOLOJİK AÇILARDAN IRKÇILIK

RACISM IN SOCIOLOGICAL AND PSYCHOLOGICAL PERSPECTIVES

Gökhan AYDINAY

Yüksek Lisans Öğrencisi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,
ORCID:0000-0001-9436-657X

Fırat YILDIZ

Doç. Dr, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Dil Bilimi Bölümü,
ORCID:0000-0003-3289-8313

Özet

Tarihi süreç incelendiğinde dünyanın hemen her yerinde olduğu gibi birbirinden farklı toplumlar arası çatışmaların yaşanması kaçınılmaz olmuştur. Yaşanan bu çatışmaların temelinde; dil, din ırk, kültür farklılığı, ekonomi gibi sebepler vardır. Bu sebepler günümüzde bile bazı toplulukların maruz kaldıkları can sıkıcı, insan onurunu zedeleyici pek çok uygulama toplumsal birer problem olarak varlığını devam ettirmektedir. Irkçılık, ayrımcılık, ve ötekileştirme olarak ortaya çıkan bu uygulamalar zamanla bir mücadele alanı oluştururken aynı zamanda pek çok olgunun da ortaya çıkmasına neden olur. Irkçılık kavramı, 1930'lardan beri sosyal psikolojide temel bir konu olmuştur. Irkçılığın çoğu tanımının merkezinde, algılanan ırksal farklılıklara dayalı olarak farklı sosyal gruplar arasında biyolojik bir hiyerarşi olduğu inancı vardır. Karmaşık bir sosyal mesele olarak, bireyden sosyal açıklama düzeyine kadar ırksal eşitsizliği sürdüren inançları, davranışları ve sosyal uygulamaları anlamak ve teorize etmek için çoklu sosyal psikolojik bakış açıları geliştirilmiştir. Bunlar arasında kişilik teorileri; sosyal biliş modelleri; gerçekçi grup çatışması; sosyal kimlik teorisi; eleştirel söylemsel yaklaşımlar, Beyaz ayrıcalığı çalışmaları ve ırkçılığı somutlaştırma yer almaktadır. Bu bakış açılarının sıklıkla birbiriyle tutarsız olduğu iddia edilse de, son zamanlardaki entegrasyon girişimleri bu olgunun daha zengin açıklamalarını sunmaktadır. Bu bağlamda bu çalışmanın amacı Irkçılık kavramını sosyolojik ve psikolojik açılardan ele almak ve bu amaç doğrultusunda öncelikle sosyolojik bir olgu olarak karşımıza çıkan sadece ırk ile ilgili olmayıp birçok unsur ve pratiği içinde barındıran, pek çok tartışmaya neden olan, karmaşık bir olgu olan ırkçılık kavramı üzerine literatür incelemesi yapmaktır. Edinilen bulgular ışığında, bilimsel araştırmalarla geline nokta rağmen ırkçılığın çeşitli alanlarda ve çeşitli şekillerde devam etmesi; ırkçılığın sadece genler üzerine inşa edilmiş basit bir olgu olmadığını, zamanla etki alanını genişlettiğini göstermektedir. Irkçılık kavramının varlığını devam ettirmek için böylesine değişken bir yapıda olması ve varlık alanını sürekli olarak genişletmesi ırkçılığın daha fazla irdelenmesini gerektiğini göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Irkçılık, sosyolojik, Psikolojik, Toplum, Olgu

Abstract

When the historical process is examined, it has been inevitable to experience conflicts between different societies, as in almost all parts of the world. On the basis of these conflicts; there are reasons such as language, religion, race, cultural difference, economy. These reasons, even today, many annoying and damaging practices that some communities are exposed to

continue to exist as social problems. These practices, which emerge as racism, discrimination, and marginalization, create a field of struggle over time, and at the same time cause many phenomena to emerge. The concept of racism has been a core topic in social psychology since the 1930s. In the center of the most definitions of racism is the belief that there is a biological hierarchy between different social groups based on perceived racial differences. Multiple social psychological perspectives have been developed to understand and theorize the beliefs, behaviors, and social practices that maintain racial inequality, from the individual to the level of social explanation, as a complex social issue. These include personality theories; social cognition models; realistic group conflict; social identity theory; critical discursive approaches, studies of White privilege, and embodying racism. While these perspectives are often claimed to be inconsistent, recent integration initiatives offer richer explanations of this phenomenon. In this context, the aim of this study is to examine the concept of racism from sociological and psychological perspectives and in the respect of this purpose, literature on the concept of racism, which is not only about race, but also contains many elements and practices, causes many debates, and is a complex phenomenon, is to review. In the light of the findings, the continuation of racism in various fields and in various forms despite the point reached by scientific research; It shows that racism is not just a simple phenomenon built on genes, but has expanded its sphere of influence over time. The fact that the concept of racism has such a variable structure in order to maintain its existence and that its area of existence is constantly expanding shows that racism needs to be examined more.

Keywords: Racism, sociological, Psychological, Society, Phenomenon

EDEBİYAT VE YAPAY ZEKA: BASİT OTOMATLARDAN SAYBORGLARA
BİLGİSAYIMSAL EDEBİ ARAÇLAR

LITERATURE AND ARTIFICIAL INTELLIGENCE: FROM SIMPLE AUTOMATS TO
CYBORGS COMPUTATIONAL LITERATURE TOOLS

Dr. Nurten BULDUK
SGDD-ASAM

Özet

Son yıllarda teknolojiadaki gelişmelerden olan yapay zeka (AI) önemli araştırma alanlarından biri olurken sanat alanlarında da varlığını göstermeye başlamıştır. Yöntem olarak edebiyatta da kullanılması bunun göstergelerinden biridir. Yapay zeka; bilgisayarlar aracılığıyla öğrenebilme, üretme şeklindeki bilişsel yetenekler isteyen işlerin yapılabilme becerisi olarak kabul edilir. Makinelerin, insanlar gibi kompleks bilişsel işleri yapabilme özelliklerinin elektronik edebiyat alanında kullanılması bu gelişmenin örneklerini barındırır. Bu çerçevede üretilen "yapay zeka edebiyatının" da bilişsel sinir ağlarına benzer yapılarda ve genetik algoritmalar üzerine kurulmuş çeşitli metodolojilerden, teorik çerçevelerden oluştuğu kabul görür. Alison Knowles'ın FORTRAN programlama dili (şiir yazma), NaNoGenMo (National Novel Generation Month) roman çalışmaları, Cheers Publishing'in Microsoft Little Ice imzalı "Sunshine Misses Windows" adlı şiir koleksiyonu gibi örneklere bakılabilir. *Journal of Computational Literary Studies* (JCLS) adlı yayın da Dijital Beşeri Bilimler işbirliğiyle ilgili edebiyat çalışmalarını yayımlamaktadır. Konuya dair ilgiye rağmen disiplinler arasında, yapılan çalışmalarda entegrasyon bağlamında girişimlerin yeterli sayıda olduğu söylenemez. Örneğin Türk edebiyatı araştırmacıları, üreticileri yapay zeka ve ilgili çalışmalara dair gelişmeleri edebiyatla ilişkilendirecek düzeyde takip etmediklerinden, bilgi eksikliğinden bu alana dair üretim de gerçekleşmemektedir. Makalenin amacı da, edebiyat-yapay zeka ilişkisinde temel yapıların anlaşılmasını sağlamaya katkıda bulunmaktır. Sunulacak çalışmayla temel bilgilerden sahayı haberdar etmek ve gelişmeleri sunarak konuyla ilgili edebiyat sahasına katkıda bulunmak amaçlanmıştır. Literatür taramasıyla verilerinden yola çıkılarak edebiyattaki gelişmelerde tümevarım yöntemiyle sonuçlar ortaya konulmuştur. İlgili örnek olarak da basit otomatlar, sayborglar ve diğer bilgisayarlı araçların edebiyattaki kullanımları da irdelenmiştir. Daha önce basit otomatlar, robotlar ve sayborgların bilim kurgu malzemesi olarak kullanıldığı görülürken; son dönemdeki gelişmelerle yakın gelecekte edebi türlerin üretiminde, yorumlanmasında, analizinde kullanılmasına yönelik geliştirildiği varılan sonuçlardandır. Edebiyatta yapay zekanın, geleceğin yazarlarına ne şekillerde yardımcı olabileceği sorusundan, okurların aktif ve etkileşimli bir şekilde üretimde nasıl yer alabileceğine; görsel dil mevzusuna, eserlerin analiz ve incelemelerine dek bir dizi konuya ve soruya bu çalışmada yanıt verilerek ilgili sonuçlar ortaya konulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Edebiyat ve Yapay Zeka, Bilgisayarlı Edebiyat, Edebiyat ve Teknoloji, Sayborg Edebiyatı, Posthuman/ist Edebiyat, Bilimkurgu Edebiyatı

Abstract

Recently one of the developments in technology is artificial intelligence (AI). It has become one of the important research areas and it has started to show its presence in the fields

of art. Its use in literature as a method is one of the indicators of this. Artificial intelligence is considered as the ability to do work that requires cognitive abilities in the form of learning and producing through computers. The use of machines, like humans, to perform complex cognitive tasks, in the field of electronic literature, contains examples of this development. It is accepted that the "artificial intelligence literature" produced in this framework consists of various methodologies and theoretical frameworks built on genetic algorithms and structures similar to cognitive neural networks. Examples include Alison Knowles' FORTRAN programming language (writing poetry), NaNoGenMo (National Novel Generation Month) novels, Cheers Publishing's poetry collection "Sunshine Misses Windows" by Microsoft Little Ice. *The Journal of Computational Literary Studies* (JCLS) also publishes literature studies related to the Digital Humanities collaboration. Despite the interest in the subject, it cannot be said that integration among disciplines is sufficient. For example, Turkish literature researchers do not follow the developments in artificial intelligence and related studies and that's why production in this field cannot be realized. The aim of the article is to contribute to the understanding of the basic structures in the literature-artificial intelligence relationship. With the study to be presented, it is aimed to inform the field of basic information and to contribute to the field of literature on the subject by presenting the developments. Results were obtained through literature review and induction method. Also the use of simple automatons, cyborgs and other computational tools in literature is also examined. It has been seen that artificial intelligence has been developed for the production and analysis of literary genres in the near future. Questions about how artificial intelligence can help future writers, how readers can participate in production interactively, visual language, and the analysis of works will be answered in this study and relevant results will be presented.

Keywords: Literature and Artificial Intelligence, Computational Literature, Literature and Technology, Cyborg's Literature, Posthuman/ist Literature, Science Fiction Literature

1. GİRİŞ

1990 sonrası ivme kazanan dijitalleşme süreci ile birlikte edebiyat sahasında üretilen çalışmalarda gündem konusu olan; edebiyat ve yapay zeka (computational literature), siborg edebiyatı (cyborg's literature), posthümanizm edebiyatı (posthumanism in literature/posthuman/ist literature), elektronik edebiyat (electronic literature) gibi adlandırmaların içeriklerine bakıldığında Türkçe'de "bilgisayimsal edebiyat (computational literature)" olarak adlandırılan alanın araçlarından yararlanıldığını söylemek mümkündür. Yani yukarıda belirtilen adlandırmaların ilgilendikleri alan "bilgisayimsal edebiyat" ile üretim araçları ve yeni yaklaşımlar açısından çakışmaktadır. Bu durumu, bir alanın diğerinin kapsamı içerisinde gösteren yaklaşımlar şeklinde ele alan çalışmalar ile açıklayan uzmanlar da bulunmaktadır. Burada önemli olan nokta "bilgisayimsal edebiyatın" araçlarından olan yapay zeka ve hipermetinler üzerinden yukarıda geçen tüm edebi yeni adlandırmaların ortak noktada buluşabileceğini bilmektir. Çalışmada belirtilen ortak zeminin merkezinde yer alan yapay zeka konusuna odaklanarak daha önce edebi ürünlerde basit otomatların konu olduğu durumdan bugün geline nokta siborg denilen teknolojik oluşumların konu olmasına ve yapay zekanın sadece konu olmaktan çıkıp bizzat metni şekillendiren edebi araçlara dönüşümü ele alınmıştır. Yapay zeka bir sistem veya makinalar olarak esasında doğa ve insan türü gözlemlenerek

geliştirilir. Daha sonra makine öğrenmesi, derin öğrenme ve nöral ağlar vasıtası ile insan müdahalesi gerekmeksizin kendisini kademeli olarak geliştiren bir mekanizma olarak var olur. Konunun uzmanları yapay zekayı "güçlendirilmiş düşünce ve veri analizi yeteneği süreciyle" ilişkilendirirler. Yani yapay zeka aynı zamanda veri girişlerinin gerekliliği üzerine de kuruludur. İnsan yeteneklerini geliştirme amacı taşıyan yapay zeka bugün edebiyat alanında "robot yazarlık"tan okurun aktif edebi metnin üretimine dek devrede olduğu çalışmalarla düşünüldüğünde edebiyat alanında da yapay zekanın insan yeteneklerini üst düzeyde kullanmasına olanak sağlamaktadır. Otomasyon, otomat, Optimizasyon, algoritma, siborg, sibernetik, yapay zeka, makine öğrenmesi, derin öğretme, nöral ağlar gibi konuya dair temel kavram, terim ve adlandırmalar bu çalışmada ele alınmıştır. Edebiyatın yeni çağdaki üretim tüketim ve sanatsal bağlamdaki son durumu bu temel kavram, terim ve adlandırmalar çerçevesinde sorguya açılmıştır.

2. ÇALIŞMANIN AMACI VE YÖNTEMİ

Bu çalışmanın amacı son zamanlarda teknolojik gelişmeler alanında ileri ülkelerde yeni bir edebi çalışma alanı olarak ortaya çıkan "bilgisayarlı edebiyat (computational literature)" konusunu içerik, araç, ürün, kuram ve tartışmalarıyla ele almaktır. Çoğunlukla da edebiyat-yapay zeka, edebiyat-teknoloji, syborg edebiyatı, posthuman/ist edebiyat ve bilimkurgu edebiyat alanı içinde veya ilişkili bir şekilde ele alınmakta olan bilgisayarlı edebiyatta, dijital teknolojiler ve yapay zeka odak noktasında duran araçlar ve konuları içermektedir. Türk edebiyatında henüz çok çalışılmış bir konu olmaması nedeniyle bu çalışma ile konunun sahaya tanıtılmasına ve ilgili terim ve kavramların Türkçe karşılıklarının geliştirilmesine katkıda bulunmak başlıca amaçlardan biri iken konuya dair doğacak ilgide yararlanılabilecek temel bilgileri bir araya getirmesi açısından sahaya katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu amaç ve hedeflenen katkılara yönelik çalışmada öncelikle literatür taraması yönteminden yararlanılmıştır. Bu yöntem ile dünyada ve özellikle ileri teknoloji sahibi Japonya gibi ülkelerdeki gelişmelere dair bilgiler elde edilerek; veriler eşliğinde örnek çalışmalar üzerinden konunun açılımı gerçekleştirilmiştir.

3. ARAŞTIRMA VE BULGULAR

Teknolojinin gelişmesi ve dijitalleşme süreci ile birlikte sanat alanlarından biri kabul edilen edebiyat için genel anlamda dünyada ne tür değişimlerin meydana geldiği konusu ele alınırken temel bazı kavram, terim ve adlandırmaların da bilinmesi gerekmektedir. Türkçe'de ve Türk edebiyatında henüz üzerine etraflıca yapılmış çalışmaların sayısı çok az olmakla birlikte konuya dair Türkçe adlandırmalar için kesinlikten söz etmek mümkün değildir. Türk edebiyatında özellikle 1980 sonrasında merkeze alınan alt türlerde olan bilimkurgu edebi ürünlerde, örneğin romanlarda teknoloji alanına ait unsurlar, gelişmeler ve konuların işlevsel kılındığını söylemek mümkündür. Doksanlardan sonra akıllı teknolojik ürünlerin yaşamın her alanında yer almasıyla birlikte "computational" denilen ve Türkçe'ye "bilgisayarlı" şeklinde giren akıllı bilgisayarlara ait araçlarla üretilen edebi ürünlerin yanında bir de yine bu araçlardan yararlanılarak edebi analizlerin yapıldığını, bilgisayar bilimlerine ait kuramlardan destek alınarak edebi ürünlerin üretilip çözümlendiğini de söylemek mümkündür. Bu çerçevede "Computational Literature" denilen bu yeni edebi alanda kullanılan başlıca terim, kavram ve

adlandırmalar ele alınacak olursa öncelikle otomasyon, otomat, optimizasyon, algoritma gibi temel terim ve kavramların açmak gerekmektedir.

3.1. Otomasyon

Sözlük anlamında "kendi kendine hareket eden" şeklinde tanımlanan kelime farklı alanlarda (bilim, yönetim gibi) insan gücüne ek veya insan gücü olmadan otomatik bir şekilde işlerin yapılması anlamında kullanılır (TSE, 2006: 13-14). Başka bir tabirle farklı alanlarda yapılan işlerde makinelerin otomatik olarak çalışması ile insan emeğinin yerini alması veya insan emeğine ilaveten kullanılması şeklindeki sistemler için düşünülebilir. Otomasyonlar yüksek verim elde etmede kullanıldığı gibi işlerin daha hızlı-seri ve hatasız yapılabilmesine olanak sağlar. Bu amaçlar doğrultusunda otomasyon sistemlerinin yeni yaşam modelinde ön plana çıktığı söylenebilir.

3.2. Otomat

Kelimenin sözlük anlamında "canlı varlıkların gerçekleştirebildiği eylemleri, işleri yapabilme özelliğine sahip mekanik-elektrikli araçlar, aygıtlar" olarak tanımlanmaktadır. Yine "otomatik olarak ardışık işlemlerin yapılabilmesi" şeklinde de tanımlanabilir (TSE, 2006: 13-14). Elektro-mekanik düzenek üzerine kurulu otomatlar için 1920'lerde robot kelimesi kullanılırken; günümüzde veya gündelik yaşamda ödeme sistemleri olan kredi kartları işlemlerinden hazır yiyecek içecek makinalarına (büfeler), mutfak aletlerine (kahve, çay makinaları) dek bir dizi farklı kullanım alanlarındaki makinalar için kullanılmaktadır. Hayatı kolaylaştıran otomatlar yapılmak istenen işlemi hızlandırırken enerjiden de tasarruf sağlar. Otomatların özellikle yetmişlerde başlayan bir trendle edebi türlere ilham olduğunu görmek mümkündür (Peck, 2016: WEB).

3.3. Optimizasyon

Kelime daha çok mühendislik alanlarında örneğin bilgisayar mühendisliği veya bilimlerinde kullanımı ön planda olsa da "yüksek performans" elde edilmek istenen her alanda kullanıma girebilen sistemlerdir (Volkanoglu, 2017: III). Optimizasyonu iyi yapılmış bir düzenekte yapılan işlerin de en iyi hale getirildiği düşünülebilir. Kısaca "optimizasyon işlerin iyi hale getirilmiş olması anlamı" taşır. Bu anlam içinde işlerin kısa yoldan çözümlenebilmesi" anlamı da yer alır. Halihazırdaki kaynakların üst düzey yarara sunularak en iyi sonucu elde etmek ve çözümleri üretmekte optimizasyon aynı zamanda "donanım yük bindirilmeden işlerin en iyi şekilde" yapılmasına da olanak sağlar.

3.4. Algoritma

Bu kelime de yine daha çok bilgisayar bilimlerinde sıkça anılan, bilinen bir kelimedir. Sözlük anlamında sorunların çözümünde belirlenen yol-yöntem olarak açılır. "Tasarlanmış yol" anlamındaki algoritma, başlangıçtan bir hedeflenen sona dek izlenen yolun açıkça belirlenmesini de ifade eder. Bu durumda algoritma için uzmanlar "sonlu işlemler kümesi" tanımını da yapmaktadır (TSE, 2006: 6). Algoritma öğrenme aşamasını geçtikten sonra, edildiği bilgileri farklı veri kümelerine dayalı benzer problemleri çözmek için kullanabilir. Günümüzde en sık kullanıldığı alan bilgisayarların progama dilleridir.

3.5. Siborg-Syborg

Kelimenin sözlük anlamında kısaca "sibernetik organizma" olarak tanımlanır. Bu organizmada hem "biyolojik hem de yapay kısımların" bir arada var olduğu görülür. IT alanında "siborg"un "biyolojik ve teknolojik bileşenleri olan organizma" şeklinde tanımlandığı görülür.

Farklı tanımlarda siborgların "kurgusal yaratım" görülmesinin yanında bazı tanımlarda teknik olarak insanlarda herhangi bir yapay implantın olması onu siborg sınıfına koymaya yeter (Pradha Dhandapani, 2019: 1).

3.6. Sibernetik

Kelime anlam olarak "güdü bilimi" olarak da adlandırılırken çok genel bir ifade ile "canlı veya cansız karmaşık sistemlerin denetlenmesi-yönetilmesi"yle ilgilenen bilim alanı olarak tanımlanabilir. Disiplinlerarası yaklaşımla çalışan sibernetik alanı bilgisayar alanı dışında sosyal teorilere de uygulanarak; "biyolojik, elektronik ve mekanik sistemlerde iletişim çalışmalarını ve kontrol süreçlerini inceleyen bilim" şeklinde de düşünülebilir (Tur ve Çakmak, 2017: 257).

3.7. IBM

Armonk ve New York merkezli IBM bilişim teknolojisi şirketi olarak tanınır. Faaliyet alanları arasında; bilgisayar ve donanım üretimi gibi alanlar dışında AR-GE de bulunmaktadır.

3.8. Yapay Zeka

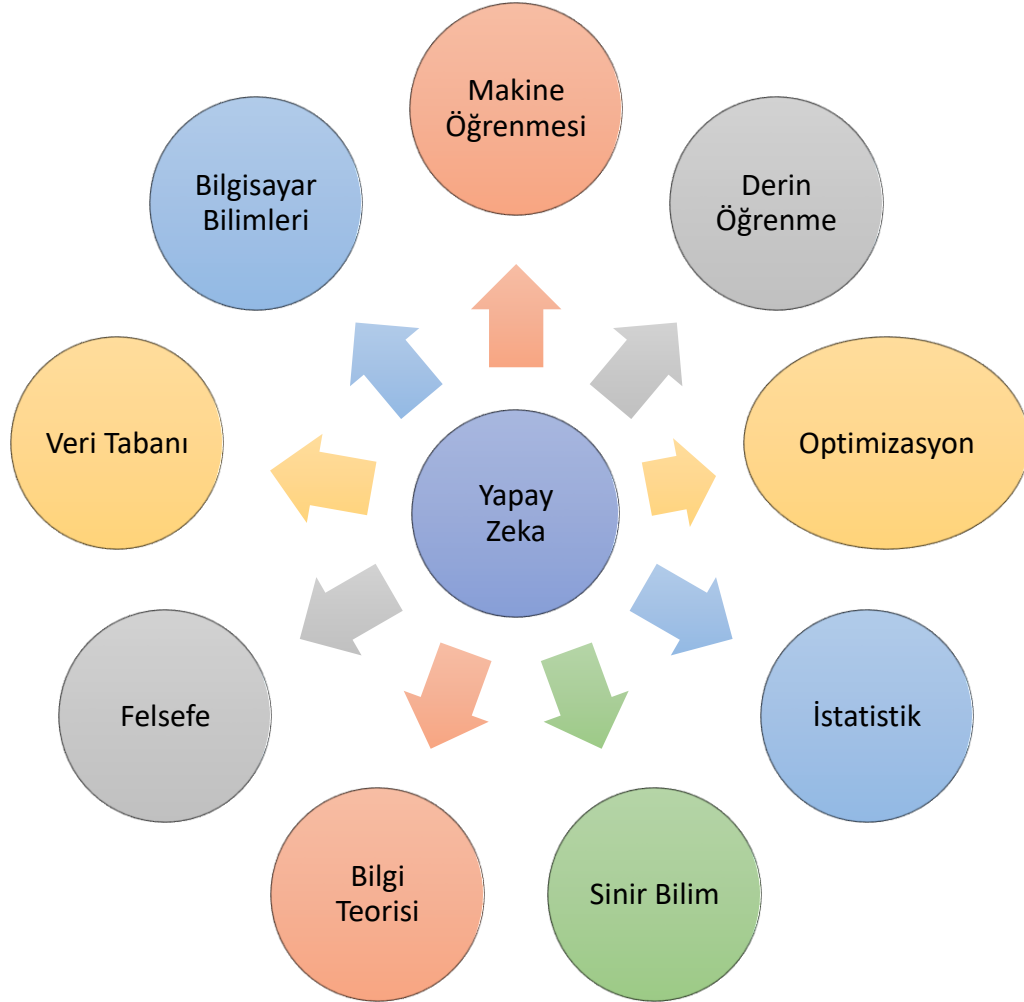
Sistem olarak yapay zekanın üretim aşamasında insan-insan beyninin ve doğanın gözlemlenmesi esas alınır. "AI" şeklinde kısaltılan yapay zekanın belirlenen işlemleri-işleri veya görevleri yapabilmesi için insan zekasını taklit ederken; aynı zamanda veri-bilgi toplayarak kendisini kademeli olarak geliştirebilen sistemlere de sahiptir. Makineler şeklinde de varlıksal olarak değerlendirilen yapay zeka çalışmalarında "veri analizi" süreci önemlidir. Yapay zekanın amacı insan yeteneklerini geliştirerek bu yeteneklere katkıda bulunmaktır. Bu durumda "ticari varlık" olan yapay zeka algoritmalara sahiptir ve algoritmalar da girdi ve çıktılardan oluşmaktadır. Yani yapay zekada yer alan veriler algoritmalarda işlenerek ortaya sonuçları koyar. Yapay zekâya düşünce olarak rastlanan ilk yazılı eser, Aristoteles'in (M.Ö. 385-323) *Politika* kitabıdır. Bu eserde köleler yerine belirli işlerin otomatlar tarafından yapılması fikri ile yapay zekânın temelleri oluşmuştur (Tuncay, 1975: 8). El-Cezeri de bilinen ilk robotik çalışmaları üretenler arasında yer almaktadır (Çırak, B. ve Yörük A. :2015: 5). El-Cezeri'nin robotları aynı zamanda programlanabilir özellikler de taşımaktaydı (Külcü, 2015:4); Leonardo da Vinci'nin insansı robotu (Moran, 2007: WEB) da bu alandaki ilk örneklerden birini oluşturur. İleri teknoloji bağlamında ise "George Boole'ın mantığı olan 0 ve 1'den oluşan ve üç temel işlem (ve, ya da, değil) içeren basit cebiri" ise yapay zekanın temellerini oluşturur. Yapay zekâ üzerine ilk bilimsel çalışma, McCarthy, Marvin Minsky, Nathaniel Rochester ve Claude Shannon tarafından 1955 yılında "Dartmouth" yaz araştırma projesi ile yapılmıştır. Tablo 1 üzerinden yapay zekanın gelişimine dair tarihsel sürecini izlemek mümkündür.

YAPAY ZEKA'NIN TARİHÇESİ
1950 -Alan Turing makine zekasıyla ilgili test oluşturdu. Varılan sonuçlardan biri makinenin zekaya sahip olması insan olduğuna ikna edilmesi ile doğru orantılıdır.
1955 -Yapay Zeka terimi John McCharty tarafından kullanıldı.
1957 -Yapay sinir ağlarının temeli olan perseptron(denetimli öğrenme algoritma) Frank Rosenblatt tarafından tanımlandı.
1986 -Geoffrey Hinton ve ekibi "Geriye Yayılım" algoritmasını ortaya koydu.
1997 -IBM Deep Blue Dünya Santranç şampiyonu olarak Garry Kasparov'u yendi.

Tablo 1: Yapay Zekanın Tarihsel Gelişimi

3.8.1. Yapay Zekânın Uygulandığı Alanlar

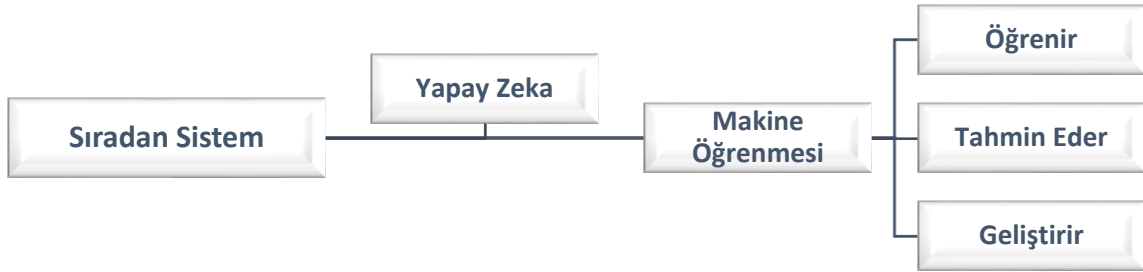
Gündelik yaşamda yapay zeka akıllı asistanlardan Siri gibi sohbet robotlarına dek çok farklı alanlarda ve biçimlerde kullanıldığını söylemek mümkündür. Bilgisayarlarda veya akıllı telefonlarda herhangi bir konuyla ilgili kitlelerin sorunlarını anlamlandırmak ve hızlı bir şekilde çözümler üretmek, cevaplar bulmak için yapay zekâdan yararlanılır. Bilgisayarlarda bir sayfada dolaşırken ekranda çıkan reklamlar, ilanlar vs arama motorlarınca tespit edilen kullanıcıların izleme alışkanlıklarına paralel sunulurken devreye yapay zeka girmektedir. Otomatik öneriler denilen bu yapılanmalar dışında güncel olarak üzerinde çalışmaların devam ettiği projelerden biri de yapay zekanın geldiği düzeyi göstermektedir. Microsoft'un bu projesinde "ölmüş kişiler sohbet robotları" olarak tasarlanabilecektir. Tablo 2'ye bakıldığında yapay zekanın ilişki içinde olduğu ve kimi çalışmalara göre yapay zekanın alt kolları olan, kapsamına giren bilgisayar bilimleri, sinir bilimi, istatistik, ve felsefe gibi disiplinler dışında; makine öğrenmesi, derin öğrenme gibi çalışma alanları ve bilgi teorisi gibi kuramsal destekler yapay zeka çalışmalarının çok yönlü işleyişini de gösterir.

Tablo 2: Yapay Zeka'nın ilişki içinde çalıştığı diğer alanlar, kuramlar ve alt kolları

3.9. Makine Öğrenmesi (Machine Learning- ML)

Yapay zekâ maddesinde belirtilen insana ve doğadaki diğer canlılara özgü olan bilişsel işlevleri, davranışları taklit edebilme yeteneğinin makine öğrenmesinde bir adım daha ileri götürüldüğü söylenebilir. Makinelerin insan müdahalesi (manuel müdahale) bulunmadan öğrenebilme yeteneğine dönüştüğü nokta bu aşamada yer alır. Arthur L. Samuel'in, *IBM Journal*'daki "Dama Oyununu Kullanarak Makine Öğreniminde Bazı Çalışmalar" adlı makalesi, makine öğrenimi teriminin de kullanıldığı ilk çalışmadır (Samuel, 1959: 218). Bir hesaplama yöntemi olan makine öğrenmesinin gündelik yaşamdaki kullanım alanlarına bakıldığında; son günlerde en çok dikkat çeken örneklerden biri robot süpürgelerdir. Bunun dışında insan sesini tanıyan robotlar, sürücüsü olmayan arabalar, parmak izi ve yüz gibi organlardan bireyleri tanıyan akıllı cihazlar ve ürün öneri sayfaları gibi tüm bu cihazlar makine öğrenmesi sayesinde yaşamı kolaylaştırmaktadır. Altmışların başında üzerine yoğun çalışmaların yapıldığı makine öğrenmesi yapay zeka (AI)'nın kapsamında yer alan bir sistem olduğu için aynı şekilde insanların bilişsel yapılarına odaklanarak, öğrenme şekillerini taklit yoluyla verilerden, algoritmalarından yararlanarak yapılan işlerdeki doğruluk derecesini kademeli olarak artıran bilgisayar bilimi olarak görülebilir. Yani makine öğrenmesi kısaca "yapay zeka uygulaması" olarak görülebilir. İleri düzeydeki işleyişine bilinen örneklerin ilki dama oyununda tanınan Robert Nealey'in, 1962'de yapay zeka ile donatılmış IBM 7094 bilgisayarıyla oynadığı dama oyununu kaybetmesi gösterilebilir. Bilgisayarlar gibi makinelerin doğrudan doğruya insan müdahalesi olmadan matematiksel modeller sayesinde öğrenmesi yapay zekanın (AI) alt kümesi olan makine öğrenmesi ile mümkündür. Makine öğrenmesinde insanlarda olduğu gibi deneyim aracılığıyla öğrenme esastır. Algoritmalar aracılığı ile elde edilen veriler algılandıktan sonra ileriye yönelik tahmin ve öneriler oluşturulur. Siri, Google Assistant ve Alexa dijital teknoloji ürünlerine bağlamda bakılabilir.

Tablo 3: Yapay Zeka ve Makine Öğrenmesi İlişkisi

Makine öğrenmesinde sorun çözmedeki işleyişine bakıldığında ilk adımda veriler toplanır sonra model eğitilir, model doğrulanır ve sonuçlar çıkartılarak yorumlanır. Gündelik yaşamdaki örneklerine bakıldığında; konuşma-tanıma işlemleri, müşteriye hizmet sunum alanları, bilgisayarlardan görüş alma veya öneri motorları, hisse alım satım gibi pek çok alanda kullanıldığını görmek mümkündür. Bu çerçevede makine öğrenmesinin sağladığı başlıca avantajlar; müşterilerin-kullanıcıların deneyimini geliştirme, davranışlarını tahmin etme, riski azaltma ve maliyetleri azaltma gibi sıralamak mümkündür tüm bunların bir sanat dalı olan edebiyat açısından önemine dair de yine gerekli verileri sunar. Edebiyat ve yapay zeka-makine öğrenmesi ilişkisinde okur kitlesinin tercihlerini önceden tahmin etmekten hatasız nitelikli ve yaratıcılığı artırılmış metinlerin üretimine dek bir dizi konu bağlamında yararlanılabilir.

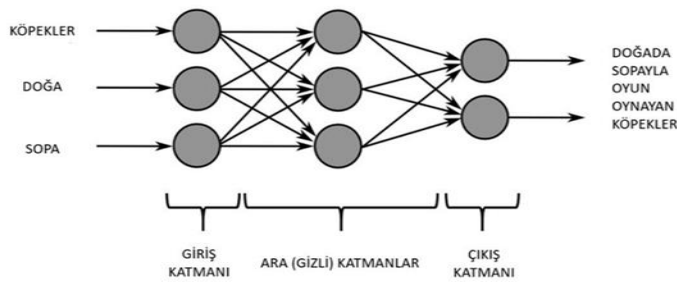
3.10. Derin Öğrenme

Yapay zekanın ilgili alt çalışma alanları olan derin öğrenme ve makine öğrenmesi sıkça karıştırılan konular iken çok temelde ayırt edici noktada; derin öğrenmenin makine öğrenmesinin alt alanı olduğunun bilinmesidir. Nöral ağlar ise derin öğrenmenin alt alanıdır. Belirtildiği üzere makine öğrenmesinin, derin öğrenme ve nöral ağlar ile birlikte, yapay zekanın alt alanları olduğu söylenebilir. Makine öğrenmesi ile derin öğrenmenin ilişkisine bakıldığında cevapları ararken sinir ağlarından yararlanan derin öğrenme, makine öğrenmesinin özel bir biçimi olarak düşünülebilir. Derin öğrenmede doğruluk durumu makinelerin kendilerince belirlenebilirken; bilgiler de insan beynindeki işleyişe benzer şekilde sınıflandırılabilir. Bu şekilde yapay zeka, insan zekasının işleyişine yaklaştırmış olur. Derin öğrenme ve makine öğrenmesinin farklılaştığı noktada, algoritmalarının öğrenme biçimleri devreye girer. Derin öğrenmede, işlemler için otomatikleşme devreye girer; manuel işlemler gerektiren insan müdahalesi gittikçe ortadan kalkar (Doğan, 2019: 409-410).

3.11. Nöral Ağlar

Yapay zekanın bu alt biriminde makinelerde insan beyninin düşünce mekanizmasını taklit edilebilirlik düzeyi üst derecededir. Başka bir deyişle insan beyni model alındığı için oluşturulan modelde algoritmalar aracılığı ile sinir ağları oluşturulmuştur. Beynin sinir yapısına benzeyen bu mekanizmada artık insan müdahalesine gerek kalmadan makinelerin otomatik olarak öğrendikleri ve sonuçlar ortaya koydukları gözlemlenebilir. Bazı araştırmalarda nöral ağların alt kademesinde bir de "yapay nöral ağlar" şeklinde bir sınıflama da yapılmaktadır. Yapay nöral ağlarda giriş katmanı dışında çoklu gizli katmanlar yer almaktadır. Düğüm denilen katmanlar ile birbirine bağlı nöral ağların çıkış noktasında veriler elde edilmektedir. Tablo 4'te nöral ağların işleyişini görmek mümkündür (Öztürk ve Şahin, 2017: 10-11).

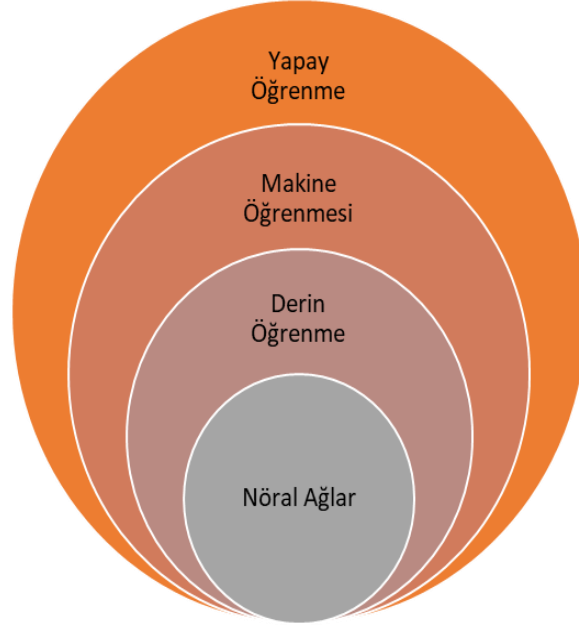
YAPAY SİNİR AĞLARI İLE DERİN ÖĞRENME

Tablo 4. Yapay Sinir Ağları ve Derin Öğrenme İlişkisi. T24'te yer alan "Derin Öğrenme Nedir? Adlı yazıdan alınmıştır (<https://t24.com.tr/yazarlar/hayri-cem-haftalik/derin-ogrenme-nedir,29220>) .

Nöral ağların derin öğrenmenin alt kapsamına girdiğini bilmek gerekir. Tablo 5'de yapay zekadan nöral ağlara doğru kapsam ve ilişki ağlarının nasıl örüldüğüne bakılabilir. Daha açık bir ifade ile yapay öğrenme-yapay zeka ile makinelerin bir işi insanlar gibi çözmesini sağlayan herhangi bir teknik olarak kabul görürken; makine öğrenimi ise programlanmadan bilgisayarın örneklerden öğrenebileceği algoritmaları içerir. Yapay sinir ağları ise canlıların beyinde yer

alan sinir ağlarının modellenmesi ile oluşturulan makine öğrenme metodu olarak kabul edilmektedir. Nöral ağlara doğru ilerledikçe yapay zekanın işleme şekli karmaşıklılaşarak daha yetkin bir hale gelir.

Tablo 5: Yapay Zeka, Makine Öğrenmesi, Derin Öğrenme ve Nöral Ağlar İlişkisi

3.12. Edebiyat, Yapay Zeka İlişkisi ve Bilgisayımsal Edebiyat

Yapay zekanın; bilgisayarlar gibi makinalarla insana ait öğrenebilme ve üretme işlemlerinin (bilişsel yetenekler isteyen) işlerin yapılabilme becerisi olarak kabul edilir. Makinelerin, insanlar gibi kompleks bilişsel işleri yapabilme özelliklerinin elektronik edebiyat alanında kullanılması bu gelişmenin örneklerini barındırır. Yapay zeka'nın bilgisayar gibi makineler aracılığıyla doğadaki canlılara özgü olan öğrenebilme gibi bilişsel yetenekler isteyen işlerin yapılabilme becerisinin sadece mühendislik alanlarında değil edebiyat özelinde sanat alanında da kullanıldığını söylemek mümkündür. Özellikle insanlar gibi kompleks bilişsel işleri yapabilme özelliklerinin elektronik edebiyat alanında kullanılması bu gelişmenin örneklerini barındırır. Bununla birlikte anlatı, yapay zekanın en büyük zorluklarından biridir. Konuyla ilgili oluşumların ve araştırmacılarının, basılı formuna benzer anlaşılabilen anlatılar oluşturabilecek programlar oluşturma çabası yakın zamana dek kısa haber, magazin haberleri, spor haberleri, finansal bilgiler gibi anlatılardan ibaretti. Derin öğrenme olmaksızın manuel olarak insanlar tarafından oluşturulmuş şablonlar kullanılarak bu kısa metinler programlanarak elektronik ortama aktarıldı. Bu metinlerin bile son derece hızlı üretilmesi ve üst düzeyde yetkin-doğru yazılmış metinler olması yakın gelecekte edebi bağlamda da nitelikli anlatıların üretilmesinin işaretlerini sunmaktadır. Nitekim yapay zeka ile olan üretimlerde prensip olarak eğer büyük veriye dayalı analizler söz konusu ise sanatsal olarak üretilen metinlerin de kalitede standartların en üstünde yer alan “kusursuz” anlatı üretimi seçeneği de var demektir. Bilgisayımsal denilen ve elektronik araçlarla (bilgisayar, laptop, akıllı telefonlar, tabletler vs) bugün dijital ortamlarda (sanal, artırılmış ve karma gerçeklikte-lit-hub gibi) üretilen eserler web 2.0, 3.0, 4.0 temelli ve kodlarla (0, 1) hiper-metin denilen ağı yapılar içeren araçlarla üretildiklerinden sundukları veya getirileri açısından önceki üretim biçimlerinden ayrıştıkları

noktalar bulunmaktadır. Bilgisayımsal edebi araçlarla üretilen eserlerin sundukları imkanlar ve alana kazandırdıklarını şu şekilde sıralamak mümkündür:

- a. Okuma tercihlerinin daha iyi anlaşılması
- b. Farklı türdeki kitapları okuyucularla ara-yüzlemek
- c. En yüksek puan alan kitapları öngörmek, veriye dayalı eserler yaratmak
- d. ProWritingAid gibi cihazlarla el yazmalarını düzenlemek için yapay zekadan faydalanabilmek
- e. Okurun aktif-canlı bir şekilde farklı gerçeklik düzlemlerinde (sanal, artırılmış ve karma gerçeklik) eserin üretimine dahil olmasını sağlamak

Bugün teknoloji ve edebiyat ilişkisinde yapay zekanın ve siborg denilen oluşumların konuşulmasıyla birlikte bilimkurgu edebiyatı adı altında incelendiğini de bilmek gerekir. Yapay zeka ile üretimi gerçekleştirilen Alison Knowledges ve James Tenney'in *A House of Dust*, The Day A Computer Write A Novel ve Cheers Publishing tarafından yapay zeka ile yazılan şiir koelksiyonu olan *Sunshine Misses Windows* gibi örneklerle gelinceye dek bilim kurgu türü olarak basit otomatların konu olduğu ve teknolojinin yer aldığı eserler bilgisayarlı edebiyatın da ilk örneklerini barındırır. Dünya edebiyatına mal olan Jonathan Swift'in *Güliver'in Serüvenleri* adlı eser örneğin dünyanın en cahil insanın felsefe, şiir, siyaset, hukuk, matematik ve teoloji hakkında kitaplar yazmasını sağlayan devasa bir makinenin mucidinden bahseder. Bu makine dünyanın bütün dillerinin sıkıştırıldığı hepsi birbirine ince kablolarla bağlı ve çeşitli kollarla döndürülebilen sayısız bit içerir. Bu sayede sayısız kombinasyonlar üretebilmektedir. Yine Edgar Allan Poe'un söylemleri (1836), E.T.A Hoffman'ın *The Sandman-Olympia*'sı, Jules Verne'nin *20.yüzyılda Paris'te* (1863) adlı çalışmasında bir klavye tarafından yönetilen aynı hesaba bağlı makinelerden bahsetmesi, E.M.Forster'in *Makine*'sı, John W. Campell'in *Son Evrim, Alacakaranlık, Makine* eserleri, L.Frank Broum'un *Wonderful Wizard of Oz*, Kurt Vonnegut'un *Otomatik Piyano* gibi eserleri sıralamak mümkündür. İlk kez robot kelimesini kullanan Karel Capek gibi isimlerle birlikte örneğin R.U.R.'un *Rossum'un Evrensel Robotları*'nda konu olan robotlar otomatik mekanik insanlar ziyade organik androidler olarak anılmaktadır. Isaac Asimov de benzer şekilde robotları konu eden çalışmalar ortaya koyarken Türk edebiyatında Tanzimat döneminden beri ilgi duyulan bilimkurgu eserlerinde basit otomatların kullanılarak günümüz edebiyatında siborglara dek evrimleşen bir çizgide teknoloji, yapay zeka eserlere konu olmuştur. Türk edebiyatında Jules Verne çevirileri ile başlayan teknoloji-edebiyat ilişkisi sürecinde bilimkurgu türü önemli bir noktada durmaktadır. 1950'lerde Orhan Duru tarafından kullanılan bilimkurgu kelimesi bir türün şemsiye ismi olurken; teknolojiyi konu eden veya teknolojiden esinlenen eserler de bu türe dahil edilmektedir. Ahmet Hamdi Tanpınar'ın *Saatleri Ayarlama Enstitüsü*'nden Murathan Mungan'ın *Şairin Romanı* adlı eserlerine bakıldığında öncelikle basit otomatların eserin kurgusunu belirlediğini söylemek mümkündür.

Belirtilen bu eserlerde teknolojik gelişmelere paralel basit otomatların konu olduğu görülürken günümüze yaklaştıkça geleceğe dair öngörüler de sunan teknoloji eksenli konular ve otomatların işlendiği görülmektedir. Bugün ise sadece konu olarak değil bizzat metnin oluşum sürecinde yer alan teknolojik gelişmelerden olan yapay zekanın edebiyat alanına kazandırdıklarına paralel Future of Life Enstitüsü'nün "AI Etkileri" projesince çalışmaları yürütülen bir ankete göre yapay zeka, 2050'lere gelindiğinde edebiyat alanında "hit" olabilecek bir eser yazabileceğini öne sürmektedir. Konuyla ilgilenen uzmanların bazılarında

göre ise yazılım programları tarafından oluşturulan edebi ürünleri okumak için 2050'lere kadar beklemek gerekmeyecektir. Bugün Google, Stanford Üniversitesi ve Massachusetts Üniversitesi ile birlikte üzerine çalıştıkları konulardan biri de makinelerin doğal dilini geliştirme programlarıdır. Bu bağlamda çeşitli örnek çalışmalar görmek mümkündür. Örneğin yazılımlar tarafından edebi ürün üretimi adına yapılan deneysel çalışmalardan birinde konu üzerine uzman analistlerin, 11.000'den fazla kitabı yapay zekaya tanıtarak ortaya verilerden yola çıkarak bir eser üretmelerini istemeleridir. Edebi eserlerde insan dilindeki varyasyonları kavraması beklenen yapay zeka donanımlı makineler bir şiirin başlangıç cümlesi ve bitiş cümlesi olmak üzere iki cümle verilerek aradaki boşluğu doldurmasının beklenmesi de bir diğer örnek olarak ele alınabilir. Aşağıda geliştirilen bilgi-yazımsal araçlar arasında görülebilecek programların bazılarını detaylı bir şekilde bilgisini edinmek mümkündür.

3.12.1. Kindle Spy

Bu program ile yazarın veya yazar adayının hangi kitapların iyi satacağını bilerek çalışmalarını üretmesi mümkündür. Daha önce kitapların satışlarına dair tahminler yürütmek zor iken bu program sayesinde tahminler mümkün kılınmıştır. Ayrıca kitap distribütörleri için de bu program aracılığıyla önceki satışı iyi olan eserlerin verileri analiz edilerek eser-satış çalışmalarının planlanması çok daha kolay olabilmektedir. Bugün özellikle Avrupa ülkelerinde yayıncıların, elektronik ortamda yüksek puan almış kitapların bilgilerini sunan bir uygulama olarak Kindle Spy'yı merkeze alan çalışmalar içinde oldukları görülebilir. Kindle Spy ile yüksek satışı eserlerdeki dikkat çeken anahtar kelimeler, aranan konuların tespiti gibi konular için de bir araştırma programı olarak da kullanılmaktadır.

3.12.2. ProWritingAid

Bu yapay zeka yazılımı ile güncel en iyi roman tespitinden sonra yazılan yeni eserin yazı stilinden içeriğine dek binlerce kurgu eseriyle karşılaştırılma yapılma imkanı vardır. ProWritingAid ile eleştiri bağlamında yayıncıya göndermeden veya bağımsız olarak yayınlamadan önce metnin ilerleme hızı ve ivmesi, diyalogların başarı düzeyi, kelime kararı ve diğer karmaşık konularda güçlendirme yapılabilir. İntihal denetleyicisi olarak da bu yapay zeka yazılımından yararlanılabilir. Böylelikle gelecekteki telif hakkı sorunlarının tehlikesi azaltılmış olur.

3.12.3. WASP

WASP, doktora derecesine sahip Pablos Gervás tarafından yapılmış bir yapay zeka yazılımıdır. İspanya'nın Altın Çağı'ndaki eserlerden ilham alarak nasıl beste yapılacağını bulan WASP, şiirin yapısını kavramak ve yenilikçi prosedürü incelemek, denemecilerin işini kolaylaştırmak amacıyla geliştirilmektedir. Kompozisyonlarının duyguya ihtiyacı olduğu için sanatçıların yerini alabilecek duygular konusunu geliştirmek mevzusu da gündemlerindedir.

3.12.4. FORTRAN Programlama Dili

Alison Knowles tarafından geliştirilen FORTRAN programlama dili, "yapay zeka edebiyatının" da bilişsel sinir ağlarına benzer yapılarda ve genetik algoritmalar üzerine kurulmuş çeşitli metodolojilerden, teorik çerçevelerden oluştuğunu kabul ettirecek düzeyde bir sisteme sahiptir. Knowles'ın FORTRAN programlama dili aracılığıyla ürettiği şiir örneklerine bakılabilir.

3.12.5. NaNoGenMo

Açılımı "National Novel Generation Month" olan program ile roman çalışmaları sürdürülmektedir. Başka bir deyişle NaNoGenMo ile bilgisayarlar tarafından üretilen romanlar

merkezde yer alır. Aynı zamanda bir web sayfası da olan NaNoGenMo algoritmanın yazar olarak roman üretimini gerçekleştirmesi olarak da düşünülebilir. Programın geliştirici ve sanatçısı Darius Kazemi, NaNoGenMo'yu bir tweet'ile başlatmıştır. Bilgisayar programcısı ve sanatçısı olan Kazemi'nin Courtney Stanton ile Feel Train'i kurarak bir teknoloji kolektifi olan kurumları ile benzeri çalışmaları hayata geçirmektedirler.

3.13. Bilgisayımusal Edebiyat Araçları İle Üretilen Eserler ve İlgili Akademik Yayınlar

3.13.1. A House Of Dust

The House of Dust” 1967 yılında Alison Knowles ve James Tenney tarafından Siemens 4004 bilgisayarının yardımıyla, yapay zeka ile oluşturulan şiir olarak ortaya çıkar. Yapay zeka ile şiir üretilirken de kelimeler Fortran bilgisayar programlama diline çevrilerek, bilgisayarın kelime kombinasyonlarını üretmesine olanak sağlandı. izin verildi. He House of Dust, 1967'nin ilerleyen bilgisayar bilimi ile 2021'in 3D baskı endüstrisindeki yenilikler arasında bir karşılaştırmadan bahsediyor, her ikisi de insanları teknolojiyle birleştiriyor. Daha sonra bu şiirden yola çıkılarak 3D baskılı bir ev üretilir. Almanya'da üretilen The House of Dust yapay zekayla üretilen şiirden yola çıkılarak yapılmasında şiirdeki evlerin özelliklerini tanımlayan kelime listeleri önemli bir noktada durmaktadır.

“Tozdan bir ev / açık zeminde / doğal ışıkla aydınlatılmış / arkadaşlar ve düşmanların yaşadığı / Kağıttan bir ev / yüksek dağlar arasında / doğal ışık kullanan / balıkçılar ve ailelerin yaşadığı”

Chelsea, New York'ta fiziksel bir yapıya da dönüştürülen eser Crane WASP teknolojisi kullanılarak basılır. WASP (Dünyanın Gelişmiş Tasarruf Projesi), İtalya merkezli 3D baskıda endüstrileridir. “The House of Dust”ın tamamlanmasıyla şirket, bunun “tamamen doğal malzemelerle basılmış ilk ve tek geçici, yaşanabilir ve sürdürülebilir sanat eseri” olduğunu belirtir.

3.13.2. Sunshine Misses Windows

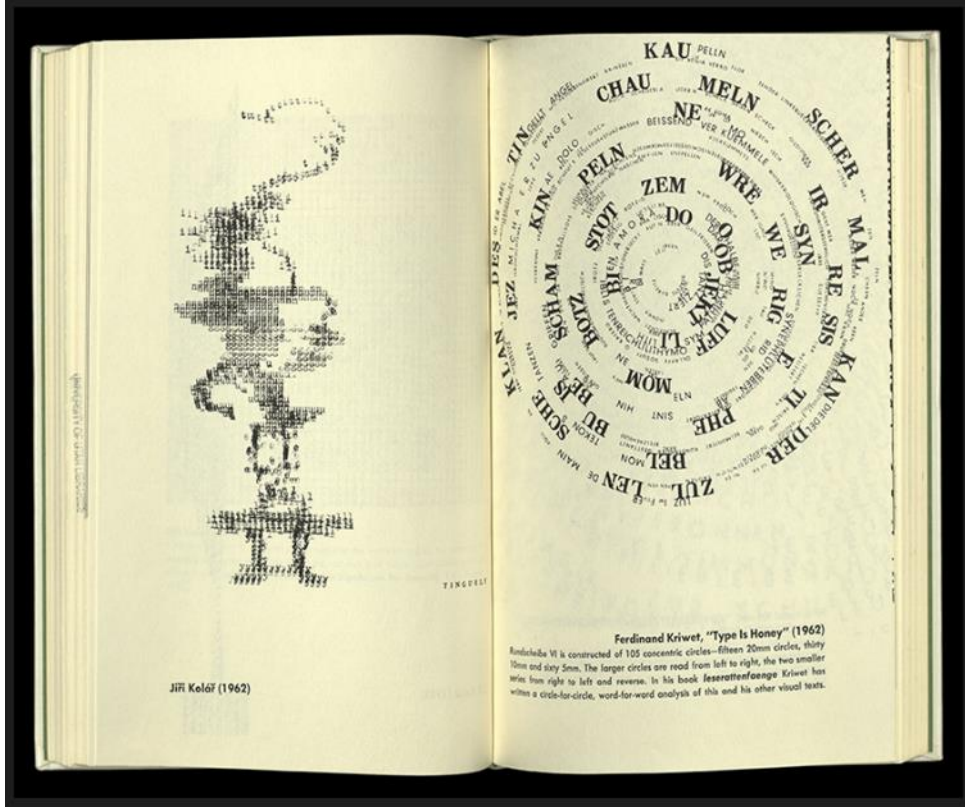
Cheers Publishing'in Microsoft Little Ice imzalı *Sunshine Misses Windows* adlı şiir koleksiyonu gibi örneklerle de bakılabilir. Microsoft'un yapay zekası tarafından yazılan ilk şiir koleksiyonunu olarak kabul edilen eser Xiaoice adı verilen yapay zekanın ürünüdür. Bu yapay zeka, 2.760 saatte 10.000'den fazla şiir yazarken; 139 şiir *Sunshine Windows Misses* adıyla bir koleksiyon oluşturacak şekilde düzenlendi. Bu eser, insanın temel duyguları olan yalnızlık, beklenti, neşe gibi konuları on bölüm içinde işlemektedir. Daha önce yapay zekanın yirmilerde 519 şairin tüm modern şiirlerini inceleyerek çalışmalar ürettiği bilinmektedir. Bu yapay zekanın ürettiği çalışmayı bir insanın yapmak istemesi halinde yüz yıl beklemek gerekecektir. Yapay Zekanın bazı şiirlerini farklı takma adlarla online formlarda yayınlarken takipçilerinin çoğu bu şiirleri bir yapay zekanın ürettiğini de bilmemektedirler.

3.13.3. The Day A Computer Wrote A Novel

Japonya'da düzenlenen edebiyat yarışmalarından birinde bilgisayarlar yazar olarak katılımda bulunmuş ve Nikkei Hoshi Shinichi Edebiyat Ödülü'nü almıştır. İnsan olmayan ve yapay zekanın yazar olduğu eserin ismi *The Day A Computer Wrote A Novel* (*Bir Bilgisayarın Roman Yazdığı Gün*)'dır. Yarışmaya katılan bin beş yüz küsur başvuru içinde on bir başvuru makine tarafından veya desteği ile yazılmıştır.

3.13.4. *Something Else Press*

Bu yayının 1963'te Fluxus sanatının öncüleri arasında olan Ray Johnson, Alison Knowles, Allan Kaprow, George Brecht, Daniel Spoerri, Robert Filliou, Al Hansen, John Cage, Emmett Williams gibi üyelerce kurulur. Aynı isimler akımın çalışmalarının yayımlandığı bu yayımla aynı isimde "Something Else Press" yayınevini de kurarlar. Görsel 1, 2 ve 3'te bu yayında yayımlanan edebi eser örnekleri yer almaktadır. Bilgisayar ve teknolojinin etkisiyle görsel dilin de öne çıktığı eserler ilk yapay zeka ilişkili ürünler arasında da sayılmaktadır.

Görsel 1: *Something Else Press* yayınından teknolojik araçlardan ilham alan edebi çalışmalara örnekler.

[illegible]

MAY 26-28, 2022

3.13.5. *Journal of Computational Literary Studies (JCLS)*

Journal of Computational Literary Studies (JCLS) adlı yayın da Dijital Beşeri Bilimler işbirliğiyle ilgili edebiyat çalışmalarını yayımlamaktadır. Daha geniş bir ifade ile edebi çalışmalara bilgisayarlı yaklaşımların tüm yönlerine adanmış uluslararası, açık erişimli, hakemli bir çevrimiçi dergidir. *JCLS*, Sayısal Edebiyat Çalışmalarının halihazırda önemli bir olgunluk ve görünürlük kazandığı süregelen bir süreç olan Dijital Beşeri Bilimler içindeki alt alanların artan farklılaşmasına yanıt verir. *JCLS*, Edebiyat Çalışmalarına yönelik bilgisayarlı yaklaşımların geliştirilmesi, uygulanması ve eleştirisi üzerine çalışmak için bir yayın platformu sağlar. Dergi, edebi metinlerin ve (kültürel, sosyal, tarihsel, performatif) bağlamlarının analizi için bilgisayarlı yöntemleri yelpazesini konuya uygun yenilikçi yöntemlerle genişletmeyi amaçlamaktadır. Edebi külliyat oluşturma, edebi metinlerin özelliklerini belirleme, yöntemlerin alana uyarılması, kavramların işlevselleştirilmesi, metinlerin açıklanması, ölçülerin değerlendirilmesi, sonuçların yorumlanabilirliği ve şeffaflığı ve araştırmanın tekrarlanabilirliği gibi konuları ele alan bir forum sağlar. *JCLS* ayrıca bilgisayarlı edebiyat çalışmaları adına, hesaplanabilirlik-bilgisayarlı ve edebilik gibi temel kavramların tartışılabilirliğini kabul eder ve bunları tarihsel, kültürel ve diğer perspektiflerden ele alan sunumları teşvik eder.

3.13.6. *Computational Literary Studies Infrastructure*

Bilgisayarlı Edebiyat Çalışmaları Altyapısı (CLS INFRA), dijital çağda edebiyat araştırmalarına yönelik yeni yaklaşımlara yardımcı olmak için ortak bir yüksek kaliteli veri, araç ve bilgi kaynağı oluşturmak için dört yıllık bir ortaklıktır. Bu sayfa üzerinden konuya dair proje çalışmalarını da takip etmek mümkündür.

3.14. *Sayborg Edebiyatı*

Daha çok bilimkurgu türü içinde ele alınan siborg figürlerinin ön planda olduğu bu edebiyat alanında insan ötesinin nasıl temsil edildiği ve insan türünün çağdaş bir insan sonrası insanlaşması süreci hakkındaki süreçlerin edebi yorum bağlamını araştırmaktadır. Bilim kurgu literatüründe insan ve siborg karakterler arasındaki tür sınırlarının ve bu sınırların nasıl geçirgen olduğunun bir çalışmasıdır. Philip K. Dick'in *Do Androids Dream of Electric Sheep* adlı romanında androidler (1968), Isaac Asimov'un *The Complete Robot* koleksiyonundan (1982) seçilen kısa öykülerdeki insansı robotlar ve Paolo Bacigalupi'nin *The Windup Girl* (2009) adlı romanı örnek eserler olarak incelenebilir. Siborg edebiyatı içindeki karakterler post-insan türü olarak değerlendirilirken bu bağlamda posthümanist edebiyat alanı ile de konu olarak kesişim alanı yaratmaktadır.

3.15. *Posthuman/ist Edebiyat*

"Posthümanizm" terimi, farklı alanlarda ve çağdaş teorilere uygulanmaktadır. Bu alanlar arasında, bilim disiplinleri olduğu gibi teknoloji çalışmaları, edebiyat çalışmaları, eleştirel teori, teorik sosyoloji ve iletişim çalışmaları yer almaktadır. Posthümanizmde çok temelde modern Batı kültürünün temel varsayımlarının altı oyularak: yeni bir yol denenir. Yani posthumanizmde insan öznesini doğal dünyayla ilişki içinde anlamak temel hedeftir. Posthümanist teori de insan merkezli olmayan yeni bir epistemoloji sunmaya çalışır. Bu yaklaşıma paralel Kartezyen dualizm merkezli yaklaşım dışarda bırakılır. Günümüze dek geleneksel yaklaşımda insan, hayvan ve teknolojik arasında sınırlar varken posthumanizm bu sınırları yıkmaya çalışarak aradaki sınırları kaldırmaya çalışır. Postmodern teorisyen Ihab Hassan'ın icat ettiği terim için "Prometheus as Performer: Towards a Posthumanist Culture?" başlıklı makaleye bakılabilir (Hassan, 1977: 835). Son zamanlarda "insan ötesi" veya "anti-

insan" gibi adlandırmalarla da sıkça anılan posthumanizm modernist sanat yaklaşımlarında da anılmaya başlanmıştır. Edebiyat alanı açısından posthumanist edebiyat yaklaşımının temellerini 20. yüzyılın ikinci yarısına götürmek mümkündür. Bu zaman aralığına bakıldığında postyapısalcıların, postmodern teorisyenlerin arayışları arasında çalışma konuları olarak dil, edebiyat ve kültürün yapısalcı analizi odak noktasında yer alır. Özellikle postyapısalcılardan olan Jacques Derrida, Roland Barthes, Michel Foucault ve Paul de Man gibi yazar ve eleştirel kuramcılar, postmodernizmi kurama dönüştürmeyi başarırlar. Gilles Deleuze ve Félix Guattari'nin de çalışmalarının posthümanist teorideki etkileri dikkate alınacak veriler sunmaktadır. Jean-François Lyotard'ın *Postmodern Durum* (1979/1984) ve Fredric Jameson'ın *Postmodernizm* (1991), Lyotard'ın çalışmaları örnek eleştiri çalışmaları arasında yer almaktadır. Jameson (1991), sanat ve estetiği çıkış noktası olarak almış ve şunu ileri sürmüştür: postmodernizmin estetik özellikleri postendüstriyelden ayrılamaz. Postyapısalcılık ve postmodernizmin eleştirel tepkilerinin ağırlık noktasında modern çağın bütünleştirici uygulamalarına, söylemlerine karşı durmak vardır. Başka bir deyişle modern çağın birlik, basitlik veya evrensellik iddialarını yıkmaya girişimi temel hedefleridir. Yapısalcılığa karşı tepki olarak doğan Postyapısalcılıkta birlikten parçalılığa evrilen yaklaşımın yanında gerçeklikten göreceliliğe kayan da bir gerçeklik algısı vardır. Bu da dijital çağın gerçeklik ve çoğulcu yaklaşımının zeminini sunarken posthumanizmin de alt yapısını hazırlamış olur. Hassan'ın (1977) bu yaklaşımlar üzerine posthümanizm adına ortaya koydukları da "post-insan kültürü"ne giriş niteliğinde veriler sunmaktadır. İnsan sonrası özne olarak siborg konusu posthumanizm çalışmalarının temel meseleleri arasındadır. Yani posthümanizm için gerekli önkoşullar veya eş koşullar olarak daha çok tekno-bilim ve biyoloji alanları ile olan işbirliği çalışmaları öne çıkarak posthumaizmin temel meseleleri olarak varolur. Donna Haraway'ın (1991), gözenekli yapıyı keşfetmesi gibi önemli gelişmeler, makine-insan-hayvan ilişkilerinin sürekliliğinde sınırların aşımı açısından dikkat çekicidir. Çağdaş bir kültürel metafor olarak siborg bedenleri de çağdaş insanın içinde bulunduğu durumu posthumanizm ile ortaya koyar. Posthumanizm çalışmaları ekseninde ele alınan konuların, yöntem, kuram ve araçların edebiyat alanında kullanılmasıyla birlikte posthuman/ist edebiyat tartışmaları da gündeme oturur. Henüz adlandırması tartışmalı olan bu edebiyat alanı içerisinde ağırlıklı olarak teknoloji ve etkileri hem üretim hem de konu olarak başat kılınmaktadır. Siborg edebiyatı denilen edebi oluşum da yine posthuman/ist edebiyat ile ilişki içinde ele alınmaktadır. Yine elektronik edebiyat, dijital edebiyat, hiper-metinler, yeni medya edebiyatı gibi teknoloji eksenli edebiyat adlandırmaları, söylemleri ve tartışmaları posthuman/ist edebiyat çerçevesinde ele alınmaktadır.

3.16. Dijital Beşeri Bilimler

Özellikle doksanlardan sonra teknoloji destekli bilimsel çalışmalarda veya uygulamalarda sıkça anılan Dijital Beşeri Bilimler alanı sanat alanlarının da işbirliği içinde çalışmaya başladığı alanlardan biri olmuştur. Sanat alanının Dijital Beşeri Bilimler alanından özellikle dijital araçların işlevsel ve eleştirel kullanma yöntemleri açısından destek alabilmektedir. Bilgisayarlar ve akıllı zeka ile üretilen elektronik edebiyatta hiper-metin denilen dijital metinlerin üretim ve analizlerinin yapılabilmesinde Dijital Beşeri Bilimler uzmanları ile çalışabilmek daha nitelikli sonuçların ortaya konulmasında yardımcı olmaktadır. Dolayısıyla da dijital edebiyat çalışmaları, bilgisayarlı edebi metin analizleri, metinlerin dijital haritalanması, edebi blogların düzenlenmesi, sanal topluluklarla işbirliği içinde edebi üretimler

gibi pek çok farklı konularda Dijital Beşeri Bilimlerin araçlarından, kuram ve uzmanlarından destek alınması önemlidir.

SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Araştırma sonucunda elde edilen veriler doğrultusunda özellikle doksanlardan itibaren ileri teknoloji araçları ile üretilen edebiyat çalışmaları bilgisayarlı edebiyat kapsamında değerlendirilmektedir. Bilgisayarlı edebiyat çerçevesinde elektronik edebiyat, e-edebiyat, hiper-metinler, siborg edebiyatı" gibi farklı adlandırmaların da ele alındığını görmek mümkündür. Tüm bu farklı adlandırmaların ortak noktası elektronik ortamda, yeni medya araçları ve ileri teknolojik araçlarla edebi üretimin gerçekleştirilmesi; edebi ürünlere bu gelişmelerin konu olmasıdır. Bilgisayarlı edebi araçlar (ProWritingAid, Kindle Spy gibi) ile okurların okuma tercihlerinin anlaşılması ve analizlerinin yapılmasından hangi eserlerin neleri içermesi gerektiğine dair öngörülere; nitelikli yazıların şekil ve formatlarına dek pek çok konuda destek alabilmek mümkündür. Dolayısıyla günümüz edebi çalışmalarında özellikle Türk edebiyatı alanında Dijital Beşeri Bilimler ile işbirliği içinde çalışmalar üreterek teknoloji eksenli çalışmaların takibi yapılmalı; yeni oluşumların Türk edebiyatı sahasını ne şekillerde etkilediğinin tespitleri yapılmalıdır. Yakın bir gelecekte yapay zekaların yazar olarak konumlandığı durumlarda, okurların aktif katılım ile edebi ürünleri yapay zeka yazarlarla işbirliği içinde yazdığı süreçte bu çalışmalardan anlayabilen kuşakların ortaya koydukları edebi kültürel yapılanmaların anlaşılabilmesi adına sahanın ivedilikle edebiyat-teknoloji işbirliğini öne çıkaran çalışmaları üretmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Computational Literary Studies Infrastructure. (2022). Erişim Adresi: <https://clsinfra.io/>
- Computers and Literature. A Practical Guide. *Computers and the Humanities*, Vol. 22, No. 2, 1988 içinde (pp. 91-97), Springer. Erişim Adresi: <https://www.jstor.org/stable/i30200103>
- Çırak, B. ve Yörük A. (2015). Mekatronik Bilimin Öncüsü İsmail El-Cezeri. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, sayı 4. Erişim Adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/160458>
- Derin Öğrenme Nedir?. T24. Erişim Adresi: <https://t24.com.tr/yazarlar/hayri-cem-haftalik/derin-ogrenme-nedir,29220>
- Dhanesh, M.(2020). Towards the New Paradigm of Existence, Human to Posthuman: Reflections on Subash Chandran's A Preface to Man. Erişim Adresi: <https://doi.org/10.24113/ijellh.v8i1.10354>
- Dialani, P.(2019). Artificial Intelligence Doing Wonders In The Field Of Literature.Erişim Adresi: <https://www.analyticsinsight.net/artificial-intelligence-doing-wonders-in-the-field-of-literature/>
- Dick Higgins: Poeta, Músico y Computólogo en la Corriente Fluxus. (2022). *FAHRENHEIT*. Erişim Adresi: <https://fahrenheitmagazine.com/arte/dick-higgins-poeta-musico-y-computologo-en-la-corriente-fluxus>
- Doğan, F. (2019). Derin Öğrenme Modelleri ve Uygulama Alanlarına İlişkin Bir Derleme. Erişim Adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/738321>

- Dzieza, J. (2014). The Strange World of Computer-Generated Novels. Erişim Adresi: <https://www.theverge.com/2014/11/25/7276157/nanogenmo-robot-author-novel>
- First AI-Authored Collection of Poems Published In China. (2017). *en.people.cn*. Erişim Adresi: <http://en.people.cn/n3/2017/0531/c90000-9222463.html>
- Franklin, H. B. Bilimkurguda Bilgisayarlar. Bilimkurgu Klübü. Erişim Adresi: <https://www.bilimkurgukulubu.com/genel/inceleme/bilimkurguda-bilgisayarlar/>
- Han, I. What Can Computer Algorithms Tell Us About Literature? Erişim Adresi: <https://stanfordrewired.com/post/computer-algorithms-and-literature>
- Hassan, I. (1977). "Prometheus as Performer: Toward a Posthumanist Culture?". *The Georgi Review*, 31. 4. 830-850
- Hayles, N, Katherine. (1999). How We Become Posthuman: Virtual Bodies in Cybernetics. *Literature, and Informatics*. London: U of Chicago.
- Herbrechter, S. (2015). Universität Heidelberg Posthumanist Literature?. Erişim Adresi: https://www.researchgate.net/publication/279847627_Posthumanist_Literature
- INHABITAT. Erişim Adresi: <https://inhabitat.com/3d-printed-house-of-dust-connects-a-1967-poem-to-modern-technology/>
- JCLS | *Journal of Computational Literary Studies*. Erişim Adresi: <https://jcls.io/>
- Keskenler, M. F. ve Keskenler, E.F. (2017). Geçmişten Günümüze Yapay Sinir Ağları ve Tarihçesi. *Takvim-i Vekayi*. Erişim Adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/396994>
- Külcü, R. (2015). Ortaçağ Anadolu'sunun Büyük Mühendisi El-Cezeri. *Akademia Mühendislik ve Fen Bilimleri Dergisi*, 1(1), 1-9.
- Makine Öğrenmesi. (2020). IBM. Erişim Adresi: <https://www.ibm.com/tr-tr/cloud/learn/machine-learning>
- Microsoft, Ölen Kişileri Sohbet Robotuna Dönüştürecek. (2021). *T24*. Erişim Adresi: <https://t24.com.tr/haber/microsoft-olen-kisileri-sohbet-robotuna-donusturecek,929067>
- Moran, M. E. (2007). *The da Vinci Robot*. Erişim Adresi: <https://doi.org/10.1089/end.2006.20.986>
- Mousley, A. (2011). *Towards a New Literary Humanism*. Houndmills: Palgrave.
- Mubin, O., Wadibhasme, K., Jordan, P., Obaid, M. (2019). Reflecting on the Presence of Science Fiction Robots in Computing Literature. *ACM Transactions on Human-Robot Interaction*. Erişim Adresi: <https://dl.acm.org/doi/10.1145/3303706>
- Nayar, K, P. (2014). *Posthumanism*. London: Polity.
- Peck, M. (2016). On the Literature of Cyborgs, Robots, and Other Automata. *LITERARY HUB*. Erişim Adresi: <https://lithub.com/on-the-literature-of-cyborgs-robots-and-other-automata/>
- Pehlivanoglu, V. (2017). Optimizasyon: Temel Kavramlar ve Yöntemler. Erişim Adresi: https://ae.ieu.edu.tr/documents/optimizasyon_volkan.pdf
- Potter, G. Rosanne. "Literary Criticism and Literary Computing: The Difficulties of a Synthesis". *Computers and the Humanities*, Vol. 22, No. 2, 1988 içinde (pp. 91-97), Springer. Erişim Adresi: <https://www.jstor.org/stable/i30200103>
- Pradha Dhandapani, J. (2019). Cyborg Technology: A Quiet Revolution. *Pondicherry Journal of Nursing*, Volume 12 Issue 4. Erişim Adresi: <https://pjn.sbvjournals.com/doi/PJN/pdf/10.5005/jp-journals-10084-12133>

Samuel, A. L. (1959). Some Studies In Machine Learning Using The Game Of Checkers. *IBM Journal Of Research And Development*, 3(3), 210-229.

Süslü, A. (2019). Doğa ve İnsan Bilimlerinde Yapay Zekâ Uygulamaları. *Akademia Doğa ve İnsan Bilimleri Dergisi*. 5(1), 2019: 1-10. Erişim Adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1263397>.

TSE. (2006). *Bilişim Terimleri Sözlüğü*. Erişim Adresi: <https://statik.tse.org.tr/upload/tr/dosya/icerikyonetimi/552/19012016170409-4.pdf>

Tuncay, M. (1975). *Aristoteles: Politika*. Remzi Kitabevi Yayınları.

Tur, M. R. (2017). Bilim Tarihinde İlk Sibernetik ve Otomatik Kontrol Sistemleri. ResearchGate. Erişim Adresi:

https://www.researchgate.net/publication/323018764_BILIM_TARIHINDE_ILK_SIBERNETIK_VE_OTOMATIK_KONTROL_SISTEMLERI_Mehmet_Rida_TUR_Fevzi_CAKMAK

Wallace, Jeff. (2010). 'Literature and Posthumanism', *Literature Compass* 7.8. Wiley Online Library: 692-701: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1741-4113.2010.00723.x/pdf>

Yapay Zeka nedir?. (2022). *Oracle*. Erişim Adresi: <https://www.oracle.com/tr/artificial-intelligence/what-is-ai/>

İLAHİ AŞK FELSEFESİ VE YUNUS EMRE ŞİİRİ

PHILOSOPHY OF DIVINE LOVE AND POETRY OF YUNUS EMRE

Dr. Seltenet ALİYEVA

Azerbaycan Milli İlimler Akademisi Nizami Gencevi adına Edebiyat Enstitüsü, Ortaçağ
Azerbaycan edebiyatı

Özet

Aşk, insanı Allah'a ulaştıran ve onu Yaradan ile birleştiren en yüksek nokta, en yüksek duygudur.

Tasavvufun yayılması sırasında, özellikle XIII-XIV yüzyıllarda ilahi aşk, şair ve sanatçıların eserlerinde ana temalardan biri olmuştur. Bu açıdan şairler farklı gruplara ayrılmıştır. Böylece bir grup şair bu fikirleri gerçekten yaşamış ve şiirlerinde tanıtmıştır. Bir grup şairler tasavvuf şairleri değildi. Ancak eserlerinde az çok bu konuya değinmişlerdir. Türk şiirinin en parlak isimlerinden biri olan Yunus Emre'nin şiirinin ana teması ilahi aşk, tasavvufi fikirler ve bunların propagandasıdır. Aşk, tasavvuf şiirinin temeli olan ruhtu. İşine aşkla bakan Yunus Emre aynı zamanda bir tasavvuf şairidir. Bu fikirlerle yaşadı. Şairin bu konuya değinmeyen ve aşktan bahsetmeyen bir gazeli bele yoktur. Şairin eseri, Tanrı'ya giden yolun ilahi aşka dayandığını vurgular. Bu nedenle bu yolun engelleri ve ilkeleri şairin eserinde mecazi olarak gazellerde ifade edilir.

Şair gazellerinde önce "Aşık kimdir, aşk nedir?" diye sorar. - Bu tür sorulara yanıt arar ve koşulları şiir diliyle açıklar. Şaire göre âşık maddi ve manevi her şeyden vazgeçmeli ve acı çekmelidir. Bu yolun en büyük engeli olan nefsine hâkim olmalı, kalbini arındırmalıdır. Kalbinde ilahi ışıktan başka hiçbir şey olmamalıdır.. Yunus Emre düşüncelerini ifade ederken kadeh, saki, mey, zulf ve agyar gibi tasavvufi sembollerden geniş ölçüde yararlanmıştır.

Şairin gazellerinde geçen Hallac Mansoor adı da dikkat çekmektedir. Şair, ilâhî aşk konusunda kendisini Hallac Mansur ile mukayese etmekte ve bu hususta kendisini ondan üstün görmektedir. Yunus'a göre ilahi aşkla atmayan bir kalp taş gibidir. Çünkü aşk güneştir. Güneş ışınları düşen her şeyi aydınlattığı gibi, atan kalp de ilahi aşkla aydınlanır. Bu sevgisiz bir kalp, soğuk ve karanlık bir hapishane gibidir.

Anahtar kelimeler: Hallac Mensur, aşk, tasavvuf, gazel

Abstract

Love is the highest point, the highest feeling that brings a person to God and unites him with the Creator.

During the spread of Sufism, especially in the XIII-XIV centuries, divine love was one of the main themes in the works of poets and artists. From this point of view, the poets were divided into different groups. Thus, a group of poets really lived by these ideas and promoted them in their poems. The group of poets were not Sufi poets. However, in their works they more or less touched on this topic. The main theme of the poetry of Yunus Emre, one of the brightest figures in Turkic poetry, was divine love, Sufi ideas and their propaganda. Love was the soul, the basis of Sufi poetry. Yunus Emre, who was full of love for his work, was also a Sufi poet. He lived with these ideas. The poet does not have a ghazal that does not touch on

this topic and does not talk about love. The poet's work emphasizes that the path to God is based on divine love. For this reason, the obstacles and principles of this path are figuratively expressed in ghazals in the poet's work.

In his ghazals, the poet first of all asks: "Who is in love, what is love?" - looks for answers to such questions and explains the conditions in poetic language. According to the poet, a lover must renounce everything material and spiritual and suffer. He must control his desires, which is the main obstacle on this path, and purify his heart. There must be nothing in his heart, divine light. Yunus Emre made extensive use of Sufi symbols such as goblet, saki, mei, zulf and agyar in expressing his thoughts.

The name of Hallaj Mansoor in the poet's gazels also attracts attention. The poet compares himself with Hallaj Mansoor in the matter of divine love and in this respect considers himself superior to him. According to Yunus, a heart that does not beat with divine love is like a stone. Because love is the sun. As the sun's rays illuminate everything that falls, so the beating heart is illuminated by divine love. A heart without this love is like a cold and dark prison.

Keywords: Hallaj Mansoor, love, sufism, ghazal

KARŞILAŞTIRMALI EDEBİYATTA YÖNTEM BELİRLEME SORUNU ÜZERİNE
BİR ARAŞTIRMA

A RESEARCH ON THE PROBLEM OF METHOD DETERMINATION IN
COMPARATIVE LITERATURE

Doç. Dr. M. Metin BARLIK
Yüzüncü yıl University

Özet

Son yıllarda, edebiyata disiplinler arası yaklaşımların kurumsallaştığı ve Dünya edebiyatı fikrinden hareketle, Karşılaştırmalı Edebiyatın, farklı edebi kültürleri karşılaştıran bir disiplin olarak, ulusal edebiyat çalışmalarının yanında, kayda değer bir ivme kazandığı gözlenmektedir. Beşeri Bilimler alanında da, önemli bir konum elde eden Karşılaştırmalı Edebiyat, farklı edebi kültürler arasında bağ kuran ve karşılıklı olarak zenginleştiren bir çalışma alanıdır, ancak bir disiplin olarak tek ve nesnel bir kapsama sahip değildir, çünkü ‘karşılaştırmalı’ sıfatı bu tür bir tanımlamanın net bir karşılığının olmayacağını işaret etmektedir. Araştırmanın amacının değişkenliği ve araştırmacının öznel öncelikleri ve farklı değerlendirme ilkeleri dikkate alındığında, neyin nasıl karşılaştırılacağı, dolayısıyla, belirli bir yönetsel ölçeğin oluşturulması sorununu gündeme getirmektedir. Bu çalışmanın amacı, son yıllarda bir disiplin olarak Türkiye’de de adını duyuran ve gelişmekte olan Karşılaştırmalı Edebiyat alanındaki yöntem sorununu tartışmak ve öne çıkan yönetsel sorunları belirlemektir.

Anahtar kelimeler: Karşılaştırmalı Edebiyat, yöntem, karşılaştırma ilkeleri, edebi metinler.

Abstract

Interdisciplinary approaches to literature has had a tendency of its institutionalization in recent decades; and based on the idea of ‘world literature’, Comparative literature, as a discipline that compares different literary cultures, has gained a remarkable momentum alongside national literary studies. Comparative Literature, which has an important position in the field of Humanities, is a field of study that connects and mutually enriches different literary cultures. However, it does not have a single and objective scope as a discipline, because the adjective ‘comparative’ indicates that there is no clear equivalent of such a definition. Considering the variability of the purpose of a comparative research and personal priorities and different evaluation principles of the researcher raises the questions of what to compare and how to compare, and questioning the formation of a specific methodological scale. The primary purpose of this study is to illustrate the methodological problems in Comparative Literature, which has also been a developing discipline in Turkey in recent years, and to determine the prominent methodological problems.

Keywords: Comparative Literature, method, principles of comparison, literary texts.

MODERN TRENDS IN BOOK COVER DESIGN

Калиева Гайша

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, өнертану ғылымдарының магистрі

Қазақстан, Алматы,

ORCID <https://orcid.org/0000-0001-6766-6542>

Аңдатпа. Тезиста заманауи дизайн тенденцияларының мұқабада қолданылуымен қатар, негізгі тенденциялары сипатталған. Кітаптарда мұқаба дизайнының нақты тенденциялары белгілі бір жанрлармен шектеледі.

Кілт сөздер: дизайн, тенденция, мұқаба, кітап дизайны.

Кітап дизайны – бұл кітаптың сыртқы түрін жасауға бағытталған, оның ішінде пішінін, түсін, иллюстрацияны, қаріптерді, түптеуді таңдау, кез келген жұмыстың негізгі мағынасын жеткізуге және әлеуетті тұтынушының назарын аударуға бағытталған маңызды шығармашылық процесс. Қазіргі заманда кітап шығару нарығындағы бәсекелестіктің күшеюімен кітап мұқабасының дизайны маңызды мәселеге айналды. Кітапты оқырман сатып аларда бірінші мұқаба дизайны әсер етеді. Мұқаба – кітаптың бейнесі, оның мақсаты – автордың мазмұнына енгізген идеясын әлеуетті оқырманға жеткізу, сонымен қатар оны сату.

Кітап тенденцияларына қысқаша тоқтала кетсек:

Кітаптың корешогы мен шеті. Көбінесе баспа материалдарының дизайны үшін олар суда еритін байланыстырғыш пен пигментті бояуларды қолдана отырып, блоктың шетінен (үстіңгі, астыңғы және бүйірінен) көлеңкелеуді қолдана бастады. Бұл процедура кесілгеннен кейін дереу жүзеге асырылады. Корешок – бұл кітаптың сыртқы дизайнының ең маңызды элементтерінің бірі, өйткені дүкен сөресінде оқырман бірден кітапты корешогына қарай таңдай бастайды. Бүгінгі таңда кітап дизайнерлері корешокты жобалау үшін шығармашылық шешімдерді пайдаланады.

Лактау. Селективті лакпен бояудың арқасында кескіннің түсі, қанықтылығы және контрасты айтарлықтай жақсарады. Кітаптарды безендіру үшін лакпен бояудың бірнеше түрін қолдануға болады – жылтыр, күңгірт, (бедерлі, жарқыраған және т.б.) және флуоресцентті.

Бедерлеу. Түптеу материалында (картон, қағаз және т.б.) клише қысымымен рельефтік өрнек жасалады. Кітап блогына неғұрлым көрнекті және қымбат көрініс беру түрлі-түсті фольгамен бедерлеуге мүмкіндік береді.

Супер мұқаба. Бұл элемент кітап мұқабасының сыртынан кигізіледі. Супер мұқаба жасау үшін картон, ламинатталған қағаз, калька немесе пластмасса жиі пайдаланылады, өйткені олар өте берік және тозуға төзімді. Кітапты кітап дүкендерінің сөрелеріндегі басқа баспа өнімдерінен ерекшелендіретін де осы дизайн элементі екенін атап өткен жөн.

Жартылай супер мұқаба. Бүгінгі таңда «жартылай супер мұқаба» танымалдылыққа ие бола бастады, яғни кітаптың мұқабасы жартылай ғана жабылып тұрады.

Стандартты емес сериялар. Кітап сериясы бұл жағдайда шрифт, логотип, дизайн стилі сияқты элементтерді қайталау арқылы қалыптасады.

Сериядан тыс басылымдар. Кітап дизайнын басылымның бейнесі ерекше болатындай етіп ойластыру керек. Стандартты емес сериялық дизайнда кітаптың пішініне әсер ететін әдеттен тыс материалдар пайдаланылады.

Abstract. The thesis describes the main trends of modern design trends and their application on the cover. The actual trends in book design in books are limited to certain genres.

Keywords: design, trends, cover, book design.

Book design is an important creative process aimed at creating the appearance of the book, including the choice of shape, color, illustration, fonts, binding, conveying the essence of any work, and attracting the attention of potential customers. Nowadays, with the increasing competition in the book publishing market, the design of book covers has become an essential issue. The cover is an image of the book, the purpose of which is to convey the idea of the author to the potential reader, as well as to sell it.

Let's take a brief look at the book trends:

Spine and edge. Quite often, for the design of printed materials, they began to use the shading of the edge of the block from the ends (top, bottom, and side), using paints with a water-soluble binder and pigment for this. This procedure is carried out immediately after pruning occurs. The dye, which is applied to the ends, does not lead to the sticking of the sheets. The spine is one of the most significant elements of the book's exterior design, as on the store shelf the reader immediately begins to select the book according to the spine. Today, book designers use creative solutions to design the root.

Lactation. Selective varnish significantly improves the color, saturation, and contrast of the image. You can use several types of varnish to decorate books – glossy, matte, glossy (embossed, glossy, etc.), and fluorescent.

Embossing. The binding material (cardboard, paper, etc.) is embossed with cliché pressure. Giving the book block a more prominent and expensive look allows you to emboss with colored foil.

Super cover. This item is placed on the outside of the book cover. Cardboard, laminated paper, tracing paper, or plastic are often used to make super covers, as they are very durable and durable. It should be noted that this design element also distinguishes the book from other printed products on the shelves of bookstores.

Semi-super cover. Today, the "semi-super cover" is gaining popularity, i.e. the book cover is only partially closed.

Non-standard series. In this case, the book series is formed by repeating elements such as font, logo, and design style.

Extra series. The design of the book should be designed so that the image of the publication is unique. The non-standard serial design uses unusual materials that affect the shape of the book.

MİLLİ AZLIQLARIN DİLLƏRİ

LANGUAGES OF NATIONAL MINORITIES

Arzu Kərimova

Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti

Xülasə

Milli azlıqların dilləri və xüsusən də onların beynəlxalq hüquqi müdafiəsi mövzusu, əgər bunu ciddi tarixi çərçivədə götürsək, nisbətən yenidir – bunun tarixi cəmi dördüdə bir əsrdən çoxdur. Lakin bəşəriyyətin müşahidə edilmiş tarixində bu mövzu praktiki olaraq əbədidir: onun başlanğıcını Babil qülləsindən hesablamaq lazımdır. Bunun mifik və ya real olması ayrı bir məsələdir, lakin o vaxtdan bəri insanlar dillərin onları birləşdirməkdənsə, əksinə bir-birindən ayırmaq ehtimalının daha çox olduğunu dərk edir, həmçinin müəyyən bir ərazidə işlənən dildə danışa bilməyənlər qaçılmaz olaraq “dil azlığının” həssas, hətta bəzən təhlükəli vəziyyətinə düşürlər. Təəssüf ki, tarix onun inkişafını izləyənlərə göstərdi ki, “milli azlıqlar” tez-tez bir çox qonşularının gözündə “yanlış zamanda, yanlış yerdə olanlar” sayılır, yəni anlaşılmazlıq, tənqid və ya sadəcə olaraq kor-koranə rədd edilmə obyektinə çevrilirlər. Keçmişdən miras qalmış bu ədalətsiz və bəzən qəddar nümunəni dəyişdirmək, bu mühüm sahədə insan hüquqlarının təmin edilməsi üçün hüquqi şərait yaratmaq, cəmiyyətdə bir çox dillərin ənənəvi istifadəsi üçün problem yaratmadan “milli azlıqların” xüsusi sosial qrup kimi müdafiəsi, eləcə də sərbəst istifadənin dəstəklənməsi kimi humanist istək bundan irəli gəlir.

Müasir dünyada yüz milyonlarla insan köçür, müxtəlif mədəni və linqvistik mühitlərdə məskunlaşır, real çoxdillilik mühitində yaşayır, müəyyən cəmiyyətdə “hakim” rəsmi dilə keçir, assimilyasiya edir və ya işdə və evdə sabit ikidillilik mühitində yaşayır. Elmi məqalələrdən və siyasi diskursdan deyil, gündəlik şəxsi təcrübədən onlar özləri üçün əsas olanı (hətta terminologiyani bilmədən də), yəni müəyyən bir cəmiyyətdə və ölkədə müxtəlif dillərin sosial funksiyalarındakı real fərqi möhkəm dərk edirlər. Buna baxmayaraq, "doğma" dilini bilmək (və ya bir çox dillərdə səsləndiyi kimi "analiq" və bu fərq də dərin məna ilə doludur) ayrı bir insanın şıtaqlığı və ya şəxsi arzusu deyil – ailəsinin, xalqının, tarixinin ənənələri ilə dəstəklənən öz “milli” kimliyini qorumaq hüququ olaraq qalmalı və başa düşülməlidir. Nəhayət, sadəcə olaraq ümumi “bəşəriyyət”də ərimək istəməmək, əksinə, hər bir xalqın və dilin özündə (və özü ilə birlikdə) daşdığı əvəzolunmaz unikallığı qorumaqdır.

Açar sözlər: Milli azlıqlar, bəşəriyyət tarixi, sosial qrup, dil, terminologiya.

Abstract

The language of national minorities, and in particular their international legal protection, is relatively new if we take it in a serious historical context - it is only more than a quarter of a century old. However, in the observed history of mankind, this theme is practically eternal: its beginning can be traced back to the Tower of Babel. Whether this is mythical or real is another matter, but since then people have realized that languages are more likely to separate than unite, and those who cannot speak a language in a given area inevitably fall into a sensitive, sometimes dangerous, state of "language minority". Unfortunately, history has shown those who follow its development that "national minorities" are often seen by many of their neighbors

as "those in the wrong place at the wrong time," that is, as objects of misunderstanding, criticism, or simply rejection. The humanist desire to change this unjust and sometimes cruel pattern inherited from the past, to create the legal conditions for human rights in this important area, to protect "national minorities" as a special social group without creating problems for the traditional use of many languages, and to support free use it follows from this.

In the modern world, hundreds of millions of people migrate, live in different cultural and linguistic environments, live in a real multilingual environment, assimilate or assimilate the "dominant" official language in a given society, or live in a stable bilingual environment at work and at home. Not from scientific articles and political discourse, but from everyday personal experience, they firmly understand what is important to them (even without knowing the terminology), that is, the real difference in the social functions of different languages in a particular society and country. However, knowing the "native" language (or, as it is called in many languages, "motherhood" and this difference is full of deep meaning) is not the whim or desire of an individual - his "national" identity, supported by the traditions of his family, people and history should remain the right to protection and should be understood. Finally, it is simply a matter of not wanting to melt into the common "humanity", but rather of preserving the invaluable uniqueness that each nation and language carries in itself (and with itself).

Keywords: National minorities, human history, social group, language, terminology.

Giriş

İrlandiya Atlantik Okeanında yerləşən İrlandiya adasının çox hissəsini (83%) tutur. Adanın bir hissəsi - Şimali İrlandiya Böyük Britaniyaya məxsusdur. İrlandiyanın paytaxtı Dublindir. Ölkənin əhalisi 4 milyona yaxındır. İrlandiya 1973-cü ildə Avropa Birliyinə qatılmışdı. İrlandiya təcrübəsi Rusiya Federasiyasının bölgələri üçün xüsusilə dəyərlidir, çünki bu ölkədəki dil vəziyyəti bir çox cəhətdən Rusiya Federasiyası respublikalarındakı vəziyyətə bənzəyir. Bu, dil problemlərinin inkişafına dair tarixi şərtlərə və indiki mərhələdəki vəziyyətə də aiddir. İrlandiyanın rəsmi dilləri ingilis və irlandiya dilləridir.

İnkişaf

İrlandiyada dil vəziyyətinin inkişafı üçün metrik şərtlər. İrlandiyanın ingilislər tərəfindən müstəmləkəçilik tarixi XII əsrdən başlayır. 1169-cu ildə İrlandiyada ilk ingilis-norman feodalları meydana çıxdı və burada bir ingilis koloniyası təşkil etdilər. Növbəti iki əsrdə ingilis müstəmləkəçiləri bütün İrlandiya torpaqlarının təqribən 85 faizini mənimsədilər. XVII əsrin sonlarından bəri ölkədə irlandiyalıların ingilis hökuməti tərəfindən vəhşicəsinə yatırılan müntəzəm qiyamları baş verirdi. İrlandiyada daha bir ağır faciə –1847-1851-ci illərdə kəndlilərin əsas qidası olan kartof məhsulunun qıtlığı ilə əlaqədar aclığın baş verməsi idi. XIX əsrin ortalarından bəri İrlandiyanın əhalisi yüz il ərzində durmadan azalmışdır. 1845-ci ildə İrlandiyada 8 milyondan çox insan yaşayırdı. (Alpatov V.M., səh.108) Böyük Qıtlıq dövründə bir milyona yaxın insan aclıqdan öldü, milyonlarla insan Amerika, Kanada, Avstraliya və digər ölkələrə üz tutdu. Çarəsiz insanların kütləvi köçü yalnız aclıq üzündən deyil, həm də irlandların öz ölkələrində əsrlər boyu çəkdikləri zülmə görə davam edirdi. 1911-ci ilə qədər ölkə əhalisinin sayı 4 milyona düşdü və 1961-ci ilə qədər azalmağa davam etdi. 1916-cı ildə İrlandiyada əvvəlkilər kimi yatırılan ixtişaşlar başladı. Ancaq İrlandiya Respublika Ordusu partizan müharibəsinə başladı və bu hərəkətin təzyiqi altında 1921-ci ildə İngiltərə və İrlandiya ikitərəfli

bir müqavilə imzaladılar, İrlandiya azad dövlət elan edildi, ancaq İrlandiya yalnız bir hökmranlıq (dominion) statusu aldı. Bununla birlikdə, sənayesi ən çox inkişaf etmiş altı qraflıq Böyük Britaniyanın Birləşmiş Krallığında qaldı. Şimali İrlandiya bu gün də İngiltərənin bir hissəsidir. 1937-ci ildə, yeni konstitusiya qəbul edildi, ona görə keçmiş hökmranlıq yalnız Böyük Britaniya ilə nominal əlaqəli olan suveren bir dövlətə çevrildi.

1949-cu ildə İrlandiya müstəqil bir respublika elan edildi. Britaniya Birliyindən çıxması haqqında xəbər verildi. İndiyə qədər Şimali İrlandiyadakı problemlərə görə Böyük Britaniya ilə münasibətlər vaxtaşırı pisləşirdi. 1960-cı illərdən başlayaraq İrlandiya Şimali İrlandiyaya münasibətini dəyişdi. İrlandiya Respublikası davamlı olaraq ölkələrin birləşdirilməsində ısrar edirdi, lakin tədricən bunun qəti tələblər və ultimatumlar deyil, diplomatik addımlar tələb edəcəyini qəbul etməyə başladı. Bir sıra razılaşmalardan sonra İrlandiya və Böyük Britaniya Şimali İrlandiya ilə bağlı məsələni həll etdilər. 1998-ci ildə İrlandiyada keçirilən referendum Şimali İrlandiyanın İrlandiya ərazisinin bir hissəsi olduğu iddiasını konstitusiyadan çıxardı. (Baykulova Y.L., 45)

XX əsrin 60-cı illərində İrlandiyada iqtisadi sıçrayış baş verdi, 1990 - 2000-ci illər ərzində keyfiyyətli iqtisadi irəliləyiş oldu. İqtisadiyyat, vergi, təhsil sahəsindəki islahatlar nəticəsində İrlandiya Avropanın ən inkişaf etmiş ölkələri arasında lider mövqe tutdu. İyirmi il ərzində işsizlik nisbəti təxminən on dəfə azaldı. İrlandiyanın modernləşdirilməsində xüsusi rolu ən perspektivli yüksək texnoloji sahələrdə yüksək ixtisaslı gənc kadrların formalaşmasına yönəlmiş təhsil siyasəti oynadı. Bu siyasət nəticəsində 25-34 yaş qrupundakı elmi və texniki təhsil səviyyəsi baxımından İrlandiya dünyanın ən inkişaf etmiş 25 ölkəsi arasında birinci yərə çıxdı. İrlandiyada uzun illər davam edən kütləvi mühacirət prosesi dayandı və işçi qüvvəsinin geriye— İrlandiyaya köçü başladı. İrlandiya tarixinin bəzi həqiqətlərinə və bu günkü vəziyyətinə səthi baxış bu Avropa ölkəsinin ən dolğun mənzərəsi və dil vəziyyətinin daha dolğun təhlili üçün lazım idi. İrland dili Şotlandiyanın Qelsk və Men adasının ölü dili ilə birlikdə qoydel qrupunun kelt dillərini təşkil edir ki, bu da öz növbəsində Hind-Avropa dil ailəsinin qərb qoluna aiddir.

İrlandiyanın müstəmləkəçiliyinə və zülmə məhkum olunmasına baxmayaraq, XIX əsrdə irland dili xalq kütləsinin dili olaraq qaldı. 1800-cü ilədək ingilis dili Dublin və onun ətrafındakı yaşayış məskənlərinin əsas dili sayılırdı. İrlandiyada 1840-cı illərdə əsasən irland dilində danışılsa da, artıq irland dilinin tənəzzül əlamətləri aşkar olunurdu. Bu zaman yaranan İrlandiya katolik burjuaziyası hakim ölkəyə öz sadiqliyini nümayiş etdirmək üçün ingilis dilində danışmağa başladı. Bu baxımdan yeni bir münasibət yarandı: ingilis dilində danışanlara hörmət edirdilər və eyni zamanda bu dildə danışmaq sosial pillə ilə irəliləyiş perspektivlərini vəd edirdi. İrland dili isə kasıbların, savadsızların və siyasi baxımdan etibarsızların dili oldu. Bu dövrdə pulsuz xalq təhsili sistemi inkişaf etdirildi, tədris yalnız ingilis dilində mümkün idi. Xüsusilə qeyd etmək lazımdır ki, bir çox irlandiya ailələri öz övladlarının maraqlarını əsas tutaraq ingilis dilini öyrənmək və irland dilini unutmaq barədə hökumət siyasətini dəstəkləyirdi. 1890-cı ilə qədər irland dili dərin tənəzzülə uğradı və yalnız ingilis dilinin təsirinin hələ hiss olunmadığı ucqar bölgələrdə yaşayan yoxsul, demək olar ki, təhsilsiz insanların dilinə çevrildi. (Baykulova Y.L., 45)

İrland dilinin dirçəlişi 1883-cü ilə— Qael liqasının əsası qoyulan Dublində başladı. Onun vəzifəsi irland dilini qorumaq və İrlandiya mədəniyyətinin hərtərəfli yüksəlişinə kömək etməkdən ibarət idi. Yeni təşkilat siyasi deyildi. Qael liqası bütün gözləntilərin əksinə olaraq

İrland xalqına, onun dilinə, mədəniyyətinə və tarixinə olan ehtiramını göstərmək üçün yaradıldı və bu sahədə tərbiyəvi işlər aparən kütləvi təşkilata çevrildi. Az zaman içərisində bu təşkilat bütün cəmiyyətin dəstəyini aldı. O, ölkədə İrland dilini öyrənmək üçün dərs sinifləri təşkil edir və eyni zamanda dili dəstəkləmək və təbliğ etmək üçün mədəni tədbirlər və kampaniyalar hazırlayaraq həyata keçirirdi. Hərçənd ki, Qael liqası İrland dilinin mənimsənilməsi səviyyəsinin aşağı düşməsi prosesini dayandıрмаğa müvəffəq olmasa da, İrland dilini özlərinə ikinci dil hesab edən, yüksək təhsil almış şəhərli gənclərdən ibarət yeni bir nəsil yetişdirməyi bacardı.

Qalisiya İspan dilinin böyük şəhərlərdə geniş yayılması ilə xarakterizə olunur. Bu dil üstünlükləri iki dövlət dilinin bənzərliyi və Kastiliya dilinin qalisiya dili üzərindəki tarixən qurulmuş üstünlüyü ilə izah olunur. Kastiliya dili Araqonda regional dillər üzərində daha böyük üstünlüyə malikdir. Əhalinin 95% -i tərəfindən istifadə olunur. Qalan sakinlər həm araqonca, həm də katalon dilindən istifadə edirlər. Araqonca yalnız Pireney dağlarının ətəklərində danışılır, ümumi danışanların sayı iki milyon etnik araqonludan 30 min nəfəri keçmir. İspaniya dövləti üçün başqa bir muxtariyyət, XX əsrin sonunda yeni bir dil qanunu qəbul edən Kataloniya xaricindəki yeganə muxtar toplum olan Asturiyadır. 1998-ci il asturiya dili barədə Qanun həqiqətən yerli dilin mövqeyini tamamilə tənzimləyir. Buradakı dil vəziyyəti, Arayundakı vəziyyətə bənzəyir. Bununla birlikdə, vəziyyətin mürəkkəbliyi ondadır ki, katalon dilinin əksər dilçilər tərəfindən ayrı bir dil olaraq tanınmasına baxmayaraq, çox sayda mütəxəssis ayrı bir asturiya dili olan bablenin mövcudluğunu tanımaq istəmir. Kastilya ilə oxşarlığı, bablenin kastiliya dilinin bir ləhcəsi olduğunu göstərir. Bunu Asturiya sakinlərinin əksəriyyəti təsdiq edir. Asturiya dili haqqında Qanun, xüsusən yerli dil sayılan babledə təhsil almaq baxımından olduqca yumşaqdır. Bu isə Asturiya dilinin tam rəsmi statusa malik olmamasını düşünməyə imkan verir. Balear adaları da Valensiya kimi, katalon dilinin istifadə olunduğu bölgələrdəndir. (Boltenkova L.F., 140)

Belçika federalizminin xarakterik xüsusiyyətləri. Belçikanın rəsmi adı Belçika Krallığıdır. İdarəetmə forması konstitusion monarxiyadır. İnzibati ərazi quruluşunun forması federasiyadır. Belçika, Qərbi Avropada, Niderland, Almaniya, Lüksemburq və Fransa ilə həmsərhəddir. Ölkə 1830-cu ildə müstəqillik qazanan nisbətən gənc bir dövlətdir. Bundan əvvəl Belçika Niderland Krallığının bir hissəsi idi və daha əvvəl, orta əsrlərdə, o zaman İspaniya İmperiyası olan Burqundiya Hersoqluğunun bir hissəsi sayılırdı və Napoleon müharibələri zamanı Fransa tərəfindən tutulmuşdu. Belçika 1957-ci ildə Avropa Birliyinin üzvü oldu.

Belçikadakı dil vəziyyəti modelinin Rusiya Federasiyasındakı dil vəziyyəti ilə çox az əlaqəsi var, bununla birlikdə Belçika modelinin özünəməxsusluğu və bu ölkədə dil hüquqları məsələlərinin həlli yolları, müasir bir Avropa dövləti, dillərin və mədəniyyətlərin birgəyaşayışının ən mürəkkəb və kompleks problemlərini belə həll etmək mümkündür.

Belçika əhalisi təxminən 10 milyon 350 min nəfərdir. Əsas etnik qruplar niderland dilində danışan flamandlar (ümumi əhalinin 55% -i) və fransızca danışan valonlardır (təxminən 33%). Sayca ən kiçik dil azlığı almanlara məxsusdur (70.000-dən bir az çox). (Boltenkova L.F., 88)

Müstəqillik qazandıqdan sonra flamandlar əhalinin əksəriyyətini təşkil etsə də, fransız dili ölkənin yeganə dövlət dili oldu. Ənənəvi olaraq Belçika iki əsas bölgədən - Flandriya və Valoniyadan ibarət idi. Belçikanın bir dövlət olaraq formalaşması dövründə flamandlarla

(niderland dili) və valonlar (fransız dili) arasında bir növ mərkəzləşmiş bir dövlət (Fransa kimi) çərçivəsində meydana gələn mədəni və dil fərqlərinin həll edilməsinə cəhd göstərildi. XIX əsrdə Flandriyada da orta və ali təhsilin yeganə dili fransız dili idi. O, "ali siniflərin" dili sayılırdı. Flamand- niderland dilləri ölkəni idarə edən və fransızca danışan elitanın gözündə ölkənin yeni qazandığı birlik üçün bir təhlükə yaratmırdı, lakin eyni zamanda da onların fikrincə, "irəliləmə" prosesinin qarşısını alırdı. Fransız dili siyasət, iqtisadiyyat və elm üçün yeganə dil idi; həm də mədəniyyətin dili sayılırdı. Orta sinfə məxsus olan və oxuyub yazmağı bacaran flamandlar ayrı-seçkiliyə qarşı çıxdılar və flamand dili üçün ictimai həyatda yer tələb etdilər. Ədəbi əsasla malik olan bu hərəkət XX əsrin ilk yarısında əsl Flamand milli hərəkətinə çevrildi. Cəmiyyətin demokratikləşməsi və təhsil səviyyəsindəki artımın təsiri altında getdikcə daha çox flamandlar öz sosial-iqtisadi geriliklərini dillərinin qeyri-bərabər statusu ilə əlaqələndirməyə başladılar. Etnik öhdəlik (identifikasiya) flamand maraqlarını layiqincə qorumaq üçün Flamand milli partiyalarının və bir sıra cəmiyyətlərin yaradılmasında özünü göstərdi. Nəticədə, 1963-cü ilə qədər parlament "dil kompromisi" adlanan bir sıra qərarlar qəbul etdi. Qanuna görə niderland dili Flandriyanın, fransız dili isə - Valoniyanın yeganə rəsmi dili elan edildi. 1967-ci ildə ilk dəfə Belçika konstitusiyası rəsmi şəkildə niderland dilinə tərcümə edildi. Çoxmərhələli konstitusiya islahatı 1970-ci ildə başladı və 1993-cü ildə federallaşma ilə nəticələndi. Buna paralel olaraq, Belçikada ikili inzibati bölgü sistemi mövcuddur. O, üç dairəyə və ya vilayətə bölünür: Flamand dairəsi, Valon dairəsi və Brüssel paytaxt dairəsi. Buna paralel olaraq Belçika üç dil icmasına bölünür: niderland dilli icma (Flamand və Brüssel paytaxt dairəsi), fransız dilli icma (Valon dairəsi və Brüssel paytaxt dairəsi) və alman dilli icma (Liyej əyalətinin bir hissəsinin daxil olduğu Valon dairəsi). Brüsselin paytaxt dairəsi "iki dilli ərazi" sayılır. Sadalanan dairələrin məsuliyyət sahəsinə yerli iqtisadiyyatın idarəedilməsi, ictimai işlər (məsələn, yol tikintisi), ətraf mühit məsələləri və s., dil icmalarının məsuliyyət sahəsinə isə, ilk növbədə, mədəniyyətlə əlaqəli məsələlər, təhsil, elmi fəaliyyət və idman daxildir. Hər dairənin və hər bir dil cəmiyyətinin öz parlamenti və öz hökuməti var, lakin qarşılıqlı razılığa əsasən Flaman dairəsinin parlamenti və hökuməti ilə niderlanddilli icma birləşdirildi. Beləliklə, Belçikada Federal hökumətdən əlavə, beş hökumət və beş parlament mövcuddur; Federal hökumət digər beş hökumətin hərəkətlərini koordinasiya etməklə yanaşı, milli əhəmiyyət kəsb edən məsələlər, məsələn: müdafiə, xarici işlər, milli iqtisadi siyasət, təqaüd, səhiyyə və s. sahələrə nəzarət edir. Belçikanın federal modelinə səthi nəzər salsaq onun nə qədər mürəkkəb olduğunu görürük və hətta əksər belçikalıların özləri də, bəzən, ölkələrinin güc strukturlarını anlamaqda çətinlik çəkirlər.

Nəticə

İstənilən yeni yaranan dövlət özü dövlət dili və ya dövlət dilləri problemini həll etməlidir. Qəbul edilmiş milli dövlət anlayışı ilə ən təbii və ən çox rast gəlinən həll yolu dominant etnik qrupun dilini bütün sahələrə tanıtmadır. Polşa, Macarıstan, Finlandiya kimi dövlətlərin təcrübəsi göstərdi ki, bu yol müəyyən problemlər yaradaraq, tez bir zamanda əhalinin əksəriyyəti üçün sabit və rahat dil vəziyyətinə gətirib çıxara bilər.

Ədəbiyyat

- 1.Алексеев А. Факторы этноязыковой идентичности (на материале андо-цезских языков). // Этническое и языковое самосознание. М., 1995.
2. Алпатов В. М. Общественное сознание и языковая политика в СССР (20-40-е гг.). // Язык в контексте общественного развития. М., 1994.
- 3.Алпатов В.М. 150 языков и политика: 1917—1997. Социолингвистические проблемы СССР и постсоветского пространства. Москва, Институт востоковедения РАН, 2000. 224 с.
- 4.Байкулова Я. Л. Соотношение использования языков в сфере образования (дошкольное воспитание, начальная школа) в Карачаево-Черкесской республике. // Языковые проблемы Российской Федерации и законы о языках. М., 1994.
- 5.Бартольд В. В. О национальном размежевании в Средней Азии. // Восток, 1991, № 5.
- 6.Баскаков Н. А. О современном состоянии и дальнейшем совершенствовании алфавитов тюркских языков народов СССР. // Вопросы совершенствования алфавитов тюркских языков СССР. М., 1972.
7. Бодуэн де Куртенэ И. А. Избранные труды по языкознанию, т. 2. М., 1963.
8. Bacon, 1966. - Bacon E. E Central Asians under Russian Rule. A Study in Cultural Change. Ithaca, 1966.
- 9.Болтенкова Л. Ф. Интернационализм в действии. М., 1988.
10. Волошинов, Бахтин и лингвистика. М.: Языки славянской культуры, 2005. 432 с.
- 11.Дешериев Ю. Д. Закономерности развития и взаимовлияния языков в советском обществе / Изд. Наука, Москва, 1966г., 404 с.
- 12.Дешериев, Ю. Д. Основные аспекты исследования двуязычия и многоязычия. Проблемы двуязычия и многоязычия. - М., 1972, с. 43-57.
13. Джаббаров, Ж. Язык как фактор взаимообогащения духовной культуры народов / Ташкент. гос. ин-т культуры им. А. Кадыри. -Ташкент: Узбекистан, 1991, 166 с.
- 14.Джафаркулиев М. А. Язык судопроизводства в многонациональном государстве. М., 1992.
- 15.Koutaisoff E. Literacy and the Place of Russian in the Non-Slavonic Republics of the USSR. // Soviet Studies, v.III. № 2, 1951.
- 16.Kreindler T. The Mordvinian Languages: a Survival Saga. // Sociolinguistic Perspectives on Soviet National Languages. Their Past, Present and Future. Berlin - New York - Amsterdam, 1985.
- 17.Omstein J. Soviet Language Policy: Theory and Practice. // The Slavic and East European Journal, v.XVII, 1959.
- 18.Кузеев Р. Г. Национальные движения в России в прошлом и логика их современного развития. // Россия и Восток: проблемы взаимодействия. М., 1993.
- 19.Деятельность ЮНЕСКО по защите исчезающих языков / Интернет-сайт www.lingsib.unesco.ru.
20. Haas R. "Fransız dili və Avropaya integrasiya", 1991.

**ЖОҒАРЫ ОҚУ ОРЫНДАРЫНДА БОЛАШАҚ ӘЛЕУМЕТТІК ПЕДАГОГТЕРДІ
ДАЙЫНДАУ ҮДЕРІСІНДЕ КӘСІБИ СӘЙКЕСТЕНДІРУДЕГІ ОРТА ЖӘНЕ
ТҰЛҒАЛЫҚ-ІС-ӘРЕКЕТТІК ТҰҒЫРЛАР МӘСЕЛЕЛЕРІ**

Г.Ж. Меңлібекова

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия Ұлттық университеті, Қазақстан Республикасы,
Нұр-Сұлтан қ.

*** С.Б. Ыбырай**

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия Ұлттық университеті, Қазақстан Республикасы,
Нұр-Сұлтан қ.

Мақалада болашақ әлеуметтік педагогтерді кәсіби сәйкестендіруге қатысты мәселелер зерттеледі. Кәсіби іс-әрекетпен сәйкестендіруді қалыптастыруға ортаның әсері қарастырылған және маман дайындауда іс-әрекеттік тұғырдың маңыздылығы атап көрсетеді.

Еуропалық және ресейлік ғалымдардың тұлғаның кәсіби қалыптасуы жөніндегі әртүрлі зерттеулерін зерделей келе, болашақ әлеуметтік педагогтерді кәсіби сәйкестендірудің дефинициясына талдау беріледі. Кеңістіктік, мазмұндық-әдістемелік, коммуникативті-ұйымдастырушылық сияқты барлық компонентті қамтитын білім беру ортасын тиімді ұйымдастырудың рөлі айтылады. Кәсіби сәйкестендіруді ынталандырудағы негізгі компонент ретінде тұлғалық-іс-әрекеттік тұғырдың рөлі анықталады.

Кіріспе

Кез келген іс-әрекетте ынталандыру мен мотивация компоненттерінің болуы қажет, сондай-ақ жоғары оқу орындарындағы болашақ кәсіби қызметтің дұрыс бағытта қалыптасуын, таңдаған мамандығына деген қызығушылықтың болуын, білім алуға деген талап-ынтаның артуын, борыш пен жауапкершілікті қалыптастыру үшін ынталандыру мен мотивация бөліктері болуы қажет. Оқу барысында студенттердің құлшынысын арттыру үшін ЖОО-дарында барынша түрлі әдістерді, атап айтқанда ауызша, көрнекілік құралдар, ізденістік, тәжірибелік және т.б. пайдалану қажет.

Негізгі Бөлім

Педагогика ғылымындағы «кәсіби сәйкестендіруді ынталандыру» ұғымының кең және көп мағынада қолданылуы осы ұғымның әдіснамалық мазмұнын бөлек қарау қажеттілігін көрсетті. Әлеуметтік педагогтің жұмысына кәсіби-педагогикалық дайындауды зерттей келе, ең алдымен, жалпы ғылыми модельдеудің әдісін қолдануды дұрыс деуге негіз бар, өйткені онда міндетті түрде технологиялық абстракция рәсімдерін қолдану қажет. Бұл рәсімдер зерттеліп жатқан құбылыстың маңызды емес қасиеттері мен белгілерін, сонымен бірге оның негізгі аспектілерін айқындауға бағытталған.

Кез келген іс-әрекетте ынталандыру компоненті болады, жоғары оқу орнындағы білім беру іс-әрекетінде де ынталандыруды дұрыс пайдалана алса, студенттің болашақ мамандығына оң көзқарас, кәсіби дамуына қызығушылық, кәсіби білімді алу, мойнына

борыш пен жауапкершілік арта алуы сияқты жақсы нәтижеге қол жеткізуге толықтай мүмкіндік бар. Жоғары оқу орнында оқу-танымдық құлшынысты арттыру үшін оқытудың барлық әдістерін (ауызша, көрнекі, іздеу, тәжірибелік және т.б.) қолдануға болады:

«Мотив» түсінігі нақты бір себептің пайда болуы үшін іс-әрекетті талап етеді, сондықтан жоғары оқу орындарындағы болашақ әлеуметтік педагогтердің кәсіби білім мен дағдыларды игеруге мотивациясын кәсіби маман ретінде қалыптасуы үшін жасалған іс-әрекет ретінде қарастыруға болады. Мотивация ынталандырумен, әрекетке ұмтылу үрдісімен тығыз байланысты. Кәсіби білім беру әрекетіне қатынасына байланысты оның мазмұны іштен және сырттан ынталандыру болып екіге бөлінеді. Білім беру қызметінің мазмұны мен оның үдерісіне байланысты іштен ынталандыру танымдық қызығушылық, интеллектуалды қызметке қажеттілік, жақсы нәтижеге қол жеткізу және т.б. арқылы жүзеге асады. Сырттан ынталандыру адамның сыртқы ортамен өзара қарым-қатынасымен, яғни басқалардың пікірі мен қолдауы (педагог, құрдастар, достар, ата-аналар және т.б.), талаптары, көмектесу және т.б. арқылы бағаланады. Мұның бәрі жоғары оқу орнындағы оқу үдерісінде болашақ әлеуметтік педагогтерді тиімді кәсіби сәйкестендіруде ынталандыру үдерісін қажетті тетік ретінде қарастыруға негіз береді.

Сондықтан болашақ әлеуметтік педагогтерді кәсіби сәйкестендіруді ынталандырудың теориялық моделін ұсынып, дәлелдеу қажет. Айтылған модельді әзірлеу үшін зерттелетін *ынталандырудың* бір ғана басты ерекшелігін анықтау жеткіліксіз, яғни басқа объективті ерекшеліктерді, олардың өзара тәуелділігі мен байланысын анықтау қажет.

Ең алдымен, зерттеу мақсатымен жарияланған педагогикалық тәсілдердің даму логикасын анықтау қажет, ол келесі қадамдарды көздейді: әдіснамалық тәсілдерді негіздеу, белгіленген мақсатқа жету үшін бағытталған жалпы педагогикалық принциптерді таңдау. Бұл сызбаның логикалық толыққанды аяқталуы осы үрдістің болжанған, күтілетін нәтижесі ретінде болашақ әлеуметтік педагогтердің кәсіби сәйкестілігін ынталандырудың мақсатын түсінгенде айқындалады. Сондықтан, алдымен университеттегі болашақ әлеуметтік педагогтердің кәсіби даярлығын ынталандырудың, яғни күтілетін нәтиженің сапасын анықтауды қажет деп есептеуге болады.

Жалпы педагогикалық қызметті және оның әртүрлі аспектілерін, кәсіби сәйкестендіруді зерттеу барысында ғылыми қорытындылар (Г.М. Андреева, Н.А. Агеев, Дж. Мид, А.В. Мудрик, Л.Б. Шнайдер, И. Кон, Д.А. Леонтьев және басқалар) негізге алынды. Аталған анықтаманы талдау бізге таңдалған кәсіби қызметті ұйымдастыруда кездесетін барлық қиындықтарда өзін-өзі анықтау кезіндегі кәсіби сәйкестендіруді және жеке адамның кәсіби қызметінде нормалар, көзқарастар, құндылықтар, мінез-құлық модельдерін өздері сияқты маңызды адамдармен және референттік топтармен өзара әрекеті кезінде игеруін анықтауға мүмкіндік берді.

Тиісінше кәсіби сәйкестендіруді ынталандыру дегеніміз – болашақ әлеуметтік педагогтерді өздері таңдаған кәсіби қызметінде өзін-өзі анықтауға жетелеу.

Университетте оқыту барысында болашақ әлеуметтік педагогтердің кәсіби сәйкестенуін ынталандыру ұғымын анықтау болашақ әлеуметтік педагогтің кәсіби қызметінің құрылымына сәйкес теориялық модельді құруға және екі негізгі орта және жеке іс-әрекет компоненттерін анықтауға мүмкіндік берді.

Орта тұғыры – арнайы құрылған білім беру ортасы арқылы университеттегі дайындық үдерісінде болашақ әлеуметтік педагогтердің кәсіби сәйкестендірілуін ынталандыруға бағытталған теориялар. Орта тұғырының теориясы оқу және ғылыми зерттеулер әдіснамасы ретінде анықталуы мүмкін. Онда орта қалыптастыру, типтеу (типизация) және орта инверсия сияқты негізгі процедуралар бар [7].

«Білім беру ортасы» ұғымы XX ғасырдың 90-шы жылдарында педагогика ғылымында (В.И. Слободчиков, В.А. Петровский, Н.Б. Крылова және басқалар) зерттеле бастады. Ортаны құру мәселелері жөнінде О.С.Газмен, М.Б. Кларин, В.Я. Ясвин және т.б. айналысты. Қазіргі педагогикалық ғылымда «орта» ұғымы түрлі аспектілерде кеңінен қолданылады, сондықтан білім беру ортасының деңгейлері, факторлары, қасиеттері туралы көптеген зерттеулер бар. Мысалы: мектепке дейінгі білім беру ұйымдарындағы білім беру ортасын зерттеу (О.В. Артамонова, С.Л. Новоселова, О.Р. Радионова), мектептің білім беру ортасы (Ю.Г. Абрамов [1], В.А. Ясвин [9] және басқалар), кәсіптік-техникалық училищенің білім беру ортасы (Э.Ф. Зеер [2] және т.б.)

Ю.С.Мануйлов білім берудегі орта тұғырын білім беру үрдісін құрастыру әдісі ретінде анықтайды, онда мұғалім қызметіндегі негізгі тұстармен білім беру ұйымында білім алушының орта құруына белсенді әсер етуі қабысып кетеді. Білім алушыға кеңістіктік-заттық және әлеуметтік-мәдени ортада кездесетін жайттар тұлға ретінде өзін-өзі дамытуға және өзін көрсетуге арналған шарттар мен мүмкіндіктердің жиынтығы іспеттес [4].

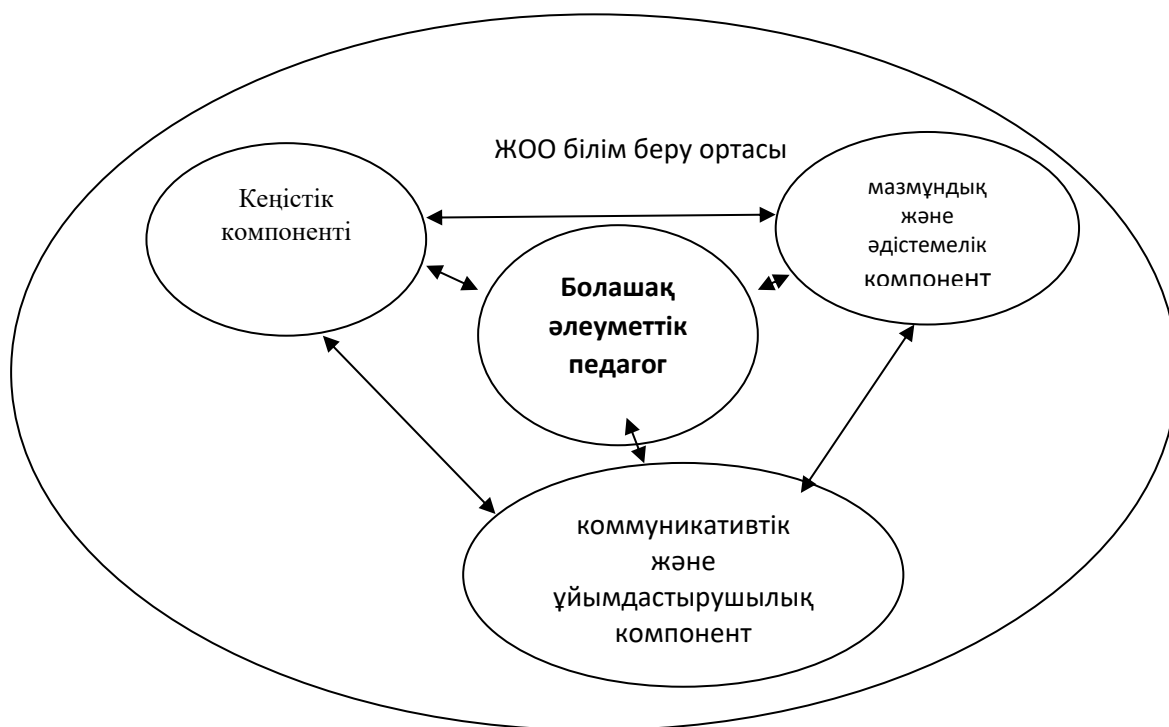
Болашақ әлеуметтік педагогтерді дайындау кезінде білім беру ортасын ұйымдастыру болашақ мамандарды кәсіби сәйкестендіруді ынталандыру жүйесін басқаруға мүмкіндік береді. Мұндай орта болашақ әлеуметтік педагогтің мұғалімдермен қарым-қатынас жасауына мүмкіндік беріп қана қоймай, өздігінен білім алуға және өзін-өзі дамытуға ұмтылысын арттыруға үлесін қосады.

Білім беру ортасы мыналарды қамтуы керек:

- кеңістік компоненті;
- мазмұндық және әдістемелік компонент;
- коммуникативтік және ұйымдастырушылық компонент [8].

Кеңістік компонентін студент ұзақ уақыт бойы (ғимарат, аудитория, интерьер) болатын оқу кеңістігін ұйымдастыру деп түсінеміз. Мазмұндық және әдістемелік компонентке білім беру жұмысының негізгі тұжырымдамаларын, сұраныстағы білім беру бағдарламаларын, оқу жоспарларын, аудиторияда және өздік жұмыс үшін оқу-әдістемелік материалдарды дайындау, сондай-ақ конференция, дөңгелек үстел және тренингтерді ұйымдастыру кіреді. Коммуникативтік және ұйымдастырушылық компонентте білім беру үдерісіне қатысатын тұлғалардың рөлі мен мәртебесіне (мұғалім, студент, ғылыми жетекші, зерттеуші) қарай бөлінеді, онда студенттердің ерекшелігі, яғни ұстанымы, құндылықтары, мінез-құлық және қарым-қатынас нормаларын ескеру қажет [5].

Білім беру ортасын барлық компоненттерін қамту арқылы тиімді ұйымдастыру болашақ әлеуметтік педагогтардың кәсіби сәйкестілігін ынталандыру жүйесін басқаруға мүмкіндік береді. Мұндай орта болашақ әлеуметтік мұғалімнің мұғалімдермен өзара әрекеттесуіне мүмкіндік беріп қана қоймай, өздігінен білім алуға және өзін-өзі дамытуға ұмтылысын дамытуға үлес қосады.

1-сурет. ЖОО білім беру ортасы компоненттері мен студенттің өзара әрекеті

Кәсіптік сәйкестендіруді сәтті ынталандыру «студент – орта» жүйесінде (студенттің оқу үдерісіне қатысуы, оқу үдерісінің студенттерге қолжетімділігі, траекторияны таңдау және т.б.) өзара әсер ету кезінде ғана мүмкін болады, мұндай жағдайдың әрқайсысында білім беру ортасының құрамдас бөліктері көрініс табады. Сондай-ақ мына жағдайларды жасау керек:

- студенттердің де, жұмыс берушілердің де сұраныстары ескерілетін, болашақ әлеуметтік педагогтерге өздерінің оқу траекториясын таңдауға мүмкіндік беретін оқу үдерісін ұйымдастыру;
- түлектің жарқын, айрықша, жеке, бастамашыл және креативті тұлғасын қалыптастыруға бағытталған педагогикалық жағдай жасау;
- болашақ әлеуметтік педагогтердің когнитивті (танымдық) белсенділігі жылдам белсенді кәсіби қызметке айнала алатын білім беру ортасын қалыптастыру.

Орта тұғырымен қатар болашақ әлеуметтік педагогтерді ынталандыруда тұлғалық-іс әрекеттік тұғыр маңызды рөл атқарады. Тұлғалық-іс әрекеттік тұғырда ондағы тұлғалық және іс-әрекеттік компоненттердің тұтастығын анықтай отырып, біз біріншісі тұлғалықпен байланысты екендігін, оны кейінгі уақытта тұлғаға бағдарланға тұғыр деп анықтап жүргенін ескереміз.

Тұлғалық тұғыр ретінде кең мағынада барлық психикалық үдеріс, ерекшелік пен хал-ахуал нақты бір адамға қатысты қарастырылып, адамның қоғамдық және жеке тұлғалық тұрмысқа тәуелді, туындайтын және оның заңдылықтарымен анықталуы қарастырылады. С.Л. Рубинштейннің айтуынша, «жеке тұлғаның психикалық келбетінде оны жан-жақты сипаттайтын түрлі салалары мен сипаттары бөлінеді, бірақ жеке тұлғаның бірлігінде адамның нақты әрекетінде бір-бірімен әрекеттесіп, бір-біріне

кіріге отырып, өзінің бар сан алуандығымен, негізгі қасиеттердің айырмашылықтары және қарама-қайшылықтарымен қабысады» [6].

Болашақ әлеуметтік педагогтерді кәсіби сәйкестендіруді ынталандыруда тұлғалық-іс әрекеттік тұғыр оқу үдерісінің орталығында студенттің өзі, оның ниеттері, мақсаттары, оның ерекше психологиялық жай-күйі тұрады деп есептейді. Болашақ әлеуметтік педагогтердің қызығушылығын ескере отырып, оның білімі мен дағдысының деңгейіне қарай мұғалім сабақтың мақсатын анықтайды және студенттің жеке тұлғасын дамыту үшін барлық оқу үдерісін басқарады, түзетеді.

Осы тұғырдың тұлғалық аспектісі кез келген пәнді оқыту барысында білім алушының ұлттық, жыныстық, дербес-психологиялық, мәртебесіне байланысты ерекшеліктерін мүмкіндігінше ескереді. Бұл есеп студенттің қарым-қатынасының сипаты арқылы, оқыту тапсырмаларының мазмұны мен нысаны арқылы жүзеге асырылады. Тұлғалық-іс-әрекеттік тұғыр жағдайында студентке бағытталған сұрақтар, ескертпелер, тапсырмалар олардың тұлғалық, интеллектуалдық белсенділігін ынталандырады, қателіктерін, сәтсіз әрекеттерін, келеңсіздіктерін тізе бермей, олардың оқу іс-әрекеттерін басқарып, бағыттайды. Осылайша, А.К. Марков студенттердің дербес-психологиялық ерекшеліктерімен қатар, білім алушының психикасын одан әрі дамыту, оның танымдық үдерістері, жеке қасиеттері, қызмет сипаттамалары және т.б. есепке алынатындығын атап көрсетті [3]. Бұл болашақ әлеуметтік педагогтерді кәсіби сәйкестендіруді ынталандырудағы тұлғалық-іс-әрекеттік тұғырдың мотивациялық компонентінің негізгі көріністері болып табылады.

С.Л.Рубинштейннің айтуынша, іс-әрекет адамның сыртқы әлеммен (оның ішінде басқа адамдармен) белсенді және мақсатты түрде бағытталған өзара әрекетінің көрінісі, бұл іс-әрекеттің сұранысына өзара әрекет бір нәрсеге «қажеттілік», «мұқтаждық» ретінде жауа береді. Кез келген қызметтің алғышарты – осы не өзге қажеттілік. Дегенмен, тек қажеттіліктің өзі іс-әрекеттің нақты бағытын анықтай алмайды. Іс-әрекет барысында ғана қажеттіліктің нақты маңызы көріне бастайды, ол өзін іс-әрекеттен табуы қажет [6]. Болашақ әлеуметтік мұғалімдерді даярлауда университеттің оқу үдерісінің міндеті – студенттерде жоғары сапалы және қажетті білім алу және кәсіби дағдыға ие болу қажеттілігін қалыптастыру.

Қажеттіліктердің пайда болуы іс-әрекеттің құрылымына кіретін ішкі мотивті қалыптастырады, мұнда бұл анықтаманы С.Л. Рубинштейн қарастырған іс-әрекеттің мотиві түсінігімен салыстыруға болады. «Әрбір әрекет мотивтен, яғни мағыналы нәрсені бастан өткеруге итермелейтін әрекеттен туындайды, яғни адам үшін бұл әрекеттен мән пайда болады [6]. Ішкі мотив іс-әрекеттің құрылымына кіреді. Бұл туралы С.Л. Рубинштейн: «Бұл анықтамада бастан өткерген тәжірибе факторы маңызды, ол қажеттіліктің мәнмен «кездесуіне» қосақталып жүреді, бірақ ол саналы түрде болмауы мүмкін.

Осылайша, қарастырылған орта мен тұлғалық-іс-әрекеттік тұғырлар ЖОО-ғы білім беру үдерісіне кешенді педагогикалық жағдайлар жасауға мүмкіндік береді, ол болашақ әлеуметтік педагогтердің білім, білік, дағды және тәжірибелік қабілеттерін шыңдауға тұрақты қажеттіліктерін қалыптастыруға, басқаша айтқанда кәсіби сәйкестендіруді ынталандыру арқылы болашақ кәсіби іс-әрекетіне бағытталады.

Пайдаланган әдебиеттер:

1. Абрамова Ю.Г. Психология среды: источники и направления развития // Вопросы психологии. 1995. № 2. 130-136 б.
2. Зеер Э.Ф. Образовательная среда колледжа как фактор формирования развивающего профессионально-образовательного пространства // Мир психологии. 2007. № 3. 105- 110 б.
3. Маркова А.А. Психология профессионализма. м/народный гуманитарный фонд «Знание». – 1996. – 312 б.
4. Мануйлов Ю.С. Средовой подход в воспитании: дис. ... д-ра пед. наук. М., 1997. 193 б.
5. Омарова А.А. Образовательная среда как фактор формирования толерантности студентов // Известия ДГПУ. Психолого-педагогические науки. – 2013. - №1(22). – 65-69 б.
6. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии. М.: Педагогика. 1989. – 485 б.
7. Сулима И. И. Философия образования и перспективы философии // Вестник мининского университета. 2016. - №2. 24 б.
8. Тарасова С.В. Образовательная среда как социокультурная и педагогическая категория // Вестник ЛГУ им. А.С.Пушкина. – 2014. - №1. –5-15 б.
9. Ясвин В.Я. Образовательная среда: от моделирования к проектированию. М.: Смысл, 2001. 365 б.

**THE ROLE OF OBJECTIVE-SUBJECTIVE ENVIRONMENTAL FACTORS IN
HUMAN BEHAVIOR**

Nino Kitoshvili

Ivane Javakhishvili Tbilisi State University
Applied Social Psychology

Annotation

In the process of socialization, a person assimilates the rules of behavior acceptable to the society in which his personality is formed. Environmental psychology studies the objective and subjective environmental factors that influence human behavior and is interested in the psycho-social principles that underlie human behavior. The combination of the existing objective and subjective environment shapes a person's gender identity, increases the likelihood of deviant behavior and plays significantly role in his or her bio-psycho-social well-being. The study of the contribution of objective and subjective environments in human behavior helps us to identify changeable behaviors and to form it, as a result of environmental change. In the desk research we wanted to identify the subjective-objective environment relevant to the child's well-being, gender and criminal behavior / condition. We have reviewed the relevant scientific literature and in view of the pronounced diversity of objective-subjective environmental factors in human behavior, have planned future studies.

Keywords: environment, gender behavior, crime, child welfare

**ФОРМИРОВАНИЕ КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ УЧАЩИХСЯ
НА ГАГАУЗСКОМ ЯЗЫКЕ ПОСРЕДСТВОМ ОБУЧЕНИЯ ДИАЛОГУ**

Кочанжи Надежда

докторант

факультет «Педагогика и психология»
Молдавский Государственный Университет
Республика Молдова

Концепция обучения диалогической речи на гагаузском языке

Концепция обучения диалогической речи на гагаузском языке, безусловно, должна быть нацелена на постоянное воспроизводство и развитие национальной культуры гагаузского народа и родного языка гагаузов, как необходимых инструментов социализации подрастающих поколений гагаузской нации, а также на создание условий для сохранения и развития сотрудничества всех этнокультурных групп населения, образующих единое социальное, экономическое и политическое сообщество АТО Гагаузии, в частности, и Республики Молдова в целом.

В качестве объекта усвоения при обучении гагаузскому языку рассматриваются:

- ✓ во-первых, единицы материала (типовые фразы, сверхфразовые единства, а также разновидности диалогических высказываний, т.е. образцы речи),
- ✓ во-вторых, действия оформления речевых сообщений и действия оперирования (произнесение нужных фраз, их преобразование, употребление во взаимосвязи с другими предложениями и т.д.).

Таким образом, при обучении гагаузскому языку у учащихся необходимо выработать речевые навыки употребления языковых элементов и научить их использовать эти навыки для самостоятельного оформления диалогических высказываний с учетом различных ситуаций общения, т.е. сформировать у них коммуникативную компетенцию.

Компетентностный подход в обучении гагаузскому языку

В процессе обучения гагаузскому языку и литературе необходимо сформировать у учащихся систему компетенций, которая представляет собой трёхуровневую иерархию:

- ✓ *ключевые компетенции, которые относятся к общему (метапредметному) содержанию образования;*
- ✓ *межпредметные/ общепредметные, транспредметные, которые относятся к определённому кругу учебных предметов и образовательных областей (ареалов);*
- ✓ *специфические, предметные (субкомпетенции), которые являются частными по отношению к двум предыдущим уровням.*

✓
Структурные (фонетические, лексические, морфологические, синтаксические) особенности диалогической речи на гагаузском языке.

В настоящий момент, по определению известного тюрколога-гагаузоведа Л.А. Покровской, гагаузский язык представляет собой интересный образец тюркского языка

с существенными признаками влияния славянских и романских языков. Влияние иноязычной среды вызывает заметные сдвиги в фонетической и грамматической системе гагаузского языка, значительно изменяет его лексический состав. Новая типологическая ориентация в синтаксисе гагаузского языка, его перестройка свидетельствует об изменениях, которые произошли в языковом сознании его носителей в силу функциональной ограниченности их родного языка и социализации подавляющего большинства гагаузов в основном средствами русского языка. Все эти изменения, безусловно, оказывают влияние и на структуру и оформление диалога на гагаузском языке

Вывод

Обучение учащихся диалогической речи предполагает овладение процессами производства и восприятия речи. Эта работа неразрывно связана со знанием механизмов речевой деятельности человека, с раскрытием особенностей процесса общения. Знание внутренней структуры строения речевой деятельности позволяет более точно управлять ее формированием, помогает эффективнее организовать обучение диалогической речи.

MÜASİR CƏMİYYƏTDƏ ALMAN DİLİNİN ƏHƏMİYYƏTİ VƏ ONUN
GRAMMATİK TƏTBİQİ XÜSUSİYYƏTLƏRİ

THE IMPORTANCE OF THE GERMAN LANGUAGE IN MODERN SOCIETY AND ITS
GRAMMAR APPLICATION FEATURES

Jale Abdullayeva

ORCID code: 0000-0002-3744-6562

Özet

Hazırki, dövrdə Avropada ən çox öyrənilməyə üstünlük verilən dillərdən biri də alman dilidir. Bu dil Almaniya ilə yanaşı Avstrya, Luksemburq, Lixtenşteyn və İsveçrənin rəsmi dövlət dili kimi tanınır. Həmçinin İtaliyanın şimalında, Belçikanın şərqində, Hollandiyada, Danimarkada, Fransanın şərqində, Polşanın bir hissəsində, Çexiyada, Rusiyada və Rumıniyada, eləcə də Avropanın digər ölkələrində əhalinin əhəmiyyətli bir hissəsi alman dilində danışa bilir. Alman dilini öyrənməyin əsas üstünlüklərindən biri dünyada 100 milyon çox bu dili bilən şəxslə iş, təhsil, səhiyyə vəs. sahələrdə sosial-iqtisadi əlaqələr qurmaq daha asanlıqla mümkün olur. Məlumdur ki, hazırda dünyada ingilis dilindən sonra üçüncü ən çox danışılan dildir. Dünyadakı kitabların 18%-i alman dilində nəşr olunur və onların nisbətən az hissəsi başqa dillərə tərcümə edilir. Bu baxımdan, almanca öyrənməklə daha çox tərcüməsi mövcud olmayan kitabları oxumaq mümkündür.

Belə ki, alman dilinin bəzi dillərlə oxşarlığı onun daha tez və sürətli mənimsənilməsinə yol açır. Məsələn, İngilis dili Qərbi Alman dilindən 2000 il əvvəl inkişaf etmiş bir dildir. İki dil arasında güclü oxşarlıqlar vardır. Alman və İngilis dilində eyni əlifbadan istifadə edilir. Hər iki dildə latın əlifbasının eyni 26 hərfindən istifadə olunur. Alman dili ingilis, friz və holland (Hollandiya, Flamand) dilləri ilə birlikdə Hind-Avropa dil ailəsinin Qərbi Alman qrupuna aiddir.

Alman dilinin inkişaf tarixinə nəzər salsaq, bu haqda ilk qeydlər eramızdan əvvəl I əsrdə almanca danışanlarla təmasda olan romalıların yazılarına əsaslanır. Həmin dövrdə və ondan sonrakı bir neçə əsr ərzində yalnız bir dialektə mənsub olan “German dili” mövcud idi. Yalnız eramızın VI əsrdən sonra tam şəkildə “yüksək alman dili” formalaşdı.

Müasir standart yüksək alman dili orta yüksək alman ləhcələrindən törəyib və Almaniyanın, Avstriyanın və İsveçrənin mərkəzi və cənub yüksəkliklərində danışılır. Aşağı alman nitq dialekti adətən idarəetmə, ali təhsil, ədəbiyyat və kütləvi informasiya vasitələrinin dili kimi istifadə olunur. Standart yüksək alman dili 16-cı əsrdə Müqəddəs Kitabın tərcüməsində Martin Lüterin istifadə etdiyi orta alman ləhcəsinə əsaslanır, lakin onunla eyni deyil. Müasir yüksək alman dialektində orta və yuxarı alman dialekt qrupları fərqlənir və sonuncu qrupa Avstriya-Bavariya, Alemannik (İsveçrə almancası) və yüksək frankon dili daxildir.

Açar sözlər: dilçilik, öyrənmə, inkişaf, nitq, dialekt

Abstract

Today, German is one of the most widely studied languages in Europe. Along with Germany, this language recognizes as the official state language of Austria, Luxembourg,

Liechtenstein and Switzerland. German is also spoken in northern Italy, eastern Belgium, the Netherlands, Denmark, eastern France, parts of Poland, the Czech Republic, Russia and Romania, as well as in other European countries. One of the main advantages of learning German is that it is easier to establish socio-economic relations in the fields of work, education, health with more than 100 million people around the world who know this language. It is visible that it is currently the third most widely spoken language in the world after English. 18% of the world's books are published in German, and relatively few of them are translated into other languages. From this point of view, by learning German, it is possible to read more books that do not have a translation.

Thus, the similarity of the German language with some languages allows it to be mastered more quickly and easily. For example, English is a language that developed 2,000 years before West German. There are strong similarities between the two languages. The same alphabet is used in German and English. The same 26 letters of the Latin alphabet are used in both languages. German belongs to the West Germanic group of the Indo-European language family, along with English, Frisian and Dutch (Holland, Flemish).

By looking through the history of the development of the German language, the first records of this are based on the writings of the Romans, who came into contact with German speakers in the first century BC. At that time and for several centuries thereafter, there was only one dialect, German. Only after the 6th century AD "High German language" was completely formed.

Modern Standard High German is derived from medium High German dialects and is spoken in the central and southern highlands of Germany, Austria, and Switzerland. The Low German speech dialect is commonly used as a language of management, higher education, literature and the media. The standard High German is based on the Middle German dialect used by Martin Luther in the Bible translation of 16th century but not the same with it. Within the modern High German dialect, the Middle and Upper Germanic dialect groups differ, and the latter group includes Austro-Bavarian, Alemannic (Swiss German) and the High Franconian language.

Keywords: linguistics, learning, development, speech, dialect

WOMAN'S RIGHT TO CHOOSE DRESSING AND ATTIRE

Astha Dixit

BALLB Student School of Law, Sharda University, Greater Noida, India

Abstract

Despite constituting one half of the human race, women occupy the lower end of most gendered hierarchies. Instead of making the world a more secure place for women, customary practice subjects them to prurient scrutiny and focuses on extraneous detail such as the clothing they wear. Dress codes can be a manifestation of underlying discriminatory attitudes and reflect a desire to control women's sexuality, objectifying women and denying their personal autonomy. Norms associated with dress codes are often one way in which ideas and stereotypes about gender identity and roles are conveyed in law, policy and practice. They often impact much more heavily on women because states and other actors believe they are entitled to regulate women's dress as the symbolic embodiment of a community's values, whether or not these values are shared by the individuals on whom they are enforced. Certain dress codes are still imposed on women. The trolling of women for not wearing bra, attacks upon wearing hijab in Karnataka, etc. are some of the recent examples where women in India are confronting undue pressure for their basic right to wear whatever they feel comfortable in.

Keywords: Woman, religion, dress, prejudice.

COMPARATIVE LINGUISTIC

Anjali

Bhagat Phool Singh Mahila Vishwavidhyalay Khanpur Kalan, Sonipat
BALLB

Abstract

In linguistics, the comparative method is a standardized way to compare different languages in order to determine their relationship to one another. Comparative Grammar, or Comparative Philology, study of the relationships or correspondences between two or more languages and the techniques used to discover whether the languages have a common ancestor. Comparative grammar was the most important branch of linguistics in the 19th century in Europe. Also called comparative philology, the study was originally stimulated by the discovery by Sir William Jones in 1786 that Sanskrit was related to Latin, Greek, and German.

Comparative linguistics is a method of reconstructing an earlier language or state of a language based on comparing related words and expressions in different languages or dialects. In traditional linguistics, psychologists use it to develop the theory of speech activity, methodologists and psycholinguists use it to solve problems related to the content of the learning process and to determine the quality and effectiveness of studies. The interference of the native language or the intermediate language (the influence of the native language system on the mastering of grammatical phenomena of the language being studied) is determined on the basis of the results of a comparative analysis of two linguistic system.

The comparative method was developed in the course of the 19th century for the reconstruction of Proto-Indo-European and was subsequently applied to the study of other language families. The fundamental technique of comparative linguistics is to compare phonological systems, morphological systems, syntax and the lexicon of two or more languages using techniques such as the comparative method. The comparative method can also suggest which branches of a language family developed earlier or later in time.

ARRONDISSEMENT DE OUEDO AU BENIN (AFRIQUE DE L'OUEST), UN
ESPACE PERIURBAIN EN MUTATION

**Pamphile HOUNDI; Flore MEHINTO DOVONOU; Louis Dèdègbê
AHOMADIKPOHOU**

Laboratoire d'Etudes des Dynamiques Urbaines et Régionales (LEDUR)
Département de Géographie et Aménagement du Territoire, Universitaire d'Abomey-Calavi

Résumé

L'arrondissement de Ouèdo connaît une dynamique démographique et spatiale. La présente recherche vise à analyser les déterminants et manifestations de la dynamique périurbaine dans l'arrondissement de Ouèdo.

L'approche méthodologique utilisée s'articule autour de la collecte des données, leur traitement et l'analyse des résultats. La recherche documentaire et les travaux de terrain sont les principales techniques utilisées pour la collecte des données. Ces données ont été collectées grâce à un questionnaire, à un guide d'entretien et à une grille d'observation. Au total, 133 personnes ont fait l'objet d'enquête. Les données collectées ont été traitées et les résultats ont été analysés avec le modèle SWOT (Forces, Faiblesses, Opportunités, Menaces).

L'analyse des résultats montre que l'arrondissement connaît une croissance rapide de la population. En 2002, Ouèdo comptait 10 067 habitants mais en 2013, sa population est passée à 27 522 habitants. Cette croissance démographique est accompagnée de la dynamique des unités d'occupation du sol notamment celles des agglomérations. Ainsi, les superficies des agglomérations sont passées de 93,44 km en 2000 à 1305,439 km en 2020. Cette situation engendre la dynamique spatiale de l'arrondissement.

Mots clés : Ouèdo ; dynamique périurbaine ; mutation ; déterminant ; manifestation

URBANISATION ET PRODUCTION MARAÎCHERE DANS L'ARRONDISSEMENT
DE OUEDO AU BENIN

**Pamphile HOUNDI ; Louis Dèdègbê AHOMADIKPOHOU ; Flore MEHINTO
DOVONOU**

Département de Géographie et Aménagement du Territoire, Universitaire d'Abomey-Calavi
du Bénin

Résumé

L'arrondissement de Ouèdo fait face à une augmentation de la population et une urbanisation grandissante. La présente recherche vise à étudier les impacts de l'urbanisation sur la production maraîchère dans l'arrondissement de Ouèdo.

La méthodologie utilisée s'articule autour de la collecte des données, de leur traitement et de l'analyse des résultats à l'aide du modèle PEIR. Elle est basée sur des enquêtes par questionnaire, des entretiens avec des acteurs concernés par cette activité et des observations directes. Quant aux outils de collecte, ils sont des questionnaires adressés aux chefs de ménage, un guide d'entretien et une grille d'observation. Au total 113 ménages ont été enquêtés dans cette recherche.

Les résultats des enquêtes montrent que l'occupation du sol dans l'arrondissement de Ouèdo a évolué dans le milieu à cause de la croissance démographique extrêmement rapide. Selon les cartes d'occupation en 2000 et en 2018, la superficie des agglomérations passe de 85,54 ha en 2000 à 177,38 ha 2018. Dans le même temps, les superficies agricoles passent de 1106,18 ha en 2000 à 509,73 ha en 2018. Ces données montrent que la superficie des cultures diminue au profit de celle des agglomérations. Face à cette urbanisation galopante, des mesures ont été pour permettre à la production maraîchère de contribuer véritablement à la sécurité alimentaire à Ouèdo.

Mots clés : Arrondissement de Ouèdo ; Urbanisation ; Développement ; Production maraîchère.

UNDERSTANDING HOW LINGUISTIC GENOCIDE AFFECTS THE DEGA
PEOPLE IN THE CENTRAL HIGHLANDS IN VIETNAM

Y Bhim Nie

Abstract

Nearly all parts of the world had known about the Vietnam War. The conflict between North and South Vietnam in which the United States was involved. However, few people understand that the territory between North and South Vietnam lies on the traditional Dega people's land, so-called the Central Highlands. The native habitat was the Dega people. They have existed in a peaceful society for thousands of years.

The Dega people are one of the Malayo-Polynesian livings in the Central Plateau of Vietnam. Dega people are a separate race with a single origin; it evolved through the same processes and stages as other Malayo-Polynesian peoples such as the Cham, Malay, Indonesian, and the Philippines. in Southeast Asia. The Rhade language has been used and understood over many centuries in daily intercourse by the Dega peoples; it has been written in a Romanized script since the early 19 century.

Ruler Ngo Dinh Diem annexed the Central Highlands to the Southern Republic of Vietnam after the Geneva accord in 1954. endured heavy destruction during the Vietnam War and several decades under communist Vietnam rule. In this annexation, the Dega people have suffered tremendous territorial losses, physical murder, cultural destruction, and linguistic death. That makes Dega people a minority in their own country and many asylum seekers in other countries. This paper says that the Dega people experienced physical destruction by the Vietnamese government. Their existence, history, culture and identity, and language threaten to disappear in the Central Highlands in Vietnam. The destruction against the Dega must be held accountable to the Vietnam state legally and by rehabilitation based on international human rights law.

Keywords: Dega people, Rhade language, linguistic genocide, Central Highlands, Vietnam.

LITERATURE AND SOCIETAL CRITICISM

Onwuamah Chiamaka Precious

Institution; University of Nigeria Nsukka

Country: Nigeria

Abstract

The relationship between literature and criticism is like that of nature and physics. Criticism studies literature in the same way as physics studies nature.

Literature is a medium of exploring societal norms and values because society is usually the main subject in most interesting work of art. Literature mirror's man's social life and his ceaseless interaction with his surroundings, which form the basis of his social activity.

It is almost impossible to find a literary work that excludes the action, belief, and behavior of the people

All the genres of literature have been actively involved in a societal criticism.

Literature reflects the conflict and crisis thrown up by the society.

Literary works are expected to mirror the society and as well continue to reflect the conflict and crisis thrown up by the society.

Literature must be entertaining but it must not fail to be relevant to the society it is produced for. It should be perforce highlight the fears, hopes, and aspirations of the society.

This study examines how literature has been brought into the service of society. It took a general view of literature and a specialist consideration of the matter. The allied field of criticism was also x-rayed to a large extent, bringing into light the theories, types, and schools of criticism. The discussion included, examples and illustrations of how literature has been subtly involved in the business of exposing societal maladies with a view to remedying them.

Keywords: literature, society and criticism.

REFLECTING THE OF UNDERSTANDING AND INTERPRETATION THE LINK
BETWEEN THE PHILOSOPHICAL HERMENEUTICS OF DAZIN "BEING
WEIGHT" MARTIN HEIDEGGER IS A DIFFERENT STEP THAN
"METHODOLOGICAL HERMENEUTICS"

Vorya Shabrandi

Knowledge of Master of International Relations University of Guilan Iran

<https://orcid.org/0000-0002-6013-2115>

Abstract

In Iran, some have identified *Martin Heidegger* as the world's most important and advanced philosopher of the next century, and even said that the world remains, will remain. We have strongly sanctified *Heidegger* in Iran, but in a philosophical country like England they are not good with his thinking. There is a rumor that he wrote some of *Hitler's* speeches. The first book published by *Heidegger* in Persian was the translation of *Ahmad Fardid*. From *What is Philosophy?* From March 1953, for the first time an article entitled "From Kant to Heidegger" by *Ahmad Fardid* in the Magazine of Speech until 1988, the book "What is Philosophy?" *Martin Heidegger* was translated into Persian and made available to Persian -speaking audiences, the name of *Heidegger* repeatedly in Iranian philosophical circles and caused controversy. In other words, at 78 years since Heidegger's introduction to Iranians until the first translation of his work, Heidegger's name was the quotation of Iranian philosophical and intellectual circles without a book published. *Heidegger* is usually considered to be existentialists. This is both true and incorrect. Because, despite the ambiguity of his philosophy and sometimes two -part, it seems that we are faced with a philosopher and a philosophy who makes every effort to protect the ontological or " Budology " position. What is the subject of the who and what his difference with the existentialist philosopher is what we will explain below? This article seeks to present philosophical hermeneutics from *Heidegger's* view, and it has been shown that hermeneutics has entered a different phase of "methodological hermeneutics" with the book "The Being of the Website". To do this, we have dealt with one of the important books of the book "Being and Time", " exist ". "Dazin" as a being thrown into life and has the abilities to reach the future that is original and original, which requires *Heidegger* to understand and interpret. *Heidegger* is sometimes written by Dasein, sometimes separate and with the Da-Sein distance line. In the first case, Dasein is man because it is open and open to existence. And in the second use, the meaning is still human, but because it is the embodiment of existence. *Heidegger*, when he speaks of Dazin, is the same human being. The literal meaning of the word is: "Being - there", meaning that man is "there - there" is paying attention to his body

Keywords: Martin Heidegger, methodological hermeneutics, existentialist, phenomenology, ontology, Dazine, throwing, interpretation.

AN ENVIRONMENT/NATURE CONCERNS IN INDIAN TRIBAL LITERATURE: A
STUDY OF GOPINATH MOHANTY'S PARAJA

Sayar Singh Chopra (Research Scholar)

Faculty of Arts
University of Delhi, India

Abstract

The term environmentalism describes awareness regarding ecological crises such as global warming and pollution. In the history of human civilisation tribes have preserved their environments like water, land, and forest. Tribes are mainly dependent on forest related resources. Tribes are more inclined towards protecting nature. Indian tribal literature establishes deep connection between environment and tribes in a unique way. Nature and its surroundings are essential part of human life, without the amelioration of nature, human life is not possible on the earth. It provides us everything which is necessary to live such as air, water, and food. Tribals are standing in the favour of protecting nature but on the other side capitalists encroach within the spheres of nature. As a result, global warming and pollution are adding to the problems of the world. Globalisation paved way for literary transfusion which is liable for the remarkable development in the field of tribal society.

This paper aims at understanding tribal people and their inherent values. The study highlights the relationship between tribals and the physical environment. This research work is based on the affinities and vicinities of tribals with nature in Gopinath Mohanty's Paraja. It also analyses the degradation of environment in India, exploitation of tribal communities, exploitation of environment, and displacement powerfully portrayed in the fiction. The objective of this paper is to explore various reasons behind environmental/nature degradations. Traditional practices strengthen their commitment to establish harmonious relationship, environmental dependency of tribal for livelihood, the relationship between environment and Paraja tribal culture. Above all, the study is built on issues concerned with water, forest, and land in the tribal fiction of Gopinath Mohanty's Paraja.

In the fiction Paraja, the plight of Sukuru Jani and the exploitation of nature have been seen with the perspective of degradation of the environment and the exploitation of tribes. His desire for having land and affinity with nature portrays the true culture of tribals' to save the environment.

Keywords: Environment/Nature, Tribal, inherent values, degradation, affinities and vicinities, Gopinath Mohanty, Paraja

SIGNIFICANCE OF LANGUAGE IN PRACTICE OF RELIGION/WORSHIP

DR. ADEDEJI, LUQMAN. L.

Department Of Arts and Social Education,
University of Lagos,
Akoka, Lagos State,
Nigeria.

Abstract

The paper posits that communication occurs among different beings, be it human or animal. As for human beings, it occurs in matters of politics, economy, social and personal interaction with one another. Specifically, the paper highlights the importance of language in human communication in matters of religion/worship. This affects communication with the creator, using the instrumentality of language. The sacredness of language in religious matters is discussed, using different religions to drive home the point. The paper notes that, unlike other religions, Islam has maintained over the years, the language of worship which is Arabic, regardless of race, colour and cultural affiliations. This point has made Arabic popular all over the world, particularly where Islam is practiced and has made Islam unique among other religions of the world.

Keywords: Religion, Language, Communication and Worship

STUDY OF FACTORS EFFECTING EMPLOYEE'S TURNOVER INTENTION IN
PUBLIC AND PRIVATE SECTORS BANKS

Dr. Priyanka Agarwal

Assistant professor, Amity business school, amity university, Noida

Abstract

Organizational success in today's highly competitive environment is largely dependent on its human capital. The productivity and profitability of every bank may be attributed in great part to the efforts of its employees. The growth and performance of the economy are directly linked to the performance of banks, which in turn have a direct influence on the growth and productivity of the economy as a whole. Banking's performance on its ability to successfully manage its human resources and gauge whether or not its workers are pleased. This study analyses the turnover intention, and the factors related to it. Various variables like job satisfaction, peer influence, organisation commitment etc, were taken for the study. The target population for the study was bank employees. Questionnaire was distributed among them for data analysis. Analysis was done with the help of MS excel and SPSS software. The findings suggest that job satisfaction and turnover intention of the employees are have a corelation and there exist various factors like low compensation, colleagues influence, job stress, organisation politics etc that influences the turnover of the employees.

Keywords: Job Satisfaction, Satisfaction Level, Job Satisfaction Aspects, Public Sector Bank, Private Sector Bank, Bank Employees, etc.

INTRODUCTION

Turnover intention is often seen as a workplace problem that should be avoided at all costs, such as the expenses of recruiting and choosing new personnel or the potential failure costs that might arise during the first phase, according to several academics. Management may not see turnover as a bad thing, as shown by research. As a result, there seems to be a proper and incorrect sort of turnover in businesses: While employers prefer to get go of underperformers, they prefer to keep top performers. When it comes to obtaining a new job, it is the later workers that are more likely to succeed. Because of this, it is possible that the most employable staff may be the ones most likely to consider leaving the company. According to Benson's (2006) study, participation in tuition-reimbursement programmes increases the likelihood of employee turnover since these programmes help workers develop more broad and marketable abilities. In contrast, according to turnover theories, the turnover process isn't a linear choice process. Employees' decisions about leaving the company are heavily influenced by their impressions of the job market, particularly their assessment of the amount and quality of outside options.

Organizational success in today's competitive environment is largely reliant on the quality of its workforce. This rule applies to banks as well. The Bank's personnel are a significant asset to the company. The more pleased they are, the more productive they are and the more money they make for the company. If you want to know how people are feeling about their employment in today's extremely competitive workplace, you need to know how pleased they are with various aspects of their work life. Efficient management of human resources and

a high level of work satisfaction in banks impact not only the bank's success but also the expansion and performance of the whole economy as a whole. Because banking relies heavily on human resources, it's crucial to manage those resources efficiently and to find out whether the company's workers are content or not, because only if they're satisfied will they work hard and portray a favorable image. The more pleased they are, the more productive they are, and the more money they make for the company. There are several factors that contribute to an organization's overall environment, including the level of employee happiness. When we talk about someone's emotional response to their work, we're referring to their level of job satisfaction. Emotional well-being arises when a person's work seems to be in line with their employer's stated ideals.

LITERATURE REVIEW

Studies show that unweighted satisfaction ratings for different aspects of a work are a better measure of total job satisfaction than satisfaction scores weighted by importance. Researcher (Allen, 2003) conducted research on the employment satisfaction of staff at a North Indian university that is relatively new. In order to conduct this research, a total of 106% of the school's teachers and administrators were interviewed. To determine which factors are linked to work contentment, researchers used the Chi-square test of independence. There was no correlation between job satisfaction and any of the following variables: age, work experience, gender, job security, job assignment, and occupational category.

The turnover process has been modelled in a number of ways by researchers. Employee turnover may be anticipated using comprehensive measures of work happiness, according to (Babalola, M. T., 2016). Alternatively, high job satisfaction is linked to low turnover. The connection between work happiness and actual employee turnover is influenced by intentions, according to study.

According to (Barsky, A., 2008), several research investigating the links between leaving intentions and actual departure behavior have shown that the two are statistically significant. This means that if you're thinking about quitting your work, you're already on the road to quitting your job. Most published turnover models integrate employee turnover intention as a factor because of this.

According to (Bowie, N. E., 2011), gauging turnover intention is the second-best technique since it consistently and promptly precedes actual employee turnover. Employee turnover and employee turnover intention would be used interchangeably throughout this article.

Job satisfaction and organizational culture will be examined now that the link between turnover intention and job satisfaction has indeed been established. The conceptual model given above suggests that the association between work satisfaction and employee turnover intention is moderated by contentment with organizational culture. The employee with the higher level of satisfaction with their work environment has a lower intention to leave the company than the one who has a lower level of contentment with their work environment. The notions of work satisfaction and organizational culture are first defined and explored since there is no clear agreement on a definition. (Byrne, B. M., 2010)

According to (DeConinck, J. B., 2010), professionalism in the workplace correlates positively with job satisfaction. A statistically significant negative link has been observed

between turnover intention and both an inventive and a pleasurable atmosphere, according to the author's findings. Organizations with bureaucratic organizational cultures have the lowest levels of work satisfaction and organizational commitment, according to Silverthorne (2004), as compared to creative and supportive cultures. Assuming that a workplace where employees feel valued, respected, trusted, and proud of their work is conducive to job satisfaction, it's not hard to see why.

Employees who are less engaged are more likely to quit their jobs, especially when it comes to voluntary departures. Since work happiness and employee turnover intention are negatively connected, this is widely understood. An organization's ability to identify the aspects that contribute to employee happiness is vital for both practical and performance reasons. (Elçi, M., Şener, 2012)

METHODOLOGY

Objectives of the study

- To study the factors effecting employee's turnover intention in public and private sectors bank.
- To study the correlation between job satisfaction, job stress and turnover intention of an employee.

Hypothesis

- H1: There is no significance relationship between employee turnover intention of public sector banks and private sector banks.
- H2: There is no significance relationship between age and important services availed by employees from public and private banks
- H3: There is a negative influence of prevalence of employee turnover in bank sector on measures for reducing employee turnover retention.

Research Design

Descriptive and Exploratory Research Design was used for the study.

Type of Data

Primary data was considered for the purpose of analysis which has been collected with the help of questionnaire that was distributed with using the digital platforms to different areas for respondents. In further to these responses has been collected. Collection of responses has been additional examined using the help of analysis tool.

Sampling Technique

Random sampling technique was carried into significance for choosing the sampling for responding the issues that were plated in questionnaire. Majority of the people chosen were working or pursuing higher education.

Sample size

people responded the questions mentioned in the questionnaire and those responses has been collected and further being utilized for analysis.

Analysis Tools

For the computation of the primary data analysis, normal excel calculations was applied, and other statistics analysis was done with the help of Microsoft Excel tabular and chart form.

All the data has been represented in the chart form for the prospects of analysis. Data has been represented in the form of pie chart and prior to it, it was collected in tabular form with the use of Microsoft Excel.

The instruments considered for the analysis of the collected data with the help of questionnaire are:

- Microsoft Excel
- Normal calculation method
- SPSS

Analysis Proposed

- Correlation Analysis
- Chi-square
- ANOVA

DATA ANALYSIS AND INTERPRATATION

Reliability Test of Analysis

Reliability Statistics	
Cronbach's Alpha	N of Items
.891	36

Cronbach's Alpha reliability test was used to see whether the variables were internally consistent based on the data obtained. As long as Cronbach's Alpha is larger than 0.7, the data acquired is credible and consistent, allowing for further investigation.

Chi-Square Test of Analysis

Table:1 Chi-Square for organizational commitment and minimal staff turnover

A high level of organizational commitment and minimal staff turnover may be achieved by providing workers with assistance from inside the business. Crosstabulation					
Count					
		A high level of organizational commitment and minimal staff turnover may be achieved by providing workers with assistance from inside the business.			Total
		yes	no	maybe	
Do you work in banking sector as an employee?	yes	40	9	7	56
	no	1	0	0	1
Total		41	9	7	57

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	.397 ^a	2	.820
Likelihood Ratio	.666	2	.717
Linear-by-Linear Association	.335	1	.563
N of Valid Cases	57		
a. 3 cells (50.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is .12.			

The value for Chi-square of analysis for working in the banking sector and belief about public sector banks being concerned about employee turnover intention at 0.01 level, ($\chi^2=0.397$, $p=0.82$).

- H_0 : There is no significance relationship between organizational commitment and employee turnover.
- H_1 : There is a significance relationship organizational commitment and employee turnover.

From the above table, since the value of $p>0.05$, it is clear that the null hypothesis is accepted and the alternate hypothesis is rejected.

Correlation Test of Analysis

Table:2 Correlation between Job satisfaction and turnover intention.

Correlations			
		Age	Deciding to work for this organisation was a definite mistake on my part.
Age	Pearson Correlation	1	-.341**
	Sig. (2-tailed)		.009
	N	57	57
Deciding to work for this organisation was a definite mistake on my part.	Pearson Correlation	-.341**	1
	Sig. (2-tailed)	.009	
	N	57	57

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

The correlational value for the Correlation between job satisfaction and turnover intention. negatively correlated at 0.01 level, the value being ($r=-0.341$, $p=0.009$). This states a negative correlation between age and important services availed by individuals from public and private banks.

- H_0 : There is no significance relationship between job satisfaction and turnover intention.

- H_1 : There is a significance relationship between job satisfaction and turnover intention.

Through the correlation table, we can depict the significance value of the variables and know if there is any relationship between them. Since the value of p in correlation coefficient between age and important services availed by employees from public and private banks is $p<0.05$ therefore, we reject the null hypothesis and accept the alternate hypothesis.

Regression Test of Analysis

Table:3 Regression between prevalence of employee turnover in bank sector and measures for reducing employee turnover retention

ANOVA ^a						
Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	.990	4	.248	1.423	.239 ^b
	Residual	9.045	52	.174		
	Total	10.035	56			
a. Dependent Variable: factors that would influence the turnover of employees in banks?						
b. Predictors: (Constant), According to you what could be the factors that would influence the turnover of employees in banks? [low compensation] [poor work life balance] [Low job satisfaction] [overscheduling] [All of the above]						

The regression value for the regression between factors that would influence the turnover of employees in banks is 0.99 at 0.24 level with prevalence factors that would influence the turnover of employees in banks independent variable.

- H₀: The model is not a good fit
- H₁: The model is a good fit

The ANOVA table signifies if the model is a good fit or not. As significance value (p)<0.05, null hypothesis is rejected, therefore, these factors that would influence the turnover of employees in banks.

FINDINGS:

- Majority of the respondent were male, followed by people who were female.
- Maximum of the people belongs to 26-35 years of age group, followed by people who belongs to 21-25 years of age group.
- Majority of the respondents have annual income of 9 LPM or greater than this.
- Majority of the respondents disagree with the statement that they often think about quitting their present job, followed by people who strongly disagree with the statement and also the people who were neutral about this.
- According to majority of the respondents the major advantage of turnover is that it improves talent potential, avoids complacent work, increases productivity, create talent success and identifies flaws in the job.
- Majority of the respondents strongly disagree with the statement that they probably looking for a new job next year, followed by people who were neutral about this.
- Organizational politics was the major reason for turnover in the respondent's organization. followed by the organizational justice was the second most chosen reason for turnover in respondents' organization.
- Majority of the respondents says yes that A high level of organizational commitment and minimal staff turnover may be achieved by providing workers with assistance from inside the business, followed by people who were unsure about the statement.

- Majority of the respondents strongly agrees with the statement that their job fully utilizes their skills, followed by people who agrees with the statement.
- According to the respondent low compensation was the factor that influenced the turnover of employees in banks, low job satisfaction was also another reason what influencing the turnover of employees in banks.
- Majority of the respondents strongly disagree with this statement that deciding to work for their organization was a mistake on their part, followed by people who disagree with this statement.

Results from Chi- Square Test of Analysis:

▪ **Chi-Square 1:** The value for Chi-square of analysis for A high level of organizational commitment and minimal staff turnover at 0.01 level, ($\chi^2 = 0.397$, $p = 0.82$).

Results from Correlational Test of Analysis:

▪ **Correlation table 2:** The correlational value for the Correlation between job satisfaction and turnover intention. negatively correlated at 0.01 level, the value being ($r = -0.341$, $p = 0.009$). This states a negative correlation between age and important services availed by individuals from public and private banks.

Results from Regression Test of Analysis:

• **Regression table 3:** The regression value for the regression factors that would influence the turnover of employees in banks is 0.99 at 0.24 level with prevalence of factors that would influence the turnover of employees in banks independent variable. As significance value ($p < 0.05$), null hypothesis is rejected, therefore, these factors that would influence the turnover of employees in banks.

CONCLUSION

Ethical leaders serve as role models for their colleagues when it comes to ethical concerns in the workplace. Thus, our findings support the theory that leaders' ethical awareness plays a significant role in developing an ethical atmosphere in a company. This suggests that employees' willingness to leave a business may be lessened if they have a positive impression of its ethical atmosphere. Distributional justice affects turnover intention both directly and indirectly, according to the findings, which suggest that ethical atmosphere is a moderating factor in the interaction between the two concepts. Ethical atmosphere, however, was not shown to have a significant influence in the relationship between procedural justice turnover intention and ethical climate. Additionally, the researchers looked at whether or not employee turnover was influenced by their level of faith in their supervisors' ability to uphold high ethical standards. The data showed that confidence in the leader completely mediates the association between ethical leadership and turnover intention. This is also reinforced by research that claims that workers' faith in their bosses has an impact on their decision to leave the company. Employees who have faith in their bosses are less likely to abandon their employment. A peaceful work environment may be fostered by a well-respected leader who has earned the trust of the organization's members. Another study found that confidence in the leader somewhat mediates the relationship between distributive fairness and turnover intention. Trust in the leader has a partial influence on both procedural and distributive fairness and turnover intention, as well as turnover intention. Even though a direct influence of procedural fairness

on turnover intention has been identified, there is no major intermediary role for confidence in the leader. Public and private banks may differ in their ability to retain and recruit personnel depending on their opinions of ethical leadership and fairness, according to this research. There was a significant difference in the mean values of all dimensions (ethical leadership, procedural and distributive justice, ethical atmosphere, and confidence in leader) between private and public bank workers in this regard. There were some changes found in the data sets, however structural invariance found that there were no differences in the interactions between constructs between private and public banks. In the subject of business and organizational behavior, we have made a significant contribution by presenting evidence of the mediating effects of both confidence in the leader and ethical atmosphere on the relationship between ethical leadership and the desire to switch over. It is important to note that the study also reveals insights into the banking business that have not been thoroughly examined in prior empirical research. Some restrictions should be noted as well. There are a number of reasons to widen the scope of the research to include additional financial institutions, such as participation and investment banks and other intermediaries, in order to provide a more complete picture of the industry. In earlier research, increased work satisfaction has been linked to improved job performance, and this is consistent with the findings of this study. Employees in high-performing cultures are more likely to be engaged and committed in their work, as well as more open to new ideas and ways of doing things. It has been shown that a decrease in turnover has a positive effect on productivity and performance in the workplace.

References

- Allen, D. G., Shore, L. M., & Griffeth, R. W. (2003). The role of perceived organisational support and supportive human resource practices in the turnover process. *Journal of Management*, 29(1), 99–118.
- Ambrose, M. L., & Schminke, M. (2003). Organization structure as a moderator of the relationship between procedural justice, interactional justice, perceived organizational support, and supervisory trust. *Journal of Applied Psychology*, 88(2), 295– 305.
- Anderson, J. C., & Gerbing, D. W. (1988). Structural equation modeling in practice: A review and recommended two-step approach, *Psychological Bulletin*, 103, 411–423.
- Arsuntas, C., & Dursun, M. (2008). The impact of ethical leadership behavior on trust in manager and psychological empowerment: The mediating role of interactional justice. *Anadolu University Journal of Social Sciences*, 8(1), 111–128.
- Aryee, S., Budhwar, P. S., & Chen, Z. X. (2002). Trust as a mediator of the relationship between organizational justice and work outcomes: Test of a social exchange model. *Journal of organizational Behavior*, 23(3), 267–285.
- Babalola, M. T., Stouten, J., & Euwema, M. (2016). Frequent change and turnover intention: The moderating role of ethical leadership. *Journal of Business Ethics*, 134(2), 311–322.
- Bagozzi R. P., & Yi, Y. (1988). On the evaluation of structural equation models. *Journal of the Academy of Marketing Science*, 16(1), 74–94.
- Barsky, A. (2008). Understanding the ethical cost of organizational goal-setting: A review and theory development. *Journal of Business Ethics*, 81(1), 63–81.

VOCABULARY TEACHING WITH INTERNET-BASED APPLICATIONS

Mehmet ASLAN

Öğr. Görevlisi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Yabancı Diller Yüksekokulu

Abstract

Vocabulary is one of the most important components of language. When learning a new language, having large vocabulary knowledge is quite important because it facilitates receiving and producing messages and supports four key skills. Despite the fact that grammar was regarded to be the most basic aspect of language learning at the time, Wilkins (1972) emphasized the importance of vocabulary, stating, "Without grammar, little can be expressed; without vocabulary, nothing can be transmitted" (p.111).

In the language acquisition process, vocabulary teaching methods have changed too much. Many various tactics have been used in the language teaching process, and new ways are being developed all the time. Words were formerly taught alongside their translation or synonym, and the teaching approach was Grammar-translation; however, as the teaching method has changed and the Communicative Approach has become more prominent, the vocabulary teaching method has also changed. The students were taught vocabulary in context, with flashes and visuals. Vocabulary teaching strategies have improved in tandem with technological advancements. A lot of vocabulary-learning applications for cell phones and computers have been developed in the modern era.

The use of mobile technology and internet based vocabulary teaching applications for teaching vocabulary is a relatively new approach of vocabulary instruction. Thousands of vocabulary-building apps are available on the App Store and Google Play. While some of these apps rely on drills, others are context-sensitive. YouTube is one the most common way of teaching vocabulary via videos. Teachers can teach vocabulary via virtual classrooms on Google Classroom application. Kahoot and wordwall are recent popular applications for producing different type of vocabulary activities which are entertaining. This study includes prep class students ideas about internet based activities prepared via wordwall application.

Keywords: Vocabulary, Mobile learning, Wordwall

THE ROLE OF RACIAL APPROACH OF THEOSOPHY IN THE BIRTH OF
NAZISM

Murat ALKAN

Lect., Van Yüzüncü Yıl University, School of Foreign Languages
ORCID ID: 0000-0001-5607-447X

Abstract

Throughout history, human beings have been seeking concepts and searches for many different reasons, to find the truth and have power from their own point of view. One of these concepts is the discipline of Theosophy, which was introduced by Madame Helena Petrovna Blavatsky. Theosophy, which means divine knowledge, aims to search for the unknown aspects of nature and human beings without the borders of religion, science, and philosophy through esoteric and occult teachings and practices. Theosophy, which is not a racist point of view, also categorized human beings according to racial strata by Blavatsky. In this respect, the racial approach of Theosophy was institutionalized in a systematic and organized way by some German and Austrian intellectuals such as Guido von List, Adolf Josef Lanz, and Rudolf von Sebottendorf. At the forefront of the institutions was the Thule Society, which was active in the background and philosophical aspect of the formation of Nazism. This study aims to reveal that a trend that includes supernatural pursuits is a triggering factor, even indirectly, in the background of a dark regime, which has been the subject of debate in many areas for decades with war power, technology, and crimes against humanity. In this context, this study will also touch on the esoteric, occult, and symbolic references and background of Nazism, which was inspired by the racial approach of Theosophy. In this way, the study tries to explain the reasons for the emergence of Nazism, and the aims of its founders behind the scene.

Keywords: Theosophy, Madame Blavatsky, Occultism, Thule Society, Nazism

**CRITICAL DISCOURSE ANALYSIS ON *THE NECKLACE* BY MAUPASSANT:
IDEOLOGICAL ASPECT IN THE LITERARY DISCOURSE**

Gülşen TORUSDAĞ

Assoc. Prof. Dr., Van Yüzüncü Yıl University, Faculty of Letters
ORCID ID: 0000-0002-4323-7097

Fırat YILDIZ

Assoc. Prof. Dr., Van Yüzüncü Yıl University, Faculty of Letters
ORCID ID: 0000-0003-3289-8313

Abstract

Literary discourse is the linguistic product that brings the author together with the reader. Corresponding to the act of decoding the discourse is to determine what the author wanted to say from what s/he said. Based on Austin's 'speech acts' theory (1962), every discourse produced, whether written or verbal, corresponds to an action. Accordingly, the social or psychological function of literary discourse is performative: As a literary type, short story is to do something with words (Miller, 1995: 69). Critical Discourse Analysis (CDA), which is used as an approach in the analysis of literary discourses, as well as other types of discourses, tries to determine the action that the author wants to perform through his/her discourse while identifying the opaque or open ideological elements in his/her discourse. In every discursive structure, a basic thought, an ideological knowledge is embedded. Every discursive process is created within ideological relations and is shaped from within by the pressure of these relations. Every discourse corresponds to the action of its receiver. Even a descriptive discourse, which Austin considers as a constative language, causes some emotional changes in the receiver, that is, it results in an action. CDA has increasingly become popular as an interdisciplinary approach to analyze various discourses. It is to separate the discursive whole into its constituents and to determine speech acts at the minimum level. Or it is the description of the interactions between the signifier (surface structure) and the signified (deep structure) of the linguistic sign (discourse). A typical story is a discourse that contains explicit or implicit evaluative statements, which reveal the teller's attitudes to the events recounted. French writer Maupassant, one of the writers who shape the story genre in the world, is a writer known for his event stories. This qualitative case study aims to critically analyze Maupassant's literary discourse titled *The Necklace* (*La Parure*, the original French title of the story), which sheds light on the social panorama of his time, to determine the ideological aspect of the discourse that come into existence in the language. It tries to determine the action or actions that the author intended to perform through his discourse.

Keywords: CDA, ideology, *The Necklace*, Maupassant.

**KHALID HOSSEINI'NİN UÇURTMA AVCISI VE HAKAN GÜNDAY'IN DAHA'
SINDA ÇOCUKLARIN SOSYAL SINIF VE ÇEVRESİNİN AHLAKİ
GELİŞİMLERİNDEKİ ETKİLERİ**

THE EFFECTS OF SOCIAL CLASS AND ENVIRONMENT IN THE MORAL
DEVELOPMENT OF CHILDREN IN KHALID HOSSEINI'S *KITE RUNNER* AND
HAKAN GÜNDAY'S *DAHA*

Leyla ADIGÜZEL

Dr. Öğr. Üyesi, Yüzüncü yıl Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, İngiliz Dili ve Edebiyatı
Bölümü, Van ORCID No: 0000-0003-3102-2053

Volkan KEKLİK

Yüksek Lisans Öğrencisi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü,
ORCID No: 0000-0002-3174-4921

Özet

Ahlak kavramı, toplumdaki bireylerin yapması ve yapmaması gerekenleri belirleyen, düzenleyen yazılı ve yazısız kurallar bütünüdür. Bir toplumda bireyin ahlaki normları ne zaman ve nasıl edindiği konusunda kesin bir bilgi bulunmamakla birlikte, konuyla ilgili birçok çalışma yapılmış ve çeşitli ahlaki gelişim teorileri ortaya atılmıştır.

Afgan-Amerikalı yazar Khaled Hosseini'nin ilk romanı *Uçurtma Avcısı* (2003), zengin bir baba, oğlu ve Afganistan'da yaşayan yakın çevrelerinin hayatlarına ve onların etrafında şekillenen ilişkilerine odaklanıyor. Roman, Amir ve Hassan'ın çocukluklarından itibaren yaşadıkları olaylara ışık tutarak samimi ve sürükleyici bir dille okuyucuya aktarılıyor. Her iki karakterin yıllar içinde birbirleriyle ilişkileri, birbirlerine karşı tutumları, olaylara tepkileri romanda farklı örneklerle net bir şekilde fark ediliyor.

Türk yeraltı edebiyatı yazarlarından biri olarak tanınan Hakan Günday, *Daha* (2013) adlı romanında yolu göçmenlerle kesişen Gaza adlı karakterin hikâyesini anlatıyor. Roman, çok küçük yaşlardan itibaren insan tacirleriyle büyümüş Gaza'nın yıllar içindeki manevi ve ahlaki gelişimini anlatıyor. Gaza'nın göçmenlere yönelik olumsuz tutum ve davranışları aslında kötü niyetli insanlarla dolu bir ortamda yetiştirilmiş olmasının bir yansımasıdır.

Bu çalışmada, farklı ülke ve kültürlerden iki çağdaş yazarın popüler romanlarının kahramanlarının yıllar içinde yaşadıkları çevre ile iletişim ve etkileşimleri üzerine detaylı bir analiz yapılmıştır. Bu amaçla, romanlardan örneklerle karakterlerin ahlaki gelişimlerinin ilgili kuramlar açısından incelenmesi sunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Ahlak, Khalid Hosseini, *Uçurtma Avcısı*, Hakan Günday, *Daha*

Abstract

The concept of morality is a set of written and unwritten rules that determine and regulate what individuals in the society should do and should not do. Although there is no definite information about when and how an individual acquires moral norms in a society, many studies have been conducted on the subject and various moral development theories have been put forward.

Afghan-American author Khaled Hosseini's first novel *The Kite Runner* (2003) focuses on the lives of a wealthy father, his son and their close circle living in Afghanistan and their relationships shaped around them. The novel is conveyed to the reader in a sincere and immersive language by shedding light on the events that Amir and Hassan went through from their childhood. The relations of both characters with each other over the years, their attitudes towards each other, their reactions to events are clearly noticed with different examples in the novel.

Hakan Günday, known as one of the Turkish underground literature writers, tells the story of Gaza, who crossed paths with immigrants in his book titled *Daha* (2013). The novel depicts Gaza's spiritual and moral development, grown up with human traffickers from a very young age, over the years. Gaza's negative attitudes and behaviors towards immigrants are virtually a reflection of having been raised in an environment rife with malicious people.

In this study, a detailed analysis has been made on the communication and interaction of the protagonists of the popular novels of two contemporary authors from different countries and cultures with the environment they lived in over the years. To this end, an examination of the moral development of the characters with respect to the relevant theories through examples from the novels be presented.

Keywords: Morality, Khalid Hosseini, *Kite Runner*, Hakan Günday, *Daha*

DEFORMATION DUE TO WRONG MOTHER-DAUGHTER RELATIONSHIP
IN ANNIE JOHN BY JAMAICA KINCAID

JAMAICA KINCAID'IN ESERİ ANNIE JOHN'DA YANLIŞ ANNE- KIZ İLİŞKİSİ
SONUCU YAŞANAN DEFORMASYONLAR

Merve Betül GÖRMEZ

Arş. Görevlisi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, İngiliz Dili ve Edebiyatı
Bölümü

Bülent Cercis TANRITANIR

Prof. Dr., Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü

Abstract

Annie John (1985), a bildungsroman novel, is known to be the first masterpiece by Jamaica Kincaid. It is the story of Annie, a young girl living on the Caribbean island of Antigua, and her volatile relationship with her mother. This relationship is never an ordinary mother-daughter relationship. This bond, which is extreme when she is young, changes in Annie's later years and starts to turn into some kind of hatred. Here, in Jamaica Kincaid's Annie John, we are witnessing the story of a young girl who is attached to her mother from an early age, but while trying to carry this devotion into her later years, she trips on stones and bleeds on her knee, and can't get her mother to hear her voice. The subject of this article is the conflict of a girl just after a sudden cessation of excessive attention and care that she has become accustomed to and normalized by her mother, and how this leads to a conversion disorder and even sexual identity confusion. This paper seeks to examine the mother-daughter relationship and the reasons for the transformation, the psychological, social, and physical problems it has caused, and how this mother-daughter relationship, initially quite normal, is disturbed.

Keywords: *Annie John*, mother-daughter relationship, conversion, identity, confusion.

Özet

Jamaica Kincaid'in ilk ustalık eseri olarak bilinen *Annie John* 1985 yılında yazılmış aynı zamanda *Bildungsroman* roman olarak kabul edilen bir eserdir. Caribbean'da Antigua adasında yaşayan, genç bir kız olan Annie'yi ve annesiyle olan dalgalı ilişkisini konu alır. Bu ilişki sıradan bir anne kız ilişkisi olmamıştır hiçbir zaman. Küçükken aşırı olan bu bağ Annie'nin ilerleyen yaşlarında değişikliğe uğramış ve nefrete dönüşmeye başlamıştır. Burada, Jamaica Kincaid'in Annie John'unda, annesine küçük yaşlardan itibaren bağlanan, ancak bu bağlılığı sonraki yıllarına taşımaya çalışırken, taşlara takılıp dizini kanatan, annesine sesini duyuramayan genç bir kızın hikayesine tanık oluyoruz. Bu makalede bu anne kız ilişkisi incelenecek olup dönüşümün nedenleri, yol açtığı psikolojik, sosyal ve fiziksel problemler ve başta birbirine normalin ötesinde bağlı olan bu anne kızın sonraları nasıl birbirinden bu derece koptuğu ele alınacaktır. Bir kız çocuğunun anne tarafından çok alışmış olduğu ve normalleştirdiği aşırı ilgi ve alakanın bir anda kesilmesi sonucu düşeceği boşluk ve bu boşluğun konversiyon bozukluğa ve hatta cinsel kimlik karmaşasına neden olabileceği de bu makalenin konusunu oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Annie John*, anne-kız ilişkisi, dönüşüm, kimlik, karmaşa.

THE VILLAIN WOMEN CHARACTERS AS ARCHETYPES IN LITERATURE

Aydın GÖRMEZ

Assoc. Prof. Dr., Van Yüzüncü Yıl University, Faculty of Letters, English Language and
Literature Department, Orcid: 0000-0001-7148-9630,

Fırat YILDIZ

Assoc. Prof. Dr., Van Yüzüncü Yıl University, Faculty of Letters, Linguistics Department,
Orcid: 0000-0003-3289-8313

Abstract

The antagonist is as important and interesting as the protagonist in a literary work. And it is quite striking if the bad guy is no one but a woman. There are various reasons why writers choose cruel female characters rather than or in addition to bad men: politics, culture, traditions, religion, education or some other factors could be involved. Whatever is behind this phenomenon, there are numerous examples of the kind in literature from the Bible so far throughout history: beginning with Eve in “Genesis”, *the Bible*, Medea in Euripides' *Medea*, Lady Macbeth in Shakespeare's *Macbeth*, Miss Havisham in Dickens' *Great Expectations*, Jadis the White Witch in Lewis' “The Lion, the Witch and the Wardrobe” of Narnia Chronicles, Nurse Ratched in Kesey's *One Flew Over the Cuckoo's Nest* are just a few to name. Do these cruel ladies have anything to do with archetypes? If so, is monstrosity an indispensable part, a sine qua non, of a woman's nature, or something they adopt later in life? This paper seeks to answer such questions giving examples from the above-mentioned literary works as well as those not mentioned together with the theoretical background of the subject.

Keywords: Cruel women, archetype, culture, literature, feminism.

HÜSEYN CAVİD YARADICILIĞINDA QADIN PROBLEMİ –
MÜASİR ƏRƏB ƏDƏBİYYATI PARALELLİKLƏRİ KONTEKSİNDƏ

WOMEN'S PROBLEM IN HUSEYN JAVID'S CREATIVITY -
IN THE CONTEXT OF MODERN ARABIC LITERATURE

Türkan Mehdiyeva

AMEA Şərqşünaslıq İnstitutu, “Dünya ədəbiyyatı” ixtisası üzrə dissertantı

Özet

Hüseyn Cavid təkcə Azərbaycan ədəbiyyatında deyil, ümumən Şərq ədəbiyyatında öz yeri olan dahi ədiblərimizdənədir. Onun “Azər”, “İblis”, “Ana”, “Topal Teymur”, “Şeyx Sənan”, “Xəyyam”, “Peyğəmbər” və başqa əsərləri dünya ədəbiyyatının qızıl fonduna daxil olmağa layiq ədəbiyyat nümunələridir. “Cavidin əsərlərində oxucu – tamaşaçı yalnız Azərbaycan həyatı ilə deyil, başqa xalqların, millətlərin də müəyyən dövr həyatı ilə tanış ola bilər. Şairin ideal qəhrəmanları sırasında azərbaycanlılarla yanaşı, rus, gürcü, erməni, ləzgi, fars, türk, ərəb, özbək, alman, fransız və başqa xalqların nümayəndələri də vardır.” Ədibin xoşməramlı fikirlər, bəşəri duyğulu poeziyası, habelə qadına böyük önəm verən yaradıcılığı müəllifini əbədləşdirən və ölməzləşdirən ədəbiyyat hadisəsi kimi mədəniyyət tariximizdə mühüm yer tutmağına vəsilə olmuşdur. Son olaraq demək mümkündür ki, Hüseyn Cavidin əsərləri özündə bir çox aktual problemləri ehtiva etməklə bərabər, qadına haqqında ən ali ideyaları yaşadan əsərlər kimi yaddaşlarda qalır.

Müasir ərəb ədəbiyyatında qadın məsələsi (Suriya və Livan yazıçıları) barədə danışarkən də eyni fikri dönə-dönə qeyd etmək gərəkdir: taleləri və şəxsi həyatları qadın emansipasiyasından yan keçməyən müasir ərəb qadın yazarları qadın problemini daim diqqətdə saxlamış, qadını bir ana, bacı, övlad və həyat yoldaşı kimi təkcə vəsf etməklə qalmamış, əsərlərində qadına dəyəsi zərbələri sanki öz üzərlərinə çəkmişlər. Bu yazıda təhlilə çəkdiyimiz müəlliflərin əsərlərindən nümunələrdə də müasir ərəb ədəbiyyatının baş mövzusu olan qadın haqları öz aktuallığını qorumaqdadır.

Açar sözlər: Azərbaycan ədəbiyyatı, Şərq ədəbiyyatı, Dünya ədəbiyyatı, Müasir ərəb ədəbiyyatında qadın məsələsi, Suriya və Livan yazıçıları, qadın emansipasiyası

Abstract

Huseyn Javid is one of our genius writers who has a place not only in Azerbaijani literature, but also in Eastern literature in general. His works "Azer", "The Devil", "Mother", "Timur", "Sheikh Sanan", "Khayyam", "The Prophet" and others are examples of literature worthy of entering the golden fund of world literature. "In Javid's works, the reader-spectator can get acquainted not only with the life of Azerbaijan, but also with the life of other peoples and nations. Among the ideal heroes of the poet, along with Azerbaijanis, there are representatives of Russian, Georgian, Armenian, Lezgi, Persian, Turkish, Arabic, Uzbek, German, French and other nations.

The issue of women was also in the forefront in the works of H.Javid, who always shed light on human problems. A comparative analysis with the works of modern Syrian and

Lebanese writers has shown that the works of our eminent writer are always a source of topics for researchers.

When talking about the issue of women in modern Arabic literature (Syrian and Lebanese writers), the same idea should be repeated: Modern Arab women writers, whose destinies and personal lives do not bypass the emancipation of women, have always focused on the problem of women. they not only glorified women as mothers, sisters, children and wives, but violence against women as if in their works they directed to themselves. In the examples of the works of the authors, which we analyzed in this article, the rights of women, which are the main theme of modern Arabic literature, remain relevant.

Keywords: Azerbaijani literature, Oriental literature, World literature, the issue of women in modern Arabic literature, Syrian and Lebanese writers, female emancipation

LİTERATURE AND PHYSİCAL DİSABİLİTY

EDEBİYAT VE BEDENSEL ENGELLİLİK

Assoc. Prof. Seyit Battal UĞURLU

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi

Özet

Edebiyat, anlattığı dönemin zihniyet yapısını ve kültürel kodlarını, geçerli değer yargılarını yansıtır. Yazarın bilinci, içine doğduğu toplumun bilincinden beslendiğinden, eserinde ele aldığı sorunlar da açık veya örtük olarak çağının değerler ölçeğinden ciddi izler taşır. Yazarın eleştirel ya da olumlayıcı tutumuna göre bu değerlerin değişmesi ya da güçlenmesi noktasında bir yaklaşım ortaya koyar. Edebiyat bu haliyle de çağının mevcut bilincine, değer yargılarına, yaşam biçimine etki eder.

Engelli bireylerin, bedensel ve zihinsel yetilerinin bir kısmının işlevini yerine getirmiyor olmasından dolayı, yetersiz, eksik ve başarısız sayılarak hayat akışının merkezi noktalarının dışına iteklenmesi, aslında üzerinde toplumsal mutabakat sağlanmış bir damgalanma, sözleşmedir. Edebi eserlerin yan ısıra sinemanın da bu imgenin oluşumunda metinsel bilinç ve bilinçdışı bağlamında ciddi bir katkısının olduğu göz ardı edilemez. Uzun süre boyunca engellilerle ilgili olumsuz zihin oluşturmada merkezi rol oynamış olan edebiyat, bedensel bir yetisi işlemeyen bireyin toplumsal görünürlüğünü gri alanda kodlamış, onları figüran düzeyinde temsil etmiştir. Bu konumda olmayanları ise olabildiğince tekinsizin sınırına itekleyerek toplumsal bilincin bu noktada şekillenmesine büyük katkılar sunmuştur.

İlk Türk romanlarında, roman kişilerinin beden yapısı ile kişilik özellikleri arasında kurulan ilişkilerde genel olarak olumsuzlananlar, huy ve beden yapısı açısından “çirkin” olarak nitelenirler. Olumlananlarsa, kişilik ve beden açısından “güzel” olarak görülmektedir.

Bu bildiri edebiyatın bedensel engellileri temsil etme biçiminin bilinçli ve bilinçdışı temsil tutumlarının, bu kategorideki insana dönük toplumsal bakışın şekillenmesine etkisini eleştirel bir yaklaşımla çözümlemektedir.

Anahtar Kelimeler: Bedensel engellilik, roman kişisi, bakış açısı, toplumsal mutabakat.

Abstract

Literature reflects the mentality, cultural codes, and valid value judgments of the period it describes. Since the writer's consciousness is fed by the consciousness of the society she/he was born into, the problems she/he deals with in his work, either explicitly or implicitly, bear serious traces from the values scale of her/his age. It presents an approach at the point of changing or strengthening these values according to the author's critical or affirmative attitude. In this state, literature affects the current consciousness, value judgments, and lifestyle of its age.

The fact that people with disabilities are deemed inadequate, deficient, and unsuccessful since some of their physical and mental abilities do not function, and are pushed out of the central points of the flow of life, is a stigma and contract on which a social consensus has been achieved. In addition to literary works, it cannot be ignored that cinema has a serious

contribution to the formation of this image in the context of textual consciousness and unconsciousness. Literature, which has played a central role in creating a negative mind about the disabled for a long time, coded the social visibility of the individual who does not have a physical ability in the gray area and represented them at the level of extras. By pushing those who are not in this position to the border of the uncanny as much as possible, he contributed greatly to the shaping of social consciousness at this point.

In the first Turkish novels, those who are generally negated in the relations established between the body structure and personality traits of the characters in the novel are described as "ugly" in terms of temperament and body structure. Those who are affirmed are seen as "beautiful" in terms of personality and body.

This paper critically analyzes the effects of conscious and unconscious representations of the way literature represents the physically handicapped on the shaping of the social perspective towards people in this category.

Keywords: Physical disability, novelist, point of view, social consensus.

LİTERATURE AND PHYSİCAL DİSABİLİTY

EDEBİYAT VE BEDENSEL ENGELLİLİK

Assoc. Prof. Seyit Battal UĞURLU

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi

Özet

Edebiyat, anlattığı dönemin zihniyet yapısını ve kültürel kodlarını, geçerli değer yargılarını yansıtır. Yazarın bilinci, içine doğduğu toplumun bilincinden beslendiğinden, eserinde ele aldığı sorunlar da açık veya örtük olarak çağının değerler ölçeğinden ciddi izler taşır. Yazarın eleştirel ya da olumlayıcı tutumuna göre bu değerlerin değişmesi ya da güçlenmesi noktasında bir yaklaşım ortaya koyar. Edebiyat bu haliyle de çağının mevcut bilincine, değer yargılarına, yaşam biçimine etki eder.

Engelli bireylerin, bedensel ve zihinsel yetilerinin bir kısmının işlevini yerine getirmiyor olmasından dolayı, yetersiz, eksik ve başarısız sayılarak hayat akışının merkezi noktalarının dışına iteklenmesi, aslında üzerinde toplumsal mutabakat sağlanmış bir damgalanma, sözleşmedir. Edebi eserlerin yanı sıra sinemanın da bu imgenin oluşumunda metinsel bilinç ve bilinçdışı bağlamında ciddi bir katkısının olduğu göz ardı edilemez. Uzun süre boyunca engellilerle ilgili olumsuz zihin oluşturmada merkezi rol oynamış olan edebiyat, bedensel bir yetisi işlemeyen bireyin toplumsal görünürlüğünü gri alanda kodlamış, onları figüran düzeyinde temsil etmiştir. Bu konumda olmayanları ise olabildiğince tekinsizin sınırına itekleyerek toplumsal bilincin bu noktada şekillenmesine büyük katkılar sunmuştur.

İlk Türk romanlarında, roman kişilerinin beden yapısı ile kişilik özellikleri arasında kurulan ilişkilerde genel olarak olumsuzlananlar, huy ve beden yapısı açısından “çirkin” olarak nitelenirler. Olumlananlarsa, kişilik ve beden açısından “güzel” olarak görülmektedir.

Bu bildiri edebiyatın bedensel engellileri temsil etme biçiminin bilinçli ve bilinçdışı temsil tutumlarının, bu kategorideki insana dönük toplumsal bakışın şekillenmesine etkisini eleştirel bir yaklaşımla çözümlemektedir.

Anahtar Kelimeler: Bedensel engellilik, roman kişisi, bakış açısı, toplumsal mutabakat.

Abstract

Literature reflects the mentality, cultural codes, and valid value judgments of the period it describes. Since the writer's consciousness is fed by the consciousness of the society she/he was born into, the problems she/he deals with in his work, either explicitly or implicitly, bear serious traces from the values scale of her/his age. It presents an approach at the point of changing or strengthening these values according to the author's critical or affirmative attitude. In this state, literature affects the current consciousness, value judgments, and lifestyle of its age.

The fact that people with disabilities are deemed inadequate, deficient, and unsuccessful since some of their physical and mental abilities do not function, and are pushed out of the central points of the flow of life, is a stigma and contract on which a social consensus has been achieved. In addition to literary works, it cannot be ignored that cinema has a serious contribution to the formation of this image in the context of textual consciousness and

unconsciousness. Literature, which has played a central role in creating a negative mind about the disabled for a long time, coded the social visibility of the individual who does not have a physical ability in the gray area and represented them at the level of extras. By pushing those who are not in this position to the border of the uncanny as much as possible, he contributed greatly to the shaping of social consciousness at this point.

In the first Turkish novels, those who are generally negated in the relations established between the body structure and personality traits of the characters in the novel are described as "ugly" in terms of temperament and body structure. Those who are affirmed are seen as "beautiful" in terms of personality and body.

This paper critically analyzes the effects of conscious and unconscious representations of the way literature represents the physically handicapped on the shaping of the social perspective towards people in this category.

Keywords: Physical disability, novelist, point of view, social consensus.

XIV-XV. YÜZYIL ÖZBEK EDEBİYATINDA NİZÂMÎ GELENEKLERİ
(Haydar Harezmî'nin "Mahzenü'l-Esrâr" mesnevisine dayalı)

Tahmine Bedelova

Filoloji alanında felsefe doktoru, doçent

Azerbaycan Millî Bilimler Akademisi Nizâmî Gencevî Adına Edebiyat Enstitüsü

Nizâmîşinaslık Bölümü

tehmine_b@mail.ru

(sorumlu yazar)

XII. yüzyıl Azerbaycan şâiri Nizâmî Gencevî'nin şiiri, asırlar boyunca geniş bir alana yayılarak gelişmiş sanatsal ifade sanatını, etkisi altında tutmuştur. Hemen hemen Doğu halklarının tüm edebiyatında Nizâmî edebî mektebinin önde gelen temsilcileri yetişmiştir. 14. yüzyılın ikinci yarısı ve 15. yüzyılın ilk yarısında yaşamış olan Haydar Harezmî, Nizâmî geleneklerinin Özbek edebiyatında güçlenmesinde de rol oynamıştır. Devletşâh Semerkandî "Tezkiretü's-Şuarâ" adlı eserinde Nizâmî'nin Farsça ve Türkçe güzel, derin şiirler yazdığını, Ali Şîr Nevâî ise "Mecâlisü'n- Nefâis" eserinde onun "torki-guy" (Türkçe söyleyen) lakabı ile tanındığını mesnevisinden bir kısım vererek belirtmiştir.

Haydar Harezmî, Nizâmî Gencevî'nin "Mahzenü'l-Esrâr" mesnevisine yazdığı, bazı kaynaklarda seleftinin eseriyle aynı Mahzenü'l-Esrâr", bazılarında "Gülşenü'l-esrâr" olarak geçen, bir kısım bilim adamlarının çeviri, diğerlerinin ise nazîre olarak kabul ettiği destansı eser gibi tanınmaktadır. Eserde şâirin kişiliği ve adıyla ilgili karmaşık fikirler olduğundan onu bazen XV. yüzyıl şâiri Mîr Haydar Tilbe ile karıştırmışlar.

Emir Timur hanedanının temsilcisi İskender ibn Ömer Şeyh Mirza'nın (1409-1414) saray şâiri olmuş Haydar Harezmî, hamisinin adına mesnevî kaleme almıştır. Londra'daki British Museum'da bulunan yazmanın yanısıra Türk kütüphanelerinde Uygur ve Arap alfabesiyle yazılmış nüshalarının bulunduğu da bilinmektedir. Eser ilk olarak 1858 yılında Kazan'da basılmıştır.

Haydar Harezmî'nin geleneksel başlıklar altında tehvî, naat, kelimeyle ilgili, dönemin padişahı Sultan İskender'in methi, eserin yazılma sebebiyle başlayan eseri, Nizâmî Gencevî'nin mesnevisi gibi serî bahrinde, hikmetli makale ve hikâyelerden oluşmaktadır. Fakat aralarındaki fark Haydar Harezmî'nin 16 makale ve hikâye yazmasıdır. Genel olarak eserin toplam hacmi Nizâmî'nin eserinden çok daha küçüktür.

Haydar Harezmî, mesnevisinde nazirenin talepleri doğrultusunda Nizâmî Gencevî'yi büyük bir saygıyla anarak sanatına ve sözlerinin gücüne hayranlığını dile getirmiştir. Özbek şâir, Türk dilinin zengin ve sanatsal bir eser oluşturmaya yetecek imkânlarla sahip olduğunu yazarak, ana diline olan sevgisini dile getirmiştir.

Dr. Bilal Yücel'e göre Haydar Harezmî'nin çağdaşı olan Said Kasımı isimli şâir onun mesnevisine cevaben 1459'da "Mecmuâtü'l-Ahzaab" adlı 18 beyitlik bir eser kaleme almış ve Ebu Said Mirza'ya (Timur) sunmuştur.

Haydar Harezmî'nin "Mahzenü'l-Esrâr" eserinin incelenmesi, Özbek edebiyatında Nizâmî Gencevî edebî ekolünün geleneklerini incelemek açısından önemlidir.

Anahtar kelimeler: Nizâmî Gencevî, Haydar Harezmî, Mîr Haydar Tilbe, "Mahzenü'l-Esrâr", "Gülşenü'l-esrâr", mesnevî, nazire, tezkireler.

**NİZAMİ'S TRADITIONS IN THE UZBEK LITERATURE OF THE XIV-XV
CENTURIES (ON THE BASIS OF THE MASNAVİ "MAKHZAN OL-ASRAR" BY
HEYDAR KHAREZMI**

Tahmina Badalova

Doctor of Philosophy in Philology, associate professor, leading researcher
Institute of Literature named after Nizami Ganjavi of Azerbaijan National Academy of
Sciences, Department of Nizami studies

Summary

The poetry of Nizami Ganjavi – the Azerbaijani poet of the 12th century, has had a long and enduring impact on the art of literary expression, which had extended and developed across a large territory. Almost notable members of the Nizami literary school has a significant presence in all the literature of the East world.

Nizami's traditions in the Uzbek literature were also strengthened by Heydar Kharezmi, who lived and created in the second half of the 14th century and the first part of the 15th century. In "Tazkiratush-shu'ara" Dovletshah Samarkandi noted that he created "wonderful, profound poetry in Persian and Turkish" and Alisher Navai quoted from his masnavi, adding that he was known as a pen-name "torki-kuy" (speaking in Turkish) in "Majalisul-nafais".

Heydar Kharezmi has been known with his work "Makhzanul-asrar" written in the same name with his predecessor Nizami Ganjavi's epic work "Makhzanul-asrar" which in some sources is referred to as "Gulshanul-asrar" and some of researchers consider as a translation while others evaluate it as an imitative poem. There are several conflicting opinions regarding the poet's personality and name, which are sometimes mistaken with the 15th century poet Mir Heydar Tilba.

Heydar Kharezmi who was a poet of the palace of Iskander bin Omar Sheikh Mirza (1409-1414) – representative of the Amir Teymur dynasty, penned his masnavi in the honour of his protector. In addition to the manuscript in the "British Museum" in London, copies in the Uyghur and Arabic alphabets are known to exist in Turkish libraries. It was first published in 1858 in Kazan.

The work by Heydar Kharezmi which starts with the traditional titles –monotheism, nat, word, and praise of Sultan Iskander of that time, the reason for writing the work has been written in "seri" bahr as in Nizami's "Makhzanul-asrar" and comprise of conversations and stories full of wisdom. In contrast to Nizami, Heydar Kharezmi contributed 16 conversations and stories. In general, the total volume of the work is far less than Nizami's.

In accordance with the requirements for the imitative poem, Heydar Kharazmi in his masnavi remembered Nizami Ganjavi with tremendous respect and mentioned his admiration for his art and the power of his words. The Uzbek poet noted that the Turkish language provides enough opportunity for great and literary work, and he praised his own native language.

According to Dr. Bilal Yujel, in 1459, a poet named Said Gasimi, a contemporary of Heydar Kharezmi, wrote "Majmuat al-Akhbar" consisting of 18 poems in response to his masnavi, and presented it to Abu Said Mirza (Teymuri).

INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON LITERATURE, CULTURE AND LANGUAGE
VAN YÜZÜNCÜ YIL UNIVERSITY

Investigating the masnavi “Makhzanul-asrar” by Heydar Kharezmi is important of studying traditions of Nizami Ganjavi literary school in the Uzbek literature.

Keywords: Nizami Ganjavi, Heydar Kharezmi, Mir Heydar Tilba, “Makhzanul-asrar”, “Gulshanul-asrar”, masnavi, imitative poem, tazkirahs

**DETERMINATION OF ANTIRADICAL ACTIVITY OF FALSE SAFFRON, DARK
CHOCOLATE AND SUNFLOWER**

Mammadova Lala
Teymurlu Familia Fariz
Baku State University
Baku, Azerbaijan

Annotation

In this study, the antioxidant activity of extracts from pseudo-saffron, dark chocolate and sunflower seeds was determined. For this purpose, the percentage of antioxidant activity of the research objects was determined by the DPPH method. The results showed that the samples have a rich nutritional value, and extracts (from false saffron, dark chocolate and sunflower seeds) have strong antioxidant properties.

Keywords: antioxidant, saffron, chocolate, sunflower seeds, DPPH method, free radicals

One of the main conditions for maintaining the health of the human body is a rational diet. Natural biologically active substances, which form the basis of rational nutrition, have become an important object of research due to their strong antioxidant properties [1, p. 118]. Antioxidant compounds protect against free radicals formed in the body. There is information in the scientific literature that oxidative stress plays an important role in the development of oncological and cardiovascular diseases, insufficient intake of antioxidants in the diet [2, p. 38]. For this reason, the study of natural antioxidants is important for biology, medicine, pharmacology, food industry.

The aim of the study was to determine and compare the antiradical activity of false saffron, dark chocolate and sunflower seeds. False saffron, dark chocolate and sunflower seeds were extracted from the sample, DPPH was used to determine antioxidant activity, and the kinetic curve of the inhibition reaction was recorded by spectrophotometric method.

The results obtained during the research were compared.

.

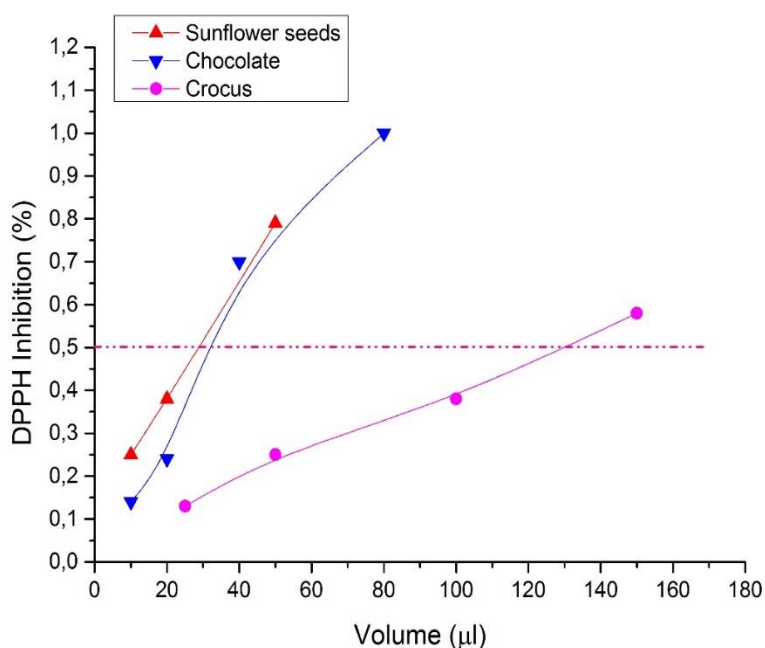

Fig. 1. Percentage of DPPH inhibition of extracts in different volumes

Bibliography

1. Lobo V., Patil A., Phatak A., and Chandra N. Free radicals, antioxidants and functional foods: Impact on human health. *Pharmacogn Rev.* 2010 Jul-Dec; 4(8): pp.118–126.
2. İncedayi B., Tamer C.E., Çopur Ö.U. A Research on the Composition of Pomegranate Molasses // U.Ü. Ziraat fakültesi dergisi. – 2010. – Cilt 24, –№ 2, – S. 37-47
3. Agalarov R., Ragimov R., Gasanov R. Characterization of traditional fruit brandy produced in Azerbaijan // *Advances in Biology & Earth Sciences.* – 2017, – Vol.2, – No.3, – pp. 263-270

SÜHEYL Ü NEV-BAHÂR'DA HİKMETLİ SÖZLER

WISE WORDS IN SUHEYL U NEV-BAHAR

Veysi SEVİNÇLİ

Doç. Dr., Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Türk Dili
Bilim Dalı

Hami AKMAN

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Türk Dili Bilim Dalı

Özet

Eski Anadolu Türkçesinin 14. yüzyıldaki önemli temsilî eserlerinden olan Süheyl ü Nev-Bahâr, Hoca Mes'ud Bin Ahmed tarafından Farsçadan Türkçeye çevrilmiştir. Süheyl ü Nev-Bahar, içerdiği zengin dil malzemesi ve 5568 beyitlik bir niceliğiyle Eski Anadolu Türkçesi dil araştırmalarında üzerinde çalışılan başlıca eserler arasındadır. Söz konusu eser, sadece dilbilgisi açısından değil aynı zamanda Hoca Mes'ud'un yer yer mesnevisinin konusuna paralel olarak verdiği fikirler, telkinler, öğütler açısından da dikkate değerdir. Bu noktada, eserde Hoca Mes'ud'un hikmetli ifadeleri okurla buluşmaktadır. Hoca Mes'ud bazen kendi ağzından bazen de mesnevideki kahramanlarının ağzından ya doğrudan ya da kahramanların diyaloglardan dolaylı olarak okura birtakım mesajlar vermektedir. Bu mesajlar yapılması ve yapılmaması gerekenler şeklinde görülmekle birlikte bazen sohbet havasında da verilmektedir. Hoca Mes'ud, bazı durumlarda da sakınılması gerektiğini düşündüğü şeyin aynı zamanda faydalı yönlerini de belirtip ihtiyatlı olmak kaydıyla onun yapılmasını da telkin etmektedir.

Hikmet kelimesi, sözlüklerde “bilgelik, gizli sebep” gibi anlamlarda geçmektedir. Birisine fikir, nasihat, öğüt vermek hikmet'in başlıca amacıdır. Biz de bu çalışmamızda Hoca Mes'ud'un Süheyl ü Nev-Bahâr'daki hikmetli sözleri üzerinde duracağız. Konularına göre ayırdığımız bu hikmetleri alfabetik olarak vereceğiz.

Anahtar Kelimeler: Eski Anadolu Türkçesi, Hoca Mes'ud Bin Ahmed, Süheyl ü Nev-Bahâr, hikmet.

Abstract

Süheyl ü Nev-Bahâr, one of the important representative works of ancient Anatolian Turkish in the 14th century, was translated from Persian to Turkish by Ahmed Son Hodja Mesud. Süheyl u Nev-Bahâr is among the main works studied in Old Anatolian Turkish language studies with its rich language material and quantity of 5568 couplets. The work in question is remarkable not only in terms of grammar, but also in terms of ideas, suggestions and advice that Hodja Mesud sometimes gives in parallel with the subject of her masnavi. At this point, the wise expressions of Hodja Mesud meet with the reader in the work. Hodja Mesud, gives some messages to the reader either directly or indirectly from the dialogues the heroes, sometimes from her own mouth of the heroes in the masnavi. Although these messages are seen as does and dont's, they are sometimes given in the form of conversation. Hodja Mesud also suggests that what he thinks should be avoided in the some cases should be done with caution by specifying the benefical aspects at the same time. The word wisdom is used in dictionaries with meanings such as “wisdom, hidden reson”. One of the main purposes of wisdom is the

give ideas, advice and admonition to someone. In the study, we will dwell on the wise words of Hodja Mesud in the Süheyl u Nev-Bahar. We will these wisdoms, which we have divided according to their subject, in the alphabetical order.

Keywords: Old Anatolian Turkish, Ahmed Son Hodja Mesud, Süheyl ü Nev-Bahâr, wisdom.